TOADER IONESCU
Profesor universitar emerit

GEORGE BARIȚIU

MONOGRAFIE
PARTEA I

Presa Universitară Clujeană

TOADER IONESCU
PROFESOR UNIVERSITAR EMERIT

GEORGE BARIȚIU

MONOGRAFIE

PARTEA I

TOADER IONESCU

PROFESOR UNIVERSITAR EMERIT

GEORGE BARIȚIU

MONOGRAFIE

PARTEA I

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2017

ISBN general 978-606-37-0210-5
ISBN specific 978-606-37-0211-2

● 2017 Autorul volumului. Toate drepturile rezervate. Această carte este supusă regimului open access și distribuită în concordanță cu termenii și condițiile licenței Creative Commons
Attribution-NonCommercial
CC BY-NC

Tehnoredactare: Gheorghe Popescu

Culegere și corectură text: Viorica Ionescu

Universitatea Babeş-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruţa Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@editura.ubbcluj.ro
http://www.editura.ubbcluj.ro/

CUPRINS

Introducere 7
CAPITOLUL 1. Memoriile lui George Barițiu 24
Familia, copilăria și școlile lui George Barițiu 31
George Barițiu, își începe misiunea vieții de educator și luptător pentru drepturile românilor transilvăneni, cu o vizită de 27 de zile la românii din București 45
Brașovul, un oraș pe măsura lui George Barițiu 62
Brașovul în perioada anilor 1830-1850 62
Analiza activităților industriale ale Brașovului 75
Profesorul George Barițiu 1836-1845 81
CAPITOLUL 2. George Barițiu, întemeietor al presei românești din Transilvania 102
Munca redacțională 109
Organizarea unui corp de corespondenți 109
George Barițiu pionier al ideii construirii de căi ferate în Transilvania 145
CAPITOLUL 3. Contribuția presei barițiene la dezbaterea stărilor social-economice necorespunzătoare a românilor transilvăneni de sub imperiul austriac în perioada 1838-1847 161
Lupta lui Barițiu împotriva deznaționalizării românilor 163
Cultura (luminarea) 183
Educația (Creșterea) 183
Școala 184
Înapoierea economică și sărăcia în Transilvania 194
Comerțul 206
Industria 219
CAPITOLUL 4. Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania în scrisul lui George Barițiu 224
A. Premise istorice ale revoluției din anii 1848-1849 din Transilvania 224
B. Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania în viziunea lui George Barițiu 264
C. George Barițiu, participant și analist al evenimentelor revoluției din Transilvania de la 1848-1849 291
Barițiu despre Adunarea cea mare națională de la Blaj din 15-17 mai 1848 și despre unele scene interesante și caracteristice 308
Activitățile lui Barițiu în timpul războiului civil din octombrie 1848 până la începutul lunii martie 1849 343

Întoarcerea acasă 353
CAPITOLUL 5. Din nou la drum 358
A. Cu ce trebuie început? 358
Încurajări şi aprecieri venite din Bucovina, locul de băjenie al lui 374
Bariţiu în ultimele luni ale revoluţiei din Transilvania anilor 1848-1849 374
B. Călindariul pentru poporul românesc 382
CAPITOLUL 6. George Bariţiu se orientează spre noi profesiuni: fabricant şi comerciant de hârtie 395
CAPITOLUL 7. Probleme ale dezvoltării economice în opera lui George Bariţiu. A doua jumătate a secolului al XIX-lea 447
I. Cauzele înapoierii economice ale Transilvaniei 449
II. Opinii cu privire la necesitatea progresului economic exprimate de G. Bariţiu în publicistică 459
III. Bariţiu a militat în întreaga sa viaţă pentru dezvoltarea forţelor productive ale ţării 468
IV. Opinii cu privire la politica economică 475
V. Importanţa agriculturii şi căile modernizării ei în viziunea lui George Bariţiu 478
Rolul proprietăţii. Importanţa gospodăriilor mici şi mijlocii în agricultură 480
Cu privire la căile dezvoltării agriculturii 483
VI. Revoluţionarea transporturilor şi urmările ei asupra vieţii social-economice şi culturii spirituale în viziunea lui G. Bariţiu 486
VII. Unitatea economică a Ţărilor Române în viziunea lui George Bariţiu 512
VIII. O reţea comercială comună pentru toate ţările româneşti 516
IX. Căi de promovare şi sprijinire a comerţului Transilvaniei propuse de George Bariţiu 534
CAPITOLUL 8. George Bariţiu despre problema Dunării şi independenţa României 538
CAPITOLUL 9. Evoluţia fabricii de hârtie de la Zărneşti, o mare speranţă naţională, spre o afacere catastrofală a familiei Bariţiu 544
Eforturile depuse de Bariţiu pentru sporirea capitalului şi obţinerea de credite în vederea bunei funcţionări a fabricii 557

GEORGE BARIȚIU (1812-1893)

Introducere

S-a scris mult despre viaţa şi activitatea lui George Barițiu. Dar s-a scris mai ales cu ocazia unor omagieri ale vieții şi activității sale. În data de 12 mai 2012 s-au împlinit 200 de ani de la naşterea marelui nostru om de cultură şi luptător pentru cauza naţională. Iar în data de 23 mai 2013 s-au împlinit 120 de ani de la dispariția sa.

Pentru cinstirea marelui înaintaş, Academia Română, filialele sale din Cluj-Napoca şi Iaşi, la fel ca şi alte instituții de cultură au organizat manifestări omagiale şi comemorative şi au editat mai multe lucrări despre viaţa şi opera barițiană.

George Barițiu a beneficiat de o enormă apreciere din partea opiniei publice încă din timpul vieții, fiind perceput, pe bună dreptate ca cel mai mare luptător al românilor transilvăneni pentru eliberarea naţională, progresul economic al naţiunii române, crearea de şcoli, răspândirea şi dezvoltarea culturii în rândurile tuturor românilor.

Toate marile personalități politice ale românilor din secolul al XIX-lea, atât înainte de Unirea de la 1859 a Moldovei şi Țării Româneşti, cât şi după înfăptuirea acestui deziderat, au recunoscut că el era românul care a exercitat cele mai multe şi diverse activități dedicate creării condițiilor eliberării Transilvaniei de sub dominația imperiului austro-ungar, a unirii celor trei țări româneşti: Moldova, Țara Românească şi Transilvania într-un singur stat naţional şi aşezării lui pe o treaptă înaltă de civilizația, alături de naţiunile dezvoltate ale Europei.

George Barițiu şi-a dedicat întreaga sa viaţă trezirii conştiinței naţionale a românilor transilvăneni, a cunoaşterii lor de sine ca naţiune, a atras atenția asupra situației lor necorespunzătoare din punct de vedere naţional, economic şi social, în cadrul unui imperiu care îi oprima, încercând prin toate mijloacele să-i deznaţionalizeze. El i-a îndemnat la o muncă mai raţională, mai rodnică, la intensificarea însuşirii ştiinței şi culturii prin şcoală şi adoptarea unui comportament civilizat, demn de secolul al XIX-lea.

Înainte de a expune viaţa şi activitatea lui George Barițiu, credem de cuviinţă, să arătăm câteva din obiectivele luptelor şi activităților sale pe care le-a exercitat de-a lungul vieții, dedicându-le naţiunii române, poporului român, indiferent de ţara în care trăia înainte de realizarea statului naţional unitar român de la 1 Decembrie 1918.

Barițiu a demonstrat, evocând cifre, fapte istorice, economice, politice şi sociale că românii transilvăneni erau nemulțumiți de starea lor din monarhia austriacă şi apoi, după 1867, din monarhia dualistă austro-ungară în care „gemeau şi suspinau".

Monarhia austro-ungară nu lua în seamă că românii în cadrul statului respectiv ocupau un teritoriu destul de vast, fiind şi un popor numeros, care avea limba sa, tradiţiile sale, obiceiurile sale, un mod de viaţă specific, avea istoria sa, religia sa etc. Austriecii şi ungurii ignorau faptul că, limba română de origine latină este „diferită de a tuturor celorlalte popoare din monarhie", dar comună cu a românilor de peste Carpaţi, a românilor din Ţara Românească şi Moldova, Bucovina şi Basarabia.

În numeroase scrieri istorice, documente ale Partidului Naţional Român (programe naţionale, programe ale Partidului Naţional Român, manifeste, memorandumuri etc.), G. Bariţiu a dezvăluit cu argumente ştiinţifice şi istorice, că scopul adevărat al dualismului austro-ungar – a celor ce au încheiat un „pact nefericit" – este acela ca, prin mijlocul maghiarizării, prin disoluţiunea naţionalităţii române să obţină dispariţia definitivă a ei.

Ungurii şi austriecii nu luau în seamă – arăta adesea Bariţiu – că românii sunt de origine latină, vor deci cultura latină nu maghiară. Neţinând seama de aceste cerinţe ale românilor, bărbaţii de stat unguri voiau să extermine limba română în avantajul limbii maghiare.

În numeroase scrieri şi conferinţe sau în presă G. Bariţiu i-a avertizat pe unguri că: românii se vor lupta întotdeauna pentru menţinerea naţionalităţii lor. Aceasta îi va costa şi pe unguri şi pe români. Dar să ia aminte ungurii, avertiza Bariţiu de câte ori se ivea ocazia: românii nu vor renunţa niciodată la naţionalitate.

Poporul român a fost adeseori maltratat: s-a încercat exterminarea lui. Niciodată conducătorii unguri nu au cedat de bunăvoie, nu au făcut concesii românilor şi nici chiar propriului lor popor de a uza de drepturi publice, alături de clasa privilegiată. „Puţinele libertăţi de care se bucurau, au fost stoarse de la ei întotdeauna fără voia lor, prin forţa unor împrejurări şi evenimente neprevăzute de ei, prin autoritatea şi energia unor monarhi mai umani, uneori chiar prin arme şi violenţă, precum, de exemplu în 1874 şi 1848/49"[1].

Maghiarii se lăudau că la 1848 au făcut concesii naţionalităţilor conlocuitoare. În realitate şi unele drepturi acordate la 1848 au fost revocate, anulate. Astfel că, libertatea în drepturi era doar o ficţiune pentru români în Ardeal. Pentru trei milioane de români, calea parlamentului era închisă.

Presa era cenzurată. Pentru a înfiinţa o gazetă, românii erau obligaţi să plătească 10000 florini cauţiune, în timp ce naţiunile privilegiate –

---

[1] *Vezi: Memoriu compus şi publicat din însărcinarea Conferinţei generale a reprezentanţilor români, adunaţi la Sibiu în zilele de 12, 13 şi 14 st. Nou,* 1881, prin comitetul său emis cu acea adeziune, Sibiu, 1882, p. 8.

ungurii, saşi şi secuii – plăteau o cauţiune mult mai mică sau nu plăteau deloc.

În procesele de presă, juriile nu erau alcătuite din români. Cheltuielile de judecată erau mari; presa românească periodică era maltratată.

Legile şi programele statului erau făcute numai pentru interesele maghiarilor. Dar, George Bariţiu nu s-a limitat numai la constatarea faptelor referitoare la starea de împilare a românilor transilvăneni în imperiul austro-ungar. El i-a chemat pe români la luptă, le-a trezit conştiinţa naţională şi dorinţa de a scăpa de starea umilitoare de naţiune împilată, marginalizată din toate punctele de vedere. I-a îndemnat pe românii din Transilvania şi Ungaria să se unească pentru apărarea drepturilor lor politice, cetăţeneşti, culturale, economice etc.

Bariţiu a militat pentru întocmirea unor programe de luptă, pentru recăpătarea autonomiei Transilvaniei, introducerea prin lege a folosirii limbii române în toate ţinuturile locuite de români, în administraţie, şcoală şi justiţie.

În ţinuturile locuite de români să fie numiţi funcţionari români sau care ştiu limba română, vorbit, citit şi scris şi cunosc moravurile româneşti. Bariţiu cerea egala îndreptăţire în faţa legilor a tuturor naţionalităţilor, acordarea autonomiei celor două confesiuni religioase ale românilor [ortodoxă şi greco-catolică (unită)], subvenţionarea şcolilor româneşti de către stat şi a altor institute de cultură naţională.

Pentru aceasta se cereau însă legi electorale întocmite pe baza sufragiului universal şi dreptul de a fi ales. Lipsa acestora îi va mobiliza pe români să lupte tot mai hotărât împotriva maghiarizării, pentru libertăţi publice şi libertatea naţională.

Un mare capitol al luptei pentru eliberarea naţională din viaţa lui George Bariţiu l-a constituit lupta pentru autonomia politică a Transilvaniei în raport cu Ungaria. Fuziunea Transilvaniei cu Ungaria, atrăgea atenţia în permanenţă, constituia cea mai gravă problemă cu care se confruntau românii ardeleni. Transilvania era tratată de Ungaria în mod despotic, ca şi cum ar fi fost cucerită şi subjugată cu sabia. După dualism Transilvania era tratată – după observaţiile zilnice ale lui Bariţiu -, mai rău decât o trataseră austriecii înainte de 1867.

Austriecii, cel puţin, au recunoscut autonomia istorică a Transilvaniei în 1691, a recunoscut-o şi Maria Tereza în 1774, i-au recunoscu-o şi în 1837, dar au abandonat-o în 1848 şi în 1865. Totuşi austriecii chiar şi sub absolutism au reorganizat Transilvania separat de Ungaria (guvern propriu, tribunal şi curţi proprii etc.). Diploma din 20 octombrie 1860 a restaurat autonomia transilvană pur şi simplu, ca şi cum fuziunea din 1848 nu s-ar fi întâmplat.

Bariţiu a atras atenţia ungurilor că transilvănenii întotdeauna s-au îngrijit de integritatea teritoriilor lor, ca şi de autonomia acestuia. Lupta împotriva uniunii, a demonstrat el, este lupta românilor pentru existenţă, pentru viaţă. Poporul românesc are pe teritoriul transilvan dreptul de existenţă naţională, ca individualitate politică.

x

George Bariţiu şi-a închinat întreaga viaţă apărării drepturilor naţionale, politice, sociale şi economice ale românilor transilvăneni păstrându-şi calitatea de politician de profesie pentru totdeauna. Spre deosebire de el toţi membrii comitetului revoluţionar de la 1848, după revoluţie s-au dedicat unor cariere, ocupând diferite funcţii în Transilvania sau în România. De exemplu: Simion Bărnuţiu a devenit profesor universitar la Iaşi, elaborând tratate de filosofie şi altele; Ioan Maiorescu a contribuit la buna organizare a învăţământului în Principate, ocupând funcţii însemnate în acel sistem; August Treboniu Laurian a făcut carieră filologică şi didactică la Bucureşti; Ioan Axente Sever a devenit proprietar de pământ; Cipariu a urcat pe scara ierarhiei greco-catolice, câştigându-şi faima europeană de erudit în domeniul filologic; Alexandru Papiu Ilarian a rămas ca şi Bariţiu în sfera politicului, dar nu în Transilvania, ci în Principatele Române Unite, unde sensul activităţilor politice devenise diferit.

George Bariţiu a refuzat ideea unei ascensiuni personale, atât în Transilvania cât şi în Moldova unde i s-a propus o funcţie bine remunerată în sistemul învăţământului. El, ca reprezentant tipic al aspiraţiilor şi tradiţiilor poporului român a rămas în Transilvania, închinându-şi întreaga sa capacitate de muncă luptei de eliberare a românilor de sub monarhia austriacă, devenită dualistă austro-ungară la 1867. El s-a condus, în întreaga sa viaţă după credinţa că poporul român nu va pieri niciodată pentru că: „Aşa e scris în cartea vieţii". Acest crez, această profundă premoniţiune exprimată în anul 1846 va reveni mereu în scrierile, conferinţele, dar mai ales în scrisorile marelui luptător român. O vom regăsi în anii de început ai dualismului, în 1869, când afirma categoric, îmbărbătându-i pe români: „Nu vă temeţi de nimic. Nu mai piere această naţiune niciodată!", iar cu altă ocazie sublinia că: „Părinţilor şi moşilor noştri le-a mers de o sută de ori mai rău", şi totuşi naţiunea a rămas, „iată că suntem aici, existăm", deoarece „elementul nostru este nepieritor". Acestea erau la el cuvinte de îmbărbătare. Spuse de Bariţiu către unii din apropiaţii săi, colaboratori în diferite domenii ca: Visarion Roman, Atanasie Şandor, Iosif Hodoş şi alţii cu care a conlucrat în cadrul unor evenimente hotărâtoare, erau obiective esenţiale ale luptei de eliberare naţională precum cele din anii, 1848/49, din 1861, 1869, 1878, 1882, 1892 etc.

Dar credința fierbinte în viitorul și permanența poporului român nu se baza la Bariţiu pe o credință pasivă, resemnată, că el ne va fi dat cândva de cineva, noi să avem răbdarea să-l aşteptăm să ni-l dea acest cineva. Dimpotrivă, Bariţiu considera că românii nu trebuie să se autolinişteasca, ei să se organizeze, să-şi evalueze capacitățile, să întocmească tactici şi strategii de luptă de scurtă şi lungă durată, să curme odată suferințele pe care le mai îndura poporul de multe secole. „Noi desigur – scria Bariţiu – nu vom pieri, noi nu putem să pierim dară nici acest legion de suferințe nu mai sunt de purtat". Dar, în timp ce suferințele românilor erau provocate de forțe organizate, constituite într-un stat sau chiar mai multe, românii nu aveau o forță organizată statală, nici nu li se permitea înființarea unor instituții în acest scop de către ocupanții țării. Românii trebuiau deci organizați, disciplinați, instruiți, cultivați etc. Trebuiau găsite forme de organizare legală, instituțională, care să-i ajute să-şi cunoască forța colectivă, capacitatea de care dispuneau ca popor, ca națiune, prin intermediul cărora să-şi dobândească drepturile politice, religioase, economice, de instrucție şi cultivare etc.

Bariţiu a înțeles că românii aveau nevoie de instituții care să-i formeze pe viitorii români în spirit patriotic, capabili să lupte pentru perpetuarea națiunii române, să fie cugete curate de români, să lupte nu numai pentru cucerirea dreptului lor de cetățeni cu drepturi depline, ci să dispună prin voința lor, dacă să se unească sau nu cu românii de peste munți, cu țara de care erau despărțiți prin forța unor împrejurări istorice nefavorabile.

Bariţiu a înțeles că viitorul este al națiunilor libere şi independente. Dar pentru câştigarea libertății era necesară organizarea; națiunea română din Transilvania avea mare nevoie de organizare. Iată rațiunea pentru care, George Bariţiu s-a hotărât să nu părăsească Transilvania, aşa cum nu au făcut-o nici alți transilvăneni cu care a colaborat în revoluția de la 1848 şi cu care a colaborat şi în anii viitori, lor alăturându-se o multitudine de tineri formați după revoluția anului amintit, unii din ei formați chiar cu ajutorul financiar sau în instituțiile româneşti transilvănene create de generația lui Bariţiu şi a colaboratorilor săi.

Unul din marile merite ale lui G. Bariţiu, constă în faptul că el a înțeles forța, puterea pe care şi-o poate crea un popor prin întemeierea unor instituții proprii. Prin intermediul acestora s-a creat o nouă forță umană, înzestrată cu multă ştiință, capacitate şi inițiativă de uşurare a vieții şi traiului zilnic, de colaborare şi conlucrare în viața de zi cu zi şi în relațiile cu alte popoare şi națiuni.

Instituțiile de care avea nevoie poporul român, în timpul vieții lui Bariţiu, erau menite să-i ajute acestuia să recupereze din punct de vedere

istoric unele rămâneri în urmă, în nivelul lor de trai material, în cultură şi orizontul cultural, în anumite comportamente, la care se adăuga necesitatea dezvoltării unui spirit de întreprinzător, de comportament economic, de deprinderea a unor noi forme de economisire şi acumulare etc.

Marele merit al lui George Barițiu constă şi în faptul, că el nu doar i-a îndemnat pe români să creeze instituțiile şi întreprinderile de care avea nevoie, ci a fondat el însuşi multe din acestea, prin care a contribuit la crearea de noi generații de români cu un profil adecvat stadiului de civilizație şi orizont cultural ştiințific corespunzător secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea.

Iată contribuțiile cel mai însemnate ale lui George Barițiu în domeniul instituțional şi antreprenorial la românii transilvăneni între anii 1836 şi 1893.

Încă din anul 1836, George Barițiu a pus bazele unei acțiuni de reformare şi dezvoltare a învățământului românesc din Transilvania. În anul amintit a devenit profesor la Braşov, a elaborat un program de dezvoltare a şcolii braşovene, la baza căruia a aşezat principiile expuse de el în: „Disertația despre şcoli pentru credincioşii de lege grecească din Braşov", disertație alcătuită încă în 1835 pentru negustorimea de „lege grecească", ca îndemn al întreprinderii unei noi politici şcolare naționale. Timp de nouă ani, cât a rămas profesor la acea şcoală, aceasta a devenit o instituție de prestigiu, a luat proporții însemnate, contribuind la aşezarea bazelor unor noi şcoli secundare în domeniul învățământului tehnic, comercial, seminarial, considerate şcoli model pentru toată Transilvania secolului al XIX-lea.

Dar George Barițiu, om energic cu o mare putere de muncă, dornic să contribuie la progresul material şi spiritual al românilor de pretutindeni, nu se putea limita numai la o catedră şcolară, care-i limita orizontul contribuției în sensul amintit mai sus. Era necesar şi un alt instrument de educație prin care Barițiu şi alți învățați să se poată adresa direct, nemijlocit întregii națiuni române. Acest mijloc de adresare direct națiunii, această „catedră a națiunii" a fost presa națională.

Presa l-a ajutat pe marele nostru învățat să se transforme din pedagog şcolar în pedagog politic al întregii națiuni, creând transilvanismul politic în istoria românilor, care a luat cel mai mare avânt în deceniile de după el, când s-a format deja o rețea generală de instituții politice, economice, şcolare şi culturale, la înființarea cărora a contribuit şi el, iar unele fiind create chiar de el.

După multe încercări ale românilor, care au durat mai bine de câteva decenii, rezultate cu câteva apariții de gazete cu existență efemeră, în sfârşit, lui Barițiu îi reuşeşte în 1838, înființarea a două publicații: *Gazeta de Transilvania şi Foaie pentru minte, inima şi literatură*. De fapt acestea sunt

doar primele apariţii gazetăreşti aprobate ale lui Bariţiu. Cu apariţia acestora a existat şi o mică istorie, descrisă astfel de Olimpiu Boitoş: „În vara anului 1837, cu o grabă tinerească şi cu ajutorul braşoveanului Rudolf Orghidan, el tipăreşte la 3 iulie întâiul număr al unei gazete săptămânale căreia i-a zis *Fo'e de septema'na.* Aceasta e întâia lui foaie politică. Ea s-a tipărit înainte ca redactorul să fi obţinut autorizaţia de tipar necesară şi de aceea a fost confiscată. Numărul 2 cu data de 10 iulie, a fost ultimul care a apărut ... În anul următor ... Bariţiu scoate o revistă căreia îi zice *Foaie literară.* Întâiul număr poartă chiar data de 1 ianuarie 1838, ... În semestrul al doilea al anului 1838, ea îşi schimba titlul cu acela de *Foaie pentru minte, inimă şi literatură,* pe care-l păstrează în 28 de ani ai apariţiei sale. *Gazeta Transilvaniei* începe să apară la 12 martie 1838 ... se chema la început *Gazeta de Transilvania.* Înainte de a lua titlul de *Gazeta Transilvaniei,* ea a mai avut între 3 ianuarie până la 1 decembrie 1849 o variantă: *Gazeta Transilvană*[2].

Cu fondarea celor două publicaţii, George Bariţiu şi-a asumat sarcina şi răspunderea îndeplinirii, pentru toată viaţa, a unei funcţii deosebit de merituoase, pe lângă altele, nu mai puţin merituoase, „şi pe aceea de înţelept întemeietor şi conducător de publicaţii periodice, ziare şi reviste deopotrivă. Cu drept cuvânt i s-a zis lui Bariţiu „Nestorul presei române din Ardeal; titlul acesta din urmă i s-a atribuit şi în vremea noastră"[3].

Prin organele sale de presă, G. Bariţiu şi-a creat o instituţie şi o întreprindere în acelaşi timp, care nu numai că i-au permis un orizont larg de observaţie şi de acţiune, ci şi să unească în jurul său vârfurile elitei intelectuale şi politice româneşti din toate provinciile atât înainte de unirea Moldovei şi Ţării Româneşti, la 1859, cât şi după aceasta, gazetele sale devenind primele gazete recunoscute ca fiind „gazete naţionale" româneşti, situaţie recunoscută de mari personalităţi politice româneşti, cum ar fi, de exemplu: Mihail Kogălniceanu, Aron Florian, Ioan Maiorescu etc.

George Bariţiu a fost, în anul 1861, alături de Andrei Şaguna, Ioan Puşcariu, Timotei Cipariu, Visarion Roman, Ioan Raţiu, Vasile Popp, Iacob Bologa, Ioan Micu Moldovan, Iosif Sterca Şuluţiu, Gavril Munteanu, Pavel Vasici şi mulţi alţii, ctitorul celei mai mari şi prestigioase instituţii culturale şi ştiinţifice pe care au reuşit s-o întemeieze românii din Transilvania sub ocupaţia austro-ungară: Asociaţia transilvană pentru literatura română şi cultura poporului român (ASTRA).

„Asociaţiunea transilvană ..." a îndeplinit un rol deosebit de important în viaţa românilor transilvăneni în lupta lor de eliberare naţională,

---

[2] Vezi: Olimpiu Boitoş, *Periodice ardelene în răstimp de o sută de ani, extras din Gazeta ilustrată nr. 6-7/1938,* p. 3.

[3] cf. I. Lupaş, *Din trecutul ziaristicii româneşti.* Arad, 1916, p. 11.

pregătire profesională, culturală, politică, cetățenească şi educație economică. În fruntea acesteia s-au aflat încă de la începuturi mari personalități ale culturii şi fruntaşi politici ai românilor transilvăneni: Andrei Şaguna, Vasile Ladislau Popp, Iacob Bologa, Timotei Cipariu, cărora le-a urmat George Bariţiu.

După moartea lui Cipariu şi a lui I. Bologa Adunarea generală de la Abrud (1888) l-a ales prin aclamațiune, cu o generală însufleţire ca preşedinte pe Gheorghe Bariţiu „... În analele *Asociațiunii* – se scria la jubileul de 50 de ani din 1911 – nu se poate găsi o prezidenție mai meritată decât a lui Bariţiu. Din momentul înfiinţării şi chiar de mai înainte nimeni n-a privegheat, nu s-a îngrijit de soarta acestei instituțiuni mai mult decât Gheorghe Bariţiu, care 28 de ani neîntrerupt a fost secretarul şi sufletul Asociațiunii, iar în cei din urmă 5 ani ai vieţii lui (1888-1893) a condus-o ca preşedinte"[4].

Bariţiu a fost un susţinător constant al „Asociațiunii" încă din faza lucrărilor pregătitoare pentru înfiinţarea ei. La invitația lui Şaguna, a elaborat şi el un proiect de statute şi un plan de acţiune vast şi variat care a fost adoptat chiar de prima adunare generală din 1861.

Potrivit planului întocmit de Bariţiu – planul în 15 puncte – Asociațiunea era chemată, printre altele, să îngrijească de cele mai bune cărţi didactice pentru şcoalele poporale, de compunerea unui compendiu pentru istoria Transilvaniei pentru popor şi pentru şcoalele inferioare, de îmbunătăţirea agriculturii, horticulturii, viticulturii, a pomăritului şi a pădurilor, apoi să dea scrieri comparative despre locuitorii, porturile şi obiceiurile din diferite ţinuturi româneşti, să se ocupe de chestiuni de igienă, fiziologie şi psihologie, cu privire la poporul român, să pregătească o colecţie de cele mai bune balade româneşti ardelene, să adune toate inscripţiile române din Transilvania, să studieze în mod comparativ flora Transilvaniei, Banatului şi a Bucovinei „cu numiri româneşti". Era un program atât de vast încât au trecut decenii până când s-a realizat. Pe parcursul istoriei anilor ce au urmat, el s-a realizat în mod treptat în cea mai mare parte a sa, iar Asociațiunea a cuprins în sfera ei de acţiune întreaga populație românească din Transilvania, adăugând cu timpul şi alte obiective. În calitate de instituţie integratoare, „Asociațiunea ..." la rândul ei, a devenit îndrumător şi ctitor al altor instituţii româneşti cu obiective în domeniul educației naționale, istoriei şi culturii româneşti.

„*Ctitoriile Astrei* au fost adevărate cetăţi de rezistenţă împotriva deznaționalizării, adevărate şcoli, când tainice, când la vedere, ale

---

[4] Ioan Lupaş, *Înfiinţarea Asociațiunii şi conducătorii ei, Transilvania, nr.4 jubiliar, iulie-august, 1911, p.341.*

împărtăşirii tuturor din tezaurul de limbă şi obiceiuri, de tradiţie şi de conştiinţă românească. Deşteptată „din somnul cel de moarte", cum se cântase la 1848, *Astra* a preluat în fapt şi a exercitat mai bine de o jumătate de secol, împreună cu *Statul Organic* şi *Congresul lui Şaguna* prerogativele unui guvern, ale unui parlament românesc, având administraţia la Sibiu şi centrul pretutindeni"[5].

Iată câteva din ctitoriile Astrei: mai întâi Biblioteca din Sibiu, constituită iniţial din donaţiile lui Timotei Cipariu, Nicolae Stoia, Ioan Pinciu, Nicolae Punga şi alţii, mai apoi şi din achiziţii din fonduri proprii sau din publicaţii proprii ale Asociaţiunii. La Biblioteca din Sibiu se adaugă bibliotecile *Despărţămintelor*, care se găseau cu sutele la sediile acestora. Din diferite donaţii, din care una de 10.000 de coroane de la mecenatul Vasile Stroescu s-a înfiinţat o bibliotecă pentru studenţii din Cluj, dintr-o altă donaţie – de 60.000 de coroane tot de la Vasile Stroescu – şi din dobânzile multor Fundaţiuni destinate Astrei, ca forme de solidarizare cu opera ei se vor oferi până în 1910, 684 de burse pentru studenţi, elevi şi ucenici de meserii[6].

Lui Bariţiu îi revine un rol deosebit în acţiunea de înfiinţare a *Şcolii civile de fete cu internat şi drept de publicitate a Asociaţiunii din Sibiu*, în înfiinţarea Muzeului şi a organizării unor Expoziţii de către *Astra*, acţiuni în care a fost ajutat mult de marele său colaborator Visarion Roman. Bariţiu îi îndemna pe români: „Să nu ne mai ocupăm numai ca diletanţi de creşterea femeilor noastre, ca să nu plătim odată cu viaţa noastră naţională egoismul nostru ... etc. ..."[7]. Bariţiu deplângea faptul că românii erau obligaţi adesea, neavând şcoli, să-şi dea fetele la şcoli şi pensioane străine şi de neamul şi de limba şi de credinţa strămoşească, care numai mame române nu deveneau la întoarcerea acasă. De fapt, Şcoala de fete era văzută de el ca o salvare naţională.

Pentru a ne da seama cât de mult a pătruns în viaţa cotidiană a românilor Asociaţiunea transilvană, atât în timpul vieţii lui Bariţiu, cât şi după ce el a părăsit viaţa pământeană, vom aminti faptul că acesta a organizat la fiecare Adunare generală anuală în localităţile unde se expuneau disertaţii şi conferinţe ştiinţifice pe numeroase teme, a organizat tipărirea unor cărţi sub egida *Bibliotecii poporale, Bibliotecii Astrei medicale, Bibliotecii secţiei geografice-etnografice, Bibliotecii secţiei ştiinţelor naturale şi a secţiei social-economice*.

---

[5] Antonie Plămădeală. *Astra – ctitorii şi ctitoriile ei. în Astra*, 1861-1950, Sibiu, 1987, p. 48.
[6] *Ibidem*, p. 49.
[7] Vezi: rev. „Transilvania", nr. 5-6, 1911, p. 412.

Nu va fi de prisos să amintim că *Astra* s-a implicat, cu timpul, şi în mişcarea economică a românilor transilvăneni, sprijinind înfiinţarea de cooperative („Tovărăşii") şi acţiunea lor de introducere a unor metode raţionale de înfăptuire a agriculturii, salarizarea unor conferenţiari ambulanţi, care ţineau conferinţe la sate despre realizarea obiectivelor amintite mai sus. Lui Bariţiu i-au urmat preşedinţi, vicepreşedinţi şi prim secretari vrednici, care au continuat dezvoltarea şi succesele Asociaţiunii într-un nou context marcat de faptul că românii transilvăneni evoluaseră mult din punct de vedere economic, material, al instrucţiei şcolare şi nivelului cultural. Şovinismului maghiar – în toate strădaniile lui de a-i deznaţionaliza pe români – întâmpina o opoziţie tot mai hotărâtă din partea românilor transilvăneni. Românii aveau acum o elită naţională conducătoare tot mai instruită, organizată şi hotărâtă, iar *Astra* devenise de mult simbol al solidarităţii şi unităţii naţionale. Ea i-a ajutat pe români, se făcea o remarcă mai târziu, să obţină *„mântuirea lor nu numai* de iobăgia corporală, ci mai vârtos de cea spirituală"[8], ea a realizat *paza tezaurului lingvistic, dezvoltarea literaturii şi ignorarea diferenţelor de clasă şi de confesiune.*

Într-un capitol viitor vom dezvolta, pe larg, cât de mult a muncit şi s-a zbătut George Bariţiu pentru a face ca Asociaţiunea să funcţioneze şi să-şi îndeplinească misiunea pentru care a fost creată.

Dar la toate meritele şi realizările Astrei s-au adăugat şi contribuţiile altor instituţii prin care „românii au găsit în ei forţa şi hotărârea de a se manifesta ca un tot naţional, pe un teritoriu naţional, pe pământul Transilvaniei, indiferent de statutul juridic pe care le aveau unele părţi ale acesteia. Aşezând limba ca temei al unităţii naţionale, românii au adăugat unei instituţii culturale generale pe întreaga Transilvanie şi o organizaţie politică: *Partidul Naţional Român din Transilvania.*

Nevoit să conducă din umbră (fără a participa deci efectiv) la lucrările primei Conferinţe Naţionale de înfiinţare a Partidului Naţional Român din martie 1869, G. Bariţiu a participat activ la viaţa acestuia, până la sfârşitul vieţii sale. A participat la conferinţele desfăşurate în cea mai mare parte în ilegalitate sau semilegalitate, a participat la întocmirea unor *Memorandumuri* ale P.N.R., înaintate împăratului Austriei prin care i se aducea acestuia la cunoştinţă situaţia de oprimare a poporului român în regatul maghiar, dar pe care monarhul dualismului le-a ignorat. El este autorul acelui *„Memorial"* compus şi publicat din însărcinarea Conferinţei generale a reprezentanţilor alegătorilor români, adunaţi la Sibiu în zilele din 12, 13 şi 14 mai st. nou 1881, prin comitetul său emis cu acea ocaziune, Ediţia a doua, Sibiu, 1882. Lucrările pentru *Memorandumul* din mai 1892, în

[8] cf. Transilvania, nr.5-6, sept.-dec., 1911, pp. 660-661.

urma căruia purtătorii principali ai acestuia către împărat au fost condamnaţi la închisoare, un număr de 18 conducători ai românilor, pe termene diferite, maximum fiind de 5 ani, au început şi au fost coordonate, iniţial, tot sub îndrumarea lui Bariţiu, care era atunci preşedintele P. N. R. în perioada 3 iunie 1884 până la 25 decembrie 1888.

Partidul Naţional Român, deşi acţiona în ilegalitate sau semilegalitate şi-a creat, totuşi, mari posibilităţi de mobilizare politică a populaţiei româneşti pentru a participa la vot sau pentru a boicota alegerile generale pentru Dieta Ungariei în conformitate cu tactica pasivistă, susţinută şi iniţiată de George Bariţiu, tactică ce a obţinut adeziunea celei mai mari părţi a alegătorilor români.

Încercând să-i atragă în alegeri, pentru a-i manipula, guvernul ungar le-a permis românilor să înfiinţeze Cluburi şi Comitete de alegători, care să dezbată şi să coordoneze alegerile. P. N. R. s-a folosit de această posibilitate înfiinţând un Comitet Central electoral, cluburi şi comitete de alegători.

În noiembrie 1880 şi martie 1881 preşedinte al Comitetului central electoral era Nicolae Popea, iar secretar era G. Bariţiu.

Într-o scrisoare expediată din Sibiu pe 1 nov. 1880 către Hossu Longin, în numele său şi al lui Nicolae Popea, George Bariţiu îl ruga pe Francisc Hossu-Longin să-i convingă pe români să se înscrie în listele electorale, că acestea nu au scopuri fiscale, că prin ele conducătorii românilor vor doar să primească informaţii despre forţa politică a românilor în cazul alegerilor generale pentru dieta ungurească de la Budapesta. Listele aveau deci scopuri tehnice, informative, iar Comitetul electoral nu va face nici un pas, fără ştirea şi expresa învoire a colegiilor electorale, „după informaţiuni pe care au să le ia, fiecare la timpul său, de la conferinţa generală, compusă în toată regula din toate cercurile în care se află alegători români"[9].

Concomitent cu adunarea datelor, Bariţiu mai cerea ca în fiecare cerc (colegiu) electoral în care se găsesc alegători români, mulţi sau puţini, să se formeze deja cluburi şi prin acestea să se formeze comitete din 3, 5 şi cel mult 7 membri „dintre cei mai inteligenţi, mai discreţi şi care ţin în cuget curat la partida noastră naţională în alegeri. După formarea comitetelor locale, acestea să se pună în legătură cu Comitetul Central de la Sibiu.

După primirea listelor şi a altor documente, în care erau comunicate şi numele comitetelor şi cluburilor electorale locale, Comitetul electoral central, prin George Bariţiu a trimis o circulară: către onoratele Cluburi şi Comitete electorale române din Transilvania prin care se comunică acestora

---

[9] George Bariţiu, în vol. *George Bariţiu şi contemporanii săi*, vol. X, p. 471. Mai departe *G. B.C. vol. p.*

că comitetul electoral central a decis convocarea *unei conferinţe generale* în care să fie reprezentate, pe cât permit împrejurările, toate colegiile în care se află alegători de naţionalitate românească Conferinţa a fost convocată pe ziua de 12 mai 1881. Urmează instrucţiuni cu privire la modul cum trebuie să se desfăşoare şedinţele, cine poate participa la ele, cine poate fi ales, ce acte să fie expediate Comitetului Central electoral, comportamentul şi drepturile delegaţilor (8 puncte în general).

Din exemplele de până acum înţelegem că George Bariţiu avea posibilităţi de sprijinire a formării conştiinţei naţionale, a nivelului de pregătire şcolară şi culturală al românilor, implicându-se în numeroase compartimente ale vieţii sociale şi politice (presă, şcoală, Asociaţiunea şi toate ctitoriile ei, care însă exercitau multe activităţi ce influenţau şi asupra nivelului şi stării materiale a românilor transilvăneni. În fond, dacă vom observa bine, Bariţiu, a afirmat adeseori că el scrie ca să câştige, că el trăieşte din scris. Nimic suspect în aceste afirmaţii. Totul este explicabil. Bariţiu a înţeles bine spiritul liberalismului vremii sale, spiritul de întreprinzător, de asociere, că la baza tuturor activităţilor este aşezat interesul.

Să schiţăm şi modul cum s-a implicat Bariţiu în activităţile economice. George Bariţiu s-a implicat în realităţile economice ale românilor în foarte multe forme, dedicate toate acestea educaţiei economice a poporului român şi realizării progresului general economic şi social.

Mai întâi, Bariţiu a încercat să creeze unele forme de învăţământ economic, după putinţă clase sau chiar şcoli economice, s-a implicat în predarea unor discipline de învăţământ, cum ar fi contabilitatea, ţinerea registrelor, corespondenţa comercială ş.a.

În organele de presă, învăţatul român a tratat încă din primele numere ale apariţiei acesteia numeroase probleme legate de starea economică a naţiunii române din Transilvania: cauze ale insuficienţei dezvoltări economice a principatului, starea economică nesatisfăcătoare a populaţiei, cu deosebire a celei româneşti, a încercat să analizeze şi să indice căi de dezvoltare economică a ţării, de îmbunătăţire a nivelului de trai, de dezvoltare a industriei, meseriilor, comerţului etc.

Convins că românii vor progresa numai prin dezvoltarea economică, Bariţiu a îndemnat un număr de comercianţi români să înfiinţeze o fabrică mecanică de hârtie, al cărei director a devenit el însuşi. Faptul că fabrica de hârtie a dat faliment numai după douăzeci şi ceva de ani de funcţionare i-au relevat lui Bariţiu şi altor oameni de afaceri, că românii trebuie să acorde mai multă atenţie activităţilor economice, educaţiei naţiunii române a tineretului, în special, prin şcoli, meserii, exercitarea de activităţi comerciale, învăţarea şi practicarea unor forme de agricultură raţională, productivă bazată pe

metode agrozootehnice înaintate, crearea de asociaţii cooperatiste agricole şi zootehnice, aplicarea ştiinţei şi tehnicii înaintate în agricultură etc.

George Bariţiu este unul din publiciştii români, care a fost pătruns de importanţa deosebită a unui sistem bancar în ansamblul unei economii naţionale. A scris în presa înfiinţată de el multe articole despre necesitatea dezvoltării unei reţele bancare specializată în economisire prin intermediul căreia populaţia română să acumuleze anumite sume de bani, a unor bănci care să acorde credite în vederea întemeierii de întreprinderi, dar mai ales a unor bănci specializate în finanţarea agriculturii, inclusiv a posesorilor de suprafeţe mici.

Deşi în literatura economică cu privire la istoria sistemului bancar românesc, întemeietorul acestuia este considerat Visarion Roman, noi susţinem că acest sistem este rodul unei strânse colaborări a doi fondatori: Visarion Roman şi George Bariţiu. Ne bazăm afirmaţia mai întâi pe o simplă analogie. De exemplu, Bariţiu nu a participat la Conferinţa Naţională de întemeiere a Partidului Naţional Român din martie 1869, conducând-o şi îndrumând-o din umbră. Şi totuşi, „el este considerat unul din fondatorii P. N. R. În perioada de pregătire a fondării Băncii „Albina" din Sibiu, prima bancă de economie a românilor transilvăneni întemeiată în anul 1872, colaborarea dintre cei doi a fost de asemenea discretă. În corespondenţa purtată de Visarion Roman şi G. Bariţiu, primul îi cere mai experimentatului său colaborator sfaturi despre cum să procedeze în acţiunea de fondare a unei bănci, în compunerea statutelor acesteia, a căilor de urmat pentru obţinerea aprobărilor de funcţionare etc. După ce a început să funcţioneze Banca „Albina", Bariţiu l-a sprijinit deosebit de mult pe V. Roman în încercările de a fonda o filială în România, la Bucureşti. Ca şi Visarion Roman, Bariţiu dorea să se creeze o reţea unică bancară pe pământul României încă înainte de realizarea unităţii politice într-un stat unic naţional al românilor ce trăiau încă sub mai multe stăpâniri.

Dar, acordând o deosebită importanţă întemeierii unei reţele proprii de credit pentru românii transilvăneni, G. Bariţiu avea o viziune prospectivă, globală cu privire la rolul acesteia în societatea umană.

Ca şi în cazul sprijinirii altor instituţii sau forme organizatorice iniţiate sau sprijinite de el, Bariţiu avea în vedere nu numai efectul imediat al acestora, adică al băncilor, ci şi modificările pe care le vor produce sau influenţa acestea în rândul populaţiei româneşti, atât a unor schimbări social-economice cât şi spirituale.

Deci nu întâmplător a susţinut Bariţiu înfiinţarea şi sprijinirea de bănci în rândurile populaţiei româneşti transilvănene, vizând în cele din urmă înfiinţarea unei reţele unice pe întreg pământul românesc. Presa consultată, ca şi cea scrisă de el, l-a obligat să urmărească în continuu

legătura dintre mişcarea economiei şi starea social-economică a populaţiei româneşti şi a conlocuitorilor de altă naţionalitate din Transilvania, ca şi faţă de populaţiile altor ţări.

El a înţeles schimbările intervenite în starea generală a populaţiei, determinate de înlocuirea economiei feudale cu economia de schimb. Dezvoltarea lentă, anevoioasă a relaţiilor capitaliste şi dispariţia lentă a stărilor social-economice feudale, întârziau mult procesul de înaintare a existenţei generale a populaţiei româneşti ardelene, a ridicării nivelului de viaţă asemănător celor din ţările economic dezvoltate, lipsa sau insuficienta proprietate de care dispunea aceasta, contribuia şi ea la situaţia existentă atunci.

Se impuneau deci modificări în sistemul de organizare şi de instituţii de care dispuneau românii ardeleni, concomitent cu înlesnirea căilor, formelor şi eforturilor de acumulare de cât mai multă proprietate, considerată baza schimbării modului de trai, a însuşirii unui comportament civilizat, demn de o naţiune a secolului al XIX-lea şi câştigarea unui loc egal în contextul relaţiilor cu naţionalităţile conlocuitoare.

Lupta lui Bariţiu, ca şi a celorlalţi conducători ai românilor a fost în general complicată, deoarece ea avea un dublu aspect: social şi naţional, ca urmare a faptului că românii suportau dubla asuprire: socială şi naţională. Dar ceea ce complica şi mai mult situaţia era faptul că la rândul lui, acest dublu aspect al oprimării era suportat din partea reprezentanţilor a două state: monarhia austriacă şi statul maghiar, care, la rândul lui, constituia o parte componentă a monarhiei austriece.

În timp ce statul austriac propriu-zis devenise un stat, în care, încă la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea domina o economie ce se înscrisese pe drumul unei economii moderne, preponderent industrial, cu forme de schimb dezvoltate, statul ungar era încă un stat agrar, cu o economie slab dezvoltată, dar cu aspiraţii aristocratice, reticent la reforme economice, menţinând marile latifundii ale aristocraţiei agrare, ca şi ierarhiile feudale, formele de exploatare feudală – dijma, claca, robotele, zeciuielile, exercitarea de multe alte forme de obligaţii feudale etc., dreptul de morărit, de comerţ, de crâşmărit, de comerţ cu sare rezervat nobilimii agrare etc. La acestea se adăugau nerecunoaşterea naţionalităţii române, interzicerea dreptului pentru români de a-şi crea şcoli, nerecunoaşterea celor două confesiuni religioase ale românilor: ortodoxia şi a bisericii unite etc.

Contradicţiile dintre reprezentanţii celor două naţiuni dominante în Transilvania: austriecii şi ungurii apăsau şi ele asupra negativ asupra situaţiei social economice a românilor ardeleni.

În timp ce austriecii încercau să exploateze Transilvania aplicând, chipurile, metode mai moderne, legate de anumite forme de impozite şi taxe

specifice formei economiei de mărfuri tipică capitalismului, ungurii încercau să mențină formele de oprimare tipice feudalismului, la care au renunțat cu greu în urma reformelor agrare din 1848, 1853/1854.

Aplicarea unor forme de spoliere de către austrieci ce păreau să fie mai blânde, mai suportabile pentru români a generat și atitudini diferite ale românilor față de cercurile dominante ale monarhiei chiar și după instaurația monarhiei dualiste austro-ungare din 1867.

Faptul că unii împărați austrieci au introdus unele reforme sau au încercat să le introducă, la care aristocrația ungurească s-a opus uneori, chiar dacă după moartea unor împărați au fost anulate reformele imperiale – de către aristocrație – le-a creat românilor impresia că împăratul a fost „omul cel bun", care le voia binele, și că răul vine numai de la aristocrație. În realitate răul venea din ambele părți. Aristocrația folosea forme brutale, directe de asuprire a românilor; imperialii erau subtili, în fond, se situau pe aceleași principii cu aristocrația maghiară. Dacă nu ar fi fost așa, după moartea împăraților, aristocrații maghiari nu ar fi putut anula legile imperiale emise în favoarea românilor. În această plasă a falsei impresii a căzut și George Barițiu, care de-a lungul vieții a întocmit multe memorandumuri, petiții și cereri către împărat, care cu câteva excepții, din perioada liberalismului 1860-1867, s-au soldat cu referate negative, trimițându-le spre rezolvare guvernelor de la Budapesta, adică tocmai celor împotriva cărora erau adresate acele cereri.

Dar să revenim la modul de concepere a căilor, formelor de organizare și instituții prin intermediul cărora românii își puteau crea posibilitățile de a scăpa de sub dominația austro-ungară și de a se uni într-o singură țară cu românii de peste Carpați. Am văzut mai înainte, că Barițiu nu s-a limitat numai la teoretizarea și explicarea importanței unei rețele bancare pentru o țară sau alta. El s-a și implicat în viața bancară.

Deși Barițiu a scris deosebit de multe materiale pe teme economice, noi vom da un exemplu despre ceea ce credea el cu privire la Bănci, cum pot fi ajutați românii prin intermediul lor, efectele economice, sociale și naționale ale acestora asupra lor. Exemplul va fi luat dintr-o scrisoare expediată de Barițiu către Alexandru Berinde, preot și protopop greco-catolic al Seinilor, militant local pe tărâm școlar, cultural și bisericesc, întemeietorul primei bănci românești din Sătmar.

Scrisoarea datată Brașov, 9 mai 1886, îi comunica preotului Alexandru Berinde, că a primit epistola expediată de acesta în 19 martie,

împreună cu Statutele Societăţii de credit şi economii pe care preotul voia s-o întemeieze în Seini împreună cu alte persoane[10].

L-a bucurat mult ştirea, deoarece aştepta ca şi românii aflaţi sub administraţia ungurească directă, să se alăture mişcării bancare începută în fosta Transilvanie autonomă încă din 1872, prin înfiinţarea Băncii „Albina" unde funcţionau deja, după 14 ani, un număr de 18 bănci româneşti.

Este interesantă relatarea unor fapte din viaţa lui Bariţiu în relevarea rolului ce l-au îndeplinit băncile româneşti şi a rolul lor în viitor în viaţa românilor. El trage concluzii nu numai din faptele luate din cărţi, din presă, ci din întâmplări din viaţa lui, din atitudinea reprezentanţilor altor naţionalităţi cu privire la români.

Deşi perioada dintre 1872 şi 1886 (anul scrisorii amintite) era destul de scurtă, Bariţiu relatează că „Albina" şi celelalte bănci salvaseră deja multe sute de case şi moşioare de la vânzarea cu toba şi de la ruinare totală pe alţii. Dar ce era şi mai important era faptul că mulţi români au fost ajutaţi să cumpere pe veci „mai multe mii de iugăre"; s-au cumpărat şi câteva moşii mai mari, în valoare de 30 până la 80 mii florini, pentru multe comune româneşti, ai căror locuitori le-au împărţit între sine, sau le foloseau în comun. Era însă un proces, pe care Bariţiu îl prevedea intensificat şi lărgit pe măsură ce se va lărgi tendinţa de intensificare a înfiinţării de bănci româneşti, ceea ce s-a şi întâmplat.

„Era timpul suprem, scrie Bariţiu, ca să se arunce şi românii la terenul acesta de activitate, punând umăr la umăr"[11].

Bariţiu povesteşte în scrisoarea citată mai sus, că încă din anul 1835 când era profesor foarte tânăr la Blaj, aflându-se împreună cu Timotei Cipariu şi Ioan Cristoreanu într-o societate de neromâni, descoperise o maximă secretă care li s-a formulat în felul următor: „Este pericol mare pentru noi ca să suferim pe valahi a-şi face capitaluri de bani şi a-şi câştiga proprietatea de pământ şi mici realităţi pe la oraşe şi cetăţi"[12]. Cu această maximă Bariţiu a fost întâmpinat adeseori în cursul vieţii sale atât de reprezentanţi ai oficialităţilor transilvănene de origine maghiară sau săsească, cât şi de privaţi ai acestor două naţionalităţi ce trăiau în Transilvania. "Curat în acest înţeles îmi vorbise – scria Bariţiu – în august 1845, consilierul de Curte, Semlyai în Viena"[13].

---

[10] În 1886, s-a înfiinţat asociaţia de credit şi economii *Perseu*, la Seini, în Comitatul Sătmarului. Aceasta în 1892 s-a transformat însă în societate pe acţiuni, luând numele de *Sătmăreana*, cu un capital de 100000 fl.

[11] *G. B. C.* X, p.481.

[12] *Ibidem.*

[13] *Ibidem.*

După ce imperiul austriac a inaugurat în 1860 aşa zisul liberalism, dar mai ales după 1868, după inaugurarea dualismului austro-ungar, văicărelile unor cercuri naţionaliste ungureşti despre pericolul însuşirii de către români de prea multă proprietate, notează Bariţiu, s-au intensificat şi mai mult.

Înfiinţarea Băncii „Albina" şi a altora care i-au urmat a generat o adevărată isterie, relatează Bariţiu, în unele cercuri naţionaliste care se opuneau dobândirii de proprietăţi de către români. Nu odată, scria istoricul român, maghiarii promotori ai ideii şi practicii deznaţionalizării românilor afirmau că „românii trebuie făcuţi mai întâi vrednici de plâns, apoi slugi şi apoi maghiari şi străini de ţară"[14].

Românii, explica Bariţiu, trebuia să se întărească din acest punct de vedere prin forţele lor proprii. Dacă nu vor deveni tari pe tărâm economic, românii vor pieri definitiv, vor fi deznaţionalizaţi. Preoţilor le revenea un rol însemnat în prevenirea acestui dezastru. Îi îndeamnă să întemeieze bănci, să intre în consiliile lor de administraţie, să nu se jeneze, să ia exemplul unor preoţi ca Ioan Vancea, Ioan Meţianu, Mihail Pavel, Ioan Popazu şi multor altor prelaţi cu rang de protopopi şi alţii, care nu se jenau să participe cu capital la Bănci, să facă parte din consiliile de administraţie etc.

Militând pentru formarea unor instituţii naţionale în toate activităţile umane, înregimentându-i pe români într-o mişcare economică ce va avea ca rezultat crearea unor generaţii de români bine situaţi material, culţi, conştiente de apartenenţa lor la naţiunea română, George Bariţiu credea într-o revoluţie evolutivă, într-o mişcare treptată generatoare, care, în cazul ivirii unor noi condiţii favorabile va declanşa o formă organizată, conştientă amişcării de eliberare naţională.

Bariţiu era, în general, împotriva violenţelor, a unor mişcări sporadice, haotice, fără a fi pregătite minuţios, fără o strategie bine stabilită, capabilă să se folosească de toate împrejurările unor evenimente politice date.

George Bariţiu a fost pedagogul politic al întregii naţiuni române din Transilvania. El „este creatorul transilvănismului politic în istoria românilor, fază necesară în deceniile de după el, când din această citadelă s-au dat cele din urmă bătălii pentru întregirea neamului românesc. Iar faptul că între 1848 şi 1918 s-au aruncat în arenă energiile a patru generaţii politice, este cea mai eclatantă confirmare a unei concepţii care n-a văzut revoluţia evolutivă ca pe un spectacol de gesturi disperate, ci o asemăna pulsului normal, sănătos, calm, al unui trup naţional impresionant, cu o previzibilă istorie viitoare" – realizarea statului naţional român la 1 Decembrie 1918.

---

[14] Vezi: nota 13, în *Ibidem.*

În fruntea mişcării şi transformărilor petrecute în viaţa poporului român ardelean în vederea realizării Unirii Transilvaniei cu România de peste Carpaţi; s-a aflat timp de aproape şase decenii, George Bariţiu, a cărui viaţă şi activitate merită cunoscută de generaţiile de astăzi şi de cele viitoare.

CAPITOLUL 1
Memoriile lui George Bariţiu

George Bariţiu, încă din timpul vieţii, a fost cel mai cunoscut român transilvănean al secolului al XIX-lea. Pentru faptele şi activităţile desfăşurate, el a fost perceput de români ca o *figură legendară*, care şi-a închinat întreaga sa viaţă eliberării naţionale şi prosperării social-economice a românilor transilvăneni, a realizării unităţii naţionale a românilor de pretutindeni.

Totuşi, izvoare directe – biografice sau autobiografice – în care să fie expusă biografia sau autobiografia marelui nostru om de ştiinţă, politician patriot, luptător pentru cauza naţională sunt puţine. E drept, unii scriitori şi publicişti l-au prezentat în presă, recunoscându-i meritele, i-au dedicat versuri, l-au elogiat sărbătorindu-l cu respect deosebit cu ocazia împlinirii vârstei de 80 de ani. Putem trage de aici concluzia că George Bariţiu nu a fost lipsit de recunoştinţa naţiuni pentru truda şi eforturile extraordinare în interesul colectivităţii naţionale; insuficient însă pentru a cunoaşte în profunzime acţiunea şi gândirea, fapta şi rezultatele, sensul şi urmările acestora pentru istoria şi existenţa poporului român.

George Bariţiu implicat în numeroase activităţi în serviciul naţiunii, nu prea a avut răgazul necesar de a reflecta asupra vieţii sale, pentru a întocmi o carte specială în care să ne prezinte, într-un tot unitar, sintetic şi structurat, analitic cursul vieţii sale, evenimentele la care a participat, fie ca militant implicat activ, fie că a asistat doar ca martor ocular al întâmplărilor timpului său. Ne-a dat însă o sinteză istorică a Transilvaniei pe 200 de ani, din care el a participat activ, într-o formă sau alta, timp de aproape 60 de ani şi asupra cărora şi-a pus amprenta personalităţii sale.

Dintre puţinele şi scurtele biografii tipărite în timpul vieţii, cea mai dezvoltată şi cea mai sigură, este aceea publicată de Cornel Diaconovici în broşura apărută cu ocazia jubileului de 80 de ani al lui Bariţiu[15]. Diaconovici nu procedează la aprecierea faptelor vieţii celui sărbătorit, considerând-o o simplă „schiţă biografică", care se întinde totuşi pe 39 de pagini cu literă măruntă şi deasă. Datele conţinute în această „schiţă biografică" au fost

[15] George Bariţiu, *Foi comemorative la serbarea din 12/24 mai 1892*. Sibiu, 1892.

folosite şi cu prilejul morţii octogenarului, în 1893, iar ziarele au cules şi ele tot din ea datele biografice necesare pentru „cinstirea ilustrului dispărut".

Diaconovici relatează cu ocazia publicării acestei biografii, în 1892, că datele au fost adunate în 1885, când le-a publicat – în extras – în „Românische Revue", după ce le-a revăzut Bariţiu. Datele publicate în revista în limba germană, Corneî Diaconovici le-a întregit cu datele din anii 1885-1892. Datele întregite au fost publicate de Diaconovici în „Românische Revue", nr.2 din august 1892.

Preocupându-se de împrejurările publicării „schiţei biografice" a lui Bariţiu, Olimpiu Boitoş explică într-o broşură din 1942, că paternitatea acesteia nu-i aparţine lui C. Diaconovici, ci chiar lui Bariţiu. Dovada cea mai clară este dată de manuscrisul: *„schiţe biografice"* existent la acea vreme în Biblioteca „Astra" din Sibiu. Manuscrisul este scris de însuşi Bariţiu pe a cărui primă filă fără text se găseşte menţiunea pe deplin edificatoare: 1885 *iuniu* 29 n. *„Biografia mea scrisă de urgenţă în opt zile, parte mare după documente şi din memorie"*. Textul, relatează O. Boitoş, este aproape identic cu cel tipărit de Diaconovici în 1892. Există şi câteva îndreptări de fraze, stilizări, care-şi permite să le facă orice redactor de carte sau ziar.

Se pune întrebarea: de ce a preferat Bariţiu să scrie o „biografie" în loc de autobiografie? O. Boitoş presupune că probabil Bariţiu, furnizându-i materialul biografic a lui C. Diaconovici, probabil „că el a avut mai puţin vanitatea de a fi autor de autobiografie şi n-a făcut altceva decât a furnizat date obiective privitoare la principalele momente ale vieţii sale, celui ce-i solicitase aceste date pentru un articol de revistă. Diaconovici a respectat această dorinţă presupusă, atât la 1885, când rezerva lui era foarte firească, precum şi la 1892, când ne-am fi aşteptat ca taina să fie dezlegată, ca un omagiu în plus faţă de sărbătoritul Bariţiu. Trebuie să presupunem însă, şi în acest din urmă caz, tot varianta bătătorită a lui Bariţiu drept factor determinant"[16].

Credem că răspunsul lui Bariţiu îl găsim într-o altă scriere a lui intitulată: *„Criticile „istorice" ale lui Josef Sterca Şuluţiu de Kerpenyes Scarmanate"*, cu menţiunea *Informaţiune tipărită ca manuscript, datată: Sibiu 1 martie n. 1892*.

În luna iunie 1889 ieşise de sub tipar volumul I din „Părţi alese din *Istoria Transilvaniei* pe 200 de ani în urmă". Nici nu s-a uscat bine cerneala pe foile „Părţilor alese ...", că Iosif Sterca Şuluţiu s-a năpustit cu o critică năucitoare asupra unei părţi care se referea la *Catarina Varga*, expusă spre sfârşitul volumului I. „Toţi compatrioţii mei bătrâni care cunoşteau fatalitatea acelei femei, au înţeles la moment că, criticul meu loveşte în mine,

[16] Olimpiu Boitoş, *Memoriile lui George Bariţiu*, Sibiu, 1942, p. 5.

nu din compătimire pentru *Catarina*, ci din mânie, că nu poate folosi cazul ei cu rezultatul dorit în contra unui prelat mort, împotriva căruia purta şi după moartea lui o ură nestinsă, nedemnă de creştin şi de om care se ştie stima pe sine însuşi"[17]. Bariţiu răspunde atacurilor lui Şuluţiu în volumul al II-lea din *„Părţi alese* ale istoriei Transilvaniei ...". Şuluţiu, la rândul lui, i-a răspuns şi el cu o altă critică în 23 de numere din *„Gazeta Transilvaniei"* din 1891. Materialul apărut în *„Gazeta Transilvaniei"* a fost publicat apoi într-o carte, pe care a intitulat-o *„Din istoria Munţilor Apuseni.* În această carte, relatează Bariţiu, criticul lui abătându-se mereu de la subiect, expune o mulţime de lucruri eterogene, mai ales chestiuni familiare, care nu au nimic comun cu istoria Munţilor Apuseni, încă şi mai puţin cu studiul său în care el nu a promis niciodată nimănui că va scrie *istoria Transilvaniei.*

Nu era prima critică adresată lui Bariţiu pentru ceea ce a scris sau nu a scris. El nu răspundea întotdeauna criticilor pe care i le aduceau unii sau alţii. În acea perioadă a vieţii sale, Bariţiu luase hotărârea de a nu mai răspunde în publicistică unor critici ce i se aduceau, care-i denaturau faptele sau scrierile. Celor care îi cereau informaţii despre viaţa sa, el le-a răspuns astfel: „Eu pe cale ziaristică nu le voiu da nici un răspuns, că cu diatribe personale nu se cuvine să infestăm pe publicul românesc. Ca să scriu pentru fiecare separat, nu-mi e cu putinţă. Aşa am aflat acest mijloc uzitat şi de alţii, a tipări răspunsul meu numai ca manuscript"[18]. Probabil şi C. Diaconovici cerându-i o autobiografie lui Bariţiu, a primit-o cu condiţia s-o tipărească sub forme de biografie, tocmai pentru a nu mai da ocazia la interpretări răutăcioase, de care nu a scăpat Bariţiu. Deci în loc să dea materialul scris la persoana întâia, l-a dat la persoana a treia.

Credem că această atitudine a lui Bariţiu nu este determinată de lipsa de vanitate a lui Bariţiu sau că nu era interesat ca viaţa sa să fie cunoscută de toţi românii. Dovada că avea şi el „vanitatea" lui o găsim în conţinutul unei scrisori adresată de el în 16 martie 1856 lui Ioan Maiorescu. În acea scrisoare, el îi scria: „Măi frate! L. C. Zamarski (Sollinger) m-a provocat ca să-i dau şi eu o schiţă biografică a mea. Spun drept că aceasta îmi deşteaptă vanitatea; şi de ce să nu? Însă ce drac eram să-i fac, că-mi cerea „mit u mgekehrter Post?! Eu, nepregătit la aşa ceva, i-am trimis abia a treia zi, însă ce ? Lucru foarte necomplet. Cred că tu dai pe la acea redacţiune de „Biographisches Lexicon": vezi *nu cumva* să rămâi tu şi încă vreo trei, patru ardeleni de ai noştri din acelaşi: *Ţipar, Laurian.* Dar te rog ca, venindu-ţi

---

[17] George Bariţiu, *Criticile „istorice" ale lui Iosef Sterca Şuluţiu de Kerpenyes Scarmanate*, Sibiu, 1882, p.1

[18] *Ibidem*, p. 3.

bine să mai amplifici tu cum vei şti, pe unde vorbesc de *Gazetă* şi *Foaie*; încolo – treacă, meargă. Însă pare-mi-se că el a şi intrat în B cu tipăritul"[19].

„Schiţa biografică" s-a publicat în *Biographisches Lexicon des Kaisert Hums Oesterreich enthaltend die Lebensskizzen, der denkwürdigen Personen, welche 1750 bis 1850 im Kaiserstaate und in seinen Kromländern gelebt haben (Von Dr. Constant, V. Wurzbach, Erster Theil, Wien, Werlagder Universitäts – Buchdruckerei von L. C. Zamarski (Varmals I. P. Sollinger),* 1856, p. 158-159"[20].

Dar înainte de a-i furniza materialul pentru schiţa biografică a lui Cornel Diaconovici, Bariţiu avea întocmită o altă schiţă autobiografică rămasă în manuscris. Conţinutul acestei schiţe completează unele date pe care le cunoaştem din autobiografia publicată de secretarul „Asociaţiunii transilvane ...". Este vorba despre „Însemnări din viaţa mea căsătorită", publicate de Olimpiu Boitoş la Sibiu în anul 1942. „Însemnările" constituiau conţinutul a două caiete. În primul caiet sunt descrise întâmplările din anii 1841-1855. Pe ultima copertă a acestuia, în interior, este lipit un extras de naştere al lui Bariţiu, cu datele: Petridu de Mijloc, Martie 16 st. n.,1858", şi pe aceeaşi pagină de copertă mai există următoarea însemnare: „Eu sunt născut în anul 1812, Mai, 12 călind[arul] Iulian, la Zsucul (Jucul de Jos), în comitatul Clujului, unde tatăl meu fusese pe atunci paroh". Al doilea caiet de 30 file, dintre care numai 4 sunt scrise, cuprinde întâmplările anului 1856. Pe eticheta de pe copertă se află inscripţia „Partea a III-a din descrierea vieţii mele în căsătorie"[21].

Analizând „Însemnările ... lui Bariţiu, găsite în colecţia de manuscrise a Asociaţiuni ..." din Sibiu, O. Boitoş constată că acestea sunt scrise într-o epocă mai îndepărtată a vieţii lui Bariţiu. Data este greu de stabilit. Bariţiu nu a indicat-o; dar anterior oricum, nici măcar contemporane cu întâmplările relatate. Ele nu sunt nici măcar un jurnal, deoarece relatează fapte sumare numai după ani. Boitoş presupune că ele au fost relatate între anii 1853-1860. Scrisul este asemănător, deci nu au putut fi scrise într-o perioadă îndelungată, cuvintele scrise după corectura au deja alt scris, care nu se mai potriveşte cu cel iniţial. Ortografia diferă şi ea pe parcursul manuscrisului, ca urmare a schimbărilor intervenite în evoluţia limbii române. Aceleaşi nume de localităţi sunt scrise diferit: Cluju = forma mai

---

[19] Iosif Pervain, *Studii de literatură română*, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1971, p. 365.

[20] *Ibidem.*

[21] Vezi: Universitatea „Regele Ferdinand I, Cluj-Sibiu", *Seminarul de Istoria Literaturii Române moderne. Studii Literare. Director D. Popovici. Extras: Memoriile lui George Bariţiu, de Olimpiu Boitoş.* Sibiu, Tipografia Cartea Românească din Cluj, 1942.

veche, Clusiu mai nouă; shi = şi; asiediarea = aşezarea; Brashov = Braşov; Shaguna = Şaguna etc.

Dar pentru a cunoaşte multipla activitate a lui G. Bariţiu, însemnările ... lui sunt insuficiente. Ele prezintă sumar, schematic doar unele momente din viaţa lui George Bariţiu. Dar şi în familie lucrurile au evoluat, între timp el a avut copii, nepoţi, nepoţi de fraţi, s-a încuscrit. Familia i-a sporit, problemele familiale s-au înmulţit, au apărut necazuri, greutăţi, necesitatea aplicării în viaţa de familie a unor metode şi procedee pedagogice, cheltuieli pentru şcolarizarea copiilor etc. Din „însemnările" lui Bariţiu nu reiese aceasta, ci doar consemnarea unor date seci despre naşterea unui copil sau a altuia, dacă a trăit sau a murit ş.a.

Din „însemnări" reiese, adeseori, mai mult o analiză a raporturilor sale sociale decât a activităţilor multiple pe care le-a exercitat. Ne descrie uneori mai pe larg întâmplările care au influenţat viaţa sa familială şi socială, raporturile lui cu lumea înconjurătore etc., cu familiile care i-au fost aproape, cine i-a botezat copiii, raporturile lui cu „Grecii" din Braşov şi altele.

Interesantă este descrisă relaţia sa cu preoţii. Deşi avea o formaţie teologică, cu fruntaşii preoţimii nu a avut întotdeauna raporturi dintre cele mai bune, cel puţin în acea perioadă de 16 ani, la care se referă însemnările. Se pare că a avut mult de suferit, mai ales din partea preoţilor din Braşov, dar cu deosebire într-o anumită perioadă, din partea lui Andrei Şaguna. Bariţiu şi Şaguna, două mari personalităţi, mai ales în primii ani ai activităţii lor nu s-au împăcat. Şaguna chiar l-a persecutat pe Bariţiu. Conflictul dintre ei a culminat prin faimoasa circulară din 5/17 decembrie 1855, prin care credincioşii bisericii ortodoxe au fost îndemnaţi să nu mai citească periodicele la care colabora Bariţiu. În cele din urmă, Şaguna a înţeles capacitatea de organizare, de orientare în acţiunea de ridicare a nivelului cultural şi spiritual în lupta de eliberare naţională a românilor ardeleni şi a preferat împăcarea şi colaborarea cu George Bariţiu. Vom vedea fructul acestei colaborări, cu deosebire în cazul înfiinţării, organizării, stabilirii planului de activitate şi dezvoltare de-a lungul anilor a Asociaţiei transilvane pentru literatura română şi cultura poporului român. În nimeni nu a avut încredere atât de mare, că va reuşi să facă din Asociaţiunea transilvană pentru literatura română şi cultura poporului român o instituţie, care să joace un rol vital în viaţa naţională a românilor transilvăneni, aşa cum a avut-o în George Bariţiu. Dar despre aceasta într-un capitol viitor.

Activitatea culturală şi de emancipare naţională a lui Bariţiu nu a fost văzută cu ochi buni de reprezentanţii naţionalităţilor conlocuitoare. La Braşov, unde autorităţile locale erau dominate de saşi, militantul nostru politic a fost persecutat când de saşi, când de unguri.

De conflicte a avut parte Bariţiu şi în cadrul vieţii cotidiene din interiorul conaţionalilor săi, atât în cetate, cât şi în politică, dar şi în domeniul vieţii confesionale, când, uneori conflictele dintre români s-au transformat şi în conflicte interconfesionale. Aşa s-a şi întâmplat în interiorul Reuniunii Femeilor Române din Braşov când un conflict s-a transformat în luptă confesională. De conflicte a avut parte G. Bariţiu şi în interiorul fabricii de hârtie de la Zărneşti, când negustorul Rudolf Orghidan s-a zbătut să orienteze acea fabrică – la întemeierea căreia Bariţiu contribuise atât de mult – în profitul său personal.

Suferinţele personale din 1849 le-a descris Bariţiu în „biografia" pe care a publicat-o Diaconovici în anul 1892.

Impresionat de cele văzute în Europa, în anul 1852, într-o călătorie de afaceri în interesul fabricii de hârtie, Bariţiu descrie întâmplări, oameni, fabrici, muzee şi oraşe pentru a-i stimula pe români să dorească şi ei mai mult progresul material, cultural şi profesional al lor în vederea includerii lor în circuitul internaţional al civilizaţiei modeme, înaintate.

Celor două autobiografii devenite cunoscute: una în timpul vieţii lui Bariţiu publicată de Comel Diaconovici în 1895 şi a II-a publicată de ●limpiu Boitoş; profesorul Iosif Pervain îi mai adaugă una, pe care o face cunoscută printr-un scurt paragraf într-o lucrare publicată în 1971 intitulată: „Studii de literatura română" la Editura Dacia din Cluj.

Este vorba despre o autobiografie redactată în 1864, la cerere, în limba germană. Ciorna autobiografiei se întinde pe 7 pagini manuscrise, formatul 29,5x23[22].

Bariţiu comunică în acel manuscris date biografice, enumeră şcolile pe care le-a urmat, că tatăl său îl menise preoţiei, dar nu s-a făcut totuşi preot. Împrejurările l-au împins spre studiul istoriei şi al ştiinţelor politice, spre ziaristică şi de a păşi pe urmele lui Samuil Micu, Gheorghe Şincai, Petru Maior,propunându-şi şi el să lupte, ca şi cei trei, pentru eliberarea celor trei milioane de români de sub coroana ungară şi a celor din Bucovina, a activat pe tărâmul şcolii, a redactat Gazeta Transilvaniei. În manuscris sunt menţionate două călătorii în Austria şi Germania, în anul 1845 şi 1847. Menţionează că ataşamentul faţă de monarhie i-a adus mari necazuri în războiul din perioada noiembrie 1848-1849, că i s-au închis gazetele în 1850 etc. Vorbeşte şi de şicanele la care a fost supus în perioada absolutismului austriac. Brackhaus nu i-a tipărit autobiografia lui Bariţiu. Redactorii s-au temut să nu fie admonestaţi de autorităţi pentru pasajele în care erau descrise suferinţele românilor din imperiu.

---

[22] Iosif Pervain semnala că acest manuscris se păstra la B. A. R., fondul Blaj şi că unele părţi din manuscris reproduc, fără modificări, textul publicat anterior în Biografisches Lexicon.

Dar, dacă George Barițiu nu ne-a lăsat o biografie completă, o autobiografie sau un jurnal intim cu informații multiple, amănunțite despre viața și ideile sale, ne-a lăsat în schimb o vastă corespondență cu contemporanii săi, purtată de-a lungul a peste cinci decenii.

Rămase în manuscris în majoritatea lor în diferite fonduri din țară, scrisorile din epistolarul lui Barițiu, adevărat roman al românilor transilvăneni din secolul al XIX-iea, conținutul lor bogat în informații a fost greu accesibil cercetătorilor vieții și activității marelui nostru învățat. De aceea, colectivele care au inițiat și efectuat publicarea celor 10 volume de scrisori între anii 1973-2003, în care au copiat și tipărit cea mai mare parte din cele peste 11.000 de scrisori rămase de la Barițiu, merită tot respectul și recunoștința din partea întregii națiuni române și cu deosebire a celor care se folosesc de informațiile conținute în epistolele lui Barițiu și a celor cu care a corespondat.

Din corespondență cunoaștem faptul că Barițiu a devenit prin scrisori un adevărat factor de iradiere pe plan național a unor idei naționale, istorice, învățături, uneori de ordin didactic, de informare cu privire la unele evenimente la scară națională și locală – conferințe, congrese, consfătuiri, delegații, diete, ședințe de comitete electorale, congrese bisericești etc.

El comunică cu corespondenții Gazetei de Transilvania și ai Foii pentru minte, inimă și literatura, cu prieteni, instituții, comitete ale acestora, cu prelați, oameni de stat din Transilvania și România, cu furnizorii și clienții fabricii de hârtie de la Zărnești, comercianții din Brașov și România și cu foarte mulți alții.

Din lecturarea scrisorilor lui Barițiu reiese evident că el și-a consacrat întreaga energie națiunii, cetății, familiei, educației tuturor românilor, pe care și-i dorea în viitor uniți într-o țară cu oameni culți, educați și prosperi, într-o țară cu mare viitor. Numărul mare al românilor și progresele pe care le făceau în toate țările în care locuiau, constituiau – după marele nostru istoric – o garanție în acest sens.

Obligat de rolul pe care singur și l-a asumat – acela de politician de profesie, ca și de alte preocupări ale lui – G. Barițiu a călătorit mult, în interiorul Transilvaniei și în afara hotarelor ei. De aceea în multe perioade ale vieții sale singura legătură cu familia a fost instrumentul epistolar. Cine citește corespondența cu familia a lui Barițiu va observa concordanța desăvârșită dintre ideologia și etica sa socială și educația pe care o dă copiilor săi, va observa un tată duios, apropiat de copii, împărtășindu-le grijile, necazurile, mângâindu-i cu cuvinte alese în asemenea cazuri, dându-le sfaturi de aleasă purtare, de comportament în societate, să fie cinstiți, harnici, să pună la baza acțiunilor lor raționalitatea. Desigur, Barițiu nu a

avut numai succese în educaţia copiilor, a avut şi unele dezamăgiri, cum se întâmpla adesea în familiile cu mulţi copii.

Corespondenţa i-a asigurat colaboratori din cele mai diverse medii şi straturi ale societăţii: ţărani ştiutori de carte, continuând cu preoţi, profesori, mici funcţionari, profesori universitari, miniştri şi alţi oameni de stat atât din Transilvania cât şi din Principatele Române.

Prin corespondenţă a organizat Bariţiu un adevărat colocviu naţional în care se dezbăteau problemele fundamentale ale poporului român.

Fiecare nou corespondent devine pentru Bariţiu un nou factor de iradiere naţională, a cărui navă amiral devenise Bariţiu ajutat de instrumentele de care s-a folosit.

Nu întâmplător, Bariţiu le cerea conaţionalilor săi să-i dea un ziar mare şi independent, dar şi o tipografie. Corespondenţa, tipografia şi ziarul constituiau trei instrumente cu ajutorul cărora, Bariţiu a rezistat, a educat naţiunea, a îmbărbătat-o, a informat-o despre ceea ce se întâmpla în lumea largă, i-a făcut cunoscute nevoile şi doleanţele în întreaga Europă.

Familia, copilăria şi şcolile lui George Bariţiu

Împrejurările şi mediul social în care se naşte şi trăieşte un individ, îşi pun întotdeauna amprenta asupra vieţii şi aspiraţiilor acestuia. Asupra unora mai mult, asupra altora mai puţin, dar nimeni nu se poate sustrage influenţei mediului social înconjurător. George Bariţiu a fost unul din românii asupra căruia mediul social şi politic au influenţat hotărâtor asupra profilului său de politician de profesie şi asupra comportamentului, dar şi a destinului vieţii sale.

Bariţiu s-a născut şi a trăit în Marele Principat al Transilvaniei, parte componentă atunci – la începutul deceniului al doilea al secolului al XIX-lea – a Monarhiei habsburgice, care îşi avea autonomia stabilită în urma unor jurăminte, dar din care a rezultat o constituţie bazată pe mari nedreptăţi de natură socială, economică şi naţională, aristocratică, îmbibată de privilegii şi prerogative feudale, total despotică în relaţiile cu imensa majoritate a locuitorilor, cu deosebire asupra poporului român din Transilvania şi a confesiunilor sale religioase, iar cenzura preventivă până în 1848 – care a ţinut în loc, timp de decenii, apariţia şi dezvoltarea presei româneşti – tot atât de dură ca cea rusească de sub Ţarul Nicolae I. O asemenea constituţie nu putea să genereze decât instituţii şi legi, precum şi sisteme guvernamentale asupritoare pentru unele categorii şi clase sociale, iar în cazul unui stat poliglot, multinaţional cum era Imperiul Austriac habsburgic, genera şi inegalităţi, forme de asuprire, de nedreptăţi flagrante pentru unele

naţionalităţi, dar cu deosebire pentru românii din Transilvania, cea mai asuprită naţiune din acel imperiu.

Nedreptăţile şi asupririle deveneau şi mai greu de suportat, întrucât între Transilvania şi Austria se suprapunea regatul ungar, care, timp de secole a râvnit la pământul, bogăţiile şi mâna de lucru a ei.

De aceea viaţa unui român din Transilvania secolului al XIX-lea, fără a fi raportată la contribuţia privind eliberarea naţională de sub dublul jug naţional – austriac şi ungar – nu şi-ar avea nici un sens. Cu atât mai mult este valabil acest lucru, când este vorba de George Barițiu, care în toată viaţa sa nu numai că a scris istoria faptelor şi condiţiilor de viaţă ale poporului român, dar a făcut şi istorie, prin apărarea activă a drepturilor poporului român şi a tuturor intereselor lui împotriva celor ce l-au oprimat. Dacă vom lua în consideraţie şi sistemul instituţional al românilor transilvăneni, la care Barițiu a contribuit fundamental şi că acest sistem a constituit suportul principal al revoluţiei treptate de eliberare naţională a românilor, cunoaşterea vieţii marelui om este un omagiu cu care îi este dator orice român.

George Barițiu alias Pop, descendent dintr-o familie veche de aşa numiţi nobili armalişti (Kleinade) din districtul Cetăţii de Piatră, care cândva fusese militarizat aproape complet, este primul născut în familia parohului român greco-catolic Ioan şi din soţia sa Ana, fiica a parohului gr. ort. Simion Cornea, de origine din Moldova[23]. Poate că şioriginea moldavă a mamei sale, explică, în mare parte, de ce Barițiu era atât de mult iubit de moldoveni şi bucovineni.

George s-a născut în 12/24 mai 1812 în comuna românească *Jucul de Jos*, din comitatul Clujului, unde tatăl său era atunci – în primii ani de funcţionare preot greco-catolic. Din *Jucul de Jos*, în 1813 tatălui i s-a permis să se mute în comuna Petridul de Jos din comitatul Turzii, unde fuseseră aiţi trei ascendenţi ai săi tot parohi. Numele maghiar-croat, străin de familia sa, i l-au atribuit profesorii de la gimnaziul regesc din Cluj pe la începutul veacului al XIX-lea, motivând că în anumite clase se aflau şcolari prea mulţi cu numele de Pop, Popovici sau Popescu. Se temeau deja ungurii că prea mulţi români se străduiau să înveţe carte, să obţină condiţia de intelectual, care marca intrarea a tot mai mulţi români în elita societăţii. De aceea începe deja practica schimbării numelor, dar mai ales maghiarizarea numelor şi comunelor de români, atât în Transilvania cât şi în Ungaria încă din secolul al XVIII-lea, dar nu numai în cadrul celor amintite, ci şi în Banat şi Bucovina se practica slavizarea românilor, iar în Boemia germanizarea cehilor. Dreptul schimbării numelor şcolarilor era nelimitat; orice dascăl ori profesor îşi putea aroga acest drept, care a provocat multe confuzii şi

[23] George Barițiu, *Foi comemorative la serbarea din 12/24 mai 1892*, Sibiu 1892, p. 1.

suferinţe poporului român, certuri legate de moşteniri între români. Organele statale ungureşti ştiau că românii ţineau, de obicei, foarte mult la *descendenţa legitimă* a indivizilor din moşi, strămoşi, din tată în fiu, în nepoţi şi strănepoţi, ca şi popoarele orientului. Schimbarea numelui din partea asupritorilor unguri era făcută deci în mod deliberat; schimbându-le numele, era mai uşor pentru falsificatorii istoriei să-i declare pe români „Venetici pe pământurile lor strămoşeşti. Era una din metodele „subtile" prin care se încerca deznaţionalizarea românilor.

În Necrologul pe care l-a rostit la înmormântarea tatălui său, George Barițiu, ne spune că Ioan Pop-Barițiu, paroh în Petridu de Mijloc, aproape de Turda, membru al „Asociaţiunii transilvane române ..." a decedat la 31 mai 1869 la etatea de 84 de ani, fiind înmormântat lângă părinţii, moşii şi străbunii săi la biserica edificată prin îngrijirea şi în parte şi prin spezele sale, după ce servise la altarul Domnului tocma 60 de ani (din mai 1809 până în mai 1869), din care, timp de trei ani L-a slujit Domnului ca paroh în Jucul de Jos, comitatul Clujului, iar restul în locul naşterii sale, de unde „s-a mutat la altă viaţă".

Ioan Pop Barițiu şi-a început studiile la vârsta de 9 ani, a studiat la Blaj, Cluj şi Arad. La Blaj a fost unul din elevii cunoscuţilor „trei bărbaţi de ştiinţă, Samuil, George şi Petru" şi ai altor profesori contemporani, care „înflăcăraţi de amoare către naţiune şi patrie" reuşiseră până la începutul secolului al XIX-lea să transfere în cultura şi ştiinţa românilor, cu stăruinţă şi perseverenţă, idei şi cunoştinţe însuşite în Europa meridională şi apuseană, cu o vădită predilecţie pe cele ale lui Şincai, pe care tineretul vremii l-a iubit cel mai mult.

Referindu-se la condiţia umană, socială şi perspectivele pe care le avea un paroh rural al românilor transilvăneni, din rândurile cărora făcea parte şi tatăl său, G. Barițiu considera că un asemenea paroh ocupa un loc marginal în societate, cu slabe perspective de a ocupa un loc fruntaş în societate. Sfera de activitate şi perspectivele de dezvoltare erau limitate. Oricât s-ar fi străduit un asemenea paroh, explica Barițiu, el nu putea să realizeze ceva de care să se intereseze nici măcar generaţia sa şi nicidecum să realizeze lucruri de care să se intereseze generaţiile viitoare.

Tot ce-i rămânea de făcut era doar o păstorire înţeleaptă şi exemplară a poporului, educaţia şi instruirea familiei, dacă o avea, şi înfăptuirea unei agriculturi mai raţionale.

Preotul Ioan Bariț a sacrificat mult pentru ca fiii săi să aibă o bună pregătire; el nu a consimţit însă ca vreunul să părăsească ţara. Citea bucuros cărţi şi gazete româneşti, mai ales pe acelea care se ocupau cu lucruri din „patria sa". Se considera „ardelean adevărat", „concrescut cu munţii şi văile" Transilvaniei, cu care „nu se putea asemăna nici o ţară". S-a abonat la

primele foi româneşti apărute în Transilvania, pentru care punea condiţia ca acestea „să scrie despre patria sa".

A trăit şi el cu iluzia – cu care au trăit câteva generaţii de români – considerând că „românii sunt norocoşi că au un împărat", consolaţie pe care Bariţiu, la rândul lui, o considera „istorică şi tradiţională". Legiuirile „feudalistice" şi comportamentul unor funcţionari de stat nu-i plăceau „din care cauză venea în contradicţie cu unii din aceştia.

În anii 1848/1849 insurgenţii i-au distrus averea lui Ioan Pop Bariţiu. A scăpat cu viaţă refugiindu-se cu familia în Munţii Apuseni, găzduit de protopopii Iosif Ighian şi la Simeon Balint, care îi era nepot; în băjenie fiind, patru fii a săi luptau pentru viaţă şi libertate, în timp ce cel mai mare dintre ei, George, se afla în captivitate ruso-austriacă. După înăbuşirea revoluţiei s-a întors la Petrid, unde şi-a refăcut gospodăria, preocupându-se şi de înfrumuseţarea bisericii, devine „mădular" al *Asociaţiunii*, şi-a întocmit testamentul din timp, până când se găseşte în deplinătatea „puterilor fizice şi cu judecata întreagă". Testamentul, scris de o altă mână, semnat însă de octogenar în 4/16 iulie 1866 cuprinde prevederi cu privire la averea sa mişcătoare şi nemişcătoare, cât şi ce va moşteni Rafila, soţia sa, şi cât vor moşteni „pruncii lor" parte bărbătească şi parte femeiască, unde va locui Rafila, după moartea lui Ioan, cum să se înfăptuiască ceremonia de înmormântare, apoi ce vor moşteni nepoatele Virginica şi Maria. La rândul ei, Rafila, simţindu-se debilitată fiziceşte îşi face şi ea testamentul, în noiembrie 1870. Unui fiu, lui Alexandru îi lăsa vaca; *Cendeşa*, un viţel şi câteva lucruşoare; lui Iosif, o vacă; *Sibei*, un viţel, o junincă, „poiata cea ruinată" ş. a.; lui Octavian, patru perine şi un dricai (pilotă) şi un paplon (plapumă), iar celelalte lucruri nespecificate în testament lui Alexandru şi Iosif pentru că au îngrijit-o în bolile ei şi debilităţile împreunate cu acestea. Iar nepoatelor Virginica şi Maria, un dricai şi un şifon (dulap de haine). Lui Gheorghe, fiul cel mai mare, pene pentru o pilotă.

După ce Ioan Pop Bariţiu şi-a întocmit testamentul a venit dualismul şi alte evenimente politice, care după relatarea lui Bariţiu, l-au săgetat pe tatăl său „drept în inimă", grăbindu-i moartea.

Referindu-se la meticulozităţile testamentelor părinţilor lui Bariţiu, profesorul clujean Iosif Pervain aprecia că acestea „dezvăluie mult patriarhalism. În comparaţie cu Rafila, Ioan Bariţiu pare mai detaşat de rânduielile tradiţionale"[24]. Ioan Pop Bariţiu şi-a crescut copii în spiritul valorilor tradiţionale ale familiei româneşti: simţul de coeziune şi solidaritate, concordanţa din faptă şi vorbă, cinstea, hărnicia, iubirea de neam şi iubirea de patrie. El a fost receptiv la nou, la bătrâneţe s-a aliniat fiului său

[24] Vezi: Iosif Pervain, *Studii de literatură română*, Edit. Dacia, Cluj, 1971, p. 374.

şi celorlalţi luptători naţionali, înscriindu-se în *Asociaţiune,* sprijinind-o moral şi material. Ca un adevărat tată se simte fericit când îşi vede, cel puţin o data pe an, toată familia – cei şase copii şi nepoţi – reunită o dată pe an. Cei şase copii ai preotului Bariţiu au fost, în afară de George, cel mai mare dintre fraţi: Alexandru, Veronica Leon, Iosif şi Octav[25]. Preotul Ioan Pop Bariţiu a făcut mari sacrificii pentru a-şi întreţine copii în şcoli. În 1837, George Bariţiu făcea intervenţii pe lângă episcopul Ioan Lemeni pentru tatăl său, „cinstitul domn Ioan Bariţiu, preot în Petridul de Mijloc, preot împovărat de o familie foarte grea, trebuind să-şi întreţină numeroşii copii pe la şcoli"[26].

Peste patru ani, George Bariţiu va mai întocmi o cerere, pe care o adresa în data de 2 martie 1841 episcopului Ioan Lemeni. Tânărul Bariţiu, devenit deja gazetar cu o anumită experienţă şi om de cultură de prestigiu în toate ţările locuite de români, îi cerea prelatului de la Blaj dezlegarea ca să se căsătorească cu tânăra Maria Velisar „fiica răposatului negustor braşovean Ştefan Velisar"[27], cu care se logodise în 18 ianuarie în acelaşi an. În 13/25 aprilie fata văduvei Sofia Velisar devine soţia lui George Bariţiu"[28]. Naş le-a fost Pavel Vasici, doctorul Carantinei cezaro crăiaşti de la Timişul de Jos şi soţia acestuia, Iuliana. Căsnicia, care a durat până la moartea soţiei Maria în 1885 a fost rodnică. Au rezultat din această căsnicie nouă copii, dar şi multă durere, deoarece patru din aceştia au murit de mici. Primul copil a fost o fetiţă, Aurelia, născută la 8/20 martie 1843, dar a trăit numai până în 4/16 mai. Şi astfel, soţii Bariţiu au avut parte de o mare durere, pierzând primul copil născut. N-au avut parte nici cei din familia lui Ioan Maiorescu de fiina lor, prima născută în familia Bariţiu. A urmat Maria, la 10/22 aprilie 1844 (moartă şi ea în 5 iunie 1846); Victoria la 11/23 februarie 1846; George, primul băiat născut în familie a venit pe lume la 16/28 iulie 1847. A murit numai după două zile. Ieronim a venit pe lume în plină revoluţie din 1848/1849 la 7/19 august 1849. Acestuia i-a urmat Aurelia, la 12/24 ianuarie 1851; căreia i-a urmat Cornelia, la 9 dec. 1852 (moartă şi ea prematur); Octavia la 18/30 ianuarie 1854 şi Maria, la 21 martie / 1 aprilie 1855. Deci din cei nouă copii ai familiei Bariţiu au ajuns la maturitate numai cinci: Victoria, Ieronim, Aurelia (a doua), Octavia şi Maria. În familia lui Ioan Pop Bariţiu au trăit cinci fii şi o fată şi în familia lui George patru fete şi un băiat.

---

[25] Observatorul VI, VI, 1883, nr. 23, p. 216.

[26] G. B. C., VII, Bucureşti, 1985, p. 41.

[27] *Idem,* pp. 24-25. Familia Velisar, membră a Gremiului negustorilor levantini din Braşov, în care erau şi mulţi negustori români, era greacă la origine şi venise la Braşov de undeva din zona Dunării de Jos, în secolul al XVIII-lea.

[28] Corneliu Diaconovici, *George Bariţiu. 12/24 mai 1812-1892. Foi comemorative la serbarea din 12/24 mai 1892,* Sibiu, 1892, p. 12.

Păstrând tradiţia, George Bariţiu, considera ca viaţa familială nu se limitează numai la relaţiile dintre părinţi şi copii. Familia semnifica ceva mai mult, afinităţi între părinţi şi copii, între fraţi şi surori, între verişori de mai multe grade, la care se adaugă încumetriţii. Bunele aprecieri asupra unei persoane îşi pun amprenta nu numai asupra familiei propriu-zise, ci şi asupra familiei extinse. Iar faptele nesăbăduite ale unora, îşi pun şi ele o anumită amprentă chiar şi asupra familiei extinse. Conştient de acest lucru, el nu a vorbit prea mult despre marea lui familie, deoarece unii pentru a se răzbuna asupra unor membrii de vază ai ei, loveau colateral, afectând alţi membri ai marii familii, tocmai asupra celor care nu se puteau apăra.

Către sfârşitul vieţii, în anul 1892, Bariţiu mărturisea că el nu vorbeşte în public şi nu scrie bucuros în presă despre membrii familiei sale, deşi mulţi oameni oneşti, ar fi dorit să ştie mai multe despre viaţa sa familială, despre rudele şi apropiaţii lui, „cărora - scrie el – le dorea binele".

Răspunzând unor insistenţe, Bariţiu scria în 1892: „Întrebările îmi vin de la mai multe persoane, cărora eu nu le mai pot denega răspunsul cuvenit. Căci adică, pentru ca să-mi satur şi eu odată vanitatea *familiară*, îmi permit a reflecta, că noi, cinci fraţi şi o soră, fiind toţi căsătoriţi, afară de unul toţi am avut prunci mai mulţi, mai puţini, apoi prin căsătorii în a doua, încă şi în a treia generaţiune ne-am înrudit, încuscrit, cumnăţit, aşa încât astăzi cu mare, cu mic, cu bătrâni, cu tineri suntem peste 60 de persoane, împărţiţi în vreo 7 comitate ale Transilvaniei, fiecare în poziţii sociale cum a dat Dumnezeu, unii preoţi, alţii avocaţi, profesori, comercianţi, economi, proprietari de moşii sau de mine, şi câţiva nepoţi pe la universitate şi liceu"[29].

Fiecare membru al acestei familii mari, era membru al unei familii în sens restrâns, care constituia, în fapt, celula pe care era alcătuită marea familie ce locuia în interiorul hotarelor ţării şi anume *naţiunea*. În cazul lui *naţiunea română din Ardeal. Deci marea familie a lui Bariţiu a fost naţiunea.* El a muncit atât pentru naţiunea căreia îi aparţinea cât şi pentru familia în sens restrâns de a cărei existenţă, pregătire profesională, educaţie şi cultură purta răspunderea.

Dar nu numai el se considera moştenitorul unei tradiţii naţional patriotice, ci şi fraţii, copii, nepoţii, strănepoţii săi, care constituiau marea familie naţională în tot Ardealul. Această familie care s-a contopit cu naţiunea română în general, a simţit şi simţea românește, contribuia la dezvoltarea naţiunii române, dându-i oameni de elită, pregătiţi intelectual, în diferite ramuri de activitate. Ea avea dreptul la existenţă. Bariţiu a înţeles acest lucru încă din tinereţe, când încă se găsea pe băncile şcolii, când putea

---

[29] *Criticile „istorice" ale lui Iosef Sterca Şuluţiu de Kerpenyes Scarmanate. Informaţie tipărită ca manuscris,* Sibiu, 1892, p. 3.

să aleagă între o carieră juridică sau de paroh, ori să devină educatorul şi susţinătorul material al familiei, concomitent cu aceea de tată, părinte spiritual şi educator al întregii familii mari, al naţiunii române. El, vom vedea în paginile viitoare, a ales cea de a doua cale, ducându-şi viaţa între a îngriji familia mică şi apărarea intereselor, existenţei şi prosperării marii familii, naţiunea română.

Şcoala, educaţia primită în familie, în şcoală şi influenţa mediului în care şi-a petrecut copilăria şi anii tinereţii, au influenţat mult asupra drumului vieţii pe care şi l-a ales – în mod conştient – George Bariţiu.

Vom încerca să prezentăm acest lucru, pas cu pas prin şcolile pe care le-a urmat Bariţiu.

La începutul secolului al XIX-lea, remarcă George Bariţiu, povestindu-şi viaţa, starea şcolilor din Transilvania era precară. Dacă un copil de la ţară avea şansa să primească câteva cunoştinţe de carte, de la părinţii sau alte rude, era considerat ca bun să fie primit la o şcoală pedagogică. „Chiar şi cele 12 şcoale elementare româneşti înfiinţate prin împăratul Iosif al II-lea, numai cât vegetau. Nici maghiarii nu prea aveau şcoale săteşti, iar pe unde le aveau, starea lor era cu totul mizerabilă"[30].
Fiind fiu de preot, George B. A avut şansa să înveţe să citească de la tatăl şi bunicul său, care l-au învăţat să citească *Psaltirea*.

A fost însă suficient ca împreună cu cel de al doilea frate al său, Alexandru să fie primiţi în octombrie 1820 la şcoala din orăşelul Trăscău (Toroczko). Era un orăşel locuit de germani maghiarizaţi cu totul, aduşi acolo din veacuri pentru minele de fier şi argint. Părinţii lui Bariţiu iau trimis pe cei doi fraţi la o şcoală maghiară, cu scopul ca aceştia să înveţe limba ungurească la o vârstă mai fragedă, când limbile străine se învaţă mai uşor, mai târziu venindu-le mai greu. În acea şcoală se învăţa şi limba latină „până la sintaxă". George B. A învăţat uşor limba latină. A avut însă de suferit, deoarece colegii unguri suportau cu greu ca „un pui de „valah" să le ia locul I. Mai primea şi bătăi pentru aceasta. Le mai lua apărarea rectorul, secuiul Paul Seles care nu suferea brutalităţi.

După 4 ani petrecuţi în şcoala din Trăscău, cei doi fraţi Bariţiu au fost transferaţi la şcoală la Blaj, unde au stat în gazdă la unchiul lor Petru, fratele mai mare al tatălui, căsătorit în Blaj „aplicat pe viaţă pe postul de cantor la biserica catedrală". Aici unchiul celor doi îşi luase conumele de Popovici; nu-i plăcea numele de Bariţiu. I-a înscris pe cei doi elevi la şcoală pe numele său de Popovici, pe care l-au purtat timp de patru ani cât au rămas la Blaj. Dar în 1827 când au trecut la liceul din Cluj, rectorul liceului piarist l-a înscris din nou pe numele de Georgius Baritz.

---

[30] George Bariţiu, *Foi comemorative la serbarea sin 12/24 mai, 1892*, Sibiu, 1892, p. 2.

Bariţiu îşi aduce aminte cu foarte mult respect de profesorii pe care i-a avut la Blaj în perioada 1824-1827. El scrie cu respect şi înaltă apreciere numele unor profesori cum ar fi cel al lui Vasile Filipan, care îşi făcuse studiile superioare la Viena, al hieromonahului basilit Veniamin Todor, care mai târziu a trecut la seminarul din Râmnicul Vâlcei, al lui Radu Tempean, fiu al lui Radu T. Tempean care a scris gramatica, pe cel al lui Constantin Popfalvi şi Nicolae Marcu, pe cel al directorului octogenar Benedictus Fogarosi, pe atunci egumen al mănăstirii din Blaj, care îşi terminase studiile la Roma în veacul al XVIII-lea.

Acest corp profesoral, redus ca număr, dar de înaltă valoare morală şi profesorală l-a influenţat pe Bariţiu în alegerea parcursului vieţii sale de militant activ pentru apărarea fiinţei naţionale a românilor ardeleni. Dar şi mai mult au influenţat, von vedea, profesorii din Cluj asupra formării unei conştiinţe naţionale şi a conduitei viitoare a marelui nostru luptător naţional. George a fost primit la liceul din Cluj fără examen, deoarece în *„testimoniul* său din Blaj era clasificat ca eminamente prim între 25 conşcolari ai săi".

La Cluj, Bariţiu a absolvit clasele de poetică şi retorică, precum şi cursul de filosofie, în 1831. Calificativele în ultimul an de studii (1830-1831) sunt „... Ex Doctrina religionis eminens 2us, ex Historia universali eminens 2us, ex Phisica eminens 1us fuerat inter conscholares n° 77"[31]

În scurta sa autobiografie, publicată sub formă de biografie de Cornel Diaconovici, cu ocazia celei de a 80-a aniversări a lui G. Bariţiu, acesta ne dă o indicaţie foarte preţioasă despre rolul hotărâtor pe care l-au avut cei patru ani petrecuţi la Cluj în perioada 1827-1831. Iată ce scrie el: „În cei patru ani cât a studiat George Bariţiu la Cluj, fiinţa sa psihică a luat o direcţiune care l-a influenţat, în tot cursul vieţii sale"[32]. Bariţiu invocă în biografia sa câteva întâmplări de acest gen, care i-au influenţat mult acea perioadă când se găsea, de fapt, în perioada de trecere de la adolescenţă la maturitate, perioadă de obicei hotărâtoare pentru formarea personalităţii viitoare a unui tânăr.

Bariţiu povesteşte despre modul cum a primit în dar de la doi bătrâni români – Simeon Romanţai (medic renumit) şi Alexandru Catona (jurist), acum la bătrâneţe susţinători din umbră ai cauzei române – cartea *Istoria lui Petru Maior despre începutul romanilor în Dacia*, carte care a avut un impact extraordinar asupra viitorului şi a vieţii sale.

„Studentele Bariţiu după ce a citit istoria lui Petru Maior, s-a entuziasmat cu atât mai mult pentru originea naţiunii sale cu cât câştigându-

---

[31] cf. Iosif Pervain, *Studii de literatură română*, Edit. Dacia, Cluj 1971, p. 376 (notele 1-3)
[32] George Bariţiu, *Foi comemorative la Serbarea din 12/24 mai 1892*, Sibiu, 1892, p.2.

şi apoi şi disertaţiunile autorului despre limbă, în focul său tineresc admira mai mult asemănarea limbii româneşti cu cea latină şi cu cea italiană"[33].

Entuziasmat de asemănarea limbii române cu cele două, amintite mai sus, dar şi supărat pe faptul că după 17 ani de la ieşirea de sub tipar a istoriei lui Maior, tinerimea românească ce învăţa pe la şcolile ungureşti, încă nu aflase despre existenţa scrierilor lui, văzând şi ce absurdităţi se propagă in istoria universală despre originea şi caracterul poporului românesc predată în şcolile din Cluj, George Bariţiu s-a hotărât să traducă lucrarea amintită în limba maghiară. A şi tradus-o. A fost însă sfătuit că încă nu era timpul pentru o asemenea acţiune, iar el şi-a nimicit traducerea. El dădea ca exemplu afirmaţiile unui profesor secui, anume Bonda, care le spunea studenţilor români că sunt „neam de hoţi ai lui Romulus".

Nu puţine au fost cazurile când Bariţiu şi colegi ai săi trecând pe străzi asistau la acte de violenţă ale solgobirăilor sau al altor funcţionari de stat împotriva tinerilor preoţi români pe care-i trimiteau la încorporare în oastea împăratului. În timp ce tinerii preoţi catolici, reformaţi şi calvini erau scutiţi de armată, cei ortodocşi, nu. Iată o scenă care reflectă modul cum erau încorporaţi unii tineri preoţi români ortodocşi descrisă de Bariţiu. În iarna anului „1829, în care asentările la regimente se mai făceau tot cu funia şi cu ajutorul câinilor satului, între lupte şi omoruri, într-una din zile ieşind studenţii din liceu, văzură pe un preot greco-ortodox tânăr, adus spre a fi asentat la oaste, iară preoteasa cu un pruncuţ în braţe şi plângând cu sughiţ. Preotul înalt şi frumos căzuse în dizgraţia unui solgobirău barbar; Protopop" din loc au mijlocit liberarea preotului, din graţie, iar nu în puterea legii, căci în această epocă preoţimea greco-ortodoxă din Ardeal încă nu se putea provoca la vreo lege pozitivă, precum era la alte provincii"[34]. Printre altele, Bariţiu povesteşte şi despre un alt tânăr preot greco-ortodox lovit în plină stradă cu pumnii, de un jurist, fără ca să poată să spună ceva, de teama de a nu o păţi şi mai rău.

Bariţiu, relatează că a văzut multe scene pe aceleaşi străzi ale Clujului, cum solgbirăii, viceşpanii, prefecţii şi ceilalţi dregători dominali băteau oamenii cu câte 15, 25, 30 şi 50 de lovituri cu beţe de alun, de cele mai multe ori fără nici o judecată prealabilă. La acestea se adăuga şi faptul că elevii români în rare ocazii vorbeau în public limba lor maternă, iar unii începuseră să o şi uite, alţii o amestecau cu termeni maghiari într-o manieră de neiertat şi cei mai mulţi nu văzuseră cu ochii lor alte cărţi româneşti, decât pe cele din biserică. Aceste întâmplări şi altele, au generat, în mod firesc, dorinţa care se transforma tot mai mult în hotărâre, în spiritul şi

[33] *Ibidem*, p. 4.
[34] *Ibidem*, p. 5.

conştiinţa tinerilor români de a se dedica scopului dezvoltării limbii naţionale, a culturii române, concomitent cu eliberarea poporului „de sub jugul barbar al feudalismului".

Fiind un student foarte bun, Bariţiu era sfătuit de profesorii de la Cluj să îmbrăţişeze cariera juridică. Dar juriştii români nu aveau şanse prea mari în aparatul de stat şi în carierea juridică. Părinţii, la rândul lor, ţineau şi ei la vechea tradiţie, *ca cel dintâi născut să* fie îndrumat a servi la altarul Domnului. Aceasta l-a determinat să urmeze Facultatea Teologică din Blaj, care din 1830, după moartea lui Ioan Bob, fondatorul ei, fusese transformată din unitate de învăţământ de doi ani, în seminar teologic de patru ani.

Deci între 1832 şi 1835 Bariţiu frecventează cursurile Seminarului Teologic din Blaj, cu rezultate foarte bune.

Iată câteva exemple extrase din certificatul primit de la seminar, semnat de Simeon Crainic:

E. studia biblica V. Et Foederis - eminentiae
Ex. Historia eclesiastica - eminamentiae
Ex. Jure canonico - eminamentiae
Ex. Theologica dogmatica - eminentiae
Ex. Theologica morali - eminentiae
Ex. Theologica pastorali - eminentiae
Mores vero praetulerit legibus Semninarii apprime conformes.

Din toate ştiinţele teologice, George Bariţiu a avut predilecţie pentru dreptul canonic şi istoria bisericească. Toată viaţa, el i-a îndemnat pe cărturarii români să întocmească şi studieze istoria religiei româneşti, considerând lipsa acesteia o mare lacună a culturii româneşti. Aici la Blaj se perfecţionează în limba germană până la citirea şi înţelegerea scriitorilor clasici, după care s-a apucat şi de franceză.

După terminarea studiilor, în 1835 se gândea la obţinerea unei parohii pentru a deveni preot într-o dieceză. Nu a fost să fie aşa. După terminarea studiilor, în iunie 1835 autorităţile superioare şcolare l-au numit profesor de fizică la facultatea filozofică începând cu 1 octombrie a celui an, fără altă pregătire decât cea obţinută la Cluj şi cât a mai reuşit să se pregătească în alte trei luni de zile.

În anii petrecuţi la Seminarul teologic din Blaj, tânărul Bariţiu s-a iniţiat în probleme de gramatică românească, poartă discuţii cu profesorii şi viitorii prieteni ai săi: Timotei Cipariu, I. Rusu, I. Cristoceanu şi Bărnuţ despre situaţia necorespunzătoare a poporului român în monarhia habsburgică, despre felul cum poate fi ajutat poporul, dar şi despre „nevoia unei gazete la Blaj". Sub îndrumarea lui Cipariu începe să aprecieze importanţa şi valoarea creaţiei literare populare, ajută la înjghebarea unui

teatru de diletanți, susținut de clerici, compunând pentru acest teatru și trei versurele.

Cei cinci ani petrecuți la Blaj (patru ca student și unu ca profesor) au avut influență hotărâtoare pentru viitorul tânărului Barițiu. Aici a învățat a fi și a rămâne român, după propria-i mărturisire. La Blaj - și-a încercat pentru prima dată iscusința scrisului, compunând, traducând și adaptând câte o piesă dramatică pentru reprezentațiile pe care le începuse a le da cu colegii săi la Sărbătorile Crăciunului. Deși Barițiu nu a păstrat nimic din ceea ce a scris până la vârsta de 25 de ani, acele încercări literare au fost preludiul unei activități viguroase și impunătoare, ce aveau să urmeze odată cu întemeierea presei românești din Ardeal.

Începutul celui de al patrulea deceniu al veacului al XIX-lea marchează o anumită efervescență în mișcarea culturală românească, dar și în conștientizarea că românii trebuie să fie uniți, să depășească obstacolele care-i despărțeau. Se produce o anumită apropiere nu numai între românii ardeleni, ci și între aceștia și românii din Moldova și Țara Românească. Trecerea unor intelectuali români ardeleni, pentru a preda în școlile din cele două principate, este un prim pas semnificativ în aceasta direcție.

Dar în timp ce mulți intelectuali ardeleni strângeau legăturile cu românii de peste Carpați, reprezentanții a două centre culturale românești din Transilvania – Brașov și Blaj – se comportau ca și cum fiecare ar fi fost reprezentanții a două culturi străine una de alta, nu ar fi fost produsul aceluiași destin și proces istoric de-a lungul veacurilor. Lipsa de cunoaștere și de informație, dezbinarea între cele două confesiuni religioase îi împingea spre separare. Brașovenii aveau bani, dar aveau un sistem școlar mai puțin evoluat decât sistemul de școli din Blaj. Blajul era sărac, Brașovul era bogat. Încet, dar sigur și temeinic, s-au găsit și punțile și oamenii care să apropie cele două orașe și pe reprezentanții săi de seamă, care au avut ca rezultat conștientizarea tot mai puternică a unității națiunii române.

Iată câteva întâmplări și situații povestite chiar de Barițiu în biografia-autobiografia sa, publicată la cea de a 80-a aniversare a sa.

În perioada în care Barițiu a urmat cursurile seminarului teologic la Blaj (1831-1835) câțiva comercianți din Brașov și unii preoți greco-ortodocși începuseră să-și trimită fiii la învățătură la Blaj, pentru a învăța mai multă carte latinească. „Se lățise adică despre școlile Blajului vorba până la Brașov că acolo se învață limba latină mai bine și mai ușor decât oriunde aiurea, precum și era în realitate, din cauză că acea limbă moartă se învăța ca nicăieri cu ajutorul fiicei sau al surorii sale, al limbii românești"[35].

[35] George Barițiu, *Foi comemorative la Serbarea din 12/24 mai 1892*, Sibiu, 1892, p. 6.

Trimiterea unor copii la studii de la Braşov la Blaj nu era un lucru uşor de realizat. Distanţa dintre cele două oraşe, cu cai buni, două, trei zile. Dar mai greu de depăşit erau diferenţele confesionale, provocate de despărţirea românilor în ortodocşi şi greco-catolici. Ura confesională generase idei care susţineau că apropierea dintre cele două oraşe nu mai era posibilă, nici măcar în viaţa socială, cu atât mai puţin în sfera instrucţiunii publice. Dar Bariţiu considera că asemenea idei au dat greş. Susţinătorii lor nu au luat în seamă, că ideile întotdeauna au circulat între oameni, purtate de o categorie de persoane care ajută la circulaţia bunurilor materiale şi spirituale, devin proprietatea altora, care le consumă apoi după bunul lor plac şi interesul personal. Această categorie de oameni sunt comercianţi, pentru care el avea o deosebită stimă, considerându-i antemergători în răspândirea civilizaţiei în lume. Iată cum descria acest rol de răspândire a civilizaţiei prin intermediul comercianţilor în cazul romanilor: „Dacă istoria lui Petru Maior despre începutul Românilor în Dacia şi cu aceea scrierile lui Damaschin Bojincă, Eftimie Murgu, Ţichindeal, Iorgovici şi alţii ajunseseră până în rafturile dughenelor neguţătoreşti, iar din Muntenia sub românească şi luminata domnie a lui Dimitrie Ghica (1834-1842) bătea un vânt mult mai blând decât fusese Crivăţul de odinioară. Aşa ne pomenirăm, că după ce câţiva ani frecventaseră studenţi de la Braşov, Săcele, Zărneşti, şcoalele din Blaj, pe la 1834 comercianţii din Braşov începuseră să ceară pe cele două luni de vacanţă câte un profesor de la Blaj, ca să le prepare băieţii din limba latină şi din alte studii pentru vreo clasă"[36]. Sub motiv că „braşovenii sunt bigoţi", nici un profesor nu a vrut să meargă la Braşov. Doar Bariţiu, care era încă seminarist, dar având nevoie de bani pentru a-şi plăti nişte examene pentru a obţine atestatul pentru practicarea unei funcţii juridice s-a dus la Braşov în vara anului 1834; întorcându-se la Blaj în toamnă pentru a termina ultimul an al seminarului. La întoarcere, Bariţiu le-a povestit blăjenilor că a fost întâmpinat foarte bine la Braşov, turcii nu-i taie pe creştini, şi nici creştinii ortodocşi nu se feresc a sta la masă cu cei de altă lege şi mai ales cu uniţii, iar el a fost invitat peste tot de către familiile fruntaşe ale ortodocşilor.

În vara anului 1835, Bariţiu a fost chemat din nou la Braşov având parte de aceiaşi primire. În aceeaşi vară braşovenii au avut parte şi de vizita episcopului Ioan Lemeni, care se afla la cura la Borsec. L-au invitat la biserică la vecernie în ajun de *Schimbarea la faţă* la biserica grecească, iar în ziua de schimbare la faţă, episcopul fu invitat să asculte sfânta liturghie la capela românească, deschisă doar cu doi ani mai înainte.

Cele două călătorii ale lui Bariţiu ni-l înfăţişează ca fiind un tânăr de 22 de ani în prima călătorie şi de 23 de ani în cea de a doua. Dar era deja un

[36] *Ibidem*, p. 7.

tânăr cu o personalitate formată, capabil să emită judecăţi de valoare de sinteză cu privire la situaţia şi starea generală a românilor, să emită deja predicţii şi planuri pentru viitorul lor. Şi-a dat seama că românii au înţeles că cearta în viitor pentru prescuri i-ar duce la pieirea sigură şi că în viitor ar fi bine să-şi concentreze toate puterile spirituale pe terenul nemărginit, însă insuficient cultivat al ştiinţelor şi culturii şi, totodată, să lupte umăr la umăr pentru emanciparea politică şi naţională. Spre norocul lor, românii au înţeles aceasta la timp şi într-o perioadă de 14-15 ani care au urmat s-au apropiat tot mai mult unii de alţii, au început să se deprindă cu luptele politice vitale şi să se pregătească, atât cât le-a mai ajuns timpul, relativ scurt, pentru a face faţă evenimentelor teribile şi în multe privinţe decisive din 1848/1849.

Deci reluarea contactului dintre cele două mari centre de cultură naţională şi dezvoltarea legăturilor dintre ele – Blajul şi Braşovul – este considerată de G. Bariţiu ca fiind un act epocal în istoria luptei pentru eliberare naţională a românilor ardeleni şi pentru organizarea lor în acest scop.

Anul 1835 – prin prezenţa lui Bariţiu la Braşov pune începuturile unor activităţi care au contribuit la dezvoltarea învăţământului, culturii şi ştiinţei în acest oraş. El a înţeles că Braşovul putea să redevină din nou un centru cultural românesc, cum fusese pe vremuri. Înţelegerea acestui fapt l-a îndemnat să adreseze, la 1835, braşovenilor un memoriu intitulat: *„Disertaţie despre şcoli pentru credincioşii de lege grecească din Braşov"*[37]. Disertaţia ne relevă frământările anilor de formaţie ale lui Bariţiu, profilul intelectual al epocii, fiind scrisă cu un an înainte de memorabila călătorie din 1836, făcută în Principate, împreună cu Timotei Cipariu, eveniment esenţial, care a contribuit la formarea luptătorului naţional George Bariţiu şi la întărirea legăturilor dintre elitele româneşti de pe tot cuprinsul patriei. *„Disertaţia despre şcoli ..."* constituie un adevărat program pentru dezvoltarea învăţământului românesc, iar prin textul ei poate fi urmărit progresul ideologiei naţionale.

Întocmită în primăvara anului 1835, când cărturarul român stabilise legături cu cercurile negustoreşti din Braşov ale căror fii i-a pregătit în vara anului 1834, când s-a deplasat în acel oraş se poate deduce că *Disertaţia* este rezultatul observaţiilor directe pe care le-a făcut Bariţiu asupra vieţii generale a Braşovului. Bariţiu şi-a dat seama de la început că potenţialul economic al burgheziei româneşti din oraşul de sub poalele Tâmpei poate şi trebuie îndrumat pe calea unei dezvoltări naţionale. Bariţiu venea în această lucrare cu idei noi în care încerca să convingă cercurile burgheziei braşovene

[37] Vezi: Şerban Polverijan şi Pompiliu Teodor, *Disertaţie despre şcoli a lui George Bariţiu*, în Acta Musei Napocensis, IX, 1872, p. 619.

despre necesitatea unei educaţii naţionale. El aducea aici idei noi despre şcoală cristalizate în ambianţa culturală a Blajului, unde de la începutul deceniului patru (sec. 19) un grup de cărturari în frunte cu Simion Bărnuţiu, Timotei Cipariu, I. Rusu izbutiseră să reorganizeze şcolile din Blaj. Bariţiu demonstrează cercurilor comerciale braşovene, că şi la Braşov întemeierea de şcoli înalte devenise o necesitate pentru românii transilvăneni; Braşovul era locul ideal pentru întemeierea de noi şcoli şi de noi focare şi centre de cultură românească. Braşovul putea stabili o primă şi trainică legătură între comercianţii români braşoveni şi intelectualitatea Blajului. Unirea puterilor elitelor economice şi intelectuale ar fi creat condiţii mai bune pentru recunoaşterea naţiunii române. Era deci închinată emancipării naţiunii române. Braşovul era, după părerea lui, cel mai potrivit pentru învăţământ şi cultură. Dar, el voia o politică şcolară naţională, o şcoală „destoinică" pentru viaţă naţională proprie. Era nevoie de un alt sistem de învăţământ, de alte metode de predare. Românii aveau nevoie de învăţământ în limba lor română nu în limba grecească. Învăţământul să fie organizat pe clase, condus după „legi şcolare", cu „direcţie straşnică", o „şcoală sistematică".

Bariţiu îndeamnă la fapte, la depăşirea rutinei strămoşeşti, pledează pentru un învăţământ legat de nevoile negustorimii române braşovene.
Bariţiu se inspiră din realizările şcolilor blăjene, din orizonturile noi ale învăţământului european, căutând pentru Braşov soluţii adecvate cercurilor şi necesităţile negustoreşti.

Din „Disertaţie ..." putem deduce că Bariţiu se mişca atunci între ideologia luminilor şi romantismului. El analizează starea culturală a naţiunii române pentru a sublinia necesitatea unei educaţii în sens iluminist. El scria: „creşterea bună vrednicii mei cititori este temeiul tuturor bunătăţilor. Creşterea este ce face pe om ca să fie om, ce să se deschilinească de plasa altor vieţuitoare necuvântătoare". O educaţie prin sănătoasa învăţătură, prin înaltele ştiinţe a religiei, a moralului, prin mântuitoarea filosofie ..."[38]. Iată pe ce baze voia el educaţia şcolară.

Disertaţia fiind un memoriu adresat negustorilor braşoveni, Bariţiu îşi încheie pledoaria semnalând cea mai imperativă trebuinţă a momentului prin exclamaţia: *şcoli, şcoli sunt de lipsă bărbaţi braşoveni, şcoli.* Glasul i-a fost ascultat. Peste un an chiar el va fi cel invitat ca profesor la o şcoală, care avea încă nevoie de multe ca să arate aşa cum şi-o închipuia Bariţiu. S-a gândit să răspundă chemării pentru câţiva ani şi apoi să se întoarcă undeva într-o parohie. N-a mai devenit niciodată paroh. A rămas legat de acea şcoală timp de 9 ani de zile.

---

[38] *Ibidem*, p. 621.

Dar înainte de a-şi începe misiunea vieţii sale, cărturarul nostru, încă în plină formare, a simţit nevoia să facă o vizită românilor din Bucureşti. A făcut aceasta în vara anului 1836 împreună cu profesorul şi de acum prietenul său, canonicul blăjan Timotei Cipariu[39]. Bariţiu, va rămâne toată viaţa un călător, atât în Transilvania, cât şi în străinătate.

George Bariţiu, îşi începe misiunea vieţii de educator şi luptător pentru drepturile românilor transilvăneni, cu o vizită de 27 de zile la românii din Bucureşti

„Disertaţia despre şcoli ..." din anul 1835 a lui Bariţiu constituie, în fapt, prima încercare prin care el şi-a clarificat unele idei cu privire la rolul educaţiei şi al învăţământului, a fost un fel de prefaţare a ceea ce gândea el atunci, că vor trebui să facă românii ardeleni, pentru a se înscrie pe calea progresului general pe care porniseră şi alte popoare şi care au reuşit să-şi creeze un mod de viaţă şi existenţă mai civilizat, mai îndestulat. Era un mod de a gândi încă de pe atunci ce va face în viaţă în viitor pentru a contribui la dezvoltarea şi libertatea naţiunii române, pe care a învăţat să o iubească şi s-o respecte încă din anii fragezi ai copilăriei în ambianţa familiei şi sub puternica influenţă, cu deosebire, a şcolilor Blajului. Simţea nevoia – de altfel ca şi toată elita intelectualităţii române în formare să afle cum vor trebui să acţioneze românii în viitor *uniţi*, să împărtăşească din experienţa altora, să găsească forme comune de organizare, nu numai şcoala şi biserica – deci şi în afara sistemului de învăţământ şi a organizării ecleziastice.

Am putea spune, că Bariţiu conştientiza încă de pe atunci – că însuşi învăţământul avea nevoie de noi instituţii care să-l ajute pentru a ţine pasul cu noile vremuri şi a deveni, la rândul lui, un factor puternic de progres. Erau necesare, era convins Bariţiu încă în acel stadiu al vieţii sale – la două zeci şi patru de ani – că românii duceau lipsă de instituţii prin intermediul cărora ideile înaintate să ajungă în primul rând la elitele intelectuale şi de la acestea la toţi românii.

Dar George Bariţiu, şi-a dat seama, că naţiunea sa, oamenii cărora avea de gând să le dedice întreaga sa capacitate de muncă şi de creaţie,

---

[39] **Timotei Cipariu** (1805-1887), filolog şi lingvist român. A fost profesor la Blaj şi primul vicepreşedinte al Academiei Române. A fost unul din principalii susţinători ai ortografiei etimologice latiniste. Câte ceva din lucrurile bune, văzute în străinătate şi în ţara sa. Sub auspiciile Academiei Române a publicat Gramatica limbii române vol. I, 1869; vol. al II-lea, 1877. A fost unul din susţinătorii întemeierii Societăţii transilvane pentru literatura română al cărei preşedinte şi vicepreşedinte a fost; el este întemeietorul primei reviste de filologie; archivul pentru filologie şi istorie (1867-1872). A fost profesor şi prieten a lui George Bariţiu, cu care a făcut prima călătorie în Ţara Românească în vara anului 1836.

trebuiau cunoscuți la fața locului, să le cunoască modul de existență și de viață. Trebuia deci, să ia contact cu națiunea, cu conducătorii și învățații ei, iar din cunoștințele și experiența lor, își dădea seama, că mai avea și el multe de învățat.

Din cele două vizite la Brașov 1834 și 1835, unde Barițiu s-a întâlnit cu o clasă de oameni, cea mai evoluată și mai bogată în cunoștințe de tot felul în interiorul națiunii române de atunci - Barițiu a înțeles că pentru el, națiunea română, modul ei de existență, ca și cultura de care dispunea, mai avea încă multe să-i ofere pentru a se considera un om care-și cunoștea țara și națiunea. La cele oferite de școlile Blajului pentru Barițiu, la acel stadiu, o vizită în Țara Românească pentru a-i cunoaște pe românii în Bucureștiul, devenit cel mai înaintat centru de cultură și economie românească deja la acea vreme, ar fi fost binevenită.

În fapt, ideea și practica călătoriilor din Transilvania în celelalte principate române – Moldova și Muntenia – nu era o idee nouă. Călătoriile intelectualilor transilvăneni în celelalte Principate românești se practicau tot mai frecvent, începând din deceniul al treilea al secolului al XIX-lea. „Începând din deceniul al treilea al secolului trecut (al nouăsprezecelea – n. ns. T. I.) intelectualitatea română din Transilvania, ridicată din rândurile țărănimii și ale burgheziei, începea a fi intens preocupată de dorința unei cunoașteri mai adânci a vieții principatelor transcarpatine, căutând, îndeosebi la București și Iași, puncte de informație și orientare pentru activitatea ei socială și culturală"[40]. Aceste călătorii se suprapuneau altora efectuate de negustorii români – mai ales cei de la Brașov –care practicau și susțineau fluxul de mărfuri importat de la Viena și Lipsca și de aici mai departe la București și alte centre comerciale din Moldova și Muntenia; tot aceiași negustori susținând fluxul de mărfuri importate din Orient spre Pesta, Viena și alte orașe din centrul și apusul Europei.

La începutul secolului al XIX-lea elitele burgheze și intelectuale românești, slabe din punct de vedere economic și instituțional, căutau sprijin la intelectualitatea și burghezia românească din Principate. Burghezia și intelectualitatea maghiară din Transilvania – destul de slabe și ele economic și instituțional – căutau sprijin la burghezia și intelectualitatea ungurească din Buda, Ungaria. Sașii – burghezi sau intelectuali – așteptau sprijin de natură economică și intelectuală din partea cercurilor înalte de la Viena, precum și de la centre puternice din Germania.

În timp ce corifeii școlii ardelene – Petru Maior, Gh. Șincai și Samuel Micu Klein, continuatorii lor pentru limba și istoria poporului român, care

[40] Vasile Netea, Timotei Cipariu și George Barițiu, *Călători prin Țara Românească în 1836*, în Studii Revista de istorie, 1, XI, 1958, p. 117.

ocupau un rol hotărâtor în dirijarea învăţământului din Transilvania, au simţit necesitatea unei confruntări cu exponenţii elitelor intelectuale transcarpatine pentru a-şi verifica poziţiile culturale şi orientarea latinistă adoptată. La Blaj şi în alte părţi ale Ardealului încep să pătrundă *Curierul* şi *Albina* înfiinţate de marii cărturari Ion Heliade-Rădulescu şi Gh. Asachi, care aduceau veşti de peste Carpaţi, generând dorinţa unor legături mai ample şi a unei mai bune cunoaşteri reciproce. Trecerea – începând cu Gheorghe Lazăr – a unui număr însemnat de profesori în Muntenia şi Moldova îndeamnă şi mai mult la o mai bună cunoaştere şi sprijinire reciprocă a românilor de pe ambele versante ale Carpaţilor. Dar cine se afla în fruntea acestei generaţii, cu mari merite în istoria zbuciumată a Transilvaniei de la jumătatea secolului al XIX-lea şi până la sfârşitul lui? Aceştia au fost printre alţii: Timotei Cipariu, Simion Bărnuţiu, Ioan Rusu, George Barițiu, August Treboniu Laurian, Ioan Mariorescu şi alţii, care au mărit aria preocupărilor reprezentanţilor şcolilor româneşti de la Blaj şi Braşov, organizând primele spectacole de teatru românesc, multiplicând titlurile de tipărire a cărţilor româneşti vechi şi a manualelor şcolare, au înfiinţat primele gazete şi reviste româneşti la Braşov şi Blaj în limba română.

Începutul secolului al XIX-lea cunoaşte o revigorare a mişcării naţionale şi în Moldova şi Ţara Românească. Se dezvoltă o mişcare literară viguroasă, teatrul se dezvoltă şi el, învăţământul în limba română, întemeiat de ardeleanul Gheorghe Lazăr, atrage tot mai mulţi tineri. Unii dintre ei pleacă la studii în străinătate, cu precădere în Franţa. Moldovenii şi Muntenii plecaţi la studii au o situaţie materială mai bună; unii sunt fii de boieri, dar s-au afiliat şi ei luptei împotriva feudalismului, încadrându-se în mişcarea naţională, inclusiv a celei de unire a principatelor române. Problemele agrare erau prezente atât în viaţa Ardealului cât şi în aceea a principatelor transcarpatine.

Transilvănenii întâmpinau mari greutăţi în mişcarea naţională din partea aristocraţiei maghiare şi a puterii lor de stat, care se opunea revigorării mişcării naţionale româneşti, continuându-şi acţiunile de deznaţionalizare a naţiunii române. În mişcarea românească apare tot mai mult ideea unităţii naţionale, care începe să devină o componentă principală a idealurilor patriotice de apropiere a românilor de pretutindeni.

Ardelenii încep să călătorească în celelalte principate româneşti tot mai des. Unii se duc acolo să predea în calitate de profesori în şcolile noi înfiinţate în Bucureşti, Iaşi, Craiova, Ploieşti, Galaţi etc.

Editorul „Bibliotecii Româneşti" a făcut o călătorie în Ţara Românească, publicând la întoarcere o scurtă dare de seamă intitulată: *Călătoria mea la Bucureşti: un cuvânt sau două despre redutul (balul) din*

Bucureşti. Aici a lăudat frumuseţea oraşului Bucureşti, dezmințind cele spuse de *pizmaşi* care le prezentau pe *„toate altmintrelea"* de cum erau în realitate. Un bal (ferlegăr) la care a participat la Bucureşti este prezentat de Zaharia Carcalechi ca fiind frecventat de femei foarte frumoase şi elegante, cu o muzică bună, comparabil cu cele care aveau loc la Viena şi în Italia. Zaharia Carcalechi s-a şi stabilit în anul 1835 la Bucureşti, deschizând o tipografie şi editând, începând din 1837, ziarul *Cantor de avis şi Comers*, transformat în 1843 în *Vestitorul românesc*.

Prezentarea Bucureştiului într-o scriere de către Zaharia Carcalechi este prima descriere şi informaţie de acest fel apărută în Transilvania.
Seria călătoriilor în principatele române de peste Carpaţi, este continuată de alţi intelectuali ardeleni, dar care nu s-au gândit să rămână acolo. În 1836 au călătorit la Bucureşti Timotei Cipariu împreună cu George Bariţiu, le-a urmat Ioan Rusu care a vizitat Moldova în 1838, căruia i-a urmat apoi Simion Bărnuţiu, care a vizitat Ţara Românească în 1839.

Ne întoarcem însă la Bariţiu şi Cipariu, pentru a vedea coincidenţa de interese între cei doi cu privire la călătoria pe care o vor efectua, în 1836, la Bucureşti, călătorie care a fost hotărâtoare pentru procesul de formare al lor.

Bariţiu după ce a luat legătura cu Braşovul, dorea să facă o călătorie în Ţara Românească la Bucureşti. Avea nevoie însă de bani. Aceasta l-a determinat să vină la Braşov şi în vara anului 1835 să adune nişte bani pentru o călătorie la Bucureşti în vara anului 1836. Probabil pentru a-l determina să rămână la Braşov, unde apăruse un post liber de profesor, negustorii braşoveni l-au mai ajutat şi ei cu bani. Tot în această perioadă, profesorul şi canonicul Timotei Cipariu, prietenul şi îndrumătorul spiritual al lui Bariţiu de atunci, dorea şi el să facă o călătorie la Bucureşti: „atât pentru a face cunoştinţă cu oamenii de ştiinţă din acea capitală, cât şi în speranţa că acolo va da peste un orientalist cunoscător de limba *ethiopică*. Se învoiră cu Bariţiu ca să întreprindă ambii călătoria, însă prin Braşov. A călători înainte cu 50 de ani din Ardeal la Bucureşti era ca şi cum ai zice astăzi că pleci în Anglia ori în Spania"[41]. Deci, o călătorie de la Braşov la Bucureşti, dura atunci cel puţin trei zile, presupunea multe pregătiri, aprovizionări şi multe riscuri, suportarea unor drumuri proaste; incomode.

Călătoria celor doi blăjeni – Cipariu şi Bariţiu – a început în data de 29 iulie st. nou cu plecarea din Blaj, înarmaţi cu recomandări către comandantul militar din Sibiu date de episcopul Ioan Lemeni, unde au mai avut de rezolvat şi alte treburi legate de călătorie. În prealabil, Cipariu îi scrisese doctorului Vasile Pop de la Zlatna, care cunoştea Bucureştiul să-i

[41] George Bariţiu, *Foi comemorative la Serbarea din 12/24 mai 1892*, Sibiu, 1892, p. 8

însemneze câte ceva, ce socoteşte negreşit de lipsă şi interesant de a fi văzut de un călător străin şi totodată să-i dea şi adresa unui prieten.
La Sibiu, cei doi călători s-au întâlnit cu profesorul Bălăşescu, care tocmai atunci se întorsese de la Bucureşti. Până la discuţia cu Bălăşescu cei doi blăjeni auziseră numai elogii despre Ţara Românească, acesta le-a atras atenţia că şi acolo mai sunt lucruri „ce încă au lipsă de îmbunătăţire"[42].

De la Sibiu, în 19/31 iulie 1836 au plecat la Braşov prin Şelimbăr, Vestem, Avrig, unde au vizitat grădina cea frumoasă a baronului Brukental, continuându-şi drumul spre Făgăraş. În 21 iulie/29 august au ajuns la Braşov, unde au tras pentru sălaş la negustorul Ion Secăreanu. La Braşov i-au vizitat pe negustorii: C. Cepescul şi pe George Nica; pe alţii precum I.luga şi R. Orghidan, i-au găsit la Arpătac (Vâlcele), unde se aflau la tratament.

La Vâlcele, cei doi călători au discutat cu negustorii despre şcolile din localitate, care rămăseseră fără profesor, despre ideea de a înfiinţa o foaie pentru literatură poporală în limba noastră, deoarece la o publicaţie de natură politică, românii ardeleni încă nu cutezau în acel timp[43]. Nu erau create condiţiile pentru o asemenea întreprindere, şi totuşi, vom vedea că numai peste un an, Bariţiu şi negustorii braşoveni au îndrăznit.

În următoarele zile – relatează Bariţiu – domnul T. Cipariu „s-a suit în Vârful Tâmpei la a cărui poale zace Braşovul cu 36.000 locuitori ai săi. Priveliştea aceea impozantă care poate face (avea) cineva dintr-acest munte este vestită în istoria patriei noastre. De către Valahia tăcând truţiu (ciudă, mânia) muntelui pe care stai, ridică culmele Bucegiului, care cu înălţimea sta de 1620 stânjeni se întrece nu numai cu ceilalţi munţi ai Ardealului, dar şi cu munţii de mirare lăudaţi ai Helveţiei; de-a dreapta vezi Oltul repezit din sânul secuimii, despărţind nişte naţii pe care veacurile trecute nu le putură topi laolaltă ..." dar la un moment dat Bariţiu dându-şi seama că asemenea frumuseţi naturale sunt dificil de descris şi redat într-o formă care să provoace emoţie artistică comparabilă cu cazul în care cineva este prezent la faţa locului exclamă: „Dar ce mă apuc să descriu eu o frumuseţe ca asta? Veniţi şi vedeţi"[44]. Ardeau însă de nerăbdare şi profesorul şi proaspătul absolvent de teologie să ajungă cât mai repede la Bucureşti, capitala românismului., de unde aşteptau ajutorul pentru a se elibera de sub dominaţia străină.

---

[42] Vasile Netea, *op. cit.*, p. 120.
[43] Vezi: G. Bariţiu, *Foi comemorative la Serbarea din 12/24 mai, 1892*, Sibiu, 1892, p. 9.
[44] Vezi: G. Bariţiu, *Călătoria primă în Muntenia, publicată ca Anexă de Vasile Netea*, în Studia. Revistă de Istorie, anul XI, 1958, p. 127.

În sfârşit, ziua cea mare a plecării spre Bucureşti a sosit. La data de 8 august, după amiază au ieşit din Braşov, au ajuns la vama de la Timiş, unde l-au cunoscut pe doctorul Pavel Vasici, editorul *Antropologiei şi Dialecticii* româneşti, venit acolo de la bazaretul Orşovei. Între Vasici şi Bariţiu s-a legat o prietenie exemplară, care a durat toată viaţa. Vasici a devenit colaborator apropiat a lui Bariţiu, pe care l-a şi cununat. În calitate de şef al vămii Timiş, Vasici îi va fi mulţi ani de mare ajutor în trecerea peste vamă a ziarelor şi cărţilor pe care le trimitea George Bariţiu în celelalte două principate româneşti.

Relatarea călătoriei până la Bucureşti, petrecerea timpului la Bucureşti, descrierile oraşului, a unor instituţii de cultură şi a unor întâlniri cu personalităţile timpului de către Bariţiu, scot la iveală de pe acum calităţile viitoare de reporter şi ziarist, pe care le va dezvolta şi desăvârşi, după 1837, când va înfiinţa primele publicaţii durabile româneşti în Transilvania. „În noaptea următoare – scrie Bariţiu – am mas în Ţara Românească, la Predeal, la o cârciumă, în vecinătatea unui schit în care nu erau numai 25 de călugări, pentru că, după cum ne-au spus părintele Egumen în ziua cealaltă, nu se pot mai mulţi hrăni şi biserica cea acum din nou zidită, este mai mult la mila neguţătorilor ce trec pe acolo". Bariţiu şi Cipariu au fost la biserică atunci când părinţii făceau slujba şi au plătit ca să capete şi ei apă sfinţită, anafură şi pentru a-i pomeni în vederea iertării păcatelor.

Trecerea prin „Vârful Carpaţilor" a trebuit făcută „cu grijă", deoarece era loc necunoscut, până nu demult „vestit pentru făcători de rele", iar pentru a nu se rătăci au mers „numai după cursul apei numită Prahova".

Greutăţile călătoriei „pe un drum de se poate zice drum – neîăcut, acoperit cu bolovani aduşi de Prahova furioasă *sunt compensate* de peisajele minunate ale acelor munţi, cu mulţime de înălţimi, cu păduri minunate de brad, întinse de la poalele munţilor până sus, cu diversitate de copaci, ape şuvoitoare, după care urmează munţi pleşugi de arbori, unde se „lucrează caşcavalurile de la oile şi caprele care pasc acolo".

Încântat de frumuseţile naturii, Bariţiu priveşte însă cu ochi critici unele aşezări umane pe care le va întâlni în calea sa până la Bucureşti, în Bucureşti sau, mai târziu, în călătoria de la Bucureşti, la Giurgiu.

Prima privire critică o va relata Bariţiu cu privire la Oraşul Câmpina, primul oraş întâlnit în calea sa spre Bucureşti.

Câmpina este, spune Bariţiu, un oraş interesant pentru neguţătorie, dar este aşezat fără nici un rând, aşa cum sunt aşezate satele ardelene în comitate, „nici uliţele în linie, nici casele una lângă alta".

În schimb pe drumul de la Câmpina până la Bucureşti, Bariţiu este încântat de înfăţişarea satelor, de bogăţia şi frumuseţea livezilor pe care le întâlneşte în cale. leşind din munţi cei doi călători timp de o zi şi jumătate au

mers numai pe şes, care li s-a părut nemărginit. În drum au aflat însă multe sate care cu toate că sunt aşezate „fără de rând, însă totuşi casele acelea acoperite cu şindrilă şi iară într-aceea că mai în tot satul câte o bolticică, două, mai ales pe la hanuri, în care se vindeau cele de lipsă pentru călători şi pentru săteni, arată destulă impopulaţie.

În ace perioadă, Bariţiu începe să privească lucrurile şi stările din jur într-o anumită corelaţie. Privind aspectul satelor şi oraşelor, el observă deja, care sate sau oraşe sunt bogate sau sărace, în care locuitorii sunt prosperi sau nu. El observă, de exemplu, că satele libere sunt mai prospere decât cele în care stările feudale se menţineau intacte, în care ţăranii erau încă apăsaţi de orânduielile iobăgeşti. Tare mult s-a mirat Bariţiu la vederea unei „grădini de nuci", al cărei capăt cu ochiul liber nu se vedea, iar cărăuşii care-şi păşteau caii acolo, mărturiseau că lungimea „ar fi lesne de un ceas şi jumătate".

La 12 august 1836, cei doi călători au ajuns la pădurea „aşa numită Băneasa", aşezată într-un şes, „care avea lângă sine „ruine de curţi de ale familiei Văcăreştilor".

Spre deosebire de ceea ce văzuseră ei în cazul Blajului, Sibiului şi Braşovului, Bucureştiul, în întregimea sa era aşezat într-un şes întins şi cam plecat spre amiază-zi; cuprinsul lui este cu mult mai mare decât al Vienei: „Aşa întinderea lui, bisericile cele multe care cu mănăstiri cu tot se apropie la 300, palaturile multora boieri, orizontul cel limpede şi neajuns cu ochii omeneşti, aceste toate, cum călătorul în aleiul cel de nou sădit şi întins, mai mult de un ceas afară din oraş, dau un prospect ca la orice alt oraş al Europei, şi numai după ce intră înăuntru vede cum de tare se înşeală".

În ultima zi a lunii august – într-o zi de vineri, pe la cinci după amiaza – au intrat în Bucureşti. Au fost căutaţi la vamă (la punctul numit Carvasara) ca să vadă dacă nu au marfă de vândut, după care „i-au slobozit" la case de comerţ, la han.

Au rămas în Bucureşti 27 de zile, pe care le-au petrecut în oraş şi prin prejurul lui care-i puteau furniza material pentru a le aşterne pe hârtie pentru prietenii săi, dar nu suficient pentru a afirma că l-a cunoscut pe deplin. Bucureştiul era capitala României, capitala unei ţări, era un oraş mare – după unele date ale vremii avea 80.000 de locuitori, 12.000 de case, 130 de biserici, 10 hanuri mari, 100 de fabrici, 4 spitale, un colegiu naţional cu 16 profesori şi 400 de elevi, un seminar, un muzeu de antichităţi, o pinacotecă, o bibliotecă publică, 2 tipografii, 1 ziar, o casină de lectură, un teatru ...". Bariţiu îl considera ca fiind un oraş cu una sută de mii de locuitori. Un oraş care are la una sută de mii de locuitori, nu-l putem noi în aşa puţină vreme cunoaşte decât, numai într-atâta, că de aici înainte întorcându-ne în patria noastră, să nu ni se pară mai mult visuri cele ce le auzim şi le citim din acel oraş şi din acea ţară". Cipariu şi Bariţiu văzuseră până atunci doar Blajul,

Sibiul, Clujul şi Braşovul. De aceea Bucureştiul era pentru ei un oraş într-adevăr mare, de admirat.

Ei veniseră la Bucureşti să cunoască o ţară, un mare oraş, dar mai întâi omenii, scriitori, artişti, profesori, oameni de stat, oameni de rând, starea populaţiei, muzee, localităţi, teatru, şcoli ş. a. ş. a. Să discute despre organizarea unor societăţi literare, editarea unor gazete literare, să viziteze biserici, monumente etc.

În primele zile petrecute în Bucureşti „fiindu-i stricată sănătatea domnului Cipariu", nu au putut face prea multe cunoştinţe, au fost obligaţi de situaţie să umble pe la biserici şi mănăstiri pentru a citi inscripţiuni din vechime, să vadă călugări (lucruri care, totuşi, îl interesau mai mult pe Cipariu). Mai mergeau şi pe la câte un han, pentru a cunoaşte cât mai multă lume şi naţii.

Este interesantă descrierea acestor hanuri de către Bariţiu, prezentarea lor ne convinge că nu întâmplător îl interesau. Vizitarea unui asemenea han nu era lăcută de oaspeţi numai pentru a-şi potoli foamea sau să se odihnească. Dar iată cum descrie Bariţiu un han: „Asemenea hanuri din Bucureşti sunt vrednice de cunoscut mai îndeaproape. Din oraşul acesta nici o parte nu este înconjurată cu zid, ci în loc de cetate mai sunt în deosebite părţi a cetăţii, mai multe edifiţuri, mai vârtos tot cuadrate foarte largi, cu două rânduri de case. În mijlocul unor hanuri de acestea sunt şi biserici. Între aceste ziduri, aşa şi mai multe fără simetrie, până acum în vremea revoluţiilor şi a războaielor, locuitorii care nu puteau fugi într-altă parte căutau scăpare cu toate ale sale. Iară în vreme de pace slujesc pentru case de ospeţie şi de tractiruri, având chilii foarte multe în cuprinsul său"[45].

Dintre toate hanurile, Bariţiu recomandă hanul lui Manuc, „pentru mulţimea de oameni din „felurimi de naţii": „engleji, franţozi, italieni, nemţi, turci mulţi, evrei şi mai mulţi". Aici se adunau toate naţiile care existau în România. Toţi se adunau lângă o fingie (ceaşcă) de cafea şi lângă un ciubuc de tabac. Recomandă apoi Mănăstirea Colţii, hanul sfântului Gheorghe, hanul lui Zamfir, dar şi altele care sunt tot la fel zidite.

Dar descriind organizarea şi modul de constituire a hanurilor, considerându-le în fond, un produs la împrejurărilor, Bariţiu este foarte critic cu aspectul edilitar al Bucureştiului. Într-adevăr, aspectul edilitar îl supăra pe tânărul cărturar: caracterul său dezordonat, uliţe strâmbe, inegalitatea edificiilor (palate alături de căscioare simple), lipsa unor edificii monumentale etc. „Dealtmintrelea cine a văzut numai cetăţi europeneşti – scrie Bariţiu – nu-şi poate lesne închipui cât de învârstat este oraşul acesta. Nici o piaţă nu este în tot oraşul unde să se ţie târgul, şi în loc de aceasta, pe

[45] Vezi: G. Bariţiu, *Călătoria primă în Muntenia (Anexă)*, în Studii, XI, 1958, p. 129.

toate ulițele sunt bolte, sau cum le zice prăvălii nenumărate, dar mai ales cam la mijlocul orașului, uliți întregi stau tot din bolte – de aici se poate vedea cât de fierbinte se poartă negustătoria. Din atâtea uliți, cea mai mare parte sunt strâmbe, pare că numai o întâmplare oarbă a țipat (aruncat - n. ns. T. I.) casele una lângă alta, la câte uliți ar fi mai drepte și mai lungi la acestea ei le zic poduri din pricina căci, mai înainte de aceasta, uliți întregi în loc de pardoseală cu pietre erau podite cu bârne mari de stejar, sub care dacă se adunau gunoaiele și mortăciunile se făcea o putoare nespusă. Rămășițe de podețuri ca acestea încă mai sunt pe unele ulicioare, iar cele mai de frunte toate se pardosesc cu piatră"[46].

Nu-i plăcea lui Bariţiu nici faptul că lângă palate boiereşti şi cu gust zidite se găseau căscioare simple, afumate. Era deci un oraş fără regulă zidit. Dar Bariţiu găseşte şi explicaţia acestei neregularităţi. Schimbarea capitalei Ţării Româneşti de la Târgovişte la Bucureşti în anul 1660 a dus la o dezvoltare explozivă a localităţii.

Mai înainte, pe locul noii capitale şi în jurul său erau 60 de mari moşii. Fiecare moşier şi-a construit palatul său, după gustul său ş.a.m.d. Fiecare proprietar avea drepturile sale nelimitate asupra pământului moşieresc. Ei au dat voie să construiască şi altora, dar fără nici un plan, haotic. Şi astfel au apărut ulițe întregi construite fără nici o regulă, fiecare după legea sa. În Bucureşti, remarcă Bariţiu, sunt curţi boiereşti cu palate foarte cu gust construite, arătoase, bine structurate. Există şi multe biserici în Bucureşti mai remarca el. Laudă faptul că în Bucureşti există multe locuri pentru plimbare, amintind şi câteva din acestea: Dealul Mitropoliei, la Philaret, unde sunt vii, la Colentina, unde este un palat de vară al prinţului Grigorie Ghica, la Herestrău, un loc cu cafenea cu scaune, la Pădurea Băneasa, pe „aleiul cel nou cu câte patru rânduri de arbori pe amândouă părţile de drum, o podoabă cu care Bucureştii, peste puţini ani vor întrece pe multe oraşe din Europa". Deci Bariţiu, după ce dădea explicaţii istorice, de ce Bucureştiul este construit haotic din punct de vedere edilitar, prevede o dezvoltare străbătută de optimism pentru viitorul Ţării Româneşti şi a capitalei sale, pe care o consideră oraş cu perspective bune. Un oraş cu mulţi boieri, în care foarte mulţi îşi permiteau să aibă caleaşcă cu echipaj cu tot, iar din unele curţi ieşeau câteodată şi trei caleşti încărcate cu dame, în care cei ce nu aveau îşi permiteau să plătească duminica cu ora, câte un florin de argint şi mai bine pe ceas, pentru a se plimba cu caleaşca, nu putea să fie decât un oraş prosper.

Călătorii transilvăneni au ieşit puţin şi în afara Bucureştiului, la Mănăstirea Cernica, unde tocmai atunci s-a sfinţit o biserică nou construită.

---

[46] *Ibidem.*

Pe Bariţiu l-a uimit mulţimea de popor care a participat la slujba de sfinţire a bisericii. O mulţime de oameni zgomotoasă, care făcea larmă şi nici nu se sinchisea de predica episcopului. Dar, el consideră că vinovaţi de larma poporului sunt şi călugării fățarnici, care nici nu au aşteptat să termine episcopul cuvântarea şi au venit jos cu câte o evanghelie şi cu apă sfinţită în mână pentru a cerşi bani de la popor.

Dacă Bariţiu s-a dovedit a fi un critic sever al aspectului edilitar al Bucureştiului, o cu totul altă părere va avea cu privire la noua intelectualitate românească, o adevărată intelectualitate de elită, am putea spune, care începea să se formeze în primele decenii ale secolului al XIX-lea, ridicând deosebit de mult nivelul intelectual al Ţării Româneşti, o intelectualitate, care începea să se organizeze tot mai viguros, să atragă tot mai multe forţe sociale în lupta pentru câştigarea deplină a independenţei ţării şi înlocuirea feudalismului cu o societate bazată pe libertatea individuală şi socială.

În data de 5/17 august s-au întâlnit cu I. Heliade Rădulescu, „al cărui locaş era în Târgul de afară, într-un şes prea desfătat aproape de Colentina". Scriitorul bucureştean le-a produs celor doi o impresie foarte puternică. Era primul scriitor român pe care-l întâlneau în viaţa lor. La 34 de ani cât avea atunci Eliade (cu 3 ani mai mult decât Cipariu şi cu 10 mai mult decât Bariţiu), edita deja de 8 ani *Curierul Românesc*, publicase o *Gramatică Românească* (1828), *Meditaţii poetice din Lamartine* (1830), *Regulele sau gramatica poeziei*, *Fanatism sau Mahomed Prorocul*, traducerea din Voltaire, *Din scrierile lui Lord Byron* (1834), *Amphitrionul* de Molière (1835), *Culegere (originală) de proză şi poezie*, la care se adăuga activitatea didactică, politică şi editorială. T. Cipariu publicase până atunci *„Ecloga" şi „Orologierul"*. Convorbirea dintre cei doi şi Eliade a fost entuziastă, antrenantă, trezindu-le şi întărindu-le celor doi ardeleni şi mai mult voinţa de a lupta pentru cauza ardeleană. Poetul bucureştean le-a citit o odă despre libertate, le-a vorbit „despre interesaţia politicii ţariste, cum s-au încuibat şi-şi lăţeşte influenţa", despre *Regulamentul Organic*, despre exilul lui I. Văcărescu şi moartea năprasnică a *Câmpeanului* celui bătrân.

Prin Heliade, scriitor activ, cunoscut deja în această branşă, cu atitudini antiţariste binecunoscute li s-au inoculat şi celor doi ardeleni atitudini antiţariste. Mai târziu când Bariţiu va avea publicaţiile sale, el va publica adesea materiale antiţariste, motiv pentru care a şi avut mult de suferit în exilul său din 1849 din partea reprezentanţilor armatei ruseşti de intervenţie împotriva revoluţiei din cele două Principate Române, Transilvania şi Ungaria.

Tot prin Heliade, cei doi, Cipariu şi Bariţiu, au luat cunoştinţă cu literatura transcarpatină şi problemele ei din ambele Principate.

Peste trei zile cei doi ardeleni au fost invitaţi la masă la E. Rădulescu, apoi au vizitat împreună tipografia *Curierul* unde patronul le-a dat câte o colecţie de cărţi şi unde au avut şi „norocirea" de a-l cunoaşte pe C. A. Rosetti, cu care Bariţiu va lega o lungă prietenie şi va colabora în mai multe domenii ani îndelungaţi.

În 10/22 august l-au vizitat pe *Petrache Poenaru*, pe care l-au găsit cu „faţa îngălbenită, fiind bolnav de friguri. Despre Petrache Poenaru, directorul, G. Bariţiu spunea că este „un bărbat de ştiinţă şi cu experienţă până la Viena şi la Paris". Studiase în Franţa, Anglia şi Austria. Poenaru le-a vorbit celor doi latinişti despre *netrebuinţa* limbii latineşti, dar despre folosul celei nemţeşti sau franţuzeşti pentru ştiinţă.

În aceeaşi zi l-au cunoscut şi pe Aron Florian, ortodox, care se găsea în Ţara Românească de 10 ani, devenise profesor la Colegiul Naţional şi colaborator apropiat al lui Heliade la *Curierul Românesc* şi *Muzeul Naţional*. Tipărise de curând vol. I din *Istoria Principatului Ţării Româneşti*, opera principală a vieţii sale, împărţită în trei volume.

Cu doi ani mai înainte, în 1834, publicase *Catehismul omului creştin, moral şi soţial – pentru trebuinţele tinerilor din şcoala începătoare*. Şi de la F. Aron au plecat cu cunoştinţe îmbogăţite cu privire la români în general, el i-a criticat pe moldoveni, lăudându-i pe munteni, le-a dăruit câte un exemplar din *„Idee repede ...", i-adus să viziteze Muzeul de Ştiinţe Naturale* şi *Biblioteca Naţională*, care avea deja 8000 de volume. Era deja cea mai mare bibliotecă românească pe care o văzuseră.

De Aron Florian îl va lega o mare prietenie, de la el va învăţa multe Bariţiu cu privire la români, dar şi în unele probleme redacţionale şi de atitudine faţă de adversari şi cititori.

Aron Florian le-a întors vizita a doua zi, a venit să-l vadă şi Eftimie Murgu recent întors de la Iaşi, nemulţumit că de curând îi suprimaseră cursul său de filozofie. Cu acest prilej cei doi blăjeni au obţinut informaţii pertinente de la Eftimie Murgu, care cunoştea starea de acolo, iar de la Aron Florian au aflat multe lucruri cu privire la învăţământul muntean pe care o cunoştea foarte bine. Murgu nu a avut cuvinte de laudă pentru Gh. Asachi, ardelean şi el; l-a lăudat însă pe mitropolitul Veniamin Costache. Murgu, care fusese profesor la Iaşi era supărat pe Asachi şi pe unii moldoveni pentru că îi suprimaseră cursul de filozofie. Blăjenii îl cunoşteau însă pe Gh. Asachi, ardelean şi el, după *Albina Românească*, apărută la 1 iulie 1829, concomitent cu ziarul lui Heliade, după fabulele, poeziile şi studiile publicate acolo. Îl ştiam de om vrednic şi de mare animator al ştiinţei şi culturii româneşti. Au aflat însă problemele învăţământului ca şi altele cu care se confruntau românii din Moldova. Acolo mai fuseseră şi alţi ardeleni precum Vasile Popp şi Vasile Fabian Bob.

Aron Florian le-a relatat că şi în Muntenia învăţământul se confruntă cu unele probleme. Şi la colegiul Sf. Sava, catedra de filozofie a fost „ştearsă", deoarece prin filozof se înţelegea atunci a fi ateu. Datorită lui Petrache Poenaru s-a împiedicat ca ştiinţele să se preda greceşte sau latineşte, dându-se prioritate limbii franceze, considerată limbă „doctă" şi limbii române. Tot datorită lui Petrache Poenaru, prin judeţe se înfiinţaseră ca la 20 de şcoli începătoare. Fl. Aron avea o părere bună despre generalul Kiseleff, care asistând la un examen i-a îndemnat pe profesori să-şi iubească ţara şi „să-şi cultive limba căci numai aşa pot fi adevăraţi patrioţi". În aceeaşi zi, cei doi blăjeni au fost invitaţi de către I. Câmpineanu, conducătorul opoziţiei naţionale şi conducătorul energic al *Societăţii Filarmonice*. Acolo s-au întâlnit din nou cu Heliade, l-au cunoscut pe Cezar Boliac, care-şi tipărise cu un an înainte *Meditaţiile*. Tot aici l-au cunoscut şi pe Ion Voinescu II. Aici au înţeles ei multe despre politica perfidă a ţarismului rusesc cu privire la soarta şi viitorul Principatelor Române. Au înţeles-o din cele ce a vorbit I. Câmpineanu la această masă, care s-a pronunţat cu multă violenţă împotriva politicii ţariste şi a servilismului domnitorului, care nu agrea nici măcar Societatea Filarmonicii, pe care el, Câmpineanu, o sprijinea „cu averea şi pieptul, iar Heliade cu jertfirea", cu Heliade, Boliac şi Voinescu au discutat literatură şi despre teatru. Următoarea vizită a fost la I. Văcărescu, care tipărise până atunci *Britanicus* de Racine (1827), *Poezii alese* (1830), *Regulus* (1834) ş. a. Acesta le-a arătat un „metod de ortografie cu litere latine", citindu-le apoi din *Britanicus* de sine întors (tradus).

După I. Văcărescu, în ziua următoare, au fost invitaţi la C. A. Rosetti, care le-a citit din *Galeria Morală* şi *Politică* a lui Ségur, iar după prânz merseră la *Bolliac*. Acesta le propuse să tipărească la Blaj o seamă de scrieri, precum tragedia Radu Vodă – care nu se putea tipări la Bucureşti. Din acest plan nu s-a ales nimic. Plutea însă în aer ideea de unitate a limbii literare române. Aşa s-a întâmplat şi cu discuţiile purtate cu Aron Florian cu privire la înfiinţarea unei *Societăţi Literare* în vederea „unirii limbii" între toţi scriitorii români. Ideea unităţii însă nu a murit. Ea se va realiza doar peste 30 de ani, în 1867 prin întemeierea *Academiei Române*, la înfiinţarea şi activitatea ei atât Bariţiu cât şi Cipariu aducându-şi, vom vedea, o contribuţie dintre cele mai mari; acolo devenind colaboratori apropiaţi şi cu *Ion Heliade Rădulescu*

Din cele aflate de la bucureşteni, Bariţiu a tras multe concluzii, unele din ele vor constitui părţi ale programului său de activitate, introducându-le şi în planul instituţiilor pe care le-a creat sau la întocmirea cărora a luat parte. L-a impresionat pe Bariţiu foarte mult faptul că la Bucureşti există un colectiv de profesori „cu râvnă pentru dezvoltarea, luminarea naţiei din întunericul neştiinţei". Şi aceasta nu numai în Bucureşti ci şi la judeţe.

Apreciază faptul că Direcţia şcolilor se străduieşte să îndrepte lucrurile, să înlăture greşelile, deşi, crede el, ar putea să facă reformele mai cu energie. Marile merit al reformelor şcolii constă, după Bariţiu, că toate ştiinţele se predau în limba românească, fapt care înseamnă că s-a pus temelie de neclintit naţionalităţii româneşti, iar „istoria patriei bine predată va naşte duhuri nepoate Scipilor lui Ioan Huniade, lui Mihai Viteazul ş. c. l."[47].

Bariţiu a rămas încântat de faptul că „în Valahia pentru cărţile care se tipăresc nu este cenzură ca la noi". Cartea mai întâi se tipăreşte, observă el, şi apoi se judecă, iar pentru literatură „sunt doritori".

Bariţiu combate cu tărie unele idei care circulau în epocă, ce atribuiau progresele Ţării Româneşti şi ale Moldovei prevederilor Regulamentelor organice, impuse de Rusia între 1829 şi 1834. El nu neagă unele influenţe ale acestora şi luarea unor măsuri pozitive în domeniul învăţământului şi sprijinirii culturii române. Şi într-adevăr, nu prin ajutorul ruşilor atâta cât prin râvna lor, vedem multe bunătăţi vărsate peste această ţară românească. Ca să trec de mişcările politiceşti şi de reformele ce s-au adus prin noul regulament organicesc. Miliţia Valahiei a făcut cu spor, a arătat energie pentru care a dobândit lauda naţiilor străine. „Feciorii de români au fost în bătaia ruso-turcească de la 1828 sub povăţuitorul lor Solomon, boier român energic, şi de atunci încoace disciplina tot mai bine se întemeiază. *Legea* aceea ca fiecare fecior numai şase ani să slujească ... va face din toţi românii ostaşi vrednici de acel nume"[48]. Bariţiu, deşi tânăr intelectual, înţelegea încă de pe atunci rolul unei armate naţionale regulate în lupta pentru independenţa naţională. El va sublinia adeseori, în scrierile sale, necesitatea unei armate regulate şi bine instruite pentru Ţările Române.

Bariţiu şi Cipariu s-au întâlnit şi au discutat în acele zile ale primei vizite la Bucureşti din vara anului 1836 cu cele mai importante personalităţi ale timpului. Referindu-ne numai la Bariţiu, el i-a apreciat, în mod deosebit pe cei cu care s-a întâlnit şi a discutat, bagajul său de cunoştinţe şi informaţii s-a îmbogăţit mult, a aflat lucruri care, în ace vreme, ajungeau greu şi cu mare întârziere la cei ce trebuiau să le recepţioneze. Impresie deosebită i-au făcut şi C. A. Rosetti şi Voinescu II şi Boliac şi Câmpineanu, şi Petrache Poenaru. Bună impresie le-au făcut ardeleanul Aron Florian cu care a rămas în relaţii excelente şi după aceea şi bănăţeanul Eftimie Murgu. „Cu toţi aceştia, scrie Bariţiu, am făcut discursuri interesante". „Dar nime atâta n-am petrecut ca cu domnul Eliad, redactorul novelelor româneşti şi cu soţia domniei sale, care cu cultura şi învăţătura ce o are, cu discursurile cele dulci se face vrednică de un bărbat cum este Eliad. Acest om de compacţie

[47] *Ibidem*, p. 131.
[48] *Ibidem*, p. 130.

(constituție) este slab și din afară n-arată mult, dar duhul lui cu atâta mai nepregetătoriu, și mie mi se pare că nu alta decât focul naționalismului și al patriotismului l-au stors așa. Ține tipografie proprie din zece teascuri, literele încă acolo acasă le varsă și tipărește într-una, iar că nu poate lucra cât vrea, pricina o zice lipsa cea mare de tipografi. Domnul Eliad ne-a descoperit nouă multe din cele ce simțesc patrioții cei buni ai Valahiei asupra țarului, care de ar avea prilej în tot ceasul ar fi gata a înghiți Valahia și Moldova. Cu toate acestea Eliade ne asigură, cum că cine vrea astăzi să atingă naționalitatea românească, să năduşă patriotismul și să înghită acele țări, nu face altceva decât vrea să oprească cu degetul vântu ..."[49].

Bariţiu şi Heliade vor deveni peste trei decenii colaboratori la Academia Română, unde Heliade va ocupa funcția de preşedinte şi Bariţiu de vicepreşedinte. Vor continua să aibă acelaşi respect reciproc unul față de celălalt.

Bariţiu nu s-a interesat numai de şcoală, societăți literare, presă, tipografii sau istoria românilor. Pe el l-a interesat și teatrul românesc, instituție pe care românii ardeleni nu reuşiseră încă să o înființeze.

El spera că teatrul va contribui la purificarea morală a societății româneşti şi că „va curăți rugina ce din veac zace pe toate simțurile nației". Iar tipografiile din care se vor ridica în curând încă trei sau patru vor contribui la lărgirea gustului de citit, vor aduce luceferi, aurore şi pe urmă soarele peste această provincie decât care mai frumoasă Dumnezeu n-a putut să facă". Erau pregătite deja peste 50 de bucăți teatrale pentru teatrul românesc, Istoria Patriei Române ieşea de sub tipar, se formaseră o societate sau două de literatură, se pregăteau traduceri pentru tipărire a scriitorilor clasici greci, latini, francezi, germani şi italieni. La rândul lui Prințul, adică domnitorul nu-i ajuta, dar nu se opunea, ceea ce era deja foarte mult în comparație cu situația din Ardeal.

Impresionat de cele văzute şi auzite de la elita intelectuală şi politică bucureşteană, lui Bariţiu, care era deja un bun, dar şi critic observator al realităților social-politice înconjurătoare, nu i-au scăpat însă părțile slabe, neajunsurile, aspectele negative ale societății, în ansamblul ei, din Țara Românească. De aceea, el nu a avut numai cuvinte de laudă pentru ceea ce exista acolo, ci şi aprecieri critice, judecăți aspre pentru comportamentul moral şi social al boierimii, administratorilor moşiilor acestora, a unor călugări ş. a. În Muntenia, remarca el, nu există libertate peste tot. În relațiile boierimii cu țărănimea mai domină încă arbitrariul; viața la țară nu era idilică în relațiile cu autoritățile şi reprezentanții boierimii; aspecte pe care el le

[49] *Ibidem*, p. 130.

judeca aspru, încă adolescent fiind, din cele ce văzuse în Ardeal atât la sate cât şi la oraşe.

Legalitatea şi libertatea mai aveau mult până să se instaleze complet şi în Ţara Românească. Mai ales în relaţiile dintre boieri şi ţărani. Iată cum îi caracteriza Bariţiu pe reprezentanţii unor categorii sociale, dar şi confesionale. „Oricâte bune s-au făcut până acum – scria el – rodul lor nu se cunoaşte, darul legilor şi al instituţiunilor celor bune, necum la norod, dar nici la boierime n-au străbătut. Partea cea mai mare a boierimii este necioplită; dacă ştie ceva greceşte sau franţuzeşte şi scrie, el este învăţat, este în dregătorie. Iar corupţia morală şi-au ajuns culmea şi omul nu poate mai mult nici socoti"[50]. Bariţiu constată că nu există fărădelege pe care să n-o practice boierii din Valahia. Părăsirea de către boieri a soţiilor, era o practică frecventă.

La sate boiernaşii scăpătaţi, vehilii moşiilor, cine ştie de unde recrutaţi, se purtau despotic cu ţăranii, ne mai vorbind de violuri care erau frecvente, cărora le cădeau victimă şi femei căsătorite şi tinere şi chiar foarte tinere.

Clerul, Preoţimea, Călugărimea din Valahia aveau deseori acelaşi comportament, constată Bariţiu, ca şi boierimea şi reprezentanţii ei. „În Ardeal – scria Bariţiu – le-au ieşit la preoţii români nume de beţivi şi tândăloşi, dar acolo sunt şi curvari", deci aveau un „păcat" mai mult decât călugării ardeleni. Să nu ne speriem, spune Bariţiu, de cele ce se întâmplă în Principatele Române în rândurile boierilor şi din cauza boierilor, deoarece înşelătorii, supărări ce şi le provoacă unii altora, mai ales partea boierească, se întâmplă şi în alte ţări, deoarece acestea sunt prezente pretutindeni unde domneşte despotismul cum a fost şi în aceste ţări.

De la Bucureşti, cei doi drumeţi au făcut şi o călătorie la Giurgiu, ale cărui fortificaţii fuseseră ruinate în războiul din 1828/29 dintre ruşi şi turci.

Bariţiu îşi continuă notele doar până când ajunge la Giurgiu, Cipariu şi le terminase mai înainte. Însemnările din drumul spre Giurgiu ne prezintă o penibilă şi zguduitoare înfăţişare a unor realităţi din mediul rural muncitoresc. În această călătorie, cale de cinci poşte, cât se întindea drumul de la Bucureşti la Giurgiu, au dat de unele sate, de care încă nu văzuseră. Aproape că nu credeau că sunt sate pentru că nici o casă nu era pe faţa pământului ridicată, ci toate erau hrube, adică bordeie în pământ cum le spunea pe acolo, una în alta, care nici şură, nici şopru, nici coteţ nu avea. Mulţimea de păduri ce avuseseră acele şesuri au fost tăiate de Muscali (ruşi) pentru a nu fi folosite ca adăpost de către turci.

---

[50] *Ibidem*, p. 131

Asemenea sate existau însă şi în partea de jos de-a rândul către Craiova şi te năpădeşte plânsul când treci pe lângă bârloagele acelea, unde numai sălbaticii le-ar trebui să locuiască, unde vezi pământ cât cuprinzi cu ochii nelucrat, nestăpânit de nimenea. Valahia avea, după datele de care dispunea Bariţiu un milion de locuitori, dar cu o economie bună, ea ar putea hrăni 3 milioane de locuitori (cifra de 1 milion era eronată, în realitate Muntenia avea atunci, conform recensământului din 1831, 1.653.316 de locuitori).

La Giurgiu au admirat privelişte a „cea impozantă a Dunării, ruinile cetăţii care mai înainte a fost a turcilor, moscheea turcească făcută biserică creştinească, corăbiile de pe Dunăre pe care le-au admirat într-o seară, în aceeaşi zi au trecut prin apă către o insulă la capătul căreia „odihneau nişte corăbiuţe", de acolo au privit peste Dunăre în Bulgaria". (Restul manuscrisului nu s-a mai găsit).

Călătoria făcută la Bucureşti de George Bariţiu i-a deschis noi perspective cu privire la problema naţională a românilor de pretutindeni. El a înţeles că fiecare Principat românesc are problemele sale naţionale, economice şi sociale specifice, datorită izolării istorice în care au fost ţinute secole de-a rândul de forţe politice potrivnice. Dar în acelaşi timp ele au şi probleme comune: de limbă, religie, obiceiuri, tradiţii, mod de trai şi nu numai atât. Ele au avut şi au încă aceiaşi duşmani, sunt ameninţate toate cu deznaţionalizarea, cu pieirea limbii şi a culturii româneşti. Toţi românii trebuie să lupte cu hotărâre în principatul lor, dar în acelaşi timp, să se apropie tot mai mult pentru a forma un stat naţional. Colaborarea naţională, ajutorul reciproc, vor constitui piatra de încercare a naţiunii române. Bariţiu şi-a dat seama că treptat, românii vor fi obligaţi să judece şi problemele economice cu care se confruntau, din punct de vedere global, al tuturor românilor. Referindu-se în însemnările sale la potenţialul Munteniei, el arată că în acel moment aceasta are o economie slabă, neconformă cu potenţialul. Ea este ca suprafaţă mai mare decât Transilvania cu două sute mîluri quadrate şi de două ori mai roditoare, are încă multe bogăţii necăutate şi deci nefolosite ş. a. Se cerea însă o economie bună. El avea încredere că noua generaţie a elitelor intelectuale va conduce Muntenia spre o economie bună, spre prosperitate.

Bariţiu şi Cipariu au înţeles ca transilvănenii, deşi se aflau încă sub ocupaţie austro-ungară, pentru a-şi crea un potenţial naţional eficient, au nevoie de un sistem instituţional şcolar, cultural şi economic centralizat, cu care să contracareze acţiunile de deznaţionalizare la care erau supuşi românii ardeleni.

Dar, în acelaşi timp au înţeles şi necesitatea colaborării tot mai strânse între românii celor trei principate. Colaborarea dintre Asociaţia

transilvană pentru literatura română şi cultura poporului român şi Academia Română, schimbul permanent de profesori dintre Ardeal şi celelalte două principate, pregătirea de studenţi ardeleni la Bucureşti şi Iaşi, turnee ale trupelor de teatru din România în Ardeal şi multe alte forme de colaborare cultural-ştiinţifică reprezintă dovezi în acest sens, dovezi ale unei necesităţi înţelese şi aplicată în baza unor programe susţinute în mod conştient dar resimţite şi întrezărite încă din primele contacte pe care le-au avut Bariţiu şi Cipariu în prima călătorie a lor peste Carpaţi în anul 1836.

Credem însă că unul din punctele forte care a rezultat în urma vizitei celor doi ardeleni la Bucureşti, în vara anului 1836, a fost înţelegerea şi deci conştientizarea că, românilor ardeleni le era necesar un ziar, un organ de presă. Sosise momentul ca multele încercări anterioare ale unor intelectuali români să se concretizeze în sfârşit. Ceea ce Bariţiu, cu ajutorul negustorilor ardeleni a şi făcut, în anul 1837. El a realizat în acel an nu unul, ci două organe de presă. Hotărârea de a întemeia un organ de presă a lui Bariţiu a fost luată, credem noi, şi ca urmare a faptului că la Bucureşti, el şi Cipariu s-au întâlnit cu oameni deja consacraţi scrisului şi poeziei, recunoscuţi ca prozatori şi poeţi, ca profesori care publicaseră manuale didactice, cu o anumită activitate în acest domeniu. Printre cei cu care s-au întâlnit au fost şi ardeleni, care au devenit şi buni colaboratori ai lui Bariţiu.

Despre modul cum s-a încheiat vizita celor doi călători la Bucureşti, ne va relata Bariţiu, abia peste 46 de ani în autobiografia sa, publicată de Cornel Diaconovici în 1892. Iată ce scria atunci istoricul nostru. „După petrecere de aproape două luni în Bucureşti şi călătoria la Giurgiu, ale cărui fortificaţiuni fuseseră ruinate în războiul din 1828/29, apoi la Târgovişte şi Curtea de Argeş, pre când au ajuns cei doi profesori în carantina de ciumă de la Turnu-Roşu, în care au stat cinci zile, veni altă scrisoare de la Braşov în cauza vacanţei de profesor. Atunci G. Bariţiu se decise şi cere concesiunea de la mai marii săi în scris, apoi pleacă de la Sibiu la Braşov, unde fără să aştepte rezoluţiunea cerută, sub data din 17/29 sept. 1836, subscrise un contract încheiat cu reprezentanţii comunei şi ai comerţului pe trei ani pentru că după aceea să se întoarcă iar în dieceză"[51]. Bariţiu nu s-a mai întors în dieceză, preot nu a mai devenit. A rămas în Braşov 42 de ani. De ce a rămas Bariţiu în Braşov schimbând Blajul unde era bine văzut şi avea, probabil, mai bune perspective pe linie de învăţământ şi în sfera confesională? Schimbarea nu s-a petrecut uşor.

Bariţiu avea de gând să se implice în acţiunea generală de emancipare a naţiunii române, să ia parte activă la această mişcare, să ia contact cu mulţi oameni, să aibă puncte de informaţie din toată ţara. Blajul,

[51] George Bariţiu, *Foi comemorative la Serbarea din 12/24 mai. 1892*, Sibiu, 1892, p. 9.

oraş aproape patriarhal, nu-i oferea aceste posibilităţi. Dar Braşovul, oferea însă alte posibilităţi. Vom da câteva date care ne confirmă aceasta.

Braşovul, un oraş pe măsura lui George Barițiu
Braşovul în perioada anilor 1830-1850

Cele trei ţări româneşti – Moldova, Muntenia şi Ardealul – separate secole de-a rândul de factori istorici adverşi, nefavorabili, au dispus însă de o configuraţie geografică favorabilă formelor de viaţă comună şi relaţiilor economice interromâneşti. Ea le-a furnizat românilor surse de viaţă diverse, exercitarea unei game largi de activităţi, care au impus şi un schimb intens de activităţi între locuitorii tuturor meleagurilor româneşti. Munţii, dealurile, şesurile şi apele teritoriilor româneşti au fost în aşa fel dispuse încât ele în loc să-i despartă pe români, i-au unit, favorizând un larg şi intens schimb de bunuri şi de activităţi între toate localităţile locuite de români sau de alte neamuri care s-au aşezat mai târziu între români.

O anumită parte a populaţiei transilvănene desfăşura activităţi primare de producţie în Moldova şi Muntenia; parte a acestei producţii era apoi prelucrată (casnic, meşteşugăresc, mai târziu şi industrial) în Transilvania. Mare parte a acestei producţii era apoi vândută tot în principatele române transcarpatine, de unde se aprovizionau transilvănenii, la rândul lor, cu materii prime de natură agrară. În general, cea mai mare parte a producţiei meşteşugarilor ardeleni era desfăcută în celelalte ţări româneşti. Exista un mare număr de comercianţi moldoveni care-şi vindeau mărfurile proprii sau aduse din Orient în Transilvania. Cei din Ardeal vindeau în Moldova şi Ţara Românească mărfuri aduse din Apusul Europei. Această schemă a fluxurilor economice, deşi foarte sumară, a generat o percepţie şi conştientizare, pe plan mintal, a unităţii de interese între locuitorii tuturor ţărilor româneşti încă înainte de atingerea unui stadiu al economiei de mărfuri generalizate.

Factorii ce confereau legăturilor economice interromâneşti o funcţie specific naţională, adică se desfăşurau şi serveau prioritar o populaţie omogenă, cu exigenţe omogene, cu cerere care avea ca obiectiv produse ce se completau reciproc, au fost generaţi de următoarele împrejurări :

1) Legăturile economice se desfăşurau între grupuri de etnie română, în principal, majoritare, care comunicau în aceeaşi limbă, locuiau acelaşi teritoriu românesc, practicau aceleaşi obiceiuri şi forme de cultură şi spirituală, aveau aceeaşi origine istorică, împărtăşeau, în general, aceeaşi soartă;

2) Mărfurile vehiculate proveneau prioritar din producţia internă, satisfăcând nevoile reciproce ale locuitorilor provinciilor române;

3) Relaţiile de producţie şi de schimb s-au realizat de-a lungul veacurilor între români sau între români şi etnii mai târziu aşezate pe pământul românesc, care nu puteau să trăiască în izolare, în timp ce erau înconjuraţi de o populaţie preponderent românească;

4) Relaţiile economice între provincii au antrenat sute de mii de agenţi economici: negustori, meşteşugari, cărăuşi, bancheri, cămătari, muncitori, păstori etc. Care treceau dintr-o provincie în alta, produceau, vindeau şi cumpărau, realizau diferite afaceri în târguri, iarmaroace, în sate şi oraşe, cu populaţia locală sau venită din alte părţi. Unii aveau proprietăţi în Transilvania, dar şi în Moldova şi Ţara Românească, mai târziu în Regatul român. Exista o reţea comercială unică. Aceeaşi negustori aveau magazine comerciale în toate cele trei ţări româneşti sau numai în două dintre ele;

5) Faptul că toţi aceşti participanţi la circulaţia interromânească cultivau o limbă comună, limba română – acceptată şi însuşită şi de etniile care s-au aşezat mai târziu pe pământul românesc – practicau obiceiuri comune, contribuia la formarea conştiinţei de comunitate şi unitate etnica şi naţională;

6) Strămutarea a numeroşi ardeleni în celelalte părţi ale pământului românesc, contribuia şi ea la dezvoltarea conştiinţei naţionale pe întreg cuprinsul patriei. Transhumanţa păstorilor de oi a îndeplinit şi ea un rol însemnat în acest proces.

Dintre numeroasele pieţe prin intermediul cărora s-a dezvoltat şi intensificat intercirculaţia românească, aceea a Braşovului a fost cea mai importantă. Prin pieţele Braşovului a pulsat cel mai intens viaţa economică comună a românilor, legăturile dintre români şi cele cu exteriorul, atât cu lumea accidentală cât şi cu cea orientală.

Piaţa Braşovului, în care se concentrau cele mai multe legături din Transilvania, Muntenia şi Moldova, a favorizat nu numai legăturile comerciale, ci şi de producţie, de schimb de populaţie, de strămutare a oamenilor de afaceri, lucrători meşteşugari dintr-o provincie în alta, de proprietari care de multe ori aveau sedii în două sau în toate cele trei ţări româneşti. Aşezarea geografică a oraşului a favorizat relaţiile economice dintre toate cele trei ţări româneşti, dar şi cu exteriorul. Concomitent cu dezvoltarea economiei de piaţă şi realizarea unirii Moldovei şi Ţării Româneşti, Braşovul, viaţa economică din acest oraş, erau cel mai apropiate dintre oraşele şi pieţele transilvănene de capitala ţării, Bucureşti, dar şi de alte centre mai mari şi de porturile româneşti, Galaţi, Brăila, Giurgiu. Braşovul depindea atât de pieţele necesare desfacerii mărfurilor sale cât şi de aprovizionarea cu materii prime din Moldova şi Ţara Românească, România de mai târziu. „Legăturile Braşovului cu Moldova şi Muntenia de-a lungul veacurilor au fost trainice, organice şi indestructibile, deoarece decurgeau

din necesităţi fireşti, stabilite din vremuri imemoriale. De aceea nici o măsură politică a ţărilor străine care au dominat Transilvania nu a putut-o izola de provinciile româneşti[52]. Aşezarea sa geografică favorabilă, industria şi meseriile de care dispunea populaţia harnică şi întreprinzătoare, ca şi alţi factori, vor situa Braşovul în fruntea oraşelor transilvănene din punct de vedere economic şi cultural şi al promovării relaţiilor economice interromâneşti. Istoricul Ioan Bogdan, unul dintre cercetătorii relaţiilor comerciale ale Braşovului cu ţările române, spunea că acestea „au fost foarte vechi, dense şi strânse".

Negustorii din cele trei ţări române treceau dintr-o ţară în alta fără oprelişti. Oierii, de exemplu, îşi duceau turmele la iernat în Ţara Românească şi Moldova. Alţi numeroşi ţărani căutau în ţările române de la est şi sud de Carpaţi condiţii mai uşoare de viaţă decât cele din Transilvania, unde opresiunea socială şi de neam era tot mai greu de suportat. Mulţi meşteşugari transilvăneni găseau în celelalte două ţări surori posibilităţi mai lesnicioase de activitate. Circulau fără întrerupere cărţile tipărite la Sibiu, Braşov şi Târgovişte. Bunurile materiale şi spirituale treceau Carpaţii dintr-o parte în alta conferind o tot mai mare unitate vieţii economice, limbii şi culturii pe acelaşi temei etnic al poporului român, locuitor de baştină de o parte şi de alta a Carpaţilor. Tot mai des se exprima în scris că Ţara Românească, Moldova şi Transilvania „să fie unite, deoarece una fără alta" nu poate fi, şi că „se impunea ca ele să fie o singură ţară". Această unire a şi făurit-o Mihai Viteazul la 1600, când la Alba Iulia a fost proclamat domn al Ţării Româneşti, al Transilvaniei şi a toată Ţara Moldovei.

Sporirea puterii economice a neguţătorilor din Moldova şi Ţara Românească, cu deosebire din a doua jumătate a secolului al XV-lea, este însoţită de pătrunderea tot mai accentuată a lor în comerţul transilvan. Negustori moldo-munteni erau tot mai des întâlniţi pe întreg teritoriul Transilvaniei, de la Braşov la Cluj şi Oradea, de la Bistriţa la Baia Mare şi Satu Mare, de la Sibiu la Timişoara.

Cu timpul, un mare număr de negustori moldoveni, munteni şi orientali se stabilesc în marile oraşe ale Transilvaniei. După stabilirea dominaţiei habsburgice aceşti negustori vor primi privilegii în exercitarea exclusivă a unor forme de comerţ din cadrul comerţului Transilvaniei, vor primi autorizaţii de organizare a unor asociaţii specifice profesionale etc.

Dezvoltarea şi specializarea pe ramuri de activitate profesională a meşteşugarilor, a contribuit şi ea la complementaritatea vieţii economice româneşti. Meşteşugarii transilvăneni treceau adeseori graniţa în Moldova şi

---

[52] Toader Ionescu, *Ideea unităţii naţionale reflectată în gândirea economică din Transilvania (1848-1918)*, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983, p.19.

Țara Românească pentru a se stabili acolo sau pentru exercitarea unor comenzi la solicitarea domnilor, boierilor sau înalților prelați, cu aprobarea prealabilă a sfaturilor orășenești de proveniență sau a breslelor din care făceau parte. Acum trei decenii și mai bine, scriam într-o lucrarea de specialitate cu referire la importanța strânselor relații economice dintre cele trei țări românești că „Existența unor proprietăți ale domnilor și boierilor din Moldova și Țara Românească, a fenomenelor de transhumanță, care n-a fost un simplu fenomen de pendulare a oierilor de pe o parte pe alta a Carpaților, ci o formă de economie specific românească, ne demonstrează că provinciile românești s-au dezvoltat de-a lungul veacurilor, în ciuda vicisitudinilor istorice, într-o strânsă unitate. Legăturile economice existente între ele erau profunde, pătrundeau în mecanismele interne ale reproducției materiale. Ele nu s-au mărginit deci la fenomenele de simplă circulație a mărfurilor, nu s-au limitat numai la interesele de vârf ale unor oameni de afaceri sau ale vârfurilor sociale conducătoare. Între zonele întregului teritoriu românesc a existat un proces unic al reproducției sociale, dar cu un specific rar întâlnit în istorie, format în condițiile în care acest pământ (acest teritoriu românesc) a fost divizat în mai multe părți separate de granițe politice și aflate sub suzeranitatea unor mari puteri ale vremurilor"[53].

Din analiza trecutului istoric al relațiilor economice ale Transilvaniei cu celelalte țări românești constatăm că din toate orașele ardelene, Brașovul a îndeplinit rolul cel mai important în stabilirea și dezvoltare cestor relații. Așezarea sa geografică favorabilă, industria și meseriile de care dispunea populația harnică și întreprinzătoare ca și alți factori vor situa Brașovul în fruntea orașelor transilvănene din punct de vedere economic și cultural și al promovării relațiilor economice interromânești.

În ciuda privilegiilor feudale menținute mult timp în Transilvania, Brașovul a fost singurul oraș transilvănean care s-a dezvoltat la nivel european la începutul secolului al XIX-lea din punct de vedere comercial și industrial.

În privința subiecților purtători ai comerțului, Brașovul va suferi însă transformări esențiale. Ca importanță și pondere, datorită acestor schimbări, locul companiei grecești înființată încă în *1768* va fi luat în *1838* de *„Gremiul român de comerț levantin"*, susținător al ideilor noi ale libertății comerciale și industriale și al dezvoltării legăturilor economice între cele trei țări românești. Românii promovau ideea novatoare pentru acea perioadă că, „Negustoria trebuie a se putea susține slobod; toată împiedicarea este pentru

[53] *op. cit.*, p. 53

folosul unora, dar pentru obşte păgubitoare"[54]. Exprimată într-un memoriu al negustorilor români din Braşov, în anul 1835, ideea ne relevă că, comerţul braşovean purta deja pecetea unei economii de piaţă, în ciuda politicii economice restrictive dusă de curtea din Viena şi a restricţiilor feudale.
Piaţa cea mai mare pentru desfacerea mărfurilor transilvănene şi în secolul al XIX-lea au fost ţările româneşti de la Dunăre. Astfel, în 1837, Transilvania trimitea spre ţările române mărfuri în valoare de 2.977.169 florini, spre provinciile austriece exporta mărfuri în valoare de 64.569 florini. Importa, în acelaşi an, din ţările române mărfuri în valoare de 3.186.838 florini, iar din provinciile austriece importa mărfuri în valoare de 287.199 florini. În anul 1838 valoarea exportului era de 2.995 florini spre ţările române şi de 89.141 spre provinciile din Austria; importul din ţările române era în acelaşi an de 4.157.095 florini şi din provinciile Austriei de 89.141 florini[55]. (Notăm că statisticile oficiale şi cele maghiare includeau ţările române la rubrica „relaţiile comerciale cu Turcia").

Artera principală a rămas în continuare Braşovul. Statisticile oficiale pe anii 1839-1843 indică importuri de mărfuri făcute de către saşi în această perioadă, în greutate de 16.132 de funţi, negustorii greci 2.649.199 funţi, negustorii români au importat 19.278.303 funţi, adică de 1.200 de ori mai mult decât saşii. Din totalul exporturilor celor cinci ani care însuma 14.246.199 funţi, românilor le reveneau 13.504.911 funţi, saşilor 515.144 funţi şi grecilor 228.144 funţi. Comerţul românilor era răspândit în toate marile oraşe ale ţărilor române: Bucureşti, Galaţi, Brăila, Tulcea, Focşani etc. Prin comerţul din aceste oraşe, negustorii români întreţineau legăturile comerciale cu Constantinopolul, Asia Mică şi Egiptul[56].

Devenit principalul centru economic şi comercial prin care Transilvania realiza legăturile economice cu Moldova şi Ţara Românească şi mai departe cu Orientul încă din timpurile cele mai vechi, Braşovul a continuat să îndeplinească acest rol pe întreg secol al XIX-lea. Aşezarea sa geografică, intensificarea relaţiilor marfare, economia de piaţă de natură capitalistă care cuprindea tot mai mult şi economia transilvăneană, au creat condiţii şi mai favorabile lărgirii relaţiilor comerciale, cu deosebire a relaţiilor economice interromâneşti. Locul cel mai important în aceste legături economice interromâneşti l-au ocupat negustorii braşoveni, grupaţi într-o organizaţie negustorească proprie, *Gremiul român de comerţ levantin.*

---

[54] cf. D. Z. Furnică, *Din trecutul românesc al Braşovului. Documente comerciale 1741-1840*, 1847, p. 2.
[55] I. Moga, *Influenţa Gremiului comercial levantin din Braşov, în Analele Academiei de Înalte Studii Comerciale şi Industriale din Cluj.* Braşov I 1939-1940, 1941, p. 25.
[56] N. G. V. Gologan, *Cercetări privitoare la trecutul comerţului românesc din Braşov*, Bucureşti, 1928, pp. 43-44.

Deşi au dominat viaţa economică a Braşovului, negustorilor români li s-a permis relativ târziu să înfiinţeze organizaţie comercială a lor proprie şi să obţină, în sfârşit, privilegii de care se bucura „compania grecească", după cum s-a văzut mai sus, încă din 1678 şi gremiul comercial săsesc, înfiinţat în 1811.

Reprezentanţii negustorilor români din Braşov s-au constituit în Gremiu în anul 1830. Dar aprobările din partea societăţilor statale le-au primit abia la data de 27 noiembrie 1837. Societatea negustorească s-a numit: *Gremiul român de comerţ levantin.* care la numai 1 an după recunoaşterea oficială avea 96 de comercianţi, cărora li se mai adăugau negustorii ablaţi (transportatori – n. ns. T. I.) la „boltele" (prăvăliile – n. ns. T. I.) din statele vecine (Moldova, Ţara Românească, Bulgaria etc.) Numărul va creşte considerabil în 1850 la 168, grupaţi în 136 case de comerţ"[57]. Negustorii români braşoveni participau la comerţul cu Ţara Românească, Moldova şi Orient în general cu 94,7% din suma totală anuală de 2.560.900 florini a comerţului braşovean. Două case de comerţ ale negustorilor braşoveni, fraţii Rudolf şi Gheorghe Orghidan deţineau împreună 11,09 % din totalul acestui comerţ. Braşovul, cel mai bogat oraş din punct de vedere economic al Transilvaniei, avea în jurul anului 1850, o populaţie de 25.279 locuitori din care 8.747 români, 8.233 saşi, 3.022 unguri şi secui. În judeţul Braşov la 1851 din aproape 100.000 de locuitori jumătate erau români, 26.355 erau saşi, 18.446 unguri, restul greci, 60 de evrei ş. a. Dintre cele 167 de firme comerciale existente în Braşov în jurul anului 1850, *136* erau ale românilor grupaţi în *Gremiul român de comerţ levantin.* Cei mai mulţi erau negustori cu afaceri întinse în toate ramurile comerţului şi mai cu seamă în acelea ale importului de cereale, de peşte, vinuri, lână, bumbac, mătase, ceară, piei, coloniale, în exportul manufacturilor săseşti şi a celor din apus până în Bulgaria, până la Filipopole şi întregul Orient. Comercianţi saşi în număr de 40 erau şi ei grupaţi într-o companie, cei greci aveau compania grecească cu 8 membri.

Există documente care atestă că încă pe la 1837, comercianţii români braşoveni aveau un comerţ care se extindea până în Saxonia, Silezia, Veneţia şi Constantinopol. Despre aceştia, saşii se plângeau pe la 1838 că „Românii (braşovenii) au acaparat în mâinile lor şi au atras la sine aproape întregul comerţ, (...) întemeiară la anul 1830 o asociaţiune cu caracter profesional"[58].

Gremiul, ca societate a comercianţilor români din Braşov, a urmărit sprijinirea comerţului între români, acorda împrumuturi membrilor care

---

[57] *Arhivele naţionale din Braşov, fond Gremiul român de comerţ levantin, nr.234.*

[58] A. Mureşianu, *Organizarea şi dezvoltarea aşezării româneşti a Şcheilor Braşovului*, în Anuarul IV al Institutului de Istorie Naţională al Universităţii Cluj. 1929, p. 206.

aveau nevoie de bani, făcea pe „interpretul" între comercianţi şi autorităţi, a înfiinţat o şcoală serală pentru ucenici comerciali etc.

În multe chestiuni ce interesau legăturile de afaceri ale braşovenilor cu Orientul, Gremiul a dat Camerei de Comerţ din Braşov, din cei dintâi ani a existenţei sale, un preţios concurs, fiind singurul în stare de a cunoaşte aceste relaţiuni, deoarece atât în Braşov cât şi în alte localităţi din Ardeal, abia un singur negustor de naţionalitate săsească întreţinea legături comerciale cu străinătatea şi anume cu Levantul, prin urmare nici un negustor sas, ca membru al Camerei de Comerţ, n-ar fi fost în stare să dea nici cea mai mică informaţie despre relaţiile de acolo"[59].

Pentru a ne face o imagine mai completă asupra rolului care l-au jucat negustorii români braşoveni asupra Braşovului şi implicit asupra vieţii şi chiar destinului lui George Barițiu, vom reda unele informaţii despre cei mai importanţi comercianţi români, care au avut multiple relaţii cu învăţatul român, încă de la sosirea lui în Braşov, în anul 1834.

Statistica întocmită de magistratul Braşovului la anul 1769, arată că din 132 comercianţi braşoveni 11 erau saşi, câţiva greci, restul români, care ajunseseră în majoritate şi în „compania grecească". Iată câţiva din aceştia:

Fraţii Nicolau şi descendenţii lor.

Casa de comerţ a fraţilor Zaharia şi Nicola Nicolau stabilită mai întâi în Făgăraş, încuscrită cu mai multe familii româneşti din acelaşi oraş s-a stabilit pe la 1722 la Braşov. În actele comunei Braşovului apăreau *pe la 1769* cu boltă în Cetatea Braşovului, plină cu mărfuri de Viena şi de Triest, că din ţările turceşti importau ceară, bumbac etc. aveau strânse legături de afaceri cu firme străine ca cea a lui Focchini şi Transchensky din Triest, cu Franz Nadorf din Viena. La 1795, la moartea sa Zaharia Nicolau le-a lăsat fiilor săi o avere de 41.174,75 florini, suma colosala la acea vreme. Depozitul lui Nicolae Nicolau s-a împărţit între fii săi *Zaharia şi Nicolae.* Cei doi fraţi şi o seamă de urmaşi ai lor au fost oameni de seamă în Cetatea Braşovului. Unii dintre membrii acestei familii au devenit şi intelectuali de vază ai Braşovului.

Dimitrie Simeon Nicolau (1798-1874) a fost întemeietorul primei rafinării de petrol şi derivate în deceniul al şaselea al secolului al XIX-lea din Transilvania. Om cu avere, el împrumuta cu zeci de mii de florini pe unii magnaţi unguri.

Dimitrie Zaharia, unul dintre primii membri ai consiliului comunal de 100 al Braşovului a apărat în anul 1860 autonomia Transilvaniei faţă de presiunile unioniste ale ungurilor şi ale partidului unionist săsesc.

---

[59] N. G. V. Gologan, *op. cit., pp. 47-49.*

Soția lui Dimitrie S. Nicolau, născută Cepescul (alt nume de negustor) a fost întemeietoarea și prima președintă a „Reuniunii femeilor române", înființată la 1849, iar fiica lui Sevastia, soția marelui pedagog, ziarist și filantrop transilvănean Iacob Mureșianu, a fost prima membră fondatoare a acestei reuniuni. Familia Nicolau a fost încuscrită cu familia pictorului Lecca, a academicianului Andrei Bârseanu. Dintre descendenții direcți ai familiei Nicolau, unul și-a schimbat numele în Dimitropol și a fost avocat, prefect, deputat de Târgoviște, iar după Marea Unire de la *1 Decembrie 1918 a locuit la București.*

Gheorghe Ioan (născut în anul 1770). Mai întâi a fost negustor în Roman. Se mută la Brașov, unde a ajuns unul din cei mai de seamă negustori de aici. Negoțul cu Basarabia i-a adus mari venituri. Împreună cu fiii săi și-a extins afacerile și în domeniul industriei. La fabrica de hârtie înființată în 1852 a fost unul din cei mai mari acționari. A contribuit la construcția și repararea de școli, a împărțit alimente gratuit în timpul marii foamete din 1810, a acordat burse școlare elevilor săraci.

Fii lui Gheorghe Ioan au făcut studii comerciale și de drept, au fost fruntași ai revoluției de la 1848, au lucrat în sistemul bancar etc.

Gheorghe I. Nica. Născut la Prejmer (Brașov) într-o familie emigrată din Macedonia, înrudită cu familiile Dumba și Șaguna, unul dintre cei patru membri care a stăruit pentru formarea parohiei române la Brașov, la 1832. S-a stabilit la Brașov în 1815, venind de la Iași unde avea diferite afaceri. A fost comerciant, industriaș, mare filantrop. A înființat la Prejmer o fabrică de ceară, apoi o fabrică de arnici turcesc. La 1830 a înființat la Prejmer cuptoare de potasă, ale căror produse le trimiteau până la Marsilia. La Poiana-Sărată, la frontiera Moldovei, a început exploatarea minereurilor de fier, care a avut trei furnale și trei clădiri (Instalațiile minelor i-au fost distruse în timpul revoluției de la 1848).

Gh. Nica a fost cel dintâi cetățean român ales de sași în anul 1838 în consiliul comunal al Brașovului, unde a contribuit la apropierea dintre sași și români.

Lui Gh. Nica i se atribuie înființarea în Brașov-Cetate a unei școli comerciale cu 2 clase. A înființat o tipografie românească, unde s-a tipărit în anul 1837 „Pravila comercială", i-a sprijinit pe marii oameni de cultură din Brașov: George Barițiu, Mureșenii etc. A sprijinit strădaniile lui Barițiu în vederea înființării Gazetei de Transilvania.

Frații Cepescul: (Barbul, Constantin și Ioan). Au fost fii lui Barbul Cepescul. Barbul Cepescul, fiul, avea legături comerciale multiple cu Orientul. Numai într-o singură operațiune de vânzare din 17 august 1899, el trimitea în Turcia mărfuri în valoare de 8.000 renani. Frații Ioan și Constantin Cepescul aveau o firmă comună, care în anul 1811 le-a adus venit

curat de 58.358,44 florini. Ei aveau sucursale la Pesta şi Bucureşti. În fabrica de lumânări înfiinţată de ei se găseau lucrători aduşi din Veneţia.

Ioan Cepescul (1772-1832) apare ca primul între ctitorii bisericii cu hramul Sf. Adormire din Cetatea Braşovului (1828), căreia i-a dăruit numeroase şi preţioase obiecte de argint şi de cristal, obiecte împodobite cu perle etc.

Ioan D. Iuga. Descendent dintr-o familie nobilă, originară din ţinutul Hunedoarei, fiul negustorului Gh. Iuga, face parte dintr-o familie vrednică de a purta titlul de „cetăţean şi negustor". A contribuit cu sume importante la construirea de întreprinderi industriale şi la fabrica de hârtie din Zărneşti. Aproape ⅓ din averea sa a lăsat-o moştenire Gimnaziului din Braşov.

Ioan I. Pantazi. Negustor de cereale. A fost efor al şcoalelor naţionale din Braşov. A avut şi o filială a afacerilor la Budapesta. *A susţinut* mulţi tineri români să-şi facă studiile la Budapesta. A sprijinit revoluţia de la 1848, a sprijinit cu bani şcolile din Braşov şi Sibiu.

Rudolf Orghidan. Mare negustor. Si-a câştigat însă mari merite pe terenul *industrial.* El a întemeiat prima asociaţie a negustorilor români din Braşov, care a luat parte la înfiinţarea fabricii de hârtie din Zărneşti. A făcut numeroase acte de binefacere.

Împreună cu Ioan Boghici a fost editorul primei publicaţii periodice româneşti din Transilvania al Foaiei Duminicii, apărută la 1837, sub redacţia lui Ioan Barac, translator la magistratul Braşovului.

A înfiinţat cu Ioan Boghici o mică tipografie românească, fiind şi sprijinitor al şcolilor româneşti din Braşov.

Bucur Popp. Originar din *Câmpulungul Munteniei, vechi centru cultural şi economic românesc,* care întreţinea strânse legături de afaceri cu Braşovul. Stabilit în 1833 definitiv în Braşov şi-a creat în curând o frumoasă avere, devenind unul din marii negustori purtători ai comerţului levantin din oraş. A fost şi unul dintre primii contribuitori pentru ctitoria şcolilor şi altor instituţii culturale româneşti din Braşov.

Ioan Secăreanu. A fost şi el unul din marii negustori din Braşov, a cărui avere, după inventarul făcut la moartea sa la 1837 de către magistrat, întrecea cu 20.000 florini pe aceea a patricianului sas Gheorghe de Clasius, unul dintre cei mai bogaţi saşi braşoveni la acea vreme. Ioan Secăreanu a contribuit şi el la finanţarea întemeierii de şcoli şi alte instituţii de cultură româneşti din Braşov.

Aceşti mari negustori şi mari români în acelaşi timp, stabiliţi în Braşov, au făcut din el cel mai mare centru al relaţiilor economice interromâneşti. Braşovul devenind astfel deopotrivă de important atât pentru românii transilvăneni cât şi pentru românii din Principatul Moldovei şi Ţării Româneşti. Prin el pulsa întreaga economie românească, atât în legăturile

românilor cu apusul, cât şi în cazul tranzitării multor mărfuri spre răsărit, spre Orient în general.

Contribuţia negustorilor români braşoveni la întreţinerea şi intensificarea relaţiilor economice cuprinde două mari aspecte:

a) lupta dusă de negustorii braşoveni împotriva greutăţilor pe care le întâmpinau românii transilvăneni pe plan economic şi politic din partea atât a organelor centrale de la Viena, cât şi a celor de la Pesta, concomitent cu prevederea unor măsuri de dezvoltare economică a Transilvaniei, şi

b) rolul şi locul negustorilor români braşoveni în calitate de promotori ai industriei Transilvane.

Negustorii români au primit cu greu autorizaţii de funcţionare a societăţii comerciale: *Gremiul român de comerţ levantin*. Demersurile pentru înfiinţarea acesteia au început în 1830 şi s-au terminat abia în anul 1837. Înfiinţarea „gremiului ..." nu a pus capăt discriminărilor la care erau supuşi comercianţii şi meseriaşii transilvăneni din partea organelor guvernamentale, care considerau Ardealul regiune periferică a imperiului habsburgic.

Privilegiaţi erau în acest caz meseriaşii şi comercianţii saşi, ale căror privilegii se menţineau şi după revoluţia de la 1848.

Neglijarea multă vreme a construcţiilor de căi ferate în Transilvania, de către organele imperiului, s-a răsfrânt negativ asupra economiei şi comerţului braşovean. Întrucât cea mai mare parte a negustorilor erau români, iar comerţul era cel mai neglijat, românii din Braşov au fost primii care au atras atenţia guvernului central asupra neajunsurilor vieţii economice şi comerciale provocate chiar de indiferenţa cu care le privea acesta, la care se adăuga şi neglijenţa organelor locale ale imperiului.

„Românii ajunşi sub stăpânire austriacă parcă se „specializaseră" în întocmirea de memorii către „bunul împărat" sau către „guvernul cezaro-crăiesc". Tot printr-un memoriu adresat guvernului austriac au sperat şi reprezentanţii *Gremiului român de comerţ levantin* să scape de discriminările la care erau supuşi negustorii braşoveni şi să obţină condiţii mai bune pentru desfăşurarea comerţului lor[60].

Ne vom referi în acest caz la *Memoriul Gremiului român de comerţ levantin* din Braşov, *cuprinzătoriu de năpăstuirile şi dorinţele sale interne şi externe"*, compus de Ion Maiorescu[61].

---

[60] Vezi lucrarea: Alin Claudiu Matran, *Unitatea economică a României reflectată în publicaţii şi documente braşovene în perioada 1848-1918*, lucrare de doctorat, Cluj-Napoca, 2003, p.58.

[61] Ion Maiorescu era în 1850 funcţionar la Ministerul Justiţiei din Viena, unde multă vreme a participat cu alţi români la adaptarea codului civil şi codului penal pentru românii transilvăneni. Tot el a întocmit şi tariful vamal al Austriei şi un lexicon juridico

În „Memoriu ..." se relatează că, Braşovul este cea mai importantă piaţă comercială a Transilvaniei care întreţinea comerţul acesteia cu întreaga Turcie europeană, cu ţările de la Dunărea de Jos, de la Marea Neagră, peste Bosfor până în Asia Mică şi Egipt. *Promotorii acestui comerţ erau românii. Tot ei erau şi promotorii dezvoltării industriale.*

Şi totuşi, numele românilor era mereu omis din datele statistice care se publicau periodic, cu privire la comerţul Transilvaniei cu străinătatea.

Iată ce se scria, printre altele, în memoriul amintit mai înainte în acest sens: „Este (...) un fapt ce nu se poate contesta că cele 136 case comerciale româneşti din Braşov, datorită comerţului cu Levantul, comerţ care se află aproape exclusiv pe mâinile românilor, prin exportul manufacturilor din ţară şi prin importul produselor brute, susţin în Braşov şi în alte oraşe, peste 20 de corporaţii săseşti, asigurând locuitorilor Braşovului şi a altor districte traiul şi aducând Transilvaniei un mare folos şi câştig"[62].

Breslele erau după autorul „Memoriului ..." cauza principală care frâna dezvoltarea industriei transilvane. Ele rămâneau în continuare închise şi după revoluţia de la 1848; formau un monopol al naţiunii săseşti; se menţineau astfel şi un număr mic de meseriaşi, care nu mai puteau face faţă comenzilor tot mai mari din străinătate; circulaţia economică se încetineşte, circulaţia banilor se perturba, economia în general stagna. Din cauză că meseriaşii breslaşi întârziau sau nu primeau comenzile din Moldova sau Muntenia, în aceste ţări au pătruns în masă produsele englezeşti, franţuzeşti, ruseşti etc., concurându-le puternic pe cele din Transilvania, care deveneau mai scumpe şi de calitate mai slabă. În Principatele Dunărene, spre deosebire de Transilvania, practicarea meseriilor era liberă, ceea ce va determina mulţi meseriaşi să se ducă acolo.

Dar periculoase erau nu numai breslele de producători, ci şi breslele comerciale săseşti din domeniul alimentar. Deosebit de dăunătoare pentru populaţie era, de exemplu, breasla măcelarilor. Funtul de carne de vită trebuia, după rigorile unei economii libere, să se vândă cu 8 creiţari, se vindea în să cu 10 creiţari sau cu 13 creiţari. Funtul de carne de porc trebuia să coste 10 creiţari şi el se vindea cu 15 creiţari. Breasla măcelarilor obliga vânzătorii ca desfacerea să se facă numai către membrii săi şi numai aceştia să o revândă către populaţie. Păgubiţi erau şi ţăranii producători şi orăşenii consumatori.

---

terminologic românesc, Revista nouă. Nr. 11-12, 1889-1840, p. 411, preluat după N.G.V. Gologan, *op cit., p. 143.*

[62] Vezi: *„Memoriul Gremiului levantin românesc din Braşov", „cuprinzătoriu de năpăstuirile şi dorinţele sale interne şi externe"*, compus de Ion Maiorescu la Viena şi prezentat la 23 mai 1850 guvernului austriac, cf. N. G. V. Gologan, *op cit*, pp. 144-145.

Încadrându-se în cerinţele timpului, care impunea practicarea economiei libere, libertatea întreprinderii şi a concurenţei „Memoriul (...), cerea desfiinţarea corporaţiilor. Aceasta fiind, după părerea autorului, condiţia esenţială a dezvoltării în viitor a industriei, comerţului şi agriculturii.

„Memoriul (...)" cerea guvernului, printre altele, numirea unor diplomaţi în Ţările Levantului pentru a apăra interesele supuşilor austrieci în acele ţări, înfiinţarea de depozite şi antrepozite ale imperiului în Ţările Dunărene sau la Marea Neagră, desfiinţarea posturilor de carantină, lichidarea controlului etc.

Iar la capitolul „Mijloacele pentru dezvoltarea industriei naţionale şi pentru uşurarea traficului comercial cu străinătatea, reprezentanţii gremiului considerau că este necesar:

1) Declararea Braşovului, emporiul (centrul comercial) al Ardealului, piaţă liberă şi cu dreptul de exercitare liberă a meseriilor, desfiinţarea breslelor cu privilegiile şi prerogativele lor învechite şi dăunătoare.

2) Înfiinţarea unei sucursale a Băncii Naţionale la Braşov.

3) Membrii proiectatei Camere Comerciale să fie aleşi din întregul corp al comercianţilor transilvăneni, în primul rând dintre aceia care erau principalii purtători ai comerţului, cererile şi plângerile să fie redactate în limba română, corespondenţa cu Principatele Române să se facă şi ea numai în limba română.

4) Să se construiască şosele pe la Oituz şi Timiş, Predeal pentru a întări comerţul cu Principatele Dunărene pentru ca mărfurile braşovene să ajungă la Galaţi, Brăila etc., iar costul transportului să se reducă.

5) Legături poştale cu toate oraşele din România.

6) Revederea tarifului vamal.

7) Să nu li se confişte negustorilor ziarele şi cărţile aduse din România etc.

8) Desfiinţarea carantinelor.

9) Înfiinţarea unei şcoli comerciale la Braşov.

10) Acordarea de către guvern a unui împrumut de 250.000 florini negustorilor români din Braşov, aşa cum primiseră şi meseriaşii saşi.

Instituirea de premii pentru cei mai buni comercianţi şi industriaşi.

Guvernul austriac să se stăruiască să se înfiinţeze un port liber în Galaţi sau în Brăila.

Studierea atentă a ideilor expuse în „Memoriu (...)" ne permite să tragem, printre altele următoarele concluzii:

a) Negustorii români erau factorul determinant al progresului material şi spiritual al Cetăţii comerciale a Braşovului;

b) Acest factor determinant era însă omis cu premeditare de reprezentanţii saşilor, care monopolizaseră puterea politică locală şi de către reprezentanţii corporaţiilor de meşteşugari saşi, care monopolizaseră activităţile acestor organizaţii;

c) Baza progresului economic a oraşului Braşov era dată de strânsele relaţii ale negustorilor români cu principatele româneşti, Moldova şi Ţara Românească şi de tranzitul exercitat de aceştia între comerţul Transilvaniei şi cel din Orient şi Apusul european;

d) Viitorul Braşovului şi nu numai al lui, ci al întregii Transilvanii, depindea de intensificarea în viitor a relaţiilor economice ale Braşovului cu celelalte părţi ale teritoriului românesc cu care Transilvania a format o unitate economică de-a lungul veacurilor;

e) Reprezentanţii Gremiul român de comerţ levantin se situau în fruntea noii mişcări de libertate economică şi comercială, care câştiga tot mai mult teren şi în rândurile oamenilor de afaceri şi a populaţiei din Ardeal, împotriva ultimelor monopoluri de provenienţă feudală a corporaţiilor săseşti, cu alte cuvinte negustorii români se situau în avangarda mişcării pentru dezvoltarea capitalistă a Transilvaniei;

f) Negustorii români braşoveni apăreau, la acel punct istoric, nu numai ca principali purtători ai comerţului braşovean, ci şi la principalii purtători ai elitei burgheze, ai burgheziei industriale transilvănene de la mijlocul secolului al XIX-lea.

Din elita burgheză română, purtătoare a progresului industrial, apar nume mari de comercianţi români de la mijlocul secolului al XIX-lea care erau proprietari de întreprinderi industriale.

lată o parte din aceştia:

Constantin Ioanovici, Rudolf Orghidan, Bucur Popp, Naum Dociu, Christodor Vapa, Ioan Pantazi, Nicolae Dima, Ioan C. Iuga, Gheorghe Ion şi fiii, Nicolae Ioanovici, Grigore Pană, Gh. Nicolau junior, Nicolae Vilara, Gh. Butachi, Ioan Gioagă etc., etc.

Aceştia aveau fabrici de iască, zahanale pentru fabricarea seului, spălătorii de lână, povârnii, fabrici de oţet, fabrici de hârtie, întreprinderi pentru înălbitul cerii, funerii (frângherii); fabrici de cerge braşovene, fabrici de covoare, sărici, zeghe sau dimii, postav, stofe negre fine şi diferite alte stofe de lână fină, basmale pentru cap, de bumbac şi mătase, împodobite cu diferite împletituri şi alesuri; produsele olarilor români, cel puţin tot atât de bune ca cele ale saşilor, erau împiedicate de saşi la comercializare, tot aşa şi cele ale unei fabrici de cordele din Şcheii Braşovului şi multe altele.

Analiza activităţilor industriale ale Braşovului

Produsele industriale ale negustorilor români se vindeau în toată Transilvania, dar cea mai mare parte mergeau la export. Ele erau trimise spre portul Trieste, Pesta, Viena, Germania, Olanda, în Principatele Române Dunărene, Banat, Croaţia, Turcia europeană şi asiatică, Egipt etc.

Populaţia din Braşov, Săcele, Tohanul Vechi, Şcheii Braşovului, Baciu, Turcheş şi multe alte localităţi transilvănene obţinea salarii de milioane de florini din munca prestată în aceste întreprinderi. Cele 136 de case de comerţ din Braşov erau prospere, aveau mari posibilităţi de finanţare şi, să-i spunem, sponsorizare a învăţământului şi culturii româneşti. Transportatorii, cărăuşii câştigau şi ei sume importante în urma activităţilor acestor stabilimente manufacturiere.

Conectaţi şi ei la această activitate, ciobanii mari crescători de oi şi alte animale: capre, vite mari cornute, cai etc. câştigau şi ei sume mari de bani din vânzarea lânii, laptelui şi brânzeturilor, a oilor şi altor animale. Ba mai mult, ciobanii nu numai din jurul Braşovului, ci şi cei din Sibiu, de pe graniţa cu Ţările Române şi din interiorul Transilvaniei, până în Bihor, făceau şi ei bune afaceri cu *braşovenii,* cum erau numite produsele industriale ale Braşovului. Ciobanii vindeau nu numai mare parte a mărfurilor comercianţilor români din Braşov, ci şi o bună parte a produselor corporaţiilor săseşti.

Industria dezvoltată de negustorii braşoveni români dădea de lucru anual nu numai bărbaţilor, ci şi unei mari părţi a femeilor din Braşov şi din jurul său. Numărul acestora se ridica la zeci de mii, mai ales în lunile de vară şi cele de toamnă.

Din datele „Memoriului (...)" din care reiese că membrii *Gremiului român de comerţ levantin* sunt în acelaşi timp şi industriaşi şi proprietari a unor întreprinderi industriale, bazată pe muncă salariată, ei ne arătau, în fapt, că în această perioadă avea loc un proces de pătrundere a capitalului comercial în producţia meşteşugărească şi manufacturieră, ceea ce în realitate reprezenta o cale de dezvoltare a capitalismului, a liberei întreprinderi. Dar, în cazul Braşovului, acest proces era mult frânat de privilegiile corporaţiilor şi, în consecinţă, forţele productive proprii sistemului capitalist, erau supuse unui proces de dezvoltare lentă şi incompletă.

Sesizând în felul său, acest proces, George Barițiu preluând datele chiar din presa de limbă germană, scria că autorii „Memoriului (...)" că negustorii români braşoveni „nu numai că susţin o mulţime de corporaţii săseşti din părţile Transilvaniei, dar câştigă mai multor sute de locuitori, cu deosebire celor din Braşov şi districtul Braşov pâinea cea de toate zilele,

plătind şi fiscului mari sume de bani, mai ales ca urmare a importului unor mari cantităţi de materii prime din Ţările române. Acesta era, după părerea lui George Bariţiu, un argument zdrobitor „pentru cei care doresc înflorirea şi zborul industriei patriei noastre ori prin cine, aceeaşi însă cântă cam rău la cele delicate urechi speculative, care vreau să jignească pe Românii din Ardeal şi să-i degradeze numai la călţuni şi seminomazi, căci aceştia cu toată supercultura lor cea mult şi în totul lăudată, nu pot arăta aceste cifre aritmetice nicăieri şi totuşi se opintesc a detrage orice grad de cultură de la români, orice capacitate şi stimă ce li se cuvine în mijlocul conaţionalilor lor"[63].

Bariţiu îi îndemna însă pe cititorii „Gazetei Transilvaniei" să privească lucrurile cu calm, fără prejudecăţi, să-şi pună întrebarea, că ce s-ar întâmpla cu toată străduinţa *ţehurilor* sase, dacă nu ar fi românii să aducă materiile prime şi să exporte produsele prelucrate. „Să căutăm – îndemna el – la oraşele sase unde nu sunt negustori români şi răspunsul e pe faţă. Unde sporesc manufacturile şi se ridică industria? Acolo – răspunde Bariţiu – unde importaţiunea produselor crude şi exportaţiunea celor prelucrate este necontenită. Acesta este un adevăr pipăit. Pentru ce este Braşovul mama industriei Transilvane şi emporiul de căpetenie atât al comerţului levantin, cât şi al celui activ? Negreşit pentru aceea pentru că în Braşov sunt cei mai mulţi negustori, care importă producte crude din Orient ... Comerciala activitate a românilor este într-adevăr lăudabilă, şi înşişi inimicii românilor trebuie să mărturisească că s-ar fi putut cu mult mai tare lăţi şi ridica dacă ţehurile sase cu nedreptate şi de multe ori numai cu pretinsele privilegii nu ar fi fost aşa de egoiste şi monopoliste, cum sunt până în ziua de azi"[64]. Asemenea practică a continuat din partea scriitorilor saşi şi după 1850 când exclusivismul săsesc era depăşit, iar românii, ca populaţie majoritară se impuneau tot mai mult în viaţa economică si social-culturală a Transilvaniei.

Se pune întrebarea: numai negustorii braşoveni făceau bune afaceri în Principatele române transcarpatine (Moldova şi Muntenia). Adevărul este că şi cei din principatele transcarpatine făceau un bun comerţ cu Braşovul; cu Transilvania, în general.

În Ţara Românească existau câteva case de comerţ şi asociaţii de mari negustori care exportau în Transilvania şi Banat, atât produse specifice zonei de la sud de Carpaţi, cât şi cu produse pe care le achiziţionau de la companiile greceşti cu care aveau legături comerciale, adică mărfuri specifice climatului mediteranean. Unele dintre casele de comerţ din cele mai importante îşi aveau sediul la Câmpina. Prin intermediul a trei

[63] Gazeta Transilvaniei, XIII, nr. 2, din 5 ian. 1850.
[64] *Ibidem.*

comisionari ai Gremiului levantin: Costache Carcalechi, Ioan Ghenoni şi Costache Ghenoni stabiliţi aici, se realiza în aproape toate oraşele Ţării Româneşti cea mai mare parte a exportului transilvănean. Marii negustori din Ţara Românească, prin intermediul relaţiilor cu casele de comerţ şi asociaţiile comerciale din Transilvania, aprovizionau, de fapt, manufacturile săseşti din această parte a ţării.

Citând izvoare săseşti, N. G. V. Gologan arată că „(...) numai prin intermediul caselor de expediţiune N. Dimitropol şi D. Cepescul din Timiş se importau în 1851 mărfuri în cantitate de 6.252.450 kg, valorând florini 2.213.545, iar în 1852: 4.129.400 kg. În valoare de florini 1.205.601. Aceşti speditori exportau 1/10 din exportul total al Braşovului. Prin mijlocirea speditorilor N. Ştefanovici şi A. Pantazi din Oituz se importă în anul 1850-1851: 331.940 kg. şi 2.788 vite. De la 1 febr. 1852 la 31 oct. 1852: 663.650 kg. mărfuri şi 3.667 vite"[65].

Stabilirea comercianţilor din Transilvania în Moldova şi Ţara Românească şi din acestea în Ardeal era un fapt obişnuit pe la mijlocul secolului al XIX-lea şi chiar mai devreme. Unii din ei aveau case de comerţ în una din ţările române, iar alţii din ei aveau case de comerţ în toate ţările româneşti. Comercianţii braşoveni, despre al căror rol industrial am vorbit în paginile anterioare, au întemeiat cu timpul şi unele industrii în principatele danubiene sau în România de mai târziu. Casa Andrei Popovici, care a livrat în timpul războiului de independenţă (1877-1878) mari cantităţi de postavuri pentru necesităţile armatei româneşti, a întemeiat şi o fabrică la Herăstrău, în apropiere de Bucureşti[66].

Tot acelaşi autor, citat mai sus, reliefând rolul negustorilor transilvăneni, care la rândul lor, erau proveniţi din toate regiunile patriei noastre, scria cu referire la Bucureşti că ei au introdus în capitala ţării băcăniile europene „de coloniale şi de delicatese numite şpiţerai care erau aranjate cu totul altfel decât cele ale băcanilor ţarigrădeni. Ei înlocuiră sacii, zimbilurile, căldările şi chipurile cu: cutii, damigene, sticle şi butoaie. Ei introduseră ordinea europeană în locul dezordinii şi murdăriei asiatice. Ei, în fine, începură să facă concurenţa orientalilor prin o curăţenie exemplară şi măsurare dreaptă"[67].

După relatările aceluiaşi autor, primii băcani transilvăneni numiţi „toptangii" sau „detalişti" au fost Ioan Orghidan şi Ioan Martinovici împreună cu Gh. Asan . Unii români transilvăneni, foşti zarafi, cu timpul înfiinţează case de împrumut, de schimb, au început să efectueze operaţiuni

---

[65] N. G. V. Gologan, *op. cit.*, p. 35.

[66] D. Z. Furnică, *Documente referitoare la Comerţul românesc*, Bucureşti, 1931, p. LV.

[67] *Idem, Industria şi dezvoltarea ei în Ţările Române*, Bucureşti, pp. 136-137.

de bancă după sistemul european. Celor două firme românești provenite din Transilvania și instalate în București, le-au urmat și două firme săsești: aceea de la *Steagul Alb* a lui Gustav Rietz și Friederich Pielner"[68].

Ne oprim aici cu relatarea potențialului economic al Brașovului și a legăturilor sale cu interiorul monarhiei austriece și în afara lui, mai ales cu celelalte două țări românești: Moldova și Țara Românească.

În orice caz, pentru un tânăr hotărât să se implice în realizarea progresului social-economic al națiunii sale, Brașovul oferea condiții net superioare celor din Blaj. Acesta era doar un orășel de provincie, cu profil agrar din punct de vedere economic. Faptul că aici se găsea un palat episcopal din secolul 16-18, o catedrală în stil baroc din secolul 18-19, o biserică parohială din secolul 19, că era sediul unei episcopii unite din 1736 și faptul că încă din secolul 18 a devenit cel mai important centru al învățământului românesc din Transilvania (școala de obște din 1754, școala latinească, că exista un seminar și o tipografie din 1747) nu constituiau condiții suficiente pentru această localitate de a deveni principalul centru de luptă și de mobilizare a tuturor românilor în străduința lor pentru emancipare națională.

Barițiu și-a dat seama că pentru emanciparea națională nu mai era suficient un oraș simbol al luptei naționale, așa cum era Blajul, și cum a rămas și în continuare, îndeplinind un mare rol la revoluția de la 1848 și în lupta împotriva dualismului.

La rândul său, Brașovul era și el un foarte important centru cultural românesc încă din secolul al 16-lea prin activitatea tipografică a diaconului Coresi și prin Școala din Șchei, Școala de la Biserica Sf. Nicolae. Din 1788 și 1832 funcționau două școli elementare românești. Brașovul era la începutul secolului al XIX-lea de mult principalul centru meșteșugăresc și comercial al Transilvaniei.

Recensământul din 1838 arăta faptul că Brașovul cu cele patru suburbii: Șcheiul, Brașovul Vechi, Blumăna și Stupinile, număra 22.856 locuitori, fiind al doilea după Cluj, din punctul de vedere al numărului populației în Transilvania. Din care: 9.311 erau ortodocși, 3.880 romano-catolici, 96 unitarieni, 8.675 luterani, 894 calvini. Ortodocșii erau românii și puținii negustori greci și bulgari, care în 1827 se organizaseră într-un *„Societet cuvincios de negustorie"*. Romano-catolicii, unitarienii și calvinii erau maghiarii, iar luteranii erau sașii[69].

În întreg districtul Brașovului, inclusiv orașul, populația avea din punct de vedere etnic următoarea structură: 39.547 români, sași 26.550,

---

[68] *Ibidem*, p. 137.

[69] Petre Suciu, *Problema orașelor ardelene*, în „Societatea de mâine", nr. 26, 1924, p. 513.

unguri 16.873, ţigani 3.489, străini 142. Deşi în districtul Braşovului populaţia majoritari era românească, oraşul era dominat de saşi. Ei erau ocrotiţi de vechile privilegii, erau stăpânii puterii politice şi ai administraţiei locale.

Dar deceniile trei şi patru ale secolului al XIX-lea încep să schimbe balanţa între diferite elite sociale şi naţionale. Cele care se bazau pe privilegii sociale, economice şi politice încep să-şi piardă din importanţă. Este cazul aristocraţiei funciare, nobiliare la unguri şi al reprezentanţilor breslelor la saşii transilvăneni, care nu mai ţineau pasul cu noile realităţi bazate pe ideea şi practica libertăţii economice. Vechile elite aristocratice, fie ele funciare, fie *ţehale*, corporatiste sau militare, încercând să se prevaleze în continuare de privilegiile feudale se opuneau progresului, pierdeau terenul în faţa forţei banului, a schimbului şi circulaţiei marfare, când totul se raportează la bani, bani cât mai mulţi şi o circulaţie marfară liberă, fără îngrădiri şi cât mai accelerată.

Din acest punct de vedere, comercianţii români din Transilvania, purtători ai schimburilor economice bazate pe bani, erau mai bine adaptaţi la noua situaţie economică, marfară, bazată pe schimb, pe bani. Negustorii, comercianţii au înţeles că vechile privilegii sociale, naţionale, munca obligatorie, exercitată fără plată sau remunerată în alte forme decât în bani nu mai favorizează dezvoltarea economică, ţine în loc şi ştiinţa, şi şcoala, cultura şi spiritualitatea oricărui popor ce este menţinut în asemenea stare.

În acea perioadă, am văzut mai sus, negustorii români au conştientizat că ei şi poporul lor român pot şi trebuie să depăşească starea de slabă dezvoltare economică, de naţiune expusă deznaţionalizării, de slab nivel de cultură şi învăţătură. Spre meritul lor au înţeles că progresul este o necesitate naţională, elitele înaintate în cultură să contribuie la răspândirea ei în rândul întregii naţiuni, să se formeze instituţiei în acest sens: şcoli, asociaţii culturale, teatre, să se tipărească cărţi pentru popor, să se creeze deci şi tipografi; să se răspândească cultura în popor.

Pasul iniţial făcut de negustorii români braşoveni a fost acela al organizării. Nu le-a fost deloc uşor în acest demers.

Începută mai intens în anul 1827 cu înaintarea unui memoriu împotriva nedreptăţilor din partea autorităţilor locale, mişcarea de organizare a negustorilor români va fi continuată cu acţiuni în vederea întemeierii unei „societăţi distincte cu conducători şi slujbaşi proprii"[70]. Se va încheia abia în 27 noiembrie 1837 când organele guvernamentale au comunicat, în sfârşit, recunoaşterea gremiului ca societate comercială.

[70] Vezi: Ion Colan, *Casina Română din Braşov. 1835-1935*, pp. 11-15, anexe X-XV.

Dar între timp negustorii nu au stat pe loc. Ei încep să adauge la zestrea naţiunii noi ctitorii pentru baza spiritualităţii şi învăţământului românesc. Astfel la 1832, negustorii români au primit autorizaţia de a ridica o nouă biserică în chiar interiorul cetăţii – *Biserica Sfintei Adormiri* – alături de care peste doi ani au înfiinţat şi o şcoală. *La conducerea acesteia a fost chemat peste doi ani George Barițiu.* În 1838, cu toată împotrivirea negustorilor greci şi bulgari, românii şi-au transformat „societatul sau gremiul *în Gremiul român de comerț levantin*".

Acesta a fost numai un început. Fruntaşii mişcării naţionale începută de negustori au înţeles cerinţa momentului:

a) De a-şi dezvolta reţeaua şcolară românească, că trebuie să creeze şcoli cât mai multe şi de grad mai înalt faţă de ce aveau până la începutul secolului al XIX-lea;

b) Că este necesar să creeze o presă românească pentru răspândirea culturii şi învăţăturii într-un cerc cât se poate de larg al componentelor naţiunii române.

Dar, atât pentru crearea de şcoli corespunzătoare cerinţelor timpului, cât şi pentru o presă proprie politică şi literară, aveau nevoie de oameni care să-şi asume această sarcină, capabili, dar şi dornici să o facă. Au găsit omul potrivit, la timpul potrivit în persoana tânărului absolvent al şcolilor de la Blaj, George Barițiu.

Barițiu avea alte planuri, vom vedea în alt capitol, dar a renunţat la ele şi a acceptat oferta negustorilor braşoveni.

Călătoria făcută împreună cu Timotei Cipariu în vara anului 1836 la Bucureşti l-a influenţat foarte mult, suntem convinşi de aceasta, să accepte oferta braşovenilor. Barițiu a găsit la Bucureşti o atmosferă intelectuală de invidiat pentru un ardelean, care la Braşov era supus tot timpul şi peste tot şicanelor din partea administraţiei statale când încerca să realizeze ceva, în favoarea naţiunii române.

Şcoala, presa, teatrul şi alte subiecte de cultură şi învăţătură abordate cu interlocutorii de la Bucureşti l-au convins şi l-au hotărât să se dedice fără şovăire luptei de emancipare naţională a românilor. Propunerea braşovenilor a căzut în momentul când trebuia şi s-a adresat celui ce era în căutarea unor căi şi mijloace de a face ceva, de a scoate din inerţie naţiunea română prin mişcare culturală, instructivă, dar şi prin crearea de instituţii şi întreprinderi subordonate acestui scop. La Bucureşti, Barițiu s-a întâlnit şi cu alţi ardeleni, care ocupau funcţii în învăţământul românesc de peste Carpaţi, care aveau deja şi o anumită activitate în domeniul scrisului, a colaborărilor în presă, cunoşteau mişcarea literară de la Bucureşti şi Iaşi, precum şi mişcarea teatrală, aveau deja multe legături cu intelectualii munteni şi moldoveni, puteau conta şi pe ajutorul şi colaborarea acestora, ceea ce s-a şi întâmplat

mai târziu când Bariţiu a devenit unul din pionierii principali ai mişcării culturale şi naţionale transilvănene.

Desigur, Bariţiu acceptând să preia şcoala românilor din Braşov, să devină profesor acolo, nu a început de la zero.

Cu ajutorul unora dintre negustorii braşoveni, a lui Rudolf Orghidan şi George Nica, în special, s-a creat în deceniul trei al secolului XIX o mişcare literară şi ştiinţifică, în fruntea căreia s-a găsit medicul bibliograf Vasile Popp, autor al celei dintâi lucrări medicale în limba română (*Despre apele medicale de la Arpătac, 1821)*, scriitorul popular Ioan Barac, traducătorul cărţii *O mie şi una de nopţi. Halimaua* (1835-1838), profesorul Em. I. Nichifor, care a publicat *Praviła comerţială care cuprinde regulile comerţiei, ale catastifelor* şi ale vexelilor şi *socoteala interesurilor* (1837) şi profesorul *Dimitrie Lecca*, care a publicat *Gramatica românească şi nemţească pentru tinerimea naţională*[71].

În domeniul culturii şi al presei, negustorii braşoveni au început să finanţeze şi publicaţii cum a fost, spre exemplu: *„Foaia de Duminică"* înfiinţată „spre înmulţirea cunoştinţelor celor de obşte folositoare".
Stabilirea lui Bariţiu va contribui însă mult la multiplicarea iniţiativelor de început ale negustorilor braşoveni, ca şi pe acelea luate de alţii, dar finanţate, cel puţin iniţial, de aceiaşi negustori.

Profesorul George Bariţiu 1836 – 1845

Din capitolul anterior reiese că Braşovul avea toate atuurile, în comparaţie cu Blajul, pentru a-l determina pe Bariţiu să primească postul de profesor propus de reprezentanţii comercianţilor din acea urbe, mare, frumoasă, bogată, cu populaţie multă, cu aşezare geografică deosebită, plină de bogăţii şi perspective de viitor deosebite. Aşezarea Braşovului, la graniţa cu Ţara Românească, cu posibilităţi mari de a ţine legătura cu noii prieteni de dincolo de Carpaţi, a contribuit, în mod sigur la hotărârea tânărului învăţat, să accepte postul de profesor ce i s-a oferit. Perspectivele unui trai mai îmbelşugat au contat, cu siguranţă şi ele. Faptul că negustorul Gh. Nica încă din luna martie a făcut un drum la Blaj după un profesor ne relevă că şi de partea cealaltă, presiunea pentru a angaja un profesor destoinic, care să-i ajute şi în alte domenii, după cum s-a şi întâmplat, era şi ea foarte mare. Nu întâmplător negustorii i-au ajutat pe cei doi să călătorească în Ţara Românească cu bani, probabil şi cu scrisori de recomandare, apoi i-au întâmpinat cu o scrisoare chiar la graniţă, la intrarea în Transilvania din Ţara Românească.

---

[71] Vezi: Gh. Bogdan Duică, *O gramatică patriotică* în Ţara Bârsei, 1929, p. 337.

Însuşi Bariţiu îşi motiva, *în 1837*, plecarea din Blaj ca să strângă o sumă de bani, cu care să poată merge în străinătate, pentru a-şi promova unele examene. Iar promovarea acestora i-ar fi dat dreptul să practice avocatura.

Şcoala românească pe care şi-o deschiseseră românii, în 1832, în curtea capelei lor, a funcţionat iniţial cu un docent macedo-român anume Antonie, care se pricepea şi la contabilitate, dar Antonie peste un an s-a mutat la Viena, unde, probabil, i s-au oferit condiţii mai bune. Bariţiu dându-ne această informaţie, nu explică şi cauzele plecării lui. Aceluia, ne informează Bariţiu, i-a urmat „în mai 1835 un tânăr bun din loc(alitate), anume Dimitrie Leca, ce frecventase în Blaj cursul I, la facultatea filosofică: fu aplicat de către comunitate ca docente la acea şcoală. Acesta însă, terorizat de către tinerimea săsească, care pe atunci nu voia să audă de şcoale româneşti, în mai 1836, renunţând trecu la Târgovişte[72]. Şcoala a rămas, după informaţiile lui Bariţiu, cu un adjunct Ioan Precup alias Precop, de origine din Comitatul Turzii, care învăţase câteva clase gimnaziale tot la Blaj, care apoi ne mai având posibilităţi materiale începuse să dea lecţii ca instructor în case particulare. Acestea sunt împrejurările care l-au determinat pe Bariţiu să ceară aprobarea mai marilor săi de la Blaj, respectiv episcopului Blajului, Ioan Lemeni. Dar nu a mai aşteptat aprobarea şi în 17/29 septembrie 1836 a încheiat „un contract cu reprezentanţii comunei şi ai comerţului pe trei ani, cu intenţia ca după trei ani să se întoarcă iarăşi în dieceză"[73]. Nu s-a mai întors. A rămas în Braşov 42 de ani, după care s-a mutat la Sibiu.

Contractul încheiat la Braşov în 17/29 sept. 1836 semnat de Bariţiu ca parte în calitate de profesor, mai era semnat de 5 reprezentanţi ai negustorimii româneşti braşovene: Constantin Cepescu şi Ioan G. Iuga, curatori şi Rudolf Orghidan, Dimitrie Marin, George şi Gheorghe G. Iuga.

În introducerea contractului se consemna că acesta s-a „închis ... între iubitorii de învăţături, domnii cetăţeni şi neguţători cei mai jos amintiţi (de fapt, cei cinci amintiţi mai sus – n. ns. T. I.), şi între profesoru Gheorghe Bariţ, după următoarele condiţii:

I. Mai sus numitul domn profesor cu numita Societate s-au învoit a sluji în şcoală, ca cel dintâi profesor, în trei ani de zile, care de astăzi se vor începe cu o plată pă fieştecare an câte f. 200, adică 200 fiorini în bani de argint, şi cu o casă de locuinţă ce i s-au dat, dimpreună cu lemne de foc ce i se vor da, pentru care se îndatorează, ca cel dintâi profesor, să dea în şcoală tinerilor învăţăcei lecţii de limba românească, nemţească şi latinească, după

---

[72] George Bariţiu, *Foi comemorative la Serbarea din 12/24 mai. 1892*, Sibiu, 1892, p. 8.
[73] *Ibidem*.

un proiect de învățătură care ni l-au făcut cunoscut, şi să aşeze şcoala pe un temei pe care următorii mai cu înlesnire să poată zidi învățăturile, după un metod mai nou ce i se va vedea mai înlesnitor, după loc şi după vârsta tinerilor, fără să dea cineva mutare lucrării dumnealui.

2. Profesorul G. Bariț, împreună cu „al doilea profesor" erau obligați să țină examene cu elevii de două ori pe an – la 2 februarie şi 2 iulie – în fața *Soțietății* la care puteau asista şi părinții şcolarilor. Vinerea va fi liberă, zi în care nici un elev nu avea voie să fie prezent în şcoală decât cu ştirea inspectorului şcolar. Pedepsele aplicate elevilor trebuiau să țină seama regulamentelor şcolare ale Austriei cu acordul inspectorilor şcolari.

Societatea îşi lua obligația să numească un „al doilea suptprofesor", care va fi obligat să urmeze întru totul povățuirile, metoda şi instrucțiunile profesorului. Acesta primea un salariu în bani 50 fiorini la fiecare trei luni şi a patra parte dintr-un post vacant de profesor.

Soțietatea îşi lua obligația să cumpere pentru şcoală cărțile pe care le va recomanda profesorul pentru uzul elevilor., cărți care vor rămâne în biblioteca şcolară.

În cazul că după 3 ani una din părți nu va mai dori să reînnoiască contractul, trebuie să anunțe această intenție cu 6 luni înainte de expirarea termenului de trei ani.

Este interesant faptul că *Soțietatea* nu se mulțumea cu orice fel de pedagogie folosită în şcoală. Ea cerea profesorului metode pedagogice noi, conforme stadiului la care ajunsese societatea umană la acea vreme, să aplice metodele pedagogice corespunzătoare grupelor de vârstă ale elevilor.

În paginile viitoare, acolo unde va fi locul, vom da unele exemple despre modul cum s-a preocupat Barițiu în publicistica sa toată viața, de perfecționarea pedagogiei şcolare, îmbogățirii programelor de învățământ cu noi metode de predare, a dezvoltării unui învățământ orientat spre ştiințele tehnice aplicate, spre ştiințele economice, a ştiințelor agricole ş. a.

Lecțiile de religie erau ținute, ne informează G. Barițiu, de părintele paroh Vasile Grecean.

Dar răspunsul din partea episcopiei Blajului, cu privire la postul de profesor la Braşov, a fost negativ. Barițiu nu a primit aprobarea. O va primi mai târziu.

Înființată în 1834, Şcoala din Cetate unde a fost numit Barițiu profesor, în 1836, avea trei clase cu 12 elevi. Până la sfârşitul anului, datorită străduaniilor şi prestigiului lui Barițiu, numărul elevilor se ridică la 79. Vârsta lor varia între 15 şi 18 ani, ei fiind recrutați din Braşov şi satele învecinate, cu deosebire din Săcele. Şcoala se întreținea exclusiv din contribuțiile părinților; elevii erau împărțiți în 3 categorii, plătind după starea familiei, 4, 6 sau 8 florini anual.

Creşterea numărului de elevi numai într-un an şi jumătate, la 79 a obligat comuna să se îngrijească de încă un profesor. „Atunci chemară tot de la Blaj, în aprilie 1836 pe Andrei Mureşan, teolog în anul al IV-lea. Blajul se arăta de astă dată mai puţin îngrijorat, ba încă dispensă pe Andrei de examenele din semestrul II şi îi dete binecuvântarea ca să plece"[74]. Deci schimbare de mentalitate. Blajul devine mai flexibil în relaţiile cu braşovenii, situaţie care se reflectă şi în faptul că în toamna anului 1837 „Blajul dedese voia lui Iacob Mureşan a merge tot la Braşov, însă nu la şcoală românească, ci la un gimnaziu catolic, de patru clase, înfiinţat atunci din nou, cu ajutorul românilor, ca să fie de îndemână şi pentru tinerimea românească pe cât timp românii erau lipsiţi de şcoale gimnaziale"[75], întrucât în cele săseşti ei erau primiţi în acea epocă *numai* până la aşa numita clasă sintactică, saşii spunând că „pentru valahi e de ajuns şi numai atâta învăţătură".

Deci, în numai trei ani Blajul furnizase Braşovului trei tineri intelectuali, care vor juca un rol fundamental nu numai în viaţa şcolară a acelui oraş, ci şi în viaţa intelectuală, culturală şi ziaristică a întregii Românii. În ceea ce priveşte învăţământul şi presa românească, ei vor fi, în frunte cu Bariţiu, ctitori ai acestor activităţi în oraşul amintit şi pentru Transilvania în general.

Sosirea lui Andrei Mureşan la Braşov, în 1836, i-a creat posibilitatea lui Bariţiu să insiste, pe lângă Comună, ca în anul 1837/1838, să înfiinţeze şi clasul al 4-lea sau pregătitoriu de comerţ, în care elevii erau obligaţi să înveţe, - pe lângă „elementurile aritmeticii", istoria „naturală" şi universală, gramatica latină ş. a. – „conţepturi de corespondenţii şi alte scrisori trebuincioase, româneşte şi nemţeşte" şi „începuturi de dopie, cu deprinderi pe tablă.

Profesorul clujean Iosif Pervain, studiind activitatea didactică a lui G. Bariţiu, în lucrarea Studii de literatură română, ajunge la concluzia că: afirmaţiile lui Bartolomeu Baiulescu, Andrei Bârseanu şi alţii, că până la 1845, când demisionează, Bariţiu a funcţionat exclusiv la clasele a doua şi a treia, predând gramatica românească şi germană, „socoteala", istoria, geografia, principii de bună purtare, după *Cărticica moravurilor bune* a lui Moise Fulea, şi limba latină „pentru aceia cari voiau să treacă la şcoli mai înalte este inexactă"[76]. Bazat pe *descoperirea a două manuscrise la Biblioteca Academiei, filiala Cluj*, prof. Iosif Pervain consideră că „În realitate, Bariţ a mai iniţiat tineretul braşovean în *conţepturi de*

---

[74] G. Bariţiu, *Foi comemorative la Serbarea de la 12/24 mai*, Sibiu, 1892, p. 10.

[75] *Ibidem*

[76] Vezi: Iosif Pervain, *Studii de literatură română*, Cluj, 1971, pp. 399-400.

corespondenţii şi în probleme de contabilitate, *de dopie scriptură (ducerea protocoalelor)*"[77].

Primul manuscris al lui Bariţiu amintit de Iosif Pervain se intitulează *„Epistolariu sau învăţătură pentru facerea felurilor de scrisori"*, în care el îşi dovedeşte, printre altele talentele de teoretician literar şi profesor.

Iată câteva idei expuse de el în acest manuscris: „Fiindcă la facerea oricărui fel de scrisori avem vreme mai multă de a cugeta decât la vorbirea din grai, aşadar cu tot dreptul se cere ca scriind să îngrijim a scrie bine după ortografie, ci totodată să aşezăm cugetele noastre în rând mai bun, să alegem cuvinte potrivite şi să ne păzim de repetiţii netrebnice. Chipul cu care ne arătăm cugetele, simţămintele şi dorinţele noastre în scris se numeşte *stil* ...". „Stilul este de mai multe feluri, căci altfel vorbim cu un prieten şi altfel cu mai marele poruncitoriu al nostru; preotul altfel vorbeşte din anvon către popor şi iarăşi altmintrelea în mijlocul familiei sale ... Care sunt însuşirile unui stil bun? Sunt acestea: 1. desluşimea; 2. curăţimea; 3. exactitatea; 4. scurtimea; 5. dulcea sunare[78].

Bariţiu, a fost autorul celui mai mare epistolariu din istoria românilor. Va respecta cu stricteţe timp de aproape şase decenii regulile unui epistolariu care numără peste 10.000 de scrisori trimise de el celor mai diferite categorii de oameni, începând cu oameni simpli, ţărani, mici meseriaşi, preoţi, învăţători, academicieni, miniştri, până la împăratul imperiului austriac (memorandumuri, petiţii etc.).

În cel de al doilea manuscris intitulat: *Dopia scriptură sau ducerea catastihelor*. „A duce catastife – scria Bariţiu -, însemnează a scrie cu scumpătate toate schimbările şi mutările, creşterea sau micşorarea averii noastre pe toată vremea, pentru ca prin aceasta să ne aflăm în stare de a cunoaşte pe uşor tot cursul şi starea trebilor ce facem cu averea noastră. Ducerea acurată a catastifelor este oareşicum sufletul negustoriei. Dacă în trebile ce poartă un negustor nu va domni peste tot un plan sănătos, rând bun şi sfârşit sau un scop, el se poate primejdui în multe chipuri, înşelându-se sau el însuşi pe sine, ori înşelându-l alţii, fără ca să priceapă dânsul, din pricină că un om care nu înseamnă curat nici că are să dea, nici că are să ia, cheltuieşte numai orbeşte, şi pe nimerite şi orbeşte, şi pe urmă se pomeneşte că nu are de unde să mai dea"[79].

Făcând o analiză paralelă între lecţiile cu privire la *purtarea catastifelor* ale lui Bariţiu şi cele ale lui Emanoil Ioan Nichifor, care a tipărit la Iohann Gött „Pravila comerţială" şi cele ale lui George Bariţiu, profesorul

---

[77] *Ibidem*, p. 400.
[78] *Ibidem*, pp. 401-404.
[79] Vezi: *Ibidem (Anexe)*, pp. 401-405.

Iosif Pervian ajunge la concluzia că acelea ale celui de-al doilea sunt mai sistematice şi mai reuşite decât cele ale tovarăşului său de dăscălie. Nichifor a compilat „după mai multe cărţi nemţeşti", iar Bariţiu a prelucrat pe Albert Franz Jöker, menţionat de el în Cuvântare scolasticească (1837) şi în *Negoţul şi neguţătorul*, apărut în *Foaie pentru minte, inimă şi literatură*, 1839, nr. 51 şi 52 cu menţiunea la sfârşit: *„Extract de George Bariţ"*, în care Bariţiu face trimitere la o serie întreagă de autori pe care i-a folosit în scopuri pedagogice şi publicarea unor materiale în presa întemeiată de el.

Un alt manuscris al lui George Bariţiu, dezvăluit tot de Iosif Pervain, fost profesor la universitatea clujeană, se referă la preocupările scriitorului cu privire la introducerea scrierii cu litere latine în şcolile româneşti. Este vorba tot despre un manuscris din Biblioteca Academiei, filiala Cluj-Napoca. „Manuscrisul 292, este, nota Iosif Pervain, tot un rod al dorinţei de a-i ajuta pe slujitorii comerţului să corespondeze şi să-şi poarte mai lesnicios scriptele în „lătineşte"[80]. În scris, Bariţiu s-a preocupat de scrierea limbii române cu litere „lătineşti" în paginile „Foii literare" (Braşov, 1 ianuarie–25 iunie 1838). Interesul său pentru această problemă, considerată de Timotei Cipariu ca o ramură de ştiinţă naţională (Foaia literară, nr. 7, p. 55) datează însă din 1836-1837.

Călătoria în Ţara Românească din 1836 l-a ajutat pe Bariţiu să se iniţieze în problema scrierii latine; a avut discuţii pe această temă cu viitorul său mare prieten Aron Florian, iar după aceea din nevoia de lecturare a unor informaţii şi a unor scrieri primite de la Bucureşti, mai ales a scrisorilor publicate de C. Negruzzi şi I. Heliade Rădulescu în *Muzeul Naţional*.

În manuscrisul său, G. Bariţiu argumentează faptul că introducerea scrierii cu *litere*, în loc de *slove* este determinată de motive ce ţin „subsistenţa noastră naţională"; „uşurinţa de a citi cu litere latineşti; datoria de a ajuta „norodul în trebuinţele sale; rolul noului alfabet în procesul de unificare al limbii române; sila crescândă a „adevăraţilor" iubitori de naţie faţă de *slove*.

Bariţiu optează pentru un sistem ortografic fonetic. Opţiunea şi-o motivează şi prin referiri la normele preconizate de „Societatea literală", de I. Heliade Rădulescu şi Costache C. Negruzzi. Se găsesc în manuscrisul lui Bariţiu, atrage atenţia Iosif Pervain şi explicaţii cum anume trebuiau scrise româneşte cele 25 de litere, pe care le avea atunci alfabetul român, şi care din literele latine nu se întrebuinţează în alfabetul român.

Bariţiu considera că românii nu aveau încă curajul să scrie literatură. Îi îndeamnă să lase frica şi să scrie. În acest caz cititorii ar vedea şi cum *nu* trebuie scris nu numai cum trebuie scris.

---

[80] Vezi: *Ibidem*, p. 406.

Românii ar trebui nu numai să scrie literatură română, dar şi să traducă din limbi străine, nu numai din limba latină, iar acolo unde nu avem „vorbe" româneşti le putem împrumuta, dar „înainte de a români vorbe străine", românii trebuie să-şi cunoască limba foarte bine, şi numai după aceea „să o pârască de săracă".

Bariţiu atrage atenţia ardelenilor că uneori numesc „românesc" unele vorbe latineşti pentru a se putea exprima „ne ştiind că în Valahia sunt pentru unele destule cuvinte curat româneşti".

Cunoaşterea limbii române, atrage atenţia George Bariţiu, este necesară şi datorită faptului că plasa negustorilor români din Ardeal a primit înalta poruncă de a duce protocoalele sale (catastihurile) „în limbă străină, mai mult din pricină căci până acum încă scriindu-se cu slove ciriliene (chirilice), alte naţii şi compatrioţi ai noştri nu sunt în stare de a le ceti, în vreme de trebuinţă de o revizie sau o judecată, pentru că de slovele ciriliene toţi străinii se sperie, *prin urmare şi de limba noastră*, care este îmbrăcată întrânsele ca într-o mască"[81]. Ori sub o mască se putea ascunde, explica tânărul profesor de atunci, o faţă foarte urâtă. De aceea poate să fie sub ea o faţă foarte frumoasă, lumea tot fuge de ea, pentru că se aştepta mai degrabă la o faţă hidoasă decât la una frumoasă. Dacă negustorii români şi-ar fi ţinut registrele în alfabet latin, nimeni nu ar fi dat poruncă, scria Bariţiu, să-şi ducă protocoalele în limbă străină.

Deci, George Bariţiu devenind profesor la Braşov, şi-a asumat două mari sarcini, de fapt, două mari comenzi sociale, care corespundeau atât intereselor naţionale, cât şi păturii sociale a negustorilor:

a) de a crea o şcoală model, care să-i înveţe pe tineri atât cunoştinţele generale, cât şi cunoştinţe de economie, pentru a face munca românilor mai rodnică, mai spornică, dar şi pentru a furniza forţă de muncă calificată necesară marilor negustori şi noilor firme manufacturiere, care începeau să se întemeieze în zorii capitalismului ce apărea şi aici, e drept un capitalism mai întârziat, firav, dar capitalism care-şi impunea formele de viaţă şi organizare;

b) de a adapta limba română predată în şcoli cerinţelor vieţii zilnice ale învăţământului, ale formelor şi relaţiilor cotidiene dintre oameni, o limbă şi o scriere mai uşor asimilabile, corespunzătoare cu structura psihică a poporului român şi cu formele ce s-au transmis din moşi, strămoşi.

Optând pentru sistemul ortografic fonetic şi pentru înlocuirea *slovelor chirilice* cu litere latine, Bariţiu a pus doar bazele unor schimburi în procesul evoluţiei limbii române. Adevărata contribuţie şi-o va aduce învăţatul român în Adunările generale ale *Astrei* de mai târziu şi apoi în cele

---

[81] Vezi: *Ibidem (Anexe)*, pp. 406-413.

ale Academiei române, alături de alţi academicieni adunaţi acolo din toate colţurile României (Transilvania, Principatele Române şi Bucovina).

Disertaţia lui Bariţiu din 1835, manuscrisele: *Epistolariu sau învăţătură pentru facerea feliurilor de scrisori; Dopia scriptura sau ducerea catastihelor; manuscrisul* referitor la modul de predare al limbii române cu litere latine (Prefaţă) *din anul 1837* reprezintă, după părerea noastră, primele încercări de întocmire a unor materiale didactice, totodată, prin intermediul cărora nu urma numai să transmită unele cunoştinţe, ci să se documenteze el însuşi. Ele reprezintă, credem noi, primele exerciţii în publicistică, pentru care se pregătea să o realizeze în cultura românească, începând numai după doar un an de profesorat.

Tot în acelaşi scop a fost întocmită, după părerea noastră şi *„Cuvântarea scolasticească la examenul de vară în şcoala românească din Braşov-Cetate"*[82].

Adresându-se părinţilor copiilor, George Bariţiu le explica acestora că nimic nu este mai folositor omenirii decât buna creştere şi „învăţarea tinerimei", căreia ei, părinţii, trebuie să le dedice toate zilele vieţii şi puterile lor. Iar învăţătorul, la rândul său, are şi el obligaţia de a participa cu toate puterile la educaţia şi buna creştere a învăţăceilor săi. De buna educaţie şi instrucţie depinde, dacă generaţiile viitoare, îşi vor aduce aminte cu respect sau nu de înaintaşii lor.

A lăsa o generaţie în necunoaştere, fără învăţătură, înseamnă, explica Bariţiu, a lăsa fără apărare în faţa relelor, în faţa altora care-i vor supune şi-i vor obliga să muncească pentru ei.

„Aşadar, îngrijind noi pentru învăţătura tinerimei, îngrijim deodată pentru numele nostru cel bun, pentru mângâierea noastră cea sufletească. Şi despre aceasta socotesc că nimenea dintre noi nu se mai îndoieşte. Toată Europa cea luminată aşa simte, şi numele marilor dascăli ai veacurilor noastre Kant, Rousseau, Niemeyer, Basedov, Stephani, Pestalozzisi şi altor mulţi care s-au străduit a afla mijloace cum să poată înainta neamul omenesc mai mult şi mai lesne în procopsirea tinerimei, le aud şi le zic toţi părinţii cu laudă şi cu dulceaţă"[83]. Bariţiu, încă din primele sale scrieri pentru a argumenta ceva, observăm, apela la marile autorităţi europene, aşa cum a făcut-o cu cele cinci personalităţi din domeniul pedagogiei. El era de părere ca şcoala, educaţia vor contribui la bunăstarea populaţiei, la menţinerea sănătăţii trupeşti şi intelectuale, va scuti societatea de a cheltui pentru construirea de spitale, ospicii de nebuni sau case ale săracilor şi altor forme

---

[82] Vezi: *Viaţa şi ideile lui George Bariţiu*, Edit. Şt., Bucureşti, 1964, *(Studiu introductiv, antologie şi note de Radu Pantazi)*, pp. 57-65.
[83] Vezi: Ibidem, p. 58.

de ajutorare. Pentru că, spunea el, este mai uşor să previi decât să vindeci răul deja produs. Oamenii vor trăi bine numai când vor învăţa să trăiască cu mintea lor, explica Bariţiu.

„Destul atâta: că fără de şcoale aşa de mari şi multe, după cât de mare şi mult este poporul oricărui oraş, fără de şcoale aşa de temeinice şi bine organizate după cum poftеşte trebuinţa veacului nostru, adevărata luminare şi înaintare nici se poate socoti"[84]. În fond Bariţiu cerea aici ca şcoala să pătrundă peste tot, nici un sat cât de mic să nu rămână fără şcoală, oricât de îndepărtat ar fi acesta de aşezările mai numeroase. Totodată, Bariţiu îi critica pe acei care îşi trimiteau fii la şcoală în ţări străine. El se întreba că dacă 20 de familii, care-şi ţin copii pe cheltuieli mari la şcoli străine s-ar asocia şi ar construi şcoli la ei acasă, nu le-ar reveni costuri mai reduse de şcolarizare? Sigur, aceasta nu presupunea ca românii să nu meargă în străinătate. Dar şi aceasta era o treabă care trebuia făcută cu rost, nu după principiul că „numai de la străini se poate învăţa ceva, că numai de la ei va veni îndreptarea".

Lipsa şcolilor, afirma Bariţiu, ne-a încetinit înaintarea, progresul. Dacă românii s-ar fi străduit în acest domeniu ar fi stat alături de popoarele înaintate economic şi cultural.

Referindu-se la rolul învăţătorului, G. Bariţiu considera că acesta trebuie „să pună temei de viaţă în minţile şi în inimile acelea tinere, „din mâinile lor vor ieşi oamenii veacului viitor", el e dator „a dezrădăcina toate apucăturile netrebnice şi deşarte, a frânge toată puterea păcatului, care vrea să se încuibeze în fragedele inimi ale ucenicilor săi. El, învăţătorul trebuie să sădească în sufletele învăţăceilor săi virtuţi, cinstea, dragostea faţă de oameni, faţă de frumos, el va da bisericii slujitori şi părinţi vrednici statului, neguţători vrednici, statului slujitori şi dregători drepţi şi harnici, patriei fii cu râvnă mare, apărători inimoşi, fără însă să aştepte de la ucenicii săi nici o mulţămită. „Mulţămirea şi răsplata pentru dânsul este mângâierea conştiinţei sale, de cumva sămânţa aruncată nu i-a căzut pe piatra stearpă"[85].

Învăţătorul „să trăiască în armonie şi bună înţelegere cu elevii", să nu-i bruscheze, sau să-i jiguească, să le fie elevilor ca un adevărat părinte, să se poarte cu „duhul blândeţii". Învăţătorul va trebui să le transmită elevilor nu numai cunoştinţe, ci să-i imprime atitudini de hărnicie, să le împărtăşească învăţătura într-o formă uşoară, plăcută, atrăgătoare, adică să aibă *metodă*. Învăţătorul trebuie să cunoască ce chemare, ce aptitudini are pentru o profesiune sau alta.

Bariţiu atrage atenţia că pentru aplicarea unor metode pedagogice şcolare, pentru pregătirea unor învăţători care să utilizeze o pedagogie

[84] Vezi: *Ibidem*, p. 58.
[85] Vezi: *Ibidem*, p. 61.

ştiinţifică, românilor încă le lipseau şcolile pedagogice pregătitoare de învăţători corespunzători. Mai era încă multă improvizaţie în acest domeniu. Cărţile şi manualele erau şi ele foarte puţine.

A venit vremea, afirma Bariţiu, în Cuvântarea scolasticească la examenul de vară în şcoala românească din Braşov-Cetate din 6 iulie 1837 – „când toată lumea şi toate întâmplările veacului nostru ne îndeamnă şi voiesc să ne trezim din somnul cel îndelungat al neştiinţei ... ca să nu rămânem mai mult îndărăpt, atunci când toţi ai noştri patrioţi păşesc în ştiinţă"[86].

Cuvântarea scolasticească ... a provocat largi ecouri nu numai în Transilvania, ci şi în principatele române transcarpatine. Deosebit de impresionant o da claritatea, patriotismul şi energia cu care au fost abordate principalele probleme didactice. Ion Heliade Rădulescu, a reprodus Cuvântarea în *„Curierul de ambe sexe"* (vezi: nr.9, 1937, p. 182-183. Ea l-a interesat şi pe A. J. Vaillant, prieten şi colaborator al lui Ion Câmpineanu, consacrându-i o pagină în prefaţa cărţii sale despre România, considerând-o ca un semnal al luptei de emancipare a românilor ardeleni. Vaillant compara cuvântarea lui Bariţiu cu discursul din 1843 al lui Kogălniceanu. Ion Andrei Bârseanu în Istoria şcoalelor din Braşov, a numit-o clasică. Tipărirea ei a pus începuturile celei mai bogate activităţi publicistice din Transilvania secolului XIX.

Începuturile activităţii lui Bariţiu păreau şi erau de fapt, rodnice şi de perspectivă. Iniţiativele sale cădeau pe un teren fertil, care a şi dat roade atât pe termen scurt cât şi în perspectiva dezvoltării naţiunii române. Dintr-o scrisoare semnată de Timotei Cipariu din 27 oct./8 nov. trimisă din Blaj, reiese că cei doi prieteni, care vizitaseră Bucureştiul în vara acelui an se angajau să asigure difuzarea şi să obţină aprobarea organelor statale pentru a fi difuzate în Transilvania un număr de traduceri editate de Ion Heliade Rădulescu din *„Colecţia autorilor clasici"*. Este şi aceasta o activitate începută de Bariţiu şi Cipariu, care va lua amploare, va fi susţinută în mod deosebit nu numai de cei doi, ci şi de mulţi alţi profesori şi oameni de ştiinţă în cadrul Academiei Române, mulţi ani de zile.

Dar se pare că începuturile activităţii lui Bariţiu nu s-au realizat atât de lin, fără unele frecuşuri şi contradicţii. Nu au lipsit nici invidiile din partea unor foşti colaboratori sau slujbaşi ai Blajului, după cum reiese dintr-o altă scrisoare trimisă tot de acelaşi T. Cipariu din aceeaşi dată şi din acelaşi oraş. E drept, Cipariu îi va transmite prietenului său devenit proaspăt profesor şi veşti bune şi altele mai puţin bune.

Vestea bună era că, Cipariu la sosirea la Blaj a mers la episcopul Lemeni căruia i-a „grăit" că primind „carte" de la braşoveni s-a întors la

[86] Vezi: *Ibidem*, p. 63.

Braşov şi doreşte să rămână acolo profesor cu un salariu de 300 f. C. M. Şi că prin Moldvai îi va cere binecuvântarea. „La care nimic nu s-a arătat împotrivă, ba tocma că aşa nu se împotriveşte, dacă vrei să-i dai de ştire înainte, şi s-ar bucura când printr-ai săi ar putea să folosească şi altora. Pentru aceasta d-ta fii odihnit şi-ţi tocmeşte lucrurile cum socoteşti mai bine, fără de frică de a fi supărat"[87].

Dar, tot în aceeaşi scrisoare, Cipariu îi transmite lui Bariţiu, că se poate considera fericit că a scăpat „de acest iad şi Sodomă, unde numai fărădelegile, poftele de izbândă pentru intipuitele strâmbătăţi, ura şi clevetele, cu minciuni împărătesc. Au nu aceasta-i împărăţia dracului în miniatură sau modelă"[88]. Această apreciere se referă, se pare, mai mult la starea sufletească a lui Cipariu, care avea în acea perioadă o serie de neînţelegeri cu canonicul Basiliu Raţiu, terorizându-l pur şi simplu. Într-o anumită măsură se referea şi la Bariţiu, căruia la început, în lipsa episcopului Lemeni, ceilalţi ierarhi nu i-au dat aprobarea să rămână profesor la Braşov. Cipariu îi mai relatează că, vizita lor în România a stârnit invidie în rândul unor slujitori ai Blajului, unii l-au bârfit nu numai în colectivitatea lor episcopală, ci şi în faţa părinţilor lui Bariţiu. Un anume prieten al lor a mers la casa părinţilor lui Bariţiu - la Petridu de Mijloc – unde tatăl lui Bariţiu era preot, i-au bârlît spunând diferite minciuni despre ei ... Le-a spus părinţilor, printre altele, că înainte de plecarea în Ţara Românească au făcut bal toată noaptea, că „au mers tot cântând şi râzând", iar Bariţiu care a răspândit „nişte vorbe slabe" despre un anumit prelat va fi chemat în faţa mai marilor săi, „va fi ocărât", „îi va bate nasul", va fi pus sub pedeapsă deoarece, este hoţ, tâlhar, „şi afurisit şi de toate".

Din una din scrisorile lui Cipariu referitoare la o anumită atmosferă şi anumite necazuri pricinuite lui Cipariu şi lui Bariţiu reiese că acestea aveau rădăcini ceva mai vechi. În continuare ne vom referi numai la neplăcerile pricinuite de Vasile Raţiu[89] lui George Bariţiu. Vasile Raţiu nu numai că îl bârfea pe Bariţiu, ci încerca să-l împiedice să se realizeze şi profesional. La numirea lui Bariţiu, în 1835, ca profesor de fizică la Blaj, V. Raţiu s-a opus, dându-se la persecuţii „oculte". A profitat atunci de absenţa „temporară" din localitate a episcopului Lemeni. Raţiu nu a reuşit să împiedice numirea lui Bariţiu ca profesor. A încercat noi mijloace de a-şi *realiza* scopul. S-a folosit

---

[87] *George Bariţiu şi contemporanii săi*, vol. IV, p. 80.

[88] *Ibidem*, p. 79.

[89] **Vasile Raţiu de Nagylak (1784-1870)**, profesor la Blaj, din 1835 prepozit capitular; autorul lucrării: *Istoria bisericească pentru folosul tinerimei române teologico-scolastice prescurt întocmită*, Blaj, 1854.

de o anumită situație, creată în urma decesului unui unchi al lui Bariţiu, care locuise la Blaj.

Unchiul lui Bariţiu, „fost cantor la biserica catedrală", cel la care au stat în gazdă Bariţiu şi fratele său Alexandru în timpul cât au fost elevi la Blaj, murise între timp, lăsând în urmă doi copii. La stăruinţele lui Raţiu, Bariţiu tânăr, sărac şi fără experienţă, a fost numit tutore a verişorilor lui. Pentru a face faţă acestor nevoi, Bariţiu s-a împrumutat de la „caseria Capitlului" şi de la Raţiu de 60 florini. Nu a putut plăti la timp datoria. Raţiu l-a reclamat. Era furios pentru că auzise că Bariţiu îl considera vinovat de moartea unei „nepoate". „Se plânge Consistoriului, pentru ca acesta să-l silească să-i restituie cei 30 de florini sau, dacă refuză, să autorizeze împrocesarea lui ... Consistoriul şi Lemeni îi cer lui Bariţiu explicaţii. Învinuitul le răspunde că, ponegrirea sa de către Raţiu l-a îndurerat nespus de mult"[90]. Cât priveşte „cei 20 de florini în monetă convenţională, Bariţiu roagă Consistoriul să-i treacă pe numele „iubitului său tată, paroh în Petridul de Mijloc, părinte a numeroşi copii pe care trebuie să îi poarte la şcoală ... Iar de cumva canonicii nu-l vor socoti vrednic să-i îndeplinească rugămintea, atunci Rusu să-i achite întreaga datorie"[91]. Cerea aceste lucruri într-o scrisoare trimisă în 12/24 sept. 1837 către Consistoriul din Blaj.

Într-o altă scrisoare din 2 febr./21 ian., 1837, adresată episcopului Lemeni, Bariţiu îşi cere scuze de la acesta pentru întârzierea la adresa oficială din 13 dec. 1836.El neagă însă categoric învinuirile aduse de Vasile Raţiu, ele sunt curate calomnii. Zvonuri despre nepoata canonicului (Anica Mureşan) nu a scornit. Deci nu are de ce să-i ceară iertare lui Raţiu.

În problema celibatului, problemă serioasă, de răspundere, nu poate lua o hotărâre pripită, ea trebuie bine cântărită. Deşi la Braşov fanatismul religios îi dezbină pe români, el se simte bine printre ortodocşi.

Bariţiu a subliniat adeseori, că la Braşov, cel puţin în primii ani după ce s-a stabilit acolo, se înţelegea foarte bine, lucru subliniat, am văzut şi în scrisoarea către episcop. Episcopul Lemeni a înţeles situaţia, lucru atestat de Bariţiu, care ne scrie în autobiografia-biografia sa că în primăvara anului 1837 a mers la Sibiu în săptămâna patimilor „unde se afla episcopul Ioan Lemeni ca membru regalist al dietei, spre a se asigura că el cu românii se află de nu se poate mai bine şi mai frăţeşte, apoi îl roagă să îi permită a rămâne în acei trei ani la Braşov. Episcopul în fine se va învoi, dară spre a-l scuti după putinţă de atacurile din partea vrăjmaşilor şcoalei româneşti, îi dete cu acea ocaziune *ordines minores*, care nu-l împiedeca de la căsătorie

[90] Vezi: Iosif Pervain, *op .cit, p. 381.*
[91] *Ibidem.*

pentru viitor (12 aprilie 1837)"[92]. Deci, cu privire la şcoală Bariţiu, după aproape doi ani de insistenţă a primit dezlegarea din partea Blajului. Mai avea de rezolvat diferendul cu Vasile Raţiu, pe care l-a şi adjudecat în favoarea sa. Cât priveşte rezoluţiunea Consistoriului din Blaj care în anul 1836 motiva refuzul de a-i acorda încrederea ca profesor la Braşov „motivând mai vârtos cu temerea, că omul tânăr şi nepăţit (fără experienţă – n. ns.) se expune la neplăceri, şi poate la persecuţiuni", nu s-a adeverit din partea românilor; ortodocşii şi uniţii se înţelegeau bine. Ea s-a adeverit însă din partea organelor municipale, dominate de saşi, dar nu în legătură cu şcoala, ci cu alte probleme.

Saşii, care dominau viaţa economică, politică şi culturală a Braşovului nu vedeau cu ochi buni progresul românilor în aceste domenii. Românilor nici nu le dădeau voie să se aşeze cu locuinţa sau să cumpere proprietăţi în interiorul cetăţii. În anul 1835 a fost angajat ca profesor, tânărul Leca la şcoala românească din curtea capelei româneşti. Acesta însă,terorizat de către tinerimea săsească, care pe atunci nu voia să audă de şcoale româneşti, în mai 1836, renunţând, trecu la Târgovişte"[93]. Deci, în decurs de mai puţin de un an, şcoala românească braşoveană a rămas fără doi profesori, din care: unul a plecat din cauza unei „corecţii" fizice, pe care tineretul săsesc i-a aplicat-o într-o seară profesorului Leca, acesta trebuind să plece; aceeaşi metodă i-a fost aplicată şi lui George Bariţiu. Există şi un *Atestat* scris de negustorul Aristid Dulgurov, negustor din Galaţi, de la Moldova. A. Dulgurov relatează că în 11.11.1837 s-au prezentat la casa d-lui profesor G. Bariţiu, secretarul magistrat George Kayser, Gräf şi Fabritius, însoţiţi de trei slugi obşteşti şi 2 feciorăşi robiţi, au început să-i facă percheziţie, cerându-i profesorului bani şi scrisori. Profesorul a protestat, zicând că legea îl ocroteşte; este persoană bisericească şi profesor. Nici nu puteau să intre pe locul bisericii fără acordul lui Bariţiu. Folosind violenţa, Comisia a efectuat percheziţia, după care a plecat. Secretarul Kayser şi două slugi s-au întors. (Kayser nu era membru al Comisiei, ci numai plenipotenţiar al D-nei contese Kolnoki). Kayser i-a poruncit unei slugi să-i facă percheziţie corporală lui Bariţiu, profesorul a strigat după ajutor, motiv pentru care Kayser l-a trântit la pământ şi l-a căutat în buzunare. Trânta şi căutatul în buzunare s-au repetat, dar nu au găsit nimic. Semnat: Aristid Dulgurov, neguţătoriu din Galaţi, de la Moldova"[94].

Aceasta i s-a întâmplat lui Bariţiu – povesteşte el însuşi – „din partea unor funcţionari municipali, îndată, la patru luni după aşezarea sa la Braşov,

---

[92] *Foi comemorative la Serbarea din 12/24 mai 1892*, Sibiu, 1892, p.9.
[93] *Ibidem*, p. 8.
[94] Vezi: Iosif Pervain, *op. cit., pp. 395-396.*

pe care însă, profesorul român i-au acuzat într-o suplică drept la Archiducele Ferdinand d'Este, pe atunci comisar plenipotinte al împăratului Ferdinand pentru dieta transilvană"[95], care se găsea şi el atunci la Sibiu când s-a întâlnit cu Lemeni. Cât priveşte funcţionarul Kayser, care atacase şcoala românească şi pe Bariţiu personal, în vinerea patimilor a acelui an – 1837 – s-a otrăvit, pierind astfel de pe suprafaţa pământului.

Dar, atât necazurile produse de Vasile Raţiu, canonicul de la Blaj şi unii membrii ai *Consistoriului* de la Blaj, cât şi cele provocate de administraţia orăşenească locală dominată de saşi erau depăşite în anul şcolar 1837, care începe sub auspicii mai bune. Avea aprobarea Consistoriului, avea şi aprobarea episcopului pentru a rămâne profesor la Braşov, începuse o anumită activitate gazetărească, care s-a soldat cu înfiinţarea publicaţiei *Foaie pentru minte, inimă şi literatură* în ianuarie 1838 şi a Gazetei de Transilvania în 12 martie acelaşi an. Starea de satisfacţie a lui Bariţiu o putem constata dintr-o epistolă, pe care i-a adresat-o lui Timotei Cipariu în 23 sept./4 oct. 1837 la Blaj. În această scrisoare Bariţiu îl roagă pe prelatul blăjean să-l trateze cu jovialitate pe părintele Voina, preot în Braşov, şi să-l prezinte prelaţilor mai importanţi, şi dacă s-ar putea chiar şi episcopului. Cu privire la conflictul cu Vasile Raţiu, Bariţiu îi scria lui T. Cipariu astfel: „Ştiu că-ţi este cunoscut cât de *posierlich* (caraghios – n. edit.) se poartă canonicul Ratz asupra-mi. M-a dat la s. Consistoriu că sunt devitans tergiversator, morosus et *ingratus debitor* (rău platnic şi ingrat – n. edit.) şi Consistoriul i-a trimis scrisoarea dânsului încoace, în original, cu îndatorirea ca să trimit actele îndărăpt. Trăsnească-i Dumnezeu bani. Eu i-am fost adus în aprilie la Sibiu – 60 R. f. – ca să-i dau la oarecare să-i ducă şi părintele Moldvai nu m-a lăsat[96], „zicând că nu ştie la cine este cassa clerului, de la care am luat banii şi să aştept până-mi vor scrie"[97]. Am „mai învăţat ceva" din aceasta – se consola Bariţiu! De data aceasta Bariţiu este foarte mulţumit de înţelepciunea şi dragostea pe care i-au arătat-o membrii Consistoriului, trimiţându-i originalul scrisorii canonicului Vasile Raţiu, lucru pentru care le va fi veşnic recunoscător.

Cu privire la conflictul cu saşii din 11 februarie, acelaşi an 1837, Bariţiu îl roagă că dacă ajunge să ia contactul cu episcopul, iar acesta-l va întreba despre procesul lui cu saşii să-i spună că: „afară de documentul care i-a venit măriei sale pentru mine, a mai venit aici la magistrat altul mai

---

[95] *Foi comemorative la Serbarea din 12/24 mai 1892*, Sibiu, 1892, p. 9

[96] Grigore Moldvai (1806?), profesor la Blaj.

[97] *G. B. C.*, X, pp. 27-28.

straşnic asupra saşilor, însă favoritor pentru mine, care eu, cu prilejul venirii studenţilor îl voi trimite în copie"[98].

În această perioadă Bariţiu continua demersurile în vederea obţinerii aprobărilor necesare pentru apariţia celor două mari publicaţii ale sale: *Foaie pentru minte, inimă şi literatură* şi *Gazeta de Transilvania.*

Stabilit cu acte în regulă, scăpat de şicanele lui Vasile Raţiu şi de persecuţiile administraţiei locale, Bariţiu se concentrează tot mai mult asupra activităţilor şcolare şi a organizării organelor de presă înfiinţate în acel an, 1838. Avea acum două catedre: una la şcoală, unde le vorbea elevilor şi a doua, adică presa, crede el, de la care vorbea şi educa întreaga naţiune românească.

La examenul semestrial din 7-8 februarie, elevii au dat răspunsuri excepţionale, provocând multă satisfacţie în rândurile părinţilor şi lui Ioan Popasu, cel ce prezida examenele. Au produs o impresie deosebită răspunsurile date la gramatica germană, la geografia Europei şi la aritmetică. La acest examen, Bariţiu nu a mai ţinut un discurs despre importanţa şcolii şi despre îndatoririle şcolarilor, ci a transmis această sarcină unui elev al său, pe care a şi publicat-o apoi în proaspăt înfiinţata *Foaie pentru minte, inimă şi literatură*[99]. În cuvântarea sa, elevul informa auditoriul că unii dintre absolvenţii şcolii s-au înscris direct la „gimnaziile împărăteşti de la Braşov, Sibiu şi Cluj. Faptul acesta constituia o dovadă evidentă despre nivelul înalt al instrucţiei, dar şi despre necesitatea, devenită presantă pentru înfiinţarea unui gimnaziu (liceu) românesc la Braşov.

Se părea că Bariţiu era hotărât să muncească în continuare pe două fronturi: pe tărâm şcolar şi în domeniul presei. La catedra unei şcoli şi la catedra pe plan naţional. Intenţia sa era însă de a merge numai pe o singură cale. A şi întocmit o cerere „Către Eforia şcolii româneşti din Cetatea Braşovului, care patrona şcoala. În cerere Bariţiu amintea că, în punctul al 5-lea al contractului încheiat era stipulat că, partea contractuală care va renunţa la contract, indiferent de motiv, este obligată să anunţe acest lucru cel puţin cu 6 luni mai devreme de expirarea termenului contractual de 3 ani de zile.

Relatează că nu are de reclamat nici o nemulţumire din partea celor care l-au primit în colectivitatea lor. A avut parte numai de dragoste şi bunăvoinţă. Îşi va aduce aminte de aceasta cu toată dragostea şi respectul cuvenit întreaga sa viaţă. Regretă deci foarte mult: dar de la îndeplinirea anului al treilea în contractul nostru legat, eu nu voi mai putea deschide uşile acestei şcoli".

---

[98] *Ibidem*, p. 27.

[99] Vezi: nr. 8 din 1839.

Doreşte ca cel ce va veni în locul său să insufle peste tot un duh, pe cât moral, pe atâta şi păzitor de legile ce singure o pot recomanda la toţi". Face această cerere pentru a primi dezlegarea cu o lună mai devreme, deoarece şi-a planificat o călătorie mai îndelungată, care, având în vedere că 17 martie cade aproape de sărbători, timpul călătoriei s-ar putea prelungi cu zilele de vacanţă de Sfintele Paşti[100].

Scrisoarea este semnată G. Bariţiu, profesor primar la şcoala românească din Cetate. E vorba de călătoria plănuită la Viena în 1839 împreună cu Iacob Mureşan. Cererea i-a fost respinsă, iar călătoria la Viena a fost amânată pe august. I s-au mai adaos 40 f. La plată.

Peste un an, la examenul semestrial (7-8 februarie 1840), Bariţiu i-a invitat nu numai pe părinţii elevilor săi, ci şi pe profesorii saşi şi unguri, din Braşov, faţă de care avea ascendent, el conducând două periodice, avea activitate publicistică intensă şi cunoştea cinci limbi străine: maghiara, latina, germana, franceza şi italiana. Avea şi doi colaboratori, doi profesori bine pregătiţi, unul – Nichifor I., se impusese prin publicarea *Pravilei Comerţiale*, iar A. Mureşanu devenise colaborator la periodicele lui Bariţiu, compunând deja şi versuri. Surprinşi de buna pregătire a elevilor lui Bariţiu, profesorii saşi şi unguri din Braşov i-au prezentat laudele şi complimentele lor, publicate de Bariţiu în nr.7 din 11 februarie 1840, pentru a le cunoaşte şi publicul braşovean. Dar succesele repetate i-au adus şi o pierdere lui Bariţiu. La sugestia unui inspector şcolar, Andrei Mureşanu a fost transferat în toamna anului 1840 pe postul de profesor de limba latină la gimnaziul romano-catoic, devenind coleg cu vărul său Iacob Mureşanu, care funcţiona acolo din 1837.

Plecarea de la şcoală a lui Andrei Mureşanu l-a obligat să aducă alţi colaboratori, pe Bartolomeu Meţianu, care a rămas numai un an, după care au urmat succesiv până în 1845, I. Popovici, Grigore Moldovan şi Nicolae Preda. Doar Em. I. Nichifor a rămas permanent lângă Bariţiu. Schimbarea deasă a colaboratorilor îi impunea lui Bariţiu mari eforturi şi schimbări nedorite în repartiţia materiilor pe catedrele didactice, adaptarea acestora cu munca pedagogică ş. a. Aceasta nu l-a împiedicat pe Bariţiu să devină un excelent pedagog, bun organizator de şcoală cât şi să alcătuiască programe care au atras atenţia opiniei publice prin noutatea şi aplicarea unor metode pedagogice înaintate. Ca urmare, şcoala îşi sporea anual efectivele de elevi, având la 1 iulie 1841 „o sută şi mai bine de învăţăcei", iar tradiţia rostirii unor cuvântări de către elevii fruntaşi, inaugurată la 1839, a continuat cu succes. Prin aceste cuvântări în limbile română şi germană, erau puse în atenţia părinţilor şi a opiniei publice în general, importantele probleme şi

[100] *G. B. C., X*, pp. 94-95.

sugestii de ordin pedagogic şi social. Publicarea lor în „*Foaie pentru minte, ...*" contribuia la şi o mai largă răspândire a acestor idei şi sporire a numărului celor ce le receptau[101].

Dar, munca intensă depusă la şcoală şi în gazetărie, presiunile permanente puse asupra lui din partea dublei cenzuri ca şi alte greutăţi ale vieţii, ameninţat şi de o boală gravă, Bariţiu s-a hotărât să părăsească învăţământul, consacrându-se exclusiv organelor de presă şi problemelor sociale şi naţionale.

Iată cum relatează şi explică însuşi Bariţiu, plecarea sa de la şcoală. „În anul 1845, Bariţiu după o laboare cruntă şi la îndemnul medicului său, că dacă voieşte să aibă viaţa, să renunţe sau la şcoală sau la ziaristică s-a retras cu totul de la conducerea şcolii româneşti. Frumosul testimoniu dat de către comună pentru activitatea sa de nouă ani, a fost pentru el destulă consolaţiune sufletească, mai ales când îi şoptea şi conştiinţa, că după ce au trecut 690 de elevi din acea şcoală, parte la gimnaziile din Braşov, Blaj şi Sibiu, parte la comerciu şi în viaţa practică, terenul era preparat bine destul, pentru ca în vederea progreselor tinerimei, locuitorii români să cugete şi mai des la înfiinţarea unui gimnaziu, pentru care purtaseră proces cu grecii din octombrie 1838 până în august 1845"[102].

Bariţiu va continua să lupte pentru înfiinţarea unui liceu românesc şi după plecarea sa de la şcoală. Va rămâne unul din pilonii îndeplinirii acestei vechi dorinţe a românilor braşoveni.

Prima încercare pentru înfiinţarea unui liceu românesc a fost făcută de episcopul Moga printr-o cerere depusă în 1838 în urmarea căreia s-a format o comisie. După *cinci* ani de cercetări, comisia a refuzat, în 1843, înfiinţarea unui liceu românesc. În anul următor iniţiativa a fost preluată de Nicolae Popescu, pe baza unui proiect al lui Bariţiu, care preconiza formarea unei Eforii de şcoală unice. Nici de astă dată iniţiativa nu a avut succes. Se opuneau reprezentanţii patriciatului săsesc şi guvernul unguresc de la Cluj. „Bariţiu găsea însă şi el tot atâtea ocazii şi argumente pentru a o reactualiza, aşa încât la 1850, ca o consecinţă a hotărârii de pe Câmpia Libertăţii, iniţiativa sfârşi prin a se impune şi a fi acceptată. O comisie prezidată de Ioan Popasu se institui la începutul lunii mai pentru a lua măsurile necesare deschiderii liceului. Inaugurarea cursurilor acestuia avea să se facă la 1 octombrie 1850 cu un număr de 302 elevi. „... Primul director al noului liceu, propus de George Bariţiu, a fost Gavril Munteanu care funcţionase până atunci, vreme de 14 ani, la seminariile de la Râmnicu Vâlcea şi Buzău"[103].

---

[101] Vezi: *Foaie pentru minte, inimă şi literatură*, nr. 5, 1841 şi nr. 27 (1841).
[102] Vezi: *Foi comemorative la Serbarea din 12/24 mai*, Sibiu, 1892, p. 16.
[103] Vasile Netea, *op. cit.*, p. 68.

Şcoala, învăţământul, pedagogia vor fi subiecte şi preocupări permanente ale lui Bariţiu în întreaga sa activitate publicistică. De aceea, aceste probleme vor reveni aproape în permanenţă şi în capitolele viitoare ale acestei lucrări.

Cât priveşte concepţia pedagogică a învăţatului român, ea va fi inspirată de ideologia iluministă, cu rădăcini în lucrările lui Jean Jaques Rousseau, inspirată din empirismul lui John Locke şi din ideile despre şcoala sătească a lui H. Pestalozzi, din admiraţia faţă de rigorismul etic al lui Kant ş. a., autori adeseori citaţi în publicistica sa, mai ales în cea de început.

Bariţiu dorea o şcoală pe bază raţionalistă, o şcoală care să se transforme într-un mijloc puternic în lupta de eliberare naţională şi socială. De aceea organizarea învăţământului era o problemă de demnitate naţională şi de progres social şi economic. Statul, scria el adesea, este obligat să vegheze asupra învăţământului, să-l ajute prin subvenţii, să creeze posibilităţi de instrucţie şcolară pentru toţi cetăţenii săi, indiferent de posibilităţile lor materiale. Aceeaşi obligaţie o are statul şi pentru asigurarea însuşirii culturii de către fiecare cetăţean al său.

La Braşov. George Bariţiu nu s-a limitat numai la impulsionarea dezvoltării învăţământului românesc. El avea o viziune complexă despre educaţie. Educaţia, considera el, se poate şi trebuie făcută nu numai prin învăţământ, ci şi prin mijloace artistice, prin promovarea teatrului, a muzicii, picturii etc. La Blaj, mijloacele de promovare a artei teatrale şi muzicale erau foarte reduse, ele erau promovate doar de amatori. La Braşov, oraş mare, bogat, cu legături în toată Transilvania şi cu ţări străine poposeau adeseori trupe de teatru şi de operă din Germania, Austria şi din alte părţi. Vizita la Bucureşti, în 1836, i-a dat posibilitatea lui Bariţiu să asiste la spectacole date de artişti şi trupe profesioniste, cu artişti adevăraţi, nu cu artişti improvizaţi şi spectacole organizate de amatori, cum era însuşi Bariţiu, care, la Blaj a făcut încercări lăudabile în acest sens, dar care îşi aveau limitele lor. Unele trupe de teatru sau personalităţi muzicale din apus, în drum spre Bucureşti se opreau şi la Braşov. Aşa s-a întâmplat, de exemplu când în drum spre Bucureşti şi spre Petersburg s-a oprit la Braşov, pentru a da un concert de vioară, însăşi Eleonora Neuman, o fostă strălucită elevă a marelui Paganini, i-au urmat apoi o serie de reprezentanţii organizate de trupa lui Kreibig şi Huber de la Sibiu, braşovenii având astfel posibilitatea să se delecteze cu Bărbierul din Sevilla, Fra Diavolo, Tancred etc. Luând contact cu aceste trupe, forţat de împrejurări, tânărul redactor Bariţiu s-a specializat şi în arta de cronicar dramatic, publicând în Gazeta de Transilvania aprecieri foarte reuşite cu privire la actori, dar şi cu privire la mişcarea teatrală în general în Transilvania, cu privire la rolul şi misiunea educativă a teatrului.

Trupa lui Kreibig Huber a mai dat şi alte spectacole la Braşov în aceeaşi toamnă-iarnă a anului 1838, precum opera *Montechi şi Kapuleti*, prescurtare pentru Romeo şi Julieta şi Maria Regina de Anglia de Victor Hugo. Prezent la toate aceste spectacole, Bariţiu şi-a notat cu multă pricepere şi simţ critic o serie întreagă de aprecieri, vorbind de starea şi regretul că românii de „sub sceptrul Austriei" nu se bucură încă de binefacerile unei asemenea instituţii[104].

Lipsa unui gimnaziu şi prejudecăţile ce persistau în unele straturi ale populaţiei au frânat iniţial întocmirea unei trupe de diletanţi. Mai greu, ajutat şi de Andrei Mureşanu, care şi-a asumat rolul principal, prezentând în premieră la data de 26 dec. 1838 piesa *Inimile mulţămitoare*, pentru care însă Bariţiu nu ne prezintă numele autorului, însă piesa s-a prezentat în faţa unui numeros public românesc, alcătuit din intelectuali, negustori şi meseriaşi, fiind prezenţi şi numeroşi ţărani din Săcele. Tineretul şovinist săsesc nu s-a dezminţit nici de această dată, încercând să-i tulbure desfăşurarea.

Dar nu peste mult timp şi atitudinea saşilor şi a ungurilor se va schimba. Începând din 1840 diletanţii lui Bariţiu au pătruns şi pe scenele maghiare şi germane, aceasta, ca urmare a faptului că „începuse – după cum observa Bariţiu – a se preface opinia oamenilor". Începe chiar şi o colaborare între trupele artistice braşovene ale celor trei naţionalităţi conlocuitoare ale oraşului.

Trupa lui Bariţiu, întocmită din diletanţi locali, a prezentat în 24 mai 1847 un spectacol „spre folosul „nenorociţilor arşi din Bucureşti", adică a victimelor marelui incendiu din 1847, tragedia *Regulus de Collin*, în traducerea lui Iancu Văcărescu. În felul acesta numele scriitorilor români, prin actori diletanţi începe să pătrundă şi în Transilvania. Iar după revoluţia de la 1848/1849 s-au jucat la Braşov comedii de ale lui C. Negruzzi şi Vasile Alecsandri, precum – *Muza de la Burdujeni* (15 august şi 16 oct. 1852); *Creditorii şi piatra din casă* (29 august 1852); mai târziu prin 1857, aceiaşi aşa zişi diletanţi, cu experienţă deja de peste un deceniu aveau curajul să abordeze piese clasice ale literaturii universale, cum ar fi: *Bădăranul boierit* de Molièr sau *Hoţii* de Friedrich Schiller. Posibilităţile braşovenilor de a lua cunoştinţă cu mari actori români şi teatrul românesc de peste Carpaţi vor creşte în anii 1860 şi 1870 când în Transilvania se vor organiza turnee tot mai dese ale companiilor teatrale româneşti. Aşa au făcut braşovenii cunoştinţă cu Fanny Tardini, Mihail Pascaly şi companiile lor. Artiştii români din România, consemna un bun cunoscător al vieţii şi activităţii lui G. Bariţiu, istoricul Vasile Netea, „au găsit la Braşov un public românesc cu

[104] Vezi: *Cronici dramatice. probleme referitoare la necesitatea şi a unui teatru românesc şi altele*, în Gazeta de Transilvania, nr. 15, 19, 20, 21, din oct-nov. 1838.

o aleasă educaţie artistică şi cu un gust rafinat, care prin participarea şi entuziasmul său a reuşit să asigure artei româneşti triumful meritat. La originea teatrului din Braşov şi educaţiei acestui public, ca şi la înfiinţarea liceului românesc, - notează acelaşi istoric -, se află aceleaşi îndemnuri şi aceeaşi neobosită luptă a lui George Barițiu"[105]. Acelaşi istoric consemnează că prin 1890, Barițiu va relua vechi proiecte de piese, ca *La o doză de ştiinţă zece doze de minte sănătoasă* (dramă familială într-un act), *Onestitatea, lăudată binefacere răsplătită* (dramă familială în două acte), scrise în 1865, pentru a le lăsa ca manuscrise Academiei române[106].

Relatând despre activitatea şi rolul său în mişcarea teatrală de diletanţi, însuşi Barițiu ne informa că el este cel care a înfiinţat *cel dintâi teatru românesc de clerici* diletanţi în limba română la Blaj în anii 1833 şi 1836. Acestuia i-a urmat înfiinţarea tot de către el a unei mici societăţi de diletanţi, care jucau de sărbători câte o piesă mai uşoară pe scenă. Din această mişcare de diletantism, remarca Barițiu, a avut de câştigat limba română care începea, sub anumite influenţe nefaste, dar şi din lipsa de cultură, să degenereze. „Diletantismul dramatic, va explica mai târziu G. Barițiu, ţinu în Braşov cu precurmări precum permiteau românilor constelaţiunile politice, până în anul 1856. Limba română câştigă mult prin acelea jucării (e vorba de piesele de teatru prezentate – n. ns. T. I.), şi scopul principal al lor era *limba*, care începuse a degenera tare în comitatele feudale şi mai vârtos pe la oraşe"[107].

Una din activităţile importante ale lui George Barițiu din perioada 1837-1848 s-a desfăşurat în cadrul *Casinei Române*, înfiinţată în anul 1835, o instituţie de distracţie şi cultură specifică burgheziei occidentale, dar care a fost adoptată şi în Transilvania de către toate naţionalităţile. Acestea erau un gen de cafenele şi cabinete de lectură, abonate la anumite ziare şi reviste, unde se discutau probleme curente legate de politica timpului şi mişcările naţionale, care deveneau tot mai dese, concomitent cu mişcările sociale generale. Multe din problemele mişcării naţionale ale românilor au fost discutate şi la Casina Română din Braşov. Membrii acestor casine proveneau din rândurile burgheziei, a micii burghezii, negustori, meseriaşi, funcţionari. *La Braşov Casina Română* s-a înfiinţat în anul 1835. Aici se discutau încă din primii ani ai apariţiei lor şi gazetele lui Barițiu, *Foaie pentru minte, inimă şi literatură* şi *Gazeta de Transilvania*. Din 1841, *Casina Română* din Braşov devine o înjghebare exclusiv românească; ea începe să-l intereseze din ce în ce mai mult pe Barițiu. Începând din anul 1845, cercul de

[105] Vasile Netea, *op. cit.*, p. 78.
[106] *Ibidem*
[107] *Foi comemorative la Serbarea din 12/24 mai 1892*, Sibiu, 1892, p. 110.

provenienţă al membrilor săi se lărgeşte şi mai mult prin admiterea ca membrii ai săi şi a unor membrii din rândurile muncitorilor. Din 1846, sub influenţa lui Bariţiu se acceptă ideea că de trei ori pe săptămână membrii societăţii şi mai ales profesorii şi literaţii să citească „ în auzul tuturora cele mai trebuincioase şi folositoare materii din gazetele abonate şi din cărţi"[108]. Profesorii şi literaţii români ai Braşovului de atunci erau George Bariţiu, Andrei şi Iacob Mureşanu. Lor li s-au adăugat încă înainte de revoluţia de la 1848 şi alţi intelectuali braşoveni, în frunte cu Ioan Popasu, Ioan Petric şi T. Vasilescu, care erau şi catiheţii şcolii româneşti. Prin natura preocupărilor, rolul principal în discuţiile purtate pe diferite probleme politice şi istorice îi aparţinea lui Bariţiu, devenit persoană cu multe legături atât în toate ţările române cât şi la Viena şi Buda. El era omul cel mai informat, ceea ce-i crea un ascendent în discuţii, sporindu-i influenţa asupra opiniei publice braşovene cu rezonanţă în toate ţările locuite de români. La Casină sporeşte biblioteca de care dispunea, paralel cu creşterea numărului de abonamente la gazete şi reviste, ceea ce a condus la transformarea ei tot mai mult într-un centru de cultură şi de informare politică, unde se citeau şi se abordau probleme economice actuale, politice, naţionale şi sociale.

Un rol important l-a jucat Casina Română în timpul revoluţiei de la 1848, mai ales după ce a fost lichidată mişcarea revoluţionară moldoveană din primăvara anului 1848. La Braşov şi-au găsit refugiul o serie de fruntaşi ai mişcării revoluţionare moldovene precum: Vasile Alecsandri, C. Negri, Alecu Russo, George Sion, Grigore Balş, Nicolae Ionescu, G. Cantacuzino, Teodor Sion. În timpul şederii la Braşov, toţi aceştia au frecventat Casina Română, unde s-au întâlnit cu Bariţiu şi ceilalţi fruntaşi braşoveni, seară de seară, unde discutau veştile revoluţionare ce veneau de pretutindeni, precum şi posibilităţile de emancipare socială şi naţională a tuturor românilor.

Impresionat de comunitatea de idei dintre moldoveni şi transilvăneni şi cât de repede se stabileau identităţi de vedere între ei, Bariţiu scria mai târziu, mai ales cu privire la problemele politice, că: „nu-mi amintesc să se fi născut între noi şi moldoveni diferenţă de păreri în chestiuni naţionale şi politice. Cu acei moldoveni cu cari petreceam serile în Casina Română, eram în toate de acord, încât eu singur mă miram de acea armonie, de câte ori cuget la imensa diversitate a educaţiunii noastre politice din acea epocă"[109].

La Braşov, paralel cu întâlnirile dintre transilvăneni şi moldoveni au rezultat şi două programe, care au jucat un rol esenţial în mişcarea paşoptistă a românilor din cele două principate: Moldova şi Transilvania. Luptătorii

---

[108] Ion Colan, *Casina română din Braşov. 1835-1935*, p. 88.

[109] *Părţi Alese din Istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă*, Sibiu, 1890, vol. II, p. 568.

moldoveni la 12/24 mai au redactat la Braşov programul lor revoluţionar intitulat *Principiile noastre pentru reformarea patriei*, prin care concomitent cu desfiinţarea iobăgiei şi împroprietărirea ţăranilor – cerută şi de transilvăneni – se preconizează „Unirea Moldovei cu Valahia într-un singur stat, neatârnat, românesc"[110]. Influenţaţi şi de participarea la Marea Adunare de la Blaj, care în protocolul său a avut o atitudine dârză cu privire la schimbările sociale, moldovenii reproduceau aproape cu aceiaşi formulare a articolului 3 din Protocolul de la Blaj, care cerea fără întârziere desfiinţarea iobăgiei fără nici o despăgubire din partea ţăranilor iobagi"[111].

Iar cel de al doilea document care a luat naştere concomitent cu consfătuirile de la Casina Română a fost *Memoriul* alcătuit de avocatul Bran, prin care se cerea admiterea imediată a reprezentanţilor românilor în Senatul oraşului şi Consiliului de 100 şi, totodată recunoaşterea naţiunii române ca naţiune egală în drepturi cu naţionalitatea săsească.

Activitatea în cadrul Casinei Române a făcut şi ea parte din ansamblul de acţiuni prin intermediul cărora, Bariţiu urmărea emanciparea socială, naţională, culturală a românilor de sub sceptrul monarhiei austriece, austro-ungare de mai târziu. Ea se va ridica însă pe o treaptă superioară prin participarea nemijlocită a lui Bariţiu la revoluţia de la 1848 şi la alte forme de luptă la care a participat în deceniile următoare de după 1848, până în 1893, anul decesului său.

CAPITOLUL 2.
George Bariţiu, întemeietor al presei româneşti din Transilvania

Pentru o personalitate complexă, cu un larg orizont intelectual, dotat cu simţ al perceperii realităţilor înconjurătoare politice, sociale şi naţionale ale vremii sale, tânărul plin de energie, condus de raţiune şi compasiune pentru poporul său aflat într-o stare necorespunzătoare din punctul de vedere al relaţiilor naţionale cu conlocuitorii săi în Transilvania, un post şcolar, o catedră, un amvon, era prea puţin pentru ceea ce dorea să facă în viitor. Avea nevoie de un mijloc, de un instrument prin care să se adreseze simultan întregii naţiuni, cu efecte profunde asupra gândirii, minţii şi comportamentul poporului său, pe care l-a slujit timp de aproape şase decenii, fără întrerupere apărându-i toate interesele vitale.

Acest mijloc, această armă nu a fost nici tunul, nici puşca, nici sabia, ca să numim numai armele în uz la vremea sa. Arma sa a fost munca fără preget, efectuată cu condeiul şi cuvântul; puse în slujba poporului român, pe

[110] *Istoria României, 1964*, pp. 50-51
[111] George Bariţiu, *op. cit.*, vol. II, p. 161.

care-l dorea prosper, cult, harnic şi luminat. A muncit şi s-a străduit pentru aceasta zi şi noapte, şi-a sacrificat tinereţea, familia şi tot ce a avut mai bun în viaţa sa. Întreaga lui activitate se confundă cu istoria românilor, la a cărei renaştere a participat activ. El este creator şi scriitor de istorie în acelaşi timp.

Activitatea sa de gazetar, de istoric, de luptător politic, de organizator de şcoli, de asociaţii culturale, de autor de memorandumuri şi petiţii către împărat sau către alte diferite oficialităţi este atât de cuprinzătoare, multilaterală încât, cu toate dimensiunile ce va lua prezenta lucrare, suntem conştienţi că ea, va putea să înfăţişeze doar „părţi alese" din istoria strădaniilor bariţiene din diversele activităţi.

Sorţii i-au fost favorabili pentru că a întâlnit exact când se găsea la răscrucea vieţii sale, când îşi punea dilema: pe ce drum să pornească, cu ce să se preocupe: să devină preot, avocat sau judecător sau orice altceva a întâlnit o clasă de oameni cu un neastâmpărat dor de lumină, de învăţătură pentru ei, pentru copiii şi familiile lor. Aceştia nefiind alţii decât negustorii români braşoveni din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Braşovul, la rândul lui, întrunea, am văzut într-un capital anterior, toate atributele de a deveni, pe lângă un oraş comercial şi cu o mare dezvoltare a meşteşugurilor şi un important centru industrial, cultural, şcolar şi politic. Braşovul oferea infinit mai mult decât Blajul, unde ar fi rămas la condiţia nobilă, dar insuficientă pentru o personalitate puternică aşa cum era aceea a lui Bariţiu, de profesor sau avocat.

Aici la Braşov, şi-a găsit vocaţia de gazetar, care-i oferea nu numai spaţiu şi orizont să vorbească întregii naţiuni, ci şi publicul căruia să se adreseze, care-i oferea mijloacele ca evenimentele curente, veştile ce circulau în Europa şi pe alte continente să fie repede aduse la cunoştinţa, nu numai a vârfurilor societăţii din Transilvania, ci şi la cunoştinţa marelui public. Poziţia geografică, aşezarea lângă graniţa cu cele două Principate Române de peste Carpaţi, i-au uşurat şi posibilitatea ca problemele Transilvaniei să fie aduse la cunoştinţa românilor de acolo, iar ale acestora la cunoştinţa ardelenilor; ei cunoscându-se astfel reciproc mai bine în vederea luptei comune pentru eliberarea naţională.

În ziaristica românească, Bariţiu a fost deschizător de drumuri, a făcut din ea o şcoală puternică pentru educarea şi îndrumarea naţiunii române din toate cele trei principate româneşti. Prin ziaristică, Bariţiu, înzestrat cu multă energie şi învăţătură, a devenit un mare dascăl al neamului nostru, el meritându-şi titlul ce i-a fost dat de: „Nestorul ziaristicii române".

Presa, ziaristica s-a impus, în primul rând, din nevoia de informare, primind cu timpul şi alte funcţii. Gradul de dezvoltare al ei a evoluat în funcţie de gradul de dezvoltare economică şi de libertate al unui popor.

Românilor transilvăneni, găsindu-se sub dublă asuprire națională, li s-a permis târziu să-și făurească o presă a lor, doar la inițiativa lui Barițiu au reușit să-și înființeze două organe de presă românești la Brașov: *Foaie pentru minte, inimă și literatură* și *Gazeta de Transilvania*.

Iată câteva încercări anterioare de înființarea unor organe de presă de către români sau cu participare românească. În 1789 o societate de literați din Sibiu a cerut autorităților transilvănene permisiunea editării unei *foi periodice*. Foaia va fi scrisă pentru țăranii români și va cuprinde povețe pentru agricultură și creșterea vitelor, povețe pentru respectarea îndatoririlor supușilor față de autorități, se prevedea publicarea legilor în limba română. Redactorii nu erau plătiți pentru munca lor. Din banii primiți pe foaie se vor da premii țăranilor sârguincioși etc.

„Literații" erau, după toate probabilitățile, proveniți din cercul logiei francmasonice „Sfântul Andrei" din Sibiu (baronul Carol Bruckental, tipograful Hockmeister, contele Banfy Gyyörgy, oculistul Ioan Molnar-Piuariu, principele Moruzi Mavrocordat, nobilul român Ștefan Coste de Beiuș); deci germani, români și unguri. Împăratul a aprobat cererea, dar solicitanții nu au avut bani pentru a plăti taxele, renunțând însă la planul lor. Molnar mutat la Cluj a reluat planul înființării altei Gazete românești. Cererea i s-a refuzat de către Banfy, care o aprobase pe prima. A treia încercare pentru o gazetă românească a lui Ioan Molnar a fost respinsă și ea. În total lui Molnar i s-au respins cinci încercări de a crea un ziar pentru românii transilvăneni.

Strădaniile de a da Transilvaniei o publicație periodică românească au fost reluate însă la Arad. ... Noul protagonist al ziaristicii transilvănene avea să fie profesorul Alexandru Gavra, care înființând un „Cabinet al muzelor", ceru Vienei autorizația și pentru un organ de literatură și educație ce urma să se numească „Ateneul românesc". Timp de 4 ani, deși între timp apăruseră foile lui Barițiu, Gavra va aștepta zadarnic prea grațioasa învoială a Sacratissimei Maiestăți. În același an, la seria refuzurilor împărătești se va adăuga și respingerea demersului lui Cipariu pentru a întemeia, la Blaj, pe linia discuțiilor din 1835, o foaie ecleziastică politico-literară, al cărei nume urma să fie „Nunciul". „... Timp de 50 de ani au eșuat deci, datorită opoziției guvernului feudal transilvănean și a Curții din Viena, nu mai puțin de 10 încercări de a se înființa ziare și reviste românești, refuzându-se astfel poporului român unul din cele mai puternice mijloace pentru promovarea culturii și a conștiinței sale naționale"[112].

Sașii din Ardeal aveau încă din 1873 o gazetă Siebenbürger Bote; era dominată de patriciatul săsesc. În 1837, tipograful originar din Germania,

[112] Vasile Netea, *op. cit.*, pp. 85-86.

Ioan Gött, a înfiinţat o gazetă germană la Braşov, sub titlul *Siebenbürger Wochenblatt*, care avea şi un supliment literar săptămânal. Ungurii aveau şi ei două gazete maghiare la Cluj: „Erdély Hirado" şi „Mult és Jelen".

Românii au mai încercat prin 1820 *Chrestomaticul Românesc* al lui Teodor Racoce. S-a încercat în 1821 *Biblioteca Românească* a lui Zaharia Carcalechi. Toate aceste tipărituri au fost mai mult *nereuşite* decât *reuşite*, ele nu pot fi comparate cu *Gazeta de Transilvania* a lui Bariţiu. Comparate cu aceasta din urmă pot fi alte ziare româneşti apărute în ţările române: în Ţara Românească *Curierul Românesc*, redactat de Ion Heliade Rădulescu şi în Moldova *Albina*, redactată de Gh. Asachi, ambele din 1829. Dar foile din Bucureşti şi Iaşi pătrundeau greu în Transilvania.

În 1834 *Biblioteca Românească* şi-a încetat apariţia. Românii erau singurii conlocuitori ai Transilvaniei, care la jumătatea celui de al patrulea deceniu al secolului al XIX-lea nu aveau nici o publicaţie trainică, viabilă.

Spre deosebire de gazetele ce apăruseră anterior în Ardeal, *Gazeta de Transilvania*, prin conţinutul şi mesajul său, întrunea toate calităţile de a deveni mijloc de propăşire culturală şi naţională a neamului românesc de pretutindeni, tot atât de mult ca şi ce două publicaţii de la Bucureşti şi Iaşi.
De fapt, *Gazeta de Transilvania* nu este prima realizare în domeniu a lui George Bariţiu. „În vara anului 1837, cu o grabă tinerească şi cu ajutorul bănesc al lui Rudolf Orghidan, Bariţiu tipăreşte la 1 iulie întâiul număr al unei gazete săptămânale căreia i-a zis *Foaie de săptămână*. Aceasta e întâia lui foaie politică. Ea s-a tipărit înainte ca redactorul să fi obţinut autorizaţia de tipar necesară şi de aceea a fost confiscată. Numărul 2 cu data de 10 iulie, a fost ultimul care a apărut şi el anunţa că publicaţia încetează până când va obţine permisiunea de a apare. Un al treilea număr din *Foaie de săptămână* nu se mai tipăreşte însă"[113]. Motivul a fost că tipograful Gött avea concesiune de la gubern numai pentru foi politice în limba germană şi maghiară şi nu şi în limba română. R. Orghidan indispus de pierderile băneşti s-a retras din afacere.

Bariţiu şi Gött au continuat însă. Prin magistratul (primăria) oraşului Braşov au cerut concesiunea pentru o foaie politică română. Încă în ianuarie 1838 a apărut „Foaia literară" care nefiind consideratâ gazetă politică, nu avea nevoie de autorizaţie[114]. „Înalta stăpânire, scrie proaspătul ziarist român, n-a lipsit a cere informaţie de caracterul dânsului (al lui Bariţiu) de la jurisdicţia districtului Bârsei, care s-a şi dat după aşteptare şi spre mulţumirea înaltelor locuri"[115]

---

[113] Vezi: Olimpiu Boitoş, *Periodice ardelene în răstimp de 100 de ani*, Cluj, 1938, p. 4.
[114] „Observatorul" (Sibiu), 1885, nr. 36.
[115] *Foaie pentru minte, inimă şi literatură*, 1849, nr. 6, p. 45.

Întâiul număr al *Foii Literare* poartă data de 1 ianuarie 1838. Era tot o foaie săptămânală şi aceasta, având acelaşi format ca şi Foaie de săptămână (25x20). În semestrul al doilea al anului 1838, ea îşi schimba titlul cu acela de: *Foaie pentru minte, inimă şi literatură*, pe care îl va purta apoi cu câteva variante de ortografie, în tot decursul celor 28 de ani de apariţie. Prin conţinutul, mesajul, faima colaboratorilor care au semnat de-a lungul anilor corespondenţa şi studii din diferite domenii ale ştiinţei şi culturii *„Foaia ..."* s-a bucurat de aceeaşi autoritate şi faimă de publicaţie naţională ca şi *Gazeta*.

Gazeta de Transilvania începe să apară la 12 martie 1838. Ea va avea format de ziar (37x25). Va purta această denumire de la 3 ianuarie 1838 până la 31 decembrie 1848. De la 3 ianuarie 1849 până la 1 decembrie 1849 ea se va numi *Gazeta Transilvană*. Desigur, în decursul existenţei sale de peste o sută de ani *Gazeta* îşi va mai schimba formatul, numărul apariţiilor săptămânale, literale şi alfabetul în care a fost tipărită ş. a.

Aveau foile lui Bariţiu un public al lor, căruia să i se adreseze în mod special şi care să-i asigure un număr suficient de exemplare pentru a-i asigura o întreprindere rentabilă? Bariţiu recunoaşte că nu exista un asemenea public în rândul românilor transilvăneni la sfârşitul deceniului al 4-lea al secolului al XIX-lea. Publicul trebuia creat, dar numai printr-o înţeleaptă tratare a subiectelor, cu scrieri care interesează diferite categorii de oameni, să se intereseze atât de nevoile fiecăruia din ele, dar şi de cele comune ale întregii naţiuni române. Atât Bariţiu, cât şi editorul său Ioan Gött, aveau în vedere nereuşita lui Ioan Barac. Acesta începe să publice în anul 1837 o gazetă românească. *Foaia Duminicii* pe cheltuiala negustorului Radu Orghidan. La început *Foaia* a fost bine primită de publicul braşovean. În primul trimestru avea deja 800 de abonaţi, scăzând în numai jumătate de an la 150. Scăderea aceasta rapidă s-a datorat unui conţinut neadecvat pe care l-a publicat editorul în foaia sa. El a propus publicului o lectură nepotrivită: anecdote, zaharicale romantice şi ilustrate ciudate, reproducându-se dintr-o foaie nemţească ce apărea la Lipsca (Dresda). Proza era şi ea incoloră şi dulceagă, versurile de asemeni ei. Bariţiu şi-a dat seama de la început că foile sale nu pot merge pe calea Foii lui Barac.

Foile sale nu se puteau baza numai pe numărul restrâns de intelectuali pe care îi avea poporul romăn atunci. Ele trebuiau să se adreseze întregului popor român, să devină o şcoală pentru acesta. Scopul principal al lui era trezirea la o nouă viaţă naţională a românilor de pretutindeni.

Românii nu aveau în acea perioadă o clasă mijlocie sau o preoţime în totalitate cultă, straturile adânci ale poporului erau obidite şi necăjite, pe seama lor trăiau grofii şi nemeşii privilegiaţi. De ţăranul român nimeni nu se îngrijea, nu încearcă să se apropie de el, să-i cunoască nevoile, dorinţele, să-i

ajute să-şi sporească bunăstarea. Dimpotrivă, privilegiaţii se apropiau de ţăran numai pentru a-l exploata, a-i zeciui avutul. Şcolile au fost închise multă vreme, aproape total pentru întregul popor român din Transilvania. De abia pe la mijlocul secolului al XVIII-lea încep să se deschidă şi pentru români şcolile de la Blaj, cărora aproape peste o sută de ani avea să le urmeze altele tot atât de mari ca cele de la Braşov.

Dar prin acele şcoli se putea crea doar un mic contingent de oameni doritori să înveţe carte românească: Bariţiu voia ca toată naţiunea română să ştie carte românească. El dorea să creeze un curent favorabil de învăţare şi pătrundere a întregului tineret român în tainele învăţăturii prin şcoală.

Momentul declanşării unei mişcări naţionale pentru o mişcare politică, culturală şi însuşire de învăţătură prin şcoli a fost bine ales de Bariţiu. Era timpul când nu numai în imperiul austriac – naţiunile îşi cereau dreptul la viaţă naţională, la cultură naţională, la învăţătură în limba naţională, ci în întreaga Europă, se pornise un asemenea curent, în unele ţări mai hotărât, în altele mai puţin hotărât, dar cu perspectiva de a se dezvolta.

Bariţiu era atunci un tânăr care nici nu împlinise măcar 26 de ani, când anunţa în 12 martie 1838, cu deosebită bucurie şi mândrie, apariţia primei foi politice româneşti din Transilvania. De acum scria el, putem şi noi păşi la luminarea poporului nostru. Cuvântul de ordine al timpului, le spune el conaţionalilor săi, este „Deşteaptă-te şi tu române". Toată viaţa va munci pentru a-i deştepta pe români, iar când aceştia s-au deşteptat, şi-a închinat în continuare întreaga sa viaţă progresului şi învăţăturii lor în ştiinţă şi cultură. „Numai o gazetă românească, scria el, poate să lucreze cu succes la luminarea, ridicarea poporului român. „Un străin nu scrie în limba românească, cu atâta mai puţin în duhul românesc; un străin de-ar fi înţeleptul înţelepţilor, cosmopolitul cosmopoliţilor, nu cunoaşte scăderile noastre, nu le simte pe acelea, prin urmare nici nu ştie prescrie mijloacele ajutătoare"[116].

Scopul principal al gazetelor îl vede tânărul gazetar, adept al iluminismului, ca şi precursorii săi iluminişti ai şcolii ardelene, Samuil Micu Klein, Gheorghe Şincai, Petru Maior, Ioan Budai-Deleanu ş. a., în răspândirea luminii, a cunoştinţelor, în combaterea neştiinţei, în înfruntare obscurantismului. Are o nemărginită încredere în ştiinţă. Pentru el înaintarea în ştiinţă, în însuşirea cunoştinţelor oferite de aceasta oamenilor, este o lege a naturii, e teoria care face istoria lumii. „Multe s-au descoperit – arăta el prin 1845 – dar mai multe avem îndărăpt"[117].

---

[116] George Bariţiu, *Scrieri social-politice*, Bucureşti, 1962, p. 47.
[117] *Ibidem*, p. 89.

Una din marile greutăţi cu care a avut de luptat încă de la începutul apariţiei gazetelor sale a fost cenzura, un duşman secular al timpului, al cugetării şi a libertăţii de exprimare, care încerca să-şi deschidă calea, să ajungă prin tipar către mintea şi judecata celor mulţi. Redactorii şi editorii depindeau de vigilenţii cenzori, adevăraţi câini de pază ai organelor represive ale statului. Redactorii şi editorii erau obligaţi să se limiteze la consemnarea seacă a evenimentelor politice, a unor întâmplări, iar dacă se refereau la nişte realităţi şi evenimente locale, nu aveau voie să le comenteze sub nici un motiv.

Foile lui Bariţiu erau supuse unei triple cenzuri - cenzura locală a poliţiei din Braşov, cenzura gubernului de la Cluj şi supracenzura din Viena.

Bariţiu relata mai târziu, într-un număr al „Observatorului" din 1885, că peste cenzura de la Braşov – reprezentată de Antoniu Kováts, inspectorul şcolilor româno-catolice, de Josef Wentzel directorul poliţiei care avea „nemăsurată ură şi dispreţ" pentru poporul român, şi de Josef Trausch, un adept nemărginit al ideilor conservatoare – se suprapunea apoi autoritatea cenzorului revizor din Cluj, contele Ladislau Lázar, care conducea biroul cenzurii guvernului. Acesta, la rândul lui, era controlat de către Cancelaria imperială prin consilierul S. Samlyai"[118], despre care Bariţiu spune că era „un feudal năuc", care prin 1845, cu prilejul unei audienţe i-a spus că „Gazeta" îndeamnă pe români la muncă şi la câştigarea de proprietăţi imobile, ea propagă comunismul căci legile ţării nu suferă ca valahii plebei să aibă proprietăţi de pământ"[119]. Aceeaşi concepţie şi acelaşi dispreţ faţă de români i l-a aruncat în faţă lui Bariţiu şi un consilier pe nume Péterfy de la Cluj, care afirma fără şovăire că: *Însăşi existenţa de foi periodice româneşti, oricât de inocente la părere*, este un pericol pentru noi"[120].

Şi totuşi, „Gazetele" lui Bariţiu au supravieţuit, în timp ce altele nu. Care să fie cauza succesului lui Bariţiu în acest domeniu? La aceasta noi răspundem: buna organizare a sistemului său redacţional, alegerea cu grijă a colaboratorilor, un sistem informaţional înaintat pentru acea vreme, alegerea cu grijă a corespondenţilor, a expediţiei gazetelor în interiorul Transilvaniei şi peste Carpaţi în cele două principate române.

---

[118] Vezi: *Observatorul*, nr. 36, 1885.

[119] *Foi comemorative, la Serbarea din 12/24 mai 1892*, p. 16.

[120] *Ibidem*, p. 17.

Munca redacțională

Munca redacțională de la 1 ianuarie și până în 8 aprilie 1838, data sosirii lui Andrei Mureșanu, a fost asigurată de Barițiu. El scria și pregătea singur materialul pentru ambele foi, el făcea corectura tiparului. La 22 noiembrie 1843, Barițiu anunță venirea a încă unui colaborator, în persoana lui Iacob Mureșanu. Existența deja a trei redactori crea posibilitatea redactorului și patronului George Barițiu să-și rezerve mai mult timp pentru redactarea și trierea mai bună a materialelor, acestea câștigau în calitate.

Organizarea unui corp de corespondenți

Pentru știrile locale, Barițiu și-a asigurat corespondenți permanenți în principalele localități transilvănene și bănățene: Sibiu, Blaj, Cluj, Arad, Deva, Baia Mare, Reghin, Hunedoara, Borsec, Zalău, Roșia, Miercurea, Aiudul Mare, Sf. Gheorghe, Odorhei, Turda, Făgăraș, Timișoara, Lugoj. Peste Carpați funcționau corespondenți la București, Craiova, Roman și Iași. Numărul corespondenților va crește pe măsură ce Gazetele lui Barițiu pătrund tot mai mult în principatele române danubiene. Barițiu prelua știri din Ziarele săsești și ungurești: „Siebenbürger Bote" (Sibiu), „Siebenbürger Wochenbblatt" (Brașov), „Erdély Hirado", „Erdélyi Hirap", „Mult és Jelen" (trecut și viitor) Cluj. Pentru știrile internaționale se utilizau numeroase gazete franceze, engleze, germane și maghiare. Barițiu folosea deja prin 1841 peste 30 de jurnale din care-și culegea știrile. Pentru evenimente din principate, redactorul foilor brașovene folosea *„Curierul"* și *„Albina românească"*. Gazetele erau obținute prin „Cabinetul" lui Gött, care era abonat la 50 de publicații politice și literare.

Poșta redacției, înființată la 13 februarie 1839, care apărea „din vreme în vreme", în care răspundea la întrebările cititorilor și la propunerile lor cu privire chiar la îmbunătățirea conținutului și formei *Gazetelor*. Barițiu, la rândul lui, îi îndemna și el pe corespondenți să scrie mai des la gazete, propunându-le și unele tematici formulate chiar de el (articole literare, critică literară, poezii originale, povestiri și istorioare romantice, patriotice, naționale, statistica Țării Românești și a Moldovei, scene interesante din istoria patriei; probleme de fiziologie, fizică, logică, traduceri bune din clasicii vechi sau noi etc.)

Toate materialele publicate erau trimise la cenzură. Adeseori, cenzorii reținеau unele materiale până își pierdeau actualitatea. Cenzura i-a făcut multe șicane lui Barițiu, ceea ce i-a impus multă prudență și folosirea unui limbaj adecvat, prin care să ocolească vigilența cenzorilor.

Tirajul ca şi numărul de apariţii săptămânale ale *gazetelor* lui Bariţiu au evoluat şi ele în funcţie de situaţie şi atmosfera politică din monarhia austriacă şi principatele române. El a evoluat de la 400 în 1838 la 500 în 1839, depăşind 650 în 1842, ajungând la 800 în 1847. Bariţiu considera că, în cazul foilor lui, un tiraj de 1.000 exemplare, ar fi fost un tiraj optim, care i-ar fi creat posibilitatea să tipărească materiale mai diverse, mai interesante şi mai apropiate de gustul publicului, remunerându-i mai bine şi pe colaboratorii săi. Autorităţile austriece au permis pătrunderea ziarelor braşovene în Bucovina, abia la 1 ianuarie 1842. După provincii, numărul de abonaţi se repartiza astfel în 1838: 143 de abonamente în Transilvania, 95 în Banat, 54 în Muntenia, 78 în Moldova. În 1842 erau repartizate astfel: 148 abonamente în Transilvania, 73 în Banat, 149 în Moldova, 265 în Muntenia. ***Organizarea expedierii şi înscrierile de „prenumeranţi", încasarea abonamentelor la Gazetele*** lui Bariţiu era asigurată de poştă şi de consulatele austriece, de marile librării din Bucureşti şi Iaşi, de colectorii dintre prietenii săi personali şi dintre colaboratori. Profesorii transilvăneni care predau la şcolile din principate i-au fost de mare ajutor lui Bariţiu. Acolo unde nu existau agenţi de poştă, mari librării, opera de difuzare o făceau colectanţii, corespondenţii şi colaboratorii literari. Bariţiu le acorda pentru eforturile lor 5 % comision. Dar cei mai mulţi nu o făceau pentru bani, ci din dorinţa de a fi şi ei utili operei de renaştere naţională. În cazurile când trecerea foilor lui Bariţiu aveau interdicţie de a intra în Moldova şi Muntenia, *Gazetele* lui Bariţiu îşi continuau drumul prin intermediul cărăuşilor care le ascundeau pe unde puteau, în şerpare şi în veşmintele femeilor[121].

Pentru a ne da seama cât de apreciate şi iubite erau gazetele lui Bariţiu, dar mai ales cât de stimat şi apreciat era creatorul lor, George Bariţiu, vom reproduce o listă de *colaboratori* care cuprinde personalităţi de prim rang din istoria poporului român din secolul al XIX-lea. Iată numele celor mai importanţi colaboratori ce fac parte din elita intelectuală şi politică românească, la ambele publicaţii: Vasile Pop[122], Timotei Cipariu[123], Pavel Vasici[124], Al. Gavra[125], Ioan Rusu[126], Ioan Maiorescu[127], Florian Aron[128],

---

[121] Vezi: Foi comemorative la Serbarea din 12/24 mai 1892.

[122] *Despre ortografie*, în Foaie literară, nr. 18, 20, 21, 1838; *Diplomatica*, *Idem*, nr. 13, 1838; *Celibatul*, poezie în Foaie pentru minte, „", nr.17, 1838,

[123] *Slavonismurile limbii româneşti*, în Foaia literară, nr. 14, 1838; *Pescarul*, traducere din Göethe, în Foaie literară, nr. 21, 1838; *Sunetu XXI*, în Foaie pentru minte, ...", nr. 19, 1838; *Extract de ortografie cu litere latineşti*, în Foaie pentru minte, ...", nr. 25, 26, 1841,

[124] *Băile de la Mehadia*, în „Foaia literară", nr. 14-16; *Aforismul pentru păstrarea sănătăţii*, în „Foaie pentru minte, ...", nr. 16-18, 1847,

[125] *Meditaţii despre vechimea universului*, în „Foaia literară", nr. 18-24, 1838,

Andrei Mureşanu[129], care până atunci lucraseră răzleţi, fie în Transilvania, fie în Muntenia la care se adaugă acum muntenii Ion Heliade Rădulescu[130], Grigore Alexandrescu[131] şi moldovenii Gh. Asachi[132], Costache Negruzzi[133], G. Săulescu[134]. În anii următori se vor aduna şi o generaţie mai tânără de transilvăneni ca A. Treboniu Laurian[135], Simion Bărnuţiu[136], I. Many (Ardelean Aurelie)[137], Iacob Mureşanu[138], Aron Pumnul[139], iar dintre munteni C. Aristia[140], Anton Pann[141], C. A. Rosetti[142], D. Bolintineanu[143], Nicolae Bălcescu[144], Cezar Boliac[145], Ioan Ghica[146], apoi moldovenii Mihail

---

[126] *Cântarea unei fecioare la semănatul florilor*, în „Foaie pentru minte, ...", nr. 14, 1838; *Traduceri din Schiller*, în „Foaie pentru minte, ...", nr. 14, 23, 1838; nr. 1, 29, 1839; *Iubita părăsită, cântare sătenească*, în „Foaie pentru minte, ...", nr. 26, 1838,

[127] *Corespondenţă din Craiova*, în „Foaia literară", nr. 16, 1838; *Despre vechimea românilor în Ardeal*, în „Foaie pentru minte, ...", nr. 21-24, 1842,

[128] *Cuvântul ce s-a zis cu prilejul examenelor de la Sf. Sava*, în „Foaie pentru minte, ...",nr. 15, 1838; *Mihai Viteazul*, în „Foaie pentru minte, ...", nr. 3-4, 1831,

[129] *Traducere*, în „Foaie pentru minte, ...", nr. 4, 1838,

[130] *Suvenirul de Lamartine*, în „Foaie literară", nr. 4, 1839; *Corespondenţă între doi români*, în „Foaia literară", nr. 9-12, 19, 1838; *Singurătatea*, în „Foaie pentru minte, ...", nr. 22, 1838,

[131] *Fericirea*, în „Foaia literară", nr. 25, 1838; *Boul şi viţelul*, în „Foaie pentru minte, ...", nr. 34, 1844; *Umbra lui Mircea la Cozia*, în „Foaie pentru minte, ...", nr. 35, 1844,

[132] *Prologul rostit la deschiderea teatrului naţional din Iaşi*, în „Foaia literară", nr. 20, 1838,

[133] *Şalul negru*, traducere din Puşkin, în „Foaie pentru minte, ...", *Alexandru Lăpuşneanu*, în „Foaie pentru minte, ...", nr. 35-37, 1840,

[134] *Descrierea istorico-geografică a cetăţii Caput-Bovis*, în „Foaie pentru minte, ...", nr.11-13, 1838.

[135] *Pentru istoria românilor*, în „Foaie pentru minte, ...", nr. 47-49, 1839,

[136] *Soborul cel mare al Episcopiei Făgăraşului*, în „Foaie pentru minte, ...", nr. 4-5, 1845.

[137] *Către râu, poezie lirică*, în „Foaie pentru minte, ...", nr.38, 1839; (În 1846 numeroase traduceri din Heine),

[138] *Ceva despre regimentul românesc de graniţă al doilea*, în „Foaia pentru minte, ...", nr. 28-32, 1842,

[139] *Literile corespunzătoare firei limbei româneşti*, în „Foaie pentru minte, ...", nr. 42-48, 1845,

[140] *Rapsodia a I-a din Homer*, în „Foaie pentru minte, ...", nr. 41, 1839,

[141] *Acrostih*, în „Foaie pentru minte, ...", nr. 9, 1841,

[142] *Haina mea*, traducere din Beranger, în „Foaie pentru minte, ...", nr. 1, 1842,

[143] *Cântec popular, în „Foaie pentru minte, ...", nr. 33, 1844; Barcarola*, în „Foaie pentru minte, ...", în „Foaie pentru minte, ...", nr. 38, 1844; *Mihnea şi baba*, în „Foaie pentru minte, ...", nr. 49-50, 1845; *Cea din urmă noapte a lui Mihai cel Mare*, în „Foaie pentru minte, ...", nr. 26, 1848,

[144] *Puterea armată şi arta militară la români*, în „Foaie pentru minte, ...", nr. 47-49, 1844; *Izvoarele istoriei românilor*, în „Foaie pentru minte, ...", nr. 33, 1845; *Filosofia socială, recenzie la cartea lui Aimé Martin*, nr. 4, 5, 1846; *Drepturile românilor către Înalta Poartă*, nr. 43, 1848,

[145] *Ocna*, în „Foaie pentru minte, ...", nr.14, 1847,

Kogălniceanu[147], Alexandru Donici[148], Ion Ionescu de la Brad[149], George Sion[150], Vasile Alecsandri[151]. Lista ar putea continua. Pe parcursul vieţii lui Bariţiu formele de colaborare între el şi oamenii de cultură de peste Carpaţi se vor accentua. Bariţiu şi alţi ardeleni vor colabora şi ei la presa din România, atât la cea cotidiană cât şi la cea academică. Bariţiu şi Ion Roman, vor publica mult în *Românul* lui C. A. Rosetti, iar lucrări ale economiştilor români din România Unită, vor fi republicate de Bariţiu şi în presa transilvăneană. Este vorba de lucrări ale lui P. S. Aurelian, Ion Ghica, D. Pop Marţian, Petru S. Aurelian şi altele.

Epistolarul lui Bariţiu, mijloc folosit cu excelente rezultate în comunicarea sa cu lumea înconjurătoare. Noul şi primul gazetar cu adevărat din Ardeal şi-a dat seama că, fără o bună comunicare cu diferitele categorii de oameni: colaboratori şi corespondenţi de ziar, redactori şi învăţaţi din Transilvania şi ţările române, cu care stabilise relaţii excelente încă din vizita la Bucureşti din 1836 şi în general cu elitele intelectuale şi politice române: preoţi, învăţători, funcţionari de stat ş. a., gazetele sale nu vor putea pătrunde cu adevărat în rândurile cititorilor români. Numai câştigând încrederea tuturor oamenilor cu care venise sau dorea să vină în contact putea să câştige experienţă redacţională, să găsească mai uşor calea spre inima publicului român. Faptul că Bariţiu era încă un tânăr lipsit de experienţă gazetărească, de o pregătire politică specială impunea şi mai mult necesitatea ca el să se adreseze unor oameni cu mai multă experienţă gazetărească şi politică, dispuşi să-l ajute. Aceşti oameni binevoitori au fost, în primul rând, românii din principate şi intelectualii ardeleni trecuţi peste munţi pentru a-şi afla un rost în viaţă, unde găseau şi mai multă libertate în vederea răspândirii unor idei înaintate; conforme cu timpul, lucru ce le era interzis în Ardeal. Aşa se explică faptul că Bariţiu s-a adresat deja, în cursul primului an de gazetărie, către Ion Heliade Rădulescu solicitându-i în două rânduri, informaţii atât cu privire la starea literaturii române cât şi la mersul afacerilor politice din

---

[146] *Scrisori către reforma învăţământului public*, în „Foaia pentru minte, ...", nr.31-33, 1847.

[147] *Apelul pentru tipărirea operei lui Dimitrie Cantemir*, în *Ibidem*, nr. 91, 1839; *Introducere la Dacia literară*, în *Ibidem*, nr. 16, 17, 1840; *D. A. Damidoff în Moldova*, în *Ibidem*, nr. 27, 1840; *George Şincai*, în *Ibidem*, nr.12, 1841; *Cuvântul pentru deschiderea cursului de istorie naţională*, în *Ibidem* ,nr. 11-13, 1844; *Înainte cuvântare la fragmentele istorice*, în *Ibidem*, nr. 40-41, 1845.

[148] *Ochii şi nasul*, fabulă, în *Ibidem*, nr. 41, 1839; *Racul, broasca şi ştiuca*, în *Ibidem*, nr.26, 1841, *Vulpea şi bursucul*, în *Ibidem*, nr. 31, 1841.

[149] *Îmbunătăţiri în agricultura noastră*, în *Ibidem*, nr. 16, 17, 1844.

[150] *La ziua aniversală*, în *Ibidem*, nr. 49, 1844.

[151] *Sora şi hoţul*, în *Ibidem*, nr. 20, *1844*; *Trei arcaşi*, în *Ibidem*, 1844; *Altarul mănăstirii Putna*, în *Ibidem*, 1845; 15 mai 1848; *Deşteptarea României*, *Hora Ardealului*, *în Ibidem*, nr. 20, 1848.

principate. Heliade i-a răspuns printr-o scrisoare foarte lungă, datată 24 noiembrie 1838, în care Bariţiu primeşte toate lămuririle solicitate.

Tot la Bucureşti se adresează pentru a obţine informaţii despre stările social-politice din Muntenia unor intelectuali ardeleni stabiliţi temporar sau definitiv în capitala Ţării Româneşti. Primul interlocutor din această categorie căruia i se adresează G. Bariţiu este profesorul Aron Florian[152], devenit unul din cei mai buni prieteni ai braşoveanului, pe care l-a respectat şi l-a apreciat foarte mult pentru ceea ce făcea în vederea propăşirii neamului românesc.

Frumoasele sentimente pe care, la rândul lui, le nutrea A. Florian faţă de Bariţiu sunt exprimate, încă din prima scrisoare pe care ardeleanul devenit bucureştean, o trimitea gazetarului în 7 febr. 1838: „Scrisoarea dumitale de la 20 ian. m-a umplut de o bucurie care atât a fost mai mare, cu cât a fost mai neaşteptată. Nădăjduiesc că începutul acesta va întemeia între noi o corespondenţă pe care o doresc din toată inima. Sunt român şi transilvănean şi am datorii netăgăduite de a cunoaşte starea aceia, pe care o pot afla totdeauna de la dumneata"[153].

În scrisoarea pe care i-o adresase interlocutorului său bucureştean în 20 ian. 1838, Bariţiu se mira de rezultatele Ţării Româneşti, îi considera fericiţi pe ardelenii stabiliţi în acel principat, care are o anumită independenţă economică, putând să-şi hotărască singuri soarta, apreciază plusurile obţinute din „opintirile" muntenilor. A. Florian îl temperează însă pe Bariţiu, recunoscând că într-adevăr s-a realizat câte ceva, dar Bariţiu exagerează. Aron Florian considera că nu s-a făcut atât cât ar fi trebuit, încât de aceste binefaceri să se fi bucurat toţi românii. Mai sunt multe de făcut, dar acestea le vor face reprezentanţii unei noi generaţii. Balastul grecismului atârna mult, nu se şterse încă din viaţa socială, vechea clasă boierească nu era capabilă să realizeze reforme radicale în Ţara Românească. Boierii erau reprezentanţii trecutului. „Ei sunt crescuţi greceşte sau franţuzeşte, prin urmare nu sunt români. Afară de aceasta, ei închipuiesc o castă, o aristocraţie. Cum socoteşti, dar acum că aceşti oameni povăţuiţi de un egoism atât de înghesuit, pot a se gândi şi a lucra pentru un interes naţional?"[154]. A. Florian se bucura de faptul că „Foaia literară" a fost preluată de Bariţiu, nădăjduieşte că va realiza cu ea lucruri care o să-i facă „cinste înaintea a toată românimea". Are însă observaţii critice cu privire la

---

[152] **Aron Florian**, (7 februarie 1838 – 27 februarie 1854), A fost unul dintre cei mai apropiaţi colaboratori ai lui G. Bariţiu. Bariţiu a folosit în informaţiile pe care le transmitea transilvănenilor ştiri primite din corespondenţa purtată cu prietenul şi colaboratorul său ardelean care era profesor la Bucureşti.

[153] *G. B. C., I*, p. 9.

[154] *Ibidem.*

publicaţiile: „Curierul de ambe sexele" şi „Muzeul Naţional" şi cu privire la „Societatea literară". Criticile aduse ziarelor şi Societăţii literare, nu sunt nici ele întotdeauna îndreptăţite.

În încheierea scrisorii din 7 febr. 1838 Aron Florian îi cere scuze lui Bariţiu că de această dată nu-i poate da prea multe informaţii, se bucură însă că a avut prilejul de a începe împreună o corespondenţă, pe care o doreşte amplificată, promiţându-i că în viitor îi va furniza mult mai multe informaţii.

Într-adevăr schimbul de scrisori dintre Bariţiu şi Aron Florian s-a amplificat. Dar nu numai între ei, ci şi între Bariţiu şi multe alte personalităţi ale timpului atât din Transilvania cât şi cu românii din toate ţările în care locuiau.

Bariţiu a dat foarte mult poporului român. Prin scrisul său a informat naţiunea, a răspândit cunoştinţe, a format caractere etc. Dar Bariţiu nu numai a dat. El a şi primit. Prin corespondenţă el a primit nu numai informaţii ci şi cunoştinţe, mai ales de ordin politic, de la oameni cu mai multă experienţă sau pregătire teoretică şi în alte şcoli decât cele ale Blajului.

Deosebit de mult l-a ajutat în acest sens epistolarul inaugurat de el iniţial în corespondenţa cu Timotei Cipariu, Aron Florian, Ioan Maiorescu şi Heliade Rădulescu, corespondenţă care până la sfârşitul vieţii învăţatului nostru a depăşit cifra de 11.000 de scrisori.

Bariţiu a ştiut încă de la începuturile activităţii sale să mobilizeze valorile elitelor intelectuale româneşti de pretutindeni. Scrisoarea din care am extras mai sus, cu informaţiile lui Aron Florian a fost doar un început promiţător. Vor urma altele care-i vor deschide lui Bariţiu un câmp informatic nebănuit de generaţia care l-a precedat.

Iată răspunsurile lui Aron Florian promise în scrisoarea precedentă: „Iacătă-mă, cam târziu, gata a-ţi răspunde la întrebările ce mi le făcuseşi, din acel instinct naţional ce caracterizează pe românii cei buni ... nu aştepta de la mine o dezvoltare întinsă de răspunsuri; o mie de greutăţi, o mie de piedici nu mă lasă ca să pot a-ţi mulţumi curiozitatea, după cum aş dori"[155].

Consideră că Bariţiu priveşte stările din Ţara Românească din punct de vedere filozofic, adică cum ar trebui să fie. El, Aron, le priveşte din punct de vedere practic, arătându-i lui Bariţiu pricinile care opreau orice înaintare spre bine, spre fericire „după care românii oftează". Ţara Românească, scrie el, a suportat multe năpaste, a trăit vremuri grele, „avea trebuinţă de reforme". Întâmplător calea reformelor i-a fost trasată prin Regulamentul Organic, care, după părerea lui A. Florian, „afară de vreo câteva întocmiri barbare, este o carte sfântă în care este brăzdat drumul fericirii Ţării

[155] *Ibidem*, p. 11

Românești"[156]. Regulamentul Organic era însă în mâna aristocraților, care nu erau interesați să facă reforme. Aristocrația românească avea aceleași caracteristici ca și aristocrația tuturor națiunilor. Dar în timp ce aristocrația altor țări a progresat, a învățat, s-a îmbogățit, a dobândit educație, s-a cultivat deci, cea românească a rămas incultă, săracă, fără bună creștere. Ea „maimuțează superficialitatea francuzilor". Fiii aristocraților români învață doar să se „mânjească cu limba franțuzească și grecească fără a învăța românește nici măcar să scrie; ajunge să știe a se iscăli"[157]. La o așa creștere în învățătură „creșterea morală este cu totul nebăgată în seamă".

La lipsa de învățătură și moralitate se adaugă sărăcia cea mare. Aristocrația românească își făcea cumpărăturile la Viena, Paris, Londra. Banii și-i procura vânzându-și țara, dreptatea, cinstea pentru a se îmbogăți. Aceasta în timp ce „Țara Românească întreagă locuiește în bordeie, umblă desculță, mănâncă mămăliguță de mei, ca să îndestuleze luxul aristocrației noastre, care n-are soț nici într-o parte a Europei"[158]. O asemenea sărăcie și aristocrație nu putea înfăptui reforme. Pentru reforme țara avea nevoie de oameni și bani. Dar nu-i avea. Cu 3-4 patrioți pe care nimeni nu-i ascultă, nu se puteau face reforme! Noua aristocrație învățată să-și cheltuiască banii la Paris și Londra era și mai avidă de bani ca cea veche, care nu avea nevoi dictate de lux, de imitația unei civilizații care nu ducea lipsă de bani. Noua aristocrație se împrumuta mereu avea de plătit dobânzi în urma cheltuielilor nesăbuite. Ea nu va putea scoate țara din impas.

Aron Florian scria că el cunoaște numai două mijloace prin care poate fi „dărăpănată" aristocrația. „Cel dintâi mijloc ar fi ca să se formeze o aristocrație secundară, după cum sunt Wigs în Englitera"[159]. El spunea că aristocrația ar putea să o ruineze pe cea mare și atunci s-ar putea nădăjdui bine pentru țară. Dar, numai că nobilimea cea mare a închis drumul nobilimei celei mici de a nu se putea înălța sau a molipsit-o de toate relele în care se tăvălește ea. „Așadar – conchide el – acest mijloc nu poate izbuti. *Celălalt mijloc este ca poporul celălalt să-și cunoască drepturile sale și să ia sau să-și facă singur ceea ce aristocrația nu vrea să-i dea sau nu vrea să-i facă.* Ah domnule, acest mijloc ar fi cel mai sigur și cel mai drept! dar este cel mai primejdios. Cea mai mică mișcare a norodului de aici ar hotărî umbra de neatârnare de care se mai bucură Țara Românească și s-ar da pradă ..."[160]. Aron Florian avea în vedere că țările române erau încă sub supravegherea

---

[156] *Ibidem.*
[157] *Ibidem*, p. 12.
[158] *Ibidem*
[159] *Ibidem*
[160] *Ibidem*, p. 13.

Regulamentului Organic. Orice mişcare populară ar fi fost imediat înăbuşită de armatele ţariste, ţările române pierzându-şi şi umbra de autonomie de care se bucurau. Românii trebuiau să mai aştepte până se va ivi o împrejurare favorabilă pentru a-şi dobândi neatârnarea.

Autorul scrisorii îl roagă pe Bariţiu să păstreze punctele de vedere pe care i le-a expus în scrisoare. Să fie „secretul lor" şi a prietenilor lor. Bariţiu le-a folosit însă în mai multe articole privitoare la stările din Ţara Românească şi la critica marii boierimi române[161]. Informaţiile date de Florian lui Bariţiu l-au ajutat pe acesta din urmă în analiza stărilor sociale şi a situaţiei, ţărănimii române din Transilvania, mult asemănătoare celor din Ţara Românească. Una din întrebările pe care i le-a pus Bariţiu lui Aron Florian a fost aceea, dacă să folosească sau nu satira în publicistica. Profesorul bucureştean i-a răspuns că, pe români trebuie mai mult să-i înveţe decât să-i critice. „Domnule! – îi scria A. F. într-o scrisoare din 2 mai 1838 lui Bariţiu – Pentru binele ce doreşti la toţi românii, fie din orice ţară vor fi, te rog eu şi toţi cei care simt bine, încetează cu articole de acelea care supără şi vatămă, căci în loc de a folosi ceva strică foarte mult, încât nu-ţi poţi închipui. Mărgineşte-ţi condeiul mai mult a învăţa decât a satiriza. Aceasta o aşteaptă de la domnia-ta, toţi cei buni, aceasta o doresc şi eu, al d-tale plecată slugă"[162].

În scrisorile pe care i le trimitea A. Florian lui Bariţiu observăm că profesorul bucureştean critica aspru aristocraţia românească, dar apăra poporul, care nu trebuia criticat, ci învăţat. Aceeaşi atitudine critică faţă de unele scăderi ale unei pături sociale o are şi Ion Maiorescu, profesor ardelean stabilit la Craiova, unde era director de şcoală. Dar critica lui Maiorescu va fi îndreptată nu împotriva boierimii, ci împotriva elitei intelectuale, respectiv a corpului profesoral, în primul rând.

Intelectualii români, - relata Maiorescu într-o scrisoare adresată lui Bariţiu, din Craiova din 26 august 1848 – nu prea citesc cărţi. Profesorii nu-şi fac datoria, lipsesc mult de la şcoală, pretind salarii mari fără să-şi perfecţioneze metodele pedagogice. Unii nu citesc decât manualele din care predau. Alţi profesori pretind că nu scriu pentru prezent, ci, pentru viitor. „De faţă nu-i înţelege" – aşa mi-a zis mie unul", relatează Maiorescu. Sunt unii, scria profesorul ardelean, devenit craiovean, care doresc din toată inima luminarea neamului, dar într-un chip aparte. Aceştia au „o preaiubire nemăsurată asupra locului naşterii şi asupra dialectului care se vorbeşte la dânşii ... Între toţi este mai cu seamă *Eliad*, patriarhul literaturii noastre, cu care te-ai putea înţelege mai bine. El încă a scris împotriva mea, în *Curier*, atunci când îmi

[161] Vezi: Gazeta de Transilvania, nr. 7, 15 ş. a. din 1838.
[162] *G. B. C. I*, p. 15.

erau tăiate mâinile şi picioarele[163]. Totuşi Maiorescu îl preţuieşte pe I. H. Rădulescu.

Maiorescu îi mărturiseşte lui Bariţiu că nu a venit din interese materiale în Ţara Românească, „Am venit ca să lucrez şi eu pentru renaşterea neamului. Nu gândi că acele ce le-am scris eu sunt scrise din patimă"[164]. Dintr-o convorbire pe care a avut-o cu Aron Florian, relata I. Maiorescu, reiese că şi colegul său bucureştean se găsea în aceeaşi situaţie şi avea aceleaşi simţăminte faţă de aristocraţia românească, evidenţiindu-i şi el moravurile, dorind şi el, cu ardoare înlăturarea acestora şi instaurarea unei democraţii în vieţile tuturor românilor.

La rândul său A. Florian, într-o scrisoare din Bucureşti datată 23 dec. 1838, continuă să-i dea răspunsuri şi să-l ajute pe cât posibil la redactarea *„Gazetei de Transilvania"* fie cu materiale, fie îndrumări cum să evite unele rigori ale cenzurii. „Eu ştiam bine, scria A. Florian, despre cele ce s-au urmat din partea noastră de aici, ca să vă supuie foaia politică a d-voastră la cenzură mai aspră. Fără a şti care ar putea fi rezultatul acestor mişcări antinaţionale, am scris Maioresculni ca să-ţi facă cunoscut toată împrejurarea. Mă bucur că, după cum îmi vorbeşti, n-au izbutit nimic, decât au întărâtat gazetele ungureşti ca să scrie mai amar despre noi"[165]. Criticând gazetele româneşti, presa maghiară, în fond le făcea reclamă. Acest lucru îl avea în vedere Aron Florian, scriind cele de mai sus. Tot el, îi explică lui Bariţiu, că rugându-l pe Maiorescu să-i atragă atenţia să fie prudent cu cenzura, „aceasta n-am făcut-o că mi-a fost milă sau ruşine de noi: Nu domnule, nicidecum aceasta să nu o gândeşti niciodată. Mie mi-a fost numai teamă să nu se întâmple ca foaia d-voastră să se oprească la graniţă. Dacă socoteşti că aceasta nu se va întâmpla şi dacă crezi că foii d-voastră nu i se va pricinui nici o vătămare, atunci, domnule, urmează cu foaia politică după cum ai început, căci folosul va fi mare şi recunoştinţa naţională va fi răsplata zelului şi ostenelii ce pui[166]. În schimb, în „Foaie pentru minte ..." îi propune lui Bariţiu ca articolele publicate în paginile ei să fie mai cumpătate, pentru că publicul caută plăcerea nu învăţătura, pe care nu este încă pregătit a o preţui. Întrucât ziarul „România" pe care-l redacta el, A. Florian împreună cu Gh. Hill la Bucureşti îşi va înceta apariţia cu data de 31 dec. 1838, îi promite redactorului braşovean că va scrie mai des materiale pentru gazetele pe care

---

[163] Este vorba despre articolul: *Asupra scrisorii d. Maiorescu din Foaie literară*, nr. 16, în „Curierul românesc", IX, 1838, nr.18. Ion Heliade nu a semnat articolul. Îl tratează pe Maiorescu ca pe un necunoscut, îi combate afirmaţiile, îi apără însă pe profesori, acuzaţi de incultură în termeni ce depăşesc măsura. Vezi nota nr. 2.

[164] *G .B. C. I*, p. 214

[165] *G. B. C. I*, p. 16.

[166] *Ibidem*

acesta le redacta. Dacă Maiorescu va face la fel, „atunci noi ne vom bucura să putem să te ușurăm când și când pe domnia-ta și putem să aducem un folos dragii noastre nații"[167]. Îl roagă însă pe Bariţiu, „dacă s-ar putea", ca „hârtia foii literare să fie ceva mai bună" și ar fi bine dacă s-ar schimba și slovele, „că prea sunt lățoase, ca barba lui Chiril. Foaia politică se citește numai de bărbați, Foaia literară, și de bărbați și de dame"[168]. Deci, Bariţiu beneficia încă de la începutul redactării foilor sale, de ajutorul unor colaboratori, care aveau deja o anumită experiență redacțională și tactică în a se strecura printre furcile caudine ale cenzurii.

Bariţiu a simțit rigorile cenzurii încă de la primele apariții ale foilor sale. Primul număr al gazetei săptămânale pe care a numit-o *Foaie de săptămână*, nici nu a putut fi pus în vânzare, deoarece redactorul Bariţiu, lipsit încă de experiență, a tipărit-o mai înainte să fi obținut autorizația de tipar necesară „și de aceea a fost confiscată". Șicane și încercări de a i se opri gazetele întâlnea la tot pasul. *Gazetele* sale nu puteau fi trimise peste Carpați, în Țările române. Nici măcar în Bucovina nu erau admise. În imperiul austriac circulația presei dintr-o provincie în alta era interzisă.

Atenționat și de colegii săi: Aron Florian și Ioan Maiorescu, agresat de cenzură și de faptul că nu i se permitea expedierea gazetelor sale în Țările române, ca și de faptul că nu avea voie să se aboneze la presa străină din țările mai dezvoltate, că nu erau admise nici organele de presă din Moldova și Muntenia, Bariţiu s-a hotărât să facă o călătorie la Viena, pentru a reduce măsurile restrictive ale cenzurii. Călătoria a fost planificată pentru luna martie. Pentru aceasta el face, am văzut o cerere către Eforia școlii românești din Cetatea Brașovului, în care cerea să i se aprobe demisia cu o lună mai devreme „pentru a face o călătorie mai îndelungată pentru trebile pregătitoare de viața-mi viitoare"[169]. Călătoria plănuită la Viena viza ameliorarea statutului special care era rezervat ziarelor românești brașovene de către organele monarhiei austriece. Neaprobându-i-se demisia de către Eforia școlii românești, Bariţiu va amâna călătoria la Viena pentru luna august 1839.

Călătoria la Viena din anul 1839 este considerată ca făcând parte din „Întâiele călătorii în apus ale lui George Bariţiu"[170].

Povestind împrejurările care l-au determinat să facă această călătorie, Bariţiu relatează că mai întâi a simțit nevoia unui colaborator „la partea politică". La luat colaborator în acest domeniu pe Andrei Mureșanu. Dar el

---

[167] *Ibidem.*
[168] *Ibidem*
[169] G. B. C. X, p. 95.
[170] Vezi: Olimpiu Boitoș, *Întâiele călătorii în apus ale lui George Bariţiu*, Sighișoara, 1947.

simţea „cât îi mai lipseşte lui ca să poată ţine pas egal alăturea cu alţi publicişti de ai popoarelor patriei comune"[171]. A sacrificat suma de 300 fl. din economiile sale, a mai primit 100 fl. ajutor de la protopopul greco-ortodox *Iosif Ighian* şi a întreprins o călătorie la Viena, însoţit de prof. Iacob Mureşanu şi doi tineri. Atmosfera politică din Ungaria era tot mai tulbure în acea perioadă. Se luau tot mai multe măsuri de maghiarizare a populaţiei conlocuitoare nemaghiare. Începutul mai violent în această direcţie a fost marcat de dieta furtunoasă din 1834, după care luptele agrare dintre feudali şi celelalte clase ale societăţii s-au înmulţit şi au crescut an de an. În aceste condiţii pentru Bariţiu, un publicist român, izolat la Braşov sau orişiunde în Transilvania, avea perspectiva ca fapte din sfera politică să primească foarte puţine, cu întârziere şi adeseori atenuate. Drumul de la Braşov la Viena dura 2 săptămâni dus şi două întors. Deci din cele două luni cât a durat călătoria o lună au petrecut-o pe drum, care şi el nu era uşor; drumurile pietruite şi străzi „pardosite" la oraşe, erau încă o raritate.

Greutăţile drumului nu-i îndemnau pe mulţi să plece în călătorii îndelungate. O făceau în primul rând negustorii, îndemnaţi de dorinţa de câştig. Negustoria era, în fond, profesiunea lor. Călătoreau pe distanţe mari şi intelectualii, cărturarii. Ei mergeau în apus din dorinţa de a-şi spori cunoştinţele, ori pentru a găsi răspunsuri cu privire la unele probleme complexe ale vieţii pe care sistemul instituţional din ţările lor nu li-l putea încă asigura. Mulţi intelectuali care au călătorit şi învăţat în apus, au devenit factorul principal al reformelor de mai târziu din ţările răsăritene europene. Iar în cazul Ţărilor româneşti, mulţi transilvăneni din generaţia lui Bariţiu au preluat cultura apuseană prin intermediul celorlalte două principate: Moldova şi Muntenia. Cu timpul au început şi ei să călătorească în apus. Bariţiu este unul din aceştia. El va face însă mai multe călătorii în apus. Cea din 1839 la Viena este prima în acest sens. Într-un fel, putem spune că prima călătorie în apus a fost numai până la Viena, care era prima metropolă din regiunea privilegiată a apusului. Viena era şi capitala culturii europene apusene din imperiul austriac nu numai capitala lui politică. Deci pentru transilvăneni apusul începe la Viena. Budapesta nu îndeplinea şi nici nu putea îndeplini funcţia culturală a Vienei. Capitala Ungariei se baza pe vechile mentalităţi feudale, organizaţia socială a ungurilor a asimilat mai greu modul de existenţă socială şi culturală a apusului, ceea ce s-a răsfrânt şi asupra nivelului cultural al aristocraţiei ungureşti. Această diferenţiere va fi analizată şi de George Bariţiu: El spunea că deşi în Austria a fost un regim absolutist supravegheat de principele Metternich, pe timpul împăratului Iosif

[171] *Foi comemorative la Serbarea din 12/24 mai 1892*, p. 11. A sacrificat suma de 300 fl. din economiile sale.

al II-lea (1804-1835) în Austria propriu-zisă s-au făcut reforme, s-au creat instituţii progresiste, pe teren şcolar, de exemplu, instituţii care reflectau noua orientare a spiritualităţii europene şi care au fost capabile la rândul lor să promoveze noua mentalitate, răspândită în Europa mai cu seamă sub impulsul revoluţiei franceze şi a războaielor napoleoniene. Această orientare nu se propagă însă şi în Ungaria şi Transilvania, deşi ne aflăm în cuprinsul aceluiaşi imperiu, pentru simplul motiv că nobilimea maghiară, al cărui cuvânt era hotărâtor în aceste ţări, fiind mai conservatoare, nici o reformă nu se va putea introduce încă aici[172]. Bariţiu împărtăşea punctul de vedere că „Europa luminată", adică liberală, democratică începea dincolo de frontiera apuseană a Ungariei.

Călătoria la Viena i-a fost folositoare lui Bariţiu. Prin demersurile sale la guvernul central, Bariţiu a obţinut de la acesta, ca foile sale să poată fi înaintate cu poşta şi în Bucovina, ceea ce se considera ca fiind o favoare personală, adică dintr-o parte a monarhiei să se poată trece foi în cealaltă. Iar dintre foile străine care intrau în monarhie tot printr-o favoare specială, însă foarte puţine, a obţinut aprobare pentru „Augsburger Allg. Zeitung", „Journal des Debats" din Paris şi alte câteva. Deşi aceste două ziare nu erau dintre cele care susţineau reformele sociale, ele fiind însă de o orientare liberală mai moderată şi de aceea meritau să fie citite, oferind mai mult decât obţineau din lecturarea presei monarhiei.

Deşi interzisă, presa străină pătrundea în proporţii destul de mari şi în Austria. Bariţiu, folosindu-se de ziarele străine a putut să accentueze caracterul politic al foilor sale, nereducându-se la rolul de gazete informative. L-a ajutat la aceasta cunoaşterea limbii germane, franceze şi maghiare.

Dar gazetele lui Bariţiu erau ameninţate şi de alţii, nu numai de austrieci. Erau ameninţaţi de ruşi şi chiar de saşii din Braşov. În 1840, după ce ruşii l-au impus la tronul Ţării Româneşti pe George Bibescu în locul lui Alexandru Dim. Ghica, acesta din urmă s-a întâlnit cu G. Bariţiu la Braşov în acelaşi an relatându-i că la Petersburg s-a făcut presiune, în Constantinopole, ca Gazetele româneşti să fie interzise în Principatele româneşti. Şi aceasta nu întâmplător. Hotărârea ruşilor era determinată de faptul că „Gazeta" era în acei ani cetită cu mare interes în ambele Principate româneşti, mai ales de oamenii din opoziţiunea antirusească. Urmarea fu, că, consulul general al Rusiei pretinse ca noul domn să oprească în tot cuprinsul ţării lectura foilor româneşti din Braşov, ceea ce se şi întâmplă în adevăr, căci domnul a fost silit să o facă sub pedeapsă de a cădea din graţia Rusiei. Nici un funcţionar

[172] Vezi: G. Bariţiu, *Părţi alese din istoria Transilvaniei*, vol. I, Sibiu, 1889, pp. 564-565, 576.

nu mai cuteza să țină „Gazeta". Atunci domnul pentru ca să nu treacă român rău, promise lui Bariţiu prin secretarul său privat, Grigore Alexandrescu desdăunare (despăgubire-n. ns.) pentru abonaţii săi pierduţi din Muntenia şi-i trimise 120 galbini, care nici de departe nu acopereau dauna" [173]. După aceea Gazeta trecea Carpaţii „pe furiş", cum plastic se exprima Bariţiu.

Opoziţia moldoveană, relatează Bariţiu, a procedat cu totul altfel, a adoptat o „altă ţinută". De la reprezentanţii acesteia a primit pe 1 oct. 1843, prin mijlocirea unei case de comerţ o adresă de recunoştinţă însoţită de un inel mare de oţel cu margini de aur şi 136 de galbini. Pe original, spune Bariţiu, în autobiografia sa se văd semnăturile autografe ale unor boieri mari şi patrioţi (în total 24 de persoane)[174].

Dar gazetele lui Bariţiu nu erau ameninţate numai din partea unor conducători de stat. Erau ameninţate chiar la el acasă în Braşov.

În timpul dietei din 1842, cei doi episcopi ai românilor au înaintat o petiţie cu învinuiri aspre împotriva şicanelor la care erau supuşi românii ce locuiau împreună cu saşii pe aşa *fund regesc (Fundus regius)*. Urmare a fost înrăutăţirea situaţiei celor două foi periodice româneşti supuse cenzurii din partea unor funcţionari saşi. Autorităţile locale au intenţionat chiar să suprime cele două gazete. S-a opus însă tipograful Ioan Gött. Autorităţile locale i-au promis chiar o anumită despăgubire. Dar Gött, proaspăt imigrant la Braşov, din Germania, din Frankfurt, regiune cu un regim mai liberal s-a opus[175].

Deci, gazetele lui Bariţiu erau ameninţate, încă de la începuturile apariţiei lor, de reprezentanţii a trei mari imperii: austriac, otoman şi ţarist. Nu mai puţin erau ele ameninţate de guvernul ungar de la Budapesta şi cel din Transilvania, dar şi de administraţia săsească a municipiului Braşov, administraţie dominată de patriciatul săsesc.

Dar cu toate ameninţările din toate părţile, Bariţiu îşi continua drumul său, făcând operă naţională de educaţie civică, patriotică, de trezire a conştiinţei naţionale, urmărind să facă mai cunoscută naţiunea română, de a impune opiniei publice, de a întări coeziunea ei culturală, de impunere a limbii române unitare etc. Bariţiu scrie despre români, despre nevoile lor, dar şi despre anumite succese ale lor. Scrie nu numai în foile româneşti, ci şi în cele săseşti şi ungureşti. Într-o scrisoare din 19 a 11-a 1840 Florian Aron îi mulţumeşte pentru articolul său din *Satellit*, în care vorbeşte de ţările române. În acelaşi timp îl laudă pe Bariţiu că le-a făcut cunoscută românilor cartea lui Colson: *„De l'état present et de l'avenir des Prinpantés de*

---

[173] George Bariţiu, *Foi comemorative la Serbarea din 12/24mai 1892*.
[174] *Ibidem*, pp. 13-14.
[175] *Ibidem*, pp. 12-13.

Moldavie et de Valachie, suivi destraités de la Turkuie avec les puisances européenes et d'unecharte des pays roumains"[176]. Asupra acestei cărţi *Journal de Débats* a făcut o scurtă critică analitică. Îi va trimite articolul din jurnalul francez care circula prin România. Dacă Bariţiu crede de cuviinţă poate să facă un „extract" şi să-l publice în foile sale, în măsura în care îi va permite cenzura.

În aceeaşi scrisoare din 19.II.1840 A. Florian îi comunica laudele pe care i le aduce Maiorescu lui Bariţiu pentru ostenelile ce pune pentru români. Într-o altă scrisoare însă, datată Bucureşti, martie-aprilie, 1840[177] Aron Fl. intervine pentru aplanarea unor neînţelegeri dintre George Bariţiu şi I. Maiorescu. „Bănuiala ce aveau despre Maiorescul, scrie A. Florian, ţi se va ridica, văzând că împrejurări neştiute au mijlocit neînţelegerile între dumneata şi între el"[178].

În continuarea scrisorii Aron Fl. îl informează pe Bariţiu despre Obştească Adunare a Ţării Româneşti şi lucrările ei. Se vorbeşte mult şi se face puţin. Pe ordinea de zi mai este un proiect pentru a întemeia un *credit obştesc* pentru a le da boierilor posibilitatea să-şi plătească datoriile. Unii deputaţi se împotrivesc, dar sunt şi de aceea care îl aprobă. „În urma cercetării socotelilor şcoalelor, Obştească Adunare a făcut raport către M. S. Prinţul, cerând a se face reformă în şcoală, fiindcă după sistema ce s-a urmat până acum nu s-a văzut nici un spor"[179]. Spera ca persoanele care vor redacta proiectul pentru reforma şcoalelor vor fi persoane cu experienţă să facă un lucru bun, „după cum cere obştea, insuflată de vreo câteva capete bune"[180]. Tot în aceeaşi Obştească Adunare au fost propuşi pentru premiere C. Aristia, pentru traducerea parţială a *Iliadei,* A. Vaillant, pentru *Vocabular purtăreţ românesc-franţuzesc* şi *franţuzesc-românesc* (Bucureşti, 1839) şi Aron Florian pentru volumele din *Idee repede de istoria prinţipatului Ţării Româneşti.* A. Florian îi dădea o veste care nu putea să-l bucure deloc pe Bariţiu şi anume, cu privire la Ion Cîmpineanu, despre care-i scria că „şade afară din Bucureşti la o grădină a sa, închis astfel încât nu are relaţie cu nimic. El n-are voie să iasă afară, nici alţii să meargă la dânsul. Care va fi sfârşitul, nu ştie nimeni. Toţi cei buni de aici aşteaptă cu nerăbdare dezlegarea pricinii Răsăritului, ca să ne vedem soarta: unde rămâneau şi

---

[176] *G. B. C. I*, p. 18. În Gazeta de Transilvania, III, 1840, nr. 5, p. 18, citim "Colson este „autorul unei cărţi interesante pentru prinţipaturile Moldova şi Valahia". Vezi: *Ibidem*, nota 3.

[177] Vezi nota 1 în *G .B .C.*, I, p. 19.

[178] *G. B. C. I*, p. 19.

[179] *Ibidem.*

[180] *Ibidem.*

cum"[181]. Cîmpineanu era şeful opoziţiei boiereşti liberale; pentru activităţile sale reformatoare a fost închis „la Mănăstirea Mărgineni, apoi la Plumbuita. În aceeaşi lună în care a primit scrisoarea de mai sus, Bariţiu a scris „Despre pricina răsăritului", articolul „Cauza Orientală" în Gazeta de Transilvania nr. 18/1840.

Într-o scrisoare din 15 iunie 1840 A. Florian revine asupra lucrărilor şi temelor ce se discutau în acea perioadă în Obştească Adunare. Mai întâi îi comunică ştiri cu privire la reforma şcolară. Comisia pentru reforma şcolară desemnată la Obştească Adunare precedentă s-a apucat de treabă „cu o căldură nebunească, de reformă radicală"[182]. După zile şi nopţi de muncă, comisia a alcătuit un regulament de vreo 18 coale manuscrise. Din aceasta „a furat Eliad cele bune ale sale. Pentru prinţ au întocmit un regulament, după care s-a şi orânduit o comisie de 6 bărbaţi, care să facă absolvenţii necesare şi să dea o formă de proiect în cercetarea, dezbaterea şi aprobarea Obşteştei Adunări. Aceasta fiind informată de comisie că pentru reforma şcolară sunt necesari 20.000 de galbeni, a strâmbat din nas, a cârtit că nu are vreme de a-l cerceta în aceeaşi sesiune parlamentară, apoi „că n-are poftă de a se reforma şcoalele". „Proiectul ca să-şi stingă boierii datoriile", A. Florian îl vede doar ca pe o manevră, era o mască sub care boierii, care nu mai aveau nici un credit, să mai poată stinge casele neguţătoreşti care se află aici". Nici recomandarea făcută prinţului de Adunarea Obştească pentru a-i premia pe cei trei – Aristia, Vaillant şi Aron Florian – nu s-a efectuat. Prinţul, scrie profesorul ardelean, are la dispoziţie mulţi bani, dar crede că nu doreşte să-i premieze.

„Pentru nota făcută la pericopa din manualul de istorie al meu nu numai că nu au nici un cuvânt de a mă supăra, ci – dimpotrivă – îţi mulţumesc că nu laşi să treacă prilejuri în care poţi să faci aducere aminte de mine. Asemenea şi recenzia ce zici că se găteşte îmi va fi bine primită, fie şi măcar crâncenă. De va face trebuinţă voi răspunde"[183]. Despre ce este vorba? Bariţiu a reprodus în „Foaie pentru minte ..." nr.21/1840, p. 161-166, un fragment din Idee repede de istoria Prinţipatului Ţării Româneşti, sub titlul Ţara Românească după pacea de la Adrianopol, din 2 sept. 1828. Reproducerea fragmentului este însoţită de câteva elogii ale lui Bariţiu, la adresa lui A. Florian.

A. Florian nu numai că îi furniza diferite informaţii lui G. Bariţiu, dar fiind mai în vârstă şi având o practică gazetărească mai veche, dar bazându-se şi pe abilităţile redacţionale ale gazetarului ardelean, găseşte de cuviinţă

---

[181] *Ibidem.*
[182] *G. B. C. I*, p. 20.
[183] G. B. C. I, p. 21.

să-i facă unele propuneri şi cu privire la formatul, hârtia, forma literelor, dar şi cu privire la numărul apariţiilor săptămânale. Îi propune lui Bariţiu să editeze săptămânal două numere din *Gazetă*. Gazetele politice: *Curierul, Albina* ca şi *Cantorul* nu satisfăceau cererea de lecturi politice şi exigenţele de calitate din partea publicului din Principatele române „Gazeta Dvs., în forma, redacţia şi alegerea articolelor, n-are rivală; aşadar oricum o vei întoarce, ea va izbuti. Urcarea preţului să nu te sperie nimic, căci acele ce dă acum o sumă pentru o dată pe săptămână, dă bucuros şi îndoit pentru două ori, şi încă ea va număra mai mulţi abonaţi, căci atunci este gazetă politică zdravănă, fără asemănare"[184].

Probabil că la cererea lui Bariţiu, A. Florian îi comunica unele date despre populaţia Moldovei şi a Ţării Româneşti. Acele date au şi fost utilizate de gazetarul ardelean în articolul întitulat: *Ţara Românească şi Moldova*, apărut în *Gazeta de Transilvania*, III, 1840, 28 (17 iulie), 1840, p. 109-110[185].

În aceeaşi scrisoare, A. Florian îi da câteva relaţii despre Mihail Kogălniceanu exprimate în cuvinte admirative. „Kogălniceanu, relatează profesorul ardelean, a fost în iarna trecută aici la noi; am avut vreo câteva întâlniri cu dânsul. „Este un tânăr bărbat, un om deplin, un bărbat învăţat şi patriot. Am vorbit multe cu dânsul, şi poate oricine să se mulţumească. Şi-a făcut creştere şi învăţătură la Berlin, nu în Paris, ca stricaţii noştri"[186]. Din nou aprecieri dure, exagerate la adresa muntenilor, pe care nu-i înţelegea încă, nici el, nici Ion Maiorescu. Se pare ca Bariţiu, de-a lungul activităţilor ulterioare i-a înţeles mai bine pe munteni, le-a înţeles stilul de viaţă, s-a adaptat la comportamentul lor.

Despre Cîmpineanu îi relatează că este tot la Mărgineni, dar nu se ştie până când. „Vezi cât de primejdios a începe lucruri mari fără oameni. Vezi cum s-a vândut, săracul, chiar de aceia care i-au mâncat pâinea şi sarea!"[187], îi scria Aron Fl. lui Bariţiu, convins că mişcarea lui Cîmpineanu şi a colaboratorilor săi a început prea devreme „fără pregătire temeinică". O încercare de a reglementa prin lege a veniturilor mitropoliei şi episcopiilor, iar surplusul să fie vărsat în casa statului a eşuat. „Dar casta cea neagră, pe de o parte, a înfricoşat pe bigoţi cu afurisenii, pe ceilalţi i-au momit cu bani, şi aşa Obştească Adunare a hotărât ca lucrurile sfinte să nu se atingă de mâini profane!!!"[188].

---

[184] *Ibidem*, p. 21.
[185] Vezi: *Ibidem*, nota nr. 2, p. 23.
[186] *Ibidem*, p. 22.
[187] *Ibidem*.
[188] *Ibidem*, p. 23.

Într-o scrisoare din 27 decembrie 1840 Florian Aron îi comunica lui Bariţiu că membrii comisiei create în vederea „cercetării" regulamentului şcolar nu au lucrat cu spor. Au amânat lucrul până după sărbători; au ţinut numai patru şedinţe (şeanse). Acolo „s-a văzut un duh de dezghinare între efori şi deobşte-o nu prea mare dorire de a face reformă radicală în şcoală şi, în sfârşit, o nu prea mare tragere de inimă de a da banii ce îi cere înfiinţarea regulamentului. Ce se va face în pricina aceasta după sărbători îţi voi mai împărtăşi. Pentru acuma mă mărginesc a-ţi arăta că Prinţul nostru, temându-se de concurenţa moldovenilor, a hotărât să nu cruţe banii pentru şcoale"[189]. Dar - remarcă Florian – Prinţul nu poate da nimic fără Obştească Adunare.

Printre intensele preocupări pe care le avea în calitate de profesor şi de ziarist, Bariţiu mai găseşte timp să se şi căsătorească. În data de 6/18 ianuarie 1841 a schimbat inelele cu soţia sa Maria Velisar la Timiş, la locuinţa lui George Carcalechi, fiind prezent amicul său Dr. Pavel Vasici, directorul carantinei, împreună cu soţia sa Iuliana. A primit „dispensaţiune arhierească" de la episcopul unit Ioan Lemeni în data de 22 martie 1841[190]. În 13/25 aprilie s-a cununat însă numai acasă tot la Carcalechi la Braşov, prin parohul S. Tamaş din Tohan, pe care preoţii din Şchei nu l-au suferit a se apropia de biserică, nici au voit a face strigări pentru soţia mea, nici a o dispensa de ele"[191]. Bariţiu a ignorat însă toate aceste „mici răzbunări popeşti" şi s-a cununat fără voia lor, ca şi fără voia părinţilor săi, care nu voiau nicidecum ca el să rămână pe la Braşov. Bariţiu era animat de scopuri mari: „Îmi mânam sacrul scop de a face din Braşov o piaţă, nu numai comercială, ci totodată şi mai vârtos un izvor de cultură şi lumină naţională, cum şi – de s-ar putea în viaţă-mi – un repaos şi acoperământ pentru libertatea bine înţeleasă şi pentru eterna dreptate şi adevăr, în care apăsata mea naţiune pe atunci nici că mai credea"[192]. Naşi i-au fost Dr. Pavel Vasici şi Georgiu Arbutina, maior şi comandant de piaţă şi frontieră.

Soţia lui Bariţiu a fost o persoană cu o sănătate şubredă, soacra emitea pretenţii exagerate, ceea ce i-a provocat greutăţi mari lui Bariţiu, veniturile fiindu-i destul de limitate.

În anul 1841, Bariţiu va continua sa corespondeze cu prietenii săi ardeleni care se găseau în capitala Ţării Româneşti: Ion Maiorescu şi Aron Florian. Tonul scrisorilor care se refereau la starea socială şi politică a celor două ţări româneşti era foarte aspru faţă de comportamentul boierimii.

---

[189] *Ibidem*, p. 24.

[190] *Foi comemorative la Serbarea din 12/24 mai 1892*. Sibiu, 1892, p. 12

[191] *Memoriile lui George Bariţiu (Însemnări din viaţa mea căsătorită)*, Vezi: Olimpiu Boitoş, *Studii literare*, Sibiu, 1942, p. 10.

[192] *Ibidem*, pp. 10-11.

Boierilor, scria Ion Maiorescu, într-o scrisoare din 20 iunie 1841 „nu le trebuie lumină, le e frică şi de zarea ei"[193].

În primii ani ai apariţiei gazetelor sale, George Bariţiu era preocupat, printre altele, de îmbunătăţirea conţinutului şi formei acestora. Veniturile din gazetărie erau reduse. Îmbunătăţirile costau. Pentru a obţine bani mai mulţi era necesară creşterea tirajului şi sporirea apariţiilor săptămânale. Toate acestea presupuneau creşterea preţului fiecărui exemplar al *Gazetelor*. Bariţiu avea îndoieli în privinţa reuşitei. I-a venit şi de această dată în ajutor tot Aron Fl. Acesta într-o scrisoare din 20/8 octombrie 1841 îi scrie că *Gazeta* slujeşte cauza naţională, cauza unei naţiuni urgisite, în condiţiile în care lupta naţională a început. Posteritatea va înţelege mai bine rolul lor, la care se vor adăuga şi cei puţini din prezent care deja le-au înţeles rostul şi-l vor sprijini. „Îmbărbătează-te numai cu curaj şi cu moderaţie, *că izbânda pricinei cei năpăstuite* ce o apără foaia d-tale să fie triumful ei cel mai strălucit. Dar până atunci îţi trebuie ajutor şi sprijinire, o ştiu atât de bine şi o simţ atât de adânc ca şi d-ta. Ne având alte mijloace la îndemână, ai vrea să urci preţul foii şi stai la îndoială. Suie-l şi nu te teme că se va împuţina numărul acelora care o citesc şi o cinstesc"[194]. Românii din Muntenia nu au altă gazetă mai bună, explica A. Florian, care cunoştea şi înţelegea cursul evenimentelor şi modul cum era apreciată de opinia publică *Gazeta de Transilvania*, *Foaia* lui Bariţiu ajunsese deja o trebuinţă pentru românii care o cunoşteau. Trei-patru bănuţi în plus nu va conta pentru cei ce o cunosc. Dar pentru aceasta ar fi bine ca Bariţiu să facă o chemare bine întocmită către public. Florian îşi ia angajamentul că prin scrisori particulare trimise în toate judeţele ţării va recomanda *Gazeta* mai ales profesorilor. Piedică nu era preţul, ci proasta organizare a poştei române de atunci. Asupra acestui lucru va trebui să reflecteze Bariţiu, preţul conta mai puţin pentru cei ce voiau să citească o gazetă bună, ce făceau operă naţională.

Despre proiectul reformei şcolilor îl anunţa că lâncezea din cauza autorităţilor din Ţara Românească.

Referitor la părerile unor ardeleni ce au trecut să lucreze în principatele române de peste Carpaţi, am văzut punctele de vedere critice pe care le exprimau Aron Florian şi I. Maiorescu cu privire la intelectualitatea românească şi la politicienii celor două ţări româneşti.

Într-o scrisoare din Iaşi, datată 30 mai 1843, adresată lui Bariţiu, Ion Maiorescu recunoaşte că şi unii ardeleni sau bănăţeni veniţi în principate nu dau întotdeauna dovadă de un caracter integru. Unii adoptă stilul şi comportamentul unor cercuri de interese, respingându-i pe alţii din alte

[193] *G. B. C. I*, p. 249.
[194] *Ibidem*, p. 25.

grupuri şi grupuleţe. „Datoria noastră, scrie Maiorescu, este ca să integrăm caracterul naţiei şi dacă noi ne vom face ciocoi, apoi nu numai că nu ne ajungem scopul, ci încă, îi întărim în părerea lor, că ei fac bine. Înţelepciunea nu cere de la noi ca venind în ţările acestea să ne prefacem cu totul, ci numai să ne acomodăm după slăbiciunile lor, fără a ni le însuşi. Totdeauna, mai ales de cinci ani încoace, am lucrat după temeiul acesta şi de aceea totdeauna am fost iubit de toţi"[195]. Desigur I. Maiorescu exagerează când vorbeşte de necesitatea „îndreptării caracterului naţiei", vorbind în termeni globali. Mai selectiv s-a dovedit a fi Aron Fl. care vorbeşte de aristocraţia veche, formată sub influenţa dominaţiei fanariote şi a imperiului Otoman. El, vorbind totodată şi despre necesitatea celei de a treia stări, adică a burgheziei, a unor stări liberale şi îndepărtarea stărilor feudale devenite perimate chiar şi în ţările româneşti.

Anul 1843 a adus familiei Bariţiu bucuria naşterii unei fetiţe în data de 20/8 III, pe care din cauza intrigilor popeşti a botezat-o acasă, punându-i numele Amelia. Naş i-a fost Dr. Pavel Vasici. Dar în 16/6 mai acelaşi an, fetiţa a decedat. „Boala – recunoaşte Bariţiu – i se trase mai mult din neştiinţa noastră de a tracta cu pruncii"[196].

Cu cât „Gazeta" şi „Foaia" deveneau din ce în ce mai bine organizate şi redactate cu mai multă pricepere în a nu da ocazia cenzorilor s-o suprime, cu atât organele statale austriece şi ungureşti căutau alte mijloace de a perturba buna circulaţie a lor între redacţie şi cititorul, beneficiar al producţiei gazetăreşti. Aron Florian, de exemplu, îl sesiza într-o scrisoare trimisă din Bucureşti în 17.I.1844 că o scrisoare pe care Bariţiu i-a expediat-o în 13.XII.1943, împreună cu două foi, a primit-o abia în 15 ian. 1844. Bănuieşte că poşta întârzia şi încurca în mod intenţionat scrisorile şi jurnalele lui Bariţiu. Acelaşi lucru i s-a întâmplat şi lui Bariţiu cu scrisorile pe care i le-a trimis Aron Florian. Din nou Florian îl încurajează, scriindu-i că forţele întunericului nu vor învinge niciodată forţele luminilor în acel secol al XIX-lea, care era veacul înaintării.

Lucrările Camerei (ale Obşteştei Adunări) lâncezeau. Se contura deja o opoziţie puternică. Cei ce au susţinut guvernul în alegeri şi nu au primit posturile pe care şi le-au dorit au trecut în opoziţie. De altfel organele de conducere ale Camerei sunt dominate de opoziţie. „De unde urmează că proiectele şi toate propunerile gubernului sunt în primejdie de a nu se primi. Minoritatea numără, cu adevărat, pe cei mai buni oratori, dar ce folos, căci balotaţia biruieşte cu numărul"[197]. Se prevedea o ruptură între domnitorul

[195] *G. B. C. I*, p. 259.
[196] Olimpiu Boitoş. *op. cit.*, p. 11.
[197] *G. B. C. I*, p. 36.

Gh. Bibescu şi Obştească Adunare. Ea a şi izbucnit. În 1844 Adunarea a anulat concesiunea acordată de domn, în octombrie 1843, maiorului rus Trandafilov de a explora şi exploata minele metalifere pe care le va descoperi în ţară. Bibescu a dizolvat Adunarea fără termen, i-a redat lui Trandafilov concesiunea şi timp de aproape doi ani a guvernat prin decrete-legi, dictatorial[198].

Aron Florian îi comunică lui Bariţiu că era forte supărat pentru că în programul Obşteştei Adunări, pe 1844 nu şi-au găsit loc proiectele şcolare. Supărat pentru aceasta, Aron Florian îi relatează lui Bariţiu că „după ce a stropit urât pe un deputat însemnat şi cu influenţă în minoritate ..." i-a zis „... nu e ruşine ca Braşovul să aibă două gimnazii şi acuşi şi pe al treilea şi Ţara Românească întreagă să n-aibă nici unul bun?" După ce i-am spus că în colegiul evanghelic se pregătesc tineri pentru Berlin şi Oxford, mă roagă ca să-i dau o relaţie de starea acelui colegiu, adică de fondurile lui şi catedrele ce sunt şi mi se jură că o să-i arate lui Vodă. Dacă poţi să ai înlesnire, fă-mi o însemnare despre aceasta şi trimite-mi-o curând"[199].

Într-o scrisoare din 6 martie 1844, Aron Florian îi scria gazetarului ardelean, că domnitorul închisese prin „ofiţ domnesc" în ziua de sâmbătă 4 martie Camera Obştească. „Încordarea dintre dânsa şi guvern" – îi relata el se apropia de extrem; opoziţia era asmuţată de agenţi străini ai Cabinetului, ca să ocolească scandale şi să dobândească vreme, închise Camera, rămânând bugete neîntărite, raporturi necitite, socoteli neisprăvite. Toţi ne aflăm între nădejde şi frică.

Opoziţia a protestat prin viu grai înaintea lui Duhanel, dar diplomatul îi ceru act oficial, ceea ce nu poate, fiind Camera închisă. Iată unde suntem!"[200]

Multe din informaţiile furnizate prin scrisorile lui Aron Florian sunt folosite de Bariţiu pentru informarea publicului din Transilvania cu privire la evenimentele politice din Muntenia şi Moldova cu plusurile şi minusurile lor. El le publică în „Gazeta de Transilvania", „Foaie pentru minte" sau chiar în gazetele braşovene ce apăreau în limba germană. Spre exemplu, în legătură cu „cvestia minelor" Bariţiu a dat ample informaţii în Gazeta de Transilvania 1844, nr. 17, 24, 25, 40 ş.a. îndemnându-i pe români să se deprindă şi ei „la ştiinţa montanistică şi metalurgică"; despre tulburările de la Brăila, Bariţiu anunţă condamnările pronunţate la terminarea procesului intentat complotiştilor în *Gazeta de Transilvania* nr.22/1844 ca fiind după o corespondenţă particulară"; de fapt după relatările lui Aron Florian.

---

[198] Vezi: *Istoria României*, Bucureşti, 1964, p. 995.
[199] *G. B. C. I*, p. 36.
[200] *Ibidem*, p. 42.

Faptul că Bariţiu se străduia să scrie în *foile* sale pentru toţi românii din toate ţările române şi, totodată, să-i informeze despre români pe conlocuitorii de altă limbă decât cea română, era foarte apreciat de A. Florian. El apreciază şi mijloacele inteligente, inventive pe care le întrebuinţa Bariţiu pentru ca foile sale să fie înţelese de reprezentanţii tuturor păturilor sociale şi cu grade de cultură diferite. Referindu-se la aceste calităţi ale prietenului său braşovean, A. Florian îi scrie că „tu eşti dăruit cu acea agerime de duh, cu acel tact rafinat prin experienţă, că dacă nu nimereşti chiar mijlocul cel drept, cel puţin să nu te arunci pe extreme"[201]. Necăjit că Bariţiu întârzia câte odată să-i răspundă la scrisori, Aron Fl. îi scria hotărât că „nu-ţi mai scriu până când nu-mi vei scrie tu sau cel puţin nu-mi vei trimite cărţile. Dar cine dracul să se pună cu tine, care eşti mic şi mare, blând şi arţăgos, moale şi îndărătnic, slab şi tare ca stânca în mijlocul valurilor mării"[202]. Totodată, Bariţiu era pentru prietenul său „publicist al românilor de pretutindeni, pe care-i servea cu toată fiinţa sa.

Anul 1844 îi aduce bucuria naşterii unei fetiţe, pe care a botezat-o Maria. Spre marea tristeţe a familiei Bariţiu şi această a doua fetiţă a decedat curând.

În anul 1844, Bariţiu relatează că a avut de efectuat nişte cheltuieli pe care bugetul său sărăcăcios le-a suportat cu mare greutate: cheltuieli cu soacra care emitea pretenţii fără să ţină seama de bugetul de venituri şi cheltuieli ale lui Bariţiu, o călătorie făcută la Comarnic şi alta prin octombrie la Bucureşti, plata salariului lui Andrei Mureşanu, cheltuieli cu mutarea într-o nouă locuinţă, fiind nevoit să părăsească casa Capelei care era cu totul necorespunzătoare.

Despre cele două călătorii din anul 1844, Bariţiu nu scrie prea multe. Totuşi în autobiografia sa din 1882, el revine şi povesteşte, dar mai mult împrejurările care l-au determinat s-o facă pe aceea din octombrie la Bucureşti, dar şi aici mai mult scrie despre împrejurările care l-au determinat să meargă din nou acolo. Bariţiu îşi începe relatarea repetând, în 1844, ceea ce spusese încă în 1836 despre condiţiile grele ale unei călătorii de la Braşov la Bucureşti. O călătorie pe această distanţă ţinea, de regulă, pe timp frumos două zile şi jumătate, cu condiţia să te aprovizionezi cu „merinde bine" şi suficiente în desagi, sau în vreo „ladă de trăsură" „căci locande sau restauraţiuni întru înţeles european lipseau mai peste tot ca şi pe pustele Ungariei, ca şi în munţii Transilvaniei"[203]. Deci acum în comparaţie cu 1836, Bariţiu are posibilitatea să facă asemănarea condiţiilor corespunzătoare între

---

[201] *Ibidem*, p. 42.

[202] *Ibidem*, p. 50.

[203] *„Foi comemorative, la Serbarea din 12/24 mai 1892*. Sibiu, 1892, p. 14.

trei ţări de atunci: Transilvania, Ţara Românească şi Ungaria, în contrast cu ceea ce era în Austria.

Bariţiu explică cititorilor săi de atunci că era dator cu această vizită „la o mulţime de cunoscuţi şi amici". Deci de aceasta dată nu mai este un tânăr necunoscut, ca în 1836. Mai ţinea legătura cu multe personalităţi ale timpului de atunci din Bucureşti. Dar foarte multe cunoştinţe şi le-a făcut după ce s-a stabilit la Braşov. De data aceasta nu s-a mai dus el la ele, ci au venit şi ele la el. Aici, spune Bariţiu, i-a venit în ajutor Providenţa. „Se întâmplase adecă, ca prin voia Providenţei, ca de la 1838 înainte apele minerale de la Vâlcele (Elöpatak) distanţă de trei ore de la Braşov, mai târziu de la Covasna şi Zaizon, alteori şi cele de la Borsec, erau cercetate din an în an tot mai des şi de către oaspeţi tot mai mulţi şi aleşi din Muntenia"[204]. Pentru a fi mai convingător sau poate pentru istorie, Bariţiu enunţă numele unor personalităţi care într-adevăr au îndeplinit un rol important în istoria Munteniei şi a României. Mitropolitul Neofit, episcopul Cesarie de la Buzău şi alţi arhierei şi arhimandriţi, boieri mari şi bătrâni venerabili ca marele ban Iordache (George) Filipescu, agerul Alecu Filipescu supranumit Vulpe, marele spătar (general) Constantin Ghica, Barbu D. Ştirbei şi fratele său G. Bibescu înainte de a se face domni, fraţii Slătineanu şi alţi coconi împreună cu soţiile lor, iar dintre literaţi aminteşte pe Ion Eliade Rădulescu, Costache Moşoiu, profesor de drepturi, fost un timp secretar de cabinet al principelui Alexandru Ghica, Florian Aron, Ion Maiorescu de la Craiova, Nicolae Bălcescu, poeţii Dimitrie Bolintineanu, Cezar Boliac, Grigore Alexandrescu, o doamnă literară, Florescu, fraţii Rucăreanu şi alte multe persoane şi familii distinse care îşi aveau peste vară locul de întâlnire, cu deosebire la Vâlcele, unde mergea şi Bariţiu cu familia sa. Multe din aceste persoane după tratamente mai rămâneau câteva zile la Braşov, unde le plăcea.

Este clar că cei ce studiază istoria pot să deducă importanţa şi influenţa binefăcătoare a acestor întâlniri anuale ale cărturarilor şi politicienilor români asupra dezvoltării limbii şi literaturii române. Şi cel mai câştigat din toţi nu era altul decât Bariţiu, în calitate de redactor şi proprietar al *Gazetei de Transilvania*. Întâlnirea atâtor personalităţi concentrată într-o perioadă scurtă, dar toate capabile să-i furnizeze ştiri, întâmplări, cancanuri ş.a. era o adevărată binefacere pentru un redactor de ziar, care-şi putea trage multe informaţii direct de la sursă. Pentru a ne convinge cât de importante erau acestea vom transcrie un scurt fragment din autobiografia marelui nostru gazetar: „Generaţiunile moderne îşi pot face oareşicare idee despre influenţa binefăcătoare pe care a putut să o aibă acele conveniri anuale ale

[204] *Ibidem*, pp. 14-15.

cărturarilor şi politicilor români asupra dezvoltării limbei şi literaturii române, cum şi asupra ţinutei redactorului Gazetei, care în acei ani venea în plăcuta poziţiune ca să-şi tragă informaţiunile sale de-a dreptul prin graiul viu al cutărui ministru sau şi indirect din cabinetul Domnului. Bariţiu era dator să mulţumească odată la atâţi bărbaţi eminenţi acasă la ei, în patria lor"[205]. De fapt nu Bariţiu era dator cu o vizită bucureştenilor, ci ei îi erau datori să-l invite, deoarece în timpul vizitelor lor la Braşov, gazetarul braşovean, într-un fel sau altul, le era gazdă, probabil le dădea şi unele informaţii, îi punea la curent cu problemele Transilvaniei, cu problemele naţionale complexe pe care le prezenta aceasta, chestiuni sociale specifice, care, desigur, au contribuit la îmbogăţirea chiar a bagajului de cunoştinţe ale personalităţilor respective.

Bariţiu nu dă prea multe amănunte despre cele ce s-au petrecut în timpul vizitelor reciproce. Dar sigur au discutat despre viitorul ţărilor româneşti, despre strategii ale mişcării de eliberare naţională, probabil şi de unire a principatelor române. Putem deduce câte ceva din fragmentul unor discuţii dintre el şi Ioan Câmpineanu. Acesta din urmă, întors recent din exilul în care l-a trimis domnitorul la porunca Rusiei, l-a invitat la un ceai unde erau prezenţi Nicolae şi Costache Bălcescu. Bariţiu l-a întrebat pe Câmpineanu, ce crede „vor scăpa principatele vreodată de jugul Rusiei? Câmpineanu îi răspunse: Iubitule, noi vom scăpa, căci noi cunoaştem prea bine pe muscali, ştim cum să ne purtăm cu ei; avem mijloacele noastre secrete şi fermecătoare asupra lor. Dară voi cei ferecaţi în lanţurile feudalismului cum credeţi că veţi scăpa vreodată? Nu cumva prin ajutorul absolutismului austriac"[206]. Bariţiu recunoaşte că atunci nu a putut să-i răspundă lui Câmpineanu. În fond, recunoaşte că nu a ştiut ce să-i răspundă. A ţinut-o însă minte. A înţeles-o abia în 1849 după înăbuşirea insurecţiei româneşti. Austria nu pe români i-a salvat la 1848-1849, ci pe ea s-a salvat. Iar după încheierea ostilităţilor, împăratul austriac a introdus regimul absolutist care s-a aplicat drastic atât celor ce au luptat împotriva austriecilor cât şi celor care i-au ajutat pe austrieci să învingă insurecţia maghiară. Românii transilvăneni au fost în continuare asupriţi şi de austrieci şi de unguri, ajungându-se în cele din urmă la dualismul austro-ungar. Iluziei credinţei în „bunul împărat" i-a căzut victimă mulţi ani - într-o anumită măsură, observăm încă o dată, şi George Bariţiu. Dovada este fumizată de faptul că formele de luptă folosite de el, ca şi ceilalţi militanţi naţionali erau bazate tot pe petiţii şi memoranduri. Înaintarea unor petiţii memorii, memorandumuri, audienţe la împărat nu le-a adus eliberarea. Majoritatea

[205] *Ibidem*, p. 15.
[206] *Ibidem.*

concesiunilor, puține la număr, acordate de împărat erau date cu o mână și luate apoi cu altă mână. Abia condițiile create în timpul primului război mondial au dus la actul Unirii din 1 Decembrie 1918.

Faptul că George Barițiu era considerat un gazetar al tuturor românilor este atestat nu numai de vizita făcută de el la București în octombrie 1844, vizită care, considerăm noi, a continuat multe discuții începute la Brașov în vara anului 1844 și chiar și mai înainte, ci și de conținutul scrisorilor pe care le primea gazetarul brașovean de la București de la Aron Florian și de la Ion Maiorescu de la Craiova. Însuși domnitorul și guvernul Țării Românești reacționează la articolele sau corespondențele publicate de Barițiu fie în Gazetele sale, fie în presa sașilor din Brașov.

Într-o scrisoare din Craiova, datată 5 mai 1844, Maiorescu îi comunică lui Barițiu că oamenii din Craiova doresc a vedea în foile din Ardeal mai multe despre Țara Românească. I. Bibescu îl suspecta pe Barițiu că este plătit de către Sturza, altfel nu ar fi scris așa mult despre Moldova. Maiorescu i-a explicat lui I. Bibescu că Sturza a fost totdeauna „mai discret către gazeta sa decât muntenii și că probabil bucureștenii sunt mai leneși și nu-i scriu. Ca urmare, I. Bibescu i-a mărturisit că el citește cu regularitate foile lui Barițiu. Ba mai mult, Bibescu i-a scris „Măriei-sale arătându-i cum trebuie să prețuiască *Gazeta de Transilvania* și spunându-i că și articolii din gazeta nemțească din Brașov în favorul guvernului, ies din condeiul tău. Ți-a făcut destulă recomandație"[207].

Maiorescu este nedumerit de informațiile pe care le-a primit Barițiu despre încheierea de contracte de către rusul Trandafilov în vederea exploatării minelor metalifere. Maiorescu îi comunică lui Barițiu că s-a interesat și el. Rezultatul a fost că nimeni nu a încheiat nici un contract cu Trandafilov. „Este curat o speculație a unor capitaliști particulari", presupunea el, se părea că corespondentul a fost indus în eroare de către „vorbele răspândite de opoziție". Corespondentul nu era altul decât Aron Florian, prietenul lui Barițiu și al lui I. Maiorescu. A. Florian l-a informat pe Barițiu, prin mai multe scrisori, despre modul cum decurgeau și care erau temele discuțiilor din Obștească Adunare în care s-a discutat și cazul Trandafilov. Dar în timp ce Maiorescu era de partea domnitorului și a guvernului, Aron Florian simpatiza cu opoziția din Obștească Adunare. El îi relatează că și unii deputați care țineau cu puterea în general au votat împotriva proiectului cu Trandafilov. „Prin urmare toată Adunarea a avut același princep, dar spun și ei că opoziția a înăsprit raportul, ocărând pe guvern, ce însă era în drepturile sale, și așa au supărat pe vodă care, dacă s-ar

[207] *G. B. C. I*, p. 280.

fi primit proiectul pentru miliție, n-ar fi închis Adunarea"[208]. Maiorescu îl informa pe Bariţiu că se aştepta „să vină în Muntenia un comisar turc pentru *regularea unor punturi asupra insulelor Dunării* şi aceasta după cererea ce a făcut chiar Vodă la sultanul cu prilejul aflării sale acolo"[209].

Prin Ion Maiorescu, Bariţiu era informat, printre altele şi de poziţia pe care o avea guvernul faţă de Gazeta de Transilvania. Într-o scrisoare expediată în 5 iulie 1844, Maiorescu îi scria lui Bariţiu că guvernul se simţea atacat de el. „Aceasta adevereşte că ei pun oarecare temei pe însemnătatea *Gazetei de Transilvania*"[210]. Aflându-se la Craiova, cu ocazia unei întâlniri a nobilimii din Craiova, unde se afla şi Domnul Ştirbei, acesta l-a invitat la o convorbire intimă, cerându-i nişte explicaţii cu privire la Gazetă. Ştirbei era supărat pe faptul că în *Gazetă*, Bariţiu critica unele stări existente în Ţara Românească. Maiorescu l-a rugat pe Ştirbei să nu se ia după ce-i spun unii sau alţii pentru că probabil el nu citeşte *Gazeta*. Ştie despre ea numai ceea ce-i relatează unul sau altul dintre „voitorii de rău".

Într-o altă convorbire i-a prezentat lui Ştirbei şi două scrisori primite de la Bariţiu din care reieşea că el este devotat guvernului. A intervenit şi C. Poenaru care a explicat că el însuşi se va face corespondent al *Gazetei*. În toiul discuţiilor, Maiorescu i-a spus că este rău dacă nu apreciază *Gazeta* cât merită şi că: „Ea, *Gazeta*, este singurul organ naţional; Gubernul are trebuinţă de opinia românilor, căci românii or să scrie istoria gubernului şi nu streinii. Apoi românii ca să se unească mai bine, ca să viseze şi ei de vreun viitor fericit, ca să mai gândească a trăi ca naţie, au trebuinţă de un punct de centralizaţia dorinţelor şi nădejdilor lor. Acest punct de centralizaţie românii au început a-l privi în Bibescu. A venit dar vremea ca gubernul Ţării Româneşti să-şi cunoască înalta sa chemare, să pipăie pulsul naţiei şi să ţie opinia în românime, atât de trebuincioasă pentru educarea naţiei şi pregătirea ei la epoca în care intră. Numai *Gazeta Transilvaniei* poate fi organul acestei renaşteri mari etc. M-a sprijinit şi Diculescu, şi ceilalţi care mai veniseră. Oricum tu trebuie să fii discret către gubern. Ştirbei m-a ascultat cu băgare de seamă"[211]. Ion Maiorescu exprima nu numai părerea sa cu privire la Transilvania. Pe parcursul viitoarelor pagini vom avea ocazia să expunem şi opiniile altor personalităţi cu privire la rolul naţional îndeplinit de gazetele lui Bariţiu.

Dintr-o scrisoare a aceluiaşi I. Maiorescu din 22-8 octombrie 1844 aflăm că Bariţiu prezent la Bucureşti în luna octombrie nu s-a dus şi la

---

[208] *Ibidem*
[209] *Ibidem*
[210] *Ibidem*, p. 282.
[211] *Ibidem*, p. 283.

Craiova ca să-şi vadă prietenul. Aflăm însă că Bariţiu nu s-a dus până la Craiova, deoarece avea de gând să vadă şi Moldova, dar s-a întors la Braşov „fără a vedea Moldova". Cât despre vizita făcută la mitropolie, a greşit luându-l de călăuză pe Bălăşescu care nu era deloc în graţiile mitropolitului, cu care a avut anumite neînţelegeri. Era convins că multe probleme şi informaţii pe care le-ar fi dorit mitropolitul să i le furnizeze lui Bariţiu, nu i-au fost relatate din cauza prezenţei lui Bălăşescu, în care prelatul nu avea încredere.

Sfârşitul unui an şi începutul celui următor îi provocau lui Bariţiu multe preocupări cu privire la asigurarea de abonamente, în număr suficient de mare pentru a realiza o anumită rentabilitate întreprinderii sale de gazetărie, întocmirea de liste cu abonaţii, expedierea foilor la timp, încasări de bani, corespondenţe trimise şi primite de la agenţii săi care lucrau cu abonaţii şi multe alte preocupări. Bariţiu era ajutat în această muncă de corespondenţi din diferite localităţi mai însemnate din toate ţările române. Printre cei ce-l ajutau să abţină abonamente erau şi cei doi prieteni ai săi, Aron Florian la Bucureşti şi Ion Maiorescu la Craiova. De fapt, între Bariţiu şi prietenii săi prin intermediul corespondenţei îşi solicitau unul altuia şi alte servicii reciproce, nu numai referitoare la activitatea ziaristică. De exemplu, într-o scrisoare, Aron Florian îl ruga pe Bariţiu să-i facă rostul de o slujnică pentru a servi ca ajutor de bucătăreasă într-o pensiune pe care o ţinea el. Bariţiu l-a ajutat trimeţându-i o slujnică de loc de prin Braşov. Aron Florian, am văzut îi trimetea ştiri şi analiza unor situaţii despre stările social-politice din Ţara Românească, îi făcea abonamente ş.a. Multe ştiri şi analize ale lui A. Florian au fost publicate în presa braşoveană. Maiorescu, la rândul lui, într-o scrisoare din 5.II.1845, îl înştiinţează că i-a trimis cu întârziere o listă cu prenumeranţi (abonaţi). Bariţiu este rugat să onoreze comenzile cât mai repede posibil. Bariţiu îi promisese că îi va trimite o carte a lui Paget despre Ungaria şi Ardeal. Îl informează pe Bariţiu că el cercetează originea dacilor şi că a ajuns la concluzia că „ei au fost de viţă celţi. Paget îmi dă un mare argument, unde vorbeşte de hăţăgani"[212]. Îl anunţă pe Bariţiu că-i va trimite un articol pentru foile sale în care expune problema pe scurt, iar „lucrarea întreagă va ieşi mai târziu. Dacă în scrisoarea din 5 iulie 1844, Ion Maiorescu îi comunica cu bucurie lui Bariţiu faptul că l-a ajutat să primească nişte bani de la D. Ştirbei, într-o altă scrisoare din 20 iunie 1845 profesorul craiovean ţine să sublinieze apăsat acest lucru. Reiese aceasta din modul cum i se adresează prietenului său: „Ei, Bariţiu, acuma trebuie să-ţi spun că dacă Vodă sau logofătul Bibescu a făcut ceva pentru tine, o mică sprijinire – acest mult-puţin – este numai şi numai de la mine! Dar de ce ţi-o spun eu ţie?

[212] *Ibidem*, p. 285.

Ca să mă laud ? ... Îţi spui acest lucru pentru că, după ce ţi-am dat dovezi că eu sprijinesc foile tale, ca un organ naţional şi chiar şi pe tine voi să te încoronez, socotesc că a venit prilejul şi poate că mi se cade şi dreptul – între patru ochi a-ţi da o mică lecţie"[213]. Îi reproşează lui Bariţiu ca nu s-a purtat corect faţă de relaţiile dintre Eliade R. şi Maiorescu, că a criticat prea dur clericii de la Blaj, că aceştia nu meritau o critică atât de aspră, aducându-i aminte şi de felul cum se comporta la seminarul din Blaj. Maiorescu a zis, l-a criticat pe Bariţiu „i-a dat o lecţie" şi au rămas prieteni buni. Corespondenţă ce a urmat este un mod de comunicare exemplar, de colaborare şi respect reciproc.

Anul 1845 este considerat de Bariţiu ca fiind memorabil pentru casa sa. În acest an „şi-a dus soţia şi prunca la părinţi şi la Cluj". Tot în acel an „s-a lăsat de profesură", că dacă nu se lăsa „îl costa viaţa". Tot în acel an principele Bibescu i-a dat un ajutor pentru gazetă de 120 de galbeni „Ca oareşicare desdăunare pentru multele daune, înşelături ale colectorilor din Ţara Românească, cum şi pentru neîncetatele şicane ale censurei din Bucureşti. Cei mai buni doi prieteni mă îndemnară ca să primesc acest ajutor, „care însă – consemna Bariţiu – îmi strică foarte mult. Bibescu voia să treacă în ochii ruşilor de prieten al lor, iară pe sub mână să fie un român bun Rolă foarte grea aceasta"[214].

Veniturile lui Bariţiu îi acopereau cu greu nevoile mereu crescânde pentru întreţinerea familiei şi editarea foilor. Pe lângă că şi-a cumpărat multe pentru casă, a dat onorariu mai mare, şi-a ajutat părinţii, a fost nevoit să călătorească în Austria, la Viena şi în Germania.

Ţelul principal al acestei de a doua călătorii în apus a fost uşurarea condiţiilor de editare a celor două publicaţii ale lui Bariţiu: *Gazeta de Transilvania* şi *Foaie pentru minte, inimă şi literatura"* în urma înăspririi cenzurii. Călătoria a fost făcută împreuna cu Ioan Gött, care avea şi el un scop ce urma să servească saşilor în schimbarea raportului de forţe dintre ei şi unguri.

La Viena, lui Bariţiu şi lui Ioan Gött, după ce le-a fost dat să audă inepţii ca acelea ale preşedintelui cancelariei, baronul Samuil Iosika şi consilierului Somlyai despre incultura preoţilor români sau că legile nu permit ca românii să aibă proprietăţi, le-a fost dat să audă lucruri şi mai răutăcioase şi ameninţări şi mai grosolane cu privire la români de la ministrul de poliţie comitele Seldlnitky, care s-a dovedit a fi „cel mai cumplit din toţi". Acesta le-a comandat ambilor redactori, să nu mai cuteze să publice nimic ce ar displăcea gubernului Rusiei, care este aliat şi amic al Austriei, iar din

[213] *Idem*, pp. 289-290.
[214] Olimpiu Boitoş, *l. cit.*, p. 12.

Principatele româneşti să nu mai publice nimic, nici de bine nici de rău. Bariţiu i-a atras atenţia că ziarele ungureşti, care erau şi ele sub cenzură scriu despre Rusia şi despre Principate absolut despre tot ce le place. Replica ministrului a fost că ele scriu „pentru că nu stau sub controla mea imediată, căci de ar fi aceasta, te asigur pe dumneata, că nu ar avea viaţă nici o săptămână"[215].

După ce la Viena, nu au rezolvat nimic, Bariţiu şi Ioan Gött, au continuat călătoria spre Apus străbătând regiunea de Miazăzi a Germaniei până la Frankfurt pe Main, de unde era originar I. Gött. În vol. I al lucrării sale „Părţi alese din istoria Transilvaniei", George Bariţiu ne relatează în felul următor motivul pentru care el – de naţionalitate română şi tipograful Johann Gött, de naţionalitate săsească – s-au abătut în această călătorie până la Frankfurt pe Main: „Suntem – scria el – în epoca deslănţuirii războiului limbilor în Transilvania, prin care ungurii urmăreau impunerea limbii maghiare nu numai ca limbă de stat, în locul latinei de odinioară, ci şi ca limbă de învăţământ şi limbă unică naţională a ţării, ceea ce implica deznaţionalizarea atât a românilor cât şi a saşilor. Aşa se explică înăsprirea cenzurii şi pentru saşi. Printre măsurile de apărare preconcepute de aceştia a fost şi sporirea numărului lor prin colonizări noi, iar Ioan Gött a fost unul dintre agenţii trimişi în Germania spre a îndemna pe conaţionalii lor la imigrare în Transilvania. Sfera de activitate atribuită au fost tocmai provinciile române"[216]. Demersurile lui Ioan Gött nu au dat rezultate. Germanii începuseră să emigreze în acea perioadă, dar nu în Transilvania sau în Balcani, ci în America, unde găseau pământuri libere în suprafeţe mult mai mari.

În călătoria sa, Bariţiu a luat cunoştinţă cu un climat politic mai evoluat decât acela existent în Transilvania şi Ungaria. Era o uşoară prefigurare a stărilor democratice care se vor instaura după revoluţia de la 1848 în unele ţări din Europa de apus, caracterizate prin extinderea drepturilor individuale la toate categoriile sociale şi prin extinderea drepturilor naţionale la toate popoarele mari şi mici deopotrivă. La făurirea unei noi Europe încerca să contribuie şi Bariţiu prin foile sale.

Dar surpriză. Întors acasă din Germania, pe la sfârşitul lui octombrie 1845, Bariţiu primi de la translatorul Ioan Bob din Cluj, o scrisoare strict secretă, prin care era înştiinţat în sensul următor: „Să te păzeşti, căci Péterffy, care-ţi citeşte foile tale, insistă mereu mai ales la comitele Ladislau Lázár, ca gubernul să-ţi retragă concesiunea. În deşert îi zice com. Lázár că el încă citeşte „Gazeta" şi nu află nimic periculos într-însa, pentru că

[215] *Foi comemorative*, p. 17.
[216] George Bariţiu, *Părţi alese din istoria Transilvanie, vol. I*, pp. 623-624.

Péterffy îi replică cu impertinenţă: „Însăşi existenţa de foi periodice româneşti oricât de inocente la părere, este un pericol pentru noi"[217]. Deci, după călătoria la Viena foile lui Bariţiu erau şi mai ameninţate. Din acest punct de vedere, adică al condiţiilor de cenzură, presa românească era şi mai periclitată, cenzura devenind şi mai aspră, din punct de vedere literar, documentar, informaţional. Bariţiu, gazetele sale, dar şi românii prin această călătorie au avut de câştigat. Despre primele călătorii au fost scrise unele însemnări, dar despre cea din Austria şi Germania, Bariţiu a publicat interesante impresii în *Gazeta de Transilvania* în acelaşi an, 1845. În acel moment, Bariţiu nu mai era un începător ca în 1836. El este de acum un scriitor de 33 de ani, cu experienţă bogată şi variată: un deceniu de muncă didactică şi o activitate publicistică de aproximativ 8 ani. În schiţele publicate de el în *Gazetă*[218], gradul de originalitate este mai mare decât în cele scrise anterior dar nepublicate în timpul vieţii sale. Observă anumite schimbări survenite în mijloacele de călătorie mai propice, cursele de poştă funcţionează mai regulat, că bătăturile se prezintă mai bine decât înainte, la Buda-Pesta semnalează înnoiri în materie de tipografie. Locurile frumoase nu-l prea impresionează, deoarece seamănă prea mult cu ţinuturile patriei unde a „avut norocirea să vadă scene dintre cele mai frumoase ale naturii". El caută „noul în oameni", ceea ce şi face când intră în Bavaria, unde îl interesează aspectele vieţii rurale, pe care o compară cu cea din Transilvania şi din Ungaria, în ambele cazuri, negăsindu-le inferioare celor bavareze. E vorba numai de gospodăriile nemţeşti. Constată că pământul este bine lucrat, găsind şi explicaţia: „acolo a fost desfiinţată robota"; „ţăranul este stăpân pe ogorul său".

În provincia Hessen, încearcă să obţină informaţii direct de la sursă, de la economi (agricultori). Le primeşte în special de la o femeie destoinică, pricepută, în familia la care a locuit. Nivelul superior al gospodăriei ţărăneşti se datorează atât faptului că şi-a câştigat pământ, cât şi creditelor care i s-au acordat în vederea îmbunătăţirii soartei sale, semnalând condiţiile cele mai potrivite în acest sens şi învăţămintele ce se pot trage din cele văzute. (Bariţiu va rămâne adeptul asociaţionismului atât în domeniul creditului cât şi în agricultură, ca şi în cultură, ca mijloc eficient de îmbunătăţire şi eficientizare a muncii umane). Regretă că în Transilvania nu se iau măsuri de culturalizare şi organizare a populaţiei rurale şi că aceste măsuri sunt împiedicate de zelul prea mare al unora şi de rezistenţa conservatorilor, care

[217] *Foi comemorative*, p. 17.
[218] Vezi: Gazeta de Transilvania, nr. 74, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82,83/1845.

„tremură de toată umbra; aşa unii trag înainte, alţii îndărăt, iar binele public rămâne tot pe treapta veche"[219].

Ajuns în Valea Rinului, istoricul ardelean este impresionat de numeroasele urme ale trecutului, mai ales de cele de origine romană. Valea Rinului nu-l impresionează nici ea prea mult. „Renul – scrie el – n-are nici o frumuseţe naturală căreia asemenea sau şi mai fermecătoare să nu fi aflat în scumpa mea patrie"[220]. Regretă că Transilvania nu este mai cunoscută, unii crezând-o chiar o ţară înapoiată, barbară. A auzit-o cu urechile sale de la un cetăţean din Darmstadt, care fiind întrebat de ce emigrează germanii în America şi nu în Transilvania care este mai aproape şi-i costă mai ieftin? Îi răspunde lui Bariţiu că germanii preferă să se îndrepte „de zece ani mai bucuros peste mare în America, decât în ţări unde domneşte aristocraţia în toată grozăvia ei"[221]. Era clar, misiunea lui Gött de a aduce germani mai mulţi în Transilvania pentru a contrabalansa efectele numărului mai mare al ungurilor a eşuat. Nu le rămâne decât să se întoarcă acasă spre bucuria lui Bariţiu.

Nu uită nici de această dată să critice în notele sale de călătorie naţionalismul şi disensiunile religioase din Transilvania, problemă fundamentală cu care se confruntau în acea perioadă românii transilvăneni.

Situaţia din imperiul austriac în această perioadă devenea tot mai instabilă. În Ungaria şi Transilvania situaţia era cea mai încordată. Pentru Bariţiu, 1846, nu este nici mai mult decât o continuare a necazurilor care parcă erau hotărâte să se perpetueze în viaţa lui. „1846, iarăşi un an al necazurilor"[222]. În 23/11 febr. i s-a născut a treia fiică, pe care a botezat-o în 28/16 febr., dându-i numele *Victoria*. Naşă i-a fost cocoana Maria, fiica D-lui Nica. În 5 iulie i-a murit fata, Maria. În acelaşi an iarăşi călătoreşte la Comarnic, călătorie costisitoare pentru slabele sale venituri. A fost nevoit să suporte şi cheltuielile de reparaţie şi transformare a unei căscioare de locuit pentru soacra sa.

Evenimentele politice mai aspre pentru români încep în luna septembrie a anului 1846. La data de 9 ale acelei luni s-a convocat o nouă dietă a Transilvaniei la Cluj, considerată de Bariţiu „un nou monstru legislativ", la care pe lângă 95 deputaţi aleşi numai de către clasele privilegiate gubernul a mai convocat din partidul său 220 regalişti, faţă de 150 câţi erau la aceea din 1841/42. S-a produs, după părerea lui Bariţiu, un abuz de putere ce nu se mai văzuse niciodată. Aristocraţia şi puterea erau

---

[219] „Gazeta de Transilvania", nr. 81/1845.
[220] *Idem*, nr. 82.
[221] *Idem*, nr. 83.
[222] Olimpiu Boitoş, *op. cit.*, p. 12.

hotărâte să-şi încordeze forţele ca niciodată. Nu întâmplător făcea aceasta. Acea dietă avea să discute, în primul rând „regularea urbarială, care în Ungaria se făcuse spre marele bine al milioanelor de iobagi în 1836, apoi legea de înrolare prin tragerea la sorţi, ca să înceteze odată barbara prindere cu funia, cu câini de la oi şi cu zăvozi cum se făcea în Transilvania spre a completa regimentele de linie"[223]. Mai erau, relata Bariţiu, încă 12 chestiuni în dietă. Cei mai mulţi membri ai dietei nu aveau pregătirea necesară pentru discutarea unor probleme vitale pe care trebuiau să le rezolve deputaţii. Unii erau ignoranţi „ca lemnul". Majoritatea preponderentă, remarcă Bariţiu, era însă foarte egoistă. Nu voiau să cedeze iobagilor suprafeţe suficient de mari pentru a trăi ca oameni liberi, de sine stătători, fără a mai depinde de marii feudali. Dacă în Ungaria se fixaseră sesiuni iobăgeşti după calitatea solului şi a numărului locuitorilor de la 25 până la 40 şi 50 de jugăre pentru o familie, feudalii din Transilvania nu cedau pentru fiecare iobag decât 5-6 cel mult 10, iar în locurile sterpe până la 14 jugăre. Certurile, relatează Bariţiu au fost înverşunate, guvernul a închis dieta pentru trei luni, reluând-o în 4 ianuarie 1847. În urma dezbaterilor furtunoase a rezultat o lege agrară, prin care feudalii au primit posibilitatea „să răpească partea cea mai mare a pământului recunoscut iobăgesc ab antiquo şi să-l încorporeze la alodiaturile lor"[224]. Situaţia încordată în rândurile populaţiei săteşti prevestea o nouă răscoală a românilor şi maghiarilor, (era în anul 1847) sau o nouă Horaiadă româno-maghiară, mult mai violentă decât cea din 1784.

„În aceste împrejurări, scrie Bariţiu, poate judeca oricine uşor, care era situaţiunea foilor periodice româneşti, pe care cenzura preventivă le ţine strânse în curele, ca să nu poată publica nimica ce nu convine cenzorilor şi guvernului strict conservativ de atunci"[225]. Presa lucra în condiţii deosebit de vitrege, deoarece aristocraţii din Transilvania erau mult rămaşi în urmă, nu cunoşteau deloc ideile luminate ale secolului al 19-lea, mult mai rămaşi decât cei din Ungaria, care nici ei nu excelau.

Anii 1845-1847 au fost ani grei, ani ai necazurilor. I-a murit fiica Maria, iar în editarea *Foii pentru minte* ... şi a *Gazetei de Transilvania*, ziaristul român întâmpinând în aceşti ani nenumărate greutăţi din partea stăpânirii vieneze, care voia să sisteze ambele publicaţii. Suferinţele personale şi greutăţile îl fac să se gândească la un moment dat la părăsirea gazetăriei. Dar nu a părăsit-o. A mers mai departe până când i le-au interzis alţii, ce nu vedeau cu ochi buni acţiunea de emancipare socială şi naţională a

---

[223] *Foi comemorative la Serbarea din 12/24 mai 1892*. Sibiu, 1892, p. 18.
[224] *Ibidem*.
[225] *Ibidem*.

românilor. În anul 1847 gazetarul român continuă să poarte corespondenţă cu prietenii săi din toate cele trei ţări româneşti.

Cei mai harnici corespondenţi rămân în continuare cei doi prieteni ai săi: Aron Florian şi Ion Maiorescu. Cel dintâi îi comunică într-o scrisoare că se recăsătoreşte cu o domnişoară frumoasă, care-i aduce zestre o moşioară lângă Zimnicea etc. etc. cu poziţie foarte favorabilă. Dintre evenimentele politice din Ţara Românească îi comunica faptul că au avut loc alegeri de episcopi la cele trei eparhii vacante. Aron Florian, devenind moşier în Ţara Românească se gândea să ceară indigenatul, deoarece fiind sudit austriac nu se bucura de toate drepturile cetăţeneşti.

Aron Florian îi comunică lui Bariţiu că s-a gândit că întrucât pe moşia sa ar putea trăi aproximativ 200 de familii, dar existau numai 51 de familii să aducă vreo 20 de familii din Transilvania, de unde este prisos de populaţie, să le dea moşia s-o lucreze, pe gratis 3-4 ani, i-ar ajuta la construirea caselor, cu lemne şi cu bani şi la alte trebuinţe ale gospodăriei lor şi numai după aceea i-ar pune la plată pentru folosirea moşiei.

Într-o altă scrisoare din 13 febr.1847, Aron Fl. îi comunică cu mare bucurie că Adunarea Obştească a Ţării Româneşti a aprobat în ziua de 11 febr.1847 proiectul de dezrobire a ţiganilor Mitropoliei, episcopiilor şi a tuturor mănăstirilor. Proiectul a fost aprobat fără dezbateri „cu o conglăsuire generală". În 12 februarie urma să se pună în dezbatere proiectul legii şcolilor, care se tot amâna fără a fi finalizat de câţiva ani.

Totuşi, anul 1847 îi aducea lui Bariţiu noi colaboratori la *Gazetele* sale, chiar din cercul prietenilor săi apropiaţi: August Treboniu Laurian şi Pavel Vasici, care-şi intensifică şi el schimbul de păreri prin intermediul epistolelor. Într-o scrisoare semnată din Bucureşti la 11.III-a, 1847, Laurian îi comunica vestea că „Adunarea generală (Adunarea Obştească – n. ns.) din Bucureşti curge cu pasiuni repezi; se fac puţine dezbateri şi se hotărăsc lucruri mari în puţine minute. E o deosebire înfricoşată între Camera deputaţilor de la Bucureşti şi între Dieta de la Cluj. Aici vorbe puţine şi fapte multe şi frumoase, dar şi fapte mai de nimica. Dară şi punctul pe care se află şi Ţara Românească şi Transilvania sunt cu totul deosebite. Aici sunt hotărâte încă demult raporturile între proprietarii de pământ şi între ţărani, acolo sunt încă încurcate şi învălmăşite cum a dat Dumnezeu şi cum a vrut maliţia proprietarilor. Aici e contribuţia regulată şi fixată, acolo încărcată pe capul contribuienţilor, după placul dregătorilor interesaţi. Deci tot omul recunoaşte greutăţile cu care are să se lupte Dieta, mai toată de oameni luminaţi, dară nu toţi bine intenţionaţi"[226]. Problemă asemănătoare îi va

[226] *G. B. C. I*, p. 124.

relata lui Bariţiu cu două zile mai târziu în scrisoarea sa din 13 a II-a 1847: Aron Florian.

Laurian este încântat de eficienţa cu care lucra Adunarea Obştească de la Bucureşti. El îi relatează în continuare gazetarului braşovean că de la începutul anului 1847, „Adunarea generală" a emancipat pe ţiganii mănăstirilor (ai statului fiind emancipaţi de mult, a reglementat învăţământul public, a reglementat veniturile episcopale, mitropolitul să primească leafă pe an 200.000 lei, fiecare dintre cei trei episcopi, câte 100.000 lei şi moşiile episcopale (al căror venit anual se urcă până la trei milioane lei) să se administreze de stat, şi prisosul episcopal, să intre în casa centrală, ca şi al mănăstirilor. „Se vor organiza seminarele" sub îngrijirea logofeţiei bisericeşti; numai seminariştii absolvenţi să se facă preoţi pe viitor; preoţii să fie mântuiţi de toate taxele episcopale, de cârjă, de dârjă ş. c. l. Preoţii de la ţară să primească de două ori atâta cât are un ţăran, fără nici o îndatorire către proprietar. Protopopilor să li se facă şi să fie scutiţi de toate dările episcopale şi extraepiscopale. Se aştepta cu mare interes o lege şi cu privire la situaţia asupra „mănăstirilor închinate la locuri străine" Laurian îi scrie lui Bariţiu „ce-i place" să pună „în *Gazetă* sub X, dar taciturnitate confesională"[227].

Bariţiu va publica mare parte din scrisoarea lui Laurian sub formă de ştire, sub semnătura X, în Gazeta de Transilvania X, 1847, nr.23, iar Adunarea va fi amânată din cauza pustiitorului incendiu izbucnit în capitala Ţării Româneşti în ziua de 23 III 1847, ziua de paşti în acel an.

Se pare că discuţiile prin scrisori între cei doi mari oameni de cultură transilvăneni ai secolului al XIX-lea, au cuprins o tematică mult mai largă de probleme sociale, istorice şi chiar pe teme de gramatică, în comparaţie cu cele întreţinute cu alţii. Corespondenţa cu Laurian s-a purtat nu numai pe o bază largă de teme, ci şi pe probleme mai profunde, uneori şi de o anumită sensibilitate, pe teme de caracter şi comportament al românilor. Spre exemplu, Bariţiu îi cerea sfatul, cum să-i facem pe români cititori? La aceasta, îi scrie Laurian, „nu ştiu ce să răspund. Eu am încercat cu ruginismul, am încercat cu mijlocismul şi cu radicalismul şi tot nimica. Românii noştri se împart în patru clase, din două puncte de vedere: în *bogaţi* şi *săraci,* apoi în *cultivaţi* (cu ceva cunoştinţe) şi în *proşti* (ignoranţi). Acum am băgat de seamă că cei mai mulţi bogaţi sunt proşti şi cei mai mulţi cultivaţi sunt săraci. Pe lângă aceasta, mai pune şi lenea şi nepăsarea, cea înnăscută românului (nu te supăra!), şi vezi cât de puţini cititori rămân. Nu

[227] *Ibidem,* p. 126.

mai una îmi pare rău: că şi eu sunt sărac, că dacă aş fi bogat, le-aş face cărţi, le-aş da gratis la săraci cultivaţi şi ai vedea ce de cititori aş avea"[228].

La întrebarea lui Bariţiu cu privire la *Organul Luminării* lui Timotei Cipariu ce începuse să apară cu 1 ianuarie 1847, Laurian îi spune că, în primul rând, este bine că a început. Se vede că redactorii nu au încă practică în fabricarea jurnalelor, dar se vor forma cu timpul. Se observă că stăpânesc bine etimologia, dar ştiu rău sintactica". „Dară se vor îndrepta". „D-ta ştii că eu sunt autorul *Tentamenului*, prin urmare, purist radical. Cu toate acestea, socotesc că la un journal ar fi bine dacă ar fi pus semnul pe vocale încai un an, până s-ar deprinde cetitorii"[229]. Deci, redactorii „Organului Luminării" mai au de lucrat asupra purificării limbii române. El le-a făcut la Bucureşti 25 de abonaţi. Voi avea în continuare de lucru în a stârpi „aplecarea (înclinarea – n. ns.) multor blăjeni de a se unguriza, apoi spre cler în genere poate să aibă mare influenţă; de aci poate apoi să-şi întinză foloasele şi mai departe"[230]. Nici Bariţiu nu rămâne neatenţionat cu privire la faptul că în scrisul său se simte influenţa Blajului. „Intra paranthesis. Blăjenii şi Moldovenii – scria Laurian – au un viţiu gramatical adânc înrădăcinat. Ei zic „Aceste a al meu", „Aceşti cai sunt a domnului". „Aceste scrisuri sunt a părintelui". Românii de aici nu pot suferi aceste fraze. Ei zic: „Acest *cal e al meu*", „Aceşti cai sunt *ai domnului*", „Aceste scrisori sunt *ale părintelui*". Şi cu dreptul. La aceasta, iartă-mă să-ţi mărturisesc sincer că nici d-ta nu bagi destul de seamă: când le zici bine, când rău, blăjeneşte".

Dacă pentru unii cititori din România *Gazeta de Transilvania* era, să spunem, doar un izvor de informaţii curente cu ştiri din Transilvania, pentru August Treboniu Laurian, ea era un izvor de documentare de primă mână pentru lucrările sale ştiinţifice. De aceea, când se întâmpla ca din cauza proastei funcţionări a poştelor să nu primească un număr din *Gazetă*, el făcea tot posibilul pentru a-şi completa colecţia, aşa cum reiese din corespondenţa dintre cei doi oameni de ştiinţă, Laurian apelând uneori direct la Bariţiu. Acest lucru reiese clar dintr-un fragment din aceiaşi scrisoare din 13.III.1847. La întrebarea lui Bariţiu, ce senzaţie a făcut articolul din *Satelit*, despre Brăila (de fapt articolul a apărut în Siebenbürger Wochenblatt, 1847, nr. 21, p. 143-144, în care era criticată administraţia oraşului Brăila, răspunzătoare de aspectul foarte neglijent al urbei), apărut cu câteva zile mai înainte, Laurian îi răspunde pe şleau că, nici una. „Cine dracu le citeşte! Al dumitale încă a trecut prin cenzură. Anul acesta încă am fost norociţi. Nu s-a oprit nici un număr din *Gazetă*. Cei ce pricep lucrurile citesc dezbaterile de

[228] *Ibidem*, p. 127.
[229] *Ibidem*.
[230] *Ibidem*.

la Cluj, cu multă plăcere"[231]. Apoi îl îndeamnă să tipărească din cuvântările lui Kemeny Denes cât mai pe larg, care ar putea folosi şi la Bucureşti, indirect. De fapt, despre ce era vorba în scrisoarea lui Laurian către Bariţiu. El se referea la lucrările dietei de la Cluj, care începuseră în septembrie 1846 şi avea ca obiect principal relaţiile urbariale – despre ce va vorbi şi Bariţiu şi în *Foi comemorative* şi în *Părţi alese din istoria Transilvaniei*. Dieta a pus în discuţie după 25 de ani problemele urbariale ale Transilvaniei rămase încă nerezolvate. De data aceasta s-a produs o sciziune între aristocraţia conservatoare şi partida liberală (conţii Bethlen Janos, Teleki Domocos, Bethlen Sandor, Rhedel Ianos, Giulay Ianos ş.a., dar mai ales baronul Kemeny Denes. Scrisoarea învăţatului român face aluzie mai ales la cuvântările acestuia din urmă, care emitea idei noi despre necesitatea ca problemele urbariale să se rezolve ca în trecut, în spiritul unor idei învechite şi că este nevoie de reforme care să îmbunătăţească situaţia ţărănimii din Transilvania. *Gazeta de Transilvania* a publicat aproape număr de număr, din septembrie 1846 până în noiembrie 1847, informaţii despre lucrările Dietei, fragmente din documente etc. Multe din documentele şi informaţiile cu privire la Dieta de la Cluj au fost folosite de Al. Papiu Ilarian în *Istoria Românilor din Dacia Superioară*, tom I, Viena, 1851. Documentele furnizate de *Gazeta Transilvaniei* i-au dat posibilitatea istoricului român să facă o analiză profundă, bine documentată asupra rezultatelor Dietei, dezastruoase pentru românii transilvăneni.

Dar nu toţi prietenii şi colaboratorii lui Bariţiu erau mulţumiţi de ceea ce se publica, sau nu se publica, în presa lui Bariţiu. Într-o scrisoare din 26/II dec. 1847, Pavel Vasici, unul din cei mai buni prieteni şi naşul lui Bariţiu şi-a manifestat vehement supărarea pentru faptul că nu i-a tipărit o proclamaţie îndreptată împotriva lui Şaguna. În 2 dec. 1847 a avut loc alegerea de episcop ortodox pentru Sibiu la Turda. Deşi a obţinut numai 27 de voturi, faţă de cele 33 ale lui Ioan Moga şi 31 ale lui Moise Fulea, Şaguna a fost numit prin rezoluţiunea împărătească din 5 februarie (24 ianuarie) episcop al eparhiei vacante a Transilvaniei[232].

După ce a primit o scrisoare prin care, Bariţiu se disculpă, Vasici îl iartă; prietenia lor frumoasă şi rodnică continuă până la capătul vieţii bănăţeanului.

„La scrisoarea d-tale am numai atâta a-ţi răspunde, cum că îţi dau dreptate să mă mustri, căci ce are să-mi pese mie de va fi Petru sau Pavel vlădică în Ardeal"[233]. Pentru a demonstra că nu este supărat şi renunţă la

---

[231] *Ibidem*, pp. 28-29.
[232] Vezi: Gazeta de Transilvania, X, 1847, nr. 95.
[233] *G. B. C., III*, p. 13.

discuțiile contradictorii, Vasici îl anunță că i-a procurat lemne pentru foc, dar că este foarte scump transportul. Apoi că a dat aprobare „pentru slobozirea boilor (adică a dat voie ca vitele cornute importate din Țările Române de peste Carpați să treacă granița, fiind corespunzătoare din punctul de vedere al sănătății – n. ns.) și am nădejdea că va avea rezultat bun. Bine ar fi să mai publicați prin gazetă cum că au încetat boala și că ar fi bine să se sloboadă boii, căci s-ar mai ușura chiria și ar spori negoțul, mai ales cu bucate și domnul Gött să mai samene masa?

Șaguna a pornit joi din Sibiu și va ajunge sâmbătă în locul destinat. Dar în așa împrejurări, eu sunt cel dintâi carele rog pe Dumnezeu să-l ferească de vlădicia din Ardeal"[234]. Într-adevăr – după cum a prevăzut Pavel Vasici, vlădicia și mitropolia nu i-au fost ușoare în Ardeal lui Șaguna, în condițiile în care românii ardeleni erau dezbinați în două confesiuni: ortodocși și greco-catolici.

Ca șef al Carantinei Timișului, în deceniul premergător revoluției de la 1848, Vasici a fost unul din cei mai importanți colaboratori ai lui Barițiu care a contribuit, prin fapte și scris, la intensificarea legăturilor economice, politice și culturale din țările române, publicând în acest sens numeroase materiale semnate și nesemnate în *Gazeta de Transilvania*. Ca director al Carantinei Timișului a facilitat circulația persoanelor, mărfurilor și a animalelor prin pasul Timiș, devenit cea mai importantă arteră de legătură între Transilvania și Țara Românească. L-a sprijinit enorm pe George Barițiu. Când încetau, de exemplu, epizotiile în Țara Românească, Vasici îl anunța cu promptitudine pe Barițiu, acesta publica știrea în ziar. Vasici dădea „slobozenie pentru animale", iar știrile lui Barițiu erau receptate pe ambele versante ale Carpaților, circulația dintre ele se intensifica. Un rol deosebit l-a avut Vasici în schimbul de cărți, ziare și alte publicații între Barițiu și August Treboniu Laurian.

La sfârșitul lunii decembrie, Barițiu primește o scrisoare de la Pavel Vasici în care acesta îl înștiințează că i-a expediat cărțile și gazetele ce i-au venit de la d-l Laurian. Un rol important a avut Pavel Vasici în acțiunile de difuzare a *Magazinului istoric pentru Dacia* în Transilvania și a unor lucrări ale lui Laurian și a periodicelor *Curierul de ambe sexe ș.a.*

Scrisoarea pe care August Treboniu Laurian i-a adresat-o în 14 noiembrie 1846 constituie o mărturie elocventă a serviciilor pe care Vasici le-a adus în această problemă și deopotrivă a încrederii de care s-a bucurat în cercurile intelectualilor iluminiști de peste munți. August Treboniu Laurian i-a trimis lui Vasici în 14 noiembrie 1846 o scrisoare de mulțumire.

---

[234] *Ibidem.*

„Domnule doctor, îi scria el lui Vasici: Deşi n-am avut până acum norocirea a vă cunoaşte în persoană, cu toate acestea marea încredere în deosebita d-voastră bunătate, care o am câştigat mai ales din spusele amicului nostru Bariţ, m-a îndemnat a vă supăra în deosebite rânduri cu însărcinări care poate că abia aş fi putut aştepta de la un amic cunoscut şi încercat, ca să mi le împlinească.

Iertaţi-mi domnule doctor, această îndrăzneală şi binevoiţi a primi a mea mulţumire, ca de la un adevărat estimator al lăudabilului caracter al dumneavoastră. Noi avem puţini români adevăraţi şi către aceia pe care îi cunoaştem de adevăraţi îndrăznim poate mai mult decât ar cere buna-cuviinţă"[235]. S-au cunoscut mai bine după întemeierea Academiei Române în 1867, devenind ambii membri ai acesteia: unul în domeniul filologiei şi istoriei (A. T. Laurian) şi celălalt în domeniul ştiinţelor naturii (Pavel Vasici).

George Bariţiu pionier al ideii construirii de căi ferate în Transilvania

George Bariţiu şi-a onorat profesiunea de ziarist şi cetăţean şi prin modul şi gradul în care s-a implicat în lupta transilvănenilor pentru construirea unor căi ferate, problemă vitală pentru viitorul economic, social şi cultural al ţării. Dar în Transilvania complicatele relaţii social-economice şi naţionale, fricţiunile ce se manifestau între clasele şi grupările sociale, au împiedicat mult timp construirea căilor ferate, care în alte ţări s-au dezvoltat mult mai devreme, inclusiv în unele ţări componente ale imperiului austriac. În Transilvania construirea de căi ferate a luat avânt numai după 1867. Înainte de această dată, exista o reţea redusă numai în Banat, fiind creată de cercurile dominante în scopul legării centrelor industriale austriece cu centrele carbonifere şi siderurgice de aici.

Construcţia de căi ferate de aici s-a dezvoltat cu o întârziere de peste patru decenii faţă de Anglia, iar faţă de Austria, sub dominaţia căruia se găsea în acea perioadă, cu aproape trei decenii. În Austria construcţia căilor ferate a început în 1838. Dar în Transilvania complicatele relaţii economico-sociale şi naţionale, fricţiunile ce se manifestau între clasele şi grupurile sociale, au întârziat mult construcţia de căi ferate. Aici s-au purtat pe parcursul anilor, discuţii aprinse, s-au declanşat interese nu numai în legătură cu faptul dacă sunt sau nu oportune căile ferate, dacă au sau nu importanţă economică? ci şi în legătură cu traseul pe care acestea trebuie să-l urmeze[236].

---

[235] *G. B. C. II*, p. 15.

[236] Vezi: Toader Ionescu, *Ideea unităţii naţionale reflectată în gândirea economică din Transilvania (1848-1918)*. Ed. Ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1983, pp. 203-204.

În Ungaria, țară care era și ea parte componentă a imperiului habsburgic în vara anului 1846 a fost dată circulației prima porțiune din așa numita cale centrală a Ungariei, anume pe distanța Pesta - Vacs, de-a lungul Dunării. În primăvara anului următor se deschide pentru transportul de mărfuri și linia Pesta – Czegléd, iar pentru terminarea noii porțiuni ale căii ferate, de la Czegléd – Szolnok, Parlamentul Ungariei începuse acțiunea de pregătire a construcțiilor de căi ferate încă din anul 1832. Abia în 1844 a fost înființată o societate pentru construirea căii ferate centrale, cu primul rezultat, am văzut, în 1846.

„Calea ferată centrală a Ungariei era proiectată de la hotarele Austriei până la Debrecen, trecând prin orașele Presburg (Bratislava), Strigon (Esztergom), Vacs, Pesta, Czegléd și Szolnok. Ea atingea deci și hotarele pământului românesc al Transilvaniei și era firesc ca ardelenii să-și îndrepte atenția în direcția aceasta și să-și pună problema dacă nu ar fi posibil ca noul mijloc de locomoțiune să fie introdus și în patria lor"[237].

În acei ani, 1846-1847, interesul transilvănenilor s-a îndreptat cu deosebire asupra posibilităților de a lega prin Arad, Transilvania cu calea ferată centrală a Ungariei. Aceasta deoarece purtătorii de cuvânt cei mai isteți și mai întreprinzători ai românilor se găseau în partea meridională a Transilvaniei, în special la Sibiu și Brașov, iar unul dintre acești purtători de cuvânt era tocmai George Barițiu, redactor al *Gazetei de Transilvania* și *Foaie pentru minte, inimă și literatură* din Brașov, cărora la începutul anului 1847 li s-a mai adăugat și *Organul luminării* al lui Timotei Cipariu de la Blaj.

Interesul lui Barițiu pentru problema căilor ferate a fost foarte timpuriu în comparație cu generalizarea preocupărilor manifestate în Transilvania în rândurile oamenilor de afaceri. El își informează publicul brașovean despre marea *noutate* a secolului: construirea drumurilor de fier în nr. 4 al *Gazetei de Transilvania* din anul 1838. El le vorbește atunci despre construcția căii ferate dintre Viena și Győr. Barițiu le spune cititorilor săi, în același număr al ziarului, că pe acel drum de fier dintre Viena și Győr oamenii pot duce mărfurile până la râul Raab „unde se bagă în Dunăre", pentru a fi transportate mai departe cu vaporul. Într-o notă de subsol, Barițiu dă explicația cu privire la ceea ce se înțelegea prin drum de fier. „Prin drum de fier se înțelege, explica el: „ogașele roatei care sunt scocini de fier întocmite, cât nu iasă roata din ele"[238].

---

[237] Vezi: Olimpiu Boitoș, *Lupta lui G. Barițiu, în 1847, pentru introducerea căilor ferate în Transilvania*, 1945, p. 5.

[238] Gazeta de Transilvania, I, nr. 4, 20.IV.1838.

În nr. 7 din 23 aprilie 1838, Bariţiu le comunică cititorilor săi că magistratul sutaşilor şi a *Societăţii negutătoreşti* românească-săsească, senatorul şi „preţeptorul" Frideric de Transfels, a fost însărcinat de Societatea de corăbiere pe Olt, întemeiată la Sibiu, ca să împărţească acţiunile pe piaţa din Braşov.

În faţa publicului invitat la acea adunare pentru a lua parte la acea folositoare întreprindere, senatorul amintit a ţinut o cuvântare în care remarcă, printre altele, - scăderea din zi în zi „a negustoriei Ardealului, are ca urmare, - scăderea câştigurilor şi creşterea sărăciei care se generalizează în toată ţara. Această situaţie i-a determinat pe unii bărbaţi să ia iniţiativa creierii unei societăţi de navigaţie pe Olt. Se spera că regularizarea Dunării şi inaugurarea navigaţiei cu vapori, mai ales în interesul Ungariei, va deschide mari perspective comerţului cu provinciile turceşti. Iniţiatorii ardeleni ai „corăbierii şi regularizării Oltului", sperau că şi ei, prin această iniţiativă, vor reuşi să revigoreze comerţul Ardealului în ansamblul lui.

Celor care se temeau că navigaţia pe Olt va îndepărta Bucureştiul de comerţul cu Transilvania li se răspunde că, această construcţie nu-l va îndepărta ci-l va apropia şi-l va intensifica şi cu provinciile turceşti mai îndepărtate.

La un an după această adunare, George Bariţiu în nr. 17 al *Gazetei de Transilvania* din 23 aprilie, 1839 informa că „Adunarea cea dintâi generală a acţionarilor de corăbiere pe Olt se va ţine în 5 mai d. a., în casa Sfatului din Sibiu. Societatea, adăuga el, va trimite cu capătul lunii mai două corăbii încărcate pe Olt în jos de la satul Băiţa la Râmnic în Ţara Românească, sau de cumva mărfurile încărcate vor fi hotărâte la loc mai îndepărtat, până la Slatina sau şi până la Dunăre; şi aceasta se va întâmpla sub o priveghere bună".

Deci Bariţiu, prin Gazeta de Transilvania, se găsea în miezul problemelor esenţiale, care frământau opinia publică, o informează pe aceasta nu numai făcând simple anunţuri despre cele ce se întâmplau în societatea contemporană lui, ci se şi implica activ în sprijinirea unor obiective vitale în realizarea progresului social al românilor. Aceasta devine şi mai vizibil în 1847, când sprijinul adus comunităţii române, dar şi săseşti din Braşov, îl va recomanda ca o persoană ce merită să fie inclusă într-o delegaţie ce-şi fixase ca scop să militeze pentru construirea unor căi ferate în Transilvania în vederea includerii ei în rândul ţărilor ce se găseau deja integrate pe calea progresului general.

Într-o scrisoare primită de la Atanasie Şandor din data de 26 febr. n. din anul 1847, expediată din Arad, George Bariţiu este înştiinţat că în acel oraş luni, 23 a fost prezent şi groful Zichy Ferenc, referent la Cancelaria aulică maghiară pentru a cerceta, la cererea arădenilor, locul (traseul) pe

unde să se aducă drumul de fier la Arad „şi după vorbe multe, cumpănitoare, au arătat că nu de la Szolnok, la Arad va putea fi drum de fier, ci de la Szegedin; aşa mi se vede că propune Timişoara Aradului (pentru întreprinzătorii de acolo cu bani, iară aici mai mult numai cu vorbe) însă au aflat neînconjurat de lipsă ca şi la Arad să se ducă un ram de drum de fer, ce totuşi Dieta viitoare va hotărî întru amândouă întâmplările"[239]. Deci A Şandor îi comunică în fond că la şedinţa arădenilor privitoare la traseul căii ferate, pe care ei îl doreau să treacă în Transilvania pe la Arad, au avut câştig de cauză timişorenii. Ungurii susţineau la început calea ferată Pesta – Arad – Timişoara. Românii nu susţineau Timişoara care ocolea tocmai Ardealul. Românii susţineau să se facă trecerea pe la Arad, pentru că pe aici se putea intra mai uşor în Transilvania. Dar transilvănenii aveau şi alt motiv de a continua calea ferată spre răsărit. Ei priveau problema intensificării cu ajutorul căilor ferate a relaţiilor economice cu Principatele Române de la Dunăre, cu care Transilvania avea vechi legături economice, menite în viitor să se intensifice, iar prin porturile de la Dunăre: Galaţi, Brăila şi Giurgiu li se deschidea o mare poartă în comerţul maritim internaţional. Legarea pustei Ungariei cu Transilvania, cu Arad, Sibiu şi Braşov înseamnă crearea condiţiilor favorabile pentru un nou avânt al raporturilor economice cu străinătatea şi mai ales cu debuşeul cel mai apropiat, dar prin Ungaria şi Austria; se creau condiţii mai bune de comerţ şi cu apusul.

Traseul Arad – Sibiu - Braşov nu era sigur. Exista posibilitatea ca ungurii să agreeze şi un alt traseu în afara celui convenabil transilvănenilor. Despre o asemenea posibilitate s-a şi atras atenţia în Gazeta de Transilvania din 6 martie 1847 de către un corespondent din Sibiu, semnat: „a", în care, printre altele, se scria: „O parte din publicul nostru e îngrijat pentru întreprinderile drumurilor de fier din Ungaria; căci în adevăr, de cumva ungurenii vor veni şi ei la ideea de a înainta linia Timişoarei până la Dunăre în jos, atunci vede oricine că noi ardelenii rămânem închişi ca într-o cămară pustie între munţii noştri". În anul 1847 în afară de alternativa intrării căii ferate ungare prin Arad sau Oradea apare şi o a treia posibilitate: Pesta – Szegedin – Timişoara şi apoi pe la Porţile de Fier se legau liniile ferate ale Ungariei de Principatele Române. Românii şi saşii au militat alături de Arad, întrucât de la Arad era mai uşor să se prelungească calea ferată în Ţările Române decât de la Timişoara.

Implicarea activă şi de lungă durată (aproximativ 3 decenii şi jumătate) a lui Bariţiu în problemele multiple ale căilor ferate începe cu articolul: *Drum de fier în Transilvania* din 13.III.1847. „Această idee – scria Bariţiu – înainte numai cu două, trei luni, producea la cei mai mulţi un

[239] *G. B. C.II*, p. 343.

zâmbet batjocuros; de care însă niciodată nu ne-am mirat. În Germania cea luminată pe la 1836 abia putea crede cineva în realizarea drumurilor, dar bărbaților ageri le trebuiră numai 6 luni pentru ca să convingă și pe cei mai neîncrezători, să-i înfierbânte și să-i câștige în interesul drumurilor de fier, cu care sunt unite foloase neprevăzute și nemărginite, pe care noi le vom desfășura cu alt prilej în foaia noastră"[240].

Scrisoarea primită de Bariţiu de la Atanasie Şandor, datată din 26.II.1847, constituie şi ea un imbold în hotărârea lui Bariţiu de a se implica activ în problematica construirii de căi ferate în Transilvania.

Bariţiu se va ţine de cuvânt, devenind cel mai mare luptător al românilor transilvăneni pentru construirea căilor ferate transilvănene, un adevărat pionier în acest domeniu. El şi-a dat seama, că drumurile de fier vor crea condiţii favorabile pentru introducerea unor mari reforme, progrese economice cu profunde urmări în multe domenii în viaţa socială.

Gazetarul braşovean s-a implicat în două sensuri în problema căilor ferate:

a) a furnizat informaţii asupra mersului construcţiilor şi avantajelor căilor ferate cu sprijinirea punctului de vedere al transilvănenilor în orice domeniul şi
b) a acţionat în sprijinul ideii construirii de căi ferate, care atunci fiind încă o noutate, pe lângă adeziuni entuziaste, asemănătoare celei a lui Bariţiu se manifestau însă şi atitudini opoziţioniste.

De aceea, realizare în faptă a ideii avea nevoie de un larg sprijin moral şi financiar, din partea opiniei publice. Bariţiu s-a situat în fruntea unor asemenea acţiuni.

În articolul *Drum de fier în Transilvania,* ziaristul ardelean foloseşte atât informaţiile primite de la Atanasie Şandor din 26.II.1847, cât şi pe cele obţinute de la reprezentanţii celor interesaţi în a se folosi de avantajele întreprinderii. Aflăm din articol că „societatea drumului de fier Szolnok - Arad a trimis o delegaţie de trei la Sibiu şi Braşov pentru a mişca opinia publică din această ţară şi a şi-o asocia în campania pentru prioritate ce avea s-o ducă împotriva Timişoarei. Invitaţia braşovenilor le-a parvenit printr-o delegaţie de trei persoane, prin care primarul municipiului Arad trimitea un mesaj municipiilor Sibiu şi Braşov cu propunerea ca acestea să trimită delegaţi la adunarea societăţii drumului de fier pe ziua de 22 martie (stil nou), adunare care avea să dezbată conflictul deschis între cele două oraşe de vest, Aradul şi Timişoara. Bariţiu arată că sibienii au ţinut o şedinţă pe 21 a III-a în care întreprinderea, cât şi îmbierea de a „trimite deputaţi s-a primit cu entuziasm". Dar delegaţia de la Arad a venit prea târziu atât pentru Sibiu cât

[240] Vezi: Gazeta de Transilvania, nr. 21, 13.III.1847.

şi pentru Braşov. Adunarea din Arad s-a ţinut deci fără participarea de delegaţi din cele două oraşe. Se aştepta alt prilej de care cele două oraşe să fie anunţate din vreme pentru a participa la discuţii privitoare la traseul căii ferate, care să treacă prin cele trei oraşe.

Între timp Bariţiu primeşte o altă scrisoare foarte interesantă din partea lui Atanasie Şandor, datată 5 apr./24 mart./1847, în care îi relatează din nou despre Adunarea arădenilor sub preşedinţia „domnului grof Zichy prezent la Arad „în privinţa consfătuirii despre cum şi pe unde aducerea drumului de fier către Arad, fiind de faţă şi deputaţii Comitatului Békés. Întâiul ocârmuitor al Comitatului Arad au adus înainte întinderea neguţătoriei care se face în Arad şi ce se trece pe aici. Au arătat necesitatea de a se trage linie către Arad, îmbinându-se acest oraş prin drum de fier cu Ardealul şi Moldo-România. Întâiul ocârmuitor a Com. Békés, cu o grăire pătrunzătoare, dovedire nerăsturnabile, s-au încercat a arăta că comitatul Békés, din pricina numeroasei impopulaţii a unor locuri prin care trece ar pofti a se trage linia de fier şi din lesnimea aducerii, ar merita de a se trage de la Szolnok prin mai multe locuri a Comitatului Békés către Arad"[241]. Răspunsul comisarului regesc a fost negativ. „Are contract cu alte oraşe", „costurile sunt mari" etc. Degeaba au protestat arădanii şi cei din Békés, cererea lor a fost respinsă. Saşii din Ardeal, îi atrage atenţia A. Şandor lui Bariţiu, sunt dispuşi mai mult să lucreze cu Timişoara, „din pricină că Timişoara este mai nemţită decât Aradul", iar acolo sunt mi multe însoţiri neguţătoreşti, negustorii mari".

Deci adunarea de la Arad a adus clarificarea din partea societăţii centrale că societatea centrală a fost câştigată pentru Timişoara, dar arădenii nu au depus armele, au contestat unele contracte, s-au adresat parlamentului ungar. Sperau ca bătălia să fie câştigată la viitoarea adunare generală a societăţii, convocată la Presburg (Bratislava) pe data de 25 aprilie 1847. Sibiul şi Braşovul au confirmat pe unii delegaţi sau au numit şi alţii noi, formând o delegaţie comună pentru ambele oraşe. Delegaţia pentru Bratislava, scrie Bariţiu în vol. I din *„Părţi alese din istoria Transilvaniei"* era compusă din 5 membri – 4 saşi şi un român: senatorul Konradsheim şi comerciantul Thalmaier din Sibiu, protonotariu August Roth, Carol Maager şi un român, George Bariţiu de la Braşov. Delegaţii între alte vizite şi audienţe ajunsese şi la Viena la baronul Geringer, dar nici acolo nu au rezolvat nimic.

De fapt, Bariţiu nu a fost de la început numit în delegaţia pentru Bratislava. Iniţial au fost numiţi patru delegaţi, un loc fiind rezervat pentru negustorul Ioan Iuga. Românii i-au transmis magistratului că vor să fie

---

[241] *G. B. C. II*, p. 345.

reprezentaţi la Presburg de „profesorul Bariţiu". Propunerea a fost aprobată şi Bariţiu a fost inclus în delegaţie. Componenţii delegaţiei din cele două oraşe s-au informat reciproc, s-au sfătuit asupra unei tactici comune, au adunat materiale despre legăturile economice cu principatele române etc.[242].

Bariţiu îşi continuă în *Gazetă* campania pentru sprijinirea ideii şi informarea publicului cititor.

Informaţia transmisă de Atanasie Şandor că unii saşi înclină spre acceptarea unei linii pe la Timişoara s-a dovedit a fi reală. Într-un reportaj din 31 martie, v. care susţinea varianta amintită, Bariţiu considera că înfiinţarea unei căi ferate care se opreşte în centrul Transilvaniei este inacceptabilă. Nu se poate construi o cale ferată până în centrul ţării unde să le spui călătorilor să coboare, să-şi ia bocceluţa, vor descărca marfa, „o vor pune pe osie" şi să pornească cu „iuţeala melcilor" şi „să înainteze spre marginea ţării".

Încă de la începutul publicării reportajelor sale cu privire la căile ferate, gazetarul nostru lărgeşte discuţia dincolo de tema importanţei traseului unei linii oarecare. El spune că se înşeală aceia care privesc problema din punct de vedere neguţătoresc. Este adevărat cei ce acceptă calea ferată, îşi pun mai întâi problema cât câştigă mai mult faţă de cazul când ar transporta mărfurile cu carele? De aici încolo se ridică şi alte probleme în cazul construirii unei căi ferate: politice, economice şi altele pentru că şi statului îi pasă mult de interesele sale, apoi strategia militară; un stat va fi mai puternic dacă va avea mai multe căi ferate şi canale, apare şi interesul proprietarilor care vor locui pe unde trece calea ferată. Dar, explica Bariţiu, nu numai statele să se lupte pentru căi ferate, ci şi oraşele contra oraşe să lupte pentru acest scop.

La Presburg arădenii, sibienii şi braşovenii nu au avut câştig de cauză. Zonele ce se găseau la sud de regiunea Aradului au formulat şi ele pretenţii, iar revendicările acestora au avut câştig de cauză. De aceea Transilvania a pierdut partida.

La Pesta, în drum spre Presburg, Bariţiu şi-a dat seama de adversităţile ce trebuiau înfruntate. Erau prezente atât delegaţiile Comitatelor Arad şi Békés şi cei ai oraşelor Arad şi Giula, care erau aliaţii lor, se găseau pe aceeaşi baricadă. Erau însă acolo şi deputaţii Timişoarei. Lupta se ducea, în realitate între Arad şi Timişoara, iar rezultatele Ardealului depindeau de rezultatele acestor dispute. Sintetizând această situaţie din timpul drumului cu vaporul de la Pesta la Presburg, Bariţiu nota într-un articol scris mai târziu, că lupta va fi fierbinte între Arad şi Timişoara cu Szegedinul; „ni se

---

[242] Vezi: Olimpiu Boitoş, *Lupta lui G. Bariţiu, în 1847, pentru introducerea căilor ferate în Transilvania*, pp. 10-11.

cere o încordată luare aminte, o serioasă precugetare, căci interesele ungurenilor sunt mult mai încurcate decât am fi crezut, iar informaţia deplină se poate lua numai la faţa locului"[243].

Tot în acelaşi număr al *Gazetei* apare o informaţie, datată din Pesta care aducea la cunoştinţă rezultatul nefavorabil al demersurilor făcute. Braşovenii, arădenii şi sibienii au avut întâlniri cu groful Zichy, cu deputaţii cetăţii şi comitatului Arad, cu unii bancheri şi alte personalităţi. Li se promite că pe viitor li se va face şi lor cale ferată. Dacă vor să-şi facă imediat cale ferată s-o facă pe banii lor. În concluzie se arată că preocupările celor trei oraşe nu puteau rezolva în două luni, ceea ce unii au rezolvat în aproape 15 ani, începând din 1832, dar că abia acum, în 1847, se vedea rezultatul.

În aceeaşi informaţie din 24 aprilie v. 1847 se anunţă că delegaţia Braşovului şi a Sibiului a plecat în altă parte". De fapt este vorba despre o călătorie la Viena „pentru un ultim demers" de făcut în capitala monarhiei. Ştim că nici aici nu au primit un rezultat favorabil. Deducem ce s-a întâmplat în această călătorie dintr-un pasaj al vol. I din *„Părţi alese din istoria Transilvaniei"*. Bariţiu relatează că foarte mulţi îi criticau pe cei din sfera politicilor superioare de stat, că nu au putut prevedea evenimentele europene ale anului 1848 încă din anul 1847 „măcar cu 3-4 luni mai devreme. Dacă ar fi prevăzut aceasta, probabil că Dieta Transilvană ar fi votat „cel puţin o lege urbarială precum era cea din Ungaria"[244]. Realitatea este alta, spune Bariţiu. În regiunile superioare ale societăţii, între magnaţii şi bărbaţii de stat din ţările europene domnea o temere generală din partea Franţei, toate guvernele cunoşteau, că tronul lui Ludovic Filip se clatină şi că se pregăteşte o nouă revoluţie. A constatat aceasta în mai 1847 când două municipii: Braşovul şi Sibiul au trimis o delegaţie comună pentru a face demersuri ca linia ferată la care se lucra în Ungaria să fie continuată şi în părţile meridionale ale Transilvaniei. După ce au făcut diferite demersuri, vizite, audienţe au ajuns şi la baronul Geringer, consul general în Constantinopol, îndeplinind apoi şi alte funcţii. Baronul, al cărei mame, fusese fiica unui patrician sas din Sibiu simpatiza mult cu Transilvania. După ce i-a ascultat pe delegaţi, baronul în loc de orice alt răspuns le-a spus următoarele: „Domnii mei, nu mirosiţi d-voastră nimic în aer? – la care răspunsul delegaţilor a fost – „noi nu mirosim nimic"[245]. Baronul le-a explicat discret cauzele pentru care cererea celor trei oraşe în situaţia politică de atunci trebuia amânată până la apariţia unor timpuri mai favorabile. Nu era timpul potrivit pentru proiectarea de lucrări mari şi costisitoare. Şi cu aceasta, misiunea oficială a luptei pentru

[243] „Gazeta de Transilvania" din 24.IV/1847.
[244] *Părţi alese din Istoria Transilvaniei, vol. I*, Sibiu, 1889, p. 646.
[245] *Ibidem*, p. 647.

construirea de căi ferate în Transilvania s-a încheiat. Acțiunea este menționată oficial în 3 iulie 1847, în numărul 3 al Gazetei în care se spunea că delegația brașoveană din care a făcut parte și Bariţiu a întocmit la întoarcerea ei acasă un raport scris, care a fost citit mai întâi la Consiliul Municipal (Magistrat) „unde se primi și prețui după merit" apoi a fost cetit în „comunitatea saşilor" şi urma să fie comunicat mai târziu şi celor două gremiuri negustătoreşti (al saşilor şi al românilor).

Cooptarea jurnalistului român într-o delegație cu funcție oficială, care avea de rezolvat un obiectiv major în favoarea întregii comunități a municipiului Braşov, reprezenta o acceptare a lui Bariţiu ca cetățean cu drepturi depline al municipiului, căreia deja i se cerea şi sfatul şi votul în privința unui obiectiv de perspectivă, menit să revoluționeze viața socială, obiectivul construirii de căi ferate. Şi saşii şi românii au înțeles că eforturile depuse timp de 2-3 luni nu erau suficiente pentru a rezolva un obiectiv atât de complex şi costisitor cum erau drumurile de fier. Revoluția de la 1848 a provocat o stagnare în opera de construire a unor obiective majore pentru dezvoltarea socială. Problema căilor ferate a stagnat şi ea va fi reluată după revoluția anilor 1848/1849.

Totuşi pentru anul 1847 semnarea raportului delegației municipiului Braşov, la care a luat parte activă şi cetățeanul municipiului, George Bariţiu, nu a însemnat pentru el, întreruperea activităților dedicate căilor ferate.

Bariţiu a înțeles încă de la începutul activității oficiale, că o problemă atât de mare, vitală pentru viitorul omenirii nu va fi receptată atât de uşor de opinia publică, aceasta trebuia pregătită din punct de vedere psihologic, trebuia ca ea să înțeleagă rostul şi menirea căilor ferate, să nu se teamă de construcția acestora. Realist, cu experiența publicistică de aproape un deceniu, Bariţiu şi-a dat seama că opinia publică trebuie pregătită psihologic, însemna ca populația să fie informată asupra urmărilor economice favorabile, asupra nivelului de cultură şi chiar asupra dezvoltării învățământului şi a cunoaşterii umane.

Din cauza necunoaşterii, mare parte a populației era convinsă că trenul va lua pâinea de la gură cărăuşilor, care făceau transporturi de mărfuri şi persoane pe mari distanțe. Deci prima categorie de oameni care trebuia să primească un răspuns liniştitor cu privire la viitorul ei, era aceea a cărăuşilor.

Jurnalistul român le dă acestora un răspuns convingător, interesant. Face aceasta într-un articol publicat în *„Gazeta"*, datat 24 aprilie v. 1847 pe care l-a intitulat sugestiv: *Unele observații despre cărăuşii noştri.* Este folosită forma epistolară. El face în introducere o aluzia ironică, sugerând că sunt unii care apreciază lucrurile şi faptele numai dacă vin de la niște străini. „Dacă un franțuz ori anglu ar însemna din călătoriile lor lucruri cum sunt acestea pe care ți le împărtăşesc aici, noutăți le-am citi cu mare interes, ne-

am mira de multa isteţime şi de spiritul lor observatoriu, căci în fuga mare nu le-am trecut cu vederea; dacă însă ni le scriem noi înşine, mai niciodată nu ne plac., le aflăm a fi de prisos, atât pentru că le avem întotdeauna la nas, cît şi pentru faptul că noi nu ştim purta condeiul aşa cochet, amăgitoriu ca un parizian uşor, uşor ca un britan trufaş. Cu toate acestea eu mă simţ împins dinlăuntru a ţinea cu dumneata un discurs, astă dată numai despre acel mare număr de cărăuşi români, unguri, saşi din patria noastră, care până acum sunt purtătorii comerţului nostru. Îţi va plăcea ori nu, n-am ce-ţi face; pe mine materia aceasta mă interesează foarte. „Autorul se adresează unui personaj viu, un cărăuş secui care nu mai încetează cu înjurăturile, cerând să-i sece viţa şi să trăsnească Dumnezeu pe toţi aceia care au scornit drumurile de fier".

În articol predomină însă o apreciere echilibrată a avantajelor şi dezavantajelor cărăuşiei tradiţionale. Din acest punct de vedere se desprinde concluzia că drumul de fier, pe lângă faptul că constituie o înlesnire a transporturilor de mărfuri şi călători, aduce o ameliorare a condiţiilor în care cărăuşii îşi pot continua meseria în viitor, pe o scară mai redusă şi pe distanţe mai mici, dar comode însă cu beneficii mai mari".

Un al doilea articol considerat de reclamă, informare şi propagandă publicat în *Gazeta de Transilvania* pe data de 1 mai 1847, poartă titlul: *Naintarea drumurilor de fier în Ungaria.* Îmbarcat pe un vapor, spre Presburg, aflat încă în Ungaria, Bariţiu primeşte informaţii directe şi credibile de la unul din bancherii şi acţionarii drumului ferat central unguresc despre statutele societăţii centrale şi socotelile ei tipărite pe anul 1846, precum şi distanţele dintre unele localităţi. Din aceeaşi sursă jurnalistul nostru află că fondul alocat pentru clădirea drumului central unguresc pe întindere de 43¾ miluri este după paragraful 1 al statutelor de 18 milioane fiorini argint repartizaţi în 72 mii de acţiuni a câte 250 f. Argint. Societatea deşi va mai avea nevoie de bani, ea va fi totuşi rentabilă şi bani necesari în plus vor veni cu siguranţă. Află însă Bariţiu o ştire din izvor sigur, care începe să-l neliniştească: De la Oraviţa până la Dunăre se va întreprinde cât mai curând „clădirea unui drum de fier" de 8 miluri lungime, care va trebui să fie în curând gata. Sursa lui Bariţiu nu ştia însă cine o va face: Szegedinul, Timişoara sau Aradul. Nu se ştia cine va ieşi câştigător. S-a discutat aceasta la Presburg. Aradul şi Transilvania au pierdut. În acel an pieţele şi bursele Europei erau deja în criză de bani. Era şi lipsă de metal. Dar aceasta era considerată temporară, trecătoare. În aproximativ doi ani „banii grămădiţi iar vor căuta a ieşi la vânătoare". Bariţiu scria acestea, deoarece voia să stimuleze iniţiativa transilvănenilor, a braşovenilor şi sibienilor în primul rând. „Deci curagiu compatrioţii mei, căci toţi care ne cunosc patria şi împrejurimile ei, - scrie el -, ne îndeamnă într-un glas, ca să

facem din toate puterile pregătiri trebuincioase pentru drumuri de fier. Ce e drept sunt şi de aceia – adaugă Bariţiu – care cunoscând patria noastră ca şi orbul culorile, nu pot pricepe, de ce să ne deşteptăm şi noi, de ce să căutăm comunicaţie, comerciu, idei, de ce să nu fim prea mulţumiţi cu mămăliga, câtă se face în patria noastră; însă ipohondria acestora să nu ne dezguste nici pe un minut"[246]. Cu acest final, Bariţiu ne schiţează orizontul şi perspectivele mai largi ale unui studiu despre căile ferate publicat în mai multe numere ale *Gazetei de Transilvania.* Este vorba despre articolul *Înlesnirea cumunicaţiei: naintarea culturii şi a fericirii popoarelor,* apărut în mai multe numere din lunile iulie şi august 1847[247]. Este unul din cele mai substanţiale şi dintre cele mai importante studii în care Bariţiu pledează pentru construirea de căi ferate într-o epocă în care mulţi nu auziseră nimic despre ele, iar unii care auziseră câte ceva, nu rareori receptaseră ştiri trunchiate, deformate pe care apoi le răspândeau în rândul opiniei publice.

Bariţiu îşi începe studiul, comunicând cititorilor că se miră foarte mult că mai există categorii de oameni care se opun modernizării căilor de comunicaţie, prin construirea de vapoare care întrebuinţau forţa aburului, prin construirea de căi ferate, de şosele bune ş. a. Ceea ce l-a mirat şi mai mult, chiar întristându-l era faptul că printre cei ce negau avantajele perfecţionării comunicaţiilor se găseau oameni care mergeau foarte departe cu argumentaţia, afirmând „cum că, clădirea şi aşternerea de drumuri bune ar fi pentru noi lucru nu numai de prisos, ci tocmai şi periculos"[248]. Această constatare tristă l-a determinat să revină asupra problemelor căilor ferate, să argumenteze necesitatea imperioasă a lor, încât să se convingă chiar şi cei care au idei „rătăcitoare", cu care încearcă să-i ameţească şi pe alţii.

Pentru aceasta, gazetarul român dezvolta câteva idei generale, afirmând că oamenii cu cât vor trăi mai izolaţi unii de alţii, cu atât rămân mai înapoiaţi. Iar popoarele cu cât se vor întâlni şi se vor apropia unele de altele, cu atât se vor cunoaşte mai bine. Rămânând departe unele de altele, necunoscându-se, se duşmănesc şi se luptă între ele. Romanii cunoşteau aceste adevăruri şi de aceea după ce cucereau unele teritorii, primul lucru pe care-l făceau era acela de a construi comunicaţii bune. Contrarii construirii căilor ferate susţineau că, cu cât drumurile, căile de comunicaţie în general vor fi mai bune cu atât „despotismul are cale mai uşoară spre a călca pe gâtul popoarelor". Bariţiu ripostează afirmând că Atilla, Timur, Gingis Han, Suleiman şi toate hoardele barbarilor „n-au căutat şosele bune cum sunt cele

---

[246] Gazeta de Transilvania, nr. 35, 1847.

[247] Vezi: Gazeta de Transilvania, nr. 59 şi 60 din iulie 1847 şi nr. 62, 63 şi 64 din august 1847.

[248] Gazeta de Transilvania, nr. 54/1847.

din Anglia, când au incurs, de exemplu, peste Dacia şi Panonia, ci au venit în care şi călare, strecurându-se pe unde au putut, iar locuitorii străvechi care nici nu puteau fără greutăţi, nici aveau trebuinţă a ieşi în afară, se vedeau fără veste copleşiţi, fără a li se lăsa măcar timp de a-şi aduce cu iuţeală o armată spre a respinge călcarea barbarilor venetici". Deci despotismul vine şi fără drumuri bune. Şi unde vine nu mai pleacă. Rezultă, concluzionează Bariţiu, că despotismul îşi va construi el drumuri bune, dar numai după placul şi interesul lui.

Construirea de comunicaţii bune, explica G. Bariţiu, va avea consecinţe de ordin politic, administrativ, spiritual şi moral. Mai rapida circulaţie va permite organelor centrale să transmită şi să recepteze rapoarte din provincie într-un timp cât mai scurt. Ideile şi teoriile vor circula şi ele mai repede, timpul circulaţiei se va scurta, numărul celor ce se vor servi de ele va spori enorm. Va spori şi gradul de libertate al populaţiilor. „Astfel ideile şi cugetele libere nu se vor mai putea supune la nici o pază sau controlă, tocma precum nu poţi cumpăni simţămintele minţii omeneşti cu punctul sau cu ocaua; atunci opinia publică şi la cele mai nefericite popoare se va desfăşura cu iuţeală mai mare, luându-şi o educaţie şi mai completă şi mai iute şi mai regulată; apoi ştiut este, că în zilele noastre opinia publică începe a fi mai respectată până şi de Mohamed-Ali şi de fiul său. Deci comunicaţiile înlesnesc în loc de a pune libertatea în vreun pericol, ele mai vârtos lăsând spre cea mai mare garanţie, cum se vede aceasta mai vârtos în Nord America şi în Anglia"[249].

Dar dacă avantajele morale erau mari şi de necontestat, explica Bariţiu, cele materiale erau şi mai mari, mai palpabile. De ele se bucurau fabricanţii, meseriaşii şi comercianţii în primul rând. Acceleraţia fizică a mărfurilor va înlesni şi acceleraţia banilor. Timpul de încasare şi cheltuire a lor se va scurta, cu bani mai mulţi se vor realiza mai multe circuite ale mărfurilor, profiturile vor creşte şi ele atât pentru comercianţi cât şi pentru industriaşi. Bariţiu nu explică aceste lucruri în general. El de fapt critica în acest caz exponenţii intereselor unor corporaţii meşteşugăreşti, care încă deţineau monopolul producerii unor mărfuri destinate consumului larg al populaţiei. Monopoliştii transilvăneni, adică reprezentanţii corporaţiilor săseşti, judecând părtinitor spuneau că dacă „vom avea drumuri bune şi cu atât mai vârtos drumuri de fier, atunci străinii nu vor mai aştepta să le ducem noi marfa noastră adeseori falsificată acolo la nasul lor, ci vor veni şi o vor culege şi de la întâia mână, ne având frică de răutatea domnilor, cum au astăzi; iar manufacturile lor le vor grămădi peste noi, încât ţehurile noastre nu vor mai putea vinde nimic, ci vor ajunge frângătoare de pământ,

[249] *Ibidem.*

emigrante în alte ţări"[250]. Deci cu cât drumurile ardelenilor vor fi mai desfundate, cu atât ei vor fi mai siguri de câştigul lor, decât să aibă drumuri bune, să aibă cai crăpaţi pe la toate răspântiile de drumuri, ca „sa aibă şi câinii ce roade", concluziona ironic Bariţiu. Celor ce susţineau că înfiinţându-se căi ferate, mărfurile străine vor invada ţara, iar mărfurile ţehurilor nu vor mai fi cerute de populaţia locală, meseriaşii locali se vor ruina, Bariţiu le răspunde că este o problemă falsă, şi până atunci, explica el, tot ce se găsea în magazine, tot ce îmbrăcau şi purtau pe ei ardelenii era de provenienţă străină, de import. Ar fi bine ca ardelenii să nu mai aibă comportamentul struţului, să se prefacă cum că nu văd realitatea.

Naţiunile industriale au străbătut lumea în lung şi în lat, s-au aruncat cu produsele lor industriale, cucerind sute de mii de mile în Asia, Africa, Australia, America şi sunt gata să străbată pe jos „până la Tartar" numai să-şi vândă produsele lor industriale. Deci să nu creadă ardelenii că numai ei au „eroica bărbăţie" de a călători „pe drumuri frângătoare de gât şi de osie. Din acestea urmează, că dacă mijloacele cele rele de comunicaţie au vreo influenţă asupra câştigului nostru, aceeaşi este egală, deopotrivă, pentru toţi, fie pământeni, fie străini, şi deosebirea stă în mânecarea mai timpurie, în călătorie mai nepregetată"[251].

Cu o comunicaţie mai lesnicioasă, scria Bariţiu, producătorii sau negustorii vor călători mai des unii la alţii, parcurgând 100-200 de miluri în 3-4 zile, oamenii câştigă din viaţă timp mai lung pentru alte treburi, şi-au păstrat bani în sume mai mari din spezele drumului, s-au întors mai curând la trebuinţele de acasă şi la familie. Deci câştigurile materiale sunt evidente: economie de timp în procesul de mişcare de la o localitate la alta (prin iuţeală); creează posibilitatea transportării simultane a unor mari cantităţi de mărfuri şi a unui mare număr de persoane, fapt prin care se produce ieftinirea în toate părţile pe unde trece; comoditate (fără scuturături, frecături etc. În zonele în care s-au construit căi ferate, mişcarea oamenilor a sporit de 10, 30, 50 de ori. În unele zone, nota Bariţiu, mişcarea populaţiei a crescut şi de o sută de ori. Iar preţul pe milă parcursă pe un călător s-a redus de 4-5 ori şi chiar mai mult.

Construcţia de căi ferate, scria autorul studiului, este posibilă în orice condiţii de relief: şi în ţări în care predomină şesurile şi câmpiile, în cele deluroase şi în cele muntoase. Gradul la care ajunsese matematica şi tehnica învingea orice greutăţi. Mărturie stăteau unele lucrări de artă (tuneluri, poduri etc.) realizate deja, până în 1847, în Belgia, America, Germania ş. a.

---

[250] *Ibidem*, nr. 60/1847.
[251] *Ibidem*, nr. 60/1847.

Drumurile de fier permiteau valorificarea unor produse ale agriculturii şi silviculturii cu volum mare la distanţe mari şi foarte mari, ceea ce în lipsa lor, din cauza costurilor mari ale transportului era imposibil de realizat. În aceeaşi categorie intrau şi cărbunii de piatră, care prin ieftinirea transportului deveneau un combustibil ieftin, accesibil şi pentru industriaşi şi pentru populaţie.

Referindu-se la posibilităţile de valorificare a cărnii şi produselor ei, Bariţiu se întreba: „Cine-mi va spune câte sute de mii de oi se taie în districtul Braşovului şi în Moldavo-România în aşa numitele zahanale (pe turceşte), adică măcelării, unde carnea e numai de lepădat, topindu-se numai partea grasă, când totuşi acea carne sărată şi afumată înaintată ieftin şi iute ar da nemţilor hrană mult mai bună decât cea de cal pe care de mare lipsă voiesc a o aduce la mare modă şi decât cartofii putrezi, pe care îi mănâncă de patru ori în zi, fierţi, fripţi, copţi ca pâine, dumicaţi în lapte şi în zeama cea proastă. Apoi oile vii şi mânjii (mieii) străpurtaţi ieftin şi iute ar îndestula flămânjii germani, unde cei mai mulţi meşteri la cetăţi şi la sate abia văd carnea cu ochii o dată pe săptămână, când la noi şi ţiganii băieşi se ghiftuiesc de carne ieftină"[252].

Din cauza duratei mari a transportului sau a mânării vitelor pe jos – care dura extrem de mult – multe părţi ale Transilvaniei erau sărace pentru că nu-şi puteau valorifica produsele de care dispuneau. În această situaţie se găseau produse ca: cerealele, vitele, fructele de tot felul, păsările şi produsele lor, vânatul. Din aceeaşi cauză unele sate transilvănene şi chiar oraşe, care se găseau aşezate la distanţe mari de sursele de aprovizionare cu aceleaşi produse, plăteau preţuri foarte mari pentru ele.

Din primul moment în care a îmbrăţişat cauza construirii căilor ferate pentru Transilvania, Bariţiu nu şi-a închipuit construcţia lor decât în condiţia în care ele vor face joncţiune cu căile ferate ale Principatelor române. De aceea şi rentabilitatea acestor căi ferate este privită ca un produs al unei activităţi comune. Străduindu-se să-i convingă pe toţi românii de importanţa economică a căilor ferate, el scria: „Rugăm pe cititori, ca să-şi tragă în minte dumnealor linie de fier de la Galaţi-Brăila peste Focşani-Braşov sau peste Bucureşti-Braşov, Sibiu, Sas Sebeş, Alba Carolina, Orăştie, Deva-Dobra-Arad şi cel. şi cel., să socoată toate nenumăratele ei foloase şi să se pătrundă de ceea ce a spus un publicist de mare nume: Drumurile de fier sunt râuri care pe voi înşivă şi toate poverile comerciului vostru le poartă mai uşor, însutit mai iute, mai sigur şi mai totdeauna mai ieftin decât Dunărea, Elba, Oderul, Rinul şi Menul (Main). Ele sunt râuri care curg peste văi şi munţi într-o formă care iarna nu îngheaţă, vara nu seacă, niciodată nu-şi ies din

[252] *Ibidem*, nr. 63.

albie prăpădind"[253]. Deci pentru Bariţiu, căile ferate generează efecte economice care nu pot fi limitate la dimensiunea unei singure sau a două trei ţări, în cazul nostru al Principatelor române de peste Carpaţi, a Transilvaniei şi Ungariei. Căile ferate se impun, de la început, ca lucrări cu efecte la scară continentală şi transcontinentală.

Pentru a demonstra acest lucru, Bariţiu se foloseşte de extrase din nişte date de care dispunea cu privire la construcţia de căi ferate până în prima jumătate a deceniului al cincilea al secolului al XIX-lea. Astfel din acele date reieşea că în Anglia, Scoţia şi Irlanda se construiseră până în 1842 29 de linii de fier, erau deja începute încă 48 de linii şi se mai proiectaseră 100 de linii mai scurte, de la un ţinut la altul, de la un oraş la altul. Nu va trece mult, remarca Bariţiu şi Britania va fi străbătută de la un capăt la celălalt într-o singură zi. Anglia cheltuise deja până în 1842 1.000 de milioane franci. Ex. Franţa avea societăţi care numai până în 1840 cheltuiseră 250 milioane Franci, dar de atunci, ea cheltuise încă multe sume făurind noi căi ferate. Prin 1850 era prevăzut ca Parisul să aibă 5-6 căi ferate, care vor porni spre toate cele 3 mări la care dispunea ea de porturi; Belgia arătase până atunci (1847) „cele mai minunat rezultate cu drumurile de fier", Germania şi Austria de la 1838 construiseră şi ele multe căi ferate. Italia încă se mişca, şi „Rusia întrucâtva", în schimb scria publicistul ardelean, Spania, Turcia, Transilvania şi Moldavo-România în privinţa drumurilor de fier stau mai rău decât toate"[254]. Consemnând această stare, Bariţiu credea că în curând Transilvania şi Moldavo-România vor avea şi ele primele căi ferate. N-a fost să fie aşa! Abia peste 20 de ani România şi Transilvania au avut şi ele căi ferate.

Dorind construirea unor reţele de căi ferate universale, învăţatul român visa la o lume, căreia astăzi i-am zice o lume globalizată, o lume universală şi o pace generală. Dublată nu numai de o economie generalizată, ci şi de o colaborare strânsă între toţi savanţii lumii în vederea universalizării ştiinţei şi culturii destinate îmbunătăţirii vieţii şi traiului întregii omeniri.

Bariţiu spera ca după ce Europa va fi brăzdată în lung şi în lat de căi ferate va putea fi înconjurată doar în douăsprezece zile, pornind de la Paris la Londra, de acolo la Hamburg, Berlin, Petersburg, Moscova, Odesa, Lemberg (sau Iaşi, Galaţi, Braşov), Praga, Viena-Triest, Mantua, Roma, Marsilia, Paris.

Drumurile ferate vor apropia mările între ele, între naţiuni şi popoare se va instaura un climat de pace, bunurile naturale necesare tratării unor afecţiuni sau a menţinerii sănătăţii oamenilor vor ajunge în timp util pe masa

---

[253] *Ibidem*, nr. 63.

[254] *„Gazeta de Transilvania"*, nr. 64/1847.

consumatorilor. Apa acră de Borsec (apa minerală), va ajunge proaspătă în 24 de ceasuri pe mesele Vienei. Săracul student din Transilvania, bolnavul din Bucureşti vor ajunge în acelaşi timp, unul către izvorul ştiinţelor, celălalt către alt izvor, cel mineral.

Negustorii obişnuiţi să străbată lumea în lung din Asia şi din Marea Neagră nu vor mai înconjura tocmai pe la Gibraltar şi prin Anglia la Hamburg, ci de la Galaţi pornindu-se pe drumul de fier se vor afla acolo cu mărfurile lor scăzute la preţ, pentru că au scăzut costurile transporturilor.

La rândul lor fabricanţii englezi, germani, francezi, olandezi, belgieni vor veni tot prin Europa la Braşov peste Brăila şi Galaţi pentru a-i îmbrăca pe turci şi pe toţi asiaticii în fracuri şi blendere.

Dar previziunile lui Bariţiu, nu se limitau la schimbările în domeniul realităţilor corporale, a accelerării relaţiilor de schimb şi a influenţei noilor dimensiuni şi profiluri ale producţiei asupra vieţii materiale a oamenilor. El prevedea schimbări în domeniul religiei, istoriei, matematicii şi alte ştiinţe; el prevedea schimbări în profilul structurii sociale ale societăţii umane, ale filozofiei. Se va produce o mişcare generală între regiuni şi porţiuni ale pământului mult mai accelerate şi masive, dar în condiţii comode, accelerate, de linişte şi cooperare între naţiuni şi popoare. Oamenii vor circula nu numai pentru afaceri, ci şi pentru a învăţa, pentru a se cunoaşte între ei ş. a. ş. a. George Bariţiu exprima aceste gânduri, speranţe în felul său, dar şi pentru a prezenta într-o formă plastică influenţa binefăcătoare a noului instrument revoluţionar intrat de curând în viaţa oamenilor. „Românul boier şi românul literat şede între franţoz şi neamţ, învăţând de la cesta filozofie, de la cela practică, în plimbarea sa ca în şcoala lui Plato; muscalul cunoaşte dulceaţa libertăţii de la britan şi american, bulgarul şi arnăutul învaţă neapărat a citi de la elveţieni. Mii de călători vin şi trec, pân la noi şi pleacă de aici, pe toată ziua, tu dacă vrei înveţi câte ceva de la toţi; ei te cunosc şi nu te mai disprețuiesc, câtă cultură, industrie, vioiciune din toate părţile. Câtă întâlnire a naţiilor, ce amestec de limbi, mii de datine. Ce şcoală universală pentru toate popoarele, ce reforme colosale trebuie să producă o asemenea comunicaţie grandioasă între toate raporturile statelor şi ale omenirii"[255]. Bariţiu îşi exprima speranţa, că într-o asemenea atmosferă generală de construire a căilor ferate, vor înceta toate şicanele şi persecuţiile ce li se fac celor mulţi cu pasuri (punte de trecere a munţilor între ţări), cu poliţii, vămi în unele ţări, care fără a periclita veniturile societăţii şi veniturilor publice s-ar putea simplifica foarte mult după introducerea drumurilor de fier.

Bariţiu spera că aceeaşi construcţie a căilor ferate, va rezolva şi greaua problemă pe care o dorea de mult lumea, aceea a libertăţii comerciale

---

[255] *Ibidem.*

universale, care a preocupat mult mintea multor bărbaţi mari ai omenirii chiar mai curând decât se preconiza.

Instalarea liberei circulaţii a mărfurilor şi a persoanelor va dărâma toate zidurile despărţitoare dintre oameni şi atunci, credea el, vor cădea şi opiniile de război între naţiuni ale unora care periclitează în primul rând naţiunile mici, „ci numai trufia celor mari. O vamă universală – propunea ziaristul nostru – peste toată Europa, cum e astăzi mai în toată Germania ... apoi o pace universală. Ce idee sublimă fericirea: o pace care numai o ceartă asupra ideilor, principiilor şi opiniilor morale să o mai poată turbura vreodată"[256].

Cu această „disertaţie, Bariţiu considera că a spus tot ce trebuia despre rolul comunicaţiilor feroviare, iar când va mai relua problema căilor ferate o va relua numai cu privire la cele referitoare la problemele concrete ale planurilor ce se vor face pentru Transilvania, Ungaria şi Principatele române de peste Carpaţi.

Căile ferate transilvănene trebuiau cuplate neapărat cu cele ungureşti, deoarece prin intermediul acestora puteau ţine legătura cu apusul european, iar cele ale Principatelor române creau posibilitatea intensificării unor legături vechi, multiple şi trecerea mai departe spre pieţele orientale.

CAPITOLUL 3
Contribuţia presei bariţiene la dezbaterea stărilor social-economice necorespunzătoare a românilor transilvăneni de sub imperiul austriac în perioada 1838-1847

Din paginile anterioare referitoare la istoria presei româneşti ardelene din prima decadă a existenţei ei (1838-1847), au reieşit două lucruri, care reflectau starea vitregă, apăsătoare, precum şi prezenţa unor factori, care îi îngreunau funcţionarea ei normală. În primul rând, gazetele lui Bariţiu erau supuse unei triple cenzuri, care-i interziceau ziaristului să scoată la iveală formele de asuprire naţională şi social-economică a românilor ardeleni din imperiul austriac. În al doilea rând, gazetele lui Bariţiu, cu toate interdicţiile şi formele de cenzură, au reuşit să scoată la iveală oprimarea naţională a românilor ardeleni de către curtea imperială austriacă de la Viena şi din partea aristocraţiei maghiare de la Buda - Pesta şi din Transilvania; la care se adăuga, din ce în ce mai mult, tendinţa saşilor din Ardeal de a-şi subordona naţiunea română din principat intereselor şi năzuinţelor lor de a deveni naţiune dominantă în Transilvania.

---

[256] *Ibidem.*

În paginile presei sale, Bariţiu a dezbătut probleme legate de formele de oprimare naţională a românilor, a analizat istoricul şi evoluţia acestora, precum şi încercările – devenite tot mai presante la începutul secolului al XIX-lea, continuate pe întreg parcursul lui, de a-i deznaţionaliza pe români.

Dar lupta lui Bariţiu împotriva maghiarizării, care deşi prezentau cel mai mare pericol pentru viitorul naţiunii române, nu a fost unicul obiectiv al presei sale. El a reflectat, am văzut în paginile anterioare, multe aspecte ale existenţei şi evoluţiei social-economice din Principatele Române de peste Carpaţi. El a reuşit să transforme gazetele sale în organe de presă naţionale ale românilor, indiferent în care principat românesc ar fi locuit. I-a apărat împotriva celor ce le-au încălcat interesele naţionale şi economice. Bariţiu a scos în evidenţă faptul că românii au comunicat între ei numai ca urmare a unei origini comune ci şi pe baza unor legături economice trainice, necesare şi vitale de-a lungul veacurilor.

Oprimarea naţională exercitată asupra românilor de-a lungul mai multor veacuri, a avut nu numai efecte politice – privarea de aceste drepturi a naţiunii române, ci şi efecte economice negative asupra întregului principat al Transilvaniei. Această parte a ţării noastre, atât timp cât s-a găsit sub dominaţie habsburgică, a fost una din cele mai înapoiate regiuni ale imperiului, cu o populaţie săracă, cu posibilităţi dintre cele mai reduse la accesul la cultură şi la instrucţie. Menţinut în stare de înapoiere economică, Principatul autonom al Transilvaniei era unul din cele mai exploatate teritorii ale imperiului; contribuia la aceasta şi faptul că aici erau două forţe ce pretindeau contribuţii şi dări: curtea de la Viena şi puterea politică a regatului ungar.

Luptând cu arma scrisului împotriva stărilor de fapt, Bariţiu a încercat, în acelaşi timp, să dea soluţii în vederea înlăturării acestor stări, să le indice românilor calea pentru întreprinderea unor măsuri care să le îmbunătăţească situaţia economică, culturală şi pregătirea şcolară.

Dar pentru aceasta „românii aveau nevoie de mai multă cultură (de luminare), de educaţie (creştere), adevăr, aveau nevoie de o politică proprie în aceste domenii.

Concomitent cu acţiunile de evidenţiere a necesităţii obţinerii unor progrese economice şi de ridicare a nivelului cultural şi de instrucţie, gazetarul român s-a documentat şi pregătit şi în domeniul teoriei şi practicii economice. El nu s-a limitat numai la impulsionarea înfiinţării unui învăţământ economic în Transilvania şi la predarea unor materii economice unor categorii de şcolari. A mers mai departe cu pregătirea sa economică. A studiat lucrări cu caracter economic, a luat cunoştinţă cu unele teorii, care ar fi putut sta la baza fundamentării unor acţiuni în vederea dezvoltării

economiei ardelene a românilor, în primul rând, cum să fie înlăturată starea de economie şi instrucţie periferică a principatului ş. a.

Bariţiu a acordat o atenţie deosebită analizei comerţului transilvan, a celui braşovean, în special, a analizat starea şi evoluţia acestuia, a dedicat multe pagini analizei personalităţii deosebite a comercianţilor, a rolului negustorilor nu numai în viaţa economică, ci şi în cea socială a unei naţiuni, a omenirii în general.

Bariţiu este unul dintre primii români care au scris şi i-a îndemnat pe conaţionalii săi să acorde o atenţie deosebită industriei, meseriilor, caselor de păstrare şi mişcării bancare etc. Dar Bariţiu a înţeles şi faptul că activitatea iluminist-formativă în rândurile poporului român nu va avea niciodată succes deplin, dacă nu va fi însoţită şi chiar precedată de lupta politică împotriva deznaţionalizării în vederea emancipării naţionale şi a eliberării de sub dominaţia străină. O atenţie deosebită o va acorda marele patriot român organizării luptei românilor împotriva încercărilor de deznaţionalizare şi asimilarea lor de către alte naţiuni cu pretenţii pătrunse de grandomanie de naţiuni alese şi cu dreptul de a asupri alte popoare: cazul ungurilor şi al saşilor, două popoare aşezate mai târziu pe pământul strămoşesc al naţiunii române.

Lupta lui Bariţiu împotriva deznaţionalizării românilor

Secolul al XIX-lea a debutat cu noi forme de suferinţă pentru românii ardeleni. În timp ce în multe ţări europene dispăruseră sau erau pe cale de dispariţie formele de asuprire feudale, în Transilvania acestea se menţineau, aristocraţia ungurească opunându-se cu toate forţele eliberării românilor de sub asuprirea feudală şi înzestrării lor cu pământ, pentru a deveni cetăţeni liberi ai Marelui Principat.

Un prim obiectiv al presei lui Bariţiu a fost acela de a-i apăra pe români de orice formă de asuprire socială şi naţională. Românii nu numai că nu aveau perspectiva eliberării sociale, dar nu aveau nici pe aceea a eliberării naţionale. Ungurii, dar vom vedea că şi saşii, nu numai că se opuneau acordării pentru români a unor drepturi de cetăţeni egali ai patriei comune, Transilvania; ei încercau să-i şi desfiinţeze ca naţiune, să-i asimileze, transformându-i pe români fie în unguri, fie în saşi.

Deci nu întâmplător, gazetele lui Bariţiu, au acordat o mare atenţie problemelor social-economice şi naţionale ale românilor transilvăneni. Eliberarea şi îmbunătăţirea existenţei românilor a şi fost, de fapt, unul din obiectivele majore ale fondării presei bariţiene. Acest obiectiv nu putea însă fi formulat pe faţă, în mod deschis. Românilor li se interzicea să facă politică naţională, să întemeieze organe de presă cu caracter politic. Orice ziar al

românilor avea interdicție de publicare a unor materiale politice. Presa românească, am relatat cu altă ocazie a fost supusă dublei și triplei cenzuri.

Și totuși, George Barițiu încă de la înființarea gazetelor sale a reușit să publice materiale cu caracter politic prin intermediul cărora zugrăvea soarta grea a românilor transilvăneni, le apăra interesele, trezindu-le speranța unui viitor în care-și vor câștiga și ei drepturi politice, proprietate funciară și libertatea de a-și folosi limba maternă în toate manifestările vieții sociale și libertatea națională.

Ocolind asprimea cenzurii și interdicțiile generale de a evidenția starea socială și națională necorespunzătoare din imperiul austriac, dar mai cu seamă din Transilvania, George Barițiu scria despre asemenea situații existente în alte țări, oriunde în lume, numai despre cele din imperiu nu. Încă de la primele numere ale *Gazetei de Transilvania*, noul gazetar scria, spre exemplu, despre adunări cetățenești în Anglia, unde oratori, personalități de seamă, îi lăudau pe acei bărbați care au tras mai întâi luarea aminte asupra „nelegitimării de vindere și cumpărare de oameni", criticând faptele republicii Statelor Unite, deoarece permiteau „să mai fie slobodă cumpărarea de oameni". Unul din oratori se întreba cum poate suporta un popor mare, locuitor peste ocean, care-și zic *„Republicani"* să suporte, fără să-i fie rușine, sclavia și să o pună sub apărarea legilor. Oratorii, scria Barițiu, au demonstrat că negrul este sârguitor și lucrează bucuros pentru plată, ca să se hrănească cinstit pe el și pe familia sa, dar cerea să fie și el respectat, să fie liber. Oratorii își exprimau nădejdea că în curând va suna la Washington glasul libertății în biserica libertății. Barițiu notează că în Anglia, Scoția și Irlanda au pornit o seamă de mișcări care „poftesc ca Negrul să-și dobândească de acum slobozenia pe deplin".

Într-un alt număr la *Gazetei*, Barițiu scrie despre o altă formă de împilare socială, mai apropiată de cea din Transilvania, despre formele de șerbie din Rusia. El relatează din diferite surse, că în anul 1837 un număr mare de țărani șerbi au fugit de pe moșiile stăpânilor lor, undeva prin Caucaz, intenționând să se așeze acolo. Dar „căpetenia de acolo a dat ordin ca acei iobagi să fie retrimiși înapoi la stăpânii lor". Însă de curând, scria Barițiu, s-a transmis o altă poruncă pentru aceeași fugari. Țăranii care s-au așezat acolo, să fie răscumpărați de la domnii lor cu prunci cu tot, plătind pentru un bărbat 250, pentru o femeie 100 ruble despăgubire, pentru băieți 125, pentru băiete (fete) 50 de ruble.

Într-un alt număr al *Gazetei de Transilvania,* Barițiu revine asupra problematicii referitoare la comerțul cu negrii din Africa pe care-l exercitau unii negustori cu marii proprietari din Statele Unite ale Americii. Relatează din nou că unii englezi au jertfit bani pentru a-i răscumpăra și elibera pe unii

negrii americani precum şi pentru a se interzice negoţul cu negri, care este un „negoţ spurcat".

Bariţiu spune că societăţile care luptă împotriva formelor de comerţ cu negri şi-au fixat ca scop să dovedească lumii întregi că munca liberă, plătită cu bani produce lucruri de calitate, este mai spornică şi făcută de bunăvoie. De fapt, aici Bariţiu vrea să atragă atenţia că munca liberă salariată, plătită în umerar executantului, este superioară celei înrobite, efectuată de oameni lipsiţi de libertate şi de mijloace proprii de trai[257].

Cu timpul, materialele publicate de ziaristul român referitoare la căile şi mijloacele de oprimare a unor popoare de către cercurile dominante din unele ţări, devin tot mai explicite, directe, iar criticile adresate cercurilor conducătoare tot mai penetrante cu efecte pozitive directe asupra cititorilor români, care conştientizau tot mai mult situaţia socio-economică şi naţională în care se aflau în imperiul austriac.

Sugestiv, în sensul amintit mai sus, va fi articolul intitulat *„O vânătoare de sclavi în Egipt"*, publicat de Bariţiu în anul 1844 în *Gazeta de Transilvania*[258]. Articolul îi roagă pe cititori „ca să aibă răbdare a citi următoarea istorisire până în sfârşit şi să cerce până încât inima de om şi de creştin se încrâncenă şi se înfioară la asemenea lucruri". Istorisirea pe care o redă Bariţiu se bazează pe consemnările doctorului Beke, cunoscut călător englez, care la rândul lui, a auzit-o de la un alt medic european aflat în slujba paşei.

Bariţiu consemnează mai întâi despre declaraţiile false, demagogice ale guvernului egiptean că în Egipt nu se mai face comerţ de sclavi. Pe ascuns însă, guvernul egiptean organiza vânători de sclavi, care-i aduceau venituri fabuloase. Despre o asemenea vânătoare organizată în ianuarie 1843 va relata Bariţiu în continuare. Vânătoarea organizată de guvern a fost pusă sub comanda lui Ahmet Paşa, căruia i s-au dat 3.550 de soldaţi pedeştri şi 1.000 călări, 4 tunuri şi 6.000 de cămile. S-au îndreptat către ţinuturile Nilului Alb. Acolo, după o primă bătălie, cu mulţi morţi şi răniţi în rândurile băştinaşilor, egiptenii au prins 623 sclavi, au adus 1.500 de boi şi câteva oi. Prada s-a împărţit ½ guvernului şi ½ între vânători. Soldaţii au mai făcut o nouă incursiune, au prins alţi 526 de sclavi. A urmat şi al treilea jaf, urmă şi un al patrulea jaf de unde au fost aduşi 463 de negri şi 500 boi. Soldaţii vindeau sclavii ce le reveneau lor unor negustori arabi. Dar dacă Mehmet Ali s-a întors cu 1.875 sclavi, un alt egiptean, generalul Emin Bei s-a întors cu 500 de negri de Nubia.

---

[257] Vezi: Gazeta de Transilvania, nr. 6, 7/1838 şi 20/1839.
[258] Vezi: *Idem*, VII, nr. 7 din 24 1/1844.

Din aceiaşi sclavi prinşi îşi recruta Mehmet Ali şi armada sa, acesta fiind un mijloc mai ieftin de a obţine soldaţi decât de a-i recruta din felahi, adică din „iobagii cei mult supuşi ai Egiptului".

Pe măsură ce capătă experienţă mai bogată de scriitor, dispune de material informativ din abundenţă obţinut atât din publicaţii curente cât şi din arhive istorice, Bariţiu, pentru a aprofunda tot mai temeinic şi mai argumentat cauza socială şi naţională a românilor, se lansează în argumentaţii istorice, concomitent folosind tot mai mult abstracţia şi generalizarea, ca şi unele noţiuni generale, aplicabile unor stări de lucruri comune unui grup de ţări sau sferei sociale în general.

Bariţiu este preocupat să evidenţieze starea socială şi poziţia naţională a românilor în Marele Principat al Transilvaniei. Nu putea să facă aceasta în mod direct. Va recurge la studii comparative ale situaţiei sociale din diferite ţări şi zone ale globului pământesc, care erau asemănătoare sau prezentau trăsături comune cu viaţa social-economică a imperiului austriac, a relaţiilor acestuia cu Ungaria şi Transilvania.

Un exemplu în acest sens este, după părerea noastră, studiul lui Bariţiu intitulat: *Barbaria*[259], apărut în mai multe numere ale publicaţiei sale *Foaie pentru minte, inimă şi literatură* din anul 1846. Studiul acesta releva deja un stadiu al maturităţii lui Bariţiu, nu numai în publicistică – atingerea unei abilităţi în a exprima adevăruri care să ajungă la mintea şi inima celor pentru care era scris -, fără ca reprezentanţii cenzurii să poată obiecta, să găsească motivele pentru a-l interzice, ci şi în metodele generale de cercetare de exprimare a unor adevăruri generale aplicabile unor situaţii particulare.

Noţiunii de Barbarie, Bariţiu îi atribuia un dublu sens. În primul sens, spunea el, că: Dacă un popor a scăpat din starea *sălbăticiei,* dar încă n-a ajuns la treapta unei culturi mai înalte; sau dacă un popor cultivat odată au recăzut (ca grecii, romanii ş. a.), fără totuşi a reveni la o sălbăticie totală, asemenea stare o numim *barbarie*[260]. Ziaristul român considera că barbaria e o stare mijlocie sau trecătoare între o cultură mai înaltă şi între totala sălbăticie a popoarelor aflate pe prima treaptă a dezvoltării lor, adică a celor ce se hrăneau încă „cu rădăcini şi cu carne vie" (de fapt, credem noi, e vorba de hrana cu alimente crude, când oamenii încă nu cunoşteau focul). În cazul al doilea, în care barbaria este recădere dintr-o stare de civilizaţie mai înaltă în alta inferioară, caracterul ei este neputinţa şi stricăciunea totală", o stare

---

[259] Vezi: Foaie pentru minte, inimă şi literatură, nr. 32, nr. 33 şi nr. 34/1846. Studiul este reprodus în vol. *„ Viaţa şi ideile lui George Bariţiu. Studiu introductiv, antologie şi note de Radu Pantazi"*, pp. 123-134, Edit. Ştiinţifică, Bucureşti, 1964. Mai departe: G. Bariţiu, *Viaţa şi ideile lui G. Bariţiu* ... p. ...

[260] G. Bariţiu, *Studiu şi Antologie* ..., p. 123.

de întristare, de disperare, de destrămare a organizării anterioare, de lâncezire şi letargie totală. Barbaria rezultată din „recădere" este considerată de Bariţiu mult mai dăunătoare decât acea barbarie rezultată dintr-o dezvoltare originară prin care au trecut cândva şi popoarele dezvoltate.

Semnele caracteristice ale barbariei în cel de al doilea înţeles sunt, după părerea aceluiaşi publicist, următoarele: *constituţie* sau tocmeală *politică* rău organizată care se leagănă între *anarhie* şi *tiranie*, de o parte apăsând pe gloate, pe masa poporului cu jug de fier, iar de altă parte puţinii puternici în luptele lor recunoscând şi sancţionând dreptul celui mai tare, sila rea, dreptul pumnului; - tocmeli *civile* şi *politice poliţiene* tot aşa rele, dueluri nu numai suferite, ci şi legiuite, tribunale judecătoare după mărturisiri scoase prin probe de foc şi de apă şi prin alte feluri de torture; mintea omului săracă de ştiinţe folositoare şi lipsită mai de toate mijloacele de a le putea recâştiga, ferecată în credinţă deşartă şi la cea mai mică încercare de a reieşi la oareşicare libertate ameninţată de anatemă popească; ierarhia bisericească, ce e drept uneori înfrânătoare de tirania nobilimii sau a domnitorilor însă totuşi o putere periculoasă, care după plac, sau interes poate să ajute omenimei sau să se unească cu puterea mireană şi să o adauge la ticăloşia publică şi la sclavia universală. La toate acestea se mai adaugă crudele mijloace de *vieţuire*, lipsa celor mai multe trebuinţe mai fine, nici o industrie, societate puţină, comunicaţie puţină între oameni şi popoare. Acestea erau principalele trăsături ale barbariei, după părerea lui Bariţiu.

Analizând aceste trăsături expuse în studiul lui Bariţiu, observăm, că situaţia formulată de el pentru starea de Barbarie poate fi aplicată foarte bine stării în care se găsea populaţia Transilvaniei în monarhia austriacă, începând din momentul când principatul a fost alipit la Austria şi până în cel de al patrulea deceniu al secolului al XIX-lea. Nimic din ceea ce spune că înseamnă barbaria, nu lipseşte din elementele tabloului expus de el, prin care zugrăveşte această stare socială. Constatăm însă că situaţia, în fapt, pentru Transilvania era şi mai rea decât aceea pe care a descris-o Bariţiu, în încercarea de a atrage atenţia asupra stărilor social – economice necorespunzătoare ale Transilvaniei.

Bariţiu nu putea spune totul dintr-o dată. El construia o imagine asupra stărilor necorespunzătoare şi căilor înlăturării acesteia, în mod treptat, bucată cu bucată pentru ca în cele din urmă să rezulte o operă integrală, în care românii au găsit tot ce le trebuie pentru a demonstra lumii întregi că Transilvania este pământ românesc şi că locuitorii ei au tot dreptul istoric şi nu numai dreptul istoric, ci şi pe cel natural de a trăi într-un stat unitar românesc.

Încă de la începutul activităţilor sale, George Bariţiu şi-a fixat ca scop fundamental, eliberarea românilor de sub dubla asuprire socială şi

națională. Însă care din aceste două forme ale asupririi la care erau supuşi ardelenii era mai periculoasă la începutul secolului al XIX-lea?

Din analiza textelor lui Bariţiu, reiese că forma cea mai gravă a asupririi românilor ardeleni era cea de ordin național. Această formă de asuprire atrăgea după sine menținerea în sărăcie a românilor, în incultură, menținerea lor departe de politică, fiind împiedicaţi de a-şi exercita drepturile democratice, privaţi de a alege şi de a fi aleşi, le era periclitat şi dreptul la însuşirea ştiinţei şi culturii în limba maternă, urmărindu-se deznaționalizarea lor, deci dispariția națiunii române.

Ungurii, scria Bariţiu adesea, s-au străduit mult să nimicească națiunea română. Asemenea încercare a avut loc şi cu ocazia Dietei Transilvaniei din ianuarie 1842. În studiul său intitulat „Românii şi maghiarismul"[261], George Bariţiu relata cititorilor săi despre un eveniment jignitor pentru români, care a avut darul să-i trezească din letargie şi să ia contramăsuri împotriva încercărilor de a-i lichida ca națiune. Este vorba despre o sentință „ce era să o dea aristocrația ungurească a țării în adunarea sa generală adică în Dietă, unde românii nu au nici un reprezentant, căci acel episcop ce se afla acolo, nu e trimis de către nație, ci este chemat de către monarhul, sub titlul de regalist şi proprietar de pământ. Aşadar Dieta Transilvaniei în 31 ianuarie al anului curgător slobozi sentința de nimicire a naționalității românești, care de vreo trei veacuri încoace în această patrie tot nu era recunoscută de lege, măcar că *de facto* ea tot mai vieţuia şi mai vieţuieşte"[262]. Bariţiu evidențiază caracterul reacționar şi demagogic al motivației acestei hotărâri din partea aristocrației maghiare, care-şi motiva acțiunea prin faptul că „doreşte să dea prilejul românilor să-şi însuşească mai uşor limba maghiară şi apoi cu ajutorul acestei limbi să poată înainta:

1) în cultură;
2) la dregătoriile publice şi
3) să devină patrioţi mai buni, căci până atunci românii nu erau patrioţi"[263].

Acei susținători ai deznaționalizării românilor, observa Bariţiu, nu voiau să vadă că în Europa o națiune bine constituită ca aceea a românimii nu poate fi nimicită. Şi dacă s-ar putea, ar fi folositoare nimicirea politică a românilor? Nici într-un caz românilor! Pentru că învățând şi vorbind limba maghiară – impus sau de voie – națiunea română se autodesființează, moare de la sine. Învățând maghiara în şcoală şi acasă, tinerii români vor uita limba maternă.

---

[261] Vezi: Foaie pentru minte, inimă şi literatură, nr. 9, 10, 11/1842.
[262] Vezi: *Idem* nr. 9/1842.
[263] *Ibidem.*

Bariţiu atrage atenţia că în anul 1841 într-un jurnal unguresc din Presburg (Bratislava) se publicase un plan în care se prevedea că dacă în unele ţinuturi locuitorii nu se pot maghiariza cu ajutorul şcolilor, să se aducă batalioanele de miliţie, care vorbesc numai ungureşte şi acestea să se împartă prin locuinţe pe la slavoni, la care petrecând doi sau trei ani, vor sluji oarecum de dascăli ai limbii maghiare. Şi românilor li se pregăteau asemenea planuri.

Dar, atrage atenţia Bariţiu celor care voiau să-i „desromânească", să-i desfiinţeze, că înainte de a începe o asemenea operaţiune, aceştia ar face mai bine să le cunoască modul de trai, să le cunoască viaţa şi psihologia în toate ţările în care trăiesc ei. Studiindu-i pe români, contrarii unguri vor afla multe despre ei. Iar faptul că în afara Transilvaniei trăiesc mulţi români, nici românii transilvăneni nu vor putea fi deznaţionalizaţi. Românilor nu li s-a putut impune o altă religie decât cea ortodoxă. Românii sunt cea mai numeroasă naţionalitate în Transilvania. Dar „numerozitatea românilor" nu era dată numai de populaţia sătească sau orăşenească. Numărul naţiunii sporea şi prin faptul că o parte a aristocraţiei din Transilvania era de origine română. Chiar dacă această aristocraţie de origine românească şi-ar fi asumat rolul de profesori de limbă maghiară pentru restul populaţiei, ea ar fi, totuşi, insuficientă pentru acest scop în comparaţie cu numărul mare al românilor. Vârsta vieţii naţionale a românilor la care ajunseră ei în anul 1842, când s-au trezit din letargia în care se găseau - dar nu numai ei ci şi compatrioţii lor unguri – începură a-şi veni în simţiri, începură a-şi cunoaşte, cum că şi ei (românii) au o limbă, şi încă o limbă dulce, plăcută şi cu mult mai uşor de a se îmbogăţi şi cultiva, decât oricare alta de rangul şi starea ei, - o literatură, deşi pruncă, dar pornită pe cărarea sigură a perfecţiunii. Cel mai puternic zid apărător al naţionalităţii românilor, continuă Bariţiu, este biserica, este religia lor orientală pe care ei numai prin ajutorul limbii lor naţionale învaţă a o cunoaşte, încât acela care ar izbi în limbă, nu ar putea să nu izbească şi în religie; şi apoi afară de nişte fanatici şi nebuni, cine va cuteza în veacul al XIX-lea a lovi într-acesta.

La toate acestea Bariţiu adăuga un factor foarte puternic, de care sunt obligaţi să ţină seama ungurii şi anume: „Strânsa comunicaţie naţională şi religioasă ce domneşte şi va domni între românii transilvăneni şi între partea naţiei ce trăieşte şi stăpâneşte în pământul moldavo-românesc, un puternic magnet, care românilor de dincolo de munţi până când se vor afla Moldavo-Românii măcar numai în rangul lor politicesc de astăzi, pe vremi înainte ne le chezăşuieşte pentru naţionalitate; pentru că până când românimea, din alte provincii va vedea guverne naţionale, legislaţie naţională, literatură naţională – chiar biserică naţională – în aceste două Principate, pe care groful Sechenyi le-a numit foarte nimerit „Cuib al românismului", până atunci

scânteia, ba focul naționalității tocma așa puțin poate adormi în românii din Transilvania, pe cât de puțin va adormi acela"[264].

Bariţiu avea încredere în unitatea de neam, de limbă, de religie, cultură, de viață economică a românilor, considerând că aceasta constituia o puternică piedică în calea intențiilor ungurilor şi nu numai a lor, de a-i deznaționaliza pe români. Desigur, el spera la mai mult, spera la un stat unitar românesc. Era însă prea devreme pentru a vorbi în mod direct de panromânism sau dacoromânism în presa românească, pândită din toate părțile de primejdii.

Părerile exprimate de unii publicişti unguri, că în decursul istoriei au mai fost popoare care au deznaționalizat şi popoare deznaționalizate, dând ca exemplu imperiul roman, sunt respinse de Bariţiu. Romanii, explica istoricul şi gazetarul nostru, nu au deznaționalizat, ei au colonizat. Ungurii unde aveau colonii? Niciunde! răspundea el. Francezii pe care ungurii îi dădeau ca exemplu că au deznaționalizat, aduceau exemple nesemnificative. Şi francezii au amalgamat nişte popoare nesemnificative, slabe numericeşte şi de aceeaşi religie, care nu aveau nici măcar literatura lor. Bascii de care se vorbea în presa maghiară nu au fost deznaționalizați, deşi erau puțini la număr. Într-o țară mică, precum Elveția, trăiau trei națiuni şi nu punea problema deznaționalizării vreo uneia dintre ele.

Crede oare aristocrația maghiară că în națiunea română nu mai există nici o putere de viață? nici o virtute cetățenească? Cred oare aristocrații maghiari, că românii s-au transformat într-o ceară moale, pe care o pot modela cum vor ei?

Românii, explica Bariţiu, sunt mult mai sănătoşi decât îi cred aristocrații maghiari. Ei sunt o naționalitate bazată pe legile naturii şi a luptelor de 1730 de ani pentru păstrarea ființei lor naționale. Apelând la evenimente istorice petrecute de-a lungul veacurilor, Bariţiu le aminteşte aristocraților unguri că românii au avut de luptat de-a lungul veacurilor cu popoare europene şi cu maghiarii, popor asiatic şi nomad, cu turcii, cu grecii fanarioți, s-au apărat de multe valuri ale popoarelor migratoare din Asia etc.

Şi după ce românii s-au văzuți scăpați de valurile migratoare, după ce din Dietă în Dietă, cu deosebire de la 1790 aşteptau cu nerăbdare, pentru binele şi fericirea patriei comune, ca să fie recunoscuți ca a patra națiune, „în Dieta de acuma (ianuarie 1842) – ce e drept nu fără veste – ne pomenirăm că se frânge bățul asupra existenței lor politice, se vorbeşte adică, că ei politiceşte să nu mai îndrăznească a trăi niciodată"[265]. Desigur ungurii pregăteau acest eveniment de peste jumătate de veac, promotorul ideilor

[264] *Ibidem.*
[265] *Idem*, nr.10, p. 75.

care-l susţineau fiind Eder, care susţinea că prin recunoaşterea românilor de a patra naţionalitate sistemul statal transilvănean ar slăbi, s-ar zgudui din temelii, ar fi deci un dezastru. „Eu însă din parte-mi – scria Bariţiu – nicicum nu mă pot împăca cu acea idee, cum o zidire, care stă bine pe trei stâlpi, să nu poată sta şi mai bine pe patru. Au nu este acel zid ţinut mai bine pe patru părţi, mai bine apărat în contra tuturor izbirilor din afară, decât unul apărut numai pe trei laturi? Nu domnilor, sofismele şi întortocherile juridice a unor politici vicleneşti nu vor fi în stare niciodată a ne lua vederea şi priceperea ca să nu cunoaştem adevărul gol matematic, cum că 3 + 1 = 4 şi că 2 x 2 = 4"[266].

Urmând din fals în fals istoric, ignorând realităţile, publiciştii unguri afirmau că românii nu aveau în proprietate nici o palmă de pământ. Neavând pământ, ei nu puteau fi recunoscuţi ca naţiune.

Dar nici ungurii luaţi în masă ca naţiune, demonstrează Bariţiu, nu stăpâneau pământ. Pământul era al aristocraţilor. Deci din acest punct de vedere însemna că nici ungurii nu sunt o naţiune. Mare parte a aristocraţiei era provenită din români şi era proprietară de pământ, Deci, şi după această logică unguresc ă şi românii erau o naţiune.

Bariţiu constata că maghiarii se considerau o naţiune asiatică singuratică, izolată aici în mijlocul Europei, înconjurată de prea multe naţiuni puternice, care nu o agreau.

Deci nefiind înrudiţi cu nici o altă naţiune, nu aveau de unde să se înmulţească, nu aveau cu cine simpatiza, încât singura alternativă de a nu fi şterşi din numărul naţiunilor era aceea de a preface şi a asimila alte naţiuni dându-le limba lor. Le convenea ca acest proces să le fie aplicat, în primul rând, românilor transilvăneni. Sperau că aceştia, apăsaţi cum erau, vor fi dispuşi în schimbul unor foloase ce i s-ar putea promite, să accepte uşor să se corcească, iar apoi să fie transformaţi pe deplin în unguri. Fără să le-o ceară nimeni, ungurii susţineau că ei urmărea aceasta nu numai în interesul lor, ci şi în interesul major al Europei, care avea scopul ca prin întărirea lor, să fie cum au fost şi până atunci, „zid apărător în contra Nordului".

Bariţiu respingând aceste teorii absurde, consideră că ungurii şi nu numai ei, nu cunosc nici realităţile Europei contemporane, nu privesc lucrurile nici din perspectivă istorică, nu se interesau deloc de ceea ce reprezentau românii, şi nu numai cei din Ardeal, ci şi cei din Moldo-România şi ceea ce le rezervau pentru viitor marile puteri europene de atunci. „În ziua de astăzi, pe când atât cultura înaintătoare cât şi o politică înţeleaptă, din staturile Europei într-una socotite, începe a forma numai o familie mare a cărei mădulare unul fără altul nu mai pot întreprinde nimic ce

[266] *Ibidem.*

să nu corespundă intereselor tuturor celorlalte, nici ungurimea, nici altă naţie, nu se mai poate semeţi că ea singură ar ţine echilibru, ar păzi pacea, ar reapăsa pe duşman ... Moldavo-românii sunt orânduiţi, prin sfatul puterilor de sus, a forma o putere destul de tare pentru ca să apere sloboda comunicaţie a Europei pe Dunăre cu Asia. Această idee află de câţiva ani plăcerea multă chiar şi în faţă cu diplomaţia europeană, căreia trebuie să-i pese foarte mult de aceea dacă Dunărea să se închidă sau să nu se închidă la Orşova, sau colo, sau dincolo, ca nu cumva o mulţime de ţări, peste mai puţin de 50 de ani, să se înece chiar în unsoarea lor"[267].

Deci Europa începea să se intereseze de Principatele Române, pentru că ele din punct de vedere geografic, economic şi strategic ocupau un loc deosebit în cadrul continentului. Problemele mari politice şi economice trebuiesc privite global, intercondiţionat. Un popor, mai ales de dimensiuni geografice mici şi populaţie redusă, nu putea să nu ţină seamă, în cazul relaţiilor cu alte popoare şi de interesele popoarelor ce veniseră sau aveau să vina în contact cu acel popor. Ungurii nu aveau simţul realităţii când nu percepeau schimbările care se produceau în Moldova şi Ţara Românească şi interesele interferenţe ale marilor puteri vis – à - vis de viitorul lor. Ungurii dădeau dovadă de naivitate când credeau ca românii de pretutindeni, care s-au luptat secole de-a rândul, pentru a-şi apăra naţionalitatea, le-o vor pune la dispoziţia lor să facă cu ea ce vor ei.

Maghiarii înainte de a lua hotărâri cu privire la viitorul naţiunii române, ar trebui să-şi pună următoarele întrebări foarte serioase:

„1) Care este numărul românilor şi al maghiarilor în aceste ţări europene una
într-alta aşezate?

2) Care din amândouă naţiile este mai compactă sau mai învârstată cu alte naţionalităţi eterogene şi, ce să mai îngăduim, unele şi duşmane?

3) Care din amândouă este mai sfâşiată prin interese religioase?

4) După ce în starea culturii de astăzi a acestor două naţii soarta lor se poate zice că este în mâna aristocraţiilor domnitoare, care din aceste aristocraţii stă pe temeiuri de privilegii ţării mai folositoare sau mai stricăcioase?"[268]. Datele statistice indicau în acel moment, relatează Bariţiu, folosind cifre statistice oficiale, românii şi ungurii erau egali, *fiecare numărau cinci milioane*. Românii din principate erau o populaţie compactă, cum puţine popoare aveau în Europa. Limba română domina atât la oraşe cât şi la sate, atât în bordeie cât şi în palate. În Ardeal, din două milioane de locuitori un milion şi două sute de mii erau români, vorbeau numai

[267] *Idem*, nr. 11.
[268] *Idem*, nr. 11/1842.

româneşte. Ceilalţi locuitori erau dezghinaţi (dezbinaţi) prin două limbi (maghiara şi săsească). Dezbinarea între *Uniţi* şi *ortodocşi* nu era atât de mare, după cum şi-au dorit-o cei ce au iniţiat-o şi provocat-o. Preoţii celor două confesiuni se ajutau şi colaborau între ei.

Saşii intenţionau şi ei să-i deznaţionalizeze pe românii ardeleni.

Maghiarii nu au fost singura naţiune din Ungaria şi Ardeal care voiau să şteargă naţiunea română ca entitate politică. Saşii au încercat şi ei să stingă naţiunea română, imitându-i întru totul pe unguri; dar cu cât aceste intenţii ale conlocuitorilor din Transilvania deveneau mai insistente, în replică şi mişcările românilor pentru câştigarea drepturilor lor politice, deveneau tot mai frecvente şi mai hotărâte.

Într-un studiu intitulat „Ce să fie cu românii? Publicat în *Foaie pentru minte, inimă şi literatură* în numerele 34, 35, 36/1842, Bariţiu le aminteşte cititorilor săi că în anul 1791 sub împăratul Leopold al II-lea, prin bunătatea acestui monarh s-a trimis la Dieta Transilvaniei o „rugare şi plânsoare ieşită din condeiul călugărilor de la Blaj, făcută în numele întregii naţiuni româneşti din Transilvania după cum este ea despărţită cu confesia religioasă în unită şi neunită şi semnată de amândoi episcopii. Această plânsoare a românilor s-au şi tipărit în Sibiu latineşte (precum fusese scrisă), pentru ca naţiile şi anumit naţia săsească cum se zicea cu atât mai uşor să o poată refrânge, lucru la care s-a şi încurcat, răposatul Eder, deşi fără folos: româneşte precum ştim plânsoarea nu s-a tipărit, am avut prilej a o vedea copiată la mai mulţi prin ţară, cum şi tradusă în româneşte"[269].

La rândul ei, redacţia foilor bariţiene a avut de gând să publice o traducere a plânsorii, dar nu i s-a permis. În schimb saşii din Transilvania au publicat un extras al plânsorii românilor întocmită în 1791[270]. Acest fapt l-a determinat pe Bariţiu să le dea un răspuns saşilor, dar şi pentru a le arăta românilor, că oricât ar fi de grele împrejurările pe care le parcurgeau, totuşi în privinţa naţionalităţii nu aveau „nici o pricină să cadă în desnădejde".

În continuare Bariţiu, enumeră cererile românilor, după care face nişte comentarii asupra modului cum au fost ele interpretate şi prezentate opiniei publice transilvănene de publicişţii saşilor:

---

[269] Vezi: Acad. D. Prodan, *Supplex Libellus Valachorum*, Edit. Ştiinţifică, Buc. 1967, pp. 493-510. În prefaţa acestei lucrări, Acad. D. Prodan dă unele explicaţii cu privire la circulaţia mai multor variante ale Supplexului ... „Textele cunoscute azi (1957 n. ns.), ale actului din 1791 sunt mai multe. În circuitul oficial şi neoficial pe care el l-a făcut s-au născut mai multe versiuni care, cu unele deosebiri de amănunt, sunt identice. Deosebirile sunt însă neglijabile. Nici nu suntem siguri că printre versiunile cunoscute e şi originalul, căci până acum nu a fost identificat. Lucrările istorice de până acum s-au întemeiat în genere pe ediţia lui I. C. Eder, chiar din 1791.

[270] Vezi: *Blätter für, Gemüth und Vater – landskunde*, nr. 31, 32, 33, 35, 36, 37/1842.

1) Românii cereau ca numirile ruşinoase atribuite naţiunii lor, că ea ar fi numai admisă (suferită) în patrie, iar nu privită ca tolerată, să fie înlăturate cu totul şi naţia să fie restatornicită în vechile sale drepturi cetăţeneşti (civile) şi de stat, drepturi care i-au fost răpite fără veste şi fără nici o vină dovedită împotriva lor, nici din partea celorlalte naţii, nici din partea domnitorilor ce erau după vremi;

2) Românilor să li se redea acel rang între stările ţării pe care l-au avut ei până la anul 1437, precum se arată aceasta într-un document ce s-au aflat în conventul (mănăstirea) de la Cluj Mănăştur, unde se vorbeşte apriat despre universitatea (staturile) locuitorilor unguri şi români în părţile Transilvaniei;

3) Popimea românească fără deosebirea de a fi unită sau neunită cu biserica apuseană Romană, precum şi nobilimea şi poporul românesc, în cetăţi şi pe la sate să fie tratată şi să aibă drepturile întocma ca şi popimea, nobilimea şi poporul;

4) La împărţirea dregătoriilor şi a slujbelor publice în comitaturi, în comune, în districturi şi în alte comunităţi, precum şi la curte, în provincie, apoi la deputăţiile dietale să se aleagă şi să se denumească din români, proporţional după mulţimea lor;

5) Acele comitaturi, scaune, districturi şi comunităţi, între care locuiesc mai mulţi români decât alte naţii, să-şi ia nume româneşti, sau cel puţin o numire mestecată ungaro-românească sau mai bine ştergându-se cu totul numirile de acuma, ţinuturile şi locurile să se numească ca odinioară după râuri şi după cetăţuie, în sfârşit, peste tot locuitorii ţării cu toţii fără deosebire de naţionalitate sau religie să fie părtaşi la drepturi şi libertăţi deopotrivă şi după ale lor religii să poarte greutăţile proporţionat;

6) „ ... Românii se roagă ca să le fie îngăduit a ţinea un *congres naţional* alcătuit din amândoi episcopii şi din alte persoane alese din cleruri, din nobilimea românească şi din statul milităresc şi să poată trimite câţiva deputaţi din mijlocul lor, spre a-şi aşterne năpăstuirile la preaînaltul tron; împlinirea acestei cereri o nădăjduiesc românii cu atât mai vârtos, cu cât şi naţia ilirică (în Ungaria) avu asemenea norocire (de a ţinea congres naţional) şi românimea numără un milion de suflete (atunci, iar acuma cu două sute şi mai bine de mii peste un milion)".

În „Rugămintea şi plânsoarea" românilor, aceştia nu numai că îşi cer drepturile, dar îşi fundamentează şi temeiurile pe care se bazează în acest demers. În primul rând pe temeiul vechimii locuirii lor în Transilvania. Românii se trag din vechii colonişti romani aduşi de Traian şi alţi împăraţi. Dacii la începutul veacului al II-lea s-au stabilit în Transilvania cu 900 de ani înaintea ungurilor, cu care s-au bătut şi apoi le-au permis şi lor să locuiască pe pământurile acestora, după cum povesteşte scriitorul *Nenumit*

(Anonymus), notarul regelui Bela în capitolul 27.i. În „plânsoarea" lor românii au invocat şi – *Documentul de la 1437 aflat la Cluj Mănăştur*, publicat de diferiţi cercetători ai istoriei; care stipulează drepturi egale între maghiari şi *români*. Apoi s-au referit la:

- convenţia de la 1438 dintre unguri, secui şi saşi, care releva şi stipula aceleaşi drepturi românilor şi chiar mai mult.

Mai târziu în legile ţării s-au introdus şi „câţiva articoli foarte stricători şi duşmani religiei şi naţiei românilor". S-a vorbit de faptul că naţiunea română nu poate avea călugări, că ea este numai suferită (permisă numai până când binele ţării o va cere). În realitate Legile din 1437 şi 1438 îi amintesc numai pe români şi unguri. Românii având vechea înţelegere cu Tuhutum au fost primii locuitori ai Ţării Transilvaniei. *Reiese că românii „i-au lăsat şi suferit pe alţii"*.

„Din toate acestea tragem încheierea, scria Bariţiu, cum că după ce naţia şi religia românilor nu prin legi publice, ci numai prin nenorociri din afară în veacuri barbare fură declarate ca lipsită de drepturi avute, ba încă românii din pământul crăiesc (săsesc)au mai fost alungaţi în două rânduri, măcar că privilegiul Andreian le dă drepturi lor deopotrivă cu saşii, totuşi românii nădăjduiesc de la îndurarea monarhului, a fi restatorniciţi în drepturile lor". Este vorba în acest caz de faptul că prin rescriptul său din 19 martie 1701 a poruncit, ca acei români, care s-au unit cu biserica apuseană romană, să fie consideraţi de rangul statului romano-catolicilor.

Împărăteasa Maria Tereza le-a întărit românilor toate privilegiile acordate de Leopold I. Împăratul Iosif I le-a acordat şi el tuturor diplome de privilegiaţi, prin urmare şi românilor.

Acestea au fost cerinţele din „plânsoarea" din 1791, pe care le analizează Bariţiu în articolul său din „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" cu titlul *Ce să fie cu românii ?*

Rezultatul consemnat de Bariţiu a fost următorul: românii au rămas tot în starea lor de nemulţumire, iar ungurii îi tratau pe români ca pe nişte rămăşiţe ale coloniştilor romani sau ca venetici în Transilvania. Petru Maior[271] a demonstrat însă:

a) romanitatea românilor;

---

[271] **Petru Maior (1761-1821)**, n. Căpuşu de Câmpie, jud. Mureş. Istoric şi filolog român. Reprezentant de seamă al Şcolii ardelene. A studiat în ţară şi la Roma (Colegiul de propagandă Fide). A scris: „Istoria pentru începutul românilor în Dachia"; Orthografia Romana sive latino - valachica" cu studiul anexă „Dialog între nepot şi unchi pentru începutul limbei române. În lucrările sale Petru Maior susţine originea pur romană a poporului român, unitatea şi continuitate lui în Dacia. A fost unul dintre marii luptători pentru emanciparea românilor transilvăneni.

b) a stimulat discuțiile cu privire la originea, vechimea și evoluția românilor

în Dacia și cu deosebire în Transilvania. El a lămurit drepturile românilor în Transilvania și modul cum le-au fost răpite.

Pentru unguri însă adevărul istoric cercetat și expus de Petru Maior nu avea nici o valoare. Ei nu de adevăr aveau nevoie. Ei cântau tot după struna cea veche. Istoricii și oamenii de știință și cultură unguri continuau să-i numească pe români venetici, îi numeau în continuare valahi etc.

Studiul lui Bariţiu evidenţiază însă faptul că nici saşii nu au avut o atitudine mai tolerantă sau cooperantă în raporturile lor cu românii. În materialul publicat de reprezentanții lor în 1842[272] cu privire la petiția românilor din 1791, ei critică, în fond și cererile episcopilor români adresate dietei din 1842 pentru partea națiunii române locuitoare în pământurile crăiești și poate și asupra cererii din 1834. Era de fapt, scrie Bariţiu, un material din arhiva săsească sub numărul 27 din 1792.

În acel material de arhivă din 1792, dar publicat după 50 de ani, saşii preluau criticile ungureşti împotriva românilor a căror vechime, origine şi civilizaţie o negau. Au preluat toate criticile şi jignirile aduse poporului român imediat după ce a apărut „plânsoarea" din *1791.*

Referindu-se la vechimea romanilor în Transilvania și romanitatea lor, saşii spuneau că aceasta este o invenție românească. Ei voind a-şi prezenta vechimea şi romanitatea i-au falsificat pe vechii istorici, făcând referințe în cererile lor la fapte care nici nu erau acolo.

Este adevărat, recunosc ei, că Traian a prefăcut Dacia în provincie romană, a adus numeroşi colonişti din tot imperiul roman pentru a popula această țară rămasă pustie de locuitori. Totuşi, românii nu pot fi consideraţi, după părerea lor, rămăşiţe ale acelor colonii romane. De ce ? Pentru simplul fapt că la anul 274 împăratul Aurelian văzând că nu mai poate păstra țara de Goți, a părăsit țara (Dacia) lăsând-o în mâinile Goților. Iar dacă au mai rămas câteva resturi de romani, aceştia nu mai pot forma un stat.

Bătăliile românilor cu ungurii de la râul Almaş, despre căderea principelui Gelu, cele povestite de cronicarul Anonymus[273] (sec. 12) ş.a.ş.a., toate, spun reprezentanții saşilor, sunt doar nişte poveşti. Românii care se află astăzi în Transilvania (1842) s-au strecurat, au venit „pe furiş" de peste Dunăre aici şi numai pe rând.

---

[272] Vezi nota nr. 270.

[273] Nume sub care este cunoscut notarul regelui ungur Bela III. Autor al cronicii Gesta Hungarorum, care atestă existența populației românești în Transilvania, organizată înainte de venirea ungurilor în formațiuni statale, conduse de Menumorut, Glad și Gelu.

Acestea erau considerate de saşi, ca şi de unguri, „dovezi" împotriva românilor.

Ce dovezi puteau să aducă românii împotriva „argumentelor" aduse de reprezentanţii saşilor. Desigur, erau valabile, printre altele, aceleaşi argumente aduse împotriva ungurilor. Românii erau în număr de 5 milioane în toate părţile vechii Dacii, adică în Transilvania, Ţara Românească şi Moldova, Basarabia, Bucovina şi Banat şi o parte bună în Ungaria până la Tisa.

Din aceşti români mai bine de un milion şi două sute de mii numai în Transilvania din care 198.048 se află aşezaţi cu 167.147 de saşi, date publicate în anul 1838 în jurnalul unguresc din Cluj, iar în comitate populaţia românilor este mai mult de *20:1*.Toţi aceştia îşi au o limbă mai romanică decât cea italiană.

Dacă acei români au venit în Transilvania pe la veacul al 12-lea şi al 13-lea, atunci cei ce locuiau acolo de ce i-au primit, mai ales că erau în proporţie covârşitoare. S-ar fi lăsat ungurii şi saşii copleşiţi de numărul mai mare al românilor. Desigur că nu!

Bariţiu observă că saşii au luat afirmaţiile unui cronicar mincinos, care a scris viaţa lui Aurelian, afirmând că acesta a strămutat toată populaţia din Dacia Traiană peste Dunăre. Fals, spune Bariţiu. Goţii ocupanţi nu le-ar fi dat voie Dacilor să plece peste Dunăre. Coloniile romane s-au aflat în toate veacurile în Dacia, cu deosebire în Transilvania.

Bariţiu, deşi se temea de cenzură, spune că, nu poate trece cu vederea unele falsuri spuse de saşi. Sunt prea multe mistificări ale istoriei, pe care încearcă să le răspândească şi saşii despre români.

Saşii spuneau că românii sunt numai daci romanizaţi, iar Dacii, la rândul lor, au fost slavi, deci românii sunt slavi romanizaţi. În cazul în care ar fi rămas numai în Dacia, pe aceia îi stingeau popoarele barbare. Apelând însă la istorie, Bariţiu scrie că nici un popor nu a dispărut de pe suprafaţa pământului în scurtul timp de 170 de ani, deci numai pe parcursul a două generaţii; adică în această scurtă perioadă limba română a avut timp să se formeze din cea romană, să se practice de un popor întreg şi apoi fulgerător să dispară. Istoria confirma altceva, explica Bariţiu, şi anume: multe popoare dominate sute de ani nu s-au stins. Nu puteau să se stingă, să dispară nici dacii, popor sedentar în mai puţin de două veacuri.

Teza ungurilor preluată şi de saşi, că românii s-au infiltrat în Transilvania în veacul al 12-lea şi al 13-lea nu numai că nu este acceptată de Bariţiu, dovedită, ca fiind lipsită de logică, ci este lipsită şi de o confirmare istorică. Istoria confirmă nu faptul că în secolele amintite, a avut loc un curent al imigrării către Transilvania de peste Dunăre, ci că din Transilvania s-a înfăptuit o mare emigraţie a românilor transilvăneni peste Carpaţi. Un

exemplu clar, adus de Bariţiu, ca argument este cazul emigrării (al trecerii) peste Carpaţi a lui Radu Negru la 1215 împreună cu un mare număr de oameni din Ţara Făgăraşului.

Cele ce au fost scrise de Sultzer şi de Engel au fost scrise cu patimă, deoarece îi urau pe români. Iar faptul preluat de către un bărbat care, vorbind despre români, s-a luat şi el tot după Sultzer şi aşa a dat în greşeli chiar comice"[274].

Bariţiu remarcă cu mare tristeţe, că, cu toate sacrificiile românilor pentru apărarea Transilvaniei, naţiunea română a fost tratată rău şi de unguri şi de saşi în propria ei ţară. Înălţarea în rang şi în funcţii a unor români nu s-a făcut în calitate de români, ci de nemeşi sau de nobili. Nobilii români aveau aceleaşi drepturi ca şi nobilii maghiari. Maghiarul nenobil era osândit la iobăgie ca şi nenobilul român.

Saşii nu s-au înţeles cu ungurii, pe români i-au disprețuit. Religia greco-ortodoxă a românilor înainte de reformaţie (1521-1530) a fost numai tolerată, dar n-a fost prigonită.

Saşii spuneau că românii să nu crâcnească cu privire la prevederile legilor trecute, prin care erau toleraţi numai până când binele ţării o va permite; să nu cuteze românii a mustra organele de stat ale ţării. Românii nu meritau mai mult. Ei îşi ţineau sărbătorile lor, au fost oameni răi, tâlhari, ucigaşi, ei fiind venetici nu li se permite nici purtarea armelor.

Luând apărarea conaţionalilor, Bariţiu le explică cititorilor săi că românii nu au fost aşa cum i-au prezentat saşii. Şi el poate să scoată la iveală numeroase documente, numeroase acte foarte compromiţătoare cu privire la comportamentul saşilor şi ungurilor. Bariţiu spunea că are acte, de exemplu, care atestă că Ludovic I (1342-1382) i-a urât pe saşi, care la 1342 nu au vrut să plătească dările şi au făcut rebeliune; au luptat împotriva bulgarilor şi sârbilor numai pentru că aceia au fost ortodocşi. Iar pe români îi ura nu numai pentru că erau ortodocşi, ci şi pentru că Alexandru Basarab, domnul Ţării Româneşti îl bătuse zdravăn.

S-au întâmplat cazuri, relatează Bariţiu, când românii din principate mai prădau prin Ardeal; saşii de la Mediaş la 1872 făcând rebeliune au mers la Bălgrad (Alba Iulia) au incendiat biserica în care se refugiaseră nişte canonici. Ungurii i-au învinuit adeseori pe saşi de multe stricăciuni şi jafuri; Ungurii din Ardeal au făcut şi ei incursiuni în principate unde au făcut jafuri şi stricăciuni. Atunci, se întreabă Bariţiu, de ce pentru saşi numai românii erau hoţi şi prădători? Greu de priceput care era logica saşilor. Ce puteau ei răspunde la faptul că şi-au mărit loturile de pământ acordate iniţial de regii unguri prin jefuirea din loturi de pământ arabil, păşuni şi păduri din puţinul

[274] „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", nr. 35/1842.

pământ pe care-l aveau țăranii români. Când se certau ungurii cu saşii, atunci ungurii spuneau că şi saşii sunt venetici, hoți, fugari ş. ce. ş. ce.

„Românii şi maghiarismul" şi „ce să fie cu românii", publicate în *Foaia pentru minte, inimă şi literatură* reprezintă două dintre cele mai analitice studii ale lui Bariţiu din primii ani ai publicisticii sale. Ele sunt îndreptate împotriva celui mai mare pericol în care se găsea naţiunea română în acel moment: deznaţionalizarea, pieirea sa ca naţiune de sine stătătoare, care-şi pierdea trecutul şi viitorul. Aparent pericolul venea din partea marii aristocraţii maghiare. Dar tot atât de stăruitoare de a-i vedea pe români deznaţionalizaţi şi supuşi intereselor ei era şi pătura socială suprapusă a saşilor, *patriciatul săsesc*. Şi saşii aveau aceleaşi atitudini disprețuitoare față de trecutul, prezentul şi viitorul naţiunii române. Nu întâmplător şi saşii, ca şi ungurii, au avut aceeaşi atitudine față de cererile susţinute de români în *Supplex Libellus Valachorum*, pe care le analizează parţial G. Bariţiu în studiul său intitulat *Ce să fie cu românii*? publicat în *Foaie pentru minte, inimă şi literatură* din 1842, atunci când vorbeşte despre rugarea şi plânsoarea ieşită din condeiul călugărilor de la Blaj, adresată împăratului Leopold al II-lea al Austriei.

Simpla publicare a unor studii îndreptate împotriva deznaţionalizării românilor a însemnat un act de curaj din partea lui George Bariţiu, redactorul celor două foi. Aceasta cu atât mai mult că organele statale ungureşti erau furioase după scandalul ce s-a iscat la şcolile din Blaj, ca urmare a faptului că Dieta din Cluj a luat hotărârea introducerii limbii maghiare în toate şcolile din Transilvania, scandal soldat cu excluderea unor profesori din şcolile blăjene. În aceste condiţii cenzura a devenit şi mai dură, lui Bariţiu îi venea tot mi greu să publice în presa sa studii prin care să ia atitudine nu numai împotriva deznaţionalizării, ci şi împotriva nedreptăţilor pe care le suporta populaţia majoritară românească din principat. Totodată, Bariţiu nu putea să se limiteze numai la a le arăta românilor că trebuie să lupte mai activ pentru menţinerea naţiunii române, ci şi cum să lupte, pe ce căi să se întărească poziţia naţiunii române în imperiul poliglot austriac, dar mai ales în lupta împotriva maghiarizării. Însuşi Bariţiu era obligat să folosească noi metode, căi şi forme de a se adresa publicului românesc din Transilvania, să-l scoată dintr-o anumită amorţeală în care căzuse după atâtea încercări politice de a fi recunoscuţi ca naţiune şi a li se recunoaşte cele două confesiuni religioase: ortodoxă şi greco-catolică. De unde trebuia să se înceapă, cu cine să înceapă, ce politică să promoveze în gazetele sale şi pe cine să se bazeze, pe ce personalităţi, clase sau cercuri, grupe profesionale să se sprijine? Ce instrumente să fie folosite mai întâi pentru a reactiva naţiunea română din punct de vedere politic? Răspunsul nu a fost uşor nici de formulat, nici de pus în practică. Abia în 1844, Bariţiu a putut să dea un răspuns clar şi fără

echivoc acestei probleme. În 1844, el scrie un studiu intitulat *Tiparul nostru român din punct politic*[275], Bariţiu va da răspuns la întrebarea „de unde trebuie să înceapă foile româneşti? El răspunde că „... grija noastră cea dintâi era să pornim o dispută sau dacă vrei ceartă chiar asupra limbii noastre, pentru ca să ne învăţăm unii de la alţii, cum s-ar cuveni a ne vorbi şi scrie ceva şi mai bine decât până acuma, pentru ca să vedeţi, este prea ridicol a vrea să politizeze şi să depaneze de partide cei care numai îşi gânguresc limba. Însă ca să nu pierdem prea multă vreme cu A.B.C. ci să începem odată a scrie idei, deşi mai aşa cum a dat Dumnezeu, fără a răsturna de tot certele literare, trebuia să urmeze o grea luptă cu sfiala respectivă a unor literaţi şi politici, pentru ca să se înduplece a ieşi în câmpul publicităţii, pe care unii şi până astăzi îl cred a fi înfricoşat decât a lui Mars (zeul războiului - n. ns. T.I.), iar alţii în contră îl au prea umilitor pentru rara lor procopsinţă"[276]. Bariţiu considera că mai întâi era necesar ca presa să înceapă discuţii pe teme generale, care să-i facă pe români să simtă necesitatea de a citi gazetele, de a se interesa de problemele generale ale patriei, să simtă că au şi ei o patrie, pe care trebuie să o iubească, să-i intereseze soarta ei, dar să se intereseze şi de soarta lor, de drepturile şi libertăţile lor, pe care liberalii ţării chiar din sânul aristocraţiei au început deja să le promoveze, creând şi dezrobirea ţăranilor din iobăgie.

Răspunzând unui publicist, care într-o carte scrisese că tiparul românesc ar face politică, Bariţiu spune că nimic nu este mai dăunător într-o societate decât atunci când un număr mare de oameni declară că ei nu fac politică şi că nu ţin de nici o partidă, sau că voiesc a „păzi o cale de mijloc". De fapt asemenea oameni nu fac altceva decât să-şi ascundă frica interioară şi egoismul lor.

În cazul Transilvaniei, românii ce politică ar putea face? Răspunsul nu era greu de dat în cazul lor, deoarece cea mai mare parte din ei „Zăceau în condiţie de colonist supus proprietarilor nemeşi".

În timp ce românii numărau peste un milion şi două sute de mii, toate celelalte naţii, unguri, secui, saşi, nemţi ş. c. e. făceau abia 9 sute de mii. Nu era de mirare, explică Bariţiu, „dacă condiţia de iobagi bate la ochi mai tare din partea românilor"[277]. Şi ungurii, scria publicistul braşovean, sunt apăsaţi de clasele suprapuse ca şi românii. Dar ungurii erau apăraţi de ziarul maghiar „Erdelyi Heradó". Erau apăraţi chiar şi de o seamă de aristocraţi unguri. Făcând această constatare, Bariţiu îşi punea şi el întrebarea legitimă, ce decurgea din natura lucrurilor: românii – aristocraţi, ziarişti şi alte categorii

[275] Vezi: „Gazeta de Transilvania", nr. 51 şi 52/1844.
[276] Vezi: „Gazeta de Transilvania", nr. 51/1844.
[277] *Idem*, nr. 52/1844.

sociale sau profesionale nu-i putea apăra şi ei pe români, aşa cum îi apărau ungurii pe ai lor?

Dar şi unii nobili din Transilvania de origine română îi ajutau pe iobagii români. Nu le interzicea nimeni să procedeze în acest fel. Existau numeroşi nobili, care nu se dădeau drept unguri, ci ei îşi recunoşteau naţionalitatea. Era cazul, printre altele, al celor din Ţara Zărandului, din Ţara Chioarului şi din Comitatul Turzii. Presa română putea vorbi şi în numele aristocraţiei române, care-i apăra şi ea pe iobagi. Dar presa română nu se limita numai la cauza iobagilor români şi a altora care exercitau munci fizice. Presa românească vorbea şi avea câmp de acţiune şi în cercurile intelectualităţii române, care, la rândul ei, se compunea din multe alte straturi. Dar, o adevărată presă apărându-i pe cei ce erau iobagi români, nu putea vorbi şi în numele iobagilor unguri, a unor grupe ale muncitorilor şi intelectualităţii săseşti? Putea şi avea obligaţia să facă aceasta. Deci, Bariţiu constata şi explica în acelaşi timp, că el făcea în fond politică naţională, politica românească. El atrage însă atenţia, că încă nu a spus totul şi nici nu şi-a propus aşa ceva. Da într-adevăr, el nu putea spune totul, deoarece pentru el politica naţională era politica tuturor românilor de pretutindeni. El nu putea spune că presa sa dezbate şi contribuie şi la elucidarea problemelor românilor din Moldova şi Ţara Românească, Bucovina şi Banat. O asemenea mărturisire ar fi dus la imediata interzicere a gazetelor sale.

x

Apărarea drepturilor naţiunii române din Transilvania, Banat, Crişana şi Maramureş nu însemna pentru militantul român doar apărarea ei împotriva deznaţionalizării. A apăra drepturile românilor însemna pentru Bariţiu, a lupta pentru înlăturarea situaţiei necorespunzătoare culturale, de pregătire şcolară, de obţinere a drepturilor politice cetăţeneşti, de care erau privaţi în mare parte în imperiul austriac, devenit mai târziu imperiul austro-ungar. Aceasta însemna în realitate îmbunătăţirea existenţei lor materiale şi economice, paralel cu înălţarea lor la un înalt grad de spiritualitate şi civilizaţie, la nivelul acelor din ţările dezvoltate din punct de vedere economic şi spiritual. Pentru a atinge aceste obiective, naţiunea română avea nevoie de *adevăr*, *cultură (luminare)* şi *educaţie*, care odată dobândite vor crea premisele necesare pentru români să devină o ţară unită şi independentă, să înlăture subdezvoltarea economică, să devină o ţară cu o cultură înaintată, cu un comerţ dezvoltat, cu o reţea credito-financiară corespunzătoare şi o industrie puternică.

Referindu-se la adevăr, Bariţiu considera că acesta trebuie căutat şi aflat necruţând nici eforturi, nici timp şi, desigur, nici bani. Atrage însă atenţia că pentru unii descoperirea adevărului este primejdioasă şi imprudentă. Tocmai de aceea, reflecta el, de adevăr se tem cei puternici în

stat. De aceea în rândurile celor puternici iubirea de adevăr este un fenomen rar. Desigur, făcând aceste afirmații, Bariţiu avea în vedere situaţia românilor din imperiul austriac. Românii, populaţie majoritară în Transilvania erau consideraţi venetici, intruşi în principat, li se nega atributul istoric de populaţie autohtonă, li se contesta latinitatea originii şi a limbii materne, nu aveau acces la cultură, la învăţătură, erau destinaţi să rămână veşnic şerbi şi iobagi pentru a munci pământurile aristocraţiei ungureşti şi multe altele. Clasele suprapuse, aristocraţia, înaltul aparat de stat, monarhii nu aveau nici un interes ca românii să cunoască adevărul despre ei. Făceau tot posibilul pentru a le falsifica istoria, denaturând adevărul. Asemenea situaţii şi multe altele le avea Bariţiu în vedere când scria: „Unii nu ajung la adevăr pentru că sunt prea săraci. Alţii au mijloace materiale, dar nu sunt îndemnaţi de către părinţi să-l afle în şcoală.

Marea majoritate a părinţilor români ardeleni nu-şi trimiteau copii la şcoală pentru că nu avea suficiente mijloace materiale. Statul ungar şi imperiul nu finanţau învăţământul românilor din principat.

Bariţiu îi îndemna pe români să-şi creeze o situaţie materială mai bună, pe care o considerau o bună premisă a accesului la cultură, educaţie şi învăţătură. La rândul lor un nivel mai înalt al culturii, educaţiei şi învăţământului, accesul larg al maselor populare la acestea, erau considerate premise spirituale ale unei economii mai spornice, care ar fi permis ridicarea nivelului de trai al populaţiei româneşti la nivelul acelor popoare care porniseră pe calea realizării unor forme mai eficiente de gestiune a bunurilor de care dispuneau, creându-şi şi o bază materială mai perfecţionată.

Deci încă din prima decadă a activităţii sale publicistice (1838-1847), George Bariţiu s-a străduit să aducă în opinia publică românească idei, păreri, teorii, care să-i ajute pe români să se înscrie pe traiectoria unei linii ascendente, corespunzătoare nivelului civilizaţiei la care ajunseseră deja ţările înaintate economic, atât din afara imperiului austriac cât şi din interiorul lui. El a propagat prin intermediul gazetelor sale, idei şi teorii din domeniul culturii, educaţiei şi învăţământului, filozofiei, pedagogiei, politicului, ştirii despre principale române, literatură ş. a.

Prima decadă a activităţii publicistice a fost în acelaşi timp perioadă de acumulare de cunoştinţe, concomitent cu aceea de educaţie a populaţiei româneşti, începând cu populaţia şcolară, continuând cu cea vârstnică, la a cărei educaţie a contribuit prin presă.

Dar să revenim la importanţa pe care o acordă Bariţiu culturii (luminării), educaţiei (creşterii) şi învăţământului.

Cultura (luminarea)

Din scrierile lui deducem că el era de părere că întotdeauna au existat prieteni şi adepţi ai culturii. Au existat însă şi prieteni şi apărători ai întunericului. Existenţa acestora, se explică, scria Bariţiu, prin faptul, că învăţătura şi cultura trezesc în oameni dorinţa de a trăi mai bine, mai demn, liberi, să obţină mai mult de la viaţă în urma muncii depuse de ei. Ceea ce este mai rău, scria Bariţiu, sunt şi unii preoţi care nu vor să-i cultive pe oameni, să-i scoată din neştiinţă. Aceştia nu voiau să-i scoată pe oameni din neştiinţă pentru că dacă toţi oamenii ar şti să citească şi să cugete şi singuri atunci preotul va trebui să spună şi el adevărul, de aceea poporul să rămână prost, necioplit.

Bariţiu considera că el face parte din acea categorie a elitei româneşti care doreşte să răspândească cultura şi ştiinţa la toate clasele de oameni, nu numai în rândurile unei elite restrânse. Cultura era o noţiune foarte cuprinzătoare în interpretarea lui Bariţiu. A cultiva însemna, după el, a-i învăţa pe oameni „să cugete bine", „a lumina ce fusese întunecat". Cultura îi învaţă pe oameni să aprecieze lucrurile şi faptele „după temeiurile minţii", după criterii ştiinţifice, am adăuga noi. Înzestrat cu o concepţie democratică, omul nostru de cultură susţinea că toţi oamenii au dreptul la cunoaştere. Era împotriva închiderii accesului la cultură şi învăţătură pentru cei din clasele de jos sau după criterii naţionale, aşa cum se întâmpla în Transilvania. Referindu-se la situaţia din cadrul acesteia, el relata că acolo „nu toţi oamenii născuţi pentru o cultură mai înaltă, cu capacităţi de a o însuşi, aveau accesul la ea. De aceea unii sunt obligaţi de situaţia materială necorespunzătoare să se mulţumească numai cu ceea ce primeau în şcolile elementare. Adevărata pregătire în cultură şi ştiinţă, considera Bariţiu, abia după şcoala elementară începea. De aici încolo mai aveau multe de învăţat, pentru a primi o înaltă educaţie (creştere) şi o bună pregătire şcolară.

Educaţia (Creşterea)

Iluministul G. Bariţiu, sublinia, adeseori, faptul că părinţii care nu-şi trimit copii la şcoală pentru a fi instruiţi şi educaţi după anumite reguli sociale, comit o mare greşeală. Pe măsură ce tinerii cresc fără educaţie şi instrucţie şi se apropie de maturitate, lipsa acestora se repercutează negativ nu numai asupra vieţii lor, ci şi asupra întregii societăţi, asupra viitorului întregii omeniri.

Bariţiu pornea de la punctul de vedere că dacă un singur om îşi poate revărsa harul său binecuvântat, emanat de un suflet nobil, asupra întregului său neam, tot aşa şi un om rău singur poate provoca multe rele, multe

ticăloşii de nedescris întregului său popor. Este un lucru trist, explica Bariţiu, când chiar numai un singur individ rămâne în urmă, nu are acces la cunoaştere, „rămânând crud şi gros cu duhul şi cu inima, prin care cu timpul devine »o greutate sieşi şi celor dimprejurul său«". Un asemenea om fără creştere este silit să trăiască printre oameni, comunică cu oamenii, dar el nu are nici o influenţă pozitivă asupra lor. Ba, mai mult, subliniază Bariţiu, un asemenea individ leagă pe o femeie de soarta lui şi o face nefericită, produce prunci în lume şi îi creşte tot aşa de rău cum fu el crescut. Oh! Doamne, Doamne! Limba noastră, ba orişicare alta încă pe atâta de bogată, e cu mult mai săracă de cuvinte spre a putea descrie toate relele urmate din o educaţie lenevită şi stricată"[278].

Aceste cuvinte ale lui Bariţiu erau scrise la începutul activităţilor lui didactice şi ziaristice, în 1839, când românii conştienţi de insuficienta lor dezvoltare în domeniul educaţiei şi culturii erau încă în căutarea căilor şi mijloacelor depăşirii acestei stări de lucruri. Prima speranţă şi-o puneau românii în educaţie şi cultură. În acest sens el scria: „Toată nădejdea unui viitor mai bun atârnă singur de la creşterea mai bună. Toate celelalte opinteli cât de mari şi milioanele nu plătesc nimic fără educaţie bună"[279].

Spirit iluminist, adept al educaţiei multiple, Bariţiu considera că spiritul (prelucrat şi orientat prin sistemul educaţiei) ca şi pământul, cu cât este mai bine lucrat dă rod mai bun. Acest proces al educaţiei nu trebuie să se producă în afara preocupărilor părinţilor. Dimpotrivă! sublinia el, părinţii trebuie să vegheze asupra educaţiei copiilor lor, să-i îndrume pe copii către profesori, care au înclinaţii, dar şi pregătire pedagogică. El considera că educaţia rea face oamenilor rău, că educaţia trebuie să se exercite atât asupra fizicului cât şi asupra moralului şi psihicului copiilor, pentru a le da o creştere armonioasă, sănătoasă, cu abilităţi fizice şi spirituale.

Recomandarea lui Bariţiu era ca şcolarii să fie învăţaţi de timpuriu să judece, să li se formeze trăsături de caracter ferme.

Bariţiu considera că educaţia de la şcoală trebuie să fie asociată cu aceea de acasă, trebuie dată cu ajutorul şi implicarea părinţilor.

Şcoala

Instituţia şcolară avea impact profund asupra întregii vieţi sociale şi instituţionale, sublinia G. Bariţiu. El considera că o şcoală bună face în scurtă vreme obşti bune, cetăţeni buni, naţii deştepte. „Singur cu ajutorul şcoalei – scria publicistul ardelean – e cu putinţă locuitorilor a se ridica din

---

[278] Vezi: *Viaţa şi ideile lui Bariţiu, Studiu şi antologie*, Edit. Ştiinţifică, 1964, p. 84.
[279] *Ibidem.*

statul cruzimei şi a barbariei. Unde e neştiinţă şi neghiobie multă, acolo deobşte, se află şi răinţă multă; şi unde fac acestea odată alianţă strânsă, oh acolo toate încercările de îmbunătăţire rămân fără rod. Aşadar un învăţător bun, oriunde se află el, e totdeauna o persoană mult însemnătoare"[280]. De el depindea deci formarea şi modelarea caracterului, abilităţilor morale şi fizice ale viitorilor cetăţeni ai patriei.

Pentru a da crezare şi pondere mai mare celor spuse de el, Bariţiu recurgea la exemplificarea realizărilor din ţările Europei, unde învăţământul luase de mult o mare amploare şi produsese rezultate remarcabile, dar şi unde profesia de învăţător şi de profesor se bucurau de mare apreciere din partea societăţii, inclusiv a organelor de stat. „Naţiile Europei luminate, sublinia el, ştiu să-şi pregătească profesorii cu totul vrednici, procopsiţi şi nobili lucrători; totodată le ştiu răsplăti ostenelile ca la orice bărbaţi de ranguri înalte şi ei sunt visteria şi stemele ţărilor în care trăiesc ... În şcoală stă însuşi mărimea şi slava statului. În zadar vrea o naţie să-şi lipească sieşi slava de adevărată cultură, până când plasele cele de rând a locuitorilor nu sunt scoase din neştiinţă şi cruzime. Căci noi ştim cum că mulţimea norodului face naţia, iar nu câteva persoane trufaşe întru vechimea familiilor sale. Aşadar educarea poporului e cea dintâi treabă a patrioţilor, şcoalele şi instituţiile de educaţie făcute oridecine, nu sunt primite ca dar ci ca datorie a fiecăruia, care are putere şi vrea să se arate vrednic de nume de om. Ba dimpotrivă, acela care poate şi nu jertfeşte la aceasta, face patriei, naţiei, omenimei, o nedreptate strigătoare la cer"[281]. Deci, în timp ce în ţările de dincolo de Ungaria, din apusul Europei, oamenii de stat întemeind şcoli, pregătind cadre profesorale pentru învăţământul de toate gradele, considerau că este o datorie de onoare pentru a aloca bani pentru învăţământ şi pregătire şcolară a populaţiei, în Ungaria şi Transilvania lucrurile stăteau cu totul altfel. Ungaria şi Transilvania, ţări agrare, slab dezvoltate, conduse de o aristocraţie unguresacă incultă nu se făceau suficiente investiţii în învăţământ. Ba mai mult, politica de stat ungurească punea mereu frâie învăţământului românesc, refuza să-l finanţeze pentru a se dezvolta. Organele de stat ungureşti făceau eforturi enorme pentru a maghiariza învăţământul românesc. Românii opunându-se acestui proces erau privaţi de o reţea de şcoli corespunzătoare. Maghiarizând învăţământul, procesul de deznaţionalizare s-ar fi accelerat, românii ar fi dispărut ca naţiune de sine stătătoare. E drept, aceasta i-a costat pe români. Eforturile au dat însă roade cu timpul, mai ales după revoluţia de la 1848.

---

[280] *Idem*, p. 88.
[281] *Idem*, pp. 88-89.

În deceniul premergător revoluției amintite, Bariţiu considera că starea învăţământului românesc era precară.

Românii, spunea Bariţiu, nu aveau nici măcar un abecedar propriu, niciun catehism, nicio geografie a lor, o istorie întocmită pentru ei, o aritmetică, niciun fel de caligrafie, nicio gramatică a limbii, după cum ar trebui să fie învăţată metodic limba română. Românii nu aveau, consemna Bariţiu, nici instituţii de învăţători. Multe le lipseau românilor. Aceste lipsuri le dădeau curaj adversarilor, care încercau să beneficieze de faptul că românii nu avea un învăţământ propriu dezvoltat, crezând că nu-şi cunosc bine limba, iar prin şcoli de limbă maghiară îşi vor impune uşor limba lor. Românii îşi cunoşteau însă limba proprie, o iubeau şi s-au luptat pentru ea. La formarea acestei atitudini, G. Bariţiu a contribuit enorm, vom vedea în paginile următoare.

Îndelungata şi masiva circulaţie a românilor între cele trei principate româneşti de o parte şi de alta a Carpaţilor, a contribuit deosebit de mult la dezvoltarea limbii lor comune în toate părţile locuite de ei.

Faptul că gazetele lui Bariţiu erau destinate să servească publicului român de pretutindeni este reflectat clar de structura informaţiilor publicate în gazetă, care cuprindeau ştiri din toate ţările române, reflectau stările social economice şi realităţile politice din toate provinciile româneşti, gradul lor de dezvoltare, starea populaţiei şi altele.

Totodată, publicând multe materiale din Ţara Românească şi Moldova, G. Bariţiu le atrăgea atenţia ungurilor, că el are un suport al unei populaţii care numericeşte nu era cu nimic inferioară populaţiei maghiare de pretutindeni. Dar în timp ce maghiarii la un număr al populaţiei, aproape egal cu cel al populaţiei româneşti, trăiau răspândiţi în mijlocul altor populaţii, care-i copleşeau numericeşte, românii trăiau compacţi în toate cele trei mai provincii româneşti; ungurii fiind, de exemplu, copleşiţi de masa populaţiei româneşti transilvănene, mult mai numeroasă decât aceea a ungurilor pe acest pământ românesc.

La început, redactorul celor două gazete – *„Foaie pentru minte, ..."* şi *„Gazeta de Transilvania"*, publica ştiri politice şi economice, aparent nevinovate, care aduceau însă noutăţi şi informaţii pentru românii transilvăneni despre starea fraţilor lor de peste Carpaţi. Multe dintre ştirile furnizate de Bariţiu erau preluate din presa românească de peste Carpaţi. Dar această presă era interzisă în Transilvania.

În contrast cu Transilvania, în toate ţările Europei circulau numeroase ştiri cu privire la marile schimbări şi evoluţii social-politice pozitive din Ţara Românească şi Moldova. Criticând această stare de lucruri, gazetarul ardelean scria în unul din primele numere ale Gazetei de Transilvania următoarele: „Precum în anul trecut, aşa şi acuma se umplu toate Gazetele

Europei cu descrierea celor ce s-au întâmplat în Obştească Adunare a Ţării Româneşti din anul acesta. Se vede că ţările româneşti au tras o deosebită luare aminte a naţiilor străine asupra lor şi cum că Românii în anii aceştia mai din urmă s-au făcut vrednici de aceasta. Însă până când alţii citesc şi cunosc adevărul limpede în foile sale, publicul nostru este silit să asculte despre starea politicească ale ţărilor acelora cele mai necălite şi desgustătoare veşti ce sboară din toate părţile împestriţate de născociri. Aceasta strică de o mie de ori mai mult, decât descoperirea adevărului cum este"[282].

Bariţiu folosea multe mijloace pentru a atrage atenţia românilor transilvăneni că în lupta lor de eliberare naţională nu sunt singuri. Alături de ei mai erau încă două ţări româneşti, care luptau pentru aceeaşi unitate, dar care aveau totuşi mai multă libertate şi se bucurau de mai multă democraţie. Uneori Bariţiu însera simple ştiri din ţările româneşti de peste Carpaţi sau reproducea ştiri din presa de acolo. Iată un exemplu de ştire. Într-un număr al *Gazetei* se scria că un ţăran din Pietroasa din jud. Buzău[283] a găsit „multe obiecte de aur", al căror preţ este foarte însemnat „nu numai după vechime, ci şi chiar după calitatea preţiosului metal din care sunt alcătuite ??[284] Articolul apare cu menţiunea: Extras din „România, ziar editat de Aron Florian şi Gheorghe Hilt. Primul fiind unul din cei mai buni prieteni ai lui Bariţiu de la care primea scrisori ce-i serveau de documentaţie şi informaţie când scria despre Ţara Românească.

Constatăm că George Bariţiu s-a orientat foarte repede spre analize economice în domeniul local şi al legăturilor pieţei transilvănene cu ţările vecine, în primul rând cu Ţara Românească şi Moldova, dar şi cu Ungaria, Austria şi alte ţări vecine. El pornea în acest caz de la complementaritatea pieţelor ţărilor româneşti, dar şi de la necesitatea legăturilor pieţelor transilvane cu ţările vecine. A fost impulsionat spre această orientare atât de construcţia căilor ferate ca şi de dezvoltarea navigaţiei pe Dunăre, ca şi de năzuinţele şi încercările de a transforma unele râuri mai mari în căi de navigaţie (Oltul, Mureşul şi Tisa).

Bariţiu a fost un ziarist care a învăţat profesiunea de publicist, practicată de el toată viaţa, din mers, din urmărirea mersului firesc al lucrurilor, făcând legături bazate pe observaţii empirice, pe istoria faptelor, pe studierea ştiinţelor şi evoluţia relaţiilor dintre oameni şi a evoluţiei ideilor în diferite domenii de activitate umană. Aşa a procedat Bariţiu şi în cazul explicării interdependentelor economice dintre ţările române: Ţara

[282] Gazeta de Transilvania, nr. 8/1838.
[283] E vorba de Cloşca cu pui de la Pietroasa.
[284] Vezi: Gazeta de Transilvania, nr. 8/1838.

Românească, Moldova şi Principatul Transilvaniei. Spre exemplu, în toamna anului 1838, studiind preţurile pieţei Braşovului, el constata că toată lumea se plângea de lipsa banilor, deoarece cererea de mărfuri de origine agrară creştea, dar oferta era redusă. Lâna, pieile de oaie, pieile de vite cornute, pieile de miel, cerealele – grâul, orzul, ovăzul - erau şi ele scumpe. Bariţiu îi linişteşte însă pe braşoveni, informându-i că în curând lucrurile se vor îmbunătăţi, deoarece se vor importa cereale şi carne, preţurile vor scădea masiv. Se prevedea şi în Ardeal o bună recoltă de porumb. Prin importul de carne va creşte oferta şi se vor reduce preţurile la măcelării şi zahanale.

Preocupat de a face cunoscute mai bine stările din Ţara Românească în Ardeal, Bariţiu publica în Gazeta de Transilvania din 16 oct. 1838 o listă de produse ce se exportaseră peste graniţă din Ţara Românească de la 1 sept. până la 15 sept. ale acelui an. El enumeră, printre altele cereale precum grâu, porumb, orz, secară, apoi cerviş, păr, fasole ş. a. „Câtă mulţime de producturi iese din această ţară binecuvântată, poate cineva cunoaşte şi de acolo, spre pildă, - scria el cu admiraţie -, că din 34 de corăbii care au intrat în august până în 15 sept., numai şase au venit încărcate, cu mărfi străine, iar toate celelalte deşerte, semn cum că s-au încărcat cu producturi de aici"[285]. Faptul că veneau corăbiile goale şi plecau pline, era un semn că Principatele Române de peste Carpaţi erau ţări bogate şi aveau deci bune perspective de viitor.

Încă din primele luni ale editării gazetelor sale, Bariţiu este tot mai mult preocupat de problemele economice ale Transilvaniei şi de raporturile ei de schimb cu ţările vecine, de perspectivele comerţului cu acestea. Uneori publică materiale proprii, alteori apelează la materiale publicate de alţi autori, aşa cum este şi cazul unui articol intitulat: „Priviri asupra industriei şi a negoţului în Ungaria, Transilvania, Moldova şi Ţara Românească[286]. Este o prelucrare a unui studiu publicat în gazeta „Adler" de la Viena, semnat Dr. g. În care este înfăţişată „o icoană interesantă de starea industrială şi comercială a acelor ţări". Autorul, scrie Bariţiu, repetă o seamă de idei ale grofului Ştefan Secheny în cărţile sale „Hitel" (Credit) şi „Virag" (Lumină). Secheny este lăudat de autor pentru faptul că a ştiut să descopere greşelile şi prejudecăţile în care se aflau ungurii şi românii transilvăneni şi să arate, totodată, mijloacele de vindecare. El a arătat că Ungaria şi Transilvania duc lipsă de bani, credit, comerţ. Dar cel mai mare rău provine din lipsa creditului. Degeaba au cele două ţări multe avuţii naturale, fără credit ele vor muri de foame. Lipsa creditului permite practicarea cametei, care este ruinătoare pentru economie. Fără credit marii proprietari de pământuri sunt

[285] Vezi: Gazeta de Transilvania, nr. 16/1838.
[286] Vezi: Gazeta de Transilvania, nr. 22/1838.

săraci, nu-şi pot valorifica moşiile; iar negoţul nu se poate dezvolta nici el, se transformă în sfârnărie, negustorii devin tot mai lipsiţi de cunoştinţele necesare impuse de noul stadiu al economiei practicată în ţările mai avansate. Economia agricolă, la rândul ei, fără credit, este o bătaie de joc; agricultori nu lucrează pământul, ei doar îl scurmă. Agricultorii fac marea greşeală aşteptând ca stăpânirea să facă pentru ei totul, „până să ne şi are şi să ne strângă roadele în grămade".

În Transilvania, mai ales în partea locuită de nemţi, există o industrie destul de bine dezvoltată, dar lipsesc mijloacele „de exportaţie şi de încurajare de negoţ din interior", adică le lipseşte meseriaşilor nemţi „duhul de întreprindere". Ei produc fără să se folosească de puternicul agent al industriei, adică de bani.

În ultimii ani lipsa de comunicaţii bune cu vecinii i-a îndemnat pe unii să se preocupe de organizarea navigaţiei pe Olt pentru a ajunge la Dunăre, întemeind şi întreprinderi de navigaţie în acest scop.

În privinţa meşteşugurilor, Transilvania, se spunea în articolul din „Adler", „stă mai presus decât Ungaria". Dar existenţa ţehurilor meşteşugăreşti, care frânau progresul tehnic şi îmbunătăţirea calităţii produselor, ca şi lipsa de comunicaţii bune cu ţările vecine nu permiteau încă un avânt al industriei asemănător celui din Germania.

Începuturile unei intensificări ale navigaţiei pe Dunăre şi introducerea navigaţiei cu aburi, scria Bariţiu, vor da un mare imbold comerţului şi industriei Moldovei, Ţării Româneşti şi Serbiei, concomitent cu valorificarea mai eficientă a bogatelor resurse de care dispuneau.

Pentru Moldova, se sublinia în acelaşi articol din „Adler", ţărmul Dunării va transforma Galaţiul foarte curând într-un oraş înfloritor din punct de vedere al comunicaţiei. La acestea se adaugă faptul că însăşi stăpânirea încurajează cunoaşterea resurselor naturale de care dispune ţara, ajută industria să le valorifice. Astfel aici se putea vorbi de noi fabrici de săpunuri, prelucrarea pieilor, producerea de lână „mai de rând", de pânză şi funării, începuturile unei industrii de lux şi de artă., iar negustorii fac tot mai mult negoţ cu târgul de la *Lipsca*.

Hotărât să evidenţieze că ţările româneşti, deşi au înfruntat mari greutăţi în dezvoltarea lor din partea unor puteri străine, Bariţiu foloseşte orice prilej pentru a demonstra că Moldova, Ţara Românească nu au rămas chiar nişte ţări înapoiate, rupte complet de progresul general al lumii contemporane lor. În deceniile 4 şi 5 ale secolului al XIX-lea ele se înscriau totuşi pe drumul unei noi civilizaţii, încadrându-se în fluxul general al progresului uman. Comerţul, sublinia Bariţiu, joacă un rol hotărâtor în acest proces. El considera că fără înflorirea comerţului „economia şi toată industria rămâne moartă". Comerţul permite oricărei ţări să ajungă la o mare

bogăţie naţională: materială (fabrici, bani, meşteşugari, dar şi morală, prin cultura duhului şi a inimii).

Bariţiu va face tot posibilul să le arate ungurilor că eforturile tuturor celor trei ţări româneşti aveau ca urmare faptul că ele deveneau tot mai cunoscute şi luate în seamă în tot mai multe ţări ale Europei. Se va folosi şi de această dată de un articol preluat de ziarul „Adler" din publicaţia *Oester* în care erau făcute cunoscute lumii cele două mari porturi româneşti de la Dunăre: *Galaţiul şi Brăila.*

În articolul amintit de Bariţiu se scria, printre altele, că cele două porturi cu câţiva ani mai înainte abia erau luate în seamă ca porturi. Negustorii turci deţineau un fel de monopol, accesul vaselor altor naţiuni era mult îngreunat şi se făcea pe baza unui permis de la Constantinopol. Starea mai înfloritoare a comerţului în aceste porturi a început abia de prin *1830.* Galaţiul prezenta avantaje mult mai mari decât porturile Izmail şi Reni. Din Galaţi se putea face mai uşor legătura cu Viena, cu Odesa, cu Constantinopolul. Oraşul era aşezat în apropierea unor mari moşii în care stăpânii lor îşi îmbunătăţeau metodele de agricultura, producând mai mult şi de calitate mai bună. Dacă din portul Galaţi ieşiseră în 1829 şi 1830 150 de corăbii de grâu, în 1837, ieşiseră 600 de corăbii de la Galaţi, iar de la Brăila 500 de corăbii către porturile străine. De aici se scotea şi mult porumb, care în preajma Mării Negre era cel mai bun.

Negoţul acestor porturi, se remarca în acelaşi articol, nu se limita numai la „bucate". De aici se mai exportau: lână, săpun, ceară, miere, unt, caş, poame uscate, lemne de stejar şi de brad. La Galaţi şi Brăila se aduceau multe mărfuri coloniale: zahăr, cafea, farmaceutice etc. Legăturile celor două porturi cu Viena şi Constantinopolul, le-au transformat în mari pieţe pentru multe produse din lumea întreagă, iar străinii le vizitau tot mai des.

În fond, relevând progresele celor trei ţări româneşti pe plan economic, Bariţiu demonstra că acestea se înscriau într-un cadrul general al economiilor naţionale, acela al evoluţiei spre economia de mărfuri capitalistă, bazată pe libertatea pieţei şi a persoanei, iar din punct de vedere politic spre afirmarea tot mai clară a poporului român. El sesiza progresul ţărilor române spre capitalism, spre economia de bani, comerţ şi economie financiară. Analizând încadrarea, atât a ţărilor române cât şi a celor din jurul lor, precum Serbia, Ungaria ş. a. în fluxul economiei de mărfuri, spre economia de schimb mi dezvoltată, George Bariţiu spunea încă în 1839: „Bani, negoţ, câştig! Împrejurul acestora se întoarce ca pe lângă nişte osii lumea fizică şi cea morală în zilele noastre. În zilele noastre? Ba din cele mai bătrâne veacuri şi până astăzi"[287]. Mişcarea accelerată şi între români, pentru

[287] Vezi: Gazeta de Transilvania, nr. 42/1839.

bani, pentru a produce mai mult, pe la mijlocul secolului al XIX-lea, preocupări pentru înavuțire era considerată un fapt pozitiv de către publicul român. În fond, aceste preocupări echivalau cu stăruințele găsirii unor soluții în vederea dezvoltării forțelor productive ale Transilvaniei. El scria ceva mai târziu, în 1845: „Mulțămită cerului că în vreme ce în patria noastră o mulțime de capete se coprind cu dezbaterea a feluri de idei politice, adesea numai amețitoare, alții au hotărât a-și pune silința pentru îmbunătățirea tuturor ramurilor economice, ca într-o patrie izolată cum este a noastră în multe privințe e cel dintâi temei al bunei viețuiri pentru gloate"[288].

Bariţiu încă din primii ani ai publicisticii sale (1838-1847) a observat că mulți oameni au preocupări ştiințifice teoretice, dar nu reuşesc să le pună în practică, alții s-au adresat mai puțin teoriilor şi s-au preocupat mai mult de practică. Aceştia au ajuns la concluzia că oamenii în Ungaria şi Transilvania pot să producă mai mult grâu, vin, cânepă, metal mai mult decât trebuie pentru consumul intern, iar restul ce rămâne neconsumat poate fi schimbat pe surplusul care rămâne neîntrebuințat în alte țări. În asemenea situație obligatoriu vor fi dezvoltate noi căi de comunicație. Pe şesurile şi prin munții Transilvaniei vor fi construite căi ferate, pe Dunăre fâlfâie deja steagurile vaselor cu aburi. Se vor construi drumuri de fier până la Timişoara şi Arad, iar apoi şi în toată Transilvania. Se întrevedeau tratate comerciale între Anglia şi Turcia, între Austria şi Anglia, care vor dezvolta comunicațiile prin Țările Române de la Dunăre.

Dar în timp ce realitățile social-economice întrevedeau o mare dezvoltare a circulației bunurilor materiale, a creditului şi a banilor, unii teoreticieni vedeau lucrurile ca fiind imposibil de realizat. Nu avem drept cambial, nu avem societăți comerciale, nu avem politehnici bune, nici bănci publice etc. Aceştia în loc să-i îndemne pe unguri, pe români şi saşi să se lupte să înceapă odată să producă mai mult, concomitent cu crearea mediului ce favoriza dezvoltarea producției şi circulației bunurilor materiale, îl luau pe „Nu" în brațe, preferând să rămână săraci şi înapoiați. Banatul avea şi el bune perspective de dezvoltare prin sporirea suprafețelor cultivate cu cereale, cânepă, porumb etc.

Vinurile ungureşti şi româneşti, remarca Bariţiu, încă în 1839, proveneau din viță de vie de cea mai bună calitate, dar nu erau bine prelucrate. Prelucrate bine şi exportate puteau aduce şi ele venituri mari prin comerț.

Bariţiu le explica cititorilor săi, că țările române în urma construcției unor căi de comunicație fluviale şi căi ferate, vor avea o frumoasă perspectivă în vasta rețea comercială a Europei. Există un singur pericol:

[288] Idem, nr. 53/1839.

ocuparea completă a gurilor Dunării şi a Dardanelelor de către Rusia. Pericolul era real. Dar publicistul român, considera că în acest caz vor fi lezate interesele marilor puteri europene în comerţul pe Dunăre şi pe Marea Neagră „care în ultimii ani mergea din ce în ce mai bine". Acestea nu vor permite însă ca Dunărea să fie acaparată şi blocată de Rusia ţaristă.

Oricum, merită subliniat faptul că, George Barițiu se străduia să demonstreze opiniei publice europene perspectiva ţărilor române de a juca un rol din ce în ce mai important în politica europeană, că românii nu vor fi deznaţionalizaţi de o naţiune mai redusă la număr şi cu nimic mai evoluată economic şi cultural.

Barițiu considera că atragerea principatelor române în comerţul internaţional a fost favorizată de Tratatul de la Adrianopol din anul 1829 prin care acestora li se deschidea cale liberă la comerţ pe Dunăre şi Marea Neagră. Această situaţie a determinat unele prefaceri în organele de decizie interne statale ale principatelor, care trebuiau legiferată şi adaptate la unele libertăţi ce trebuiau şi ele stabilite, conform noii situaţii.

Un comitet special va propune: „Negoţul şi pe uscat şi pe apă va fi desăvârşit liber"; - meşteşugarii vor plăti o dare de patentă la visterie, şi cu aceasta vor fi eliberaţi de alte dăjdii, precum căminărit şi alte asemenea"[289]. Era încă un punct spre modernizarea unui stat românesc, la care transilvănenii de sub imperiul austriac încă nici nu se puteau gândi la acea vreme; sperau însă că li se va întâmpla şi lor într-un viitor ceva mai îndepărtat. Îi ajuta şi George Barițiu prin presa sa, care-şi fixase ca punct esenţial al activităţilor sale răspândirea, fundamentarea ideii de unitate de neam, de religie, cultură şi mai ales de limbă a românilor de pretutindeni. Un punct important îl constituia informarea transilvănenilor cu tot ceea ce se petrece în Moldova şi Ţara Românească pe plan politic, economic, învăţământ şi cultură, iar presa sa folosind pe larg colaborarea multor munteni şi moldoveni. În presa ardeleană s-au publicat multe ştiri politice şi analize de natură economică şi legislativă petrecute în cele două Adunări Obşteşti ale principatelor române de peste Carpaţi. Orice lege adoptată în spiritul liberalismului ce-şi făcea loc tot mai mult şi în opinia publică românească, inclusiv în rândurile politicienilor, insufla speranţă pentru viitor şi ardelenilor.

Barițiu a pus un accent deosebit pe fundamentarea ideii unităţii economice a ţărilor române, idee care se împletea tot mai mult cu ideea unităţii naţionale şi de stat a românilor. Argumentaţia de ordin economic, reflectare a conştiinţei unităţii noastre naţionale, a jucat un rol deosebit de important în fundamentarea acţiunilor unirii ţărilor române. O dovadă

[289] Vezi: Gazeta de Transilvania, nr. 20/1840.

grăitoare este circulația în Ardeal a unor idei și concepte economice aparținând unor personalități din Moldova și Țara Românească. Astfel, în 1841, în „Foaie pentru minte, inimă și literatură" apare articolul *Bogăția Națională*, reprodus din ziarul „România" pe care Aron Florian și Gh. Hill (ardeleni stabiliți la București) l-au redactat la București. În 1844, *Gazeta de Transilvania*, reproducerea din revista „Propășirea", ce apărea la Iași, articolul lui Ioan Ghica intitulat *Unirea vămilor între Moldova și Valahia*[290] și altul semnat de Costache Bălcescu intitulat *Prospect pentru tipărirea economiei politice sau principele științei avuțiilor,* de Iosif Droz. Aceste scrieri, alături de cele ale lui G. Barițiu, publicate în presa transilvăneană, care se difuza și în celelalte provincii românești, au contribuit mult la circulația ideii unității economice, ce exprimau interesele tinerei burghezii românești în formare, în preajma revoluției de la 1848. Pentru a demonstra mai pregnant unitatea de interese și de vederi vom aminti, lucru dealtfel bine cunoscut, că Ion Ghica, muntean de origine preda economia politică la Iași și scria în presa din Moldova, iar scrierile sale se difuzau în toate provinciile românești. Cu deosebire articolul lui Ion Ghica amintit mai sus a jucat un rol important în pregătirea ideologică și în formarea unui climat optim pentru răspândirea ideii unității de stat în rândurile tuturor românilor.

Argumentația de ordin economic, care vine să fundamenteze avantajele unității provinciilor românești, este susținută cu referiri mai generale la Germania, întrucât în acea perioadă, fiind fărâmițată într-o mulțime de state și stătulețe, ea se găsea oarecum într-o situație asemănătoare cu acea a țărilor române. „Astăzi avem o pildă vie dinaintea noastră. Prusia – scria Ion Ghica – a băgat într-o unitate de vămi douăzeci de staturi ale Germaniei, și toate aceste staturi împreună câștigă, guvernul și particularii toți se folosesc. Germania printr-o cumpănă dreaptă și înțeleaptă a intereselor materiale a dobândit ceea ce nici Carol al V-lea cu puterea lui de uriaș, nici puterile toate ale Europei întrunite în Congresul de la Viena, nu i-au putut da. Deocamdată în adevăr, numai o slobozenie de comerț, acea sistemă de măsuri și monedă; cine însă poate ști, dacă această Uniune, ce seamănă a avea de povăț numai negoțul, nu va putea mâna către o uniune germană politică, și poate în mai curândă vreme decât ne e iertat a prevedea"[291].

Citind acest studiu a lui Ion Ghica, românul ardelean nu putea să-și pună și el aceeași întrebare în legătură cu țările române? Desigur că da.

---

[290] Vezi: Gazeta de Transilvania, nr. 15 și nr. 16/1844.

[291] Vezi: Ion Ghica, *Uniunea vămilor între Moldova și* Valahia, în Gazeta de Transilvania, nr.15 din 21/II/1844.

Bariţiu nu putea să facă aceasta în presă direct, deoarece orice exprimare explicită în presa românească cu privire la unitatea naţională a românilor ar fi dus la suprimarea gazetelor româneşti, ceea ce nu ar fi servit cauzei unităţii de stat"[292]. Prezentarea situaţiei Germaniei era deci o problemă de tactică; iar argumentele în legătură cu marile cheltuieli pe care le suportau românii cu întreţinerea aparatului vamal şi de pază dintre Moldova şi Muntenia, cu cordonul sanitar, cu sistemul diferit de măsuri şi greutăţi, cu cursul valutar diferit nu puteau să nu fie luate în seamă. Ceea ce era bun pentru relaţiile dintre două principate româneşti putea fi valabil şi pentru toate cele trei existente atunci, mai ales că tranzitul comercial şi comerţul direct dintre Transilvania şi celelalte două principate româneşti era cu mult mai mare ca volum şi valoric. Abia Revoluţia de la 1848 a dat posibilitatea românilor ardeleni să se folosească mai direct şi de argumente economice, pe lângă cele de ordin etnic, istoric, de limbă etc. în sprijinul luptei pentru unitatea de stat şi naţională.

Înapoierea economică şi sărăcia în Transilvania

O bună parte a publicisticii bariţiene în prima decadă a activităţii ziaristului în acest domeniu, este dedicată descifrării cauzelor sărăciei şi înapoierii economice a Transilvaniei şi, desigur, găsirii căilor de înlăturare a acestei stări.

„De la Braşov până la Selagiu şi de la Bistriţa până la Poarta de Fier, auzim noi – scria Bariţiu – într-un chip plângându-se oamenii de o sărăcie, care începe a-i apuca de câţiva ani încoace, precum şi temându-se de un rău mai neaşteptat în viitor"[293]. Problema sărăciei şi a înapoierii economice a Transilvaniei devenise deja o importantă temă de discuţie şi în presa în limba ungurească şi germană din Transilvania. Bariţiu se va alătura şi el acestor discuţii, cu unele păreri fiind solidar, pe altele, însă, combătându-le, respingând numeroase idei şi afirmaţii, care denaturau adevărurile istorice şi prezentul cu privire la situaţia social-economică necorespunzătoare şi a cauzelor social-istorice care au determinat-o.

Analizând o seamă de materiale apărute în ziarele ungureşti sau germane din Ungaria, Austria şi Transilvania, coroborându-le cu realităţile prezente perioadei în care trăia, dar şi cu evoluţia istorica, Bariţiu considera

---

[292] Toader Ionescu, *Unitatea economică a ţărilor române reflectată în publicistica din Transilvania,* în „Studia universitatis Babeş-Bolyai, Series Oeconomica, 1969, Cluj, pp. 10-11.

[293] Vezi: Gazeta de Transilvania, nr. 18/1839.

că printre factorii principali ai înapoierii economice pot fi enumerați următorii:

A. Procedeele necorespunzătoare aplicate în procesul de prelucrare a pământului. Proprietarii de pământuri nu ştiau să gunoiască bine pământul, nu ştiau să-l are, să-l grape, să-l plivească mai bine. Procedeele necorespunzătoare conduceau la slăbirea fertilității solului, producția scădea, pământul va fi incapabil să mai poată hrăni un număr din ce în ce mai mari de oameni, rezultați în urma înmulțirii populației.

B. Slabul preț al manufacturilor care „se gătesc în patrie", spuneau alții, este cauza sărăciei. Dacă prețurile produselor meşterilor ar fi mai bune, ei ar plăti plugarului mai mulți bani, şi atunci „aceştia ar avea bani mai mulți, ar plăti plugarului produsele pământului mai scumpe, şi atunci acesta ar avea de unde să plătească birul, sarea şi opincile care le poartă, de unde ar urma îndestularea tuturor"[294].

C. Libertatea comerțului cu mărfuri de import este cauza înapoierii economice a Transilvaniei, spuneau alții. De aceea este necesar să fie închise granițele către țările româneşti şi dinspre Ungaria pentru importul de produse agricole şi unele materii prime neagricole, care s-ar putea produce în țară, economisindu-se bani. „Că tocmai dimpotrivă, se ridică altă partidă – de partea căreia se situa încă de pe atunci publicistul român – zicând: noi nu putem trăi fără ajutorul țărilor învecinate; şi de cumva, prin o ursire neprevăzută stăpânirile acelora s-ar închide granițele de către noi, atunci am fi deocamdată aproape de o decădere în deznădejde; locuitorii de aici s-ar trage acolo"[295].

Încă din acea perioadă în economia mondială țările începeau tot mai mult să se împartă în țări industriale şi țării neindustrializate. Transilvania era apreciată încă din acea perioadă a anilor 1838-1848 ca fiind o țară agrară, aproape lipsită de industria mecanizată. Slabul număr al fabricilor mecanizate era încă de pe atunci un semn de înapoiere a economiei unei țări. „Toată nenorocirea noastră stă într-aceea cum că noi nu ne ştim lucra productele patriei noastre, lâna cea bună nici nu ştim să o spălăm bine şi o trimitem la fabrici străine, ca, lucrând-o să ne-o dea pănură gata cu prețul împătrit, încă şi mai mult. Mătasea nu vrem să o prăsim şi să o lucrăm în țară, unde, pe la ținuturile cele mai călduroase, pe Târnăvi şi Mureş, s-ar putea lucra ca şi în Italia de Sus. Fabrici n-avem domnilor!"[296]. Deci lipsa fabricilor mecanizate, constituia, după părerea lui Barițiu, un mare handicap în viața social-economică a țării în competiția cu țările dezvoltate economic.

---

[294] Vezi: Gazeta de Transilvania, nr. 18/1839.
[295] Vezi: *Ibidem.*
[296] *Ibidem.*

Dar cauzele subdezvoltării economice nu erau numai de ordin tehnic, aşa cum s-ar putea interpreta din enumerarea de mai sus a unor factori ce duceau la starea analizată.

George Barițiu a făcut din acest domeniu al constatării sărăciei şi subdezvoltării Transilvaniei şi alte analize, mult mai complexe. El a introdus în aria cercetărilor sale şi factori istorico-sociali, mult mai greu de descifrat. E drept, aceşti factori erau introduşi şi în câmpul cercetării şi de publiciştii unguri, dar aceştia o făceau nu în scopul evidențierii adevăratelor cauze ale insuficientei dezvoltări economice a Transilvaniei, ci pentru a abate atenția cititorilor pe alte căi, care, în fond, denaturau adevărul.

Barițiu evidenția faptul că Transilvania era o țară mică, muntoasă, dar bogată în darurile naturii, având avuții multe de natură minerală, animală şi vegetală. Ea era o țară care nu fusese atrasă în războaiele care copleşiseră Europa la începutul secolului al XIX-lea, nu a suferit deci pierderi în luptele cu duşmanii. Şi totuşi, ea era o țară înapoiată, săracă, locuitorii ei îşi câştigau cu greu existența. Ea era asigurată numai atât cât populația să nu moară de foame.

Care erau cauzele acestei situații, se întreba Barițiu adesea. Pentru a le afla, explica el, adeseori, trebuie mers pe firul trecutului. Prezentul este fiul trecutului şi dacă prezentul nu se va înțelepți din pildele trecutului, va întemeia iarăşi un viitor rău şi ca şi prezentul, întru care ar fi toate şi toate mărețe, adică vorbele frumoase ar fi singure de ajuns, spre a face fericirea unei țări"[297]. Adică trebuia mers pe firul istoriei, dar nu pentru a-l preamări şi a ascunde cauzele nefavorabile vieții, traiului necorespunzător şi relele tratamente la care erau supuşi românii de către ocupanții Transilvaniei. Acestea erau rezultatul dominației feudale, rămas neschimbat şi nereformat secole de-a rândul, păstrându-şi toate atributele asupritoare pentru populația românească.

La rândul ei, aristocrația, forța socială care exercita puterea şi deținea forța economică în feudalism, era mai săracă decât aristocrațiile națiunilor mai sistematizate. Deşi aristocrația ungurească deținea şi ea pământuri roditoare, râuri mari de plutit ş. a. ea nu le valorifica cu pricepere, nu avea înclinații la comerț. Dar nu numai atât. Aristocrația ungurească din Transilvania beneficia în prima jumătate a secolului al XIX-lea încă de numeroase scutiri acordate de puterea de stat, concomitent cu atribuirea unor numeroase monopoluri comerciale. Aristocrația era încă scutită de plata contribuțiilor băneşti, de a efectua serviciul militar, ea avea monopolul asupra cârciumăritului; morăritului, asupra comerțului cu sare ş. a.

---

[297] Idem, nr. 102/1844.

Între marile necazuri ale acestei patrii mici, explica Bariţiu adeseori, au fost şi dezbinările naţionale încurajate de aristocraţia maghiară, la care s-au adăugat urile şi dezbinările religioase. Existau mai multe naţiuni, patru religii primite (din care două suferite), existau naţiuni avantajate şi naţiuni dezavantajate în privinţa drepturilor lor. Unele naţiuni aveau drepturi constituţionale, altele nu.

În Transilvania, scria Bariţiu, nu se ţinea seama că drepturile se nasc odată cu omul şi că „în puterea condiţiei celei dintâi a vieţii sociale este şi trebuie să fie slobod (liber) în privinţa persoanei sale. Românii noştri însă nu sunt. Ei sunt servi şi încă servi pe viaţă"[298], dar nu din vina lor ci a statului lor[299]. Românilor le era închisă calea de a se dezrobi. Ei nu avea nici dreptul la proprietate, nici materială, nici spirituală.

Condiţiile de viaţă se înrăutăţesc. Dacă sarea, monopol de stat, săracii o primeau în trecut la un preţ mic, în anii 40 ai sec. al XIX-lea o obţineau la un preţ încincit, contribuţiile către stat şi către domni sporiseră şi ele. Românul era nevoit să mănânce mămăligă şi niciodată pâine! Şerbii români erau obligaţi să construiască drumurile, să facă podurile, să plătească furajul pentru întreţinerea cailor armatei, să-i plătească pe preoţi, pe notari, lucratul moşiilor şi multe alte obligaţii cădeau în sarcina românilor.

Am menţionat mai sus câteva din formele de asuprire a iobagilor români, analizate de Bariţiu sau de alţi autori de alte naţionalităţi. Bariţiu nu pretindea la exclusivitatea formulării lor, ci el dialoga cu mulţi alţi publicişti pe această temă. Unii din dorinţa de a contribui la înlăturarea stărilor sociale necorespunzătoare, iar alţii din dorinţa de a le perpetua, mai ales în Transilvania, pentru a asigura forţa de muncă a marii aristocraţii maghiare, care se opunea oricăror schimbări sociale în principat.

Bariţiu pleda pentru o viaţă constituţională în politica transilvăneană, în care să circule păreri deosebite, iar despotismul să dispară. Numai lupta de idei putea conduce, considera el, la găsirea căii drepte şi a adevărului.

Calea dreaptă şi adevărată ar fi fost aceea care le-ar fi asigurat transilvănenilor, ca ei să nu rămână de naţiunile cele înaintate ale Europei, să găsească şi ei loc „în largul cerc al familiilor europene". Transilvania nu ţinuse pasul cu transformările sociale şi culturale ale Europei nu crease aşezăminte noi în acest scop. Dietele Transilvaniei nu şi-au făcut datoria.

---

[298] Articolul al 26-lea de la dieta din 1791 îi dă iobagului fie ungar, sas sau român dreptul de a părăsi pe domnul său; însă în punctul al doilea îi prescrie condiţia, ca să puie alt iobag în locul său. Această slobozenie dar mi se pare, ca şi când pe un om rob îl eliberezi din temniţă cu condiţia ca să aducă altul în locul său. Apoi ce va să zică aceasta decât satira libertăţii şi alt nimic (notă din partea redacţiei făcută de Bariţiu).

[299] Vezi articolul: *Cauza română. Tristă e starea de faţă a românilor, ea cere de la noi cât mai curând ajutor*, în Gazeta de Transilvania, nr. 74/1846.

Unele diete convocate s-au întrerupt înainte de a se fi expirat perioada pentru care fuseseră convocate. Aşa s-a întâmplat în 1834, dar nici cea din 1847 nu a dat rezultate mai bune. Cei ce se opuneau progresului aveau majoritatea absolută în cadrul acestora. Dieta din 1841 a încercat să propună unele îmbunătăţiri sociale, dar au izbucnit certuri naţionale între unguri şi saşi, între unguri şi secui. Apoi Dietele nu s-au mai desfăşurat în mod regulat.

În ţările democratice, guvernele au putut şi au dat imbold dezvoltării ţărilor lor. În Transilvania nu s-a întâmplat aşa.

Guvernul şi aleşii, nu au reuşit să câştige încrederea populaţiei, nu a văzut că cuvintele „cele dulci şi înflorite sunt numai bulbuci de săpun, ce ţin până au ieşit din sala adunării. Opoziţia nu a păzit ca guvernul să nu încalce legile, aşa cum se întâmplă în orice ţară constituţională. Acesta a însemnat că opoziţia nu a reflectat interesele gloatei, ea era interesată în păstrarea intereselor aristocraţiei. Nici guvernul, nici opoziţia nu s-au gândit la interesele patriei.

Transilvania ar fi prosperat numai în cazul în care şi guvernul şi opoziţia ar fi luptat pentru desfiinţarea privilegiilor, când în locul vechiului ar fi fost pus noul, când ar fi fost desfiinţate toate privilegiile aristocraţiei şi s-ar fi înlocuit, cu acordarea drepturilor democratice tuturor claselor sociale, iar sarcinile contribuţiilor repartizate întregii populaţii în mod echitabil. Pentru aceasta însă mulţimea poporului trebuie să fie emancipată din punct de vedere politic, să primească educaţie politică.

Încă de pe atunci, în deceniile 4 şi 5 ale secolului al XIX-lea, Bariţiu semnala necesitatea de „a lupta împotriva amăgitorilor în politică", adică împotriva acelora care au neruşinarea de a cumpăra conştiinţa cu feluri de preţuri ... prin mâncări şi băuturi" etc.

Perioada 1836-1847 este perioada de cristalizare a concepţiilor social-politice ale lui Bariţiu, dar deja destul de radicale, care aplicate ar fi însemnat un mare pas înainte în schimbarea condiţiilor social-economice ale românilor ardeleni. Ca şi alţi gânditori înaintaţi ai vremii, Bariţiu cerea legi urbariale şi pentru românii care să-i apere şi pe ei de despotism, să-i stimuleze să muncească printr-o retribuţie corespunzătoare a muncii depuse, să apere averile iobagilor, să-i cointereseze să lucreze şi în industrie şi alte ramuri ale activităţilor umane; să se elaboreze o lege care să-i permită iobagului să se răscumpere pe vecie, iar iobagii răscumpăraţi să fie reprezentaţi în adunarea de comitat. Bariţiu considera că trebuie să se ajungă la situaţia în care să existe pământ liber, proprietate personală şi libertate civilă, iar un pământ iobăgesc nu produce oameni liberi, era el de părere. Venise timpul să se elaboreze legi care să precizeze strict obligaţiile iobagilor, acestea să nu mai rămână la discreţia marilor proprietari funciari.

Se vor preciza astfel: termenul datoriilor şi obligaţiile proprietarilor, nu numai ale ţăranilor. Prin aceasta ar fi păzită şi proprietatea ţăranilor, nimeni nu-l va mai putea despuia de ea. Mica proprietate ţărănească va fi deci şi ea apărată de lege, ca şi marea proprietate.

Dreptul politic de a putea ocupa dregătorii şi de a câştiga proprietate trebuia extins şi în pământul regesc, ocupat de saşi.

Contribuţiile (sistemul de preluare de către stat a unei părţi din produsul poporului român din Transilvania a constituit una din cauzele însemnate ale menţinerii acestei ţări în stare de înapoiere economică). Alipirea Transilvaniei la casa imperială a Austriei prin diploma leopoldina din 4 dec. 1691 i-a fixat Transilvaniei obligaţia de a plăti o contribuie de 50.000 taleri pe an, 1 taler=1½ fiorini argint la acea vreme. Iar în caz de război contra Ungariei sau Transilvaniei, contribuţia va fi de 400.000 taleri. Cei 8 ani de război cu Turcia au menţinut cota contribuţiei la 400.000 taleri, prelungirea războaielor au dus la contribuţii de 1.000.000 taleri anual. La aceste cheltuieli se adăugau, explica Bariţiu, cheltuielile cu plata funcţionarilor publici şi alte *cheltuieli provinciale extraordinare*. Au urmat ani în care plăteau contribuţii de 700.000 sau 800.000 de taleri fiorini. În 1750 a apărut o nouă contribuţie (darea lemnelor de foc şi a lumânărilor) pentru care s-a fixat o suma de 160.000 fiorini anual. La aceasta s-au mai adăugat 20.000 fiorini pentru întreţinerea gărzii împărăteşti din Ungaria şi Transilvania.

În 1761 Transilvania plătea:

1.	Obişnuita câtime militară	719.033 fl.25 cr.
2.	Fondul provincial	168.482 fl.9 cr.
3.	Pentru plata slujbelor cvartirelor şi altor dații militare	160.000 fl
4.	Pentru garda de nobili	20.000 fl.
5.	Pentru fondul domestical	172.911 fl. 15 cr.
Total contribuţii		1.240.426 fl. 49 cr[300].

Deci în decurs de 143 de ani suma contribuţiilor plătită anual de Transilvania către Austria crescuse de aproape 25 de ori. Era un tribut greu plătit de poporul român, populaţia majoritară a Transilvaniei. Aristocraţia transilvană era scutită şi de această povară fiscală. Contribuţiile plătite de transilvăneni către Austria şi Ungaria erau considerate, pe bună dreptate, una din cauzele majore care menţineau Transilvania în starea unei ţări înapoiate din punct de vedere economic, în raport cu provinciile mai dezvoltate ale imperiului habsburgic.

---

[300] Vezi: Gazeta de Transilvania, nr. 35/1844.

Contribuţiile lui Bariţiu la răspândirea şi elucidarea unor idei cu caracter economic în presa editată în primul deceniu de editare a ei nu constau în încercarea de a elabora teorii şi a prezenta nişte concepte economice finisate, care se adresau unor elite intelectuale, cu studii înalte sau încercări de a dialoga pe diferite teme cu oameni de specialitate. Ele sunt nişte contribuţii care se adresează unui larg cerc de cititori, pe care încearcă să-i îndrume în descifrarea unor realităţi legate de situaţia economică a Transilvaniei, de starea materială a populaţiei. Apoi probleme ale relaţiilor dintre diferite grupe de populaţie, rolul legăturilor economice dintre cele trei provincii româneşti, legăturile economice cu Ungaria, cu Orientul, probleme social-economice ale iobăgimii române şi chiar şi câteva încercări de ai face cunoscut cititorilor unele noţiuni teoretice într-o formă mai simplificată în vederea dezvoltării unor comportamente economice legate de noile forme de piaţă mai dezvoltate, caracteristice primelor stadii ale dezvoltării capitalismului. O mărturiseşte însuşi Bariţiu cu ocazia expunerii unor idei şi teorii cu caracter economic, când afirmă că el a scos doar nişte idei din opera unor oameni de stat, „preocupaţi de a ferici popoarele" şi nu se îndoieşte că cititorii „vor trece de la gazeta noastră la alte izvoare mai bogate"[301], având aici în vedere consultarea unor lucrări de specialitate, care în acea perioadă a anilor '30 şi '40 ai secolului al XIX-lea se editau într-un număr din ce în ce mai mare, dar departe de a se edita într-un număr suficient.

În aceste condiţii, orientarea iluministă, pedagogică şi chiar practic-instructivă, alături de cea culturală şi politică a foilor lui Bariţiu, îndeplinea un rol foarte însemnat pentru educaţia generală a populaţiei româneşti.

Publicistul român şi-a dat seama că a constata slaba dezvoltare a economiei transilvane şi cauzele sărăciei populaţiei, nu constituiau un lucru greu de sesizat. Aceste cauze şi unele urmări ale lor puteau fi constatate la orice pas. Teoretic puteau fi găsite multe cauze, puteau fi enumerate multe soluţii de îndreptare, de înlăturare a acelor stări necorespunzătoare. Practic însă era mult mai greu de realizat asemenea măsuri. Cauza consta în slabul nivel al educaţiei economice şi al unor insuficiente deprinderi gospodăreşti şi manageriale ale populaţiei româneşti din principat. Acestea, la rândul lor, erau generate de stările feudale şi lipsa unor reforme şi măsuri eficiente de implementare a unor forme ale economiei de schimb, care să înlocuiască relaţiile feudale bazate pe raporturi predominant extraeconomice cu relaţii bazate pe schimb, bani şi libertatea juridică a persoanei lucrătorului.

Perioada 1830-1848 corespunde pe plan internaţional cu răspândirea accentuată a economiei politice clasice engleze şi franceze şi a unor idei ale şcolii istorice din Germania. Aceste idei au pătruns şi în Transilvania. Pentru

[301] Gazeta de Transilvania, nr.82/1847.

acea perioadă ideile clasice au pătruns nu prin operele clasicilor, ci prin prelucrări ale ideilor acestora de care a luat cunoştinţă şi Bariţiu. În organele sale de presă vom găsi materiale scrise de el, prelucrări după alţi autori sau pur şi simplu traduceri. Scopul lui nu era de a întocmi un manual de economie, ci de a răspândi idei, de a-i îndemna pe români să se gospodărească mai bine, să cheltuiască bani într-un mod economicos, cu spor, să muncească mai metodic, să câştige proprietăţi imobiliare, să se gândească la viitorul lor şi al urmaşilor lor.

Prima regula a vieţii, scria Bariţiu adeseori, este aceea de a nu cheltui mai mult decât câştigi. Oamenii raţionali nu se pot comporta după regulile unor jucători la cărţi, care pot pierde într-o singură seară o avere, ajungând astfel în situaţia de cerşetor. Tot la acelaşi rezultat va ajunge şi acela, care dispunând de o anumită avere sau o mare sumă de bani, consumă întruna fără a pune la loc ceea ce cheltuieşte zi de zi. Deci oamenii să nu cheltuiască banii de care dispun fără să câştige alţii într-o sumă mai mare. Cu alte cuvinte, banii trebuie fructificaţi. Şi aceasta se poate face câştigând şi consumând, concomitent cu înmulţirea câştigului sau reducerea cheltuielilor. Acumularea, înmulţirea avuţiei era, după părerea lui Bariţiu, o condiţie obligatorie a vieţii şi progresului social. Iar expunerea celor câteva consideraţii cu privire la necesitatea economisirii, o făcea publicistul român, în urma studierii unor fapte şi realităţi ce se produceau atunci în viaţa românilor transilvăneni. Era vorba de un fenomen ce se petrecea în rândurile românilor, care dacă va lua amploare, naţiunea română va dispărea de pe suprafaţa pământului. Şi aceasta din cauza lor nu a altora. Dacă lua amploare acel fenomen ţara era şi ea în primejdie. Românii începuseră să-şi vândă realităţile, proprietăţile imobiliare: case şi pământuri; „Atâtea case trecute de la o mână la alta, atâtea moşii înstrăinate, sau gemătoare sub datorii grele, atâtea argintării şi juvele (bijuterii) foarte scumpe câştigate şi păstrate de bătrânii noştri, iar acum scăpate din mâini după ce le-au udat cu multe lacrimi fierbinţi, sunt tot atâtea mărturii fatale, că noi bolim de o boală grea foarte"[302].

Dar răul venea, după constatarea lui Bariţiu şi de la faptul că românii nu ştiau să cruţe, să economisească şi să câştige bani şi avere mai bine decât strămoşii lor. Dimpotrivă, generaţia acelor ani era mai puţin păstrătoare", mai nepăsătoare faţă de asigurarea zilei de mâine în comparaţie cu generaţiile trecute. Lipsa acestor calităţi se manifesta prin faptul amintit mai înainte că românii începuseră să-şi vândă proprietăţile de pământ, case, argintării şi alte lucruri preţioase! Vânzarea, înstrăinarea pământurilor era considerată de Bariţiu „călcarea a datoriilor faţă de patrie". „Fii ai patriei în

[302] Vezi: Gazeta de Transilvania, nr. 17/1844.

sensul ştiut, noi numim numai pe aceia, care, pe lângă celelalte drepturi au şi dreptul de a stăpâni pământ pe moşia stătătoare în patrie; aşadar, patria întreagă este în mâna acelora, care pământul îl au împărţit între sine"[303].

Cine vindea pământul nu era considerat patriot, după părerea redactorului ardelean.

Vânzarea de către români a pământurilor va duce la sărăcirea lor şi în acest caz pământurile vor fi cumpărate de către străini, care vor deveni stăpâni ai românilor.

Pentru a evita această situaţie, românii vor trebui să înveţe să nu mai risipească banii cheltuindu-i fără rost, vor trebui să-şi ajusteze cheltuielile cu veniturile. Întotdeauna să cheltuiască mai puţin decât câştigă.

În scrierile publicate în presa sa, Bariţiu, fără să aibă pretenţia de a expune idei şi teorii, s-a limitat doar la explicarea câtorva noţiuni cauzale ale economiei politice, precum folosire, stăpânire (possessio), dorinţe, lipsă, lux etc.

Bariţiu pornea de la concepţia că natura este izvorul tuturor trebuinţelor noastre. Natura, căreia el îi atribuia origine divină, deşi este mama nutritoare a omenirii, ea nu le dă însă nimic acestora decât prin ajutorul mâinilor lor, „prin lucru sau muncă". Omul trebuie să alerge, să muncească mai bine, să adapteze lucrurile conform cu nevoile lui.

„Lucrul sau productul mâinilor, minţii noastre – precizează Bariţiu – se socoteşte în viaţă după oareşcare preţ"[304]. Întrezărim aici o aderare (acceptare) a lui Bariţiu la teoria valorii muncă a clasicilor economiei politice. Mai departe el nu merge cu analiza. Pentru un ziar de informaţie era însă suficient.

În *Articol începător. Idei din economia politică* publicat în numerele 57 şi 58 din *Gazeta de Transilvania* din 1845, prelucrare după economistul H. Joufray[305]. Bariţiu transmite publicului românesc o seamă de idei ale economiei politice engleze ale lui Adam Smith[306]. Din acel articol, publicistul român le face cunoscut ardelenilor că ţările se împart în ţări în

---

[303] Idem, nr. 18.

[304] Idem, nr. 59/1845.

[305] **H. Joufray**, născut la Berlin dintr-o familie de refugiaţi francezi, consilier intim prusian, a publicat printre altele Catehismul economiei politice, 1844 (Vezi Dictionnaire de l'économie politique, tom second), Paris, 1854, p. 5.

[306] **Adam Smith** (1723-1790), economist şi filozof englez. Promotor al liberalismului. Unul din fondatorii economiei politice clasice, pe care a definit-o ca ştiinţă a cauzelor bogăţiei. Este unul din întemeietorii teoriei valorii muncă. A folosit atât metoda abstracţiei cât şi cea descriptivă în economia politică. Opera principală: *„Avuţia naţiunilor. Cercetare asupra naturii şi cauzelor ei"*.

care predomină agricultura şi ţări în care predomină industria, iar în relaţiile dintre ele superioritatea este de partea celor din urmă.

Însuşindu-şi ideile economiei politice clasice, Bariţiu consideră că monopolul exercitării meseriilor este nedrept şi dăunător pentru orice ţară. Orice om care exercită o meserie este în stare de a-şi câştiga cele trebuincioase pentru sine, pentru familie şi stat, iar cel care încearcă să-l oprească în exercitarea meseriei îi răpeşte posibilitatea de a-şi câştiga existenţa. Unde domneşte libertatea, orice precumpănire a unei meserii, poartă în sine şi contracumpăna (concurenţa). Iar mai departe completează spunând că „Meseriile şi toată industria nu înfloreşte decât acolo, unde stăpânirea e dreaptă şi toată libertatea patrioţilor respectată. Foarte mult este apreciată de Bariţiu ideea dezvoltării diviziunii muncii. Subliniind utilitatea acesteia, el scria: „Împărţirea lucrului între oameni este prea folositoare. Adică cu cât se deprinde cineva numai la un fel sau mai puţine feluri de lucruri, cu atât capătă iuţeală mai mare şi cu atât produce lucruri mai bune. În fabricile cele mari unde lucrul până să iasă desăvârşit trebuie neapărat să treacă prin mai multe mâini, s-au făcut în privinţa aceasta cercări minunate. Vestitul econom ... Adam Smith, englezul a făcut între altele observaţia că în cutare fabrici de ace 10 lucrători împărţind felurimea prelucrării metalului până să se facă ace, într-o zi făcură 48.000, iar în alta când aceeaşi însărcinată a trece toate manipulaţiile prin mâinile fiecăruia, abia ieşise din mâinile lor o sută de ace pe o zi"[307].

Ideile din economia politică publicate în gazetele lui Bariţiu urmăreau un scop bine precizat: să-i îndemne pe români să se înscrie în fluxul noii civilizaţii moderne ale economiei capitaliste, de schimb, de emulaţie, să gândească în termenii libertăţii sociale instaurată odată cu economia liberă de piaţă, bazată pe concurenţa şi întrecerea loială între indivizi şi mari colectivităţi. Acelaşi lucru va reieşi şi din analiza altor lucrări cuprinse într-un material publicat în Gazeta de Transilvania din 1847 cu titlul: *Scumpetea şi foametea din estimp*[308].

Anul 1847, scria Bariţiu, a fost un an de foamete pentru multe popoare din Europa. Urmarea a fost foametea în rândurile celor ce muncesc şi falimente în rândul multor case de comerţ din Marsilia, Brăila şi alte mari centre comerciale. Oamenii au devenit preocupaţi de problemele înlăturării foametei. Ca urmare a acestor preocupări au apărut rebeliuni, paralel cu lăţirea ideilor comuniste, care pretind ştergerea oricărei proprietăţi între

---

[307] *Ibidem.*

[308] Vezi: Gazeta de Transilvania, nr. 82 şi 83/1847, **Michel Chevalier**, născut în 1806, la Limoges, economist francez (inginer de mine, redactor şef al revistei Globe, consilier de stat.

oameni, împărţirea tuturor averilor pământeşti numai după măsura trebuinţei fiecărui ins, nevoind a mai respecta legile sfinte ale proprietăţii".

Pentru a învinge foametea din Europa s-a importat din America foarte mult grâu. O parte a populaţiei europene a emigrat în America.

Se spera că emigraţia va scădea preţul la cereale. Dar economistul Michel Chevalier a descoperit că populaţia globului se înmulţea foarte repede, că interzicerea exportului de cereale în ţări străine a dus la scumpirea lor. Nici scutirea de vamă nu a dus la reducerea preţurilor cerealelor. Nu a folosit nici aprovizionarea de cereale prin cumpărări masive de către guverne.

În această perioadă, Bariţiu împărtăşea ideile liberalismului economic, susţinând în Transilvania ideile acestuia propagate de Chevalier în Franţa. Chevalier, nota Bariţiu, cerea (în numele liberalismului economic):

1. Negoţ cu totul liber, scăpat de orice vămi, de orice secături;
2. Agricultura mult mai înţelepţeşte exercitată, mai bine apărată şi îmbrăţişată prin legi publice;
3. O mai bună corelare a sectorului agricol vegetal cu cel al creşterii animalelor.

Deceniul premergător revoluţiei anului 1848 este străbătut de multe lupte şi mişcări sociale şi de frământări ideologice, politice, dar şi naţionale. Mişcările de nuanţe diferite şi cu obiective diferite: de revendicare a unui trai mai bun, de accedere la putere a unor noi forţe sociale, în dauna vechilor aristocraţi care nu voiau să cedeze puterea cuprinseseră, într-un fel sau altul şi Transilvania. Bariţiu simte acest lucru şi se străduieşte să educe naţiunea română, s-o conştientizeze să se pregătească pentru a-şi obţine libertatea naţională şi socială.

A îndemna la luptă directă ar fi însemnat punerea în pericol a existenţei gazetelor sale, fie din partea cenzurii, fie din partea poliţiei. De aceea, el vorbeşte despre stări de foamete în Europa, despre nemulţumiri generale ale păturilor sociale nefavorizate din apusul Europei şi din America, despre mişcări socialiste, care pun în pericol proprietatea privată, unul din obiectivele fundamentale ale mişcărilor de eliberare socială şi naţională pentru care militau şi românii din Ardeal.

Aducând la cunoştinţă obiectivele deferitelor cercuri sociale din Europa apuseană şi America de Nord, Bariţiu sugera prin gazetele sale, că acestea sunt, în realitate şi obiectivele sociale şi naţionale pentru care trebuie să se organizeze şi să lupte şi românii.

Sugerându-le românilor să treacă la izvoare mai bogate decât cele pe care le are el, Bariţiu, în realitate le prezenta chiar el. De exemplu în nr. 83 din 1847 al *Gazetei de Transilvania*, el îşi anunţă cititorii că la Heidelberg în Germania a apărut o cărticică nemţească intitulată „Doisprezece paragrafi

despre sărăcie şi despre mijloacele de a-i tăia drumul ei" semnată de Theodor Hilgard bătrânul. Acest autor a fost 23 de ani oficial în Germania în ramura dreptăţii, iar după aceea locuise 10 ani în America. El cunoştea deci situaţia de pe două continente în privinţa stărilor social-economice ale populaţiei. El văzuse, după relatările lui Bariţiu, vaietele de foame care răsunau din Anglia, Franţa şi Germania, până peste Marea Adriatică şi până în America. Autorul, relatează Bariţiu, a ajuns la concluzia că în ţările civilizate prin cultură şi pace îndelungată populaţia:

1. „se înmulţeşte cu o iuţeală fulgerătoare, încât câştigurile nu pot ţinea pas cu sporirea pruncilor";

2. că în proprietate, în stăpânirea de averi domneşte o disproporţie neauzită". Socialiştii şi comuniştii au încercat să îndrepte aceste stări rele. Soluţiile lor nu au fost însă bune, au fost inacceptabile şi nepracticabile. Dar problema a rămas, ea trebuia rezolvată.

Hilgard încerca să propună şi el soluţii. El propunea schimbări în legislaţia statului, elaborarea unor legi mai blânde, înlesniri celor care exercitau un comerţ, contribuţii mai reduse pentru meseriaşi; Colonizări ajutate de stat, dar numai atunci când statul e convins că populaţia s-a înmulţit şi aglomerat prea mult (cazul Belgiei şi al Germaniei la Rin), aşa cum făceau în antichitate Egiptul, Fenicienii, China şi Roma. Statul explica Bariţiu, nu poate ţine în interiorul său cu de-a sila o populaţie compusă din muritori de foame, nemulţumiţi şi prin urmare aplecaţi (înclinaţi) la rebeliuni, prădăciuni ş. a. Statul să creeze un fond în acest scop pentru a-i ajuta pe cei ce vor să emigreze.

Un alt mijloc propus de Hilgard consta în operarea de schimbări în legile testamentare. Să se menţină moştenirile directe între părinţi şi copii. Rudele mai îndepărtate să plătească pentru formarea unui fond al statului un procent cu atât mai mare cu cât e înrudirea mai îndepărtată. În cazul celor ce nu au rude moştenitoare, statul să formeze un „Fond de clironomie pentru săraci". Dar nu pentru leneşi şi vagabonzi, ci pentru familiile muncitoare, dar care cu toate eforturile depuse, acestea trăiau totuşi în sărăcie. S-ar complana astfel disproporţiile prea mari între avuţi şi săraci, ceea ce ar conduce la înlăturarea contradicţiilor dintre bogaţi şi săraci pe cale paşnică.

Bariţiu ne prezintă şi modul cum, îşi apăra autorul germano-american propunerile la baza cărora aşeza dreptul de proprietate: „Dreptul proprietăţii între oameni trebuie respectat şi apărat cu toată scumpătatea. Pe proprietate se reazemă toată fiinţa materială, trupească a omului. Proprietatea face temelia statului întreg, ea este termenul între sălbătăcie şi cultură, între vită şi om. Dacă scopul statului şi al guvernului este asigurarea proprietăţilor; tocma aşa este datorinţa lor a-şi păzi ca nici un patriot fără a sa vină să nu cadă la mizera condiţie a vitelor, de a nu avea nimic. Dacă oamenii prin

lucrarea şi osteneala lor spirituală ori trupească sau prin libera învoire dau sau din partea altuia câştigă un lucru, o avere, atunci lor după dreptul de proprietate nețărmurită le revine proprietatea asupra acelui lucru, iar statul este dator a-i apăra în acelaşi cu toate mijloacele. Deci pretindem respectarea dreptului în general"[309]. Dreptul de proprietate este, după publicistul german, temeiul culturii, al libertății şi al fericirii omeneşti. El dă dreptul de folosință asupra lucrului pentru întreaga viață a proprietarului. El dispare prin moartea proprietarului. Dar proprietarul poate dispune, cât mai este in viață, la cine să treacă dreptul de proprietate după moartea sa.

Reproducând părerile autorului german, Bariţiu răspândea ideile contemporane ale vremii, care propagau reforme legate de proprietate şi libertate, bazate pe exercitarea dreptului deplin al proprietății şi pentru românii transilvăneni, menținuți în acea perioadă încă în stare de dependență personală, fiind împiedicați şi în încercările lor de a-şi dobândi proprietatea privată şi cu această ocazie să devină şi ei subiecți de drept privat.

Publicistul român recurgea la procedee care erau destinate să ajungă atât la cunoştința poporului român, înzestrându-l cu argumente în străduințele sale de eliberare națională şi socială. Dar erau destinate să ajungă şi la cunoştința celor ce încercau să-i deznaționalizeze pe români, dându-le de înțeles că ideile legate de proprietate şi libertatea personală şi națională se vor impune în mod obligatoriu şi în raporturile ardelenilor cu asupritorii lor.

Comerțul

Relațiile economice dintre oameni au devenit vizibile, conştientizate ca fiind importante, vitale şi cu caracter repetabil, de masă prin intermediul schimbului de bunuri materiale, prin care participanții la schimb îşi dobândeau o bună parte a celor necesare traiului. De aceea istoric, oamenii au emis inițial judecăți de valoare, au elaborat teorii şi reguli, norme şi legi mai întâi legate de formele de schimb dintre oameni şi apoi au trecut la elaborarea de teorii şi legi cu privire la producție, consum şi repartiție. Deci, abia mai târziu cercetătorii au aşezat în centrul atenției lor activitatea de producție, consum şi repartiție, punând accent când pe o latură a activităților economice ale oamenilor când pe alta.

La începuturile activității publicistice, Bariţiu, fără să neglijeze alte forme ale activităților economice, a acordat totuşi o atenție deosebită schimbului, comerțului sau negoțului cum îl mai numea el.

---

[309] Vezi: Gazeta de Transilvania, nr. 83/1847.

Bariţiu a acordat atenţie prioritară comerţului pentru că însăşi activitatea sa de învăţământ, în ziaristică şi, vom vedea că şi în alte domenii, era legată de activitatea marelui colectiv de comercianţi din Braşov. El a venit la Braşov ca angajat al comercianţilor, ale căror odrasle le-a pregătit din punct de vedere şcolar, iar mai târziu tot cu ajutorul comercianţilor şi împreună cu ei, a înfiinţat cele două mari publicaţii româneşti, care au jucat un rol atât de important în viaţa culturală, ştiinţifică şi politică a românilor transilvăneni: *Foaie pentru minte, inimă şi literatură* şi *Gazeta de Transilvania.*

Bariţiu era atât de legat de mediul comercial al Braşovului în care s-a integrat, încă de la începutul activităţii sale, încât considera că în interesul comerţului el va publica oricând şi orice. Mărturisirea aceasta a fost făcută încă din primul an al apariţiei gazetelor sale. În introducerea la unul din numeroasele sale studii consistente apărut în „Foaie pentru minte, ...", nr. 51 din 17/XII/1839, el scria: „Mai în multe rânduri ne-au plăcut a deschide foii noastre politiceşti, unor articole comerciale ce ni le aducea ziua şi ceasul cu sine. Aceasta o facem cu atât mai bucuroşi, cu cât ştim, că avem la ale noastre foi, un frumos număr de abonaţi din plasa negutătorească, care iubeşte şi trebuie să iubească publicitatea, apoi iarăşi, dacă dorim (cu patimă) să vedem, de s-ar putea sute de bărbaţi milionari şi mai mult decât milionari între patrioţii noştri"[310].

Şi într-adevăr, G. Bariţiu şi-a pus foile sale în slujba comerţului, publicând în interesul acestuia orice ar fi contribuit la dezvoltarea lui în Transilvania, începând cu simple înştiinţări despre starea lui, despre starea comerţului cu mărfuri specifice Transilvaniei, articole cu elemente teoretice care explicau rolul comercianţilor şi al comerţului în viaţa popoarelor în general, în viaţa românilor ardeleni, în special! El tipărea de exemplu în ziarele sale informaţii generale cu privire la starea comerţului de lână, piei de oaie şi de miel, cu privire la preţul cărnii de vite cornute şi de oaie, preţul păpuşoiului şi altele. Nu lipsesc din ştirile sale negutătoreşti ştiri cu privire la starea negoţului din ţările dezvoltate economic şi coloniile unora dintre acestea. Între Anglia şi coloniile sale au loc schimburi de mărfuri, care au ca obiect: bumbacul, lemnele de zidit, ţesăturile de lână, de mătase şi bumbac, vase, hârtie, zahăr, lichioruri, vinuri etc.

În interesul unei mai bune cunoaşteri a legăturilor cu pieţele unor oraşe europene, Bariţiu publica chiar în primele numere ale „Foii pentru minte, ..." un articol interesant intitulat *Comerţul cu Lipsia (Lipsca, Leipzig).* În acest material, Bariţiu prezintă Leipzigul ca fiind o cetate aşezată în crăia Saxonia cu 43.000 de locuitori şi a doua după capitala Drezda, una din cele

[310] Vezi: *Foaie pentru minte, inimă şi literatură,* nr. 51/1839.

mai însemnate cetăți negustorești în Germania, cu 3 târguri vestite, unde se vând mărfuri dintre cele mai diverse" la care se adaugă neguțătoria cea foarte însemnată cu cărțile, 116 librării (Bibliopolia), în valoare de 5 milioane pe an".

În încheierea acestei prezentări, gazetarul român, nu uită să facă și o mică comparație între stările de acolo și a celor din țările românești. În 23 tipografii, în care sunt 170 teascuri de mână și alte patru de cele iuți, lucră 684 culegători. Mulțimea fabricilor de aici încă dau comerțului întinderea mare foarte. „Voi românilor [din] patru patrii câte tipografii și librării aveți?"[311]. O întrebare care a rămas fără răspuns pentru multă vreme!

Legăturile strânse ale lui Barițiu cu comunitatea comercială brașoveană, sunt reflectate și în preocupările lui pentru strângerea unor date cu privire la oscilațiile prețurilor unor mărfuri specifice pieței din Brașov și împrejurimile sale. El a fost preocupat de oscilațiile prețurilor lânii și a produselor obținute din ea. Mulți ani, constata el, consumul de lână era mai mare decât producția. De fapt, el vrea să spună că, cererea era mai mare decât oferta. Prețurile erau și ele mari, stimulatoare. Cu timpul situația s-a schimbat, prețurile au scăzut, stocurile de lână nevândută au crescut și ele. În perioadele când prețurile la lână creșteau, constata Barițiu acestea erau hotărâte de prețurile de pe piețele germane. Cu timpul, piețele care au influențat piața lânii au fost cele din Anglia unde, fabricarea de stofe din lână luase un mare avânt. A crescut și cererea. Dar nu și prețurile în aceeași măsură, iar „îmbulzeala", speculațiile și instabilitatea prețurilor a încetat. În anii '20-'40 ai secolului al XIX-lea apariția marilor fabricanți le dădea posibilitatea să-și fixeze ciclul de producție pe tot anul, cheltuielile le puteau fixa mai ritmic, în perioade mai scurte și repetabile la perioade mai fixe de timp. Deci fabricanții puteau să facă cheltuieli inițiale mai reduse, dar repetabile. Ne mai fiind obligați să se aprovizioneze doar odată pe an puteau reduce cererea la partizi mai mici, pe care le puteau repeta de mai multe ori. De acest lucru trebuiau să țină seama și ofertanții de lână. Cheltuielile cu înmagazinarea cădeau însă în sarcina lor. Tot în acea perioadă, observa Barițiu, scădea cererea Statelor Unite pentru mărfurile din Anglia. Comercianții brașoveni erau sfătuiți să aibă grijă că în timp ce scădea cererea din S.U.A. creștea cererea de lână și produse din lână pe piețele din Levant și China. Le atrăgea însă atenția că în acea parte a lumii căile de comunicație nu erau încă reglementate.

---

[311] Vezi: *„Foaie pentru minte, ..."*, nr. 14/1838.

„Deci dacă cursul unui râu mare se opreşte la un loc, el se umple peste tot în sus. Tocmai aşa şi cu negoţul: cursul mai înainte sau mai împiedicat al acestuia, de multe ori te miri ce departe îşi are pricina sa"[312].

Dar consideraţiile lui Bariţiu cu privire la comerţ nu s-au limitat numai la unele informaţii referitoare la unele pieţe, explorarea lor şi previziuni cu privire la dezvoltarea ori decăderea unor pieţe ale unor produse.

Pentru Bariţiu, comerţul era una din formele de organizare a unei colectivităţi, care servea şi ajuta traiul altor părţi din societate. Cu alte cuvinte, cei ce făceau comerţul făceau schimb de activităţi cu alţi oameni care produceau sau exercitau diferite servicii pentru alte straturi sociale, inclusiv pentru comercianţi. Iar negoţul pe care-l exercitau comercianţii sau negustorii, era o meserie, o profesiune. „Numim negoţ, scria economistul român, acea meserie, care se cuprinde cu cumpărarea de mărfi, ca acelea iarăşi să se vândă, ea caută acele ţări şi ţinuturi, în care se află mărfi prisositoare, pe acelea le cumpără acolo, şi le vinde aiurea, unde ele lipsesc"[313].Negoţul, ocupaţia de bază a neguţătorului, era considerată de autorul român, unul din cele mai puternice mijloace de educaţie pentru omenirea întreagă, iar neguţătoria duce produsele tuturor în cele mai îndepărtate zone ale pământului. Neguţătoria, de fapt comerţul, i-a ajutat pe oameni, după ce au ieşit din starea cea mai de jos a societăţii (pe care unii o numesc barbarie, alţii sălbătăcie sau starea de copilărie a omenirii) şi au produs mai mult să se orienteze către schimb cu alţii. Au început să facă schimb de produse cu bunurile pe care le aveau în plus cu plusul de alte produse ale altora din alte zone ale pământului.

Comerţul i-a determinat pe oameni să cunoască „rotundul pământului", cu bogăţiile lui, să cunoască noi oameni, noi civilizaţii şi caractere pe care înainte nici nu le bănuiau. Comerţul îndemnându-i pe oameni să-şi diversifice consumul, trebuinţele i-a îndemnat pe oameni „să statornicească principii, teorii noi în împărăţia ştiinţelor, care apoi cu atâta mai uşor să se aplece la viaţa practică întorcându-se spre folosul tuturor oamenilor"[314]. Bariţiu face trimitere la ştiinţele care s-au dezvoltat ca urmare a impulsurilor date de comerţ precum fizica, geografia, matematica, ştiinţele naturii, contabilitatea, istoria şi altele.

Natura comerţului, este privită de Bariţiu, mai întâi după criterii morale. Comerţul are misiunea de a face schimb cu produsele deosebitelor părţi ale pământului şi cu lucrurile oamenilor, atât câştigând mărfi, care sau

---

[312] Gazeta de Transilvania, nr. 22/1842.

[313] *Foaie pentru minte, inimă şi literatură*, nr. 51/1839.

[314] *Ibidem.*

nicidecum, sau nu aşa desăvârşite se pot lucra, sau spre a căror gătire mai multă putere s-ar prăda, decât ce ne caticeşte aducerea lor, cât şi de a ţine comunicaţii între producătorul şi mistuitorul"[315].

Comerţul, scria Bariţiu trebuie să fie moral, cinstit.

O negustorie morală, considera el, este aceea care nu încalcă legile, care stă în armonie cu legile ţării. Un comerţ imoral ar fi şi acela care vinde arme duşmanilor. Armonia de interese între comercianţi şi stat se poate realiza printr-un înalt grad de cultură, atât al comercianţilor, cât şi al slujitorilor statului, când poporul slujeşte statul şi poporul guvernul, împlinindu-se voia unuia şi a altuia.

Negoţul trebuie privit şi în raport cu scopuri mai înalte. Dacă vinde lucruri, „care adaugă la stricarea bunelor moravuri, cu scopul de a desbăra pe omenime de a sa vrednicie", a mulţumi şi a deştepta pofte necurate, el este de condamnat. În acest spirit este condamnată „neguţătoria de sclavi, introducerea băuturilor spirtoase la popoarele ce se găsesc pe o treaptă încă neevoluată de cultură, răspândirea scrierilor otrăvitoare de nevinovăţie şi a altor lucruri în scopul de a produce scumpete şi a obţine beneficii însutit ş. a.".

Negoţul, explica Bariţiu, se poate clasifica după „cătăţimea mărfurilor cumpărate sau vândute": negoţ mare şi negoţ mic.

Este interesant cum explică publicistul ardelean şi procesul general de producţie şi circulaţie al bunurilor materiale. „Negoţul a la grosso dă economilor şi altor meşteri, capitale destule, spre a-şi putea mâna meseria sa şi mai încolo. Negoţul a la minuta ia în părţi şi tarafe mai mici de la neguţătorii mari mărfile de dânşii adunate, şi le dă în chipul acesta capitalele cele mari puţin câte puţin îndărăpt, spre a putea trage alte mărfi noi după trebuinţele vremurilor. Dar neguţătorii mici de unde îşi trag banii înapoi? De la cei care mistuiesc şi se folosesc de asemenea mărfi. Aşa circuesc banii din mână în mână"[316]. Explicaţia este corectă şi simplă. Autorul face abstracţie de numeroase abateri de la mersul pur al realităţilor, de aceea ce s-ar întâmpla pe parcursul reproducţiei sociale, rezultatul este acelaşi: Bani – Marfă – Bani.

O altă clasificare a negoţului, relatează Bariţiu, este:

1. *Negoţul dinlăuntru,* cel ce se face numai între patrioţi schimbându-şi productele unul cu altul. La acesta câştigă amândouă părţile: unul dă prisosul, celălalt cumpără ceea ce îi lipseşte şi toată averea schimbată rămâne acasă în patrie şi

[315] *Ibidem.*
[316] *Ibidem.*

2. *Negoțul străin*, când o țară aduce dintr-alta străină lucruri ce îi lipsesc dând pentru acelea altele, ce îi prisosesc. În acest caz se zice că face negustorie cu străinii.

Altă clasificare este aceea între negoțul de mărfuri și negoțul de bani.

Nu orice persoană care vinde și cumpără, după părerea lui Bariţiu, poate fi numită neguțător. Este numit neguțător numai acela care se folosește de științele comerciale. Din secolul al XVIII-lea, relata el, au început să se stabilească câteva ramuri de științe, de care se folosesc mulți negustori din țările Europei. Printre acestea se numără aritmetica, cunoașterea țărilor, adică geografia, cunoașterea mărfurilor, a măsurilor, a cumpenelor. La acestea se adaugă, „cu mult folos", teoria bogăției naționale, politica negoțului și dreptul neguțătorului. Dezvoltarea comerțului, susținea omul de cultură român, impune reducerea școlilor în care se învățau limbile vechi și unele materii fără legătură directă cu viața de zi cu zi și crearea de școli reale și comerciale, unde să se pună accentul pe matematică, fizică, istorie și geografie, materii foarte necesare neguțătorilor dar și meseriașilor, agricultorilor și artiștilor.

În considerațiile cu privire la comerț și în încercările sale de a-l prezenta publicului larg românesc ca o activitate foarte necesară și rodnică, Bariţiu se documenta din multe surse de informații: protocoalele de la vămi, ziare din monarhia austriacă și din alte țări, care-i erau accesibile, din materiale de arhivă, din literatura de specialitate pe care o primea pe diferite canale permise și nepermise etc.

Sursele de informare nu erau prea abundente, dar nici de neglijat. Ingeniozitatea lui Bariţiu i-a dat posibilitatea să învingă multe restricții puse de unguri și austrieci în privința surselor de documentare externe.

In problemele comerțului, Bariţiu a încercat să găsească acei factori care l-au generat cât și factori care i-au stimulat dezvoltarea.

Prima cauză care a generat necesitatea negoțului, spunea el, este diversitatea avuțiilor răspândită inegal pe diferite regiuni din una și aceeași țară. Unele regiuni au din abundență un anumit produs, altele au alte produse din abundență, altele nu au nici un produs din abundență. Cu cât mai multe regiuni înzestrate cu bogății mai diversificate, cu atât baza reală a comerțului interior este mai bogată, diversificată, specializată, cu atât comerțul va fi și el mai diversificat, specializat și intens. O asemenea țară va fi mai bogată, iar disponibilitățile la export vor fi mai mari, vor curge în țară bani mai mulți. Tot în aceleași situații diferite se găsesc și țările, statele în relațiile unele către altele. Diversitatea climei și a avuțiilor diferitelor regiuni și țări, dă naștere la o gamă foarte bogată de activități umane, adică unei diviziuni generale a muncii, iar pentru oamenii să-și poată procura bunurile de consum, trebuie să recurgă la produsul muncii altora, la schimb, la negoț sau

comerţ. Deci, oamenii devin dependenţi unii de alţii, iar prin comerţ se apropie unii către alţii, ceea ce lipseşte unora, va obţine sau prin schimb direct de produse sau prin bani. Scopul iniţial al negoţului nu este altul decât binele oamenilor, fie că este vorba de comerţ intern sau exterior.

Faptul că un număr de oameni se dedică negoţului, este ca un fel de sacrificiu din partea lor. Scopul lor iniţial nu a fost de a vinde scump. Scopul lor a fost „iubirea de societatea patrioţilor în care se aflau, iar banii au urmat de la sine pentru osteneala lui cea cinstită. Neguţătorul trebuie să fie prietenul oamenilor, să facă bine altora, să le uşureze sarcinile, să le înfrumuseţeze viaţa, să le înmulţească bunurile.

Cuvintele de laudă la adresa comercianţilor nu sunt simple vorbe de curtoazie ale unui simplu gazetar sau chiar cărturar ce se găsea în slujba unor pături antreprenoriale care-l plăteau pe Bariţiu pentru muncile şi activităţile sale. Bariţiu scotea în evidenţă marele rol ce l-au jucat comercianţii români în lupta de eliberare naţională în istoria Transilvaniei, contribuţia lor la înfiinţarea de şcoli, editarea de ziare, întemeierea de societăţi culturale sau asociaţii comerciale, acordarea de burse şcolare şi universitare, inclusiv la implantarea unor forme de economie de schimb în rândurile populaţiei româneşti, la dezvoltarea activităţilor meseriaşilor, a manufacturilor etc.

Ba mai mult. Căutând în diferite arhive, Bariţiu a găsit materiale documentare care atestau îndelungata luptă colectivă, organizată a comercianţilor, uneori numai a celor români, alteori împreună cu cei greci şi bulgari pentru întemeierea şi promovarea unor forme şi companii de comerţ mai bine organizate şi obţinerea unor privilegii din partea monarhiei imperiale de la Viena.

Dintre documentele întocmite de colectivitatea comercianţilor transilvăneni, Bariţiu s-a aplecat asupra operatului (elaboratului, în fapt un memoriu explicativ cu o profundă analiză a economiei transilvănene din secolul 18) întocmit în limba latină[317] adresat de o deputăţie comercială dietei din 1795.

Deputăţia şi-a împărţit *operatul* în patru capitole explicative:

1. crudele producte naturale din patrie;
2. fabricatele şi manufacturile;
3. comerţul şi îndreptarul lui;
4. înlesnirea comerţului prin drumuri mai bune şi prin plutire".

Bariţiu ne va face cunoscute numai ideile principale din capitolele 3 şi 4.

---

[317] Petiţia în latină poartă titlul: *Opinio Deputationis regnicolaris Szstematicae in cameralilus et commercialibus ordinatae circa promotionem agriculturae, manifacturarum, comercique transylvanici deprompto*

Transilvania este aşezată lângă vecini cu care nu va putea purta comerţ, indiferent sub ce formă, decât numai cu ajutorul statului.

În acea perioadă a anilor 1830 şi 1840 ai secolului al XIX-lea, Bariţiu nu avea încă o concepţie ştiinţifică bine conturată. Cu privire la teoriile şi practicile comerţului şi a liniilor politicii economice ce trebuiau aplicate în acest domeniu. El promovează idei ale mercantilismului târziu, care recomanda intervenţia statului în economie şi evitarea unor balanţe comerciale deficitare prin luarea unor măsuri de dezvoltare a industriei ale cărei produse să le dirijeze către acele ţări cu care avea balanţă comercială deficitară pentru a echilibra situaţia comerţului, iar banii ce mergeau înainte la plata deficitelor comerciale să rămână în ţară pentru acoperirea altor nevoi. În acest scop, Transilvania era obligată de situaţie să studieze cererea (trebuinţele ţărilor învecinate) şi să producă după gustul lor. Printr-o ofertă bine studiată şi adaptată cerinţelor, mai ales celor venite din ţările vecine, Principatul va reuşi astfel să atragă unele bogăţii în ţară; avuţia sa va creşte. Deci era necesar să se vândă mai mult şi să se cumpere mai puţin; balanţa comercială să fie activă.

Bariţiu considera că dintre cele două forme de comerţ: interior şi exterior, probleme mai greu de rezolvat vin din partea primei forme.

„Comerţul dinlăutru, scria Bariţiu, vinde, cumpără şi trece produsele naturale şi manufacturile tot numai între hotarele patriei de la un loc la altul, este cel mai folositor; pentru că prin aceasta circularea banilor se înlesneşte şi înaintează, industria se deşteaptă şi se încoardă şi în cele mai îndepărtate locuri ale patriei vin în comunicaţie unul cu altul, iar patria pe toată întâmplarea câştigă"[318].

Împărtăşind punctul de vedere al „deputăţiei comerciale" exprimat în petiţia adresată dietei din1795, Bariţiu atrage atenţia, că probleme mai greu de rezolvat erau problemele comerţului exterior. Acesta putea fi activ sau pasiv, astfel zis câştigător sau păgubitor. Dacă se cumpărau mărfuri străine pe bani mai mulţi decât cei obţinuţi pe mărfurile indigene, aceasta era o situaţie păgubitoare pentru ţară. Interesul ţării era de a atrage cât mai mulţi bani străini în ţară. Transilvania la acea vreme avea însă un bilanţ pasiv în relaţiile comerciale externe, ceea ce-i frâna dezvoltarea generală.

De exemplu, între 1 noiembrie 1785-1786 până la 31 oct. 1792 s-au adus din provinciile ereditare austriece în Transilvania mărfuri în valoare de 723.121 fl., iar din provinciile străine de 584.832 fl., în sumă totală de 1.307.953 fl. Din Transilvania s-au scurs mărfuri şi fabricate în acelaşi an de 81.965 fl. Deci, Transilvania a avut un deficit comercial în comerţul cu Austria în anii 1785-86-1792 de 488.337 fl.

---

[318] Gazeta de Transilvania, nr. 38/1845.

La această sumă de 488.337 fl. se adăugau 150.000 fl. prețul mărfurilor aduse din Ungaria, taxele care se plăteau pentru păscutul vitelor în Muntenia, Moldova și Ungaria de 200.000 fl. Transilvania pierdea anual o sumă de 838.337 fl. Suma aceasta se recupera din minerit, tipărirea banilor și vinderea de sare în Ungaria. Dar, din toate aceste încasări, Transilvania nu recupera decât o mică sumă din cheltuielile anuale făcute pentru întreținerea traiului. Transilvania merge către catastrofă.

Ieșirea din această situație, susțineau semnatarii petițiunii de la 1795, poate fi rezolvată numai printr-o rețea bogată de manufacturi și industrie în interiorul țării, idee cu care este de acord și Bariț iu și pe care a promovat-o până la sfârșitul vieții.

Pentru ca Transilvania să nu depindă din punct de vedere economic de alte țări prin promovarea unui comerț pasiv, deficitar, ea trebuia să-și dezvolte o seamă de industrii precum: bumbăcăriile, torturile, funăriile, armurăriile, țesăturile de in, de cânepă, cultura mătasei, de pălării, de straie, fabrici de vărpsele, fierărie și lemnării, de sticlărie, vase de pământ, zahăr, mărfuri de lux ș. a. Bariț iu constata că negustorii brașoveni considerau că în Ardeal concentrarea capitalurilor și chiar centralizarea lor era slabă la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui de al XIX-lea. Devenise necesară atragerea capitalurilor și din alte sfere de activitate, unde se acumulaseră unele capitaluri, ce erau nefolosite. Aceste capitaluri acumulate în mâinile marilor proprietari de pământ dacă vor fi investite în comerț și industrie vor asigura o puternică dezvoltare a acestora, dar și profituri pentru cei ce investeau. Însă nu numai marii proprietari deținători de unele capitaluri, care zăceau nefolosite, puteau ajuta la dezvoltarea industriei, ci și țărănimea, prin sporirea calității consumului și diversificarea lui, putea contribui la dezvoltarea industriei și comerțului, la sporirea, încurajarea și diversificarea obiectelor oferite de producția industrială și meșteșugărească. Era necesar ca țăranii să consume și ei obiecte de lux, să-și construiască case mai bune, trainice, luminoase, curate, podite, din materiale de construcție trainice, haine potrivire pentru vară, pentru iarnă etc. Dar nu numai atât. Țăranii și orășenii fără ocupații precise să treacă în număr mai mare să lucreze în industrie și meserii. Aceste ocupații îi vor disciplina, le vor modela caracterul, vor deveni mai cinstiți, se vor deda mai puțin la fapte nelegiuite. Sporindu-se cererea din partea sătenilor, încurajați fiind în această direcție, ei ar deveni mai muncitori, dornici de câștig mai mare pentru a cumpăra de la manufacturiști și fabricanți, care, la rândul lor, vânzând mai mult în patrie, ar cumpăra mai multe produse agricole – alimentare și materii prime – de la săteni „și așa banii circulă tot în patrie"[319].

[319] Idem, nr. 39/1845.

Promovarea unor idei mercantiliste şi fiziocratice, ca şi a unor idei ale liberschimbismului, avea menirea să stimuleze ideea diversificării producţiei şi comerţului, să dezvolte ocupaţiile prin diviziunea muncii, să încurajeze, adică circulaţia şi acumularea banilor în scopul creşterii nivelului culturale şi al civilizaţiei românilor. Era un îndemn spre civilizaţie, pe care acelaşi Bariţiu îl promova şi prin alte activităţi.

În general, Bariţiu nu era împotriva luxului, ci împotriva exagerării achiziţionării obiectelor de acest gen în cantităţi mari. Un asemenea comerţ, asociat, adesea, cu promovarea unor falsuri, era condamnat de Bariţiu. Considera că aceste falsuri scot bani mulţi şi buni din ţară fără a adăuga alte valori în locul lor, sau adăugând valori falsificate.

Consecvent ideii că sectorul cu străinătatea trebuie să devină activ, vânzând cât mai mult peste graniţă, Bariţiu considera că meseriaşii ardeleni şi negustorii să limiteze consumul de lux, să ducă o viaţă cumpănită, să evite risipa.

Câştigat de ideea necesităţii desfiinţării stărilor feudale, ziaristul ardelean scria că „Negoţul acolo înfloreşte unde mai bine se bucură de libertate mai mare şi oamenilor nimic nu le cade mai greu, decât o amestecare de-a dreptul în interesele lor"[320]. Cu toate acestea, negustorii transilvăneni intraţi mai târziu în vâltoarea pieţelor capitaliste, a liberei concurenţe, mai aveau nevoie încă de unele reglementări pentru a fi obligaţi să respecte anumite norme de conduită pe care alţii le practicau de secole, după ce câteva generaţii au fost şi ele supuse unor reglementări legislative.

În primii zece ani de gazetărie, Bariţiu şi-a format convingeri ferme cu privire la rolul economicului în viaţa societăţii umane. Aşa se explică faptul că tematica acestui domeniu al activităţii umane, apare foarte des în cele două publicaţii ale sale. El era convins că studierea activităţilor economice şi orientarea populaţiei româneşti spre practicarea înţeleaptă, metodică şi perseverentă a unor profesii cu caracter lucrativ, constituia la acea vreme una din sarcinile fundamentale a elitei intelectualităţii româneşti transilvănene.

Comerţul şi industria erau considerate de publicistul braşovean ca fiind două ramuri deosebit de importante în ansamblul activităţilor umane. „Bărbaţi transilvani, - scria Bariţiu încă în 1845 -, nici un ram al vieţii noastre sociale nu merită mai mare luare aminte în zilele noastre ca, comerţul şi industria. O patrie săracă ca şi un om sărman este totdeauna umilită şi sfiită şi atârnătoare de la toate vecinătăţile. Este adevărat – recunoaşte el – că, poziţia noastră cea muntoasă ne face să fim mai mult economi decât neguţători, dar vai de acel econom, care este silit a produce

[320] Idem, nr. 17/1845.

numai atâta, cu cât să-şi mulţumească cele mai neapărate trebuinţe familiale, din pricină că tot ce ar produce peste aceea, neavând pieţe deschise spre vânzare, i-ar rămânea de stricare şi putreziciune"[321]. Faptul că Transilvania avea un comerţ insuficient dezvoltat, că ocupa o poziţie nefavorabilă în dezvoltarea comerţului exterior, nu trebuia să-i demobilizeze pe locuitorii săi. Depindea de ei ca această situaţie să se îmbunătăţească. Pentru acesta trebuiau pregătiţi oameni pricepuţi, să întocmească planuri pentru comerţ, oameni cu teorie şi practică, oameni umblaţi prin şcoli, educaţi, cizălaţi, rafinaţi în toate subtilităţile comerţului; aceştia aveau misiunea de ai învăţa pe români să câştige măcar atât cât să-şi asigure viaţa lor şi a familiilor lor, să câştige cu moderaţie, prin muncă cinstită şi sudoarea proprie. A câştiga prin muncă cinstită, explica Bariţiu, nu însemna a fi iubitor de arginţi. Doar câştigul nedrept, din lăcomie pentru bani, spunea el, este iubire de arginţi, fapt ce trebuia însă condamnat.

Dar analizând comerţul şi rolul lui, George Bariţiu explica încă de la primele începuturi ale publicisticii sale că în circuitul comercial trebuie incluşi şi bani, care formau un sector aparte al comerţului, cu anumite particularităţi. Este vorba despre comerţul cu bani sau sectorul bancar cu mai multe forme de manifestare încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Instituţiile de credit au luat fiinţă mai târziu în Transilvania. Totuşi transilvănenii trăind într-un imperiu în care începuse să se creeze o reţea de bănci din primele decenii ale secolului al XIX-lea, au luat cunoştinţă de existenţa acestora, Braşovul şi Sibiul fiind sediul multor case de comerţ, care au început să întreţină legături financiare cu acestea.

Bariţiu, aflat în slujba comercianţilor şi al comunităţii româneşti braşovene, s-a simţit obligat să informeze despre existenţa şi rolul noilor instituţii de credit ce se creaseră până atunci. Acest demers informativ îl vom găsi încă din primele numere ale „Gazetei de Transilvania". Astfel, în nr. 3 din 26.III.1838, al „Gazetei ..." el informează că Sparkassa (Casa de Economii din Braşov) prin raportul său pe anul 1837 a dovedit în cei doi ani de existenţă că este un institut folositor pentru Braşov şi populaţia din împrejurimi.

Acei care posedau bani şi nu-i foloseau imediat s-au purtat înţelept depunându-i la Sparkassa, la loc sigur, primind şi dobânda pentru aceasta. Unii, scria Bariţiu, din sume mici au adunat în doi ani sume frumoase. Faptul că se dădea şi dobândă la dobândă făcea depunerile şi mai fructuoase. Sătenii şi meşteşugari români erau îndemnaţi de Bariţiu să depună şi ei economiile lor la Sparkassa. Totodată, el îi îndemna pe aceştia să ia împrumuturi de la Sparkassa pe realităţi înscrise în Cartea funciară cu camătă de 6%.

[321] Idem, nr. 5/1845.

„Subscrisa societate – scria Bariţiu – n-are nici un scop altul, decât de a folosi deaproapelui şi mai ales la plasa cea mai neavută, a-i îndemna la o păstrare înţeleaptă, a le ajuta să-şi asigure şi să-şi înmulţească câştigul său şi să sporească în iubirea de rând bun, de lucru şi toată starea bună a tuturor"[322].

Dacă în 1838 Bariţiu ne vorbea despre societăţile de asigurare şi avantajele prezentate de acestea, peste un an, în 1839, el va relata despre societatea asigurătoare (asiguratrice), că oamenii nu mai acţionează orbeşte, la întâmplare, ci vor să fie siguri de ceea ce fac şi de ceea ce au. Ei vor să fie siguri de cinste, de avere, de sănătate, de viaţă, „lor nu le mai place să umble pipăind la întunerec. De aici se nasc atâtea Societăţi asigurătoare"[323]. Americanii, arăta publicistul român, au înfiinţat fel de fel de societăţi de asigurare; acestea ocupau deja un loc deosebit de mare şi în ţările europene.

Cu timpul, Bariţiu devine tot mai informat şi stăpâneşte tot mai bine problematica creditului, a formelor lui de manifestare şi a instituţiilor care-l manipulau. Dar el nu numi că se informează şi stăpâneşte tot mai bine cunoştinţele în acest domeniu. El foloseşte publicaţiile sale şi pentru a informa şi instrui publicul românesc în acest domeniu complex şi atât de slab reprezentat în formele lui noi, adaptate la cerinţele noului stadiu al producţiei de mărfuri.

În 1843, Bariţiu abordează deja şi problema celei mai complexe forme instituţionale din domeniul creditului: *Banca.* Se pare că în acea vreme în societatea românească termenul de *Bancă* nu era bine cunoscut. De aceea Bariţiu folosea termenul de *BANC* în loc de *BANCĂ.* Iar gazetarul român folosea presa nu numai pentru a da informaţii cu privire la afacerile bancare în general, ci şi pentru a transmite cunoştinţe de specialitate din domeniul creditului şi al băncilor în rândurile publicului românesc.

La începutul anului 1843, el va publica un articol de mare însemnătate pentru acel timp pe care îl va intitula: *BANC*, în care dă unele explicaţii despre ceea ce este banca, despre clasificarea băncilor, avantajele unor forme vis-à-vis de alte forme, despre acţiuni şi chiar şi câteva noţiuni despre istoria băncilor. El scria că „... bancul este un aşezământ, care îngrijeşte de numărarea, trimiterea şi circulaţia banilor pentru alţii, în sume nu numai mari, ci şi mai mici. Un fel de banc aveau chiar şi românii, de care îngrijeau cetăţenii de rangul călăreţilor (equites)"[324].

Băncile din acea perioadă, relata gazetarul român, erau bănci de stat şi bănci private. Băncile private dau foloase mai mari, dar cele publice erau

---

[322] Idem, nr. 3/1838.
[323] *Ibidem*
[324] *Ibidem*

mai sigure, scria acelaşi Bariţiu. Dovada o constituia faptul că băncile publice dăinuiau de sute de ani, iar cele private în mare parte s-au ruinat, atrăgându-i şi pe negustori sau alţi depunători în acelaşi proces al falimentelor. Dovezi istorice erau multe: în 1792 a treia parte din băncile private englezeşti s-au ruinat, în 1825 în şase săptămâni au falimentat peste 70 de bănci private.

Băncile de stat erau clasificate atunci în: Bănci de Depozit, Bănci de Giro, Bănci de Note, care eliberează în public banii de hârtie în vederea înlesnirii şi accelerării circulaţiei banilor, Bănci de credit personal şi care dau capitaluri cu împrumut, Bănci de schimb.

Capitaliştii care participau la întemeierea unei însoţiri bancare primeau „nişte hârtii, care se dau fiecăruia din capitaliştii însoţiţi la întemeierea unui banc pe suma ce au depus-o la întemeierea bancului"[325].

În Transilvania, primele instituţii de credit au fost întemeiate de saşi, urmaţi de unguri şi şvabi. În 1835 a luat fiinţă *Kronstädter Allgemeine Sparkassa*, cu un capital iniţial de 4.072,70 florini subscris de 90 persoane în cote egale. În 1841 s-a întemeiat Hermannstädter Sparkassa, cu un capital de 1.322 florini subscris de 87 cetăţeni saşi. Maghiarii au întemeiat în 1840 la Arad *Prima casă de păstrare* din Arad, transformată în 1845 în Societate pe acţiuni. Şvabii au înfiinţat, în 1846 Casa de Economii Timişoara, cu un capital de 20.000 de guldeni (monedă convenţională) format din 400 de acţiuni a câte 50 de guldeni.

Românii încă înainte de 1848, dar mai ales după acest an, au făcut mai multe propuneri de a întemeia un institut de credit naţional românesc. Dar nu le-a reuşit. Abia în 1867, Visarion Roman reuşeşte să pună bazele primului aşezământ de credit din Transilvania: *Societatea de păstrare şi împrumut din Răşinari*. Acesta a început să funcţioneze în 1868, va fi urmată de *Albina, Institut de credit şi economii din Sibiu*, înfiinţată în 1872.

În condiţiile în care celelalte naţionalităţi conlocuitore din Transilvania îşi creaseră unele instituţii de credit, iar românii nu se mişcaseră deloc în acest domeniu, publicistică lui Bariţiu cu privire la importanţa şi necesitatea unor instituţii de credit şi în rândurile românilor avea o importanţă naţională deosebită. Într-un număr din Gazeta de Transilvania, George Bariţiu deplângea faptul, că mulţi români nu cunoşteau aşezămintele de credit decât după nume. Totuşi se mândreşte cu faptul că: „Între frumosul număr al cetăţilor Europei, care se bucură de asemenea aşezăminte avem mângâierea a număra şi noi din cele ale patriei noastre Sibiul şi Braşovul"[326].

---

[325] *Ibidem*

[326] Idem, nr. 11/1847.

Aceste instituții aveau ca scop „A întinde mijloc de ajutor cu totul sigur plaselor celor mai neavute de locuitori cum feciorilor de la meşteşuguri, şerbitorilor, ţăranilor economi şi alţii spre a-şi păstra puţinele sumuşoare câştigate mai totdeauna cu sudoare cruntă, şi a le mări totdeauna la casa de păstrat cu camătă, a crea fonduri pentru ajutorarea unora în cazuri de calamităţi etc. Sumele pe care le administrau aceste două instituţii: *Sparkassa,* creşteau de la an la an sporea anual şi numărul membrilor lor. Românii ardeleni, scria Bariţiu, au fost, adeseori, invitaţi să participe cu capital la Sparkassa, să beneficieze şi ei de împrumuturile avantajoase pe care instituţia le oferea. Aceasta nu ar fi însemnat altceva decât includerea românilor într-un circuit specific producţiei de mărfuri de natură capitalistă, de fapt, într-un nou stadiu al circuitului bănesc, specific producţiei de mărfuri generalizată.

Industria

Dar circulaţia bănească, la rândul ei, reprezenta doar o verigă a circuitului general al producţiei şi circulaţiei de mărfuri, care începea cu prelucrarea produselor în procesul producţiei bunurilor materiale, asigurat de industrie, meşteşuguri şi agricultură.

Dezbaterilor problemelor industriei şi profesiunii de industriaş, în publicistică, le-a dedicat George Bariţiu o mare parte a activităţii sale, în anii maturităţii, când dispunea de cele mai mari capacităţi de efort, eforturi care i-au adus multe satisfacţii, dar, din păcate, mai multe pagube şi suferinţe care s-au prelungit aproape până la sfârşitul vieţii sale. Au beneficiat însă din experienţele bune şi cele mai puţin fericite, generaţiile viitoare de români. Dar despre aceasta mai târziu când vom vorbi despre experienţele lui Bariţiu ca participant activ la viaţa industrială a Transilvaniei.

În anii de debut în viaţa socială şi în cea publicistică, George Bariţiu fiind preocupat de îmbunătăţirea stării materiale şi viitorul poporului român, a înţeles că acesta depinde de gradul de dezvoltare al economiei naţionale, care, la rândul lui, depindea de existenţa unei industrii bazată pe un înalt grad al tehnicii şi ştiinţei capabilă să prelucreze şi să valorifice resursele naturale ale ţării. O industrie dezvoltată constituia, încă din deceniile patru şi cinci ale secolului al XIX-lea, condiţia principală a înlăturării înapoierii economice a Transilvaniei. În acest sens, el scria: „... până mai zac felurime de minerale în sânul pământului nostru care, fiindu-ne lene a le căuta şi găti acasă, până mai văz eu trufaşii codri cu felurimi de arbori de lucrat dintrânşii tot felul de mobile trebuincioase, până când ne zac băile de fier neprelucrate şi noi aducem cuţite, coase, ace încă şi cuie din ţară străină,

până atunci eu nu voi să cred că suntem săraci"[327]. Prin aceasta George Barițiu voia să sublinieze tocmai necesitatea valorificării industriale a bogatelor resurse de care dispunea Transilvania, ea fiind una din foarte importantele condiții de care dispunea din abundență. Era însă necesar ca alături de o industrie extractivă să existe și o industrie prelucrătoare, chemată să valorifice într-un grad mai înalt resursele naturale disponibile ale țării, contribuind la înlocuirea importului unui mare număr de produse, cauza reducerii cantității de bani de care dispunea țara.

„Toată nenorocirea noastră – continua el – stă într-aceea că noi nu știm lucra productele patriei noastre, lâna cea bună nu știm să o spălăm bine și să o trimitem la fabrici străine, ce lucrând-o, să ne-o da pănură gata cu prețul împătrit, încă și mai mult. Mătasea nu vrem să o prăsim și să o lucrăm în țară, unde pe la ținuturile cele mai călduroase, pe Târnăvi și Mureș s-ar putea lucra ca și în Italia de Sus. Fabrici n-avem domnilor!"[328] Aceste idei vor fi amplificate și exprimate mai apăsat, pe măsura maturizării cugetării economice a gânditorului român.

Configurația industrială a Transilvaniei, explica adesea G. Barițiu, era determinată de cerințele emanate de piețele românești din Moldova și Țara Românească, fapt confirmat și de istoria legăturilor economice dintre cele trei țări românești; iar în Transilvania producătorii brașoveni erau aceia care puteau cunoaște mai bine cerințele concrete ale celor două țări românești de peste Carpați. Reconsiderând propunerile către dieta Transilvaniei din 1792 făcute de comercianți care așezau la baza propunerilor lor cerințele țărilor românești de peste Carpați, Barițiu avea în vedere că producătorii din Brașov aveau cele mai mari posibilități de a le îndeplini.

De aceeași părere era și istoricul ungur din Ardeal, Köváry Laszlo, care scria că ramurile industriale „cu cea mai mare perspectivă sunt cele care au asigurată piața de desfacere în Moldova și Țara Românească precum și cele care se aprovizionează tot de acolo cu materii prime". Referindu-se, de pildă, la fabricile de lut din Brașov și Gurghiu ș. a. existente în Transilvania la 1847, el afirma că acestea au devenit cunoscute nu numai aici, ci au început „să-și câștige merite și în cele două țări române"[329], iar fabrica de hârtie din Orlat progresează cel mai mult pentru că, fiind fabrica cu cea mai mare clientelă ... din Țara Românească și Moldova avea cea mai sigură piață de desfacere. Aceleași bune perspective le aveau și industriile care foloseau ca materie primă lemnul, industria blănurilor ș. a. „Brașovul, care înțelegând

---

[327] Idem, nr. 18/1839.
[328] *Ibidem.*
[329] Erdély Statiszticaja, Cluj, 1847, p. 219.

lipsurile ţărilor româneşti se străduieşte să le suplinească, în urma cărui fapt a ajuns la acel avantaj mai mare care a şi întemeiat unele ramuri industriale"[330]. Totodată, subliniind frecvenţa legăturilor Transilvaniei şi în special ale Braşovului cu celelalte teritorii româneşti, el recomandă oficialităţilor să ia măsuri urgente pentru ridicarea rolului industrial şi comercial al Braşovului, întrucât „...noi (transilvănenii – n. ns.) nu putem avea comerţ decât înspre Ţara Românească şi Moldova şi aceasta nu o poate îndeplini mai bine decât Braşovul care singur poate dibui mai bine gustul acestora"[331].

Köváry Laszlo, constata, de fapt caracterul complementar al economiilor ţărilor româneşti una faţă de alta.

Încă din anii premergători revoluţiei de la 1848, George Barițiu a sesizat că meseriaşii saşi prin restricţiile şi îngrădirile practicate de corporaţiile lor, care frânau dezvoltarea producţiei meseriaşilor braşoveni au împiedicat sporirea producţiei meşteşugăreşti, diversificarea şi îmbunătăţirea calitativă a produselor. Se menţineau la vechile tipare ale producţiei fără finețe şi preocupare pentru obţinerea unei producţii cât mai plăcută ochiului consumatorului, refuzau producerea unor obiecte cerute pe piaţa obiectelor de lux de un număr cât mai mare de consumatori, mai ales de genul feminin, care se găsea într-o perioadă de emancipare atât în viaţa socială, cât şi în familie şi în sporirea cererii pentru obiecte fine şi de lux. Consecinţa a fost faptul că un număr tot mai mare a mărfurilor din apus fabricate la un preţ mai redus, mai trainice, mai acomodate noilor cerinţe ale civilizaţiei umane le concurau foarte uşor pe cele executate în condiţii tehnice inferioare ale ţehurilor săseşti. În aceste condiţii meseriaşii, lipsiţi de capitaluri, apelau tot mai des la împrumuturi cu dobânzi tot mai mari, mulţi din ei ajungând la faliment, alţii rezistau şi ei tot mai greu.

Într-un cuvânt, membrii ţehurilor săseşti rezistau tot mai greu. Nu aveau curajul să intre în vâltoarea liberei concurenţe de tip capitalist.

Conducătorii corporaţiilor săseşti în loc să caute cauzele reale ale pierderilor materiale aruncau vina pe comercianţii români, asupra comisionarilor, care, la rândul lor, sufereau şi ei de lipsă de capitaluri, erau concuraţi de comercianţii care făceau comerţ cu mărfuri obţinute în condiţii tehnice superioare, de calitate, mai frumoase, mai ieftine. Nu o dată meşteşugarii saşi au refuzat executarea unor comenzi din Moldova şi Ţara Românească. Consecinţa a fost că cei de acolo s-au adresat unor agenţi economici de la Viena sau din Germania, obţinându-le şi la un preţ mai redus. Asemenea refuzuri de colaborare frânau dezvoltarea economică a

[330] Idem, p. 233.
[331] Idem, p. 283.

Transilvaniei. Reproşând unor organe de presă care-i apărau pe saşi, învinuindu-i pe comercianţii români de pierderile acelora, Bariţiu scrie că: „Dacă meşterii saşi n-au curajul a se arunca în primejdii şi la greutăţile drumurilor, au la aceasta negustorii sunt de vină? Dacă manufacturile lor nu se caută în ţările vecine ca mai înainte, ei facă bine şi să lucre mai fin, mai bine, ca la Viena, ca în Paris, ca în London, introducă mai multe feluri de fabrici şi meşteşuguri, iar nu lucre numai *cizme*, lăzi şi funii şi ne rămăşim că vor avea piaţă mai bună în ţările vecine. Cumetrii caute vina la ei acasă, iar nu pe aiurea, mai lărgească îngrăditurile ţehurilor, fie puţintel mai vii"[332]. Deci prosperitatea meşteşugarilor saşi, demonstra Bariţiu, depindea de gradul în care ei ţineau cont de structura economiei Principatelor Române. În măsura în care ei nu acţionau pentru orientarea producţiei după cerinţele pieţelor româneşti, consecinţele se repercutau atât asupra activităţii industriale, cât şi asupra celei comerciale a Ardealului.

George Bariţiu a avut o viziune complexă asupra economiei unei ţări. El era adeptul dezvoltării de multiple ramuri în economia naţională. O atenţie deosebită a acordat-o agriculturii şi problemelor social-agrare. Aceasta se explică şi prin faptul că agricultura, ca ramură a economiei naţionale, ocupa locul principal în economia secolului al XIX-lea, iar problemele sociale legate de această ramură, alături de problema naţională a românilor, erau fundamentale, impunându-şi imperios rezolvarea.

Bariţiu a sesizat rolul pe care-l juca agricultura în economia transilvăneană, în condiţiile în care industria se găsea într-un stadiu incipient, iar meseriile se găseau în suferinţă din cauza menţinerii a multor îngrădiri ţehale din partea corporaţiilor săseşti. Încă din perioada premergătoare revoluţiei de la 1848, publicistul român a făcut o profundă analiză a relaţiilor feudale, a consecinţelor negative ale acestora asupra întregii economii şi societăţi transilvănene, cu deosebire asupra românilor, a căror eliberare de sub dominaţia feudală s-a înfăptuit cu ani buni după revoluţia de la 1848.

Feudalismul, explica Bariţiu, este cauza faptului că Transilvania bogată în avuţii naturale minerale, aşezată în Europa cultivată, înzestrată cu constituţie de peste 100 de ani, era, la 1839, o ţară săracă. Ea nu purtase războaie costisitoare care ar fi ruinat-o economic. Cauzele înapoierii principatului trebuiau căutate în trecutul istoric al patriei. „Prezentul este fiul trecutului şi dacă prezentul nu se va înţelepţi din pildele trecutului, va întemeia iarăşi un viitor rău şi ca şi prezentul întru care toate ar fi măreţe,

[332] Gazeta de Transilvania, nr.36/1843.

dacă vorbele frumoase ar fi singure de ajuns spre a face fericirea unei țări; dar folosul acelora ține numai până ies oratorii din sală"[333].

Aristocrația transilvăneană era considerată mai slabă decât aceea din țările dezvoltate, fără inițiative gospodărești, dezinteresată în prelucrarea superioară a pământurilor. Se impuneau însă reglementări ale relațiilor urbariale, reforme și așezăminte noi, renunțarea la privilegiile acordate aristocrației, educației poporului, învățătură, lupta împotriva corupției etc.

x

Urmărind dezvoltarea presei editată de Bariţiu din primii zece ani de existență a ei, vom constata, că aceasta și-a diversificat tot mai mult tematica, și-a îmbunătățit mijloacele de exprimare, a reușit să mobilizeze în jurul ei cele mai selecte elite intelectuale ale timpului său din toate țările românești. Cea mai mare parte a acestor colaboratori ai foilor lui Bariţiu, au fost și participanți activi ai evenimentelor revoluționare de la 1848.

Lupta prin scris a lui George Bariţiu, nu a fost deci o activitate singulară. A fost parte componentă a unui profund și durabil proces al luptelor pentru libertate socială și națională. Activitatea lui Bariţiu s-a încadrat în lupta de veacuri a poporului român pentru unitatea națională și crearea unui stat național al tuturor românilor.

De aceea, pentru a cunoaște și înțelege mai aprofundat multiplele forme de activitate a luptătorului român, vom încerca să prezentăm, într-un scurt, dar cuprinzător capitol, modul cum a înțeles și analizat Bariţiu, procesele și cauzele creării unei situații revoluționare, violente, cu participarea maselor în vederea eliberării lor de sub dominația celor două puteri politice asupritoare: austriecii și ungurii. Vom încerca să prezentăm cu precădere politica duplicitară dusă față de români a organelor statale ale Austriei și încercările organelor statale ungurești de a-i deznaționaliza pe români. Întrucât această lucrare a noastră este dedicată marelui concetățean al românilor din secolul al XIX-lea, lui George Bariţiu, analiza noastră în acest capitol se va extinde numai pe perioada cercetărilor istorice tratate de autor în „Părți alese din Istoria Transilvaniei pe 200 de ani", vol. I și vol. II.

[333] Idem, nr. 102/1844.

CAPITOLUL 4

Revoluţia de la 1848-1849 din Transilvania în scrisul lui George Bariţiu

A. Premise istorice ale revoluţiei din anii 1848-1849 din Transilvania

George Bariţiu este unul din marii reprezentanţi ai românilor ardeleni ai secolului al XIX-lea, care nu numai că a participat la revoluţia din Marele Principat al Transilvaniei, din anii 1848/1849, ci a depus – alături de alţi oameni de ştiinţă o muncă stăruitoare şi după terminarea acesteia, să le explice românilor şi lumii întregi, factorii cu adânci rădăcini istorice care au dus la izbucnire ei şi forţele sociale care au declanşat-o. Tot lui îi revine meritul deosebit de a fi înţeles şi explicat structurile sociale naţionale şi confesionale specifice ale Transilvaniei, relaţiile dintre aceste structuri, ca şi cele din interiorul fiecărei structuri în parte, rangurile existente în fiecare structură şi evoluţia lor, contradicţiile şi luptele dintre acestea de-a lungul istoriei şi modul cum s-au comportat fiecare în timpul evenimentelor revoluţiei din anii amintiţi.

De aceea, înainte de a analiza participarea nemijlocită a revoluţionarului Bariţiu şi rolul jucat de el în anii 1848/49, vom reda, în rezumat, punctele lui de vedere referitoare la cauzele revoluţiei; evoluţiei lor şi interpretarea unor evenimente şi fapte ce au precedat-o, folosirea diplomaţiei şi a violenţei de către austrieci pentru a-şi aservi complet Transilvania, folosirea unor mijloace duplicitare de către curtea imperială în politica dusă faţă de populaţia românească a principatului, dar şi descrierea unor manifestări de decadenţă ale aristocraţiei ungureşti feudale târzii, opoziţia aceleiaşi aristocraţii la măsurile de modernizare ale vieţii social-economice din Transilvania, cu deosebire a celor ce priveau pe românii ardeleni şi multe altele.

În străduinţele de a interpreta în mod obiectiv şi în evoluţia lor istorică evenimentele şi procesele sociale, G. Bariţiu a pornit de la punctul de vedere că societatea, încă de la apariţia şi formarea ei s-a separat „în clase sau aşa numitele caste", la început, după natura ocupaţiilor pe care le exercitau şi din care îşi procurau existenţa. Dar cu timpul, admite Bariţiu, oamenii au început să se separe unii de alţii atât după forţa fizică, cât şi după superioritatea spiritului. Rezultatul acestei separaţii, după putere, a fost separarea în dominanţi şi dominaţi, între caste şi clase dominante şi dominate. „La cele mai multe popoare după separarea în caste, a dispărut – scria Bariţiu – libertatea şi egalitatea în drepturi, cam de regula prin forţă, mai vârtos acolo, unde casta popilor a dat mâna cu casta ostaşilor, precum s-

a întâmplat în Asia, în Egipt şi mai târziu până la revoluţia cea mare din Franţa chiar în o mare parte a Europei"[334].

De împărţirea în clase şi caste nu a scăpat nici Ungaria, explica Bariţiu. Deci, spune el, ca şi în alte state au fost şi în această ţară patru clase sau caste principale: clerul, aristocraţia, burghezia, ţărănimea.

Existenţa mai multor clase în Ungaria, era prezentată de cercurile dominante de la Budapesta, ca o garanţie a faptului că în acest stat există o legislaţie democratică, ce asigură democraţia, egalitatea şi libertatea atât în Ungaria propriu-zisă cât şi în Marele Principat al Transilvaniei unde domnii erau unguri. Democraţia, egalitatea, fraternitatea, pentru Ungaria nu erau decât frazeologie, denaturare a realităţii cotidiene, dar şi falsificarea unei istorii deosebit de dureroase pentru românii transilvăneni. Bariţiu recunoaşte că în Ungaria şi în Transilvania s-au schimbat multe de la 1848 (Bariţiu nota aceasta în 1883), că multe s-au răsturnat cu capul în jos. „Dar – afirma el – şi acest lucru va fi dovedit de învăţatul român cu lux de amănunte în vol. I al operei sale Părţi alese din Istoria Transilvaniei – toate reformele democratice, egalitare nu s-au făcut niciodată de bunăvoie sau din propria iniţiativă a forţelor conducătoare ale statului ungar. Ele au fost produsul unor forţe violente, a unor acte „răsturnătoare venite din afară"[335]. Dacă nu s-ar fi declanşat revoluţia din Franţa „din februarie 1848, dacă aceea nu ar fi aflat în prea puţine zile imitatori la München, în Italia superioară şi apoi în Viena, şi dacă acea revoluţiune generală şi violentă nu s-ar fi întâmplat nici după 35 de ani acestei ţări aşa numite ale coroanei Sfântului Ştefan, deşi n-ar fi păşit înapoi ca racul, desigur însă nu ar fi înaintat mai mult, decât unde se află astăzi Serbia şi Bulgaria". Dovadă vie că tot ceea ce se întreprindea în numele democratizării vieţii politice şi a celei social-economice era – după Bariţiu – dieta Transilvaniei din anul 1847. Această dietă a adoptat, între altele, o lege rurală (urbarială) atât de reacţionară „şi spurcată", încât aceea nu s-ar fi putut introduce decât numai printr-o teribilă vărsare de sânge.

Ungaria care se lăuda peste tot că este o ţară liberală şi democratică încă înainte de 1848, prezenta realităţi care contraziceau întru totul cele afirmate. În Ungaria clasa burgheziei – comercianţi, industriaşi, meseriaşi – care locuiau la oraşe, ci stări, cu averi, nici până în 1848 nu au fost în stare să-şi câştige decât două locuri de deputat în dieta ţării. Aceşti doi deputaţi reprezentanţii a câtorva milioane nu aveau decât dreptul de vot consultativ – până la 1848. Aristocraţia mare şi mică din Ungaria şi Transilvania nu se supunea obligaţiilor de a face armată, era scutită de impozite, nu contribuia deci cu nimic la tezaurul statului.

---

[334] Vezi: „Observatorul", nr. 47 din 15/27.VI.1883.

[335] *Ibidem.*

„Forța evenimentelor, iar nu oamenii de bunăvoie au produs acele legi improvizate din 1848, dar şi din acelea unele formulate dinadins în doi peri, pentru ca după ce vor scăpa de revoluție, să le poată explica (interpreta n. ns. T. I.) oricum le-ar conveni şi plăcea. Nu legile acelea, ci absolutismul austriac, aşa precum a fost, a nivelat mai mult şi a introdus o egalitate mai mare între diverse clase ale societății. Dacă nu venea acel absolutism cu baionetele sale, jandarmii săi, ca să ne mai apropie ceva şi de Europa civilizată, societatea numitelor țări ar avea şi astăzi tot fizionomia celei vechi de dinainte de 35 de ani"[336].

Din momentul în care în viața socială a Ungariei au apărut castele şi clasele, istoria s-a transformat într-o luptă acerbă între ele. Aristocrația ungurească s-a menținut mult până în feudalismului târziu, ea îşi impunea legile sale, atât în Ungaria, cât şi în Transilvania folosind violența, dar şi mijloace perfide de corupție de a atrage noi forțe din alte clase în scopul păstrării unei aristocrații mai numeroase în vederea impunerii legilor sale atât în Ungaria cât şi în Transilvania.

În continuare vom analiza numai starea de lucruri din societatea transilvăneană, începând din perioada în care austriecii pe la sfârşitul secolului al XVII-lea au ocupat Transilvania, căreia i-au aplicat o politică specială, treptată, duplicitară, pentru a o supune complet, încercând să nu lezeze nici interesele marii aristocrații dominante din Marele Principat.

Ca şi în alte țări locuitorii Transilvaniei către sfârşitul secolului al XVII-lea erau divizați în caste şi clase. Dar, spre deosebire de cea mai mare parte a Europei, populația Transilvaniei, mai era împărțită şi după naționalități şi pe confesiuni religioase. De aceea, analiza istoriei Ardealului, explica Barițiu, este mult mai greu de descifrat. Complexitatea relațiilor de diferite naturi, genera de multe ori greutăți în înțelegerea relațiilor dintre clase sau chiar din interiorul aceleiaşi clase. De exemplu, în sensul legilor feudale ale țării, *aristocrația* transilvăneană, clasa dominantă în stat, ar fi trebuit să se bucure întreagă de drepturi egale, în realitate însă acea realitate nu a existat niciodată. Aici ca şi în alte state şi mai ales în Ungaria un număr oarecare de familii încălecase peste toată clasa aristocratica din țară. Aşa acea clasă era despărțită în *Magnați* sau *boieri fruntaşi* sau în *oligarhi* şi în nobili sau *boieri comuni*"[337].

A doua clasă cu drepturi mai mari sau mai restrânse era aceea a locuitorilor de la cetăți şi oraşe, care se bucura de drepturi civile şi de drepturi politice ca corporațiuni

---

[336] *Ibidem.*

[337] George Barițiu, *Părți alese din Istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă*, vol. I Sibiu, 1889, p. 8.

A treia clasă, cea mai numeroasă adică, *propriul popor ţăran* din partea cea mai mare a ţării, era lipsită de orice distincţiune, de naţionalitate şi de religie, era lipsită de drepturi civile, politice şi de drepturi personale supusă şi subordonată complet voinţei şi plăcerii proprietarului, ca orice animal necuvântător.

Membrii acestei clase erau cuprinşi sub denumirea de iobagi (coloni, zilieri, curialişti). Aceştia erau la discreţia proprietarului feudal, care se purta discreţionar cu ei.

A patra clasă era *statul preoţesc.* În anumite perioade unele religii, precum romano-catolicii au avut drepturi politice. După reforma religioasă nici o religie din cele permise nu a mai dispus de drepturi politice decât foarte limitat.

Despre prerogative politice ale clerului românesc nici nu a putut fi vorba nici măcar după ocuparea Transilvaniei de către austrieci.

Dacă în majoritatea ţărilor europene, structura pe clase şi caste se limita la cele patru amintite mai sus, pentru Transilvania lucrurile erau mai complicate, generatoare de probleme în plus. Este vorba despre cea de a cincea clasă: divizarea locuitorilor după rase sau naţionalităţi genetice, era consfinţită chiar prin legile ţării din secolele 15 şi 16. Prin legi populaţia Transilvaniei s-a divizat în naţiuni cu drepturi mai mari sau mai reduse, *civile* şi *politice*, în naţiunea nobililor, care mai târziu s-a schimbat în *naţiunea maghiară, naţiunea secuilor şi naţiunea saşilor,* prin care era reprezentată în mare parte burghezimea cu industria şi comerţul transilvănean până în timpurile de la începutul secolului al XIX-lea; *naţiunea română sau (natio valachica),* nume folosit în legile şi actele publice ale guvernului cu ură, mai ales din cauza credinţei lor şi a ritului lor religios, pe care celelalte popoare nu-l suportau.

După confesiunile religioase locuitorii ţării se împărţeau până la Mihai Apafi şi în zilele noastre în *romano-catolici* sau latini, în *greco–orientali* sau lege românească (olah vallas), în *reformaţi* de confesiune calvină sau aşa numita helvetiana, de care se ţin şi astăzi cei mai mulţi maghiari, în unitariana sau sociniana, ai cărei sectanţi sunt toţi maghiari şi în evanghelica luterană numită augustana pe care o mărturiseşte poporul săsesc întreg; de aici vine ca de ex. în mintea şi în limbile locuitorilor ţării confesiunea calvină este identificată cu naţionalitatea maghiară (magyar vallas), iar cea luterană cu naţionalitatea săsească[338].

Aceasta era starea şi numărul confesiunilor religioase din Transilvania în timpul domniei lui Mihai Apafi, principe al Transilvaniei în perioada 1661-1690. Desigur, că, chiar în timpul lui Mihai Apafi, dar mai

[338] Idem, p. 10.

ales după aceasta, structura s-a modificat, dar confesiunile în mare rămânând aceleaşi şi în timpul vieţii lui Bariţiu, ceea ce el a luat în consideraţie în analizele evoluţiei istorice a Transilvaniei.

Prezentând structura apartenenţei populaţiei transilvănene la diferite confesiuni, Bariţiu ne sugerează faptul că această diversitate de orientări religioase nu era de natură să aducă întotdeauna pacea între locuitorii ţării. Faptul că straturile superioare dominau şi din punct de vedere politic, în cazul când numărul lor scădea sau era depăşit de altele, începeau adeseori, campanii de racolare de noi adepţi la religia lor, pentru a-şi menţine dominaţia politică.

Totodată, prezentând starea socială, politică, militară, culturală, precum şi diferite evenimente din timpul principelui Mihai Apafi, Bariţiu le prezintă ca fiind puncte de reper rezultate dintr-un îndelungat proces istoric, iar starea lor la acel punct istoric constituiau indicii, care prevesteau pentru viitor dezordini sociale, lupte naţionale, confesionale, lupte între bogaţi şi săraci, dar mai ales între naţionalităţi.

Nu întâmplător, o însemnată parte a analizelor sociale este dedicată stării cultivatorilor de pământ în timpul domniei principelui M. Apafi.

Starea cultivatorilor din Transilvania, era reglementată de foarte multe legi. Secuii au fost mult timp scutiţi de robote feudale. Cu timpul, aristocraţia i-a subjugat şi pe ei transformându-i în iobagi. Saşii, dar şi românii, care trăiau în *teritoriul săsesc*, dar şi românii din acest teritoriu au fost scutiţi de „jugul feudal". Cultivatorii din pământul săsesc aveau dreptul la proprietate privată. Ei reprezentau cea mai prosperă parte a ţărănimii ardelene.

„Cu totul alta a fost soarta la imensa majoritate a poporaţiunii rurale din toată cealaltă parte a Transilvaniei, afară de secuime şi săsime. Cât ţine din aşa numita ţară a Haţegului, pe Mureş şi pe Someş, în sus pe Crişuri de vale până la fruntariile Ungariei superioare, urmele jugului feudal tot se mai cunosc bine încă şi după aceşti patruzeci de ani trecuţi peste poporaţiune, fără nicio distincţiune de naţionalitate sau rasă, întrucât de multe ori petrecând pe unele locuri stai să te întrebi, care din ele a fost mai fericită, rasa ungară, ori cea română sau cea slavă"[339].

Bariţiu critica atitudinea unor „scriitori superficiali sau de rea credinţă care explică starea de mizerie în care trăia poporul român din comitatele feudale printr-o lene înnăscută, specifică naţiunii române. Leneşi erau, scrie Bariţiu, acei scriitori, care nu fac nici un studiu ethnologic comparativ, scoţându-le ochii românilor, comparându-i cu saşii, care au obţinut de la regii unguri privilegii deosebite timp de peste şapte secole, iar

[339] Idem, pag. 112.

barbaria cumplită ce domneşte pe pustele Ungariei chiar la rasa maghiară nu o văd, nici mizerabilele colibe afumate de bietul popor rutean nu le-au văzut, pâinea lor de ovăz nu au gustat-o, nici alăturea cu bieţii slovaci din Ungaria superioară n-au flămânzit şi nici în putorile oraşelor ungureşti n-au petrecut"[340].

Publicistul ardelean sugera celor ce vor să facă studiu despre anumite naţionalităţi că ar fi mai bine să se intereseze şi să studieze ce are un popor de la natură şi ce caracteristici i s-au imprimat prin educaţia dată lui în biserică, prin şcoală şi prin legile ţării. Vor vedea atunci acei scriitori răuvoitori că în ţările coroanei ungureşti de pretutindeni sclavia pentru toate popoarele de toate limbile a fost de peste cinci secole regula, iar libertatea a fost excepţia. Numai aristocraţia s-a bucurat de libertate, adoptând un mod de viaţă caracterizat prin excese şi desfrâu, lenevie şi demnitate faţă de supuşi, moravuri caracteristice nu numai aristocraţiei locale, cât şi celei de la curtea principilor transilvani; călugărimea a avut şi ea o viaţă liberă, burghezia mai puţin. Majoritatea absolută a populaţiei rurale a fost iobăgită.

În Transilvania, feudalismul a avut cea mai prelungită existenţă, considera Bariţiu, atât în comparaţie cu ţările apusului Europei, cât şi cu Polonia, dar şi cu alte ţări de sub coroana Sfântului Ştefan. Epoca lui M. Apafi este considerată de G. Bariţiu, ca fiind perioada în care feudalismul prinsese în Transilvania cele mai adânci rădăcini, parcă împietrise şi nu mai permitea nicio schimbare în existenţa şi viaţa maselor de iobagi. Acest feudalism parcursese o perioadă îndelungată de formare şi de înăsprire a condiţiilor de existenţă ale maselor populaţiei agrare.

Feudalii unguri au beneficiat din plin de ocrotirea prin lege a privilegiilor lor, care mereu erau reînnoite, dar şi multiplicate prin legi favorabile lor.

Vom reproduce, pentru exemplificare din câteva legi pe care le aminteşte Bariţiu în Părţi alese din Istoria Transilvaniei pentru a vedea cum s-au acumulat nedreptăţile şi formele de asuprire la care era supusă populaţia Transilvaniei. Bariţiu, în fond, ne atrage atenţia asupra faptului că evenimentele anului 1848 aveau rădăcini adânci în istoria Principatului.

Mai întâi, Bariţiu scrie despre „legea fundamentală proclamată pentru Ungaria în 1514, transmisă şi Transilvaniei. Prin această lege se stabilea că „poporul cultivator al pământului ţării este lipsit de dreptul proprietăţii de pământ, prin urmare neputând avea loc propriu, nu are nici unde să-şi zidească nici casă proprie. Pentru a-şi construi o casă, iobagul trebuia să ceară voie proprietarului să zidească o casă pe proprietatea acestuia. Putea să locuiască în ea numai atât cât îi permitea proprietarul să stea pe acel pământ.

[340] *Ibidem.*

„Nebuni erau iobagii, - se întreba Bariţiu, - ca sub condiţiuni de acestea să-şi facă şi ei case din material solid, bunăoară cum sunt ale saşilor"?

În continuare, Bariţiu aminteşte de un articol al unei legi din 1635 prin care domnii pământului să nu mai împiedice pe fete şi femei la măritat sub pedeapsa de 100 fl.; 8 articoli de lege din 1637 şi 1640 care stipulau, printre altele, că „Dorobanţii înrolaţi pentru serviciu în cetăţi să-şi lase nevestele acasă, în robie, iar dacă acestea ar fugi la bărbaţi, comandanţii să fie obligaţi să le dea afară sub pedeapsa de 200 fl. Existau prevederi în acele articole cu privire la situaţia soţiilor celor plecaţi la oaste, a celor fugiţi peste graniţă ş. a. În aceste cazuri, soţiile acestora îi înlocuiau pe soţii lor în şerbie; cei ce-şi terminau stagiul militar, deveneau din nou şerbi pe moşia pe care lucraseră înainte.

Într-o lege se găsea un articol care glăsuia astfel: „Iobagii fugiţi pe teritoriul turcesc să fie receruţi mai cu tact, mai cu blândeţe, pentru ca ţara să nu o pătească mai rău. Adică aristocraţiei îi era frică de turci". Emiterea de legi şi articole de legi care reglementau situaţiile celor ce fugeau de pe moşiile aristocraţilor, au continuat până la 1848. Aceste probleme au continuat, deoarece fuga de pe o moşie pe alta, erau uneori încurajată chiar de cei mai mari proprietari de pământuri, care de regulă, duceau lipsă de forţă de muncă. „Din a. 1683 în care Mihai Apafi a început să trateze cu curtea Vienei şi până în 1700 au mai emanat în aceşti 17 ani vreo 15 articoli de lege tot numai în cauza iobagilor fugiţi şi a unor sate sparte, desfiinţate[341]. Prin desfiinţarea satelor pierdeau şi aristocraţii funciari braţele de muncă, sufereau deci pierderi economice, pierdea şi statul; reducându-se numărul celor ce plăteau dări şi taxe la stat.

În timpul domniei lui Apafi, ţara ajunsese atât de rău economic încât au existat cazuri când şi domnii fugeau din ţară.

Fugeau şi locuitorii din săsime. Existau documente, scrie Bariţiu, prin care se dădea voie, ca locuitorii fugiţi din săsime şi iobăgiţi pe aiurea să se poată întoarce iarăşi pe teritoriul regesc în anumite condiţii[342].

Robia sau şerbia, termeni folosiţi cu acelaşi sens de către Bariţiu, era considerată de către aristocraţi ca fiind veşnică. Iobagii se moşteneau din tată în fiu. Iobagii de moştenire (robiţi pe vecie), lucrau pentru domni patru zile pe săptămână, iar zilerii câte trei zile pe săptămână, sau cu vitele sau cu braţele, după cum dispunea domnul stăpân al pământului. Nimeni nu avea voie să-l oblige să lucreze mai mult (echivalentul a 208 zile în an), dar nici zilerul să nu lucreze mai puţin, astfel, fiind pasibil de pedeapsă. Aceste obligaţii amintite mai sus nu au fost elaborate din iniţiativa aristocraţiei

[341] Idem, p. 115.
[342] Vezi: Idem, p. 117.

funciare. Ele au fost introduse într-un regulament numai la stăruința curții imperiale de către dieta Transilvaniei ținută la Sibiu în ianuarie 1714sub domnia împăratului Carol al VI-lea. Aristocrația a contestat însă acest regulament pe motiv că nimeni nu are dreptul şi nici dieta „a dispune de proprietatea privată, iar iobăgimea este proprietatea domnilor". Zeciuieli de toate felurile din produse şi din vite au existat în toate timpurile iobăgiei, remarca autorul volumului „Părți alese din Istoria Transilvaniei", prin urmare au existat şi în timpul lui Apafi, dar şi după aceea.

Iobagii români nu aveau voie să țină cai decât cu învoiala domnilor; saşii erau obligați însă să țină mai mulți cai decât boi.

Țăranii erau opriți a purta haine din postav de târg, nădragi şi cizme ca orăşenii, nici căciulă dublă de un florin şi nici cămaşă de giolgiu. Românii nu aveau voie să poarte arme, până şi mâncărurile de la anumite ospețe erau reglementate.

Aceasta era starea socială a populației rurale din Transilvania către sfârşitul secolului al XVIII-lea. Ea privea, în primul rând, populația românească, cea mai numeroasă şi cea mai asuprită din Marele Principat al Transilvaniei.

Să vedem acum care era nivelul culturii şi ştiinței însuşite de populația transilvăneană prin şcoală.

Barițiu constata cu amărăciune că „Despre o cultură scolastică sub toată domnia în timpul lui Apafi abia poate fi vorba"[343].Cele câteva instituții de învățământ anterioare erau cu totul insuficiente, iar existența lor se datora numai unor bărbați zeloşi care studiaseră undeva în țări străine. Datorită războaielor civile şi a invaziilor turceşti, unele din vechile ctitorii şcolare au fost distruse. Până şi catolicii au fost în stare să-şi întocmească şcoli mai bune numai după instaurarea puterii austriece în Transilvania. Aristocrații țării în marea lor majoritate abia ştiau să scrie şi să citească, alții doar să-şi scrie numele, alții nici atâta. Câte un magnat ținea câte un perceptor străin pentru fiii lor. Câțiva din ei îşi trimiteau fiii la învățături în străinătate. Situația aceasta i-a provocat altă remarcă, expusă cu gust amar: „guvernul lui Apafi numai cu afaceri scolastice nu se ocupase". Totuşi despre Apafi se spune că îi plăcea cultura, de la el au rămas şi unele scrieri.

Mai bine ancorați în realitățile timpului, în afaceri comerciale şi meşteşugăreşti, care cereau un grad mai înalt de cultură şi pricepere în general, saşii, formându-şi şi o clasă burgheză au dezvoltat o rețea de şcoli mai bună nu numai la oraşe, ci şi la sate. Ei aveau deja în timpul lui Apafi un Colegiu renumit în Sibiu şi unul în Braşov, iar în Bistrița, Sighişoara şi

[343] Idem, p. 118

Mediaş aveau gimnazii. Conducătorii acestor instituţii aveau studii făcute în Germania, Olanda sau Elveţia.

Aristocraţia maghiară nu permitea copiilor din familiile populaţiei agrare româneşti să înveţe în şcoli, să se cultive şi să se instruiască în general.

Dorinţa unor tineri de a urma o şcoală era interpretată ca fiind o încercare de a evada din mediul iobăgesc, iar aristocraţii vor rămâne fără braţe de muncă.

Excepţie făceau numai tinerii care voiau să devină preoţi. Acestora li se permitea să urmeze o şcoală – plătind o gloabă de 300 florini. „Însă şi în privinţa aceasta din urmă trebuia să curgă o investigaţie strictă, să fie provocat protopopul să nu li se dea crezământ necondiţionat, ei să se cerceteze şi în urma lor ori un aristocrat de încredere, ori un subprefect şi în cazuri obveniente şcolarul să fie smuls de la şcoală fără nicio formalitate şi dat pe mâna domnului său în iobăgie"[344].

Dar şi această lege, care făcea numitele precizări, în timpul domniei lui Apafi, era la discreţia aristocraţilor, care puteau s-o aplice, dar puteau şi să n-o aplice. Acesta era cazul cel mai des, după mărturiile timpului.

Transilvania a fost multe secole teatrul a numeroase lupte între diferite religii şi confesiuni. A fost o perioadă când religia romano-catolică a fost dominantă în Transilvania. Ortodoxia românească era religia prigonită. După apariţia celor două mari orientări ale reformismului (calvinii şi evanghelică luterană) dominante au devenit acestea, iar prigonite erau cea catolică şi ortodoxismul.

În scurta sa domnie din Ardeal, în anul 1600, Mihai Viteazu a încercat să îmbunătăţească situaţia ortodoxiei româneşti transilvănene. Astfel, el a obligat dieta de la Alba Iulia din 20 iulie 1600 să adopte două articole de lege referitoare la clerul român şi anume: „Art. 29 care glăsuia: la pofta Măriei Sale *popii româneşti*, încât ating persoana lor pe tot locul se scutesc de la şerbitutea (iobăgia) la care este supus poporul"; Art. 30. „Care popă românesc s-ar însura şi a doua oară şi cu ocaziunea vizitaţiunii nu ar descoperi *Vlădicului*, de pe acel sat comitele suprem să scoată 200 florini voivodul"[345].

După căderea lui Mihai au urmat legi de răzbunare cumplită. Dieta transilvană din oct. 1600 hotărăşte că cel ce va mai merge în ţările româneşti, de unde „le-a venit stricăciunea şi pericolul" să-şi piardă capul şi averea. Mai hotărăşte acea dietă că *„niciun popă românesc* să nu mai poată intra

[344] Idem, p. 120.
[345] Idem, p. 134.

niciodată în această țară din țările române, iar calugării să fie proscrişi din toată țara; dacă totuşi ar intra vreunul, acela să fie prins şi spoliat"[346].

După plecarea lui Mihai continuă luptele între reformați şi catolici. Se urmărea ruinarea bisericii catolice. „Exercițiul cultului catolic este restrâns numai la cultul privat în familii", glăsuiau legile timpului.

Biserica răsăriteană (clerul său), se abține de la propagandă în favoarea sa, nu îndeamnă pe niciun alt popor să treacă la ortodoxism, nu se amesteca în certurile celorlalte confesiuni, cărțile sale nu cuprindeau principii antimonarhice ş. a. şi totuşi, persecuțiile asupra bisericii răsăritene în Transilvania şi Ungaria au continuat în tot secolul al 17-lea, aşa cum a fost şi până la 1600.

Dietele ardelene din acest secol, deci şi din timpul lui Mihai Apafi, adoptă articole de lege care promovau ostilitatea împotriva acestei religii. Religia ortodoxă cu biserica sa este declarată doar „suferită în țară, până la buna plăcere a principelui şi a dietei".

Autonomia bisericii ortodoxe este tot mai mult încălcată de puterea de stat, din partea principilor şi a dietelor Transilvaniei. (Episcopilor li se interzicea să /hirotonisească, de ex., feciori de iobagi, iar pe cei hirotonisiți să-i degradeze, altfel va fi el însuşi degradat).

În timpul domniei lui Apafi numai între anii 1679-1689 preoții ortodocşi au fost supuşi unor dări şi contribuții foarte grele către stat, la care se adaugă anularea multor diplome de înnobilare ale preoților români. Pentru a fi mai eficiente măsurile luate împotriva preoților şi enoriaşilor lor ortodocşi, Mihai Apafi a dat ordin să se facă colecții de legi, de Aprobate constitutiones „prin care este înfierată atât religiunea cât şi naționalitatea poporului român".

În legătură cu acțiunea de culegere de legi şi compilate, făcea o remarcă Bariţiu, principele Mihai Apafi a avut totuşi o măsură: Parte mare din acelea „le-a omis şi din cauză că multe legi decretate nebuneşte nu erau de loc executabile, precum, de ex., exterminarea totală a poporului românesc din Transilvania, desființarea bisericii răsăritene şi alte nebunii de acestea"[347]. S-au găsit totuşi unii care au retipărit şi izvoare din acelea, cu deosebire dintre acei urmaşi ai unor familii care întotdeauna au dorit exterminarea poporului român.

Oricum, chiar şi din studierea numai a acelor legi care nu cereau exterminarea românilor şi a religiei lor, Bariţiu şi-a putut face „O idee clară pe care ne-o transmite pregnant şi nouă – despre gravitatea sclaviei în care ajunsese biserica română sub robia protestanților. Motivele acelor goane

---

[346] *Ibidem.*

[347] Idem, p. 136.

(persecuții – n. ns. T.I.) nu erau altele decât tot acelea din perioadele domniei politice a regilor catolici: *Scopuri politice ajutate de fanatismul religios*[348].

x

Relatând, chiar şi sumar, starea socială şi politica din timpul domniei lui M. Apafi (1661-1690), ca o stare a evoluției Principatului Transilvaniei pe o perioadă de 4-5 secole anterioare, ne dăm seama că în cea de-a doua jumătate a secolului al XVII-lea, acest principat era străbătut de numeroase contradicții, lupte între clase sociale care stăpâneau avuțiile țării şi clase sociale lipsite de acestea, care munceau pentru cei ce-i stăpâneau prin avere, moştenire nobiliară şi aristocratică, prin apartenența la clasele dominante, națiunile cu drepturi politice depline sau lipsite de drepturi politice, naționale sau confesionale, cum era cazul românilor. Românii erau națiune „suferită", confesiunea lor ortodoxă era şi ea „suferită", erau deci lipsiți de drepturi economice; sătenii nu aveau drept de proprietate, erau dependenți de proprietarul lor, obligați să muncească pentru acesta. Aşa cum s-a constatat, pe scurt în paginile anterioare.

Marele Principat al Transilvaniei era dominat de o mare aristocrație feudală, considerată proprietara unor mari domenii feudale, a unor palate luxoase, care imitau marea feudalitate din apusul Europei, care dominau Europa cu 3-5 secole mai înainte, dar care evoluase şi evolua tot mai mult, adaptând un alt mod de trai şi alte comportamente sub influența economiei băneşti.

Aristocrația ungurească din Transilvania ca şi cea din Ungaria era una din cele mai lacome aristocrații, care aplica cele mai dure metode de stoarcere şi preluare fără echivalent a rezultatelor muncii iobagilor, fie că erau români, unguri sau secui.

În fruntea aristocraților şi a modului de comportare feudal se găsea principele Transilvaniei care-i imita întru totul pe marii feudali din apusul european, poate şi pe cei din Polonia în ceea ce priveşte organizarea armatei, legile pe care le aplica iobagilor, românilor în general, religiei lor ortodoxe, ignorarea națiunii acestora, pe care i-ar fi dorit deznaționalizați etc.

În palatele lui până şi lucrătorii şi serviciile palatului erau forme de organizare specifice feudalismului apusean din nişte vremuri considerate însă deja trecute şi depăşite, devenite anacronice. De exemplu, bucătăria şi sălile de mese erau înzestrate cu „prefecți şi viceprefecți peste băuturi, pâine, mâncăruri gătite; aşternători, umplători de pahar, purtători de căciulă domnească, purtători de arme sau armăsar, sau mai bine îngrijitori de arme, secretari, conservatori, comarnici, pipărători, intendent peste bucătari, cu toții peste 20. Urmau – scrie Bariţiu – 32 aşa numiți cămărărari, vreo 26

[348] *Ibidem.*

popiferi dapiferi sau purtători ai bucatelor la mese, în fine alţi 20 cu nume de servitori ai principelui (ephebi, ungureşte: inasok)[349].

Era, în fapt, după explicaţiile lui Bariţiu, un personal format în majoritate tot din familii de nobili, numiţi în alte ţări sub numele de aprozi. Era şi o practică a unor părinţi de a-şi trimite copii la palatele celor mai puternici magnaţi, pentru a învăţa comportamentul magnaţilor sau a celor ce se puneau în slujba acelora, pe viaţă, mai erau recrutaţi şi din domnişori, din aprozi „pierde vară", unii ignoranţi, alţii beţivi etc.

La cei mai mari magnaţi şi principi ai transilvănenilor până şi doamnele pretindeau curtea lor separată de aceea a principelui, dar tot atât de fastuoasă şi dotată cu un personal aproape tot atât de numeros şi complicat. Bariţiu, întrucât ne prezintă, cu precădere situaţia social-economică din timpul lui Mihai Apafi, ne prezintă şi cazul luxului şi organizării palatului soţiei acestuia. El ne spune că soţia lui Apafi avea curtea sa separată, mai ales în castelul său de la Blaj: un prefect al palatului (mareşal al curţii), un magistru peste cai, un popă, un paharnic, 1 prefect al mesei (stolnic); 1 custode al casei, prefect peste cuptoare de pâine, căruia îi spuneau descojitor de pâine, 1 comornic, 1 preparatoriu de bucate, prefect peste lucrători şi 1 medic, în fine vreo 30 de aprozi; erau femei cameriere, pieptănătoare şi alte servitoare şi multe altele.

Despre soţia lui M. Apafi, G. Bariţiu scria că circulau zvonuri că era o femeie trufaşă şi foarte capricioasă. Dar despre aceasta nu a aflat scris nicăieri. A aflat dintr-o cronică a lui Mihail că „doamna era subţirică şi nesănătoasă, foarte geloasă pe bărbatul său, nu suferea femei frumoase pe lângă bărbatul său, îl bănuia şi de legături cu femei tinere ale unor magnaţi, precum cu nevasta lui Paul Bodi, care se îmbrăca mult mai cu lux decât doamna; din această cauză erau certuri dese în familie şi Apafi îşi bătea nevasta ca orice sătean barbar"[350]. Erau informaţii pe care Bariţiu le preluase dintr-o cronică a lui Michail Cserei ca şi din altele care dădeau ştiri din timpul doamnei lui M. Apafi (1661-1690).

După naşterea fiului lor i s-a dat şi acestuia personal şi serviciu separat de al părinţilor. Născut la 13 a VI-a/1681, Mihail pruncul lui M. Apafi a fost ales succesor al tatălui său primind aprobarea pentru aceasta în 18 sept. 1684 din partea sultanului Porţii Otomane.

Soţia lui Apafi (remarca Bariţiu în *Părţi alese din Istoria Transilvaniei* „mai avea două surori căsătorite cu alţi doi magnaţi ai aristocraţiei ungureşti din Transilvania: Michail Teleki şi Dionisie Bamfi; cele trei surori erau fiicele lui Bornemiza. Un unchi al lui Apafi, de la care

[349] Idem, p. 6.
[350] Idem, p. 7.

acesta primea sfaturi bune, în cronica lui M. Cserei se sugerează că a fost otrăvit, iar un fiu al acelui unchi Nicolae Apafi, căsătorit cu fiica lui Michail Teleki a decedat şi el curând. Alte rude ale lui M. Apafi nu aveau nici o trecere la curtea acestuia. Nu încăpeau de cele trei surori şi acoliţii lor; ele fiind cele ce stabileau donaţiuni de domenii feudale, funcţiuni bănoase şi ranguri înalte.

Principele Mihai Apafi, remarca Bariţiu, nu staţiona prea mult în reşedinţa sa oficială din Alba Iulia. Stătea mai mult la curtea sa din Ernot (Radnoth), la Blaj, la Făgăraş printre români, cu scopul de a-i îndupleca să treacă la calvinism. Din această cauză biserica românească din acel district a fost scoasă de sub jurisdicţia imediată a mitropolitului de Alba Iulia şi supusă jurisdicţiei imediate a superintendentului reformat unguresc, urmată de măsuri violente şi persecuţii serioase din partea protestanţilor calvini.

Prigoanele asupra populaţiei româneşti pe linie politică, pe linie socială (românii formând marea majoritate a iobăgiei transilvănene), prigoanele religioase, refuzul constant de a recunoaşte naţiunea românească printre naţiunile transilvănene, de a considera confesiunea ortodoxă ca fiind tolerată şi nu recunoscută, războaiele dese intervenite în timpul domniei lui Apafi au dus ţara, remarca Bariţiu „la o tristă +decadenţă", ceea ce însemna condiţii grele de trai pentru clasele lucrătoare ale Principatului. La acestea se adăugau şi desfrâul din partea aristocraţiei, mortalitate ridicată în rândurile populaţiei săteşti, războaie apăsătoare pentru economia transilvăneană, pierderi materiale, biruri grele asupra populaţiei, noi privilegii şi scutiri de obligaţii financiare către stat acordate aceloraşi aristocraţi etc.

Bariţiu consideră că unul din izvoarele cele mai autentice despre starea decăzută a Transilvaniei din timpul lui M. Apafi este un memoriu întocmit de cancelarul Nicolae Bethlen către împăratul Leopold I *pe care l-a intitulat Moribunda Transilvania ad pedes sacritissimi imperatoris Leopoldi proiecta,* semnat Nic. Bethlen, 1688[351].

Jurând că spune adevărul, N. Bethlen îl roagă pe împărat ca să-i fie milă de ţară, s-o ia sub protecţia sa şi să o apere cu mână tare, cu deosebire de trei calamităţi înfricoşătoare:

1. gangrena turcească şi tătărească, adică necurmatele invaziuni şi jafuri;
2. este gubernul lui M. Apafi, pe care-l descrie ca pe cel mai destrămat din lume;

3. decadenţa şi rapacitatea miliţiei imperiale care ocupase ţara. Deci observăm că erau enumerate două cauze externe (provocate de turci şi chiar

[351] *Ibidem, Moribunda Transsylvania ad pedes sacratissimi imperatoris Leopoldi proiecta.* Nic. Bethlen 1688, p. 11.

de austrieci) – ambele venind din două extreme. Dar se pare că răul cel mai mare venea din interior, din partea guvernului, care, în fond, el era cel ce trebuia să aibă grijă de prosperitatea întregii populații a principatului, de pacea și liniștea locuitorilor săi. Asupra acestui rău provocat de cauze interioare va insista N. Bethlen în memoriul său.

Întocmitorul memoriului sugerează că totul pornește de la principele Mihai Apafi. Despre care spune că este un om „de o natură foarte blândă", dar s-a dedat cu totul „plăcerilor vieții private", Iar guvernarea țării a lăsat-o de mai mulți ani pe mâna unor oameni fără caracter, lacomi de îmbogățire, care nu-și alegeau mijloacele când doreau să se îmbogățească, să-i despoaie pe alții de averi și de putere etc. Cei ce guvernau s-au dovedit lipsiți de caracter, se certau între ei, se denunțau unul pe altul, denunțările mincinoase devenind un mod obișnuit de guvernare, formarea de conspirațiuni ale unor grupări de aristocrați împotriva altora și împotriva principelui sau în lupta dintre diferiți magnați deveniseră și ele un mod obișnuit, o practică curentă în activitățile guvernamentale. La toate acestea se adăugau bătrânețea și bolile de care suferea M. Apafi, încât, la un moment dat nu se mai știa cine conduce Marele Principat al Transilvaniei. Urmarea a fost catastrofală.

Reproducând starea descrisă de Nicolae Bethelen în memorialul său către împărat, mai ales aceea creată de proasta guvernare, Bariţiu ne redă în vol. I al lucrării sale „Părți alese ale Istoriei Transilvaniei ...", printre altele, următoarele: De aici apoi purced toate relele: sentințe de moarte, captivități, exiluri, proscripțiuni, reversale, garanții (chezășii) pentru cei inculpați. De aici legi răsturnate, nobilimea asuprită, poporul spoliat; *sunt de vânzare;* tezaurul țării deșert, confederațiuni fără folos, și războaie ca fiice care seamănă pe deplin mamelor. Cancelaria țării foarte necesară pentru a guverna este închisă, de unde apoi se nasc rele nespus de mari atât în țară cât și în afară. În fine, toate mijloacele păcii și prosperității publice sau neîngrijite sau prin întârzieri și prin oameni nedestoinici trimiși de delegațiuni stricate așa, ca să nu poată fi descurcate"[352].

Sistemul legislativ, arăta N. Bethlen, era și el decăzut; libertatea votului redusă la zero, dieta, la rândul ei, devenise un aparat, o mașină care făcea pe voia unor magnați, ce știau să stoarcă voturile prin frică și prin amenințări cu moartea, cu pierderea onoarei și a averilor, care în cazul că nu votau precum voia curtea, se luau și se dădeau altora care-i făceau voia.

Posturile de judecători erau ocupate de oameni care tot ei erau și martori, devenind adevărați corbi răpitori și lupi cu piele de miel, care-i condamnau pe nevinovați la temniță și apoi tot ei răpeau averile și demnitatea chiar și voturile dietei corupte și destrăbălate.

---

[352] Idem, pp. 11-12.

În dietă, se spunea în memoriul lui Bethlen, se votau adeseori legi redactate cu viclenie, încât acelea peste un an, doi, deveneau curse şi pierzanie chiar pentru cei ce le votaseră. „Şi toate acestea se fac sub numele acestui principe blând, spre batjocura înfricoşată a dietei, a principelui, chiar şi a dreptăţii dumnezeieşti.

La toate acestea mai adăuga Bethlen, că acea stare blestemată a lucrurilor domnea de 15 ani în Transilvania, în care period acei puţini aristocraţi au domnit, au tirănit şi deprădat ţara oricum le-a plăcut lor"[353].

Memoriul lui N. Bethlen este întocmit în perioada în care trupele austriece repurtaseră victorii decisive asupra oştirilor Porţii Otomane. „Înfrângerea turcilor la Ersekujvár în 15 august 1685 şi marea greşeală tactică făcută de aceştia de a prinde pe Emeric Thököly şi a-l scoate din luptă au avut ca rezultat imediat supunerea de către imperiali a unui vast teritoriu din Ungaria Superioară controlat de către cel căzut în dizgraţie. De acum problema stăpânirii Transilvaniei devenise deosebit de acută, încât paralel cu deschiderea dietei ardelene din octombrie 1685 de la Alba Iulia şi prezentarea lui Dunod cu noi propuneri are loc intrarea trupelor imperiale în Partium, în părţile Chioarului şi ale Maramureşului pentru a se oferi astfel argumentele necesare acceptării pretenţiilor formulate dietei de trimisul iezuit. Se cerea insistent să nu se permită polonezilor în Transilvania, să se întrerupă orice legătură cu turcii, în primul rând plata tributului şi trimiterea de corespondenţă, să se asigure încartiruirea şi proviziile la 13.000 de soldaţi şi să se dea cele necesare pentru asediul Oradiei"[354].

M. Apafi, iniţial respinge propunerile imperialilor, dar trimite deputaţi la Viena, care să mijlocească cruţarea ţării de ocupaţie. Răspunsul a fost negativ, însoţit de ameninţarea că de nu va primi armata de bunăvoie, ea tot va intra prin vărsare de sânge. Apafi trimite o altă deputăţie cu oferta de 100 mii taleri şi victualii, numai să nu intre armata în ţară. Se respinge şi această ofertă. Armatele împăratului au intrat însă în ţară, au ajuns la 17 oct.1687 la Cluj, la refuzul conducătorilor cetăţii de a le deschide porţile, ducele Carol, comandantul trupelor austriece pune tunurile, iar clujenii, forţaţi de această intervenţie deschid porţile Clujului. Ducele Carol a intrat în cetate cu statul său major, trupele au fost încartiruite în ţară în cetăţi şi fortificaţii.

Între timp, M. Apafi, supus presiunilor fuge la Blaj şi apoi la Sibiu, cu intenţia de a se apăra.

---

[353] Idem, p. 12.

[354] *Istoria României. Transilvania, Societatea Culturală George Barițiu*, Cluj-Napoca, 1987, p. 628.

Austriecii pătrund tot mai adânc în țară sub pretextul apărării Principatului de turci și de tătari, iar după ce au ocupat Dejul și Clujul s-au îndreptat spre Sibiu, unde a fost înfrântă slaba rezistență încercată de ardeleni, lipsită de orice sprijin extern.

Ca urmare a victoriei asupra lui M. Apafi, Transilvaniei i s-a impus tratatul de la Blaj din 27 oct. 1687, care a permis diplomei leopoldine din 16 oct. 1690, a cărei promulgare a fost însă amânată până în 4 decembrie *1691*. „Dar trecerea țării în posesiunea Casei de Habsburg se poate da în realitate din acea dată de 27 oct., anul 1687"[355]

Tratatul împărțit în două capitole și 34 de puncte nota în prologul său „că după ce Dzeu ajutase ca armatele creștine confederate să câștige atâtea victorii strălucite asupra turcilor, și după ce se crede că a venit timpul dorit de popoarele creștine să scape cu totul de sub jugul lor; deci că scopul salutar să fie atins cu atât mai sigur, se încheie între ducele Carol în numele Majestății Sale de una parte această convențiune sub următoarele condițiuni:

Capul I punctul 1. Principele va ține înlăuntrul țării una parte din armata imperială și pe lângă observarea de disciplină militară bună, va lăsa să se așeze în cetățile și fortărețele Sibiu, Cluj, Bistrița, Sas-Sebeș, Orăștie, Oșorhei, Deva, Gherla, Șimleu, Teius. Deci armata austriacă se așeza ca la ea acasă. Dar de unde să se hrănească, cine s-o întrețină. Sarcina cădea asupra Marelui Principat al Transilvaniei. Acesta trebuia să contribuie la întreținerea armatei austriece cu 66.000 de găleți de grâu și făină, 39.000 măji de carne, 7.000 buți de vin, o bute de 40 ferii (vedre) ardelene de câte 8 cupe, 120 mii găleți de ovăz, 144 mii de măji și 480 mii mănunchi de paie.

Țara trebuia să mai plătească 700.000 florini renani = 840.000 florini ungurești, în șapte rate.

Urmează prevederi cu privire la soarta Principelui, a consilierilor, a deputaților care nu mai sunt tolerați în Sibiu. Sunt obligați să-l părăsească. În locuințele lor nu vor fi încartiruiți militari.

Libertatea celor patru religii este asigurată; funcționarii publici rămân în funcțiile lor. Comandanții austrieci militari nu se vor amesteca în treburile administrației. Veniturile domniilor și altor locuitori să nu fie micșorate; se instituie o amnistie generală, se proclamă libertatea comerțului peste tot, „și nici grecii, nici armenii să nu fie împiedicați a face comerț; cetățile în care s-au pus; principele să nu fie împiedicat să convoace dieta.

Barițiu considera că întrucât austriecii veneau în Transilvania după numeroase victorii asupra turcilor și ungurilor condițiile tratatului nici nu erau prea grele. Țara putea fi subjugată mult mai rău. „Nu s-a făcut aceasta, explica Barițiu, dintr-o politică prevăzătoare, ceea ce s-a și adeverit cu

[355] G. Barițiu, *op. cit.*, Sibiu, 188, p. 63.

prisos"[356]. De fapt, imperialii austrieci au pus odată cu tratatul de la Blaj, întărit prin Diploma Leopoldină din 16 dec. 1691, bazele politicii lor dualiste în administrația generală a Transilvaniei. Pe de o parte au încercat reforme care ar fi putut schimba radical starea social-economică a Transilvaniei, pe de altă parte menajând interesele şi susceptibilitățile marii aristocrații maghiare, care-şi apăra privilegiile sale materiale nu au dus niciodată până la capăt nicio reformă care era făcută în favoarea sau şi în favoarea poporului român.

Că este aşa, ne-o demonstrează Bariţiu prin înşiruirea a numeroase evenimente şi procese istorice ce au avut loc între 1691 şi ultimi ani ai vieții sale (Bariţiu a murit în 1893).

În primul rând, Bariţiu face observația că Tratatul de la Blaj a fost un act impus. Imediat după semnarea tratatului de la Blaj, Carol l-a jignit pe Apafi şi pe familia lui, de moarte, cerându-i (prin George Banfi) să plece din Sibiu. În 29 oct. a fost obligată să părăsească oraşul. Lui şi familiei sale, cel ce i-a transmis ordinul, nici nu le-a dat voie măcar să-şi termine prânzul la care se afla când li s-a comunicat. Deosebit de mult a suferit soția lui Apafi, remarca Bariţiu. Ea era o femeie foarte activă, obişnuită să se amestece în afacerile țării şi să le influențeze, jucând prea „de multe ori rolul de ministru".

După Cluj şi Sibiu s-au supus toate celelalte oraşe şi cetăți transilvane. O oarecare rezistență a încercat doar Braşovul.

Deci, imperialii au ocupat țara fără să întâlnească o opoziție semnificativă. „Spiritul militar, observa Bariţiu, dispăruse mai de tot din aristocrația mare şi mică, iară cu vitejia secuilor maltratați şi ei de către feudalii lor se făcea numai paradă deşartă, precum se face până în ziua de astăzi cu lauda de sine. Încât pentru masele cele mari ale poporului românesc, apoi acesta ajunse ca şi alte câteva popoare din alte țări, la acea indolență şi stare disperată încât nu-i pasă nimic că cine domneşte în țară ... Numai când i se atacă conştiința religioasă, el se revoltă; mai departe îşi vedea de necazurile sale, ducea viață retrasă; fără lipsă mare, nu-şi făcea treabă cu nici un popor, căci încrederea lui dispăruse din veacuri către oricare altul"[357].

Ocuparea Transilvaniei supusă uşor şi apoi organizată pe districte militare de ducele Carol a provocat mari griji în rândurile celor mai bogați aristocrați. Țara se găsea sub stăpânirea armată a imperialilor, dar o diplomă „cu caracterul unei legi fundamentale nu exista încă". Pentru a avea un ascendent şi mai mare asupra aristocrației maghiare împăratul a convocat în

[356] Idem, p. 63.
[357] Idem, p. 87.

oct. 1887 dieta de la Pojon, în care a casat art. 31 din diploma regelui Andrei Andrei II, prin care aristocrației i se recunoștea dreptul de a se scula cu arme în contra regelui în caz când acesta ar viola vreo lege, sau în mai multe cazuri și atunci, când aristocrației i s-ar părea că regele violează legea. Tot la acea dietă fiul regelui, Leopold a fost încoronat rege al Ungariei la vârsta de 9 ani sub numele de Iosif I „și cu aceasta dreptul electoral la tronul Ungariei încetează". Dieta convocată în 18 noiembrie 1687 la Făgăraș a avut ca obiectiv repartizarea sau aruncul de contribuție în bani, în cereale, vin, vite, fân, paie pe așa numitele *Porți* (câte 10 familii constituiau o Poartă). Cantitatea de bani sau produse aruncată pe o poartă la acea dietă a crescut semnificativ.

După plecarea ducelui Carol, în locul lui a venit generalul Caraffa, care în 1888 le impune transilvănenilor noi contribuții în natură și în bani. El le impune să o rupă cu Poarta Otomană, să accepte protecția împăratului Leopold I și să facă o declarație în acest sens. La 9 mai 1888 declarația cerută este semnată și curând confirmată de dietă, Transilvania renunță la suzeranitatea turcească, care nu mai exista la acea dată, intrând „sincer" și cu bună credință „sub protecția imperială" Transilvania va dobândi astfel o nouă situație de drept, încheindu-se formal și juridic epoca suzeranității otomane, principatul trecând de acum sub stăpânire habsburgică, dar încă nu avea un act de garantare a legilor și instituțiilor sale. În timp ce se crease o anumită siguranță cu privire la viitorul Marelui Principat al Transilvaniei, austriecii continuau trimiterea de noi trupe și în alte orașe, precum Brașov – singurul care a încercat să se opună trupelor imperiale – Gurghiu, Chioar și Hust. Se aștepta totuși ca printr-o diplomă dată de împărat să se reglementeze restul problemelor ce vizau libera alegere a principelui, libertatea confesională, asigurarea domniei pentru Mihai Apafi I și fiul său, reintegrarea în Transilvania a teritoriilor din Partium redobândite de la turci, introducerea principatului în viitorul tratat cu turcii, libertatea comerțului și înlăturarea pe viitor a amestecului palatinului Ungariei în problemele Ardealului.

Tratativele au fost anevoioase. Monarhul evita promulgarea unei diplome, el așteptând rezultatele de pe câmpul de luptă, până atunci statutul Transilvaniei semăna mai mult cu acela al unei țări ocupate și nu cu o țară care a renunțat de bunăvoie la suveranitate.

Unii nobili colaborau cu imperialii. Alții voiau să integreze Principatul la Ungaria. Alții, cu deosebire nobilii de obârșie din Ungaria care voiau să-și redobândească moșiile înapoi, pierdute pe timpul stăpânirii Ungariei de către turci, se opuneau anexării Transilvaniei la Austria.

A reușit punctul de vedere al lui Nicolae Bethlen, cel ce a întocmit, am văzut mai înainte, un memoriu către împăratul Austriei, cu privire la

starea politică deplorabilă în timpul principelui M. Apafi. Aristocratul amintit şi cei ce-l sprijineau au reuşit să obţină după tratative interminabile actul care reglementa, în sfârşit, situaţia Transilvaniei în cadrul imperiului.

Prin diploma împăratului se garantează „în cadrul imperiului statutul separat al principatului cu instituţiile şi dreptul său".

Acest nou document nu este altul decât Diploma leopoldină din 16 oct. 1690, a cărei promulgare solemnă a fost întârziată încă opt luni, în funcţie de rezultatele de pe câmpul de luptă. Dar se mai aveau în vedere şi alte intervenţii şi insistenţe, atât de la forţele interne cât şi din partea legaţiilor străine.

Este vorba despre „Diploma leopoldină" din 4 dec. *1691*, care prin cele 18 puncte ale ei va constitui actul fundamental, care va servi de Constituţie Transilvaniei până la dualism.

Diploma recunoaşte toate drepturile şi privilegiile aristocraţiei transilvănene. Se recunoaşte, în fond, statutul de clasă şi de castă separată, suprapusă, cu privilegii deosebite şi drepturi de conducere în stat, cu scutiri de impozite, taxe şi alte contribuţii băneşti, cu drepturi de proprietate funciară, de a avea în proprietate iobagi, de scutire de a face serviciul militar ş. a. ş. a. Aceste drepturi sunt recunoscute ungurilor, secuilor şi saşilor. Compilatele şi Aprobatele, cu excepţia dreptului la rezistenţă a nobilimii, rămân în vigoare în întregime. Structura constituţională a ţării a rămas neschimbată. Se menţin dijmele plătite de iobagi.

Catolicismul slăbea. S-au luat măsuri ca el să fie întărit. S-au făcut multe încercări de a-i atrage pe ortodocşi – deci pe români – la catolicism; dar şi multe încercări de a-i atrage şi la calvinism.

Diploma leopoldină din 4 dec. 1891 nu a îmbunătăţit situaţia social - economică a românilor din Transilvania şi a celor din Ungaria. Românii continuă să fie, naţiune dominată, iar ungurii, secuii şi saşii au continuat să rămână naţiuni dominante. Deci, au rămas cauzele şi premisele unor contradicţii care oricând se puteau transforma în forme de lupte violente sau de rezistenţă îndelungată în aşteptarea unor condiţii favorabile pentru a scăpa de iobăgia asupritoare.

Aristocraţia a continuat să-i asuprească sub aceleaşi forme: economice, sociale, religioase, militare, culturale, naţionale ş. a. Diploma leopoldină a transferat formele de asuprire de la un imperiu - cel Otoman la cel Habsburgic.

Chiar înainte de diploma leopoldină din 1691, imperiul austriac era deja un conglomerat de popoare şi de contradicţii. Anexarea Transilvaniei, cu numeroasele şi complexele ei lupte între naţiuni, religii şi confesiuni religioase, sociale şi de altă natură au complicat situaţia şi în ţările proprii austriece, care cândva îşi avuseseră şi ele drepturile lor constituţionale şi

corpurile legislative. Dar împăraților Austriei nu le-au convenit acele forme de guvernare ale popoarelor supuse lor. În locul unor corpuri legislative au apărut adunări sau diete cu drept de petițiune, care permiteau unei numeroase aristocrații să asupreasca marea majoritate a popoarelor. „Iobăgia crudă, monopolul, așa numitele judecăți patrimoniale dominau și în acele țări ca și bunăoară în Ungaria; de drepturi omenești mai nu era vorba"[358].

Împărăteasa Maria Tereza a încercat să schimbe situația. A întâmpinat însă rezistența marii aristocrații. Ea a încercat să facă din Austria un stat nou, modern, a făcut o seamă de reforme binefăcătoare, să scoată poporul din starea materială necorespunzătoare în care trăia. Reformele sale trebuiau să cuprindă armata, toate ramurile activităților publice, pentru a scoate poporul din soarta unei existențe întunecate în care trăia de peste 150 de ani. Mai întâi s-a înconjurat de sfetnici buni, bărbați dintre cei mai buni și luminați, cum au fost Kaunitz, generalii: Daun, Liechtenstein, oameni de știință ca dr. van Swieten, Sonnenfels și alții, împreună cu care împărăteasa a hotărât ca din acel stat *feudal* să facă un stat de drept, iar în locul a 100 de mii de domni, care domneau peste toate celelalte clase, să fie un singur domn, adică *Legea.* Când legea va fi gata și se va impune și peste cei 100 de mii de domni, Maria Tereza a promis că ea o va sancționa și o va impune tuturor.

Așa s-a și întâmplat, consemnează Barițiu, în vol. I din *Părți alese din Istoria Transilvaniei ...* " – „Pe lângă așa numita *cancelarie a statului*, care astăzi se numește *consiliu de miniștri*, împărăteasa a mai înființat, *consiliu de stat,* în al cărui sân să se dezbată afacerile mai importante și să se prepare proiecte de legi"[359]. Au fost reorganizate toate instituțiile mari și mici, guvernatorii au început și ei să lucreze după legi și instrucțiuni uniforme de administrație.

Puterea judecătorească a început și ea să lucreze după legi penale uniforme pe tot statul, a fost desființată tortura și arderea strigoilor, s-a înlăturat dezordinea ce domnea în administrarea impozitelor.

Împărăteasa a reglementat raporturile dintre țărani și feudali, obligându-i pe aceștia să respecte niște legi mai vechi, iar pe prefecți să-i oblige să le aplice și să le respecte.

Sub Maria Tereza s-au înființat numeroase școli, Academie reală și Comercială, școala nautică la Triest, carantine contra ciumei, drumuri așternute în toată țara, regulări de râuri, canale navigabile etc. A perfecționat și sporit armata de la 30.000 de militari la 300.000 de militari, a sporit și perfecționat artileria, a înființat regimente de grăniceri etc.

---

[358] Idem, p. 358.
[359] *Ibidem.*

Tot în timpul Mariei Tereza s-au impus şi reglementat legi şi instrucţiuni despre modul cum să se comporte popoarele austriece în instituţii, în societate etc. A impus reguli de comportament pentru toate clasele sociale şi funcţiunile îndeplinite: aristocraţi, orăşeni, ţărani, preoţi, funcţionari, învăţători etc. Cei invitaţi la mese să fie îmbrăcaţi curat, să nu sufle nasul cu mâna, să nu arunce oasele pe jos etc.

Reformele introduse între mari greutăţi de împărătească în lunga sa domnie au lăsat urme neşterse la popoarele cislaitane[360] şi au produs o diferenţă foarte bătătoare la ochi între gradul culturii cislaitane şi translaitane ungureşti, aşa cum le văzurăm şi noi pe acestea până la 1848"[361].

Cele mai multe greutăţi le-a avut M. Tereza cu încercarea de ai catoliciza pe cei de altă confesiune. Apăruseră mari puteri care-i protejau pe protestanţii de diferite orientări, dar şi pe ortodocşi, care erau apăraţi de imperiul ortodox al Rusiei.

În ţările coroanei ungureşti, împărăteasa deşi era regina Ungariei nu putea introduce reforme decât numai cu acordul dietei. De aceea aici, deci şi în Transilvania, reformele au pătruns greu, dar trunchiate, adeseori anulate, aplicate doar parţial sau deloc. Aristocraţia feudală şi patriciatul săsesc se opuneau aproape întotdeauna.

În Ungaria, deci şi în Transilvania privilegiile erau apărate cu străşnicie şi nu numai în domeniul social, patrimonial, ci şi şcolar, cultural.

Totuşi, cu toată opoziţia aristocraţiei ungureşti şi a patriciatului săsesc, Maria Tereza a introdus o seamă de reforme şi în Ungaria numai din proprie iniţiativă, învingând opoziţia forţelor retrograde feudale din Ungaria: aristocraţia rurală reprezentată de dietă.

De aceea împărăteasa ca regină a Ungariei din 1765 nu a mai convocat nicio dietă în Ungaria, dar ajutată de consilierii săi a refăcut din ruine Buda, reşedinţa vechilor regi unguri, a revigorat Universitatea de la Sâmbăta – mare, care doar mai vegeta, a mutat-o la Buda, a înzestrat-o cu cele necesare, lărgindu-i câmpul de activitate, a reorganizat cancelaria Ungariei, a înfiinţat aşa numita gardă ungurească compusă din tineri aristocraţi, i-a trimis pentru a se educa mai bine la Viena, a făcut ordine în rândul clericilor şi şcolilor catolice.

Dacă în Ungaria Maria Tereza a întâmpinat greutăţi în înfăptuirea de reforme, în Transilvania a întâmpinat o opoziţie şi mai mare. Atât din partea

---

[360] Termen neoficial prin care, în Austro-Ungaria erau numite ţările de dincolo de Laita (Leitha) (luând ca punct de plecare Viena), spre deosebire de Transilvania (ţările de dincolo la Laita) (vezi: Enciclopedia română, tom I, 1898, p. 487.

[361] *Ibidem.*

aristocraţiei funciare, cât şi din partea patriciatului săsesc, cât şi din partea secuilor.

Relaţiile sociale, confesionale, structura de clasă mai complexă şi relaţiile naţionale erau, am văzut în paginile anterioare, cu mult mai complicate, iar uneori chiar şi ireconciliabile.

Ocuparea şi stăpânirea militară a Transilvaniei a fost cu mult mai uşoară şi rapidă, asigurarea unei stăpâniri reale şi îndelungate a fost mai grea. De aceea chiar Maria Tereza predispusă la unele concesii nu a fost prea sigură că în Transilvania va fi pace şi linişte. Pentru a reuşi, atât ea cât şi urmaşii săi la tron – deşi s-au considerat „monarhi iluminaţi" au întreprins o seamă de reforme şi în beneficiul maselor largi ale românilor, au dus, totuşi, cu preponderenţă o politică duplicitară faţă de români, cărora întotdeauna le creau impresia că le vor rezolva cererile justificate.

Dar nici Maria Tereza, nici urmaşii săi la tron nu au rezolvat niciodată până la capăt şi definitiv nedreptăţile făcute de către aristocraţia şi organele de stat ungureşti. Întotdeauna s-au menţinut nemulţumirile românilor faţă de relele tratamente ale statului şi ale claselor şi castelor aristocratice, dominante.

Maria Tereza a înfăptuit o seamă de reforme în vederea modernizării statului şi în Principatul Transilvaniei, unde viaţa social-economică era diferenţiată de cea din Ungaria şi din Austria. Fiecare reformă împărătească avea ca scop consolidarea puterii imperiale în Principatul transilvan şi reducerea puterii aristocraţiei ungureşti, care aici îşi păstra şi mai multe prerogative şi privilegii chiar şi decât în Ungaria propriu-zisă.

La trei luni după ocuparea tronului, împărăteasa a convocat pentru 20 februarie 1741 dieta Transilvaniei din Sibiu. La acea dietă s-a depus în numele ţării jurământul homagial. Actul a fost semnat de toţi membrii în 2 martie 1741. La 27 martie a ajuns vestea că s-a născut succesorul la tron: Iosif. „Dieta, scrie Bariţiu, mai mult a trândăvit în acel an. Dar Viena câştigă autoritate mai mare asupra guvernului decât o avuse până atunci". Deci imperiul austriac a jucat la două porţi, cum s-ar spune. Pe de o parte încerca să-şi subordoneze tot mai mult dieta, pe de alta, încorseta tot mai mult activităţile guvernului.

A urmat dieta din 23 ian./1744, considerată de G. Bariţiu una din cele mai remarcabile în Principatul Transilvaniei. Au fost sancţionate abia acum câteva legi votate încă de Carol după ataşarea Transilvaniei la Austria. S-a codificat şi legea prin care Transilvania renunţa la dreptul de a-şi alege principe şi recunoaşte din nou sancţionarea pragmatică, ca parte a dreptului său public, au fost modificate şi alte legi importante. Tot acum, după 53 de ani de la diploma leopoldină reprezentanţii ţării au votat anularea tratatelor şi

a altor învoieli cu Poarta Otomană. Împăratul Francisc, soţul împărătesei a fost recunoscut ca regent.

Jurământul uniunii între cele trei naţiuni politice: maghiari, secui, saşi şi patru confesiuni se modifică. „După nespuse greutăţi se asigură prin lege drepturile clerului românesc unit cu Roma, însă cu mare clauzulate, cu mare grijă, ca nu cumva drepturile acelea să se poată interpreta vreodată aşa, ca şi cum s-ar înţelege şi drepturi naţionale politice, care s-ar fi dat poporului român în caz când ar trece sau ar putea trece sau o parte sau întreagă la Unire cu Roma sau şi cu altă confesiune religioasă"[362]. Această prevedere care stipula continuarea privilegiilor naţionale, excluzându-i în continuare de la viaţa politică pe români, remarca G. Bariţiu, a continuat să genereze multe lupte şi persecuţii religioase şi naţionale la care au mai fost supuşi românii, indiferent de confesiune şi stare socială.

Tot la acea dietă a fost înarticulată dotaţia făcută episcopului românilor trecuţi la unirea cu Roma.

Înainte de trecerea Transilvaniei sub protecţia Austriei, adică pe vremea principelui, sancţionarea legilor era făcută şi publicată de către aristocraţie, în cazul în care principele refuza. I se oferea aristocraţiei un drept la rezistenţă. După dieta din 1744 nicio lege votată în dietă nu mai putea fi publicată până când nu era sancţionată de către monarh. Aristocraţia îşi pierdea dreptul la rezistenţă. Maria Tereza a făcut însă şi alte reforme fără a mai convoca dieta, formată din reprezentanţii ţării. Totuşi, între 16 febr. 1745 şi 17 sept. 1761, împărăteasa a mai convocat 12 diete, în care s-au votat 12 articole de lege. „Studiind aceste legi – relata Bariţiu – ajungem la o concluzie foarte tristă despre învechitul spirit de reacţiune, despre frica de orice progres în spirit umanitar, despre întunecimea ce domnea în capetele marii majorităţi a reprezentanţilor ţării, cum şi despre necurmatele certe vrăjmăşeşti dintre naţionalităţi şi mai vârtos dintre cele patru (propriu cinci) confesiuni, cu care ocaziune ieşiau la lumină tot felul de abuzuri, nelegiuiri, defraudări la tezaurul ţării şi mai vârtos la veniturile comunelor mari şi mici până la atâta, încât chiar şi saşii cunoscuţi ca cei mai buni economi, ajunseră ca averea lor publică să geamă sub o datorie de 1 milion de fl., iară câteva municipii ca să nu-şi mai poată plăti pe funcţionarii proprii, ei îi lăsau să trăiască cum îi venea la îndemână pe spinarea poporului"[363].

Contribuţiile crescuseră şi pe timpul Mariei Tereza faţă de diploma leopoldină. Contribuţiile erau plătite numai de populaţia rurală, care era în majoritate românească. Mai plăteau şi o parte a locuitorilor oraşelor. Toate celelalte clase erau scutite de impozite. Veniturile ţării continuau să fie ţinute

[362] Idem, p.363.
[363] cf. Idem, pp. 365-366.

în haos şi în oraşele săseşti. Haos şi la înrolarea în armată. Aristocraţia a continuat să fie scutită de plata impozitelor către stat.

Bariţiu descria şi amintea adeseori situaţia şi starea generală din timpul Mariei Tereza. El recunoaşte şi unele progrese reale înfăptuite în situaţia generală a Transilvaniei, chiar pe cea ce s-a realizat în condiţiile de viaţă ale celei mai năpăstuite clase a poporaţiunii: în „starea poporaţiunii rurale iobăgite".

Organizarea armatei austriece, cu deosebire a celor şase regimente confiniare în timpul domniei Mariei Tereza, scria Bariţiu, a creat posibilităţi populaţiei rurale iobăgite să vadă cu ochii săi marea diferenţă dintre serviciul în condiţiile legilor robotei, de rob şi robie, pe care-l făcea toată viaţa la domni şi dintre serviciul populaţiei militarizate, pe care acesta îl va face în viitor în slujba ţării, statului. Diferenţa era dată, explica istoricul român, de faptul că robota era lipsită de orice lege pozitivă, ca tratându-i pe sătenii iobăgiţi, după bunul plac şi capriciul domnilor, în timp ce populaţia militarizată va fi tratată după legi militare şi precise, în adevăr aspre, însă *legi,* pe care dacă le-ai respectat nu vei păţi nici un rău, legi care îngrijesc, nu numai de binele fizic, ci şi de cel spiritual al militarului, al grănicerilor, în cazul românilor.

Înfiinţarea regimentelor grănicereşti a atras mulţi iobagi din comitatele feudale, care vroiau să scape de servitute pe vreun teritoriu militarizat. Această nouă situaţie i-a dat de gândit şi aristocraţiei, care şi-a pus problema, dacă nu ar fi cazul să gândească şi ea la uşurarea cât de cât a iobăgiei. Dar după 1861 Maria Tereza nu a mai convocat nicio dietă care să se ocupe, printre altele şi de iobăgie, dacă înainte nu o făcuse deloc.

Împărăteasa s-a preocupat însă şi de starea iobăgiei. După o încercare făcută printr-un rescript din 25 februarie 1847 prin care a fixat zilele de robotă săptămânale, dar care nu a reuşit(feudalii au găsit posibilităţi de a nu reduce numărul de zile fixat, acesta rămânând acelaşi ca înainte), în anul 1769 Maria Tereza a elaborat patenta cunoscută sub titlul latinesc *Certa puncta,* prin care a reglementat din raporturile feudale, fără însă a merge prea departe. Totuşi de data aceasta sunt stipulate nu numai obligaţiile iobagului faţă de domn, ci şi ale domnului faţă de iobag. Se prevăd nu numai zilele ce trebuiau să le presteze iobagii, ci şi durata lor, se interzic şi unele prestări de activităţi în plus faţă de cuantumul robotei precizate, se prevede ce şi cât moşteneşte soţia în cazul morţii bărbatului şi ce şi cât moşteneşte stăpânul ş.a.ş.a.

Certa puncta prevede pedepse şi pentru iobag şi pentru stăpân dacă nu-şi îndeplinesc obligaţiile.

Proprietatea pământului se recunoaşte numai domnilor nobili; iobagii nu avem nicio proprietate de pământ.

Au continuat însă să acționeze și multe legi nescrise, alături de cele scrise care continuau să fie „rapace și tirane ca și înainte".

„După ce a văzut că prin potenta din 1769 nici pe departe nu se vindecă răul și că țara pierde mereu din locuitorii contribuienți și brațe muncitoare, împărăteasa, în urma călătoriei fiului său Iosif în Transilvania se mai încearcă odată prin alt rescript în 6 iulie 1774 a lua în apărare pe poporațiunea rurală contra tiraniei"[364].

Acest nou rescript interzicea, printre altele, robotele excesive, care-i răpea tot timpul iobagului, țăranului, orice posibilitate de a-și produce cele necesare traiului; sunt interzise formele crude, violente, de pedepsire ale iobagului precum: bătăi cumplite, închisori barbare, afumarea cu bălegar uscat, frecarea în falange și altele multe. Se interzicea și lipsirea iobagilor de atât pământ cultivabil, cât era neapărat de lipsă ca să se poată ține familia de cultivatori.

Barițiu considera că și aceste măsuri propuse erau tot niște paliative, care nu atacau răul din rădăcină. Evenimentele ulterioare au dovedit că marii proprietari nu le-au respectat, le-au eludat, iobăgimea fiind în continuare stoarsă de produsul muncii sale în fel și chip de marea aristocrație funciară și de guvernele a două state: austriac și ungar. Monarhia austriacă a mai primit și soldați români în număr mare, care în diferite războaie ale imperiului au luptat și murit pentru împărat, dar pe cheltuiala lor.

Românii, populația majoritară în Transilvania au fost nevoiți să intre în diferite raporturi sociale și economice, politice și de altă natură, nu numai cu ungurii și cu secuii, și cu sașii, populație de origine germană stabilită în Transilvania, adusă din rațiuni militare de către regii ungurii, apoi așezată la granița principatului cu celelalte țări românești, pentru a apăra regatul de turci și de alte popoare barbare năvălitoare din primele secole ale celui de al doilea mileniu.

Nobilimea maghiară nu a fost singura forță socială, care a încercat fie să-i deznaționalizeze pe români, fie să-i transforme în iobagi, fie pur și simplu să-i alunge de pe meleagurile lor natale moștenite de la moși și strămoși din cele mai vechi timpuri ale istoriei umane.

Nici sașii nu-i iubeau pe români. Și ei i-au disprețuit pe români, s-au aliat cu ungurii și secuii, considerându-i ca fiind buni doar ca brațe de muncă, să muncească pentru ei. Iar când evenimentele istorice le-au permis, au încercat fie să-i alunge pe români din Transilvania, fie să-i transforme din oameni liberi în iobagi pentru ca ei să acumuleze averi pe seama românilor iobăgiți.

---

[364] Idem, p. 387.

Tendința sașilor de a-i supune pe români sau de a-i goni pe cei ce locuiau împreună cu ei s-a accentuat mai ales după trecerea Transilvaniei sub ocupație austriacă. După diploma leopoldină, națiunea sașilor s-a bucurat de o atenție specială din partea Vienei. Aceasta a stârnit invidia aristocrației ungurești, care profitând de faptul că deținea majoritatea în cancelaria transilvăneană și, poate că avea și mai multă experiență în arta diplomației și a intrigilor decât sașii, îi reclamau și-i bârfeau în fel și chip pe aceștia la sfetnicii împăratului și chiar la împărat. Aristocrații știau să se apere, să se dezvinovățească în fața miniștrilor și a împăratului mult mai bine decât sașii.

Referindu-se la acest comportament și abilitate diplomatică, dar și de intrigă a aristocraților unguri, Barițiu scria că: Cel mai uzitat argument al aristocraților în contra sașilor era, că „aceștia se îngrașă și adună avuții din împilarea și jafurile la care sunt supuși românii locuitori pe teritoriul comun cu sașii"[365].

Dar și sașii îi reclamau pe unguri și secui la Viena, că de la 1690, ei sunt mereu asupriți de aceștia. Cer deci ajutorul Vienei. În toiul acestor ure și reclamații reciproce, între unguri și sași; în mintea sașilor a încolțit și s-a dezvoltat ideea de a-i strămuta pe românii de pe pământurile săsești în care ei locuiau împreună. Au găsit și momentul, situația favorabilă pentru aceasta. Ocuparea Olteniei (Valahia Mică) de către Austrieci în anul 1718 și un susținător în persoana comandantului general de la Sibiu: Lothar Iosef Könisgsegg, a cărui comandă se întindea și peste Valahia Mică. „Acel general auzea foarte des plângerile sașilor, care îi descriau lui cu culori vii nu numai asuprirea ce le venea lor de la aristocrați și de la secui, ci și relele pe care ziceau că le-ar provoca valahii primiți pe teritoriile lor numai cu scop ca să le ajute a plăti contribuțiunile și alte angarii, că însă acei valahi le fac mai mult rău, ca-i fură, le dau foc, încai și farmecă.

În acea epocă nu era cum se vede, suflet de om în această țară, ca să apere cumva și interesele de viață ale poporului român și mai ales să pătrundă în misteriile intrigilor din regiunile superioare ale societății"[366].

Königsegg le-a ascultat doleanțele sașilor, a întocmit un memoriu în care îi deplânge pe sași pentru necazurile pe care le provoacă românii, iar pe români îi zugrăvește în niște culori atât de urâte și cu obiceiuri atât de barbare încât monarhia ar face bine să-i strămute pe toți în Valahia Mică, adică în locurile de unde au emigrat în Transilvania, deranjându-i pe vechii autohtoni ai Transilvaniei, sașii și ungurii.

Generalul considera că în locul celor 30.000 de români dislocați și așezați în vechea lor patrie, va fi necesar ca monarhia să așeze vreo zece mii

[365] Idem, p. 332.
[366] Idem, p. 333.

de germani, să se facă nişte colonii de germani, rezultatul fiind întregirea elementului german care ar apăra imperiul de diferite invazii. Planul lui Königsegg nu a fost acceptat, imperiul austriac avea alte planuri. Saşii însă nu au renunţat la planurile lor; ei au făcut noi planuri de ai scoate pe români de pe teritoriile locuite împreună sau de ai transforma în iobagi.

Un caz în care s-a folosit violenţa pentru a transforma o comună de români liberi în iobagi este descris în paragraful 87 al vol. I din „Părţi alese din Istoria Transilvaniei ...". Paragraful este intitulat: „*Măcelul de la Sălişte* "cu scopul de a iobăgi peste 5.000 de locuitori. „Boala feudalismului în veacul al 18-lea se lăţise – scria Bariţiu – foarte tare şi între familiile săseşti. Exemplele familiilor aristocratice ungureşti pe care le aveau de înaintea ochilor, îndemnau pe mulţi saşi fruntaşi, ca să se distingă de ceilalţi concetăţeni ai lor prin diplome nobiliare, unii şi prin baronii. Dară nobilitatea şi rangurile feudale presupuneau avuţii mari câştigate sau prin nicio greutate, sau cu prea puţină osteneală. Avuţia însă în spirit feudal se putea câştiga pe calea cea mai scurtă, prin donaţiuni de domenii; acea cale însă era mai de tot închisă prin rivalitatea neadormită a familiilor aristocratice relativ prea numeroase în o ţară mică cum este Transilvania"[367]. Dar saşii care credeau că în Principatul transilvan ei reprezintă o naţiune superioară, că au drepturi nelimitate asupra celorlalte naţiuni, cu deosebire asupra naţiunii române pe care o considerau „venetică", tolerată în Transilvania, iar ei veniţi de peste câteva ţări în România în calitate de mercenari ai regilor unguri au dreptul să facă orice în dauna românilor. Fruntaşilor saşi le-a venit astfel ideea să iobăgească toate comunele libere, pur româneşti din aşa *fundus regius*, pe cele cunoscute sub numele de Scaun filial Sălişte cu 6 comune mari şi Scaunul filial Tălmaciu cu alte 6 comune; iar după ce le vor iobăgi să le împartă între mai multe familii, care sub titluri diverse de funcţionari municipali să tragă din acele venituri foarte mari, din taxe iobăgeşti, din zecime de cereale, de oi, miei ş. a., din cârciumărit şi morărit, din poduri şi alte multe. Desigur, locuitorii acelor comune al căror număr încă de pe la sfârşitul secolului al XVIII-lea trecea de 15.000 s-au apărat contra acelei iobăgii cum au ştiut şi ei mai bine timp de peste 60 de ani. Cauza lor a trecut prin foarte multe instanţe, s-a întors de mai multe ori pe la aceeaşi instanţă. Saşii nu au putut să probeze cu niciun document că aveau acolo vreo donaţiune regală feudală, că ei ar avea vreun drept de a cădea în spinarea acelor comune şi a-i iobăgi. Dar saşii nu s-au lăsat convinşi. Lor le trebuiau iobagi, voiau şi ei să stea alături de aristocraţii unguri.

Au profitat de faptul că în 1774 a fost numit preşedinte al gubernului Samuil Brukenthal, că vreo câţiva saşi care înaintaseră în funcţii înalte, au

[367] Idem, p. 493.

trimis în 7 iulie acelaşi an „pe când oamenii erau mai ocupaţi cu lucrul câmpului şi cu economia de oi în munţii lor, se pomeniră la Sălişte cu totul pe neaşteptate cu o comisiune trimisă de la Sibiu ... Cu acea comisiune venise şi o companie de ostaşi împărăteşti din regimentul Pelegrini pe care-i aşezară prin casele oamenilor"[368]. Comisarul adusese cu el şi un contract, a chemat la el câţiva bătrâni; le-a ordonat „sub protecţiunea baionetelor" să semneze un contract în care locuitorii acelui scaun, adică Sălişte, Tilişca, Vale, Sibiel, Cacova şi Galeş să se declare de iobagi ai saşilor sau în stilul curios al ardelenilor, al celor şapte judeţe. Bătrânii au respins propunerea. Au propus să li se dea voie să discute cu toţi locuitorii acelui ţinut. La 20 iulie comisia şi o companie de soldaţi s-a prezentat din nou la Sălişte. Au venit reprezentanţi şi din celelalte comune în frunte cu primarii lor „care au declarat sărbătoreşte, că comunele lor nu vor să ştie de niciun contract iobăgesc. Sătenii au refuzat din nou, şi-au formulat pretenţiile lor într-un contract în 5 puncte, comisarul a chemat la el 19 români fruntaşi, aceştia au fost bătuţi, schingiuiţi şi închişi.

Sătenii nu s-au intimidat şi i-au cerut comisarului să-i elibereze pe fruntaşii români închişi. „În loc de oricare alt răspuns se comandă foc şi dintre sălişteni rămăseseră vreo douăzeci morţi de gloanţele ostaşilor; câţi or fi fost şi răniţi dintr-înşii, nu se spune. În această ţară carnea de român a fost foarte ieftină în ochii compatrioţilor acestui popor"[369].

Dar chinurile şi suferinţele românilor nu s-au oprit aici, pentru că saşii nu s-au lăsat şi au continuat cu pretenţiile lor. Au cerut asistenţa militară de la centru, susţinând că românii de la Săliştea „au rebelat". Au primit ajutor trei companii cu două tunuri. Mai toţi bărbaţii fugiseră însă în munţi şi în ţara vecină.

O nouă comisie de la Sibiu a venit la Sălişte, iar comisarul, pe câţi bărbaţi i-a prins şi sub fel de fel de ameninţări i-a obligat sa semneze un contract pe care scria că „de bună voie" sunt de acord să fie iobăgiţi. În judecăţile intentate saşilor, chiar printr-o rezoluţie împărătească expusă în doi peri, sălişteni nu au rezolvat nimic. Abia prin 1786, cauza sălştenilor este rezolvată de Iosif al II-lea printr-un rescript împărătesc, care rezolva, în acelaşi timp, şi cauza celor din Răşinari. Se recunoştea că aceste comune sunt aşezate ab antique pe pământ liber, *fundus regius*, nu aservit de cineva. Erau deci comune regale pentru care domnul lor era numai regele sau principele.

Studierea istoriei relaţiilor dintre românii şi saşii care locuiau pe pământurile *fundus regius* i-a dus pe unii cercetători la concluzia că această

---

[368] Idem, p. 494.
[369] Vezi: Idem, pp. 495-496.

convieţuire a fost favorabilă ambelor naţionalităţi, că şi românii o duceau tot atât de bine ca şi conlocuitorii saşi. George Barițiu contestă asemenea păreri. Documentele cercetate şi realităţile studiate de el însuşi, contrazic asemenea concluzii. Învăţatul român a avut adeseori de suferit din cauza atitudinilor ostile ale saşilor manifestate adeseori faţă de români şi chiar faţă de persoana sa. Cu toate acestea, el a colaborat adesea, cu reprezentanţii saşilor, neluând în seama unele manifestări naţionaliste ale unor saşi, considerându-le acte izolate; saşii ca naţiune, luată în ansamblu, fiind o colectivitate predispusă să colaboreze cu românii. Aceasta înseamnă că la Barițiu interesul naţional prevala în faţa interesului individual. Iar atunci când şi la saşi se manifestă aceeaşi atitudine, atât el cât şi saşii găseau căi de înţelegere. Numai aşa putem înţelege faptul că românii şi saşii au putut coexista pe acest pământ secole de-a rândul.

Este adevărat, explică Barițiu, saşii după ce tânjeau să aibă şi ei iobagii lor din rândurile românilor, la un moment dat şi-au dat seama că primind reformele propuse de *monarhii iluminişti* ai imperiului vor fi mai avantajaţi. Studiind această nouă atitudine, Barițiu ajunge la concluzia următoare: „În răstimpul dintre 1792 şi 1815 compatrioţii noştri saşi au ştiut să-şi tragă seama cu spiritul timpului mult mai bine decât alte naţionalităţi din ţările coroanei ungureşti. Văzând fruntaşii lor cei mai luminaţi, că nu mai merge cu dezordinea de mai înainte şi că de mai multe privilegii ruginite i s-a urât chiar poporului lor, au lucrat atât aici acasă cât şi la curtea imperială pentru o reformă a instituţiilor vechi. A mers şi între saşi destul de greu cu reformele încât, se adevereşte şi la ei zicătoarea despre lvreme la rădăcina hreanului. A trebuit să stea la mijloc curtea imperială până când a succes a scoate la cale unele regulamente în anii 1795-1797, iară cele definitive în anul 1805, prin care s-a adus la ordine nu numai afacerile lor municipale şi comunale, ci şi ramura judecătorească până atunci decăzută tare; chiar şi afacerile lor bisericeşti au trecut prin reforme"[370].

Reglementarea vieţii publice în ţinuturile săseşti, a avut influenţă şi asupra românilor, care locuiau împreună cu saşii pe *fundus regius.* Dar influenţa asupra românilor nu a fost de departe de a fi salutară, după cum s-ar fi aşteptat românii. Influenţa ar fi fost mai mare, conformă cu cerinţele vremii, dacă românii din săsime ar fi avut un număr mai mare de intelectuali, de oameni cu şcoală, care să fi ştiut cum să aplice reformele. Este adevărat, observa Barițiu, că multe comune româneşti din săsime aveau venituri comunale şi bisericeşti foarte mari, dar toate acele frumoase venituri dispăreau undeva fără nicio urmă de doamne ajută. Misterul totuşi nu este atât de greu de dezlegat, de ce românii nu aveau nici o şcoală, nici măcar o

[370] Idem, p. 554.

biserică mai ca lumea. Nu s-a întâmplat aceasta nici măcar în cei zece ani de domnie ai împăratului Iosif. De ce în localităţi şi regiuni bogate, unde saşii erau bogaţi, românii erau săraci, lipsiţi de cultură şi instrucţie instituţională. Aceasta se întâmpla tot din cauza saşilor. Saşii au râvnit întotdeauna pământurile, pădurile şi păşunile românilor pe care într-un fel sau altul voiau să le stăpânească, folosindu-se de multe samavolnicii. Românii erau obligaţi să-şi petreacă viaţa în mulţime de procese cu saşii pentru hotare, păduri, munţi etc. Românii nu aveau din sânul lor oameni trecuţi prin şcoli mai înalte, ca să ştie să-i conducă şi să le poarte procesele, să le câştige procesele aşa cum aveau saşii oameni învăţaţi, care câştigau pentru saşi nu numai procesele drepte, ci şi pe cele nedrepte. Românii purtaţi zeci de ani prin procese pentru a-şi câştiga dreptatea, deveneau adesea nişte oameni ruinaţi, pierzându-şi adeseori şi bruma de avere ce le mai rămăsese după jefuirea de bunurile funciare.

Din rândurile poporului român, care nu locuiau cu saşii, e drept cu greu, dar tot au mai ieşit, scria Bariţiu, unii oameni cu învăţătură în secolul al XVIII-lea, chiar şi bărbaţi de stat, precum Iosef Mehesi fecior de protopop, consilier de finanţe la Viena, Alexie Nopcea, consilier de curte şi preşedinte la Tablă, apoi cancelar de curte pentru Transilvania, Ştefan Costa şi alţii câţiva.

Din săsime au reuşit în acel timp din ultimii ani ai secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea doar câţiva membri din familia Aron, doctorul Molnar şi protopopul Tempea. Ceilalţi oameni de seamă a căror memorie s-a păstrat în Braşov au fost avocatul Moldvai şi doctorul Vasile Pop, iar în Sibiu Aron Budai, Nicolae Penciu şi alţi câţiva proveniţi din comitetele şi districtele feudale. Reiese că indiferent în ce regiune se găseau românii transilvăneni nu aveau o situaţie privilegiată. Chiar şi cei din regiunile militarizate, unde se părea că românii şi-au câştigat unele libertăţi şi condiţii materiale ceva mai bune în realitate, au fost realizate punându-şi viaţa ca zălog, iar în caz de război să tragă chiar şi împotriva fraţilor lor de peste Carpaţi.

În anul 1788 „începând din aprilie până în octombrie trupele române s-au bătut cu mare bravură în luptele de la Dorohoi, Fălticeni, Baia, Botoşani, în iulie la Hârlău, în septembrie la Adjud, pe iarnă regimentul a fost dislocat în districtul Braşovului şi al Făgăraşului" unde au constatat ca dintr-un efectiv de 3.420 de oameni 400 rămăseseră pe câmpul de luptă.

În anul următor românii au luptat la Câmpulung cu armată turcească compusă din 7.000 de ostaşi. Pentru cine se sacrificau acei români? Pe cine serveau ei? Pe împărat şi aristocraţie şi pe nobilime, stăpânii tuturor bunurilor materiale din Transilvania.

Şi participarea românilor la numai la în toamna-iarna anului 1784 s-a soldat cu uciderea multor ţărani.

Cu toate încercările Mariei Tereza şi ale lui Iosif al II-lea de a reforma viaţa socială, totuşi răscoala lui Horea s-a declanşat, iar cerinţele răsculaţilor formulate de reprezentanţii elitei rurale româneşti precum: „nobili mai mult să nu fie, fiecare să trăiască din slujba pe care o îndeplineşte, stăpânii nobili să părăsească pentru totdeauna moşiile lor, să plătească şi ei dări cu toţi oamenii de rând, pământul nobililor să se împartă ţăranilor", au obligat Curtea din Viena să reia acţiunea de reformă în Transilvania, să regleze raporturile dintre iobagi şi nobili. Ca urmare a reluării acestei acţiuni de reformă este publicată la 22 august 1785 patenta imperială prin care se desfiinţa servitutea personală, legarea de glie a ţăranilor şerbi, care se puteau de acum căsători fără consimţământul domnului de pământ, muta pe alte domenii, în alt sat, puteau să înveţe carte şi meserii, să-şi testeze bunurile lor. Se extindea astfel, ca urmare a răscoalei ţărăneşti, măsura aplicată între anii 1781-1782 în celelalte provincii ale Imperiului Habsburgic, măsură întârziată în Transilvania de opoziţia nobilimii maghiare. Reforma nu a ţinut mult, deoarece după moartea împăratului, în 1790, aceeaşi nobilime conservatoare a reuşit la dieta Transilvaniei din 1791-1792 să facă procesul reformismului austriac, reuşind astfel să amâne timp de peste trei decenii reglementarea urbarială propriu-zisă, a raporturilor dintre nobili şi ţăranii iobăgiţi, după expresia folosită adeseori de George Barițiu.

Dar spre ironia sorţii şi a manifestării absurdului în procesele istorice în timpul lui Iosif al II-lea vedem două atitudini diferite ale celor ce se găseau afiliaţi la imperiul Habsburgilor: românii şi ungurii. Spre exemplu, în timp ce românii se băteau pentru Austria în războiul dintre austrieci şi turci în anii 1788-1789, unii din ei murind pe câmpul de luptă, ungurii îl ameninţau pe împărat că vor lua armele împotriva împăratului dacă nu casează reformele pe care le-a înfăptuit în favoarea desfiinţării iobăgiei.

În timp ce populaţia românească din Transilvania avea de suferit şi ca urmare a nenumăratelor transporturi şi poşte militare pe care trebuiau să le asigure, dar şi din cauza scumpirii vieţii, a hoţiilor la drumul mare, la care se adăuga frica de ciumă, comitatele din Ungaria refuzau recruţi pentru armată şi transporturi de victualii pentru aceiaşi.

Relevând adevărul istoric, George Barițiu consideră că Iosif al II-lea nu trebuie judecat numai prin ceea ce nu a putut face şi duce până la capăt pentru români: edictul toleranţei religioase, desfiinţarea cenzurii şi dezrobirea poporului ţăran; „Împăratul însă – scrie Barițiu – a reflectat şi la alte necazuri proprii naţiunii noastre. Încă din zilele moşu-său tineri români din familii nobile începuseră să frecventeze gimnaziile catolice ... academice

din Cluj ... În anul 1747 mănăstirea de la Blaj era gata pentru 11 călugări învățați, a căror vocațiune principală era să deschidă şcoale. În octombrie 1754 s-au deschis şcoalele din Blaj cu solemnitate"[371]. Au urmat înființări de fundații pentru studenți de teologie la Viena, Roma şi altele. S-a deschis deci o cale pentru ca studenți români să înainteze în cultură ş. a.

Iosif al II-lea i-a asigurat pe cei ce învățau dintre români, că în cazul numirii lor în funcțiile publice nu va ține seama de naționalitate şi ierarhie socială, ci de gradul de pregătire ştiințifică al candidatului. Iosif al II-lea nu numai că a înființat şi regimente româneşti, dar s-a îngrijit şi de condițiile de viață, de învățături generale, dar şi de pregătire specială militară, a înființat internate militare. Iosif al II-lea le-a dat în 1783 episcop canonic. A restaurat deci episcopia ortodoxă definitiv, a decretat toleranța religioasă. Tot Iosif al II-lea, scria Bariţiu, a uşurat starea cea asuprită a locuitorilor din aşa numitul domeniu al Branului, din districtele Săliştea şi Tălmaciu, cu totul vreo 29 de comune frumoase, iară comuna Răşinari apărând-o cu mână tare de iobăgie, o declară comună liberă regească"[372]. Desigur, ceea ce au câştigat românii pe plan cultural şi câte ceva pe plan social şi confesional în timpul lui Iosif al II-lea se va consolida treptat, unele cuceriri vor fi amplificate şi consolidate prin revoluția de la 1848, altele după această dată. Dar vor fi şi regrese.

Cu toate încercările Mariei Tereza şi ale lui Iosif al II-lea ca prin reforme şi legi să îmbunătățească starea situației tuturor claselor societății, acestea nu au dat rezultatele scontate de inițiatorii lor. Nu au dat pentru că imperiul austriac prin anexarea de noi popoare şi de naționalități, de culturi, confesiuni şi grade de cultură diferite, cu tendințe şi aspirații de asemenea diferențiate nu puteau să trăiască, cel puțin în acea epocă, în pace şi armonie. Preocupați de situația de instabilitate şi discordie permanentă din interiorul imperiului lor, împărații Austriei sunt preocupați tot mai puțin de ceea ce se întâmplă în exteriorul țării. Această atitudine, observa Bariţiu, a afectat şi preocupările cele mai importante ale intelectualității, care ne mai având relații cu comunitatea ştiințifică internațională, cu care încetează colaborările şi schimburile de vederi rodnice, nu mai poate înainta şi progresa în domeniul ştiinței. Lipsa de comunicații prin reviste, schimburi de experiențe şi de publicații ştiințifice, de călătorii şi vizite reciproce, comunicări de informații între savanți încetează. O asemenea situație de izolare, lipsită de informare exterioară, priva Austria de formarea unei opinii publice proprii naționale. Cu alte cuvinte, lipsa de informare, observa Bariţiu în 1889, ducea Austria la stagnare.

---

[371] Idem, pp. 511-512.

[372] Idem, p. 517 (Este vorba de Rescriptul din 1786 de când împăratul venise a treia oară în Transilvania).

Dietele din ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea şi din primii 10-15 ani ai secolului al XIX-lea au votat foarte multe legi reacţionare, care restaurau unele vechi stări feudale, anulând parte din reformele lui Iosif al II-lea, incluzând aici şi reintroducerea unor privilegii ale secuilor, dar nu numai. S-a votat şi un proiect de lege în 1791, care prevedea ca hoţilor să nu li se mai taie nasul, urechile, mâna, nici să mai fie înfieraţi în altă parte a corpului decât numai în spate. „În realitate însă tortura în această ţară tot nu s-a desfiinţat"[373].

În 1794, la deschiderea dietei sunt date în lucru mai multe proiecte de legi pe care monarhul le respinsese, în 1791, ca fiind reacţionare. Unele din cele infirmate în 1791, au fost confirmate în 1794.

Aristocraţia ungurească din Transilvania a avut în anul 1809 ocazia să-şi dovedească „virtuţile" şi calităţile militare cu care se făIea pretutindeni, îndeplinind hotărârile unei diete scurte dar semnificative din iunie 1809. Despre ce a fost vorba: În 12 mai 1809, Napoleon ocupase Viena. În 14 iunie se întâmplase bătălia de la Iaurin, adică pe teritoriul Ungariei. Conform legilor feudale acum ca niciodată aristocraţii ca toată nobilimea erau datori să încalece şi să-şi apere ţara. S-au sculat cei din Ungaria şi Croaţia; trebuiau să încalece şi cei din Transilvania cu atât mai vârtos, că acum coroana Ungariei era adusă la Cluj şi ascunsă în biserica r. catolică din piaţă. Dieta decise iute ca să iasă 2.554 nemeşi călăreţi şi 13.528 pedeştri din comitatele feudale şi din secuime, iar din săsime 2.000 pedeştri şi un escadron de cavalerie"[374]. Erau cifre care figurau pe hârtie. În realitate nobilimea nu era deprinsă cu mânuirea armelor, după cum nu era nici în timpul principelui M. Apafi, care nu se servea de nobilime decât când era vorba de chiolhanuri. Mulţi dintre ei şi-au tocmit înlocuitori, ceea ce nu făceau când era vorba de petreceri. Au găsit şi un motiv: „Nobilii erau datori să-şi apere ţara numai până la fruntarii. Bocetul femeilor lor produceau asupra-le efecte de descurajare. Nici saşii nu au fost mai viteji, nu se grăbeau să meargă pe câmpul de bătălie. Şi ei, ca şi nobilii cu sânge albastru, de viţă ungurească şi-au tocmit iobagi să meargă la luptă în locul lor. „Unii s-au îmbolnăvit subit". „Aceste mizerii" le-a recunoscut şi dieta din iunie, acel an 1809. Ea a elaborat două articole de lege în care prevedea pe viitor exerciţiu de arme şi pedepse pentru nobilii care se sustrăgeau. Aceste stări de lucruri au ajuns şi la urechile lui Napoleon. El şi-a bătut joc de toată armata de insurgenţi ai Ungariei zicând că are să-i ia pe fugă numai cu rachete de care se vor speria caii lor"[375]. În 9 iulie 1811 s-a deschis o nouă dietă care a lucrat până în 19

[373] Idem, p. 551.
[374] Idem, p. 552.
[375] *Ibidem.*

sept. 1811, încărcată şi aceasta cu vreo 91 de proiecte, „între care iarăşi multe, pe care monarhul nicidecum nu a vrut să le accepte"[376].

Faptul că împăraţii Austriei respingeau multe proiecte de legi ale dietei transilvănene, nu este altceva decât o expresie a contradicţiilor dintre interesele imperialilor şi cele ale aristocraţiei maghiare din Transilvania. Imperialii, în limita intereselor lor legate de crearea unui nivel de dezvoltare economică a principatului în vederea sporirii contribuţiilor, erau interesaţi în realizarea unor reforme economice şi sociale. În schimb aristocraţia, era interesată în menţinerea vechilor privilegii, forţând, adeseori, chiar anularea unor reforme realizate din iniţiativa împăraţilor.

Încet, cu mari greutăţi, românii ardeleni îşi sporesc şi ei numărul elitei intelectuale. Un număr, destul de redus de tineri, primesc burse pentru a studia la Viena sau chiar la Roma. Se înfiinţează şcoli, inclusiv şcoli pedagogice, care sporesc elita intelectuală românească. Încet, încet apar şi funcţionari români în aparatul de stat, ceea ce pentru români era deja o însemnată realizare.

Cărţile şi programele şcolare româneşti, aşa puţine cum se tipăreau erau întocmite şi tipărite sub rigoarea unei cenzuri foarte stricte din partea organelor de stat. La şcolile din Blaj numărul elevilor depăşise la începutul secolului al XIX-lea cifra de două sute. Acolo se pregăteau tineri nu numai pentru dieceza greco-catolică unită, ci pentru toată românimea, inclusiv pentru mănăstirile din Moldova şi Bucovina, chiar şi pentru armata imperială.

Rigoarea cenzurii asupra programelor se aplica şi asupra disciplinelor acceptate pentru a fi predate în şcolile româneşti. De exemplu, studiul istoriei universale, al fizicii, al ştiinţelor naturii, era interzis în facultăţile de filozofie. În aceste facultăţi era permisa doar predarea psihologiei şi a logicii, peste ceea ce se numeau atunci ştiinţe filozofice în general.

Dar progresul cultural şi religios al românilor nu era frânat numai de aristocraţia ungurească, ci şi de patriciatul săsesc din teritoriile în care locuiau români şi saşi. Mai avea Blajul şi alte nevoi. „Voind episcopul (unit de la Blaj, n. ns.) să facă şi pe la cetăţile săseşti câte o biserică de confesiunea sa, cetăţenii nu voiau să ştie de concivilitate şi între alţii cei din Mediaş îi dărâmară zidul, care apucase a fi ridicat până la parapetul ferestrelor. A trebuit să intervină gubernul, pentru ca să se poată ridica biserica ce se vede astăzi (1889). Tot din cauze analoage cei din Sas Reghin are prins şi au arestat pe Petru Maior, fără a considera că acesta era nu numai faţă bisericească din hierarhie ci şi nobil privilegiat în sensul legilor"[377].Dar

[376] Idem, p. 553.
[377] Idem, p. 559.

ceea ce era o jignire şi mai mare pentru episcopii români, era aceea că lor li se imputa şi ţinuta politică a poporului român din Transilvania. Dacă românii îşi manifestau nemulţumirea faţă de unele legi apăsătoare pentru ei, episcopilor li se imputa acest lucru fiind aspru pedepsiţi. Era una din marile anomalii din imperiul austriac de la începutul secolului al XIX-lea.

Până aici am evidenţiat numeroase evenimente şi procese social-economice care au avut loc în Transilvania şi, pot fi considerate, ca făcând parte din cauzele care, acumulate treptat, au contribuit la pregătirea cauzelor declanşării revoluţiei de la anul 1848/49.

Dar Bariţiu în calitate de publicist şi-a dat seama, că Transilvania era doar o verigă dintr-un tot întreg în care acţionau şi se formau factori care duc la nemulţumiri, la mişcări de revoltă, la revoluţii, lupte, războaie civile, dar şi la războaie între ţări cu învinşi şi învingători, la alianţa între popoare, pe un plan mai restrâns sau mai extins. Adeseori alianţele internaţionale putând însă să influenţeze şi relaţiile dintre ţările care încă făceau parte din diferite imperii ce înmănuncheau ţări cu nivel diferit de cultură, formă de organizare politică sau socială, aşa cum era imperiul austriac, în care era inclusă şi Transilvania. Ea era o ţară care suporta deja un dublu jug: austriac şi ungar.

Secolul al XIX-lea, după cum ştim, a debutat cu numeroase războaie, mişcări de trupe, cuceriri de teritorii, eliberări de teritorii etc. Războaiele lui Napoleon în Europa şi Africa jucând un rol esenţial în luptele de început ale secolului amintit.

O influenţă deosebită asupra situaţiei social-economice asupra Transilvaniei şi relaţiile ei cu imperialii habsburgi, dar şi cu aristocraţia ungurească l-a avut Sfânta Alianţă, organizaţia internaţională, creată la 26 sept.1815, la Paris de către împăraţii Alexandru I al Rusiei, Francisc I al Austriei şi Frederic Wilheim III, regele Prusiei, cu scopul înăbuşirii mişcărilor social-revoluţionare şi de eliberare naţională din Europa. Celor trei ţari care au aderat iniţial la Sfânta Alianţă li s-au alăturat apoi majoritatea monarhiilor Europei. A intervenit cu forţa armată în Regatul Neapolelui în 1820-1821 şi în Spania în 1823. S-a destrămat în urma revoluţiei de la 1848-1849[378].

Bariţiu considera că Sfânta Alianţă, numită de el *Sacra Alianţă*, încheiată în 1815, de către 3 monarhi, la care au mai aderat vreo şapte puteri, a fost o reacţie a absolutismului împotriva mişcărilor de eliberare socială şi naţională, al cărei suflet era cabinetul din Viena. „Alianţa, spune el, strânsese pe toate popoarele Europei, încât orice progres încă pe atâta de modest se mai putea face numai din graţia respectivelor guverne, iară nu pe baza

[378] Vezi: *Mic Dicţionar Enciclopedic* ,Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Ed. a II-a, Bucureşti, 1974, p. 1708.

vreunui drept"[379]. Urmarea: o stagnare peste toată Europa, lipsă de bani în circulație, deosebit de puternic resimțită de cele două confesiuni religioase românești: cea ortodoxă cu centrul la Sibiu și cea greco-catolică de la Blaj. Pentru românii transilvăneni a urmat o stagnare înspăimântătoare, care a durat peste 15 ani sub un absolutism mai aspru, explica Bariţiu, decât cel care va urma revoluției între anii 1850 și 1860 determinat de războiul civil din 1848/1849. Erau extrem de cenzurate toate cărțile românești, inclusiv cărțile de ritual latino-române ale lui Gh. Șincai.

În primele două decenii ale secolului al XIX-lea, Transilvania suferă mai ales între anii 1815-1817 de foamete, din cauza recoltelor prea slabe de cereale. Calamitatea a ajuns gradul extrem în vara anului 1816-1817, când mii de locuitori au emigrat în celelalte două țări românești: Moldova și Țara Românească, așezându-se acolo pentru totdeauna. Deși în Muntenia și Banat au fost recolte deosebit de bune în acea perioadă, din cauza drumurilor prea proaste, nu s-au putut aduce multe cereale pentru populație. Au murit atunci mulți oameni săraci de foame.

x

Ne oprim aici cu redarea unor aspecte sociale, naționale, economice și politice care au contribuit la crearea premiselor declanșării revoluției din 1848/49 în Transilvania. Bariţiu analizează acele premise legate de factorii sociali, naționali, economici, confesionali, culturali și alții. Bariţiu acordă însă o atenție deosebită și factorilor militari, legați de înlocuirea stăpânirii turcești prin aceea a stăpânirii austriece, iar apoi de încercare a imperiului de a adapta economia și societatea transilvăneană scopurilor și intereselor casei imperiale habsburgice, precum și luptelor politice dintre obiectivele împăraților și acelea ale aristocrației ungurești, care se opunea tuturor reformelor inițiate de imperiali, încercând să-și păstreze privilegiile de care dispunea de secole, în dauna, mai ales, a poporului român, considerat venetic, lipsit în cea mai mare parte de libertate (fiind iobăgit), de proprietate, de acces la școală și cultură, de drepturi politice, nerecunoscându-i-se adeseori nici confesiunea, nici apartenența la o națiune distinctă, nici proveniența autohtonă la acest pământ strămoșesc, gratulat cu denumirea de „venetic", „trăitor pe aceste meleaguri cât interesele ungurilor, secuilor și sașilor o vor cere". Când nu! românii să se ducă unde vor vedea cu ochii sau să se maghiarizeze sau să devină sași.

În Transilvania, considerată de imperiali provincie periferică, dar izvor sigur și mănos de obținere de bogații, curtea imperială nu era prea interesată în difuzarea de știri curente și legate de istorie, către marea masă a populației românești. Măsuri zadarnice, care se vor dovedi deci inutile cu

[379] George Bariţiu, *op. cit.*, p. 557.

ocazia revoluțiilor anilor 1848/1849, când românii „uniți deja în cuget și simțiri" se vor răscula și ei și-și vor cere drepturile, depășind orizontul politic pe care austriecii și ungurii li-l fixează numai până la poalele munților Carpați ca să nu vadă mai departe „nici pe distanța de zece pași"[380], cum se exprima Barițiu în anul 1889, remarcând evenimentele acelor ani.

De fapt, ce se întâmplase pe planul structurilor sociale și al obiectivelor economice, politice și naționale pe care și le fixau românii în războiul civil al anilor 1848-1849? Oricum societatea românească ardelenească, mai ales, începând cu domnia lui Iosif al doilea (1781-1890), a cunoscut o anumită reașezare în structura sa. Clasele și elitele sociale ale unei societăți, bazată pe alte norme de viață decât cea feudală încep să cuprindă contur, să coexiste cu cele feudale sau să le înlocuiască. Pentru Transilvania a fost un proces îndelungat și chinuitor.

Desigur, în acea epocă nu toate clasele se mișcau în aceeași direcție sau cu aceeași intensitate. Nobilii români, cu deosebire cei mici, urmăreau să-și păstreze apartenența la clasa nobilimii, care le conservă drepturi politice, dar și economice (eliberarea de sarcini fiscale și sarcini militare, accesul la funcții publice, toate asigurate prin dreptul la vot). Cererile românilor, nu numai cele ale nobilimii, ci și cele ale confesiunilor, ale țărănimii ș. a. sunt constant refuzate, chiar ignorate, iar cele ale răscoalei lui Horea din 1784 chiar crunt pedepsite prin zdrobirea cu roata a doi conducători ai revoluției.

Românii încep, mai ales din primele decenii ale secolului al XIX-lea, să transfere în mod treptat, doleanțele lor din domeniul economic și militar în planul mișcării naționale. Aceasta înseamnă în fapt trecerea de la conștiința nedreptăților individuale la aceea a nedreptăților ca stare și apoi ca neam, stimulând, în conștiința nobililor români orgolii de natură istorică.

Ideile școlii ardelene și ale lui Inochentie Micu Clain sunt receptate și utilizate tot mai mult de către elita de performanță. Dar odată formulate și adresate forurilor dominante, ele pătrund tot mai mult și în rândurile altor categorii sociale și deci nu se limitează numai la categorii elitare. Ele pătrund și în masele populare, devin o forță călăuzitoare pentru acestea. Înțelegerea de către tot mai mulți români a faptului că interesul individual coincide cu cel național va determina că, la 1848, linia revendicărilor intelectuale și cea a revendicărilor sociale țărănești, care au evoluat în paralel pe parcursul veacului al XVIII-lea, să se intersecteze tot mai mult. Românii constituiau și cea mai lipsită națiune de drepturi economice sociale și politice din Transilvania de la începutul secolului al XIX-lea. Era, totodată, națiunea cea mai presată dintre națiunile supuse procesului de deznaționalizare din

[380] Idem, p. 647.

partea aristocraţiei maghiare. În Transilvania secolului al XIX-lea românii dădeau cel mai mare număr al populaţiei iobăgite, era populaţia lipsită de proprietate asupra pământului pe care-l lucra pentru alţii veacuri de-a rândul. Fără a lua în calcul această stare dată de condiţiile în care unii munceau pământul, dar alţii dispuneau de roadele lui, explica adeseori George Barițiu, revoluţia de la 1848-1849 nu va putea fi înţeleasă. Aceasta fiind starea din Transilvania: pe de o parte ţăranii iobagi, lipsiţi de drepturi economice, politice, confesionale, naţionale etc., pe de altă parte o aristocraţie care lua totul şi emitea legi înrobitoare, nu putea să fie linişte. Dar dacă mai adăugăm şi faptul că şi populaţia de etnie maghiară era divizată în aristocraţi feudali şi iobagi, societatea transilvăneană ne apare şi mai mult generatoare de contradicţii la începutul secolului al XIX-lea. La rândul lor, saşii aveau şi ei pătura dominantă a patriciatului săsesc, în unele locuri existau saşi care aveau iobagi români şi exemplele ar mai putea continua.

Dar. Ceea ce genera contradicţii între cei avuţi şi cei privaţi de proprietate şi libertate, era faptul că dominanţii pentru a-şi menţine starea privilegiată se foloseau de organizaţii de stat, de aparatul represiv şi legislativ, emiteau legi, menite să le asigure starea materială şi liniştea împotriva oricăror manifestări de nemulţumire din partea celor oprimaţi. Iar când adoptau legi menite să satisfacă unele drepturi ale acestora, nu mergeau niciodată până la capăt cu satisfacerea cererilor şi doleanţelor celor îndreptăţiţi. Barițiu conchide că această polarizare a societăţii, explică foarte clar, „încordarea ce domnise până la acea epocă (revoluţia de la 1848/49) între cele două clase de locuitori". El va veni însă şi cu cifre care explică de ce transilvănenii au participat la revoluţia de la 1848. Şi nu numai românii, ci şi ungurii, secuii şi saşii.

„În Transilvania până la 1848 – scria Barițiu -, au gemut în jugul iobăgiei ... 2.314 comune rurale. Acele comune robite, învârstate cu altele libere, cu jumătate libere sau taxalişti şi cu cele militarizate întregi ori în parte se împărţeau pe comitate. În Comitatul Albei superioare au existat 65 comune iobăgite, compuse numai din enclave între săsime şi secuime; în Alba superioară erau robite (iobăgite) 190 de comune, urmau: Comitatul Cetăţii de Baltă cu 113 comune, al Turzii cu 171; al Clujului cu 207 comune, al Dăbâcăi, Solnocul - interior cu 193 comune; Solnocul de mijloc cu 138 comune; al Hunedoarei cu districtul Haţeg cu 324 comune iobăgite; Crasna cu 71 de comune, Zarand cu 95, Cetatea de piatră cu 85 comune, urmează Făgăraşul cu 51 comune iobăgite, celelalte scutite de iobăgie sub numele de boiereşti şi militarizate.

În secuime, în scaunul Odorhei au fost iobăgite 117 comune rurale; în Treiscaune 98; în al Ciucului 54 comune, în cel al Mureşului au fost 116 comune iobăgite şi în Arieşului 21 comune iobăgite.

Şi în săsime au existat în domeniul celor şapte judeţe 28 de comune iobăgite şi în districtul Braşovului 14 comune[381].

Legea din 1847 prelua rezultatele unei *conscripţiuni* din 1819-1820, care clasificase teritoriul comunelor iobăgite în patru calităţi: I, II, III şi IV pe munţii înalţi.

Numita *Lege* prevedea micşorarea teritoriului pe care-l foloseau ţăranii şi familiile lor până la circumscripţia din 1819-1820, iar prisosul să fie încorporat la alodiaturile domnilor feudali. Dar pentru a nu provoca nemulţumiri şi turburarea spiritelor, aceeaşi lege prevedea ca acele suprafeţe să se lase în uzufructul sătenilor încă timp de 12 ani, însă tot sub condiţiile oneroase existente până atunci. Dieta din 1847 nu a vrut să ia în seamă faptul că la conscripţia din 1819 locuitorilor li s-a inoculat teama că „neamţul" (împăratul Austriei – n. ns.) „îi va asupri cu dări grele de pământ, au arătat arături şi fâneţe mult mai puţine decât aveau ei în folosinţa lor, ci se decretă că să li se ia şi din cât le mai rămăsese. Aşa a urmat, că pe când locuitorilor din Ungaria li se dăduseră prin regularea din 1835/6 după calitatea pământurilor de o suma minimă de 25 jugăre până la maxim de 50 jugăre, peste aceste hotare mai mari pentru paşterea vitelor şi dreptul de pădurit şi ghindărit oriunde erau păduri, pentru locatarii Transilvaniei s-a legiferat ca să li se dea pământ după calitatea şi întinderea hotarului numai în următoarele proporţiuni:

În calitatea de cl. I-a, arătură 4 până la 10 jugăre, fânaţ 2 până la 4 iugăre, adică cu totul cel mult până la 14 iugăre;

În calitatea a II-a, arătură 6-12 jugăre, fânaţ 3-5 j.;

În calitatea a III-a şi a IV-a, arătură 7-14 jug., fânaţ 4-6 j.

Aceasta însemna că de calitate mijlocie sătenii puteau primi cel mult 17 jugăre şi de calitate stearpă, rea, băltoasă, ori pietroasă, ori sus în munţi reci şi în dosuri, cel mult 20 jugăre.

Apărea însă o problemă şi anume: locuitorii iobăgiţi ai Transilvaniei, întrucât au fost legaţi de glie nu s-au putut muta dintr-o localitate în alta până la Iosif al II-lea. Ei au fondat comune rurale foarte stabile, aveau diplome de donaţiuni emanate de 4-600 de ani înainte de 1848. Dar pe teritoriul acelor comune înfeudate „fiecare locuitor moştenea, prin toate generaţiile părţi anumite de hotar, nu ca proprietar întru înţelesul genuin al cuvântului, nesmintit însă ca uzufructuariu, în care calitate îl recunoştea bucuros şi domnul feudal, dacă nu era vreun nebun, pentru că fără acea poporaţiune domeniul lui nu ar fi avut nicio valoare alta, decât poate ca loc de vânat şi de pescuit"[382]. Aşa se explică şi faptul că mulţi iobagi – chiar şi după ce li s-a

[381] Vezi: Idem, pp. 647-648.
[382] Idem, p. 649.

furat prin îndemnurile de a face declaraţii mincinoase în 1819 că au în folosinţă mai puţin pământ tot mai rămăseseră cu suprafeţe de 30 şi 40 jugăre de 30-40 în hotare de cl. a I-a şi a II-a, iar în ţinuturi de calitate inferioară şi mai multe. Acum aceste sesiuni (moşioare) trebuiau să se reducă la jumătate, sau şi mai puţin. Prin aceeaşi lege urbarială a fost redusă şi munca domnească de la 104 zile la 52 zile pe an cu vitele trăgătoare, iar cu braţele a rămas tot 104 zile pe an.

Cel mai mult i-a supărat pe iobagi acea răpire din jumătatea de sesiune pe care o aveau în folosinţă. Aceasta a fost una din cauzele care a contribuit mai mult la hotărârea ţărănimii române de a participa la revoluţia anilor 1848/49.

Prezentând legea urbarială din 1847, pe care o considera în întregime retrogradă, reacţionare, Bariţiu insistă asupra unor puncte, care, crede el, nu puteau prin rapacitatea şi disprețul asupra populaţiei iobăgite, să nu ducă la revoltă. Iată care sunt, după Bariţiu, prevederile cele mai greu suportabile din partea iobagilor: obligaţiile ţăranilor de a lucra 52 de zile cu carul şi 104 zile cu braţele pentru o sesiune întreagă; zilerii (inquilini) care aveau numai casă lucrau 18 zile pe an, cei care nu aveau casă, lucrau 6 zile pe an pentru domn.

Iobagii continuau să dea zeciuieli ca *totdeauna* (n. ns.), din toate produsele câmpului, grădini, să transporte zecime în bătătura domnului, să dea zecimea din must la culesul viilor, zecimă din miei, iezi, purcei, stupi de albine etc., zecime din găini, pui, ouă, să transporte lemne din pădure, să dea dijmă din cânepă, in, femeile şi fetele lor să culeagă, să toarcă şi să ţese câte 6 funţi de cânepă şi in pe an.

Feudalilor le-au rămas în continuare dreptul de cârciumărit (9 luni pe an), de pădurit, ghindărit, de măcelărit, de vânat, de pescuit, de concesiune a târgurilor, luatul de vămi la târguri, păduri şi multe altele.

O asemenea lege urbarială înrobitoare, care menţinea în continuare jugul feudal asupra unei mari părţi a populaţiei transilvănene, nu putea să nu incite la revoltă, la lupta împotriva celor ce-i împilau. Şi să nu uităm că o asemenea lege venea după secole de aşteptare de eliberare a populaţiei româneşti (e drept, nu numai a acesteia) de sub împilarea naţională, socială şi confesională.

În Transilvania ocupată şi spoliată de către mai multe regimuri: turceşti, austriece şi ungureşti timp de secole, scânteia aruncată de conţinutul reacţionar al legii urbariale din 1847 a creat, explica Bariţiu, condiţiile declanşării unei revoluţii sociale şi naţionale. Era necesară o scânteie şi focul revoluţiei se putea aprinde. De fapt ea nici nu o mai întârziat mult. Evenimentele ulterioare au şi confirmat aceasta. Sătenii menţinuţi în iobăgie, supăraţi din cauza nedreptăţilor prevăzute de lege, la un moment dat se exprimau astfel: „Voim să vă robim tot câte 104 zile pe an, să vă împlinim

şi celelalte angarii, dar să nu ne luaţi niciun pălmuc de pământ din cât am cultivat până acum noi, părinţii şi moşii de strămoşii noştri; *să nu ne jefuiţi, că nu va fi bine de voi şi de noi"*[383]. Acest limbagiu – relata Bariţiu – se auzea nu numai între români, ci şi mai vârtos la iobagii maghiari din comitatul Clujului, din scaunul Mureşului şi de pe aiurea.

Ameninţările celor nemulţumiţi nu au fost luate în seamă nici de clasele suprapuse din Transilvania, nici din Ungaria şi nici din Austria. Şi iată ce spune Bariţiu cu privire la aceasta: „N-au trecut nici două luni de la sancţionarea fericitei legi, pe când însuşi guvernul informat despre iritaţiunea surdă în popor, a şi decis a sista executarea ei, care era să înceapă în primăvara următoare. Acea executare fu sistată prin evenimentele din februarie şi martie şi prin toate câte au mai urmat în 1848. Numai intenţiunea şi mânia populaţiunii rurale nu se mai putea sista, căci viermele neîncrederii străbătuse atât de afund în sufletele oamenilor, încât nici după proclamarea desfiinţării de iobăgie prin articolii de lege IV şi V din iunie 1848, poporul nu s-a liniştit întru nimic, ci din contra a rămas cu ghimpele în inimă, temându-se tot de legea urbarială din 1847, iar după ce doi articoli de lege trimişi în sus în 6 iunie nu au fost sancţionaţi de către monarh, prin urmare nici publicaţi, în popor s-a încuibat şi mai tare credinţa, că domnii voiesc să-i înşele"[384].

B. Revoluţia de la 1848-1849 din Transilvania în viziunea lui George Bariţiu

Personalitatea lui George Bariţiu şi-a pus puternic amprenta asupra mişcării şi rezultatelor revoluţiei românilor transilvăneni din anii 1848/49. Istoricul şi publicistul român a analizat şi explicat teoretic evenimentele istorice, cauzele sociale, economice, culturale şi naţionale, care au condus la acea revoluţie. Dar şi mai mult! A participat activ la organizarea, desfăşurarea şi conducerea ei, întocmind o cronică autentică, din această ipostază, dar şi de emigrant în Bucovina. Revoluţia i-a provocat multe pierderi materiale, multe pătimiri şi pedepse aplicate de către cei care au înăbuşit-o.

Publicistul braşovean pornea de la punctul de vedere că, un ziarist poartă o mare răspundere cu privire la ceea ce-i informează şi când îi informează pe cititorii săi dacă îi informează corect şi corespunzător „trebuinţelor cerute de împrejurări".

---

[383] cf. Idem, p. 650.
[384] Idem, pp. 651-652.

Dar întotdeauna, jurnalistul este obligat, scria el, să prindă corect mişcarea ideilor, a minţii şi spiritului omenesc, deoarece, „pentru oameni mişcarea, adică înaintarea în ştiinţă, în „deşteptăciune" este o lege mare a naturii, eternă, care face istoria lumii ... mişcarea spirituală e înnăscută oamenilor, condiţie *sine qua non* a ei întru atâta cât oriunde în calea înaintării şi a dezvoltării ei i se pusese piedici, opreli, acolo urmă o repaosare putrezicioasă, „împuţitoare" sau o revoluţie crâncenă: China şi tot orientul ne stă martor pentru cea dintâi, iar Europa a numit în timpul reformaţiei (1520-1640) şi în al revoluţiei franţozeşti (1789-1805) ne e adeverită a doua cale"[385].

Mişcarea spiritului uman, considera Bariţiu, reprezintă progresul omenirii, de la stări inferioare la stări superioare. Spiritul şi mintea nu pot fi însă oprite, legate în mişcarea lor. Aşa cum unui om dacă-i legi mâinile şi picioarele nu se poate mişca, tot aşa şi spiritul, dacă-i pui piedici în calea mişcării sale el stagnează, opreşte progresul, dezvoltarea ştiinţei şi a culturii. Acolo unde forţa, puterea încearcă să sugrume ceea ce este mai elastic decât elasticitatea din fizică, aprecia Bariţiu, înseamnă a-l deposeda pe om de atributul său esenţial, de natura sa omenească, de atributul de a gândi, de a prevedea, a construi şi proiecta în mintea sa şi a le aplica apoi în practică.

Desigur, explicând de ce creaţia umană trebuie să fie liberă, lăsată să se dezvolte, G. Bariţiu viza o ţintă precisă: el critica cenzura drastică ce se practica în Austria, Ungaria şi Transilvania. „Iată dar – scria el în 1845 – că cei ce pretind libertatea în tipar, ei nu pretind altceva decât un drept al naturii, de care nu se pot despărţi în veci. Cine a învăţat pe oameni a cugeta mai drept şi a se feri de sofisme? Cine a luminat şi a îndreptat atâtea neghiobii şi rătăciri în teologie, filozofie, în politică? *Ştiinţa*, adică multă silinţă şi încordăciune a minţii omeneşti de a cunoaşte adevărul"[386].

Cele câteva idei ale lui Bariţiu, pe care le-am amintit mai sus, sunt exprimate de el într-o perioadă de formare ştiinţifică, politică şi ideologică, în care îşi căuta un drum, o conduită în viaţă, atât pentru el cât şi pentru poporul român pe care-l servea. Trăind într-o ţară lipsită de suveranitate şi libertate, nu avea posibilitatea nici să se folosească de instituţiile statului, nici să întemeieze forme de luptă organizatorice şi instituţionale, pentru educarea şi organizarea românilor în vederea eliberării naţionale şi sociale. Prin intermediul presei şi-a întemeiat un instrument eficient în vederea atingerii scopului amintit mai înainte. Presa l-a ajutat pe Bariţiu să răspândească multe idei şi teorii, care circulau deja pe plan internaţional,

---

[385] *Viaţa şi ideile lui G. Bariţiu. Studiu şi Antologie*, Edit. Ştiinţifică, Bucureşti, 1964, p. 146. Mai departe: Viaţa şi ideile lui G. Bariţiu, p.

[386] George Barit, *Scrieri social-politice*, Edit. Politică, Bucureşti, 1962, p. 89.

încă din secolul al XVIII-lea şi începutul celui de al XIX-lea. Meritul lui este cu atât mai mare cu cât el le face cunoscut, prin intermediul presei, publicului larg românesc din toate teritoriile pe care locuiau atunci românii: Moldova, Ţara Românească şi Transilvania.

Libertatea de organizare în partide politice, libertatea circulaţiei ideilor politice şi economice, ca şi libertatea persoanei umane vor fi teme dezbătute cu predilecţie în presa bariţiană în deceniul premergător revoluţiei de la 1848/49.

Astfel, Bariţiu le va vorbi românilor despre faptul că pe plan internaţional s-au înfiinţat partide care purtau diferite denumiri: conservatori, absolutişti, contraliberali, legitimişti, reacţionari, reformatori, liberali, radicali, esaltaţi, republicani, revoluţionari ş.a.ş.a.

Bariţiu descrie câteva din partidele amintite, dar la întrebarea pe care şi-o punea fiecare individ, ce partid să-şi aleagă? El răspundea că în niciun caz neutralitatea nu poate fi aleasă „căci neutralitatea nu este bună. Ea este atributul numai al sclavilor", este dărâmătoare.

Recomandă însă ca cei ce vor să aleagă un partid, să ţină seama dacă acesta doreşte „înaintarea", adică progresul, care îşi caută scopurile numai „pe calea dreptului şi a dreptăţii", cum şi pe calea prescrisă odată de cutare „legi sănătoase". Este de preferat un partid, care nu foloseşte niciodată „mijloace crude", nu foloseşte „forţa", nici înşelăciunea", nici amăgirea". Partidul va fi bun numai dacă „foloseşte lumina şi adevărul, cum şi deşteptarea tuturor simţurilor şi a puterilor mai nobile în pieptul popoarelor".

În schimb „Reacţionarii ruginiţi" – scria Bariţiu cu două luni înaintea începerii revoluţiei de la 1848 – se folosesc de cele mai tainice pedepse spre a ţine pe popoare în loc, ca să nu înainteze nici cu un pas ... sunt în stare a bate pe toţi care fără voia lor ar cuteza să înveţe la şcoală măcar numai un a. b. c."[387].

Pentru că în unele ţări nu domneşte legea, poporul este asuprit, se comit nedreptăţi, persecuţii naţionale, sociale, religioase; unii oameni de stat sunt prea hrăpăreţi, îndeamnă unele popoare la răscoală, la revoluţie sau alte forme de a-şi face dreptate. Pentru a adormi cât de cât vigilenţa cenzurii, Bariţiu, apela adeseori la reproduceri din alţi autori, cum a făcut-o şi în anul 1844 scriind: un renumit scriitor de la 1830 însemna că „Într-o ţară unde poporul e mulţumit cu guvernarea, îşi pot bate capetele toţi scriitorii, şi de frica lor nici un scaun nu se va mişca din loc. Revoluţia (de la 1870) o pricinuiseră renumitele contribuţii, prădăciunile curţii, trufia şi pofta de dominare a popimii şi a nobilimii, urgisirea clasei a treia, administraţia cea

[387] *Viaţa şi ideile lui G. Bariţiu* ..., p. 147.

rea a țării ... Numai acolo unde este adevărata cultură născută din libera desfășurare a puterilor sufletești, poate fi rând bun și putere stabilă"[388].

Dar Bariţiu, analizând cauzele revoluţiilor în general, el nu le reducea numai la aspectele generate de violenţele, fărădelegile claselor dominante, respectiv ale aristocraţiei în general, sau ale aparatului represiv, începând de la cercurile conducătoare până la cel mai mic funcţionar de stat. Revoluţiile aveau, după el, cauze mult mai adânci. Ele erau şi rezultatul unor mecanisme de funcţionare ale relaţiilor sociale dintre diferite grupări sociale, dintre structurile elitelor neomogene ce compuneau o societate la un moment dat. Progresul tehnic, creşterea orizontului ştiinţific şi cultural, crearea unor grupuri intelectuale pregătite, schimbă şi ele datele problemei. Diferenţierile între grupe sociale se fac acum şi din punctul de vedere al gradului de cunoştinţe acumulate şi utilizate, care constituiau o proprietate privată pe care cei ce le stăpâneau le puteau aplica în practică, iar în vederea creării unor bunuri materiale mai complexe, ceea ce, cei ce nu posedau asemenea cunoştinţe nu erau în stare să realizeze sau să execute. Se cerea pregătire şcolară pentru a accede în elita intelectuală. Deşi accesul la învăţătură era limitat pentru cei ce nu făceau parte din clasele privilegiate, totuşi, cu timpul situaţia s-a schimbat. Aveau acces la învăţătură un număr din ce în ce mai mare fiii ţăranilor, ai preoţilor fără carte, ai unor orăşeni săraci, alături de fii de nobili maghiari, fii de patricieni saşi şi alţii ai unor români.

Unii au absolvit gimnazii, licee, colegii, alţii facultăţi. Majoritatea absolvenţilor aveau pregătire juridică şi teologică. Aceştia nu întotdeauna îşi găseau un rost corespunzător în viaţă din care să se întreţină el şi familia sa. Nu erau însă suficiente şcoli de agricultură, de minerit, şcoli comerciale şi altele. Unii juriști acceptau posturi în administraţia de stat. Tineretul tindea să facă şcoala, deoarece aceştia prin cultura şi cunoştinţele pe care le transmiteau i-a trezit pe oameni la o altă viaţă, le dădeau un nou orizont, creau alte capacităţi de percepere a vieţii şi realităţilor din jurul lor. Dar din cauza proastei organizări a statului şi a modului de administrare al proprietăţilor de care dispunea aristocraţia maghiară se crease atât în Ungaria cât şi în Transilvania un număr mare de proletari ieşiţi din şcoli şi al oamenilor pierde-vară care ajunsese la zece mii. Cunoaştem – scria Bariţiu – în zilele noastre şi avocaţi, care din cauza concurenţei mari în clasa lor, trăiau din mână în gură ca vai de ei. Mai era şi o clasă tot numeroasă de funcţionari plătiţi cu câte 50, 100 sau cel mult 200 florini pe an, care adică se susţineau din despoierea popoarelor de orice naţionalitate. Chiar şi în săsime locuitorii aveau să sufere foarte mult de la acele legiuni de inteligenţă sărăntoacă, totodată şi leneşă. Se încuibase adică în aceste ţări încă din

[388] George Bariţ, *Scrieri social-politice* ..., p. 90.

generaţiunile anterioare o blestemată credinţă deşartă, care ţinea, că pentru „nemeşi boieri, domni" şi pentru toţi oamenii trecuţi prin şcoli ar fi ruşine mare a lucra şi altceva cu mâinile lor, afară de a scrie câte odată, a călări, a vâna şi a bate pe alţi oameni"[389].

Funcţionarii prost plătiţi sau neplătiţi trăiau din mită, pentru nobili munca era o ruşine, iar cărturarii proletari din Ungaria dădeau un număr mare de participanţi la conspiraţiile din Italia şi Polonia şi din alte ţări.

Cu toate acestea în Transilvania şi Ungaria, scria Bariţiu, nu existau condiţiile „pentru o erupţiune revoluţionară" violentă şi îndelungată ca aceea de la 1848-1849 dacă nu ar fi intervenit „evenimente răsturnătoare generale şi din afară şi dacă capii conspiraţiilor nu s-ar fi ştiut folosi de acelea cum am zice la moment, încât guvernele să-şi piardă oarecum prezenţa şi să comită câteva erori capitale"[390], iar revoluţionarii să aibă câştig de cauză.

Revoluţia din Transilvania nu era un eveniment izolat. El aminteşte, printre altele, revoltele din Galiţia din 1846, iar în Ungaria s-ar fi putut ivi din cauza legii urbariale nedrepte din 1847. A urmat însă revolta de la Paris din 23 februarie 1848 „din care – scria istoricul român – s-au născut toate celelalte din acel an, de la Paris la Roma şi Berlin, la München, Viena, Praga, Leopole, Budapesta, Cluj, Iaşi şi Bucureşti. Cauzele nemijlocite ale acestora au fost multe şi de diverse provenienţe. Mai întâi, Bariţiu aminteşte situaţia din Franţa unde între 1830-1848 a domnit regele Ludovic Filip de Orleans venit la putere printr-o revoluţie care la 30 iulie 1830 l-a detronat pe Carol al X-lea de Bourbon. Sub domnia lui Ludovic Filip, relatează istoricul transilvănean, s-au comis numeroase erori politice, nenumărate nelegiuiri şi abuzuri, care au condus la pierderea popularităţii suveranului. L. Filip schimbă toate ministerele şi miniştrii, care se opuneau planurilor lui, când ei credeau că prin acelea s-ar viola vreo lege, sau realizarea lor nu ar fi spre binele patriei. Împotriva regelui s-au comis opt atentate. Corupţia era şi ea foarte răspândită, ca şi rapacitatea nemaiauzită a funcţionarilor, de la vinderea funcţiunilor pe bani grei şi cumpărarea pe sume mari a mandatelor în camera deputaţilor. Procesele scandaloase de la tribunale şi curţi erau şi ele prezente în măsură mare în viaţa cotidiană a Franţei. Cazuri de criminali nepedepsiţi se întâlneau şi ele foarte des.

Censul electoral era foarte mare în Franţa, ceea ce reducea numărul de alegători. Votau numai cei bogaţi, ceea ce însemna atunci că vota numai aristocraţia unită cu plutocraţia.

---

[389] George Bariţiu, *Părţi alese din Istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă,* vol. II, Sibiu, 1890, p. 3, Mai departe *Părţi alese ...* ", vol. II, p. ...

[390] *Ibidem,* pp. 3-4.

Ca urmare a tuturor neregulilor ce se produceau în timpul lui L. Filip cresc nu numai nemulțumirile, ci şi adversarii organizați în diferite partide, unele renăscute din cele vechi, altele noi înființate sporeşte foarte mult partida *republicanilor veche*, care nu voia monarhie în niciun caz. Se afirmă tot mai mult *socialismul,* acea partidă, care propaga doctrina, că proprietatea privată a oamenilor trebuie să se desființeze, căci precum ziceau ei „La proprieté c'est le vol. – „proprietatea este furt" să i se plătească şi dea fiecărui om numai atât precât „merită – el după munca lui"[391]. Alături de socialişti, scria G. Bariţiu, au apărut şi *Comuniştii,* care susţineau că tot ce există pe suprafaţa pământului este proprietatea tuturor, până şi femeile pentru bărbaţi şi bărbaţii pentru femei „şi alte absurdităţi cornurate".

În pofida măsurilor luate de conducerea celorlalte state europene – cenzurarea cărţilor şi a ziarelor franceze, amendarea acelora ce aduceau cărţi şi ziare din Franţa şi multe altele – ştirile despre revoluţia franceză, împreună cu confuzii de idei, opinii sănătoase amestecate cu altele fantastice, cu planuri extravagante, fără suficientă documentare, cu obiective şi măsuri fără o prealabilă şi minuţioasă pregătire, adeseori pripită au pătruns în numeroase alte ţări, inclusiv din centrul, sudul şi sud estul Europei. „Revoluţia din Paris, va considera Bariţiu mai târziu, a fost mama tuturor celorlalte, prin urmare şi a celor din monarhia habsburgică; fără aceea nu s-ar fi descurcat nici Viena, nici Veneto-Lombardia, nici Praga, Cracovia, Leopole şi cu atât mai puţin din Pojon, B.-Pesta, Agram, Cluj şi Oşorhei. Evenimentele din Paris ne dau oarecum cheia, cu care să putem pătrunde în secretele celorlalte din Staturile Europei"[392].

Evenimentele şi faptele care au dus la declanşarea revoluţiei de la Paris din 23 a II-a 1848 au început să se acumuleze, după părerea jurnalistului român, încă din 28 decembrie 1847 cu ocazia deschiderii camerelor, ocazie cu care Ludovic Filip a rostit un cuvânt de tron în care i-a înfruntat cu cuvinte aspre şi amenințătoare pe toți acei care, în ultimii ani cereau guvernului reforme democratice şi îngrădirea abuzurilor şi nedreptăților la care era supusă populația Franței. Opoziția, văzând că prin petiții nu obține nimic de la guvern şi de la rege a început să organizeze banchete publice, la care se țineau cuvântări politice, unele din ele criticau vehement guvernul şi regalitatea, ceea ce a iritat spiritele, provocând măsurile de interzicere a lor, provocând răscoala populației pariziene din 23 februarie 1848; iar mulțimea ieşind învingătoare, regele abdică în favoarea nepotului său ducele de Orleans.

---

[391] *Ibidem*, p. 6.
[392] *Ibidem*, p. 7.

În cameră s-a constituit un nou guvern, provizoriu, compus din elementele eterogene, între membrii săi existând multe divergenţe. A fost proclamată republica, dar în guvern şi adunările legislative nu s-a instalat liniştea până când „în 23 iunie sparse altă insurecţie fără asemănare, mai furioasă decât a fost cea din februarie. Generalul Cavaignac o înecă abia a treia zi în torenţi de sânge"[393], căzând victime nu numai din popor, ci şi câţiva generali şi arhiepiscopul din Paris, care văzând ce măcel se producea, a încercat, printr-o cuvântare rostită de pe baricade să liniştească poporul răsculat şi înfuriat.

Bariţiu a fost conştient, încă de la începuturile activităţii sale publicistice că nedreptăţi, guverne şi suverani, domnitori, principi şi clase suprapuse, aristocratice, cohorte de nobili, care pretindeau numai drepturi din partea societăţii fără să participe cu nimic la buna desfăşurare a vieţii sociale, existau în toate ţările Europei. Toate aceste structuri sociale, care provocau nedreptăţi, nemulţumiri ale marii majorităţi ale maselor populare, trebuiau înlăturate în toate ţările în care ele existau. Ele au generat mari mişcări revendicative. Dar nu există posibilitatea ca mişcările de revendicare a drepturilor celor mulţi să se desfăşoare simultan în toate ţările. Aceasta nu înseamnă că nu existau legături între mişcările social-politice din diferite ţări. Ele existau deja la 1848. Existau şi mişcări democratice la care participau revoluţionari sau răsculaţi din mai multe ţări. Ba mai mult, o mişcare dintr-o ţară putea influenţa mişcări şi în alte ţări, mai ample, sau mai restrânse, după cum erau de dezvoltate şi organizate forţele de opoziţie. Nu întâmplător, spunea Bariţiu, că formele şi metodele mişcării pentru câştigarea libertăţii de la 1848 se extinseseră în mai multe ţări, unele desfăşurându-se izolat, altele simultan. „Acel metod al Parisului – scria istoricul român – de a-şi câştiga, ori şi numai asigura libertatea a fost apoi imitat şi în alte ţări, mai bine, mai rău, după gradul deşteptăciunei şi al temperamentului poporului"[394].

O mare piedică în cooperarea mişcărilor sociale şi declanşarea lor simultană, îl constituia circulaţia încă greoaie a ştirilor trimise prin corespondenţă ca şi circulaţia persoanelor, din cauza drumurilor proaste, a faptului că până la 1848 erau insuficiente căi ferate construite în Europa; în cea răsăriteană nefiind deloc construite. În Transilvania nu numai drumurile erau proaste, dar nici telegrafia nu era încă introdusă. În timp de pace o corespondenţă de la Viena la Sibiu, Cluj, Braşov putea fi primită în cel mai bun caz în 10-12 zile. Acum din pricina mişcărilor revoluţionare, corespondenţa venea pe ocolite, prin Croaţia, Serbia, Muntenia. Se pare că

[393] *Ibidem*, p. 9.
[394] *Ibidem.*

primele ştiri despre revoluţia de la 1848 de la Paris le-a primit G. Bariţiu tocmai pe aceste căi ocolite, din Muntenia de la Ioan Maiorescu, prin intermediul lui Pavel Vasici, care era atunci directorul Carantinei de la Timiş. Într-o scrisoare datată Craiova, 1 a III-a 1848, I. Maiorescu îi relata că : „Revoluţiunea Franciei, declararea republicii, fuga familiei regale (avem ştiri din Paris până la 25 februarie, la 8 ore), după Algemaine [Zeitung], căci cele franceze le avem numai până la 23 febr., ne-a lovit ca un trăznet, dar nu ca din senin. Dracul a crezul pe Ludovic Filipe aşa de neînţelept, să ocărască pe reformişti astfel"[395].

Revoluţia, ca atare nu a fost o surpriză pentru Bariţiu. Lui îi erau cunoscute, am văzut şi din faptele şi scrisul său, contradicţiile sociale în general, contradicţiile naţionale, formele de împilare feudală şi altele. El a luptat până la sfârşitul vieţii sale pentru dreptate socială, libertate naţională, egalitate politică şi democraţie. Considera că secolul al XIX-lea este secolul înlocuirii feudalismului şi asupririlor naţionale printr-o societate liberală, democratică. Era însă împotriva violenţelor. Dar dacă, ele totuşi, se declanşau şi aveau obiective democratice, nu le condamna, considerându-le o necesitate istorică. În 1844, publicând „pregătirile în politică", el avertiza cu privire la „cumplitele zile ce se apropie, ameninţându-ne cu pieire politică şi naţională dacă nu ne vom deştepta"[396]. Prin 1847 credea că românilor le vor mai trebui aproximativ 15 ani[397] pentru a se termina „pregătirile", care vor duce la constituirea „partidei româneşti", care va continua, pe o bază mai largă lupta începută de Inochenţie Micu. Iar declanşarea revoluţiei franceze, „crunta şi fioroasa revoluţie din Paris", o vedea cutreierând prin toată Europa, atât în statele mici cât şi în statele mari.

Declanşarea revoluţiilor în mai multe ţări europene l-a luat prin surprindere doar prin faptul că au izbucnit mai devreme decât se aştepta el, iar românii considera că nu erau pregătiţi, din punct de vedere organizaţional. Dorinţa de libertate exista în sufletul fiecărui român. Evenimentele ulterioare au dovedit însă că românii au fost capabili să se organizeze, să participe la revoluţie în vederea obţinerii de libertăţi sociale şi naţionale.

Bariţiu s-a implicat trup şi suflet în această mişcare. Cele două organe de presă ale sale au fost şi ele subordonate susţinerii revoluţiei, ca ziarist a publicat numeroase articole de informare cu privire la mersul revoluţiei, articole program şi unele materiale de susţinere ale revoluţiei

---

[395] *G. B. C.* I, p. 312.
[396] Vezi: *Foaie pentru minte, inimă* ... nr.4-6/1844 .
[397] Gazeta de Transilvania, nr. 71/1847.

elaborate de colaboratorii săi apropiați. A avut însă de înfruntat teroarea cenzurii, chiar și în condițiile în care s-a declarat libertatea presei.

În data de 11 a III-a 1848 a publicat în *Gazeta de Transilvania* ample informații despre mișcările din Franța și manifestul lui Lamartine în *Foaie pentru minte, inimă și literatură*; relatează evenimentele din Viena și din Ungaria, scriind că: „Dieta Ungariei, în 15 martie primi legea prin care supune pe toți nobilii la toate spițele de contribuție, adică și la aceea numită „militară" de sub care deunăzi se smânciseră (scăpaseră n. ns.) din nou. Mai ascultați popoarelor! Casa deputaților decretă tot în 15 martie că îndată, din minutul introducerii legii descumpărătoare, vor înceta toate robotele, iobagii nu vor mai iobăgi, ci vor fi oameni liberi, pentru că proprietarii vor lua despăgubirea de la stat"[398]. Vestea acesta a fost primită cu lacrimi de bucurie de către politicianul brașovean, cu toate că ea nu se referea și la iobagii români. Barițiu avea încredere în democratismul revoluționarilor unguri. Spera ca dieta Transilvaniei, urmând exemplul celei din Ungaria va elabora și ea o lege asemănătoare cu aceea. S-a înșelat însă. El nu a observat că cercurile conducătoare conservatoare și liberale din Ungaria, într-un acord încheiat între ele, cereau convocarea dietei Transilvaniei pentru proclamarea unirii cu Ungaria, ocazie cu care să se încheie și un acord cu privire la egalitatea socială și rezolvarea problemei iobăgiei.

Barițiu credea în acea perioadă că Ungaria va fi o Ungarie confederativă și democratică; că guvernul ungar va acorda tuturor naționalităților dreptul la limba și literatura națională, la școală și biserică. Sperând într-o Ungarie democratică și confederativă, Barițiu își punea problema dacă unirea Transilvaniei cu Ungaria „va fi o confederație ca între cantoanele suverane elvețiene, ca între provinciile germane sau ca între cele din Statele Americii de Nord?" Dar în curând va fi total dezamăgit. Nici nu a trebuit să treacă prea mult timp, că Ungaria nu va fi nici confederație de tip elvețian, nici de tip nord american, nici de tip german. La 18 martie 1848 dieta ungurească din Pozsony (Bratislava) a votat noua constituție prin care, atât în Ungaria cât și în Transilvania, limba maghiară era singura admisă în administrație și în școli. Dieta din Cluj, convocată pe data de 29 mai 1848, urma să adopte și ea aceeași lege.

Barițiu nu era singurul care credea în democrația maghiară de la începutul revoluției. Aceleași speranțe le împărtășea și Timotei Cipariu, care a imprimat aceeași atitudine ziarului său „Organul Luminării". Oficialitățile ungurești prin unirea Transilvaniei și a altor țări ce se găseau sub dominație ungurească; nu vedeau în acest act decât posibilitatea de a întemeia pe „ruinile celorlalte naționalități o mare patrie ungară și o viguroasă națiune

[398] Gazeta de Transilvania, nr. 22, 15.III/1848.

maghiară". Spre deosebire de Bariţiu, Simion Bărnuţiu[399] s-a situat de la început pe poziţii radicale antiunioniste. În acest spirit, de pe poziţii radicale, antiunioniste maghiare a lansat Simion Bărnuţiu proclamaţia sa din 13/25 martie 1848. Proclamaţia lui Bărnuţiu contesta la modul absolut, dreptul guvernelor şi dietelor maghiare de a decide de soarta românilor şi a Transilvaniei mai înainte de a recunoaşte poporului român calitatea de naţiune politică, pentru a avea aceleaşi drepturi ca şi celelalte naţionalităţi conlocuitoare şi de a fi reprezentaţi în Dietă în conformitate cu numărul său[400]. Bărnuţiu nu a crezut de la început în spiritul democrat al revoluţiei maghiare. Contând pe numărul mare al românilor în comparaţie cu acela al ungurilor, dar crezând şi în valorile democraţiei, Bariţiu a continuat o anumită vreme să aibă încredere în revoluţia maghiară.

De aceea în primele luni ale revoluţiei din martie şi aprilie 1848, el accentuează în programele sale paşoptiste pe doleanţele românilor expuse în Supplexul de la 1791, accentuează însă şi importanţa celor 12 puncte ale revoluţiei maghiare nominalizate la 15 martie 1848. El credea că dacă vor fi îndeplinite cele 12 puncte ale revoluţiei maghiare vor fi sfărâmate toate privilegiile barbare, tirane şi asupritoare". Repetând în *Ce voiesc românii*[401]. Cererile din *Supplexul* de la 1791, care puneau accentul pe recunoaşterea românilor ca a patra naţiune transilvăneană, obiectiv depăşit de noile evenimente, Bariţiu subliniază importanţa celor 12 puncte ale revoluţiei maghiare formulate la 15 martie 1848 mărturisindu-şi, în acelaşi timp solidaritatea cu 11 puncte ale aceluia. El promitea că românii primind prin revoluţie toate drepturile cetăţeneşti, ei le vor păstra şi le vor apăra, indiferent dacă „se va întâmpla uniunea sau nu". Apoi adăuga prudent că dacă „cumva conservatorismul ar încăleca din nou, dacă naţionalităţile politice ar vrea a se demarca în Transilvania ca şi până acum, atunci ei se vor ţine cu viaţa odată cu punctul 5 din rugămintea de la 1791, agitând-o şi cerând-o prin petiţiuni la dietă şi de la monarhul, căci numai aşa s-ar corespunde dreptului reciprocităţii"[402]. Ungurii au insistat în continuare pe ideea unirii Transilvaniei cu Ungaria. Bariţiu a înţeles şi el că aceştia voiau

---

[399] **Simion Bărnuţiu (1808-1864)**, născut în Bocşa, jud. Sălaj, om politic, filozof din Transilvania. Fruntaş al revoluţiei ardelene de la 1848-49, vicepreşedinte al Adunării de la Blaj din 3-5/15-17 mai, 1848. A rostit celebrul discurs de la acea adunare, în care cerea egalitatea în drepturi a românilor cu celelalte naţionalităţi. După înfrângerea revoluţiei şi-a continuat studiile la Padova. După terminarea acestora, a fost numit profesor la Universitatea din Iaşi, unde a ţinut cursuri de drept public. A sprijinit politica de reforme a lui Alexandru Ioan Cuza.

[400] Vezi: Gh. Bogdan - Duică, *Simion Bărnuţiu,* pp. 27-78.

[401] Foaie pentru minte ... nr. 14-16, 5-19 aprilie, 1848.

[402] G. Bariţiu, *Studii social-politice* ..., p. 116.

Ungaria mare şi asimilarea prin deznaţionalizare a românilor şi că deci fără lupte şi fără vărsare de sânge, românii nu-şi vor căpăta niciodată drepturile. Referindu-se la acea perioadă tulbure şi a evenimentelor anului 1848, Bariţiu scria în memoriile sale că: 1848 a fost anul „catastrofelor şi al cutreierăturilor, al luptelor între viaţă şi moarte. Presimţul meu, ajutat de multa lectură a celor mai bune jurnale germane, îmi pregătise sufletul pentru o catastrofă ca aceasta, nu însă şi pentru desfăşurarea deprevaciunii unor caractere cu care avui a mă înfrunta în acel an. Adunarea de la Blaj, Dieta din Cluj, cabalele din Sibiu îmi dăduseră o timpurie convicţiune că pentru patria noastră nu mai putea scăpa fără vărsare de sânge"[403]. Urmărind activitatea lui Bariţiu până la adunarea din 3/15mai 1848, dar mai ales după aceasta, vom vedea că dacă în primele luni ale declanşării revoluţiilor din 1848, Bariţiu mai credea în bunele intenţii ale revoluţionarilor maghiari, cu timpul conducătorii revoluţiei ungurilor îşi dezvăluiau tot mai mult intenţiile acaparatoare pentru Transilvania şi intenţia de a-i deznaţionaliza pe români. Politicianul român şi-a dat tot mai mult seama că idealurile iluminismului nu au fost aplicate în Transilvania de cercurile conducătoare ungureşti în raporturile lor cu românii. Dar nici metoda petiţiilor şi a memorandumurilor către împărat, în care mai credea Bariţiu, nu a dat niciodată rezultatele dorite.

Analizând publicistica şi activităţile lui Bariţiu din primele 5-6 luni ale revoluţiei anului 1848, ne dăm seama, că el şi-a format în mod treptat convingerile că Transilvania nu mai putea scăpa fără vărsare de sânge. Pentru el a devenit clar că pe parcursul desfăşurării evenimentelor revoluţiei, pretenţiile ungureşti deveneau tot mai impertinente şi ameninţătoare pentru existenţa în viitor a românilor ca naţiune de sine stătătoare.

Unii i-au reproşat lui Bariţiu că în primele luni ale revoluţiei nu a luat parte nemijlocită la mişcările revoluţionare ale românilor. Abia la 3/15 mai, pe Câmpia Libertăţii, s-ar fi încadrat nemijlocit în mişcarea naţională şi revoluţionară a românilor transilvăneni. Cred că aceştia cer prea mult de la Bariţiu. Atât timp, cât românii nu erau organizaţi suficient de bine din punct de vedere politic şi instituţional, nici el nu putea face prea mult, oricât s-ar fi străduit.

În realitate Bariţiu redacta şi conducea două organe de presă. Ambele cu obiective bine stabilite în lupta românilor pentru eliberare socială şi naţională, în crearea condiţiilor în acest scop. Ambele gazete constituiau arma lui principală, şi chiar a tuturor românilor în lupta pentru progresul general al lor, al românilor, aşa cum a reieşit din prezentarea activităţilor lui publicistice din primii zece ani în acest domeniu.

---

[403] Olimpiu Boitoş, *Memoriile lui Bariţiu*, p.13.

Dar el a fost nevoit întotdeauna să-şi desfăşoare această activitate în nişte condiţii foarte aspre de cenzură. Pe măsură ce se apropia anul 1848, cenzura asupra foilor lui Bariţiu se înăsprea, iar unele teme cum erau acelea legate de discutarea situaţiei în care se găseau ţăranii iobagi, îi erau chiar prohibite complet. Nemulţumirile însă creşteau în toate straturile societăţii de la o zi la alta, fie că era vorba de elitele intelectuale de ţărănime, de negustori, meseriaşi, tineret ş. a. Cunoscând starea de spirit a tuturor straturilor sociale şi elitelor de tot felul, Bariţiu îi avertiza adeseori pe înalţii demnitari de toate categoriile, pe marii aristocraţi funciari şi pe nemeşii maghiari să fie atenţi că liniştea aparentă ce pare că domneşte în întuneric e numai neorânduială mascată „şi pacea părută e numai răscoală năduşită. Deci duşmanii culturii libere sunt duşmani ai păcii şi ai liniştii cerute de societatea omenească"[404].

Declanşarea revoluţiei în Franţa şi în alte ţări îi dă curaj lui Bariţiu în abordarea de noi teme sau reluarea altora mai vechi, elaborate însă într-o nouă formă mai îndrăzneaţă, mai critică la adresa cercurilor dominante austriece şi ungureşti. Publică multe articole pe teme diferite: *Cultură*[405], *Partidele politice*[406], *Diplomaţia*[407], *Unele idei practice despre libertatea tiparului*[408], *Ce voiesc românii transilvani*[409], care am văzut, reprezenta unul din primele programe întocmit de Bariţiu, în condiţiile în care încă nu se născuse o formă organizatorică, închegată a conducerii revoluţiei române, unele idei politice cu privire mai vârtos la monarhia austriacă[410].În aceste articole, Bariţiu sfidând cenzura, elaborează planuri şi obiective pe care să le impună noii democraţii, ce, credea el, se va instaura în Ungaria, dar care pentru români nu numai că nu s-a instaurat, ci erau să le piardă şi pe cele pe care reuşiseră să le mai salveze în lupta seculară pentru libertatea naţională şi socială.

Declanşarea revoluţiei a evidenţiat faptul, că presa devenise cu mult mai necesară pentru români, devine un factor vital. După remarca unui distins istoric clujean, presa „era acum elementul de legătură, de osmoză al revendicărilor româneşti, liantul mişcării şi statul major provizoriu (până la alcătuirea Comitetului permanent de la Sibiu), menit a apăra interesele

---

[404] Vezi: Gazeta de Transilvania, nr. 99 din 10.XII/1845.
[405] Vezi: Gazeta de Transilvania, nr. 1, 2, 3, 4/1848.
[406] Idem, nr. 8, 9, 10/1848.
[407] Idem, nr.18, 19, 20/1848.
[408] Foaie pentru minte ... nr.12/1848.
[409] Idem, nr. 14, 15, 16/1848.
[410] Idem, nr. 47-48/1848.

naţionale într-un moment de răscruce al istoriei celor trei milioane de români ardeleni"[411].

Evenimentele revoluţionare au adus şi unele uşurări din partea cenzurii în Ungaria şi Transilvania, mai mult pentru presa ungurească, mai puţin pentru cea românească. Încă din 18 martie 1848, cancelarul aulic de la Viena, Josika Samuel, îi recomanda de urgenţă guvernatorului Teleki Jozsef ca în cazul imposibilităţii menţinerii pe mai departe a cenzurii în forma veche să acorde o atenţie specială „presei româneşti şi presei germane" din Transilvania. Aristocraţia ungurească este de acord să se menţină cenzura şi asupra presei ungureşti numai pentru a putea ţine sub controlul cenzurii ziarele româneşti şi germane! Totuşi mişcările revoluţionare impun aparatului represiv al Guberniului Transilvaniei elaborarea unor măsuri şi dispoziţii de îmblânzire a cenzurii. Cenzura trebuia să urmărească doar protejarea religiilor oficiale, a respectului moralităţii şi faţă de persoana domnitorului. Au rămas însă pe posturile de şefi ai cenzurii aceiaşi vechi cenzori compromişi şi abuzivi, ceea ce jignea – după cum arăta editorul Gött – demnitatea celor ce lucrau în domeniul presei. Dar şi mai jignitor a fost faptul când în aprilie 1848 a fost suspendată cenzura, cu excepţia Transilvaniei. Ba mai mult, în urma mişcării din Braşov, condusă de avocatul Bran, senatul oraşului format din saşi a elaborat o proclamaţie în care românii sunt ameninţaţi cu spânzurătoarea în caz de nesupunere faţă de vechile orânduieli. Bariţiu este chemai în faţa autorităţilor, va fi admonestat să nu cuteze a publica nimic asupra măsurilor luate de senat: românii ce vor îndrăzni să mai facă demonstraţii, vor fi spânzuraţi de „stâlpii felinarelor din Braşov". În felul acesta se încerca reînvierea fricii şi intimidarea românilor ca înainte de izbucnirea revoluţiei.

Bariţiu a fost, adeseori, la începutul revoluţiei într-un fel între ciocan şi nicovală. Pe deoparte organele de stat şi cenzorii îi impuneau încă să se abţină de la publicarea unor materiale legate de revoluţie, pe de altă parte, unii fruntaşi ai românilor îl criticau şi-l învinuiau că nu publică destul despre revoluţie. La scurt timp după incidentul amintit mai sus, August Treboniu îi trimitea o scrisoare din Bucureşti, datată 8 aprilie 1848 în care pur şi simplu îl mustra că nu se foloseşte de libertatea adusă de revoluţie pentru a mobiliza masele la luptă. „Frate, aveţi libertatea de a vorbi, de a scrie şi de a vă aduna, vedeţi de a vă aduna, vedeţi de vă înţelegeţi, vorbiţi, scrieţi, cereţi!!! ... E slobod fiecăruia a-şi declara părerile sale ... Mulţi se miră de ce d-ta cu foaia dumitale, eşti acum mai timid decât când era

---

[411] **Gelu Neamţu**, *Din activitatea redacţională a lui George Bariţiu la Gazeta de Transilvania în timpul revoluţiei de la 1848*, p. 10.

cenzura. Arată că eşti român! Cei de aici te părăsc de vândut străinilor. Dovedeşte că nu, prin faptă"[412]!

Laurian nu înţelegea că situaţia din Transilvania era alta în comparaţie cu celelalte ţări româneşti. Pentru Bariţiu nu exista libertatea reală a presei. Pentru el exista încă cenzură. Trebuia să respecte cu strictețe cenzura preventivă. Legile care proclamau demagogic „libertatea presei" elaborate la Dieta din aprilie 1848 la Bratislava şi din iunie prevedeau multe pedepse şi măsuri restrictive în domeniul publicisticii.

Dar cu toate străduaniile vechilor organe de stat ale cenzurii şi ale celor represive, presa lui Bariţiu şi-a făcut datoria publicând materiale lămuritoare cu privire la revoluţie, rostul ei şi îndrumarea maselor populare în vederea eliberării naţionale. Totuşi, presa lui Bariţiu se mişca mai în voie; iar pentru a consfinţi starea de fapt în iulie 1848 a fost înlăturată de pe frontispiciul „Gazetei ..." acea formulă umilitoare, care constituia simbolul cenzurii „Apare cu prea înalta voie".

Dacă prin cenzură, organele statale nu au reuşit să sugrume *Gazetele* lui Bariţiu, în timpul revoluţiei au încercat prin intimidarea redactorului şi a colaboratorilor săi. În cursul lunii iunie, „Gazeta ..." este arsă în public. Era cea mai violentă, mai dură pedeapsă şi iraţională cenzură încercare de anihilare a ideilor politice, culturale şi sociale ale unei naţiuni în curs de emancipare.

Pentru elitele dominante ungureşti *Gazeta de Transilvania* trebuia să moară. Dacă prin violenţe şi alte metode nu au reuşit s-a încercat metoda corupţiei.

Spre sfârşitul lunii iulie, baronul Vay Miklós, comisar al guvernului ungar, renunţă la metoda intimidării şi încearcă coruperea redactorului. Îi va oferi lui Bariţiu în dar din partea guvernului „o tipografie nouă în preţ de 6.000 fl.m.c. numai să înceteze a face opoziţiune încai [ori măcar – n. ns.] să se ţină în rezervă"[413]. Desigur, redactorul a respins-o în numele poporului român, hotărât să lupte pentru libertate şi de a-şi decide singur soarta şi de a-şi susţine doleanţele sale. Revoluţia a scos însă la iveală şi alţi redactori de mare caracter, luptători pentru libertate, alături de G. Bariţiu precum T. Cipariu, G. Hurmuzachi şi Aron Pumnul, Andrei Mureşanu ş. a., care au îndemnat poporul român la luptă, l-a educat în spiritul demnităţii naţionale, formând în acelaşi timp şi caractere. Dar dacă Baronul Miklós Vay s-a limitat la încercarea de a-l mitui pe Bariţiu, nu acelaşi lucru l-au făcut George Apor într-o convorbire avută ceva mai târziu cu redactorul român. În convorbirea celor doi, George Apor l-a întrebat pe Bariţiu dacă ştie că

---

[412] *G. B. C.*, vol. I, p. 145

[413] Vezi: Gazeta de Transilvania, nr. 44/1848.

Laurian şi Bălăşescu au fost arestaţi şi că vor fi spânzuraţi. Bariţiu i-a răspuns că nu ştie de arestarea celor doi români şi nu crede că vor fi spânzuraţi. George Apor i-a replicat că ar fi bine să creadă, asigurându-l că aşa va fi, adăugând că îi pare rău „dară trebuie să-ţi spun, că tocmai îmi aştept denumirea de prefect (főispán) în Braşov cu putere discreţionară, şi atunci omul cel dintâi pe care-l voiu spânzura, vei fi dumneata[414]. George Apor a fost făcut comandant peste o grupă de secui, la Mureş a spânzurat 9 primari şi juraţi din comunele româneşti. S-a bucurat mult de moartea celor nouă, cu pipa în gură în jurul morţilor. Într-un alt conflict l-au spintecat şi românii pe el. Apor nu a devenit prefect, Bariţiu a scăpat. A rămas însă Bariţiu cu dilema: exista vreo legătură între refuzul de a se lăsa mituit de Vay şi intenţia lui Apor?

Revoluţia anului 1848 a relevat încă odată, că *Gazeta de Transilvania* era a tuturor românilor, indiferent în ce principat locuia un român sau altul. Articolele lui Bariţiu criticau politica acaparatoare a ţarismului ca fiind o politică ostilă românilor de pretutindeni. Tocmai de aceea articolele lui antiţariste erau să-l coste viaţa pe publicistul român, atunci când refugiat fiind în Muntenia, în primăvara anului 1849 este arestat, prezentat pentru interogare generalului ţarist Hasford, acesta dovedindu-i că-i cunoaşte bine activitatea, îl întâmpină cu un ton ironic „Aşadar dumneata eşti acel om care de opt ani combaţi politica înaltului guvern al imperiului Rusiei ...". Aşadar ziaristul român era demult în atenţia serviciilor secrete ruseşti, care abia aşteptau să se răfuiască cu el. Au reuşit să se răfuiască cu el datorită alianţei dintre împăraţii Austriei şi Rusiei în vederea înăbuşirii revoluţiei. Suprimarea gazetei a venit tot de la un general rus! Spre sfârşitul revoluţiei, generalul Lüders le-a scris autorităţilor de la Sibiu ca *Gazeta de Transilvania* „să fie sugrumată cu orice preţ, pentru ca: în această criză europeană, citind românii de dincolo (Moldova şi Ţara Românească – n. ns.) faptele naţionale şi bravurile transilvănenilor să nu-i ia ca exemplu foarte periculos pentru cel mai de aproape viitor". Generalul Lüders ignora faptul că moldovenii şi muntenii aveau motivele lor proprii pentru a declanşa o revoluţie; aşa cum s-a şi întâmplat în Moldova încă din luna martie 1848. Temerile lui Lüders şi ale altora nu erau însă fără temei. *Gazeta* avea mare audienţă şi influenţă în celelalte două principate româneşti transcarpatine.

Anchetele efectuate după eşuarea revoluţiei de la 1848 în Muntenia, au scos la iveală din declaraţiile celor anchetaţi, că unele persoane citeau Gazeta de Transilvania, discutau despre evenimentele revoluţionare din Transilvania, prevedeau că în curând se va petrece şi în acest principat asemenea fapte. Se cunoaşte, printre altele cazul profesorului Ioan Penescu

[414] *„Foi comemorative ...",* p. 22

din Bucureşti declarat vinovat pentru că a participat la revoluţie, dar şi pentru că întreţinea relaţii strânse cu „acel exaltat redactor al jurnalului din Braşov", adică cu George Barițiu.

Dar nu numai muntenii şi moldovenii erau dornici să primească ştiri noi din Transilvania, ci şi transilvănenii, la rândul lor, erau nerăbdători să primească ştiri despre primii. În primele săptămâni ale declanşării revoluţiei în Europa, Barițiu le împărtăşea acestora ştiri foarte liniştitoare. El scria: „Publicul (transilvănean n. ns.) stă să ne scoată din casă cu silirea de a împărtăşi novele (noutăţi n. ns.) din vecinile principate. Noi vă încredinţăm din nou că de câte ori ceva merită publicare, pe toată asprimea cenzurii de acolo, nu reţinem; însă dacă nu e nimic însemnatoriu, noi n-avem datină a scrie secături din uliţă, faime goale, care până mâine rămân minciuni. Cine ştie mai multe pentru ce nu ne scrie"[415].

În realitate, G. Barițiu primea corespondenţe, scrisori şi ziare, de la corespondenţii săi din principate şi de la prietenii săi Ioan Maiorescu, Aron Florian, Pavel Vasici şi mulţi alţii. Articolul este scris cu prudenţă tot din cauza cenzurii. În acea perioadă, G. Barițiu credea încă în promisiunile făcute Ţărilor Române prin tratatul de la Adrianopol. El încă mai credea în acea perioadă că la adăpostul Tratatului de la Adrianopol, Ţările Române, vor continua procesul democratizării vieţii politice româneşti. În acest sens el scria: „Nu e adevărat că oştirile muscăleşti ar fi călcat pe pământ moldovean, şi credinţa noastră este ca ele, neavând nici o pricină binecuvântată, nici că vor vrea intra vreodată. Au nu ştim noi că guvernele Principatelor, prin tractatul de Adrianopol, sunt recunoscute de *naţionale independente?* Apoi, dar ce atâta spaimă! Fie moldavo-românii uniţi între sine, caute boierii a câştiga simpatiile poporului şi a ţăranilor prin formele (în sens de legalitate – nota editorului) uşurării, apoi nu se teamă de nimic". Şi în cazul revoluţiei româneşti, Barițiu se înşela când credea în bunele intenţii democratice ale claselor şi elitelor dominante indigene şi ale celor aparţinătoare marilor imperii ale vremii. Evenimentele îl vor conduce la formarea altor convingeri, înţelegând – am văzut şi cu altă ocazie – că revoluţiile nu se fac numai prin metode paşnice, ci cel mai adesea prin metode violente. Dar până să ajungă la aceste convingeri, Barițiu a mai expus în publicistica sa multe obiective, metode şi căi prin care românii să-şi transforme existenţa şi să treacă de la stadiul unui popor subdezvoltat la un stadiu înaintat de existenţă materială, culturală, de pregătire şcolară, de viaţă, politică şi morală. El pornea de la ideea că evenimentele europene revoluţionare au deschis şi pentru români o epocă nouă prin care „se vor pune bazele fericirii", că a venit vremea în care „libertatea, egalitatea şi

[415] George Barițiu, *Scrieri social-politice* ..., p. 90.

frăţietatea" ... „va fi a noastră scăpătoare". „Toţi însă ne întreabă cum ne vom folosi şi noi anumit de libertatea tiparului, după ce tiparul ajunse astăzi lumina lumii, apostolatul omenirii, peana încordătoare a maşinei staturilor, osânda nedreptăţii, scutul asupriţilor"[416]. Tiparul, explica Bariţiu, trebuie să devină mijlocul prin care românii vor propaga ideea de unire, deoarece numai prin aceasta „voinţa are tărie". Iar pentru ca voinţa „să se *uneascâ* asupra unor cereri, pretenţii, drepturi, acestea trebuie să se facă cunoscute *tuturor"*. Care este cel mai înlesnitor mijloc de a face cunoscute *voinţele* şi dorinţele, se întreba Bariţiu? „Este *tiparul liber, scăpat de toate ferecările despotice*", răspundea el[417]. Pentru aceasta ne trebuie dascăli buni, lefuri bune pentru ca să nu cadă în disperare, să părăsească pe învăţăcei". Până când tiparul nu va fi liber şi pentru români, iar din rândurile lor nu vor apărea cititori pregătiţi, „cu carte bine însuşită", până când românilor nu li se vor da articole şi cărţi „revărsătoare de lumina ştiinţelor mai înalte şi de politică sănătoasă „până atunci românii nu se vor putea bucura de libertatea timpului, care devine şi un instrument eficient pentru educaţia politică a tineretului, parte integrantă a educaţiei generale, care, ca şi lupta pentru eliberarea socială nu se puteau înfăptui de la sine, ci numai printr-o mişcare conştientă, prin întocmirea unor programe conştientizate, riguros întocmite.

Folosindu-se de tipar şi de relativa slăbire a chingilor cenzurii presei; folosind un limbaj mai moderat, Bariţiu, încerca în prima parte a anului 1848 să contribuie la educaţia populaţiei româneşti prin articole şi studii, în care înfăţişa întregul spaţiu românesc, de pe ambele versante ale Carpaţilor. Referindu-se la procesul revoluţiei, la revoluţie în general, publicistul român relata că prin cuvântul revoluţie nu trebuie să înţelegem „revolte sângeroase, turburări înfricoşate, războaie civile, repezirea statului în anarhie; ferească dumnezeu! Revoluţia nu înseamnă nimic din acestea, ci prin cuvântul revoluţie se înţelege o schimbare totală numai a acelor legi şi guverne care prin nedreptatea lor apăsătoare de popoare nu mai puteau fi suferite şi sub care popoarele gemeau fără a putea scăpa de sub ele decât numai prin o minune"[418]. Deci prin revoluţie, Bariţiu înţelegea schimbarea guvernelor asupritoare şi a legislaţiei nedrepte, înrobitoare pentru marea masă a poporului.

Mişcarea revoluţionară este concepută ca o mişcare politică înnoitoare, care trebuie să fie condusă de un partid, scria revoluţionarul român, ea trebuia să întocmească planuri bine fundamentate, să fixeze obiective şi scopuri bine formulate, care să exprime trebuinţele neapărate,

---

[416] Idem, p. 110.
[417] *Ibidem.*
[418] G. Bariţiu, *Scrieri social-politice*, pp. 126-127.

resimțite în timp și în popor, pe care le impune viața, statornic și cu cumpătare.

„*Politica*, întru înțelesul ei cel drept și adevărat este – scria politicianul român – cea dintâi trebuință a unei partide; oriunde lipsește aceasta, toate silințele sunt numai opinteli mizerabile"[419]. Un lider de partid pentru a conduce cu succes masele la revoluție, trebuie să-și însușească exact acele trăsături generale, ce se impun unui partid (limpedea cunoaștere a obiectivelor, înțeleapta calculare a mijloacelor ce duc la scop, dreapta, conforma lor aplicare, statornica rămânere pe drumul cunoscut ca fiind cel bun, curaj și bărbăție în vederea realizării unor reforme profunde și durabile).

Dar asemenea conducători, observa revoluționarul transilvănean, încă nu se iviseră în primele 6-7 luni ale revoluțiilor din 1848 în interiorul monarhiei austriece. Totuși, el credea încă, în acea vreme, într-o prefacere democratică a statelor din monarhie, a instaurării depline a libertății civile și politice, a asigurării depline a drepturilor naționalităților. Spera că pe viitor aristocrația nu va mai reprezenta patria, cu atât mai puțin națiunea, „ci fiecare națiune se va reprezenta pe sine[420]. Barițiu explica însă că el nu este împotriva dinastiilor, ci împotriva despotismului; mențiune necesară pentru a trece de cenzură.

Barițiu nu s-a preocupat numai de problemele revoluției din Imperiul austriac, ci și de acelea ale Moldovei și Țării Românești. Respingând unele păreri, care negau caracterul de revoluție mișcării începute la 11 iunie 1848 prin Declarația de la Izlaz, Barițiu afirma că Țara Românească a făcut acolo revoluție și nu revoltă. Acea mișcare, explica el, a avut adeziunea și simpatia a totalității locuitorilor, iar opozanții ei au reprezentat numai o frântură a populației locuitorilor, dar aceștia, făceau parte din acea frântură de populație care primiseră de la patrie totul! Ei nu-i dăduseră acesteia nimic.

Deosebirea dintre revoluția din Țara Românească și alte revoluții europene consta, după părerea istoricului transilvănean, în faptul că revoluționarii munteni, au avut de luptat împotriva a două forțe: interne și externe.

„Osebirea între revoluția românilor și altele europene, scria Barițiu, stă într-un singur punct, care este cum că în acele staturi revoluționare până acum nu s-a îmbiat nimeni și cu atât mai puțin au amenințat cineva cu intervenire armată, lucru ce în Țara Românească se făcu și până acum, se

---

[419] Idem, p. 132.

[420] Vezi: *Unele idei politice cu privire mai vârtos la monarhia austriacă*, Foaie pentru minte ...", nr. 47-48/1848.

face şi până în aceste minute, şi se face fără a aştepta întru nimic desfăşurarea şi rezultatele revoluţiei aplicate la patrie. Astfel Ţara Românească (totodată şi Moldova) n-are a se lupta numai cu partida reacţionară din sânul său, ci totodată cu necontenita ameninţare a sabiei tiranului Damocles asupra capului său"[421].

Cu ocazia tratării problemelor revoluţiei din ţările româneşti transcarpatine, Bariţiu, şi-a dovedit încă odată calităţile şi sentimentele sale de bun patriot român. El trata problemele tuturor românilor ca probleme ale lui personale, indiferent în care din ţările româneşti s-ar fi desfăşurat. El atrage, de exemplu, atenţia străinilor ca să ia aminte: generaţia română de la 1848 nu mai poate fi privită ca aceea de la 1828. Acum deşi mai apăsa asupra lor, suzeranitatea imperiului Otoman şi amestecul imperiului ţarist al ruşilor, în conformitate cu Tratatul de la Adrianopole din 1829, elitele româneşti, românii în general, ajunseseră deja la conştiinţa de sine a naţionalităţii române, se reorganizau pe baze cât de cât parlamentare [Obştească Adunare (parlament, ministere etc.)], aveau un început de organizaţie militară etc. „Zeci de mii de români – scria el – stau gata a se arunca în cel mai mare pericol pentru o singură idee îmbrăcată în vorba *naţionalitate*, încât orice tiran, oricare ar trebui să stăpânească pe toţi naţionalii pentru ca să poată subjuga acest pământ. Însă nici atunci nu l-ar putea domni în pace, pentru că capetele acelor căzuţi ar fi capete de hidră: din unul tăiat ar răsări tot câte 7 altele s-ar străplânta (transplanta, transmite) de la tată la fiu, şi noi nu mai cunoaştem mijloace din care aceasta de la 1848 încolo să se mai poată – apăsa şi sugruma"[422].

Bariţiu avea mare încredere în transformările pe care le aştepta el de la revoluţie. Credea că democraţia şi ideea de naţionalitate vor învinge, iar acolo unde românii vor fi majoritari îşi vor câştiga dreptul de a-şi hotărî singuri soarta. Crezând în noul val de democraţie propagat de revoluţiile naţionale, el nădăjduia, că şi românii vor putea să se înţeleagă între ei cu privire la viitorul lor comun. Aceasta nu însemna că el a crezut că imediat după încetarea mişcărilor revoluţionare, românii vor fi liberi şi independenţi, se vor uni într-un singur stat naţional.

Totuşi în prima jumătate a anului 1848 când revoluţiile din Ţările Române, nu fuseseră înăbuşite complet, el scria: „ ... Soarta naţiunii române se va hotărî în Bucureşti şi în Iaşi, iar nu în Cluj, nici în Blaj, nici în Buda"[423]. Bariţiu avea în vedere că unele mari puteri ale vremii, nu vedeau cu ochi buni tendinţa de eliberare naţională de sub dominaţia străină a

[421] G. Bariţiu, *Scrieri social-politice*, Bucureşti, 1962, p. 126.
[422] Idem, pp. 126-127.
[423] Idem, p. 120.

românilor. Se temeau de apariţia unui stat puternic, care le-ar fi încurcat planurile lor expansioniste. E vorba de Imperiul ţarist, Austriac şi Otoman. Ungurii, la rândul lor, doreau să-i asimileze complet pe românii ardeleni, prin deznaţionalizare. Ei participau la revoluţie, dar doreau să păstreze rezultatele pozitive ale acesteia numai pentru beneficiul lor; românilor le acordau drepturi democratice cu condiţia să accepte unirea cu Ungaria şi să renunţe la calitatea de român. Lăsându-se asimilaţi, românii nu vor mai fi consideraţi „venetici", cu drept de locuire în Transilvania, până când „interesele statului ungar o vor cere".

Lupta pe cale publicistică a lui Bariţiu pentru apărarea şi câştigarea drepturilor naţionale, a fost dublată de multiple activităţi îndreptate împotriva feudalismului şi sistemului de robote, care se menţinea aproape intact, mai ales pentru români. Într-un articol din *Gazeta de Transilvania* sub titlul: *Transilvania. Cluj, 25 aprilie*, Bariţiu relata că în Comitatului Clujului comisia de pace a emis o proclamaţie către popor prin care îl sfătuieşte ca până la ţinerea dietei să rămână „în deplină linişte, aşteptând scăparea de robote pe calea legii, iar de nu, - ameninţa proclamaţia – să aibă frică de spânzurători"[424]. Iar în Jurnalul *Jelen* se scria că în Câmpia Ardealului, cea mai mare parte a românilor refuză să mai execute robotele, refuză să mai intre pe pământurile proprietarilor. Românii, se teme ziarul, nu vor avea altă alternativă decât aceea de a deveni hoţi la drumul mare, care vor alimenta spânzurătorile ridicate la marginea satului. Ar fi bine, atrage atenţia Bariţiu, ca aristocraţii feudali să urmeze îndemnul baronului Wesselényi să nu mai umble cu cârpeli urbariale, ci să rezolve odată pentru totdeauna această problemă a Ungariei şi Transilvaniei. În primele luni ale revoluţiei, G. Bariţiu tot mai credea că şi pentru români problemele urbariale se vor rezolva în mod paşnic, concomitent cu rezolvarea pentru celelalte naţionalităţi. Iar toţi nobilii vor consfinţi de bună voie să plătească contribuţii, să satisfacă stagii militare, în mod democratic ca şi reprezentanţii celorlalte clase sociale.

Înarmat cu această încredere în democraţia viitoare, Bariţiu urmărea şi publica în gazetele sale orice mişcare şi dezbatere în presa ungurească, săsească şi a altor naţionalităţi referitoare la dezbaterile cu privire la problemele agraro urbariale.

Într-un articol din Gazeta de Transilvania nr. 45 din 1848, intitulat *Transilvania. Cluj. De la Dietă,* ziaristul transilvănean scria cu mare bucurie: „Iobăgia încetează în tot Ardealul pe toată vecia începând din 18/6 iunie 1848, adică din duminica Sfintei Treimi! Legea prin care poporul transilvan, parte mare român, însă şi unguri mulţi şi câteva sate săseşti, scapă de robia

[424] Idem, p.117.

veacurilor e compusă din 10 paragrafuri şi în 7 iunie se şi trimise la împăratul spre întărire ...”[425] (aprobare). Încrezător în hotărârea Dietei din 6 iuie 1848, istoricul Bariţiu, atrăgea atenţia românilor cu carte, învăţătorilor, preoţilor, funcţionarilor şi altor categorii elitare şi sociale, că nu este suficient numai ca poporul să scape de asuprirea socială de tip feudal. Este necesar, scria el, ca elitele intelectuale să-l înveţe carte pe tot poporul român, să-l alfabetizeze în decurs de 10-20 de ani; altfel va cădea din nou într-o nouă iobăgie, mai aspră decât cea veche. Preoţii şi învăţătorii să obişnuiască poporul cu ideea „că el într-adevăr este proprietar, adică stăpân pe moşioară tocmai ca şi cel mai avut şi mai trufaş domn”. „Că este dator, în interesul familiilor şi al naţiunii, a păstra acele moşii, a nu le vinde la nicio întâmplare, a nu se amăgi de nimeni, a socoti că proprietatea de pământ *este cea mai sigură* domnie şi avere. Să-l înveţe pe popor să îmbine activităţile agricole cu activităţi şi munci neagricole, aparţinătoare de industria de casă şi meşteşuguri, în zilele libere în gospodăria proprie să muncească la alţii pentru bani, pentru a-şi cumpăra multe alte lucruri de care va avea nevoie în gospodărie; să-i înveţe să lucreze pământul, după metode raţionale, productive: să-i îndemne pe ţărani să-şi dea copii la şcoală.

Dar dacă Bariţiu în primele ore şi zile de entuziasm, scria în nr. 45 al Gazetei de Transilvania cele de mai sus, peste puţin timp tonul său se va schimba. Foarte curând, în 6 iunie 1848 Dieta Transilvaniei votase unirea Transilvaniei cu Ungaria, condiţionând rezolvarea problemelor legate de reformele agrare de acceptarea de către români a Unirii, adică, de încorporarea Transilvaniei la Ungaria. Cum românii n-au acceptat în covârşitoarea lor majoritate unirea cu Ungaria, guvernul ungar a amânat şi el rezolvarea problemelor agrare pentru români, reluând-o mai târziu, prin anii 1853/54 şi 1855. „... Ungurii, în loc să se înţeleagă cu noi, ei – scria Bariţiu – ne disprețuiesc şi ne ameninţă cu spânzurători. Trufaşii de ei cât sunt de orbiţi! Credem însă că peste puţin îşi vor veni în simţiri, până încă nu este prea târziu”[426].

În ciuda jignirilor pe care le aduceau ungurii românilor, Bariţiu îi îndeamnă pe conaţionalii săi la calm, să nu răspundă prin aceleaşi metode. El spune că alianţa între români şi unguri ar fi cea mai bună cale de convieţuire. Dar românii să facă alianţă cu ungurii „numai pe temeiul deplinei egalităţi, cu respectarea strânsă a naţionalităţii noastre”[427].

Pericolul era mare nu numai pentru românii transilvăneni ci pentru toţi românii de pretutindeni. Armele folosite împotriva românilor erau de

---

[425] George Bariţiu, *Scrieri social-politice*, p. 121.
[426] *Ibidem*, p. 122.
[427] *Ibidem.*

natură foarte variată, nu numai cele legate de folosirea violențelor împotriva lor. Se foloseau arme de natură politică, istorică, psihologică, religioasă, de denaturare a adevărului în general. Iar în Transilvania, ungurii continuau politica de deznaționalizare a românilor, ignorându-le calitatea de cetățeni cu drepturi depline ai principatului.

Deosebit de periculoasă era însă starea de divizare a românilor în cele două mari confesiuni: ortodoxă şi greco-catolică. Organele guberniului unguresc de la Cluj şi Budapesta, voiau să se folosească de existența acestor două confesiuni pentru a-i menține pe români divizați, diminuându-le şansele în lupta pentru realizarea obiectivelor revoluției legate, în primul rând de aplicarea reformelor agrare şi de unitate națională. *„În zilele acestea se răspândiră două ştiri,* Bariţiu nu este de acord cu intenția guvernului de a constrânge pe români, pornind de la considerente *confesionale* – să se țină un congres la Blaj şi altul la Sibiu. La primul să participe greco-catolicii şi la celălalt greco-ortodocşii. Cel dintâi congres – scria Bariţiu – va da cea dintâi probă dacă am ajuns sau nu la maturitate politică ... Nu opinia unuia sau altuia, ci judecata totului, reprezentată prin majoritate, va avea a determina punturile petiţiunii noastre"[428]. Aşa este, după părerea lui, în toată Europa luminată, „aşa trebuie să fie şi la noi". Deci Bariţiu le sugera românilor să accepte regulile democrației europene, dându-le dovada adversarilor, nu numai că suntem popor matur din punct de vedere politic, ci că au învățat şi cele mai avansate metode de autoconducere.

Dar se pare că reprezentanții guvernelor maghiare, aristocrația şi elitele intelectuale ungureşti nu învățaseră – şi sigur nu voiau să învețe nimic de la istorie – că românii erau un popor şi o naționalitate deja formate, conturate, cu un profil cultural şi mod de gândire şi de existență materială proprii, cu religia proprie etc. etc. Ei continuau să-i considere pe români popor de „venetici", fără cultură şi profil psihologic propriu, incapabili să se conducă de sine stătător. De aceea ei, conştienți fiind că nu vor mai putea împiedica desfăşurarea unui congres unic național românesc, au adoptat altă poziție. Fără să renunțe la limbajul violent, plin de amenințări, reprezentanții publicisticii ungureşti se erijează deja în dascăli ai poporului român, dându-le lecții ce hotărâri să ia la Blaj în numele poporului român. Li se recomandă românilor „ca în adunarea națională de la Blaj să nu facă altceva decât să primească uniunea cu Ungaria *fără nicio condițiune,* zicând că prin aceea țăranul deodată se scapă de robote, religiunea i se recunoaşte de primită şi să nu mai umble cerând şi pretinzând o a patra naționalitate; căci prin aceea s-ar

[428] *Ibidem*, p. 119.

împiedica cauza uniunii şi atunci toate relele de acolo provenitoare s-ar sparge în capul românului"[429].

Liberalismul, noua cultură existentă în Ungaria, ştergerea robotelor, preziceau ungurii, vor crea de la sine egalitatea românilor cu ungurii, fără să-şi piardă naţionalitatea. Bariţiu răspunde, crezând încă în democraţia revoluţionarilor unguri, că de se va face sau nu Uniunea, românilor nu le este frică, pentru că după legile naturii este imposibil „ca un vas mai plin să-l poţi deşerta în altul mai mic"[430].

La Blaj, dacă românii, îi avertizează Bariţiu pe unguri, îşi vor concentra ideile ... vor forma o opinie publică pe care nici baionetele, nici linguşirile din ziua de astăzi, nici ameninţările cu cele 80 de mii de secui ce le vedem figurând tot în jurnalele de la Cluj nu vor fi în stare a o sfărâma, pornind din principiul din care porneşte toată lumea: *libertate, egalitate,* apoi *frăţietate"*[431].

Bariţiu a fost nevoit să lupte nu numai împotriva unor publicişti, exponenţi ai concepţiilor aristocraţiei, guvernului şi altor cercuri naţionaliste maghiare din Ungaria şi Transilvania, care continuau politica de nerecunoaştere a românilor ca a patra naţiune în stat. Concepţii asemănătoare susţineau şi saşii din Transilvania. De aceea la 10 mai 1848, răspunzând unui articol apărut în presa săsească de la Braşov, prin care era contestat dreptul românilor de a fi recunoscuţi ca a patra naţiune, el anticipa unele idei care vor fi susţinute cu fermitate în hotărârile ce urmau a fi luate de către Adunarea generală de la Blaj din 3/15 mai 1848: „Noi mai înainte de a şti rezultatul adunării generale de la Blaj, îi răspundem scurt că românii atât de pătrunşi de trebuinţa cerinţelor politice, pe care până acum nu le avură, încât ... o mai străformare politică cu totala trecere din vedere a naţiei române, astăzi anevoie s-ar putea duce la împlinire, fără a nu trage după sine urmări nedorite". Din paginile unor capitole anterioare a reieşit, că saşii nu au avut întotdeauna o atitudine prietenoasă faţă de români, patriciatul lor adoptând aceeaşi atitudine ca şi aristocraţia maghiară respingere şi nerecunoaştere a românilor de cetăţeni ai Transilvaniei cu drepturi depline .

x

În calitate de publicist, chiar cu riscul de a-şi atrage mânia cerberilor cenzurii, Bariţiu a apărat interesele întregii naţiuni române din toate provinciile şi statele româneşti. A apărat însă, în acelaşi timp, şi drepturile ţărănimii din toate ţările şi provinciile cu populaţie românească de a se

---

[429] *Ibidem.*
[430] *Ibidem*, p. 120.
[431] *Ibidem.*

elibera de sub jugul feudal. În publicistica sa, el a analizat situaţia ţărănimii române din Transilvania, a descris unele deosebiri ale stării sociale ale acesteia în comparaţie cu cea din Moldova şi Ţara Românească, deosebiri referitoare la formele de proprietate, deosebiri în ceea ce priveşte modul cum au trecut pământurile ţăranilor în stăpânirea aristocraţilor, nobilimii funciare a boierilor şi altele.

Proprietatea, împărţirea ei nedreaptă reprezintă, după George Bariţiu, cauza fundamentală a revoluţiei de la 1848. El va dedica acestui subiect o seamă de studii şi articole chiar în toiul revoluţiei anului 1848, pe care le-a publicat în presa sa, încercând astfel să domolească spiritele, să aducă pacea şi liniştea în ţară. Nu a reuşit s-o facă, ostilităţile au continuat, soldându-se cu pierderi de partea tuturor. Cele mai mari pierderi suferindu-le românii. Câştigaţi nu au fost nici ungurii, nici saşii, care au fost obligaţi de evenimentele istorice ulterioare să accepte dorinţele românilor de eliberare socială şi naţională de sub dominaţia austro-ungară şi unirea Transilvaniei cu „Ţara mamă": România la 1 dec.1918.

Referindu-se la cauza principală a disputei dintre părţile beligerante ale revoluţiei, Bariţiu scria: „... punctul principal asupra căruia purtăm dispută înverşunată unii cu alţii *Este proprietatea*"[432]. Problema cea mai delicată a revoluţiei, proprietatea asupra pământului, observa Bariţiu, nu este însă o problemă nouă. Ea a turburat spiritele şi în timpul antichităţii şi în secolele XVIII-XIX în Europa. În ţările apusene problema proprietăţii agrare era însă deja rezolvată, marea majoritate a ţăranilor erau proprietari de pământ. În unele ţări problema pământului, explica Bariţiu, s-a rezolvat prin folosirea violenţei, în altele pe cale paşnică, prin voinţa majorităţii.

În Ungaria şi Transilvania aristocraţia maghiară a consimţit mai greu să înfăptuiască reforma agrară în vederea desfiinţării robotelor şi a împroprietăririi ţăranilor. Ea s-a opus în special împroprietării ţăranilor români. Pentru a abate atenţia de la această arzătoare problemă, aristocraţia ungară răspândea zvonuri că în rândurile ţărănimii circulau ideile comuniste, care au pătruns şi între ţăranii români. Aceştia o făceau însă din ură naţională, cerând ca să se împartă absolut toate proprietăţile şi să-i desfiinţeze pe marii proprietari. Cercetând problema, Bariţiu a ajuns la concluzia că pământurile moşiereşti (alodiaturile)erau revendicate şi atacate de foştii iobagi unguri, acelaşi lucru îl făceau şi secuii în Trei Scaune, care ocupau pădurile şi fâneţele mari ale familiilor baronilor Apor, Tompa, Szentivanyi ş. a. pe la Bicfalău, Uzon, Zagon, Taria ş. a. Însă despre aceste incursiuni secuieşti, gazetele din Cluj nu suflau nici o vorbă. „Iobagii secui nici robote, scria Bariţiu, nu mai făceau de mult".

---

[432] G. Bariţiu, *Scrieri social-politice*, p. 128.

Nici iobagii unguri, nici cei români şi nici cei secui, afirma publicistul transilvănean nu-i urau pe unguri. Ei vedeau că toţi iobagii munceau, transpirau, pentru marii proprietari aristocraţi.

Totuşi, de ce ţăranii vătămau, atacau proprietăţile marilor proprietari, cum justificau ei această atitudine? Răspunsul era simplu. Cercetând originea proprietăţilor, ţăranii aflau că din 100 de proprietăţi cel puţin 80 de proprietăţi, cutare fânaţ, agru, pădure, drept de moară ş. a. erau odată, înainte cu 10-15-20 de ani şi anumit înainte de 1820, „sau loc al comunităţii, sau al vreunei biserici, sau moşie iobăgească rămasă părăsită prin moarte, prin alungarea sau prin emigrare de foamete; asemenea moşii ţăranii le repretind şi le reapucă"[433] (recuperează).

În fond ţăranii recuperându-şi pământurile, îşi luau înapoi ceea ce le aparţinuse lor, familiilor sau apropiaţilor lor, care le-au fost jefuite de către marii aristocraţi. Simţeau că este dreptul lor. Acesta nu era comunism, după părerea lui Bariţiu, ci era cel mai fierbinte simţ de proprietate, pe care niciun fel de feudalism nu l-a putut sugruma.

Proprietatea moşierească din Ungaria şi Transilvania bazată pe marea proprietate feudală, care a refuzat orice reformă socială - spre deosebire de cea din ţările în care s-au efectuat reforme sociale, inclusiv în proprietate – a rămas în continuare baza unei economii şi gospodăriri înapoiate, slab productive. Aceeaşi lipsă a reformelor în proprietate a generat şi un organism social, care, la rândul lui, a menţinut populaţia ţării într-un climat lipsit de învăţătură, de stimulente pentru o bună economisire, cheltuind mai mult decât câştigă. Urmarea a fost: toate marile moşii, concentrate în mâna a 200-300 de mari aristocraţi, care-şi asigurau veniturile pentru cheltuieli, mai puţin din moşii şi mai mult din funcţiile pe care le aveau la stat; moşiile rămâneau prost gospodărite. Aceşti aristocraţi şi mari magnaţi se opuneau cu cerbicie reformelor agrare, a rezolvării situaţiilor legate de problemele agrare şi moşierimii cu moşii mai mici. Aceştia, scria Bariţiu, se temeau că dacă moşiile lor vor fi împărţite ţăranilor, ei vor deveni muritori de foame.

Bariţiu considera că teama acestei categorii de proprietari funciari era deşartă. „Statul, adunarea constituantă, va putea determina un număr de pogoane de la care mai sus proprietarii nicidecum nu vor fi datori a lăsa în mâinile ţăranilor. Acea parte a moşiei va fi un echivalent la alodialele Ungariei, Germaniei ş. a., sau, cum le zicem „locul curţilor". Peste aceasta să nu pierdem din vedere *despăgubirea* ce va urma"[434]. În cazul când mai rămâneau ţărani neîmproprietăriţi şi aceste cazuri, scria publicistul român,

---

[433] *Ibidem*, p.124.

[434] G. Bariţiu, *Scrieri social-politice*, pp. 129-130.

puteau fi rezolvate. Statul avea tot dreptul să colonizeze şi să împartă ţăranilor pământ din domeniile statului şi din ale mănăstirilor, care în acea vreme nu mai corespundeau scopului originar.

Deci, după analiza şi calculele făcute de George Barițiu, la 1848, problema agrară se putea rezolva uşor, fără violenţe, fără sacrificii umane, fără război civil. Şi totuşi nu s-a rezolvat. De ce? Răspunsul în expunerea din capitolul următor.

Onorându-şi calitatea de publicist al românilor, care conducea o gazetă ce devenise organ de publicitate al românilor de pretutindeni, George Barițiu va oglindi în paginile gazetelor sale situaţia şi mersul revoluţiei din toate teritoriile locuite de români. Desigur, aceasta a înfăptuit-o numai în măsura în care i-a permis-o cenzura şi evenimentele ulterioare Adunării de la Blaj din 3/15 mai 1848. Unele referiri şi analize le-am expus în paginile anterioare, altele, mai ales cele legate de problema agrară vor fi menţionate în paginile următoare.

Referindu-se la problema agrară şi disputele dintre ţăranii moldoveni şi munteni, pe de o parte şi moşieri pe de altă parte, Barițiu afirma că şi în Principate mai întâi au fost ţăranii, apoi „boierii şi toţi veneticii", mai întâi poporul, apoi toţi despuitorii lui". S-a întâmplat şi aici ca şi în Transilvania: răpitorii de pământ dădeau „ţăranului din pământul răpit odinioară (înainte cu veacuri) tot de la el, atunci când se puseră tiranii în capul lui"[435]. Într-un dialog cu boierii de peste Carpaţi, Barițiu le aminteşte acestora că ţăranul după ce a zăcut sute de ani în dispreţ, maltratat şi mai rău ca vitele, îi roagă să nu le mai ia ce nu este al lor. Boierii, în loc să le facă dreptate ţăranilor, îi înfruntă spunându-le că „ei l-au dat ţăranilor", că ei, proprietarii, de atunci stăpâneau în mod legitim moşiile, că ei nu sunt de vină dacă strămoşii lor i-au despuiat. Nici despăgubirile promise prin constituţie, amintea publicistul transilvănean, nu i-a convins pe boierii moldo-români să-i împroprietărească pe ţărani. Dar ei, boierii, avertiza Barițiu, nu vor putea frâna procesul istoric implacabil al desfiinţării stărilor feudale din ţările române. Li se va întâmpla şi lor ceea ce li s-a întâmplat aristocraţiilor din Ungaria şi Transilvania, care au pierdut claca, iobăgia şi dijma. „Scris este că de ceea ce încongiuraţi nu veţi putea scăpa. Însă toate la timpul lor, cum cere legea naturii, pe care mânia şi trufia dv. Nu o va putea schimba ... Voiţi a pune temeiul unui război european, al cărui cont îl veţi plăti tot dvs. mai scump decât toate popoarele, iar până atunci pace încă nu veţi avea chiar între dvs., ci vă veţi sfâşia cumplit unii pe alţii. Şi ruşinea de

[435] *Ibidem*, p. 125.

fugari şi pata de vânzători cu ce o veţi spăla de pe numele dv.? Până când să mai râză Europa de purtarea dv.?"[436]

Desigur o asemenea critică directă, fără menajamente făcută marilor boieri moldoveni şi munteni de către George Bariţiu a stârnit reacţii vehemente din partea acelora. Bariţiu le reaminteşte că aşa cum de concesii făcute ţăranilor nu au scăpat marii proprietari din ţările în care feudalismul fusese înlăturat, nu vor scăpa nici ei. Spiritul veacului nu poate fi frânat, nu ţine seama de capriciile şi egoismul nimănui. Boierii români ocolesc adevărul istoric, interpretează istoria cum le convine lor. Boierii români respingeau ideea de fraternitate şi egalitate, visau chiar şi la faptul că din revoluţie vor trage foloase, vor fi, în continuare scutiţi de a contribui la cheltuielile generale ale patriei, dar visau să primească, nu să dea, din casa publică a ţării, să-i exploateze pe ţărani în continuare, să folosească justiţia în interesul lor ş. a. Jurnalistul român îi avertizează că ceea ce au păţit aristocraţii din Pesta şi Viena li se poate întâmpla şi lor. Cei ce-şi puneau nădejdea în faptul că Rusia îi va scăpa de mânia populară în cazul unei crize se înşelau. „Fraţilor aristocraţi, scria Bariţiu, vă mai rugăm odată pe tot ce aveţi mai sfânt şi scump, nu vă tăieţi (rupeţi, despărţiţi n. ns.) de către popor, nu-l mai socotiţi pe acesta de minorean (imatur, necopt), orb şi neputincios; depuneţi orice mască cu care nu veţi mai înşela pe nimeni, fiţi sinceri şi mai înainte de toate *patrioţi generoşi, naţionalişti, români fierbinţi*, părăsiţi orice cochetărie periculoasă cu străinii, aveţi credinţă în patrie, în naţie, în spiritul veacului nostru, căci fără credinţă, pe Dumnezeu, vă jucaţi cu viaţa ..."[437].

Preocupat de soarta, de viitorul ţării, Bariţiu atrăgea atenţia elementelor conservatoare atât din Transilvania cât şi din Moldova şi Muntenia, că lipsa dorinţei elementelor conservatoare de a rezolva problema agrară, de a-i împroprietări pe ţărani va duce la dezbinarea ţării, la lupte interne, la război civil. Ţările Române vor rămâne astfel dezbinate, sfâşiate, ca urmare, ele vor fi uşor cotropite „pentru totdeauna, încât necum fiii noştri, ci nici noi înşine să nu mai putem zice: acest pământ, acest unghi al lumii este patria noastră, este ţara noastră a românilor, afară de aceasta noi nu avem alta; când nu ne-am bucura şi de aceasta, am deveni fugari pe pământ, părăsiţi, exilaţi în toată lumea, obiect al batjocurii tuturor"[438].

Desfăşurarea evenimentelor politice şi mişcările sociale din cea de a doua jumătate a anului 1847 şi prima jumătate a anului 1848 i-au relevat lui Bariţiu, că pentru români revoluţia are un dublu aspect: social şi naţional, că fără eliberarea socială nu vor obţine eliberarea naţională, reciproca fiind

---

[436] *Ibidem.*
[437] *Ibidem*, p.131.
[438] *Ibidem*, p.128.

valabilă şi ea. Totodată Bariţiu a înţeles că fără organizarea politică, şi militară, dacă va fi cazul românii nu puteau obţine nimic de la aristocraţia ungurească, hotărâtă să-i desfiinţeze pe români ca naţiune indiferent de natura mijloacelor pe care le-ar folosi. Mai mult, adepţii „restaurării integrităţii Ungariei" înţelegeau prin acest termen „nu numai desfiinţarea autonomiei Ardealului şi încorporarea Croaţiei şi Sloveniei, împreună cu teritoriul militarizat, ci chiar şi încorporarea Galiţiei, Moldovei şi Munteniei". Deci revoluţionarii unguri nu s-ar fi oprit pe versanţii Carpaţilor; le trebuia să ajungă la Prut, pe malurile Dunării şi poate şi până la vărsarea acestui fluviu şi Marea Neagră. Cu alte cuvinte voiau „deschidere la mare".

Pericolul tot mai evident, la care erau expuşi românii, a fost perceput de Bariţiu în sensul că el nu se mai poate mărgini la lupta prin intermediul gazetelor; venise vremea să se încadreze nemijlocit în formele de mişcare şi lupte organizate ale întregii naţiuni.

C. George Bariţiu, participant şi analist al evenimentelor revoluţiei din Transilvania de la 1848-1849

Implicarea nemijlocită a lui George Bariţiu în mişcarea revoluţionară a românilor transilvăneni s-a realizat în mod treptat. El a sprijinit categoric, iniţiativa românilor transilvăneni de a se ţine un singur congres naţional al lor şi nicidecum două adunări separate ale celor două confesiuni: ortodocşii şi greco-catolicii. Iar în data de 10 mai 1848, le răspunde tăios saşilor printr-un articol în presă, care prin publicaţia lor de la Braşov, contestau dreptul românilor de a fi recunoscuţi ca a patra naţiune în stat.

Debutul participării directe în mişcarea naţională nemijlocită a revoluţiei s-a înfăptuit în data de 2/14 mai 1848 când, în fruntea unei importante delegaţii de braşoveni, din care făceau parte deja cunoscute personalităţi ale culturii române transilvănene: Ioan Popasu, Andrei şi Iacob Mureşanu, Ioan Bran, George Bariţiu a sosit la Blaj, unde a îndeplinit un rol de primă mână în desfăşurarea lucrărilor Marii Adunări Naţionale de la Blaj din 3/15 mai 1848. Mărturie stau în această privinţă bogata sa activitate în cadrul şedinţelor, substanţialele sale propuneri la programele revoluţiei române, exprimate cu mare claritate, funcţiile îndeplinite în timpul desfăşurării, precum şi prestigiul deosebit de care s-a bucurat în rândurile participanţilor mişcării naţionale.

La sfârşitul lunii aprilie, începutul lunii mai relaţiile dintre români şi unguri erau foarte încordate, atmosfera era foarte încărcată: iată cum le descrie Bariţiu: „partida lui Kossuth se ţinea şi se proclama de singura patrioată, de monarhia habsburgică nu mai voia nici să audă; cei mai mulţi

din ei pardon în lupte deschise nu dădeau, iară anume exterminarea românilor care ţineau la dinastie o mărturiseau pe faţă şi oriunde li se dădea ocaziune o şi executau, ... în cazuri nenumărate"[439]. Conducătorii revoluţiei maghiare, fie ei din Ungaria propriu-zisă, fie din Transilvania, au încercat să pună în aplicare în perioada 18 oct. 1848 până în martie 1849 toate *metodele cunoscute* dintre cele mai violente în vederea exterminării poporului român. În ajutorul ungurilor au venit şi un număr considerabil de foşti generali, colonei şi alţi ofiţeri străini, polonezi, germani, italieni, englezi, lucru neprevăzut de austrieci, ceea ce i-a înfuriat foarte tare, răspunzând şi ei tot cu violenţe împotriva revoluţionarilor maghiari.

La rândul lor, ungurii nutreau sentimente de dispreţ şi ură nu numai către poporul român, ci şi către celelalte naţionalităţi conlocuitoare. Unii publicişti, nota Bariţiu, explicau ura, vărsările de sânge şi distrugerea de bunuri materiale, ca fiind un rezultat al tiraniei iobăgeşti. Bariţiu admite că şi împilarea feudală cu toate formele ei violente asupra iobagilor a jucat un rol important în izbucnirea revoluţiei şi a duritătilor folosite. Dar această formă violentă generată de duritatea opresiunilor feudale, îşi avea explicaţia ei pentru anul 1848, însă numai în acele localităţi, în care feudalii nu au vrut să recunoască emanciparea iobagilor sancţionată de noile legi de emancipare, au aplicat şi în acel an forme tiranice, au scos asupra poporului „execuţiuni militare împreunate cu daune foarte mari, cu bătăi, execuţiuni de la 30-50 până la 100 de bețe, precum şi închisori puturoase"[440]. Au fost însă şi alte cauze grave ale urii ţi înverşunării dintre popoare. Pe unele din acelea le-a simţit puternic clerul şi toţi ştiutorii de carte, pe altele şi ei şi întregul popor.

Dar aceasta nu a fost totul. A existat o şi mai dureroasă şi arzătoare cauză, care se perpetua de veacuri, de generaţii întregi, pe care nu voia s-o curețe nimeni, s-o spargă, s-o vindece, era, scria G. Bariţiu, *iobăgia spirituală*, erau „legile informe, prin care imensa majoritate a locuitorilor ţării noastre fusese declarată şi tratată numai ca străină şi suferită până la buna plăcere a celorlalţi locuitori, a minorităţii"[441]. Aceste legi, care-i considerau pe români „venetici", toleraţi, până când o va cere interesul celorlalte naţiuni erau, după părerea publicistului român, cele mai informe şi blestemate legi de pe suprafaţa pământului „la al căror auz sângele se ridică în faţa românului". Cu toate încercările de secole, ale aristocraţiei nobiliare de a le face viaţa românilor imposibilă şi să emigreze în România sau Bucovina, românii constituiau la anul revoluţiei 1848 2/3 din populaţia

---

[439] *Părţi alese din Istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă*, vol. I, Sibiu, 1889, p.62 Mai departe: *Părţi alese* ... vol. I p. ...

[440] *Ibidem*, p. 63.

[441] *Ibidem*, p. 64.

Transilvaniei şi doar 1/3 din total revenea celorlalte naţionalităţi conlocuitoare.

Lipsa aproape totală de şcoli pentru români, de mijloace pentru cultură, imposibilitatea aproape absolută de a obţine funcţii publice, chiar şi, în cazul celor cu şcoală, erau şi ele forme de iobăgie pentru români.

Românii, dar şi alte popoare nemaghiare, pentru sarcinile financiare grele fixate de stat, doreau să înveţe în limba lor, nu voiau să mai fie tratate mojiceşte, disprețuite, batjocorite, insultate cu nume ruşinoase. Acest mod de comportare al ungurilor faţă de români şi alte naţionalităţi era şi el considerat una din formele mentalităţii feudale din Ungaria. Ungurii se uitau cu dispreţ la români, îi disprețuiau, îi ţinea la mare distanţă, aveau maniere crude faţă de români, dar şi faţă de alte naţionalităţi.

Expresii ca *„neamţul porcu de câine", valahul tâlhar, armeanul gámbetz, „jidovul mizerabil"* puteau fi auzite foarte des chiar şi în cercurile cultivate ale societăţii maghiare.

Bariţiu aduce dovezi din scrierile unor autori unguri care recunosc că „maghiarul este înfumurat, trufaş, faţă de alte naţionalităţi. De aceea lor le este greu „a cuceri şi a contopi". În decurs de veacuri „maghiarii nu au fost în stare de a-i închega pe locuitorii ţării de diverse limbi într-un popor unificat. Precât au şi cucerit maghiarii întru o mie de ani, au să mulţumească aşezămintelor ţării întemeiate cu privilegii aristocratice. Au cucerit coroana cu diplome nobiliare, cu posesiuni exclusive de pământ şi cu avicitate, cu dreptul de legislatori, de a purta funcţiuni şi urme, nu însă cu literatura şi arta, cu şcolile noastre şi cu mai presus de toate nici cu afabilitatea şi cu virtuţile noastre sociale"[442].

Bariţiu aduce adeseori în lucrările sale exemple de scriitori unguri, care recunosc faptul că naţiunea lor este trufaşă, se crede aristocratică în comparaţie cu alte naţionalităţi. Ungurii trufaşi te tratează frumos, dacă erai de altă naţionalitate, numai când se apropiau alegerile municipale sau dietale" („iubite amice" sau „dulce frăţioare" erau cuvinte auzite de funcţionari şi boiernaşi numai înainte de alegeri).Iar până la 1848 aristocraţii maghiari pretindeau să le vorbeşti cu „Măriia Ta Domnule" „Illustrisime Domnule Graf" ori „Baron". Ei nechemând pe nimeni cu titlul de onoare câştigat pe merit prin ştiinţa, artă, industrie, comerţ, serviciu îndelungat la stat; toate acestea nu cumpăneau nimic în ochii aristocraţilor unguri; chiar şi pe cei din naţiunea ungară îi tratau cu dispreţ: numai cei care au herezit (moştenit – n. n.) domenii mari şi s-au născut din grofi şi baroni cine ştie din câte generaţiuni, meritau în ochii lor titulaturile de mai sus; apoi cum era să

[442] *Ibidem*, p. 66.

atragă aceştia pe romani şi pe alte naţionalităţi către sine?"[443] se întreba Bariţiu.

Cum era aristocraţia, aşa erau şi legile aristocraţiei, recunoşteau chiar şi unii unguri, în scrierile lor.

Aristocraţia maghiară era la 1848 cea mai dură, mai sângeroasă şi violentă aristocraţie din Europa. Dar, bineînţeles numai în Transilvania. Nicăieri nu se mai vedea ca în Transilvania „furcile cu spânzurătorile ridicate în permanenţă pe la toate comunele, la mai multe şi câte o ţeapă de lemn înţepenită bine alăturea cu furcile de pământ. Furcile şi ţeapa sau frigarea erau simbolul potestăţii aristocratice"[444]. În lipsă de biserici, în unele localităţi, era ridicată câte o cruce mare de lemn sau de piatră, care îndeplinea rolul de adeverinţă „că ţara nu este locuită de popoare mahomedane. În localităţile mai importante în schema de funcţiuni a comunei sau oraşului exista şi postul de hoher sau henker, româneşte numit şi gâde sau călău. Erau şi localităţi în care acest post era vacant. Era un semn că marii privilegiaţi unguri tot mai ţineau ca pedepsele să fie prin spânzurătoare sau tragerea în ţeapă. În multe cazuri, când trecea prin Transilvania vreun străin distins, de rang înalt şi întreba, pentru ce atâtea furci şi hoheri în această ţară, răspunsul – scrie Bariţiu – era foarte prompt: „Un popor venetic, adunătură din alte ţări, cunoscut aici sub nume de valachi şi oláhok, dedat la crimele cele mai cumplite, hoţi, tuciunari, ucigaşi, comunişti de specia cea mai rea, nu poate fi gubernat şi înfrânat decât numai cu cele mai aspre pedepse trupeşti şi cu frica permanentă de moarte".

„Aceste calomnii infame răneau şi înverşunau pe români de o sută de ori mai cumplit decât tirania iobăgească"[445].

Informaţiile date despre români îi prezentau pe aceştia ca fiind nişte oameni în totalitate analfabeţi, beţivi, criminali. Nimic mai fals. Bariţiu bazat pe datele oficiale arată că învăţământul era într-adevăr slab dezvoltat şi nesusţinut de stat. Dar în 1842 erau în Transilvania cel puţin 1.000 de ştiutori de carte, unii absolvenţi de universităţi, institute teologice de grad înalt. Numai în dieceza Făgăraşului cu reşedinţa la Blaj de care se ţinea şi Silvania la 608.575 suflete împărţite pe 1.360 parohii se aflau 63 protopopi şi viceprotopopi. În centru la Blaj existau 18 profesori, 7 canonici ca membri consistoriali, 5 hieromonahi, un seminariu 53 alumni, toţi absolvenţi de facultate filozofică, fără de care nu erau primiţi; alţii aveau şi absolutoriu din cursul de drepturi, teologi nehirotonosiţi, mai erau mulţi profesori pe la şcolile din dieceză.

---

[443] Ibidem, p. 67.
[444] *Ibidem.*
[445] *Ibidem*, p. 69.

La rândul lor greco-răsăritenii cu dieceza la Sibiu, care se întindea peste toată Transilvania, aveau 1.200 de preoţi. La numărul preoţilor trebuiau adăugaţi ştiutorii de carte din regimentele de graniţă, funcţionarii români de la vămi, carantine, minerit, se adaugă şi clasa comercianţilor din Braşov, Sibiu şi alte localităţi, mulţi economi din săsime.

La aceştia mai trebuie adăugată intelectualitatea din Marmaţia, Oradea, Arad, Timişoara, Lugoj, Caransebeş, Bocşa, Oraviţa până la Dunăre. Cei aproximativ 1.000 de ştiutori de carte erau suficienţi pentru a-i informa şi a-i învăţa carte şi pe ceilalţi pentru ca Transilvania să se transforme dintr-o ţară cu o populaţie majoritar analfabetă într-o ţară cu o populaţie ştiutoare de carte în marea sa majoritate – după cum s-a şi întâmplat în realitate, în scurt timp.

Chiar şi pentru unii intelectuali unguri din Transilvania cu vederi mai democratice, dar obişnuiţi să vadă în români numai o masă de indivizi analfabeţi, complet neinformaţi şi lipsiţi de iniţiativă a fost o mare surpriză – relatează Bariţiu – să afle cum că la Blaj, clerul avea ştiri „accelerate şi imediate de la Paris şi Viena „încât au putut ajunge la cunoştinţa unor planuri şi decizii atât de secrete". Aceşti intelectuali încă nu puteau să conceapă că în acea epocă între Aiud şi Blaj poşta comunica de două ori pe săptămână, că la Blaj se citeau *Augsburger Allgemeine Zeitung, Siebenbürger Bote* din Sibiu, *Erdélyi Hirado* din Cluj. Iar Timotei Cipariu ca redactor al ziarului politic *„Organul Luminării"* avea şi *Journal de Debats* din Paris, câteva ziare din Viena, din Pesta, *Gazeta de Transilvania, Foaie pentru minte ..."* de la Braşov, care aduceau ştiri proaspete via Braşov de la Bucureşti, de acelea care veneau de la guvern, de la consulate, de unde se strecurau şi la corespondenţii lui Bariţiu.

Faptul că şi naţiunea română a intrat destul de repede în posesia ştirilor cu privire la revoluţiile din Paris, Viena, Pesta şi alte capitale europene nu a fost un miracol în sine. Era rezultatul unor profunde transformări în mijloacele de circulaţie materiale şi spirituale. Căile ferate construite în câteva ţări din Apusul Europei şi sporirea semnificativă a organelor de presă au contribuit foarte mult la accelerarea atât a bunurilor materiale, a persoanelor şi ideilor. Introducerea vapoarelor cu motoare cu abur a jucat şi ea un anumit rol în această direcţie.

Ştirile despre revoluţia din Paris au avut un impact puternic nu numai asupra unor guverne, popoare, ci şi asupra unor categorii sociale şi chiar indivizi. Într-un fel au reacţionat ţăranii, de exemplu şi în alt fel au reacţionat comercianţii, guvernanţii, tineretul etc. Într-un fel au reacţionat românii în Transilvania, în alt fel au reacţionat ungurii şi în alt fel au reacţionat saşii, ceea ce nu exclude şi unele puncte de vedere comune între unele clase, naţiuni ş. a.

Bariţiu relatează despre o primă reacţie la români, după ce într-o seară în care s-au citit la Casina românească din Braşov ştirile despre revoluţia din Paris, comercianţii locali mai bătrâni, au şi început „să prevadă" că va fi război între Austria şi Franţa „căci aşa s-a întâmplat înainte cu 50-60 de ani. Alţii spuneau că tot în acei ani au venit muscalii şi turcii din ţările româneşti de s-au bătut până la 1812, a mai fost şi faliment de stat, şi câte alte lucruri mari"[446].

La câteva zile, în 13 martie – după ce braşovenii se ocupau cu trecutul din punctul de vedere comercial, a venit şi ştirea despre revoluţia din Viena, iar la 2-3 zile şi despre cea din Pesta. Ştirile acestea au fost răspândite în toată Transilvania de *„Gazeta de Transilvania"* şi *Organul luminării* din Blaj; se mai citeau şi ziarele germane, iar de la Bucureşti veneau „Curierul" lui Eliade Rădulescu când cenzura îl lăsa să apară „Vestitorul lui Carcalechi". În aceste noi împrejurări toţi românii „au început să facă politică", povesteşte ziaristul român. Dar în condiţiile în care în Transilvania exista doar o presă tânără şi aceea supusă unei duble şi triple cenzuri, prea multe cunoştinţe politice nu putea avea publicul românesc. Desfiinţarea cenzurii la Viena şi Pesta, a permis însă, să pătrundă şi în Transilvania ştiri şi idei noi. Ştirile noi au semănat însă şi multă confuzie, dar nu numai în rândurile românilor. Bariţiu relatează şi modul cum au fost interpretate noile ştiri despre revoluţie în Transilvania, atât de către unguri cât şi de către saşi, cele două naţionalităţi conlocuitoare din Transilvania mai importante, după români.

O bună parte din politicienii unguri, făcând abstracţie că sunt înconjuraţi de trei monarhii şi-au fixat drept cuvânt de ordine: *republica*, despre care doar unii înţelegeau câte ceva „Mai mulţi alţi unguri prevedeau în mintea lor desfiinţarea monarhiei austriece şi în locul ei aşezarea unui stat unguresc întreit mai mare decât era Ungaria de atunci, în care adică să intre Galiţia, Moldova, Muntenia şi toate ţările cunoscute sub numele de triunghiul iliric sau ţările Balcane, de la Marea Neagră până la Marea Adriatică"[447].

La rândul lor, saşii, cu toate că aveau multe legături preţioase cu Viena, unde mulţi ocupau posturi de consilieri şi secretari de curte, de avocaţi, de agenţi şi saşi comercianţi în Viena, care se găseau în relaţii intime cu confraţii lor din Braşov, Sibiu şi Sighişoara, având deci posibilitatea să obţină cele mai bune informaţii chiar din capitala imperiului; cu toate acestea au căzut şi ei în confuzie de speriat. Comportamentul curţii li se părea şi lor, ca şi altora, ca o enigmă, greu de descifrat.

---

[446] *Ibidem*, pp. 72-73.
[447] *Ibidem*, p. 74.

Nu va fi deci de mirare şi nici nu le va putea imputa nimeni nimic românilor, dacă în primele luni ale revoluţiilor, s-au găsit şi ei într-o stare de confuzie, până când şi-au fixat şi ei calea pe care trebuiau s-o urmeze pentru a-şi apăra fiinţa naţională.

Românii încep să comunice între ei cu privire la evenimentele curente şi viitorul ţării, la început pe localităţi, pe grupe de profesiuni, comercianţi, profesori, preoţi, tineret şcolar şi universitar, ţărani şi meseriaşi etc. Românii comunică prin scris, se întrebau unii pe alţii ce cred despre evenimentele în curs, ce ţinută trebuie să adopte şi ei, până când au ajuns şi ei la înţelegerea că, numai organizându-se îşi vor impune voinţa împotriva celor ce voiau să-i deznaţionalizeze.

O anumită derută a produs-o în rândurile românilor programul în 12 puncte ale revoluţiei maghiare de la Pesta, sancţionat prin legile de la 11 aprilie 1848. Românii şi-au pus întrebarea cum de au devenit ungurii atât de curtenitori şi le promit atâtea drepturi? Înşelaţi de atâtea ori, românilor nu li se părea lucru curat că li se promitea atâta libertate şi egalitate; ei îşi puneau întrebarea: oare ce se ascunde în spatele acestor promisiuni? Nu este aceasta vreo cursă? Treptat, românii încep să-şi explice concesiunile prin lucruri practice de care erau privaţi prin legile şi aşezămintele ţării. „Braşovenii se întrebau, că dacă va fi libertate şi egalitate de drepturi, atunci dacă îşi vor putea zidi în cetate biserică cu turn şi cu clopote, ceea ce până atunci le era strâns oprit", comercianţii români voiau un consorţiu comercial al lor. Românii îşi voiau şi ei drepturile de cetăţean şi dreptate.

Ţăranii voiau dreptate în procesele pe care le intentaseră pentru recâştigarea unor terenuri care li se răpiseră.

Ţăranii auzind de unirea cu Ungaria au înţeles, că în acest caz ei nu vor mai fi iobagi, că se vor dezrobi, ca să fie şi ei tot atât de slobozi, ca şi cei din Ungaria. Românii din Comitatul Clujului care au aflat mai repede despre emanciparea milioanelor de iobagi din Ungaria, au refuzat să mai execute robotele de două zile pe săptămână pe moşiile aristocraţilor. Dar primii care s-au declarat liberi de iobăgie au fost ţăranii unguri. În altele s-au declarat liberi în acelaşi timp şi ţăranii unguri şi ţăranii români. În acest caz, românii ţineau cu ungurii, după expresia lui Bariţiu, „şi la bine şi la rău". Aristocraţii funciari din Cluj, relatează Bariţiu, au cerut ajutor militar de la secui şi de la comandantul garnizoanei din Sibiu. Mişcarea de revendicare a drepturilor ţăranilor extinzându-se, gubernul de la Cluj cedează pretenţiilor claselor privilegiate şi decretează *legea stataria* peste cea mai mare parte a ţării. Furcile vechi de la 1784 care putreziseră sau dispăruseră au fost înlocuite cu altele noi „din lemne de stejar cioplite în dungi". „Nu se poate descrie – consemna G. Bariţiu – şi doară nici a se crede gradul de ruşine însoţite de mânia produsă prin acea măsură barbară la poporaţiunea rurală şi mai vârtos

la junime, de a voi să inspire cu furci teroare şi spaimă. Precât timp generalul comandant dădea feudalilor asistenţa militară spre a sili pe popor la muncă, acesta tăcea înfundat colcăind de răzbunare'"[448]. Mobilizarea armatei, ridicarea peste tot a instrumentelor de tortură, era modul de tratare a populaţiei româneşti de către aristocraţia maghiară. Aristocraţia maghiară şi monarhia austriacă nu luaseră în seamă că faţă de 1784, populaţia românească evoluase mult, avea un număr mare de elite intelectuale, ofiţeri în armata austriacă, un număr de funcţionari, e drept destul de mic, aveau o elită comercială, destul de puternică din punct de vedere financiar, o elită intelectuală care lucra în Moldova şi în Muntenia, care aveau alt statut în comparaţie cu Transilvania, după cum reieşea am văzut chiar din corespondenţa primită de Bariţiu de la colaboratorii săi trecuţi peste Carpaţi.

Din scrierile lui Bariţiu, dar mai ales din Părţi alese din Istoria Transilvaniei înţelegem că un rol important l-au jucat în revoluţia de la 1848 studenţii şi elevii care reuşiseră, într-un fel sau altul, să înveţe în facultăţile şi şcolile din Transilvania. Până şi conducătorul, ideologul revoluţiei din Transilvania de la 1848, Simion Bărnuţiu, era student la facultatea de drept întemeiată de saşi de la Sibiu.

Primii care au ridicat steagul luptei poporului român împotriva intenţiei de deznaţionalizare a populaţiei româneşti au fost cei 30 de practicanţi români, candidaţi de avocatură de pe lângă Curtea de apel de la Mureş, Oşorhei (Târgul Mureş) (din totalul de 200), veniţi acolo din diferite părţi ale Transilvaniei cu scopul de a se pregăti în vreo carieră. Mulţi din aceştia prin faptele lor patriotice şi naţionale sau prin martiriul lor şi-au câştigat „dreptul la conservarea numelui lor pentru posteritate, precum Basiliu L. Pop, Iacob Bologa, Servian Popovici, Ioan Mărgineanul, Iosif Hodoşiu, Nicolae Solomon, Petru Dobra, Ioan Buteanu, Avram Iancu, Alexandru Papiu Ilarian, Constantin Secăreanu, Constantin G. Ioan, Samuil Poruţiu, Petru Roşca, Ioan Priciu, Dionisie P. Marţian[449]. Cu mulţi dintre aceşti practicanţi, candidaţi de advocatură, Bariţiu va rămâne prieten şi colaborator pentru toata viaţa.

În seara zilei de 23 martie 1848, după primirea ştirilor la Târgul Mureş, despre revoluţiile de la Viena şi Pesta, tinerii maghiari au organizat demonstraţii la care au participat şi tinerii români şi tinerimea săsească ce se găsea acolo. În 24 a III-a 1848 au continuat demonstraţiile tineretului, cu „declamaţiuni şi planuri gigantice". În 25 martie tinerimea maghiară ia iniţiativa întocmirii unei petiţii pe care s-o adreseze direct monarhului „în care se cerea Uniunea Transilvaniei cu Ungaria. Sunt invitaţi s-o semneze şi

[448] *Ibidem*, p. 77.
[449] *Ibidem*, pp. 77-78.

tinerii români şi tinerii saşi. Aceştia din urmă cer timp pentru reflectare şi pentru a primi aprobarea de la mai marii lor, problema fiind deosebit de importantă.

Despre comportamentul tinerilor români, George Barițiu se folosește de relatările lui A. Papiu Ilarian, participant nemijlocit la adunări, dar care s-a folosit şi de informațiile apărute în ziarele românești. După relatările lui A. P. Ilarian, tinerii români erau nedecişi. Unii erau pentru unire, alții n-o voiau nicidecum. Până la urmă junii români, relatează G. Barițiu, au participat la adunarea ungurilor. Doi tineri români au şi luat cuvântul, ținând câte o cuvântare, care nu a fost pe placul ungurilor, mai ales la auzul cuvântului de român. Unul din ei a spus că „semnează Uniunea, însă numai ca român, cu speranța că iobăgia se va şterge fără nicio despăgubire, nici din partea țăranilor, nici din a statului; țăranii ar trebui, după dreptate să primească ei despăgubiri de la aristocrați; dacă se vor respecta şi garanta toate naționalitățile şi limbile din Ungaria şi Transilvania; se va realiza o egalitate perfectă, civilă şi politică; consemnarea în protocolul cancelariilor ca document că numai sub condițiile amintite primesc Unirea. Ungurii nu au fost de acord. Au continuat demonstrațiile cu făclii, cu strigăte: „Uniune sau moarte". Românii şi saşii priveau însă la aceste demonstrații cu îngrijorare. Între timp le-a parvenit şi informația că există pericolul „să li se întâmple ceva rău". Saşii au plecat imediat. Români au mai rămas ceva. Acestora pe 26 a III-a le-a parvenit ştirea de la Blaj că şi acolo studenții şi profesorii şi alți intelectuali au ținut şi mai continuau să țină conferințe cu privire la viitorul națiunii, voiau să ştie ce vor şi tinerii din Târgul Mureş „ca să lucreze cu toții în consonanță".

În aceeaşi seară de 26 martie 1848 s-au adunat în locuința lui Avram Iancu 30 de cancelişti, care după ce au ascultat despre cele ce s-au întâmplat la Blaj şi spiritul care pătrunsese în mişcarea națională de acolo, au luat următoarea hotărâre:

Pe duminica Tomei, după Paşti, toți tinerii câți se află în această mică adunare, cu toți cunoscuții lor civili şi preoți, inteligenți şi țărani, pe câți îi vor putea îndupleca să se afle în Blaj, unde convenind mai mulți să poată face paşii necesari în cauza națională"[450]. Prin ridicare de mâini hotărârea a fost aprobată şi însoțită de următorul jurământ: *„Ne jurăm fraților, că de Duminica Tomei, prin foc şi prin apă şi prin toate piedicile vieții vom veni la Blaj, nu numai noi, ci sperăm că şi alții, care vreau soluția națiunii noastre"*[451].

---

[450] *Ibidem*, p. 80.
[451] *Ibidem*.

Bariţiu reproduce şi câteva nume din rândurile participanţilor consemnate de A. P. Ilarian: Avram Iancu, Samuil Poruţiu, Tordăşianu, Tobias Frâncu, Io. Pinciu, Petru Roşca, Bota, Ioan Mărgineanu, Vasile Vespremianu şi el însuşi, cel care consemnează. George Bariţiu a informat despre acest pas al tinerimii în Nr. 39 al *Gazetei de Transilvania* din acel an. Iată ce scria el: „Pe când câţiva români meditau şi se consultau între sine în tăcere, cum s-ar putea mijloci un congres naţional recunoscut şi de gubern şi de celelalte naţiuni, junimea noastră încălzită de sfântul foc al naţionalităţii, razimată pe dreptul de adunare garantat prin noua constituţiune austriacă şi practicat în ţară de la 15 şi 22 martie nu întârzie a motiva de-a dreptul o adunare pe duminica Tomei la Blaj"[452]. Bariţiu consemnează că a fost nevoie de acest îndemn, mai ales pentru oamenii mai în vârstă, care erau mai prudenţi, mai păţiseră câte ceva în relaţiile cu autorităţile. În schimb tineretul era mai hotărât. Bariţiu consideră că aceasta trebuia să fie atitudinea generală a românilor: hotărârea, curajul, să nu piardă momentul favorabil, căci alt puteau să piardă pentru totdeauna. Bariţiu se considera om între două vârste. Recunoaşte că uneori cumpănea şi el prea mult, ca şi bătrânii. De data aceasta a învins tinereţea, deşi el nu a participat la adunarea de la 25 martie 1848. A sprijinit-o însă din toate puterile.

Studentul Bâlea s-a întors la Blaj cu propunerea tinerilor candidaţi de avocat de a se ţine o adunare de duminica Tomei, chiar în perioada în care elevii de aici plecau în vacanţa Paştilor, pe la familiile lor. Aron Pumnul, profesor foarte iubit de studenţi a întocmit şi el Proclamaţia prin care îi convoacă pe români la o adunare naţională pe 30 aprilie 1848. Proclamaţia lui Aron Pumnul „foarte bine motivată – apreciază Bariţiu – respiră numai pace şi bună înţelegere între popoare". A fost copiată de toţi elevii şi studenţii de la Blaj şi dusă de fiecare în locurile lor de baştină. A fost cea dintâi adunare politică a românilor din Transilvania.

În privinţa revendicărilor legate de robote şi pământ, românii, observă Bariţiu, se înţelegeau destul de uşor între ei. Punctul vulnerabil era însă Uniunea cu Ungaria. Unii acceptau unirea, alţii erau categoric împotrivă. Deci argumente pro şi contra Unirii.

După observaţiile lui Bariţiu, antiunioniştii români din 1848/1849, nu voiau să despartă ţara Transilvaniei de Coroana Ungariei, se opuneau însă din răsputeri fuziunii cu o ţară locuită în mase mari de popoare cu totul străine şi deosebite de neamul românesc. Ei doreau un sistem de autonomie politică, care să se împace bine cu un sistem parlamentar în interiorul monarhiei austriece. Autonomia Transilvaniei o doreau extinsă şi asupra Banatului şi a graniţelor militare, dar cu condiţia ca aceia să scape de jugul

[452] *cf. Ibidem*, p. 81.

bisericesc al clerului sârb, cultura şi cultivarea limbii, a ştiinţelor şi literaturii să aibă condiţii garantate de dezvoltare, alături de libertăţile constituţionale. Ţinând seama de acestea, şi de numărul românilor, nimeni şi nici o putere, credeau aceştia nu-i va putea deznaţionaliza, cultura şi bunăstarea vor înflori, românii nu vor fi cu nimic mai prejos de alte popoare.

În toiul acestor discuţii cu privire la Unire, care riscau să se prea înfierbânte între români *„Foaia pentru minte ..."* ieşi cu un articol mustrătoriu, în care zice disputanţilor, ca să nu se întoarcă roata pe lângă cestiune, ci să iasă cineva cu propuneri pozitive binevenite. „Veniţi încoace, aci să staţi, cutare să voiţi, acestea să pretindeţi înainte de toate"[453].

La câteva zile după acest îndemn la unitate naţională şi accelerarea elaborării unui program clar al mişcării românilor, la 25 martie 1848, a apărut la Sibiu o proclamaţie manuscrisă, al cărui conţinut esenţial era: „Congres naţional român; libertate individuală prin ştergerea iobăgiei, libertatea naţională prin reaşezarea naţiunii române în drepturile sale de a avea dregători şi deputaţi naţionali în dieta ţării; *aşadar nicio uniune cu ungurii,* până când românii nu vor ajunge a trata ca naţiune liberă cu naţiune liberă; pentru că chiar şi republica este numai un despotism afurisit fără de naţionalitate"[454]. Proclamaţia îi cheamă pe toţi românii „să lucreze într-un cuget şi într-un suflet în realizarea ideilor expuse de autorul ei. Tineretul român studios de la facultatea de drept din Sibiu a aflat că autorul proclamaţiei era Simion Bărnuţiu, om de 40 de ani, auditor al cursurilor de drept din Sibiu, după ce, în urma unor procese de la Blaj, a părăsit postul de profesor pe care îl avea acolo.

Din acea zi tineretul din Sibiu a făcut numeroase copii pe care le-a trimis la Blaj şi Cluj şi apoi în toată ţara.

Bariţiu a remarcat imediat tonul politic schimbat al „proclamaţiunii" în comparaţie cu petiţiile din trecut. Dacă în trecut, tonul era de rugă, de plecăciune, acum autorul foloseşte, în numele poporului român termeni categorici „de pretendenţi categorici, pătrunşi de dreptatea cauzei lor".

Proclamaţia lui Bărnuţiu a ajuns la tinerii de la Târgul Mureş în 28 martie. Dar devenise periculos pentru ei de a mai rămâne în localitate. Deci s-au îndepărtat şi ei, ca şi saşii, de Tg. Mureş. Erau deja denunţaţi la guvern ca conspiratori şi rebeli, prefecţii şi subprefecţii „primiră ordin ca să-i prindă pe care unde-i vor afla". Prin emiterea ordinului de arestare a tinerilor de la Tg. Mureş, guvernul unguresc din Transilvania, ca şi cel din Ungaria, s-au autodemascat. De fapt ordinul de arestare emis împotriva tinerilor de la Tg. Mureş şi măsurile luate împotriva ţăranilor români care-şi cereau drepturile

---

[453] Vezi: *Ibidem*, 84.

[454] *Ibidem.*

lor asupra pământurilor jefuite cândva tot de la ei, a marcat, am văzut şi mai sus, începutul terorismului maghiar asupra românilor din anul 1848. Pentru unguri cuvintele: Libertate, egalitate, fraternitate nu însemnau nimic altceva decât prilej de demagogie!

Cu timpul, românilor le parvin ştiri despre starea de spirit şi din alte state care erau incluse la statul ungar. Astfel, Bariţiu şi românii, în general, au aflat unele lucruri importante despre starea revoluţiei şi chiar despre intenţiile ungurilor de la avocatul Ioan Buteanu, descendent din familie de nobili din Şomcuta Mare, aşezat pentru a practica avocatura la Abrud. Prezent în Croaţia, la Zagreb, în luna martie 1848 cu unele afaceri personale, Buteanu a avut ocazia să asiste în capitala acelei ţări la marile demonstraţii ale croaţilor împotriva maghiarismului. Acolo a auzit el din relatările croaţilor, că scopul ungurilor este acela de a maghiariza toate naţionalităţile, desfiinţarea oricărei autonomii provinciale, concentrarea tuturor puterilor statale la Budapesta, după aceea ruperea totală de Austria – în caz extrem proclamarea arhiducelui Ştefan ca rege. Aceste ştiri i le-a comunicat Buteanu şi lui Bariţiu pentru a le folosi în publicaţiile sale după împrejurări, ceea ce s-a şi întâmplat.

Buteanu a insistat apoi ca în conducerea administraţiei locale să participe şi români. Până atunci aceasta era condusă numai de familii colonizate aduse din alte localităţi. După aceea s-a dus la Cluj unde a participat la organizarea tineretului român în vederea revoluţiei, a cărei declanşare devenea tot mai evidentă.

Braşovul, relatează Bariţiu, începe şi el să se organizeze. Oraş cu mare proporţie de populaţie românească, cu mulţi intelectuali de diverse specialităţi, cu mulţi ştiutori de carte, mulţi români cunoscători de limbă germană, cu şcoli româneşti, profesori chiar chemaţi din alte localităţi.

Braşovenii au fost printre primii care s-au adunat pentru a discuta despre soarta şi viitorul românilor. Lucru semnificativ: românii din Braşov s-au adunat în 25 martie „spre a se consulta în afacerile lor naţionale şi politice, în aceeaşi zi ţinuse prima lor conferinţă şi tinerii de la Oşorhei, tot în 25 martie ieşise şi proclamaţia lui Bărnuţiu, fără ca să se ştie unii de planul celorlalţi. În 25 martie au subscris şi canceliştii maghiari petiţiunea lor contra monarhului. Şi mai mult ca toate: în 25 martie se adunaseră şi slavii meridionali spre a se declara în contra planurilor ungureşti"[455].

În 28 martie 1848, ca urmare a înţelegerii între participanţii la şedinţa din 25 a III-a, o delegaţie de români de 400 de oameni cu avocatul Bran în frunte pătrunde în sala în care senatul îşi ţinea şedinţele şi cere cu energie „egalitate de drepturi". Senatului i-a fost uşor să răspundă, relatează George

[455] *Ibidem*, p. 87.

Bariţiu. „Drepturile politice se acordă de către dietă şi se sancţionează de către monarh. Aţi greşit calea şi adresa, mergeţi la dietă" a fost răspunsul mai marilor senatului săsesc din Braşov.

Saşii din Braşov iau măsuri de apărare şi prevenire a altor mişcări. Aduc şi armată în oraş: secui şi ostaşi; îi reclamă pe români la guvern. Avocatul Bran este ameninţat cu spânzurătoarea. Dar, după relatările lui Bariţiu, au existat şi saşi toleranţi, care au temperat lucrurile. Prezenţa a două companii de secui şi a unui batalion de naţionalitate slavă din Galiţia, ai căror soldaţi nu se prea simpatizau între ei şi un incident dintre câţiva soldaţi ai acestora într-o noapte le-a deschis minţile şi românilor şi saşilor, că nu e bine să fie păzite oraşele de soldaţi secui!

Între timp în luna aprilie, tinerii români, dar nu numai ei, îi invită pe românii din toate categoriile să participe la o mare adunare naţională la Blaj.

Iniţial adunarea fixată pentru duminica Tomei este interzisă de autorităţi. Ungurii se temeau de români. Făceau tot posibilul pentru a-i împiedica să se adune împreună în număr mare. Teama de români se transmitea din generaţie în generaţie. De aceea autorităţile ungureşti făceau tot posibilul ca românii să nu se adune împreună în număr mare.

Episcopului greco-catolic Ioan Lemeni i se cere să facă tot posibilul pentru a împiedica adunarea. Conformându-se, el trimite imediat circulare tuturor protopopilor pentru a fi informaţi preoţii şi enoriaşii că adunarea nu a fost aprobată, este deci ilegală. Să se întoarcă acasă; guvernul a îngăduit totuşi o adunare, la o dată ulterioară (cea din 15-17 mai 1848). S-a făcut tot posibilul pentru ca oamenii să fie întorşi din drum. Românii erau ameninţaţi cu împuşcarea sau spânzurătoarea[456]. Cu toată popularitatea episcopului Ioan Lemeni, nici el nu a putut s-o împiedice. A sporit popularitatea lui Simion Bărnuţiu.

Oamenii guvernului au depus toate eforturile pentru a-i împiedica pe români să meargă la adunarea generală. A fost dezlănţuită o adevărată vânătoare după proclamaţia lui Pumnul. Satele erau spionate pentru a se afla dacă au ales delegaţi pentru Blaj, iar dacă oamenii guvernului puteau pune mâna pe ei, îi întorceau cu forţa din drum. S-au aflat însă şi la Blaj unii profesori şi dregătorii curţii episcopale, care erau cu totul în contra acelei adunări şi-i trimiteau pe oameni acasă.

Dar tinerii intelectuali în frunte cu Avram Iancu, Al. Papiu Ilarian şi Ioan Buteanu acţionau de aşa manieră încât adunarea din Duminica Tomii să aibă neapărat loc ca o întrunire premergătoare a celei din 3/15 mai 1848, pentru care guvernul îşi dăduse asentimentul cu gândul ascuns de a-i diviza pe români deoarece, în viziunea sa ortodocşii urmau să se întâlnească la

[456] *Ibidem*, pp. 96-97.

Sibiu, iar greco-catolicii la Blaj, participând exclusiv clerici. N-a fost însă aşa. Încercarea guvernului de a-i diviza pe criterii confesionale a dat greş.

Guvernul a luat însă măsuri de siguranţă.

La 26 aprilie a fost arestat Ioan Buteanu, considerat „iniţiatorul şi motorul principal al adunării".

Blajul este înconjurat de armată, cu militari din garnizoana de la Alba Iulia. Veniseră şi oficiali de la Comitat, cu misiunea să spargă adunarea prin veto, dacă oamenii nu se vor retrage de bunăvoie. Se adunaseră şi mulţi tineri dintre canceliştii de la Tg. Mureş şi studenţii de la Blaj, cu scopul ca dacă vine poporul să-l împartă în grupe „şi să înceapă a-i vorbi, a-l învăţa şi lumina despre drepturile sale". Acolo se găseau şi doi comisari ai adunării numiţi de guvern, pentru ca în caz că totuşi adunarea se va ţine, să fie siguri că totul este în ordine. Se mai aflau acolo şi alte oficialităţi. S-au mai adus şi alte companii şi escadroane de soldaţi ş. a. În dimineaţa zilei de 30 aprilie, în piaţa Blajului, în jurul catedralei s-au adunat mulţimile şi tinerii intelectuali români: 4.000 până la 6.000 de oameni.

Tinerii le-au vorbit mulţimilor despre trecutul glorios al românilor, jugul de fier sub care a gemut atâta vreme cea mai numeroasă şi mai veche naţiune a ţării; a sosit însă ora mântuirii, un spirit ceresc, care este spiritul libertăţii universale, s-au deşteptat toate naţiunile Europei. Acest spirit al libertăţii a ajuns şi în Transilvania la români, chemându-i la deşteptarea din somnul cel de moarte al servituţii".

În timp ce unul din tribuni vorbea în sensul celor amintite mai sus, apare o trupă de soldaţi, chemată de funcţionarii trimişi pentru a sparge adunarea. Cancelistul tribun nu s-a intimidat şi-a schimbat tonul, vorbind despre credinţa în Dumnezeu şi împărat, de la care vor să primească dreptatea şi pacea. Au mai vorbit şi alţi tribuni în acelaşi spirit, despre care în sistemul feudal nu le vorbise nimeni. „Ofiţerii văzând ordinea şi spiritul păciuit al poporului, ascultau şi ei cu soldaţii lor stând nemişcaţi"[457].

Au vorbit adunării şi funcţionarii veniţi iniţial cu intenţia de a sparge această adunare. Ei au încercat să le citească participanţilor la adunare decretele guvernului, prin care aceasta era interzisă. Oamenii nu au vrut să le mai asculte. Le cunoşteau. Au ţinut însă şi funcţionarii discursuri prin care-i îndemna pe participanţi ca să fie ascultători, să nu turbure pacea publică, iară acuma să plece pe la casele lor, căci guvernul a dat voie pentru altă adunare pe 15 mai, când se vor aduna învăţaţii românilor; mai departe le spuseră, că iobăgia se va desfiinţa, căci această ţară se va uni cu Ungaria, când apoi şi românii vor fi asemenea ungurilor". Auzind poporul român de unirea ţării, informaţi mai înainte de către tribuni despre natura şi tendinţele acestei

[457] *Ibidem*, p. 98.

uniuni începu să strige: „Nu ne vindem ţara, nu voim să ştim de unirea ce vor să o facă domnii fără ştirea noastră. Voim înainte de toate să scăpăm aici, în această ţară de iobăgie şi jurăm că mai mult iobagi nu vom fi"[458]. În acelaşi spirit a vorbit şi alt tribun către comisari, după care aceştia au plecat.

Bariţiu scrie în „Părţi alese din Istoria Transilvaniei" despre faptul că Al. I. Papiu l-a informat că după ce au părăsit adunarea românilor, comisarii guvernului l-ar fi rugat pe comandantul trupelor să spargă adunarea cu braţul înarmat. Dar acela, convins el însuşi despre purtarea liniştită şi în limitele legii a desfăşurării lucrărilor ar fi refuzat. Probabil că A. I. Papiu a aflat acest fapt sub formă de secret de la vreun ofiţer. Un lucru era de ştiut, notează Bariţiu, soldaţii şi ofiţerii trupelor nu simpatizau cu violenţele ungureşti.

Pe la ora 10, consemnează Bariţiu, în „Părţi alese din Istoria Transilvaniei, au sosit Iancu şi Buteanu cu muntenii lor; mulţimea i-a întâmpinat cu entuziasm.

La slujba din biserica episcopală din acea zi a participat şi episcopul Ioan Lemeni. La ieşirea din biserică a încercat să vorbească poporului în sensul decretului gubernial; dar a fost rău ascultat, iar prelatul s-a retras în reşedinţa sa.

În aceeaşi zi a sosit şi Simion Bărnuţiu la Blaj. Tribunii, aflând de sosirea conducătorului revoluţiei, i-au trimis trăsura. Dar la intrare, poporul a vrut să-i deshame caii de la trăsură şi să-l ducă în triumf. Bărnuţiu surprins se sculă în picioare şi zise: „Acuma fraţilor, nu este timpul ca să-i băgăm pe oameni în jug, ci să-i scoatem. Lăsaţi dară să tragă vitele, că voi aţi tras destul, şi acuma să fim oameni liberi"[459]. Aceeaşi mulţime i-a cerut insistent să ia cuvântul, el a cuvântat „în tonul său domol şi blând, în termeni aleşi, leali, inspiratori de pace şi bună înţelegere, recomandă poporului prietenia şi respectarea legilor, în fine îndeamnă pe oameni ca să se întoarcă la ai lor şi să-şi vadă de afaceri până la adunarea ce se va face cu permisiunea gubernului în 3/15 mai"[460].

După cuvântarea lui Simion Bărnuţiu, mulţimea de români s-a retras în linişte spre locurile de unde a venit, dezminţind aprecierile care erau vehiculate că românii sunt un popor turbulent, gălăgios, pus tot timpul pe scandal ş. a. Despre decurgerea în linişte şi pace a adunării au atestat comisarii militari printr-un act oficial înmânat tinerilor avocaţi: I. Buteanu, A. Iancu şi A. I. Papiu, ca şi raportul plin de laude către autorităţile sale militare înaintat de comandantul trupei, care a supravegheat adunarea.

---

[458] *Ibidem*, p. 99.
[459] *Ibidem*, p. 100.
[460] *Ibidem*, p. 101.

Bucuroşi de „reuşita fericită a adunării" în acea seară blăjenii au sărbătorit, oraşul a fost iluminat, s-au dat serenade cu muzică, s-au ţinut discursuri diverse.

Se pare că acea adunare de la Blaj din duminica Tomii a jucat un rol esenţial în sudarea sufletească şi spirituală a românilor transilvăneni. O mare contribuţie au avut-o în acest sens – remarcat mai întâi de Bariţiu – convorbirile care au avut loc a doua zi între Simion Bărnuţiu şi Timotei Cipariu. Iată cum consemnează George Bariţiu acest eveniment istoric pentru români în general, dar cu deosebire pentru românii din toate teritoriile de peste munţi, indiferent de forma de ocupaţie exercitată asupra lor. „A doua zi (după adunarea din duminica Tomii – n. ns.) Bărnuţiu se puse în înţelegere cu Cipariu asupra viitoarei adunări prevăzute pe 15 mai. Scopul lor era să facă, ca să-şi calce toţi pe inimă, să uite cele trecute, sau încai să nu mai zgârie nici unii rănile înscorţoşate; canonicii toţi bărbaţi serioşi din Blaj să nu-şi pregete a se pune în înţelegere cu membrii consistoriului din Sibiu; tot aşa să se apropie şi episcopii unul de altul, ceea ce nu a fi greu"[461]. În acest din urmă caz, aveau în vedere că, majoritatea tinerilor profesori daţi afară din şcolile şi funcţiile îndeplinite la Blaj, după evenimentele din 1842, erau supăraţi pe episcopul Ioan Bob. Dar în numele cauzei naţionale, el îl şi iertaseră deja.

T. Cipariu şi S. Bărnuţiu s-au înţeles că la viitoarea adunare naţională să fie invitaţi şi fruntaşii românilor din Ungaria. Problemele celor din Ungaria erau diferenţiate în unele privinţe de ale celor din Principatul Autonom al Transilvaniei. În unele regiuni predominau problemele feudalismului, cu care se confruntau românii, în altele problemele religioase, în altele problemele politice, privarea marii majorităţi a populaţiei româneşti de acestea, impunerea limbii maghiare peste tot, tutelarea organizaţiilor religioase ale românilor de către episcopii de alte naţionalităţi maghiarizaţi, tutelarea uniţilor de către catolici şi altele.

Bărnuţiu şi Cipariu – dar nu numai ei – înţeleseseră că se impunea, în mod necesar, ca toţi românii din monarhia austriacă să facă, în sfârşit, cauză comună. Să rezolve mai întâi interesele superioare, naţionale. Mişcările ulterioare ale românilor din monarhia habsburgică în mai puţin de un an, ajunseseră „la convingerea, că ei în adevăr au cauze comune vitale, de care erau datori existenţei, viitorului şi onoarei lui naţionale, ca să se intereseze cu toţii. De aici apoi rezultă deputaţiunea lor naţională comună compusă din bărbaţi aleşi după provincii"[462]. Acceptată de marea majoritate a elitei naţionale această conduită a dat roade, ceea ce i-a dat prilej lui Bariţiu să

[461] *Ibidem*, p. 102.
[462] *Ibidem*, p. 103.

concluzioneze că: „Această primă adunare de la Blaj a folosit foarte mult din câteva puncte de vedere. Prin ea s-a probat, că acest popor e matur pentru libertate; s-au dat de minciună o mulţime de faime, cât fantastice, cât răutăcioase; prin acei vreo două mii de oameni veniţi din depărtare s-au preparat ceilalţi pentru adunarea viitoare în consultări mai intensive cerute de situaţia critică"[463].

Faptul că adunarea naţională a românilor s-a desfăşurat în acelaşi loc, în contradicţie cu indicaţia guvernului de a se ţine la Sibiu şi la Blaj, nu a rămas nesancţionat de către guvernul de la Cluj. Cei doi comisari – M. Foszto şi I. Miksa – s-au dezvinovăţit că nu au putut împiedica adunarea, iar guvernul le-a trimis în 5 mai celor doi episcopi „câte o înfruntare, căci ar fi sucit înţelesul decretului său anterior şi ar fi convocat adunarea tot la un loc la Blaj; guvernul judeca în acest caz – după remarca lui Bariţiu – tot după vechea mentalitate maghiară că o mare parte din poporul român ar mai putea fi „condusă şi învârtită în afaceri naţionale, politice şi agrare numai de către episcopi şi preoţime în spiritul şi după placul politicii guvernamentale, sau a oricărei alteia". Era vorba de un guvern obtuz, care nu se racorda la spiritul timpului, a noilor prefaceri care aveau deja loc în viaţa naţională şi politică a Europei. Cât priveşte atitudinea românilor faţă de episcopii lor făcuţi mereu răspunzători pentru mişcările politice şi naţionale româneşti, ei voiau să-i elibereze de această sarcină ingrată.

Românii învăţau politică şi adoptau forme de organizare „din mers". În răstimp de două săptămâni până la adunarea naţională din 3/15 mai, ei s-au organizat foarte bine, au întocmit un amplu program al revoluţiei care se desfăşura şi unul de perspectivă îndelungată pentru mişcarea naţional-politică viitoare. Tribunii tineretului de la Blaj, Sibiu şi Tg. Mureş au jucat un rol deosebit de important în pregătirea adunării naţionale din 3/15 mai 1848. Aceasta, în ciuda faptului că unii din ei au fost arestaţi, alţii fiind urmăriţi, sau au fost nevoiţi să stea ascunşi o perioadă de teama represaliilor, alţii au fost bătuţi ori s-au retras în comune săseşti, în comunele româneşti grănicereşti. Una din marile preocupări a tribunilor a fost aceea ca la marea adunare de la Blaj să fie trimişi nu numai preoţi şi protopopi, ci şi săteni de toate categoriile, cei mai interesaţi în realizarea schimbărilor ce le aşteptau românii. Bariţiu considera această iniţiativă binevenită şi de foarte mare importanţă; revoluţiile pot produce mişcări fundamentale numai dacă majoritatea populaţiei este interesată şi participă la desfăşurarea lor. Analizând revoluţia de la 1848, Bariţiu susţinea că din punctul de vedere al participării elitelor româneşti şi a maselor de români, la adunarea de la Blaj, a avut o „structură foarte serioasă şi bine compusă". Aceasta s-a adeverit şi

[463] *Ibidem.*

în modul cum s-a desfăşurat adunarea şi în calitatea programelor adoptate pentru viitor.

Bariţiu despre Adunarea cea mare naţionala de la Blaj din 15-17 mai 1848 şi despre unele scene interesante şi caracteristice

Comentarea şi transpunerea în scris a desfăşurării şi conţinutului asupra problemelor dezbătute în această adunare, care a ţinut trei zile, mărturiseşte Bariţiu, nu-i aparţine. El nu face altceva decât să-i dea cuvântul fericitului Timotei Cipariu, bărbat cunoscut la toţi contemporanii ca foarte moderat, carele chiar şi în mijlocul evenimentelor furtunoase ştia să-şi cumpete (cumpănească – n. ns.) tot cuvântul"[464]. Bariţiu face trimitere la faptul că acea adunare în care „poporul român din acest principat îşi proclamă şi afirmă fiinţa sa de naţiune, se află descrisă cu multe detaliuri şi chiar cu personalităţi de către neuitatul nostru confrate Alexandru P. Ilarian pe 106 pagini, adică pe aproape a treia parte din al III-lea tom al istoriei sale"[465]. Totodată Adunarea naţională a românilor din 15, 16, 17 mai, notează istoricul român este relatată sub formă de cronică în cele două ziare politice de atunci. *Gazeta de Transilvania şi Organul Naţional* al lui Timotei Cipariu. Pentru a da ziarului său *Organul luminării*, care apărea la Blaj o mai mare autoritate, Timotei Cipariu a schimbat titlul acestuia în *Organul Naţional*. Deci expunerea lucrărilor Adunării Naţionale de la Blaj va fi relatată de publicistul braşovean în vol. II *Părţi alese din Istoria Transilvaniei,* după „Organul Naţional" Nr.1 al lui Timotei Cipariu.

Zilele de 15, 16, 17 mai sunt consemnate ca zile de bucurie, de sărbătoare cum nu a mai avut poporul român. Participanţii la adunare au început să vină încă de vineri seara. Sâmbătă, curgea poporul din toate părţile către catedrala din Blaj, în aceeaşi zi a sosit şi episcopul Andrei Şaguna, cu un cortegiu de vreo 20 de căruţe. Duminică dimineaţa, după liturghie – în ajunul Marii Adunări Naţionale - s-a ţinut o conferinţă până la ora 3 după amiază.

Conferinţă, care s-a deschis la ora 10, cu câteva cuvinte de Vasile Raţiu, „după care, aşteptat, dorit şi chemat, într-o furtună de aplauze, Simion Bărnuţiu urcă pe „sugest", şi îşi începe discursul"[466].

Discursul lui Bărnuţiu, devenit celebru în literatura istoriei naţionale a românilor este bine echilibrat şi structurat în trei părţi distincte: sunt expuse

---

[464] Vezi: *Ibidem*, pp. 106-128.

[465] *Ibidem*, p. 106.

[466] *Istoria României. Transilvania, Cluj-Napoca, 1997*, Societatea Culturală George Bariţiu din Cluj-Napoca, p. 618.

relațiile din trecut dintre români şi unguri; în a doua parte se analizează uniunea şi în a treia, Bărnuțiu răspunde la întrebarea: ce să facă românii din Transilvania.

Întreg discursul său este un imn închinat Libertății şi Democrației văzute cu ochii unei modernități perene.

Rămân antologice cuvintele sale privind libertatea cuvântului şi a presei: „Acum nu mai e cenzură: a pierit amica întunerecului de înaintarea razelor libertății şi patroana despotismului s-a stins cu ruşine din împărăție. De acum înainte nu va mai aştepta scriitorul cu lunile cu anii întregi cu ruşine din împărăție după oarecâte foi". Cât priveşte feudalismul, Bărnuțiu era convins că feudalismul, iobăgia va cădea cu siguranță şi de se va face şi de nu se va face unirea „pentru că i-a venit vremea să cadă"[467].

Bărnuțiu a vorbit despre istoria mult apăsată a poporului român, despre drepturile ce li se cuveneau românilor din Transilvania, care în această țară era cel mai numeros. „Cuvântarea îi fu acceptată cu cea mai înflăcărată însuflețire".

În timp ce în Catedrală se ținea o conferință, în afara tinerii oratori le vorbeau participanților cu cuvinte pline de mângâiere. Ei întâmpinau poporul cu cuvintele: „Cristos a înviat! Libertatea a înviat!". Catedrala era plină până la refuz – ortodocşi şi greco-catolici amestecați, uitând orice deosebiri confesionale. Seara a fost luminată, iar poporul s-a răspândit la locul de odihnă „întru toată liniştea".

Luni 3/15 mai ziua s-a început cu o liturghie la ora 6 dimineața, ținută cu mare solemnitate.

La ora 8 – se scrie în cronica lui Cipariu – oficialitățile civile şi militare şi-au ocupat locul pe estrada din fața Catedralei. Numărul participanților ajunsese la 3.000 şi „din minut în minut creştea".

Pe estradă, alături de elita conducătoare a românilor, au luat loc consilieri guberniali, Comitele suprem al Albei de Jos. Aceşti „oaspeți" erau şi purtătorii unor decrete care aprobau ținerea acelei mari Adunări Naționale. Dar ei au adus nu numai aprobări ci şi instrucțiuni despre modul în care adunarea aprobată să se desfăşoare. Andrei Şaguna prevedea două mari condiții: a) consultarea adunării să fie liberă, b) cuvântările să purceadă din credința către monarh şi respect către mai mari, insuflând poporului acea speme (speranță), cum că Națiunea română îşi va dobândi cât mai curând de la prea înaltul tron tot ce doreşte, pe principiile dreptății, libertății, echității şi frățietății" [468]. Caracterul echivoc şi lipsit de orice angajament, caracteristice

[467] *Ibidem*, p. 819.
[468] *Ibidem*, p. 108.

monarhiei austriece nu se dezmintea nici în acest caz. Cel puțin când era vorba de români.

Întrucât curtea Catedralei Blajului devenise neîncăpătoare pentru marele număr de participanți, Adunarea națională s-a mutat pe un câmp mai larg. Andrei Șaguna a deschis adunarea printr-o scurtă cuvântare prin care își exprima „eterna credință a poporului român către M. Sa și binefăcătoarea Casă Austriacă", singura căreia „avem de a mulțumi tot ce avem oricât de puțin, rugându-l pe generalul prezent la adunare să transmită aceste sentimente bunului monarh. Generalul a plecat liniștit de la adunare, convins că românii și-au dovedit credința față de „bunul împărat".

După plecarea generalului s-a început prima ședință a Marii Adunări Naționale de la Blaj din 3/15 mai 1848.

Ședința a I-a s-a început sub președenția ordinară a episcopilor Ioan Lemeni și Andrei Șaguna.

Primul care a luat cuvântul S. Bărnuțiu, „care într-un cuvânt desfășurător proiectă întru aplauzele universale următoarele puncte, ce fură acceptate cu unanimitate:

I. „Câmpul pe care se ține întâia „Adunare Națională românească întru eternă aducere aminte a acestui act glorios, se va numi Câmpul - Libertății, pentru totdeauna.

II. Națiunea Română se declară, că va rămâne totdeauna statoriu - credincioasă Înaltului Împărat al Austriei și Augustei Case Austriece.

III. Națiunea Română se declară și se proclamă de națiune de sine stătătoare și de parte integratorie a Transilvaniei pe temeiul libertății ecuali.

IV. Națiunea Română depune jurământul credinței către Împăratul, Patria și Națiunea română.

S-a numit, s-a declarat și a jurat"[469].

Iată: Formula jurământului depus de participanții la Marea Adunare Națională din 3/15 mai 1848:

Eu: N. jur în numele Tatălui și al Fiului și al Sf. Duh, Dumnezeului celui viu: Cum că voi fi credincios Împăratului Austriei și Mare -Principe al Ardealului Ferdinand I și Augustei Case Austriece: amicilor Măriei Sale și ai Patriei voi fi amic și inamicilor inimic: Cum că, ca român voi susține totdeauna Națiunea noastră română pe calea dreaptă și legiuită, și o voi apăra cu toate puterile în contra oricărui atac și asuprire; nu voi lucra niciodată în contra drepturilor și intereselor Națiunii Române, ci voi ține și apăra legea și limba noastră română, precum și libertatea, egalitatea și fraternitatea. Pe acest principiu voi respecta toate națiunile Ardelene, poftind egală respectare de la dânsele. Nu voi încerca să asupresc pe nimenea, dar nici nu voi suferi

[469] *Ibidem*, p.110.

să ne asuprească cineva. Voi conlucra după putință la desființarea iobăgiei, la emanciparea industriei şi a comerciului: la păzirea dreptății, la înaintarea binelui umanității, al Națiunii Române şi al Patriei noastre. Aşa să-mi ajute Dumnezeu şi să-mi dea mântuirea sufletului meu. Amin!"[470]

După depunerea jurământului de către Adunarea generală a românilor, s-a întocmit o petiție către Înaltul r. Guvern pentru eliberarea avocatului Micaş arestat în perioada premergătoare Adunării Naționale, s-au mai rezolvat şi alte probleme, după care şedința din 3/15 mai s-a închis. A urmat:

Şedința a doua din 4/16 mai, la ora 8 dim. tot pe Câmpul Libertății.

Şedința a II-a a început de fapt cu un eveniment neprevăzut şi anume: Episcopul Ioan Lemeni relatează că trecând prin popor a auzit strigându-se din toate părțile „că nu vor uniunea cu Ungaria. Au urmat dezbateri pe această temă, după care s-a ajuns la concluzia că problema uniunii să fie lăsată la o parte, până când Națiunea Română va fi recunoscută de națiune liberă, organizată şi cu vot decisiv în dieta țării[471].

După aprobarea protocolului din şedința a I-a, au început proiectele şi dezbaterile din partea mai multor oratori, până când August Treboniu Laurian[472] de la tribună a concentrat dorințele întregii Adunări Naționale în *16* puncte, care au fost revăzute şi precizate în şedința următoare.

Au fost alese două „Deputațiuni care să aducă punctele stabilite în petițiuni la prea Înaltul tron şi la Dieta Transilvaniei din 17/29 mai 1848. Deputația pentru Viena „s-a stabilit să fie cel puțin de 30 de persoane", condusă de episcopul Andrei Şaguna.

Numărul deputaților pentru Dieta din Cluj, condusă de episcopul Ioan Lemeni, s-a stabilit a fi de 100 persoane.

S-a format şi o comisie permanentă care să conducă problemele generale ale românilor ce vor apărea după Adunarea Națională. Preşedintele comisiei permanente a fost ales episcopul Andrei Şaguna, iar vicepreşedinte Simion Bărnuțiu.

---

[470] cf. *Ibidem*, p. 111.

[471] *Ibidem*, p. 112.

[472] **August Treboniu Laurian (1810-1881)**, născut în satul Fofeldea, j. Sibiu, lingvist şi istoric român, prof. univ. la Bucureşti. A participat la revoluția de la 1848 din Țara Românească şi din Transilvania. Autor de lucrări de gramatică „Tentamen Criticum". În colaborare cu I. C. Massim a alcătuit din însărcinarea Academiei Române „Dicționarul limbei române", ilustrând principiile latinismului. A scris lucrarea „Românii din monarhia austriacă" (3 vol.) şi „Istoria Românilor". În colaborare cu Nicolae Bălcescu a întemeiat revista „Magazin istoric pentru Dacia". A fost prieten şi colaborator al lui G. Barițiu, cu care a întreținut o intensă corespondență, au colaborat în cadrul Academiei Române, a scris articole pentru Gazeta Transilvaniei.

Şedinţa a treia din 5/17 mai 1848.

A început la ora 10 dimineaţa. Participanţii la şedinţa au dezbătut unele probleme ce mai trebuiau schimbate sau precizate din cele discutate în zilele anterioare, au ascultat cuvântările lui Andrei Şaguna şi ale lui Ioan Lemeni care îi îndemnau ca şi în ziua anterioară să respecte instrucţiunile şi recomandările primite de la prea Înaltul tron şi dieta ţării. S-a făcut şi o propunere să se ridice un monument demn de naţiunea română „întru eterna memorie a acestor zile glorioase". Propunerea a fost aprobată.

La încheierea Adunării, participanţii au exprimat urări de bine pentru „strălucita Casă Austriacă, pentru înalţii dregători civili şi militari şi pentru inşii domni comisari".

În încheiere, la plecare s-au închinat imnul bisericesc de mulţumire: Mărire *întru cei de sus* şi cel poporan, *Doamne ţine pe împăratul* între salve de artilerie.

După plecarea poporului a urmat o conferinţă cu membrii deputăţiilor în legătură cu ce aveau componenţii acestora de rezolvat în continuare.

În seara zilei de 15 mai s-a constituit „un tip de gardă naţională formată din 100 feciori tineri români, sub conducerea lui Bologa, care a defilat în faţa unor „bărbaţi investiţi cu încrederea publică", l-au curtenit pe Generalul care a asistat la Adunare, care „a avut bunătatea aşi descoperi buna mulţumită". La sfârşit membrii gărzii naţionale s-au adunat în faţa Catedralei, unde au jurat „că vor fi gata a muri pentru Naţiunea Română".

În continuare G. Bariţiu va adăuga, după cum ne informează la pag. 115 din Istoria Transilvaniei ... vol. II, noi informaţii preluate de la Timotei Cipariu cu privire la Adunarea Naţională din 3-15/5-17 mai 1848. Atrage atenţia că va adăuga noi informaţii pentru a le întregi pe cele ale lui Timotei Cipariu, informaţii pe care le va lua din Gazeta Transilvaniei, sau din alte însemnări pe care le-a făcut în timpul revoluţiei.

Completările lui Bariţiu sunt foarte necesare. Şi, deci nu întâmplător le-a adăugat el. Ascultând cuvântările celor doi episcopi, pentru românii mai exigenţi se poate crea impresia că acelea sunt rezultatul unei atitudini de ploconire, de linguşeală şi servilism exagerat faţă de persoana împăratului, a guvernului şi Dietei maghiare, faţă de oficialităţi în general. Prin explicaţiile ulterioare Bariţiu, într-un fel, îl disculpă pe Andrei Şaguna ca şi pe Ioan Lemeni.

Andrei Şaguna, ne informează Bariţiu, ajunsese de la Karlowitz la Sibiu numai cu o săptămână înainte de adunare. Elitele intelectuale române şi tineretul studios l-au întâmpinat cu mare pompă. L-au informat încă de pe drum cu privire la problemele naţionale, cu deosebire la marele act naţional ce urma a se înfăptui la Blaj. În acele zile, pe data de 7 mai 1848, a venit un decret nou, care îl obligă să-şi asume întreaga răspundere asupra bunului

mers şi reuşitei adunării de la Blaj (în sensul dorit de guvern, bineînţeles). Şaguna (ca şi Ioan Lemeni) este obligat să convoace numai protopopi cu deputăţii lângă ei, să nu permită şi altora să se amestece printre delegaţi, adunarea să se ţină numai în biserică, în interior. Doar doi deputaţi dintr-un sat. „Tot măsuri disperate din partea guvernului, care însă inspiră şi episcopului Andrei Şaguna grijă foarte mare"[473]. Doi Canonici Teodor Sereni şi Timotei Cipariu veniţi de la Blaj ca delegaţi pentru a se înţelege cu membrii consistoriului din Sibiu, i-au informat despre aceleaşi lucruri. Prefectul Nicolae Banfy de la Aiud avea o idee fixă: că românii se aduna la Blaj pentru a face vărsare de sânge. De aceea a cerut un efectiv de armată mult mai numeros decât la duminica Tomii. A cerut chiar şi artilerie. S-a cerut comandant un general împărătesc. Orăşelul Blaj era înconjurat de trupe. Nu este deci de mirare că episcopii şi tribunii trebuiau să facă totul pentru a evita vărsare de sânge. Cu ocazia Adunării Naţionale de la Blaj erau mobilizaţi, după informaţiile lui Bariţiu, 740 ostaşi din toate armele. Ar fi fost suficientă o grupă de soldaţi, deoarece poporul nu era deloc înarmat.

Întrucât cronica şedinţelor Marii Adunări Naţionale din 3/5 – 15/17 mai 1848 publicată în „Organul Naţional" de către T. Cipariu reproduce în mod fidel Protocoalele celor 3 şedinţe ale Marii Adunări Naţionale din 3/15 mai 1848 nu vom reproduce, nici nu vom mai comenta conţinutul acestora.

Vom reproduce însă, în rezumat, punctul de vedere al conducătorilor români, numiţi *în comitetul permanent al naţiunii române,* de către Marea Adunare Naţională de pe Câmpia Libertăţii de lângă Blaj în 3/5 – 15/17 mai 1848.

Protocolul adunării amintite va rămâne, după părerea membrilor acelui comitet:

- un document pentru posteritate care va atesta „că românii din Ardeal au înţeles spiritul timpului, că sunt însufleţiţi de spiritul libertăţii – că doresc proclamarea naţiunii române de naţiune stătătoare; este o dovadă că românii „în etern" nu se vor lepăda de limba şi naţionalitatea română; îşi vor apăra naţionalitatea română; a statului; nu-şi vor vinde ţara; că va stărui până va dobândi toate libertăţile care i se cad; precum deregători din sânul său în toate ramurile administraţiei cu limba română.

Acesta este un jurământ sfânt, deosebit de radical de al celor trei naţiuni, care au jurat că vor apăra legile Aprobatelor şi Compilatelor, „care pe români îi scot afară din ţara lor, prin urmare jurământul acela e în contra naţiunii române, iar jurământul românilor din Câmpul Libertăţii, nu e în contra nimănui; jurământul celor trei naţiuni e jurământul nesuferinţei; al

[473] *Ibidem*, p. 115.

românilor, jurământul toleranței celei mai deplinite, jurământ de dreptate, de fraternitate".

Li se recomandă românilor să se pregătească, să fie vigilenți, uniți, să țină unii cu alții, cum se cade să facă frații cei de un sânge, și de o limbă. Li se recomandă românilor să nu se abată de la hotărârea lor de la Blaj nici de cât. De va face dieta uniunea cu țara ungurească, atunci tocmai aceea pe națiunea română nu o îndatorează, că nu și-au dat învoirea la aceea, ba din contra s-au declarat, precum se vede din începutul ședinței II și punct.16.

Semnat: comitetul permanent.

La momentul desfășurării Marii Adunări Naționale de la Blaj, Barițiu era deja cea mai cunoscută personalitate a românilor participanți de la acest eveniment. Publicațiile și călătoriile îl făcuseră deja renumit în toate teritoriile românești. Corespondența pe care o purta, mai ales cu prietenii săi transilvăneni, stabiliți în București, Iași, Craiova etc., de asemenea îl făcuseră foarte cunoscut. Deci, nu întâmplător, a fost ales vicepreședinte, alături de Simion Bărnuțiu, încă din prima zi a Adunării Naționale de la Blaj. Președinți erau episcopul Andrei Șaguna și Ioan Lemeni, iar Timotei Cipariu, August Treboniu Laurian, Ioan Popasu, Dem. Boeriu, Iacob Bologa, Petre Dunca, G. Angel, I. Bolu, P. Maniu și Ioan Bran – Pop de Lemény. În următoarea zi a fost ales și în delegația care, în frunte cu episcopul Andrei Șaguna, Cipariu și Laurian, trebuia să prezinte împăratului la Viena moțiunea adunării. După terminarea lucrărilor Adunării Naționale a fost solicitat de către comitetul coordonator, constituit sub președinția lui Barițiu – să accepte a fi conducătorul deputațiunii Ioan Lemeni, care trebuia să prezinte această moțiune și Dietei din Cluj, spre a-i cere să nu voteze unirea până când nu se va soluționa problema recunoașterii națiunii române.

Din *Istoria* lui Alexandru Papiu Ilarian și din biografia lui Bărnuțiu întocmită de Gh. Bogdan Duică aflăm că în ziua de 2/14 mai, în catedrală, după discursul lui S. Bărnuțiu – a cărui principală țintă a fost combaterea unirii Transilvaniei cu Ungaria – la cererea acestuia ca asistența să se pronunțe în mod public asupra orientării sale, Barițiu a fost printre primii care au luat cuvântul pentru a sublinia importanța națională a poziției oratorului. Lucruri asemănătoare, de pe aceleași poziții, a expus și August Treboniu Laurian. Cuvântările lor au fost atât de convingătoare, încât - chiar dacă în adunare erau și unioniștii – aceștia nu au mai îndrăznit să-și spună punctul de vedere. Printre unioniști se numărau: Ioan Lemeni, episcop, Constantin Papfalvi, vicarul Hațegului, Paul Dunca, funcționar tezaurariatul statului ș. a. Dar unioniștii nu se ridicau la valoarea antiunioniștilor: A.T. Laurian, G. Barițiu și S. Bărnuțiu și alții.

În luările sale de cuvânt din zilele Adunării Naționale, G. Barițiu precedând propunerile lui Laurian pentru moțiunea adunării, a contribuit la

ridicarea discuțiilor la un înalt nivel național, fundamentând cu pricepere și fermitate dreptul la libertate al întregii Transilvanii, demonstrând că libertatea neamului românesc nu este dependentă de unirea cu Ungaria. Cuvântările lui au fost scurte, consistente, pe un ton energic, elocvent, care a mers direct la inima auditoriului. După discursul lui Bariţiu şi după ce Laurian şi-a citit moţiunea, participanţii la adunare au năvălit asupra tribunei, luându-i pe sus pe Laurian, Bărnuţiu şi Bariţiu şi pe trei tribuni ai poporului pe care i-au purtat în triumf în aclamaţiile delirante ale mulţimilor. Cei trei tribuni cărora A. Papiu Ilarian nu le spune numele, deoarece a fost şi el printre ei, au fost: el, A. Iancu şi Ioan Buteanu.

Dar contribuţia lui Bariţiu nu a fost numai „la vedere", prin contribuţiile aduse în cuvântările din plenul marilor adunări, ci şi prin contribuţia adusă în discuţiile preliminarii cu privire la elaborarea conţinutului celor mai importante documente programatice adoptate de Adunarea Naţională în vederea obiectivelor viitoare ale mişcării împotriva deznaţionalizării.

În întreaga sa activitate publicistică de dinainte de 1848, Bariţiu exprimând ideile înaintate ale timpului său într-un spirit iluminist, el arăta că prima condiţie a unor schimbări esenţiale în raporturile economice o constituie libertatea şi egalitatea. Toţi membrii societăţii să fie egali şi liberi. Condiţia fundamentală a stimulării economice, o constituie desfiinţarea feudalismului. În acest sens, erau necesare legi care să asigure libertatea individuală şi garantarea averii pentru toţi cetăţenii ţării. Asemenea legi ar fi stimulat activitatea comercială, industrială, creşterea producţiei agricole etc.

Convingerile sale democratice manifestate în scris, oral şi instituţional s-au cristalizat pe deplin în timpul revoluţiei de la 1848, susţinând cu tărie necesitatea desfiinţării iobăgiei fără nici o despăgubire şi considerând acest lucru pe deplin întemeiat. Referindu-se la evenimentele din 1848, deci lămurind poziţia sa, el scrie: „Naţiunea română se adună la Blaj, între altele proclamă desfiinţarea iobăgiei fără nici o despăgubire pentru că dânsa presupune, cum că munca şi zeciuielile pe care ţăranii le deteră nobililor qua glebae ad scripti de la 1514 încoace ar fi despăgubitoare de ajuns, iară bătăile luate se putea considera ca interese"[474]. Aceasta dovedeşte că şi de numele său trebuie legate acele puncte ale Adunării de la Blaj în care se cereau „drepturi individuale omeneşti", „desfiinţarea iobăgiei", fără nici o „desdăunare din partea ţăranilor iobagi, „libertatea industrială şi comercială", „ridicarea ţehurilor şi a privilegiilor", a „tuturor piedicilor şi a stavilelor comerţului în ţările vecine, desfiinţarea zeciuielii

[474] George Bariţiu, *Cine a desfiinţat iobăgia ţăranilor în Ardeal? În Viaţa şi ideile lui George Bariţiu*, Edit. Şt. Bucureşti, 1964, p. 197.

metalelor, purtarea comună a sarcinilor publice după starea şi averea fiecăruia şi ştergerea privilegiilor" etc.

Părţile din moţiune referitoare la independenţa bisericii româneşti faţă de mitropoliile de la Karlowitz şi Strigoniu, la libertatea presei şi desfiinţarea cenzurii – care i-a produs atâtea necazuri încă de la înfiinţarea gazetelor sale – la întemeierea de şcoli româneşti de stat, a gimnaziilor, şcoli tehnice şi universităţi, pentru care se luptase în perioada anterioară, sunt şi ele părţi ale moţiunii în care se simte contribuţia esenţială a marelui om de cultură român aflat în plină ascensiune şi maturizare politică, publicistică, intelectuală în general, de luptător pentru introducerea limbii româneşti în administraţie, libertatea personală şi a întrunirilor, generalizarea impozitelor etc. Acestea erau obiective economice, sociale şi naţionale pentru care se lupta şi pentru care a înfiinţat în fapt gazetele sale, pentru funcţionarea cărora muncise şi se expunea unor pericole din partea adversarilor, care îi doreau deznaţionalizaţi pe români. Bariţiu se bucura deja de foarte mare autoritate în sânul elitelor intelectuale româneşti, dar acestea nu puteau rata ocazia de a se folosi de cunoştinţele, priceperea şi experienţa sa în domeniu. Vom vedea că de cunoştinţele şi experienţa sa de luptător se vor folosi românii din plin, până la sfârşitul vieţii sale.

Dar pe cât de entuziasmaţi erau românii de modul cum a decurs Marea Adunare Naţională de la Blaj din 3-5/13-15 mai 1848, ca şi de obiectivele nobile, juste pe care şi le-au propus, pe atât de furios şi încrâncenat era împotriva lor gubernul Transilvaniei de la Cluj. Guvernul îi dorea pe români dezbinaţi. De aceea membrii săi au fost foarte nervoşi pentru faptul că adunarea tuturor românilor s-a ţinut într-un singur loc. Guvernul nu lua în consideraţie că ungurii erau atunci divizaţi în patru confesiuni religioase. Nimeni nu le-a impus însă ungurilor şi nici ei nu s-au gândit să facă patru adunări confesionale pentru a dezbate problemele întregii lor naţiuni. Atunci, românii de ce să se adune separat pe confesiuni religioase? Divizându-i pe români pe confesiuni, guvernanţii maghiari sperau să-i divizeze din punct de vedere naţional şi politic pentru a-i deznaţionaliza mai uşor; nu voiau ca românii să se înţeleagă între ei. Ungurii îi doreau pe români „nici toţi uniţi", „nici toţi neuniţi". „O împăcare deplină şi durabilă – scrie Bariţiu – ar fi fost considerată ca una din cele mai mari calamităţi publice, ca un pericol suprem, ca o adevărată trădare de patrie, ca o moarte politică şi naţională"[475].

Era însă şi o perioadă de toleranţă religioasă între confesiunile românilor. Se formaseră deja multe familii mixte. Însăşi familia lui Bariţiu era mixtă, iar străbunii săi fiind ortodocşi.

---

[475] G. Bariţiu, *Părţi alese din Istoria Transilvaniei ... vol. II*, p. 129.

Totuşi, ungurii nu au luat măsuri imediate împotriva românilor. Nu au aşteptat totuşi prea mult. După votarea uniunii, Transilvania cu Ungaria au întreprins măsuri de desfiinţare imediată a comitetului naţional românesc.

Ungurii i-au dat prea mare importanţă acelui comitet. În realitate, acesta era compus din 25 de membri, care locuiau în mai multe oraşe. Totuşi, remarca Bariţiu, el a băgat spaima în unguri. Puterea naţiunii române nu era dată de comitet, ci de unitatea de conştiinţă şi hotărârea comună a românilor ca naţiune de a scăpa de împilarea feudală şi de a-şi recăpăta libertatea naţională. Unirea în cuget şi simţiri le-a dat românilor puterea şi energia de a lupta. Comitetul era duşmănit de clasele suprapuse aristocratice din Transilvania şi pentru faptul că a desfiinţat iobăgia, care, de fapt, era desfiinţată din ziua de 4 aprilie 1848 prin legile Ungariei, dar pe care aristocraţii transilvăneni nu voiau s-o aplice, reducându-le doar robota de la 104 zile la 52 de zile pe an.

După Adunarea de la Blaj, Bariţiu s-a reîntors la Braşov în vederea pregătirii însoţirii episcopului Lemeni la Cluj, unde urma, ca prin intermediul guvernatorului Teleki să prezinte Dietei moţiunea de pe Câmpia Libertăţii. Aici, la Braşov, a fost informat de deputaţii saşi despre spiritul ostil al Dietei cu privire la revendicările îndrăzneţe şi drepte ale românilor, de a nu se vota unirea Transilvaniei cu Ungaria.

Ungurii, dimpotrivă, erau hotărâţi să voteze imediat unirea Transilvaniei cu Ungaria. La Braşov, Bariţiu s-a întâlnit cu revoluţionarii moldoveni: V. Alecsandri, Alecu Russo, Costache Negri ş. a., care elaboraseră în acea perioadă *Prinţipurile pentru reforma patriei*, în care cereau, printre altele: „Unirea Moldovei şi a Valahiei într-un singur stat românesc. Pentru a-şi manifesta solidaritatea şi a da „prinţipurilor" un caracter de manifest al tuturor românilor, Bariţiu a scris un îndrăzneţ articol în *„Gazeta de Transilvania"* sub pretextul unui atac împotriva „terorismului străin în Moldova-România", în care arăta că *„soarta naţiunii române se va hotărî la Bucureşti şi Iaşi, şi nu la Cluj sau la Buda"*[476].

Bariţiu a plecat din Braşov la Cluj în data de 27 mai 1848. A călătorit cu diligenţa. Pe drum a aflat de la însoţitorii săi că ungurii din Ardeal nu vor desfiinţarea iobăgiei, care i-ar lăsa fără braţe de muncă; alţii îl blestemau şi-l înjurau pe Kossuth, „ că de la el vin toate relele". Unii nu voiau unirea Transilvaniei cu Ungaria, alţii voiau, dar să nu se desfiinţeze iobăgia.

La Cluj află că Şaguna trecuse prin acel oraş şi că fusese certat pentru cele ce s-au întâmplat, dar şi convins de autorităţi să nu se prezinte cu deputăţia la monarh, să rămână la Sibiu. A. Şaguna s-a convins că nu este bine să meargă la Viena, la împăratul. Oricum ungurii foloseau metodele de

[476] Vezi: Gazeta de Transilvania, nr.43/1848.

intimidare şi şantajul şi în relaţiile cu feţele bisericeşti, pe care-i tratau ca pe ultimii oameni.

Între Alba Iulia şi Teiuş, Bariţiu se întâlneşte cu A. Şaguna, care-i povesti cele întâmplate la Cluj, comunicându-i interlocutorului său că nu va mai merge la Viena, că are lipsă de fonduri, că este prea târziu, nu are niciun rost pentru că nu va avea rezultatul dorit.

Bariţiu l-a convins însă pe episcop că el şi ceilalţi membri ai delegaţiei sunt trimişi la monarh prin decizia unei adunări „atât de memorabile, nerealizarea ei ar face sânge rău la oamenii noştri", iar la Sibiu există câţiva membri externi ai comitetului; Prea Sfinţia Sa să-i convoace şi să-i roage să-şi spună părerea. Aşa s-a şi întâmplat. Episcopul a convocat pe câţi membri a găsit în Sibiu; majoritatea au fost de acord şi în curând, în linişte au plecat la împăratul „fără a bate toba în public".

La Cluj, Bariţiu a ajuns în 28 mai, piaţa principală a oraşului era împodobită cu sute de drapele tricolore pe care era inscripţia *Unio*, altele cu *Unió vagy halál* (Uniune sau moarte). „Aşa dară terorismul cel golan şi cel mai neruşinat ne căzu în ochi îndată la prima intrare în capitala ţării. Din acea oră – subliniază Bariţiu – de libertatea discusiunii şi a voturilor nu mai putea fi vorba".

La Cluj se deplasase şi o mare delegaţie de tineri de la Pesta „pentru a crea atmosferă şi cadru de sărbătoare Marii Uniri". Ajuns la reşedinţa lui Lemeni, Bariţiu găsi acolo o atmosferă încărcată, oameni dezorientaţi. Unii spuneau că la Blaj trebuiau criticaţi saşii nu ungurii, tot răul românilor de la ei ne vine. Alţii însă nu erau de acord cu acest punct de vedere.

Lemeni primise din partea comitetului dispoziţia de a nu se lăsa atras în dezbateri, tocmeli şi învoieli, contrare hotărârilor adunării de la Blaj, acestea trebuind să fie prezentate Dietei fără nicio schimbare. Spre stupefacţia lui Bariţiu, Lemeni îi destăinui că el nu se consideră legat de moţiunea de la Blaj. Şi mai stupefiantă a fost motivarea acestei atitudini. „Acum – îi comunică el interlocutorului său – nu mai sunt între miile de oameni proşti acum sunt slobod, pot vorbi ce simţ, comitetul lui Bărnuţiu nu e vrednic să-mi şteargă nici măcar obielele"[477]. Aceasta însemna că el le permitea susţinătorilor săi să facă declaraţii contrare celor hotărâte la Blaj. Partizanii lui Lemeni au susţinut să fie întocmit şi un memoriu antisăsesc, cerând anexarea acestuia – ca supliment – la moţiunea adusă de la Blaj. Era „un fel de petiţie antisaxonă. Neavând încotro şi pentru a nu periclita prezentarea de către Lemeni a moţiunii în forma ei întocmită la Blaj şi solidaritatea delegaţiei, Bariţiu a semnat şi el „suplimentul" împotriva saşilor, contrazicându-şi vechea sa poziţie. În dimineaţa următoare Bariţiu şi

[477] cf. Al. Papiu Ilarian, *op. cit.*, vol. III, p. 20.

Paul Dunca au format o delegație care să se prezinte la marii matadori ai Dietei „spre a-i saluta în numele deputației și a cerca să-i înduplece în favoarea petițiunii naționale"[478]. Demersurile lor nu au avut succes. Wesselényi, om cult, cu multe scrieri, adept fervent al unirii, i-a acuzat pe români de „lipsă totală de patriotism, revărsându-și mânia sa asupra episcopului Șaguna pe care-l învinuia că a adus de la Karlowitz un steag rusesc sub care ar fi luat jurământul mulțimilor întrunite la 3/15 mai. Totuși G. Barițiu și Paul Dunca și-au continuat misiunea până la ora 12 la baronul Kemeny la renumitul profesor Carol Szász. Acesta le-a acordat o primire cordială, deși el primise misiunea ca îndată după votarea uniunii să întocmească un proiect de lege electorală, care să fie prezentat lumii întregi ca o dovadă de felul cum înțelegeau „democrații" maghiari egalitatea, excluzând de la vot imensa majoritate românească. Apoi au mers la comitele Dominic Teleki, la Sigismund Perény, comisar ministerial. Unii i-au primit bine pe cei doi delegați, alții cu răceală. Au trebuit însă să-și întrerupă vizitele, deoarece episcopul Lemeni anunțase deja guvernatorul despre scopul deputațiunii române. Întorși la reședința episcopului, unde se aflau majoritatea delegaților, au fost aproape să provoace prin raportul lor posomorât cele mai furtunoase discuții, provocate mai ales de câțiva *unioniști* care în Adunarea de la Blaj nu cutezară a-și deschide gura, dară în Cluj își puseseră cocarde ungurești"[479]

Episcopul îl anunțase pe gubernator din timp că la ora 12 se va prezenta cu delegație de 120 de oameni pentru a depune moțiunea românilor.

Primirea a fost scurtă: delegații au salutat, episcopul Lemeni i-a înmânat moțiunea, iar gubernatorul i-a asigurat pe membrii deputațiunii, „că nu va lipsi a înainta dorințele noastre – scria Barițiu acolo unde se cuvine ca să li se dea rezoluțiune", nu uită să adauge, într-o formă ambiguă că el „află cam de prisos acea îngrijire prea mare a românilor de condițiile viețuirii lor pe viitor, acum când pereții despărțitori din clase și naționalități au să dispară cu totul în urmarea evenimentelor văzute de toți". Era același guvernator care voise să împiedice adunarea de la Blaj și care peste câteva zile va da ordinul pentru dizolvarea comitetului român.

De la guvernator delegația a mers la „comisarul plenipotente" al monarhului generalul baron Ant. Puchner. „Salutare scurtă, militară, răspuns și mai scurt: „Vă mulțumesc ilustre Domnule Episcop. Puteți fi convins că Maiestatea sa îngrijește deopotrivă pentru fericirea tuturor popoarelor supuse sceptrului său, iar eu însumi nu am decât să îndeplinesc voința Maiestății sale". Și cu aceasta misiunea delegației de 120 de oameni numită de

---

[478] *Părți alese din Istoria Transilvaniei ..., vol .II*, p. 138.

[479] G. Barițiu, *Foi comemorative la serbarea din 12/24 mai, Sibiu, 1892*, p. 21.

Adunarea Națională de la Blaj şi-a îndeplinit misiunea. În aceeaşi zi unii din membrii braşoveni ai delegației au şi plecat acasă. Bariţiu a mai rămas câteva zile ca ziarist şi „pentru a vedea cum se înmormântează o ţară". Înmormântarea s-a făcut şi cu ajutorul episcopului Ioan Lemeni. Înspăimântat de atmosfera de teroare din jurul său, episcopul nici nu a mai prezentat moțiunea românească împotriva unirii de la Blaj. Ceilalți doi deputați români care se mai aflau în dietă: C. Papfalvi şi Al. Bohățel au votat şi ei unirea. Au votat-o şi cei 12 deputați ai saşilor, sfătuiți de însuşi generalul Puckner. După votarea unirii, episcopului Lemeni, reprezentantul românilor şi avocatului Conrad, reprezentatul saşilor li s-a pus câte un steag în mână pe care scria *Unio vagy halàl*, obligați să coboare în stradă şi să-şi confirme în fața demonstrațiilor votul dat în adunare.

Prin aceasta, ungurii voiau să demonstreze că unirea a fost votată în „unanimitate". Pentru votul său Lemeni a fost numit de unii istorici „trădător", „călcător de jurământ" sau că a făcut „notă discordantă" etc. Singurul care l-a înțeles a fost G. Bariţiu, care l-a considerat „o victimă a atmosferei din Dietă, unde nobilii veniseră cu săbiile, şi pe străzi unde răsunau fără încetare strigătele de *„ Uniune sau moarte"*[480].

În vol. II al Istoriei Transilvaniei, g. Bariţiu ne informează că deschiderea Dietei Transilvaniei din după amiaza zilei de 29 mai 1848, destinată proclamării Uniunii absolute a Transilvaniei cu Ungaria a fost precedată de o *conferință* preparativă. Era o procedură veche în această ţară ca membrii dietei înainte de a deschide lucrările acesteia, cu solemnitatea bine cunoscută de atunci, se adunau în aşa numitele conferințe în care stabileau ce conduită să adopte în dietă.

Aşa sa întâmplat şi în acea duminică în care a început cea mai importantă dietă din viața regatului ungar de până atunci. Ungaria fără să tragă nici un foc de armă câştiga atunci peste cinci milioane de români, de care dispunea cum dorea ea; voia români care să nu-şi mai ceară drepturile naționale şi cetățeneşti, să îndeplinească toate obligațiile de cetățean al unui stat, dar ei să-şi piardă orice drept; de a-şi folosi limba maternă, pentru dezvoltarea culturii lor specifice, obiceiurile moştenite din moşi strămoşi, să-i devină deci carne de tun pentru o aristocrație dominantă, dură, care i-a stors de vlagă, i-a decimat atunci când nu s-au supus dorințelor lor extravagante sau când şi-au cerut dreptul la viață, la existență decentă.

Bariţiu ne avertizează că cele ce urmează cu privire la „conferința preparativă" nu fac parte din însemnările pe care şi le-a făcut el asistând la deschiderea Dietei (la galerie bineînțeles). Pentru a nu fi învinuit de partiditate a transcris în vol. II al Istoriei Transilvaniei informații pe care le-a

---

[480] George Bariţiu, *„Părți alese din Istoria Transilvaniei, vol. II*, p. 150.

preluat de la publiciştii unguri, „care au fost şi ei de faţă şi anume unul ca redactor alăturea cu colegii săi. De la noi – precizează publicistul transilvănean – mai puţine".

Publicistul, de la care preia Bariţiu informaţiile, descria astfel atmosfera în oraş: „Era zi de duminică. Cetatea şi suburbiile Clujului furnicau de miriada poporului şi mai ales a nobilimii venite din diverse ţinuturi pentru ca să asiste la aruncarea sorţilor pe această ţară. Mulţimea salutase cu vivate pe baronul Perény, pe episcopul romano-catolic Nicolae Kovács pentru circularul dat la clerul bisericii sale în favoarea uniunii, pe generalul Puchner şi pe episcopul Lemeni, pe când acesta intra cu deputaţiunea la numitul general; adică acea mulţime nu aflase scopul pentru care venise deputaţiunea română şi a fost mai bine aşa. Vreo bucurie mare nu se vedea nici pe feţele gloatelor, ... Se va proclama uniunea: prea bine; apoi însă care vor fi urmările?"[481].

Deci mai întâi s-a ţinut conferinţa. „În sală şi în afară era om de om. Deputaţi şi regalişti se strecurau cum puteau prin mulţime. Preşedinte ad-hoc a fost proclamat Comitele Ioan Bethlen ca cel mai bătrân. La ordinea de zi erau puse în discuţie 7 propoziţiuni regeşti, întocmite în limba maghiară.

Din cele 7 propoziţiuni regeşti, 3 îi priveau pe români. Merită să le transcriem pe toate cele trei, pentru ca cititorul de astăzi să-şi dea seama că în veacul luminilor, al formării multor naţiuni libere, al democraţiei, românilor li se promiteau schimbări esenţiale în modul lor de existenţă, dar care, în realitate nu schimbau nimic în viaţa lor !

Iată propositiunea regească nr. 3. Aceasta glăsuia în felul următor: „Consultare serioasă asupra Uniunii Transilvaniei cu Ungaria, pe lângă respectarea legilor municipale şi ale altor raporturi legale ale celor trei naţiuni indigene" (deci românii vor rămâne în continuare „venetici", „toleraţi", cu confesiuni nerecunoscute).

Iată propositiunea regească nr.4. Serviciile urbariale să înceteze, însă pe lângă desdăunarea domnilor feudali; iară articolii de lege urbarială care se vor vota întru acest înţeles, în favoarea poporaţiunii rurale, să se subştearnă îndată maiestăţii sale, pentru ca chiar în timpul pe cât va dura dieta să poată fi nu numai sancţionate, dară şi publicate şi puse în lucrare". Bariţiu face următorul comentariu la propoziţiunea nr.4 „Curţii adică îi păsa în situaţiunea de atunci, ca încai poporaţiunea rurală să fie uşurată, ca să rămână liniştită.

Propoziţiunea regească nr.5 „Generalizarea statului aşa, ca de aici înainte să fie şi clasa feudalilor supusă la impozite, la recrutare şi la toate".

---

[481] *Ibidem.*

Propoziţiunea regească nr.6 „Să se dea în pertractare şi starea poporaţiunii române, care locuieşte o mare parte a ţării, cu privire atât la drepturile lor civile cât şi la cele religioase, care să se cuprindă într-o lege"[482]. Deci românii încă nu aveau cinstea de a fi numiţi „naţiune de către aristocraţia ungurească". Marea Adunare Naţională de la 3-5/15-17 mai nu a existat pentru unguri. Au ignorat-o. Bariţiu ne dezvăluie şi aici existenţa unor acte care dădeau instrucţiuni concrete de modul cum să fie ignoraţi românii, cum să li se nege naţionalitatea şi alte drepturi legate de existenţa şi libertatea lor. Acest punct 6 „fusese, scrie Bariţiu, compus înadins în termeni obscuri, întortochiaţi, apoi conform perfidiei vechi primise şi guvernatorul instrucţiune rezolvată, că la dietă se compune lucrul aşa, încât din respectivul articol de lege nu cumva să rezulte recunoaşterea poporului român ca naţiune română indigenă (natio recepta), ci să figureze tot numai în coada celorlalte"[483].

Dar zilele care au urmat le-au rezervat românilor surprize şi mai mari, neprevăzute nici de Bariţiu şi alţi conducători ai românilor. Ungurii nu s-au liniştit şi nici nu se gândeau, ca în caz de refuz al unirii de către români, să continue doar cu metode perverse de denaturare a istoriei sau de folosire a fel de fel de promisiuni, pe care nici nu se gândeau niciodată să le respecte. Erau decişi să folosească şi forţa, precum au şi făcut-o.

După ce au asistat la toată parada de „înmormântare a ţării", de către Dieta ungurească de la Cluj, Bariţiu s-a întors acasă la Braşov. El nu mai trăgea speranţa într-o împăcare paşnică între români şi unguri.

În drumul către casă s-a oprit însă la Sibiu pentru a raporta Comitetului cele întâmplate. Nutrea speranţa că poate delegaţia condusă de Andrei Şaguna va avea mai mult succes la Viena. Bărnuţiu a fost foarte supărat cu privire la comportarea delegaţiei de la Cluj, cu deosebire pentru „suplimentul" antisăsesc redactat la îndemnul lui Lemeni. Speranţa lui Bariţiu în succesul delegaţiei de la Viena s-a spulberat şi ea destul de curând şi categoric. În ziua de 10 iunie la Innsbruck, unde se găsea împăratul Ferdinand I, acesta a sancţionat votul Dietei din Cluj consfinţind unirea dorită de Ungaria.

În data de 4 iunie, Bariţiu a plecat de la Sibiu la Braşov, iar, comitetul în faţa căruia trebuia să se prezinte, fusese dizolvat din ordinul guvernatorului Teleki în data de 2 iunie, continua să lucreze. O parte din membrii comitetului: Papiu, Buteanu, Constantin Romanul şi Eliseu Armatul erau puşi sub urmărire şi ameninţarea, după cum ne comunică Al. Papiu Ilarian în vol. II al Istoriei sale despre românii din monarhia austriacă.

---

[482] Vezi: *Părţi alese din Istoria Transilvaniei ... vol. II,* p.143.
[483] *Ibidem.*

Măcelul de la Mihalț din 12 iunie ordonat de baronul Eszterházi și executat de o companie de secui soldat cu 12 români morți și 11 răniți l-a supărat deosebit de tare pe Avram Iancu. Acesta hotărât să-i răzbune imediat pe români, este însă sfătuit de Bariţiu şi Bărnuţiu ca deocamdată să dea dovadă de răbdare şi moderaţie pentru a nu provoca – până se va clarifica situaţia – noi şi nevinovate victime. Iancu le-a răspuns celor doi, că de ei ascultă, „dar să ţină minte secuii"[484].

Iancu i-a ascultat pe cei doi, dar hotărârea sa de a organiza rezistenţa armată nu s-a potolit. Bariţiu s-a convins şi el că măcelul de la Mihalț trebuie răzbunat. Într-un articol publicat în 27 mai/8 iunie, el scrie în acest sens că „Sângele nenorociților, vaerul şi amarul văduvelor şi al orfanilor va striga răzbunare către cer şi va fi testimoniu numai de ura naţională care jucă rol principal la acea execuţiune atât de barbară. Iată – conchidea el – aşa se pune la probă răbdarea poporului nostru"[485].

Revenit acasă, la Braşov, Bariţiu şi-a continuat activitatea redacţională în noi condiţii create de încetarea acţiunii cenzurii printr-un act favorabil emis la 15 mai 1848. Va publica totuşi cu prudenţă, deoarece se simţea urmărit în continuare. „La 3 iunie vesteşte desfiinţarea iobăgiei votată de Dieta din Cluj, dar la 23 iunie denunţă teroarea dezlănţuită împotriva foştilor iobagi care cereau aplicarea noilor drepturi ... protestează împotriva constrângerii la care erau supuşi intelectualii români pentru a semna declaraţii în favoarea unirii. Condamnă de asemenea modul cum se desfăşoară alegerile pentru noua Dietă din Pesta, românii fiind înlăturaţi în mod sistematic. La 12 august anunţă arestarea la Sibiu a lui Treboniu Laurian şi Nicolae Bălăşescu, iar peste patru zile comentează cu indignare tentativa de arestare a lui Bărnuţiu"[486].

Discrepanţa dintre principiile promovate de revoluţionarii maghiari şi faptele lor de agresiune împotriva românilor nemulţumeşte guvernul maghiar. Se încearcă, am văzut anterior, coruperea lui Bariţiu, dar fără succes.

În lunile iulie, august şi septembrie 1848 evenimentele în Transilvania se precipită. Ca urmare a introducerii stării de asediu în Principat s-au comis nenumărate atrocităţi asupra populaţiei româneşti, dar şi a atitudinii antihabsburgice pe care guvernul maghiar începuse să o manifeste din ce în ce mai accentuat. În aceste condiţii, conducătorii aleşi ai românilor la adunarea de la Blaj, au considerat oportun să reexamineze situaţia politică şi să repună în discuţie unirea votată de Dieta din Cluj şi

---

[484] *Părţi alese din Istoria Transilvaniei, vol II*, p.165.

[485] Gazeta de Transilvania, nr. 43/1848.

[486] cf. Vasile Netea, George Bariţiu. *Viaţa şi activitatea sa*, Edit. Şt., Bucureşti, 1966, p. 218.

sancţionată de împăratul Ferdinand. Curtea din Viena se găsea deja în conflict cu guvernul de la Pesta, care a refuzat să pună la dispoziţie trupele necesare reprimării revoluţiei italiene. Din ordinul împăratului Dieta din Pesta este dizolvată, iar guvernul Battyány e silit să demisioneze. Ungurii au constituit un nou guvern în frunte cu Ludovic Kossuth, nerecunoscut de împărat, guvern care nu a admis nici dizolvarea Dietei. Astfel ruptura dintre revoluţionarii maghiari şi habsburgi este oficializată. Trupele imperiale primesc ordinul să reintroducă „ordinea" în Ungaria.

Raporturile dintre unguri şi români se deteriorează şi ele tot mai mult. Tensiunea dintre ei creşte. Ungurii se dedau tot mai des la acte de teroare împotriva populaţiei româneşti din Transilvania. „Represiunea sângeroasă de la Luna, urmând celor de la Mihalţ, Bara şi Nădab a tensionat şi mai mult atmosfera din Transilvania şi aşa destul de încordată, făcând astfel un nou şi serios pas spre războiul civil. Românii erau împinşi tot mai mult spre declanşarea unei revoluţii democratice de natură *socială antifeudală* şi *naţională*. Lucrurile se îndreptau spre situaţii de confruntări înarmate. Românii, după cea de a doua Adunare Naţională din 3/15 mai de la Blaj, solicitau tot mai des o nouă mare Adunare Naţională. Violenţele împotriva românilor din 29 mai (Abrud), Mihalţ (2 iunie), Marghita (iunie), cele trei urmate în luna septembrie (Bara, Nădab şi Luna) au atins cote insuportabile pentru români. Executanţii acestor violenţe, braţul înarmat al aristocraţiei maghiare şi masa de manevră a guvernului Ungariei erau detaşamentele de represiune secuieşti. Omoruri, bătăi crunte, violuri, amenzi exorbitante şi încarcerări arbitrare ale ţăranilor şi intelectualilor, producătoare de multă suferinţă la românii din Transilvania, le-a întărit dorinţa de ripostă.

Ungurii, prin aceste violenţe le-au produs românilor multă suferinţă, multe dureri. În timp ce în apusul Europei mişcările revoluţionare se terminau, tot mai des, cu schimbări, în Transilvania revoluţia le aducea românilor multă durere şi vieţi pierdute în zadar şi teroarea ungurească.

Conducătorii revoluţiei române şi-au dat seama, că sunt obligaţi de împrejurări să se recurgă şi din partea transilvănenilor la măsuri hotărâte pentru apărarea fiinţei lor naţionale. Soluţia adoptată a fost: o nouă dezbatere în cadrul unei noi adunări naţionale. Românii şi-au dat seama că ei nu pot găsi protecţie decât la cele două regimente româneşti de graniţă de la Orlat şi Năsăud. Acolo s-au desfăşurat două adunări furtunoase, preludii ale celei de a treia adunări naţionale de la Blaj. „Adunarea de la Orlat avusese loc în 10-11 sept. Şi cea de la Năsăud în 14 sept. 1848, hotărârile lor priveau unele viaţa militară, iar altele erau o reluare şi reafirmare a celor de la Adunarea din 3/15 mai de la Blaj"[487].

---

[487] cf. *Istoria României: Transilvania*, Cluj-Napoca, 1997, p. 873.

La Orlat, românii cereau din nou „ dreptul neîngrădit de a vorbi, de a scrie şi de a tipări, de a ţine adunări, consultări şi de a forma societăţi"[488]. La Năsăud s-a făcut un pas mai departe al revoluţiei române: ruperea totală de guvernul ungar, motivată prin faptul că uniunea Transilvaniei s-a efectuat „fără să se fi luat în seamă protestarea guvernului român care face numărul precumpănitor al locuitorilor şi într-un mod silnic"[489]. Iată ce scrie despre rezultatul celor două dezbateri, istoricul G. Bariţiu în *Părţi alese din Istoria Transilvaniei, vol. II:* „Dezbaterile şi hotărârile adunărilor celor două regimente ţinute la Orlat şi Năsăud alăturea cu, omorul de la Luna străbătu în tot cuprinsul ţării nu numai prin ziare şi de la om la om, dintr-o comună în alta, pe drumuri şi pe la târguri de săptămână"[490].

Românii, explică Bariţiu în *„Părţi alese din Istoria Transilvaniei ... "*, erau atât de revoltaţi de prigoanele la care fuseseră expuşi şi de cele de care aflau mereu că li se mai pregătesc în viitor, încât nimeni şi nimic nu i-ar mai fi putut opri să meargă la Blaj pentru a se pregăti de luptă împotriva terorismului maghiar. Mersul la Orlat, Năsăud şi apoi la Blaj al tinerilor români pentru a se înscrie în detaşamente de luptă a fost determinat şi de o lege a guvernului maghiar care prevedea încorporarea a 40.000 de recruţi pentru a lupta împotriva popoarelor care îşi cereau libertatea naţională şi o viaţă de stat bazată pe democraţie şi libertate.

La adunarea militarilor de la Orlat, locuitorii provinciali ne îndemnaţi de nimeni au alergat cu mulţimea, pentru ca să audă şi să cunoască ce are să aştepte de la evenimentele care se îmbulzeau peste ţară. Tinerimea şi alţi cărturari petreceau retraşi de înaintea tiraniei, iară poporul se îmbărbăta şi decise să nu o mai sufere"[491].

O parte din participanţi de la adunarea de la Orlat, dar şi din alte localităţi, s-au îndreptat direct către Blaj. La 16 sept. 1848, Bariţiu este informat că la Blaj şi împrejurimi se aflau circa 2.000 de români înarmaţi; o delegaţie a românilor este trimisă la gubern pentru a cere eliberarea arestaţilor Micaşiu şi a protopopului Balint şi pentru a anula legea de încorporare a tineretului nesancţionată de împărat. Dar la Blaj soseşte şi baronul Vay în calitate de comisar plenipotent a guvernului de la Cluj. Venise la Blaj şi A. Iancu de la Vidra cu trupa sa de munteni relativ disciplinaţi mai bine decât toate celelalte trupe de popor cât aflase a se arma începând din august, bine, rău. Baronul Vay plenipotentul guvernului îi îndeamnă români să plece acasă, de această data însă – spre deosebire de altă

---

[488] cf. *Ibidem*, p. 874.
[489] *Foaie pentru minte* ... nr.37/1848.
[490] *Părţi alese din Istoria Transilvaniei ... vol. II*, pp. 242-243.
[491] *Ibidem*, p. 243.

dată – în termeni reverenţioşi. Dar numărul românilor sporeşte mereu la Blaj. Avram Iancu, Axente Sever şi Iovian Brad îşi dădeau toată silinţa să instruiască poporul pentru luptă. În cele din urmă Vay a plecat de la Blaj. În 24 septembrie adunarea de la Blaj era numeroasă, scrie Bariţiu, dar nu de 60.000 de oameni după cum consemnau ziarele ungureşti. O adunare aşa de mare „nu şi-ar fi pierdut vremea cu petiţiunile"; ar fi năvălit totul în cale, nici n-ar fi discutat cu guvernul.

În 25 sept. Au sosit de la Sibiu Simion Bărnuţiu, Ilarion Puşcariu şi August Treboniu Laurian, însoţiţi de locotenentul Novac de la Orlat. În acea zi „s-au discutat mulţime de postulate şi năpăstuiri *naţionale*, care pot fi găsite în protocolul acelei adunări". S-au mai ascultat ţi alte plânsori şi reclamaţiuni parţiale ridicate în adunare de diverse ţinuturi ale ţării. „S-au mai consultat şi despre mijloacele de a organiza o gardă naţională, târziu destul, după ce adversarii erau organizaţi şi exercitaţi în curs de şase luni"

La acea adunare de la Blaj, românii au proclamat a doua oară constituţia imperială dată de împăratul Ferdinand în aprilie pentru toate ţările monarhiei, „în spirit neaşteptat de liberal – notează Bariţiu – pentru acele timpuri", iar la acea solemnitate au asistat şi corpul ofiţerilor c. r. – ne informează tot el.

Cea de a treia Adunare Naţională de la Blaj a votat ca românii, să treacă de partea împăratului, să lupte împreună cu saşii, să primească arme şi alte materiale de război din partea Austriei.

Saşii iniţial, la începutul tratativelor, nu avea încredere în români. Numai după ce generalul Puchner s-a convins de loialitatea românilor, a intrat în tratative cu românii, cărora le-a dat arme, ofiţeri pentru instruirea combatanţilor români şi alte materiale de război.

La cea de a treia Adunare Naţională de la Blaj s-a constatat că numărul membrilor comitetului ales la cea de a II-a Adunare Naţională era prea mare. Fiind întocmit din 12 membri; din care o bună parte nu locuiau în Sibiu, comitetul funcţiona foarte greoi. S-a numit un nou comitet compus numai din 6 persoane care în cursul războiului să stea la *Sibiu şi la ordinul generalului.*

Protocolul adunării poporului român ţinută la Blaj din 3/15 până în 13/25 sept. 1848, redat de Bariţiu în *Istoria Transilvaniei pe 200 de ani în urmă*, în preambulul său glăsuia astfel:

„Împins de terorismul unguresc şi de stoarcerile, jafurile, arestările, batjocurile, violenţele, prigonirile şi uciderile, care au urmat din acel terorism nemaipomenit din această ţară, curse poporului român din toate

părțile Transilvaniei, la Blaj, spre a se înțelege despre starea sa cea tristă şi spre a se adresa la locurile cele mai înalte pentru îndreptarea ei"[492].

Cererile sistematizate în 5 puncte şi subpuncte se referă la: încetarea jafurilor, a stării de asediu, introducerea legalității în țară, să li se restituie vitele rechiziționate, a instrumentelor de economie confiscate, eliberarea celor arestați fără pricină (țărani, învățați, profesori ş. a.), să nu mai fie nimeni închis fără vină, să se desființeze tribunalul inchizitorial, să li se interzică funcționarilor de a mai face fapte nelegiuite, să se înceteze tot felul de robote spre a nu mai lăsa drum deschis apăsărilor şi jafurilor foştilor domni de pământ şi dregătorilor din comitate, până la numirea unor comisii, să nu se mai pună nicio lege în aplicare nesancționată de împărat.

O deosebită importanță o avea pentru români paragraful 3 care glăsuia astfel: „Pentru securitatea publică în satele şi ținuturile românești să se înființeze acum garda națională română, după îngăduința cea apriată a Maiestății sale împăratului".

Deosebit de importante erau cerințele românilor – aşa cum erau menționate în protocolul Adunării de la Blaj din 13/15 sept. 1848 - de a se numi o comisiune mixtă compusă din români, unguri, saşi şi secui, care să cerceteze şi să judece, să despăgubească şi să pedepsească toate stoarcerile, jafurile, prigonirile arestările, violențele, uciderile ş. a. câte au urmat din sistema teroristă.

Urmări deosebit de importante a fi avut paragraful 5 al petițiunii în cazul aplicării lui prin care se cerea : „numirea unei comisii urbariale din toate națiile şi clasele de oameni; care să aplaneze toate certele şi pricinile între fostul domn de pământ şi între țăranul care e acum om liber (slobod)"[493].

În acelaşi protocol, Adunarea Națională din 13-25 sept. Aduce la cunoştința imperialilor că românii, bazați pe jurământul din 3/15 mai, îşi mențin hotărârile cu privire la respectarea drepturilor politice ți civile, că preface cele două regimente de graniță române „întru ale sale, dar neagă uniunea, alegerile de deputați pentru dieta ungurească etc. Românii declară „că nu recunosc uniunea Transilvaniei cu Ungaria"; „că nu vor să recunoască ministerul unguresc, ca o urmare a uniunii"; că vrea să stea de-a dreptul numai sub Maiestatea sa împăratul şi sub ministerul său împărătesc; cere aprobarea unei noi Adunări Naționale a românilor; să se deschidă cât mai curând Dieta Transilvaniei compusă din deputați români, germani (saşi) şi unguri (secui) aleşi după proporțiunea sufletelor fiecărei națiuni.

---

[492] *Părți alese din Istoria Transilvaniei ... vol. II,* pp. 247-248.
[493] *Ibidem,* pp. 247-248.

Poporul român proclamă constituţiunea împărătească austriacă, care să aibă putere şi pentru Transilvania".

Bariţiu făcând referire la protocolul Adunării generale din perioada 13-25 sept. 1848. menţionează că acesta mai cuprinde, printre altele, evenimente importante în mişcarea românească de la 1848, cum ar fi cele din 16.sept.st.v. de înfiinţare a gărzii naţionale, trecerea în protocol a plângerilor particulare ale oamenilor. Protocolul cuprinde, scrie Bariţiu, mii de aceste plângeri. Citind aceste evenimente particulare te cuprinde groaza de grozăviile cuprinse în ele. Tot în 16 sept.v. după amiază, românii prezenţi la Blaj, au fost convocaţi pe Câmpul Libertăţii unde, în prezenţa ofiţerilor români, s-a proclamat pentru a doua oară Constituţia austriacă în calitate de lege fundamentală a românilor transilvăneni.

Şi iată-i pe români închinându-se în faţa împăratului austriac, cerându-i ocrotire, dându-se pe seama legilor austriece. Cu ce i-a răsplătit împăratul austriac pe români, după ce i-a învins pe unguri în urma luptelor avute cu aceştia în 1848/49? Nu cumva împăratul a trădat loialitatea românilor? Evenimentele ulterioare au dat răspunsul clar românilor că împăratul i-a trădat . Cel mai evident fapt va fi crearea imperiului dualist austro-ungar de la 1867, eveniment despre care, Bariţiu spunea adesea, că imperialii nu şi-au îndeplinit tratatele prin care au promis că vor apăra Transilvania de orice pericol de a fi desfiinţată ca Principat de sine stătător.

Supărat însă pe unguri că l-au trădat, împăratul Ferdinand a emis un manifest lung cu data de 22 sept. 1848, în care spunea curat, că, cu sancţionarea reformelor radicale votate de camerele Ungariei s-a înşelat cumplit, căci adică Maiestatea Sa crezuse, că prin atâtea concesiuni făcute Ungariei, legăturile între ţările monarhiei vor câştiga în tăria lor; acum însă vede că se cearcă tocma contrariul, că legile sunt votate greu, securitatea publică suferă „... rapacitatea se înmulţeşte, turburările sporesc; ceea ce-l turbură mai mult este, că chiar unii miniştri ungureşti lucră spre a separa Ungaria de monarhie şi a micşora drepturile coroanei; ei dau la o parte legile şi lucră *întru ascuns*, conspiră"[494]. Ungurii sunt învinuiţi că nu vor să ajute monarhia cu războiul, cu răscoalele din Italia, că pun în aplicare legi nesancţionate de împărat, că vor să spargă unitatea monarhiei, că ungurii sunt împotriva dinastiei. Apoi suveranul *„invita"* pe „popoare să dea ascultare suveranului lor, iar nu rebelilor şi turburătorilor de pace publică". Au mai urmat încă trei manifeste ale împăratului în care este criticat guvernul lui Ludovic Kossuth şi magnaţii unguri că elaborează legi ilegale care urmăresc dezmembrarea imperiului austriac şi a monarhiei austriece.

---

[494] *Ibidem*, p. 250.

George Barițiu nu a participat la Marea Adunare de la Blaj din 13-25 sept. 1848. A continuat să redacteze *„Gazeta ..."* și *„Foaia ..."*. În această perioadă el a luat legătura cu mulți boieri refugiați din București, de care era plină promenada din Brașov, unde aceștia și principele Bibescu făceau dese plimbări, având și multe discuții despre revoluțiile tuturor românilor anului 1848. În Brașov bântuia și holera, care stingea multe vieți omenești. Barițiu și soția sa au fost și ei bolnavi de holeră. Au scăpat însă ambii cu viață. La 7 august în familia lui Barițiu s-a născut al cincilea copil. L-a botezat în 12 sept. punându-i numele de Ieronim[495], nașă fiindu-i Cocoana Paraschiva, G. Nica, Parohul botezător tot Toma Vasiliu. Aceeași care-i botezaseră și ceilalți copii născuți anterior.

După cele patru manifeste ale împăratului din 22 și 25 sept. a ajuns, relatează Barițiu și la Brașov știrea despre asasinarea generalului Comite Lamberg, comisar plenipotent, pe podul de la Pesta în 28 sept. 1848. Se discuta mult în Transilvania despre Adunare Națională de la Blaj „și încă de astă dată înarmați, despre prinderea și spânzurarea studenților juriști Bătrâneanu și Simonis de la Cluj.

În această perioadă a lunilor august și început de septembrie, Barițiu relatează în „Foi comemorative ...", sașii din Brașov încă îi mai menajau pe secui, cu care nu cutezau să se învrăjbească de tot. Parte din sașii brașoveni erau unioniști. De aceea, Barițiu nu se mai simțea în siguranță în orașul său în această perioadă. La Sibiu, în schimb, sașii s-au declarat pe față împotriva ungurilor. O făceau pe față emițând și proclamațiuni înfocate în contra ungurilor.

Cele două manifeste împărătești din 22 și 25 sept. cu teribila asasinare a generalului Lamberg din 28 sept., desființarea prin aceleași decrete a parlamentului Ungariei, luarea unor măsuri extraordinare pentru imperiu și armată, comiterea multor atrocități de către unguri și secui l-au trezit la realitate, scrie Barițiu, și pe „septuagenarul comandant general baron *Ant. Puchner* din pasivitatea sa și a dat proclamațiunea prea bine cunoscută din 18 octombrie, prin care provoca pe națiunea română și săsească la arme"[496].

Era și timpul. Cu două zile mai înainte fusese confirmat și noul comitet ales de către Marea Adunare Națională din Blaj sub numele de Comitet de pacificațiune, care și-a fixat sediul la Sibiu. Membrii acelui

---

[495] **Ieronim G. Barițiu (1848-1899)**, fiul lui George Barițiu. A urmat cursuri de filozofie și economie. Publicist. A lucrat împreună cu tatăl său la ziarul *„Observatorul"*. A scris studii și eseuri pe teme economice, sociale și filozofice. A fost funcționar la Fabrica de hârtie de la Zărnești și la Banca „Albina" din Sibiu. Om de înaltă cultură.

[496] *Foi comemorative la serbarea din 12/24 mai 1892* ..., p. 23.

comitet erau (în ordine alfabetică: Bălăşescu Nicolae, Bărnuţ Simion, Bran Ioan, Cipariu Timotei, Laurian A.T., Micaş Florian). Toţi aceşti membri ai comitetului erau oameni fără experienţă organizatorică statală, militară, administrativă ş. a. Dintr-o dată s-au trezit într-o situaţie care incumba o mare răspundere: răspundeau - spune Bariţiu – de soarta unei ţări. Un număr de şase bărbaţi era insuficient însă pentru realizarea acestui scop. Comitetul a fost însă completat cu : Florian Aron şi Gabriel Muntean în calitate de secretari „şi docentele Banciu ca actuar". Peste puţin timp l-au convocat şi pe Bariţiu, punându-i-se în vedere că în mod obligatoriu trebuie să se mute la Sibiu pe perioada evenimentelor belice. Nu s-a luat în consideraţie faptul că ar fi fost o eroare să sisteze apariţia celor două periodice pe care le edita el tocmai în condiţiile în care începea războiul civil în Transilvania. Redactarea foilor a fost însă asigurată de Andrei Mureşan, colaboratorul lui Bariţiu. La Sibiu, pe lângă că era membru al comitetului naţional român a fost numit şi membru în *Comitetul de Apărare al ţării,* compus din ofiţeri c. r. şi din câte doi civili români şi saşi sub preşedinţia generalului F.M.L. Pfersmann. Comitetul avea misiunea de apărare şi de a supraveghea mersul de război, de a informa comandantul suprem, să creeze o conlucrare armonioasă între cele două comitete: românesc şi săsesc şi între prefecţii ambelor naţionalităţi, pentru a evita eventualele ciocniri între ei, uneori pentru „lucruri bagatele".

Bariţiu, notează în „Foi comemorative ..." că a rămas la Sibiu timp de peste patru luni de zile. Această perioadă este împărţită de Bariţiu în două mari secvenţe: „Războiul civil în Transilvania din octombrie până în decembrie 1848" şi Războiul civil din decembrie 1848 până în ianuarie 1849.

Din aprilie şi până în octombrie 1848 s-au convins, nu numai românii, că ungurii urmăresc scopuri subversive de destrămare ci şi chiar de preluare a imperiului austriac, ci şi austriecii în frunte cu împăratul. Acesta convingându-se că a fost rău inspirat când a sancţionat legile de la 11 aprilie, a lansat – cum am văzut mai sus – un manifest către poporul din Ungaria prin care declara starea de asediu, dizolva dieta şi numea un comandant suprem al armatelor pe banul Jellachichi, iar ministru preşedinte pe generalul baron Recseipecea"[497].

La acest manifest al regelui, comitetul revoluţionar în frunte cu Kossuth a răspuns printr-un decret adresat tuturor comandanţilor de trupe, de cetăţi întărite, ca într-un termen de 7 zile să se înalţe pretutindeni steagul unguresc, fiecare cetăţean să se considere supus numai al Ungariei şi să se

---

[497] Vezi: *Istoria mişcării româneşti din Ardeal în anii 1848 şi 1849 după părţi alese din Istoria Transilvaniei*, de George Bariţ, Bucureşti, Edit. Librăriei Stănciulescu, 1919, p. 43.

pregătească liste amănunțite de toate materialele de război sub amenințare de pedeapsă cu moartea.

Până în octombrie 1848, românii nu au vărsat sânge unguresc, nu au maltratat nici un maghiar. Ei au suferit barbarismele din Abrud, omorurile de la Sâncrai, măcelurile de la Mihalț și Luna, întemnițările din tot cuprinsul țării, nu numai pentru că au ținut la drepturile lor omenești, politice și civile. Românii au suferit aceste fărădelegi însă le-au ținut și minte. După uciderea lui Lamberg în mod mișelesc la Pesta, spânzurarea contelui Latour la Viena, ungurii au continuat cu spânzurarea și împușcarea preoților și altor români, fără a avea vreo sentință a vreunui tribunal legal, ci erau omorâți pur și simplu. Baronul Apor spânzurase în septembrie 26 de români, contele Haller a împușcat singur trei preoți români, la Cluj au fost spânzurați 2 studenți în drept și mai târziu încă 26 de români. Aceste barbarii urmăreau să-i terorizeze pe români, dar s-au înșelat amar, deoarece urmarea a fost represaliile teribile, mai ales după ce secuii dăduseră foc la câteva sate de români[498].

Românii după Adunarea Națională de la Blaj au început și ei să se înarmeze, „cu același drept și pe baza aceleiași legi sau nelegi în puterea cărora se înarmau și ungurii".

Generalul Puchner, relatează Bariț iu, a dat un ordin ca trupele de linie și românii să dezarmeze batalioanele și escadroanele de voluntari unguri. „Au și dezarmat românii unii pe alții", mai ales în jurul Blajului. Dezarmările acestea au dus însă la conflicte grave, în care și-au pierdut viața diferiți unguri care nu depuneau armele de bunăvoie. Ungurii nu întotdeauna depuneau armele de bunăvoie. Așa s-a întâmplat, de exemplu, la Sângatin (Kis-Enged), unde ungurii din comună și împrejurimi adunați într-o curte boierească au refuzat să predea armele, Românii au atacat, iar ungurii au împușcat patru români. Aceștia înfuriați peste măsură au dat foc curții boierești și i-au măcelărit pe toți ungurii de acolo, pe care au putut pune mâna, oricum numai câțiva au scăpat cu viața prin fugă. La sfârșitul luptei zăceau neînsufleț ite 141 cadavre în curte și casa făcută scrum. Maghiarii din această catastrofă nu au învățat nimic! Au continuat cu spânzurarea și împușcarea românilor din Cluj, unde au fost executați studenții în drept Bătrâneanu și Simonis și protopopul Vasile Turcu și mulți alți preoți, studenți și țărani români.

Secuii au făcut și ei adunare națională, și-au întocmit oaste. Oastea secuiască s-a împărțit în patru brigăzi de câte 4.000 de oameni fiecare, care „au plecat pentru a se război cu „Valahii". Cea dintâi comună devastată de ei a fost Arhida locuită de 500 de români și 600 sași. De aici încolo jafurile și

[498] Vezi: *Ibidem*, p. 44.

omorurile s-au ţinut lanţ. După un raport sosit la comitetul naţional român, în primele patru zile s-au prădat şi aprins 9 sate, iar până la 16 dec., adică numai în 7 săptămâni, au fost arse şi devastate mai mult de o sută de sate româneşti şi săseşti"[499].

Totuşi gen. Puchner, comandantul trupelor din Transilvania încă mai credea într-o colaborare cu ungurii. El în loc să se teamă de unguri, care voiau să-i desfiinţeze şi pe saşi, se temea mai mult de români.

Abia la 18 oct. 1848 după ce s-a confirmat comitetul român din Blaj, a rupt Puchner orice legătură cu revoluţionarii unguri – printr-o proclamaţie adresată ţării.

Odată cu acea proclamaţie, comandantul a mai decretat şi ridicarea *gloatelor,* în care scop a mai dat şi o instrucţiune foarte memorabilă – remarca subtil Bariţiu -, în care arată cum să se facă această ridicare: „fiecare sat sau oraş să-şi numere oamenii buni de luptă, să-i armeze cu puşti, cu lănci, cu coase şi furci. Nici o ceată să nu fie mai mică de 150-200 de oameni, însă nu mai mulţi şi aceste cete să fie comandate de căpitani. Câte trei cete vor forma o unitate de luptă comandată de un tribun"[500].

Disprețul lui Puchner faţă de români era atât de mare încât îi trimitea să lupte înarmaţi aproape numai cu lănci şi furci împotriva unui duşman alcătuit din „trupe regulate şi instruite, înarmate cu puşti, însemna nici mai mult nici mai puţin decât a duce mii de oameni la măcelărire"[501].

Odată cu proclamaţia lui Puchner a adresat şi comitetul naţional român, compus din 6 membri (A. Treboniu Laurian, Simion Bărnuţiu, Nic. Bălăşescu, Florian Micaş, Timotei Cipariu şi Ioan Bran) un manifest către poporul român pentru apărarea neamului şi împăratului. Tot atunci au luat şi românii toate măsurile de înarmare şi de organizare. Furnizarea de arme cerute de către comitetul naţional român generalului Puchner; s-a desfăşurat mai lent decât atacurile pe care le executau ungurii şi secuii asupra românilor.

În scopul concentrării acţiunilor celor două naţiuni la 24 oct. s-a înfiinţat un comitet comun numit *Comitet de apărare de ţară* sub preşedinţia generalului Pfersmann şi cuprindea din partea românilor pe A. Treboniu Laurian şi Gavril Munteanu, iar ca supleanţi pe Ion Bran şi G. Bariţ. Acest comitet avea ca obiective de îndeplinit recrutarea de luptători pentru întregirea regimentelor din Ţară, înfiinţarea unui batalion de vânători saşi, ridicarea şi înarmarea gloatelor, aprovizionarea puterii armate cu alimente, îngrijirea de transporturi necesare trupei etc. În 26 oct. un nou decret ordona

---

[499] *Ibidem*, p. 47.
[500] *Ibidem*, p. 48
[501] *Ibidem.*

recrutarea în grabă a 3.745 de români şi a unui batalion compus din 1.273 saşi[502].

Toate aceste măsuri, apreciază Bariţiu, erau efectuate în grabă, erau făcute sub presiune, de aceea ele nu puteau să dea rezultatul dorit. Ungurii în schimb aveau armată regulată, bine înarmată şi bine instruită.

Cu toate acestea primele lupte au fost câştigate de trupele imperialilor şi românilor. Încercările, de exemplu, ale saşilor de a distruge Blajul şi apoi să gonească garnizoana de oaste împărătească din oraşul Aiud au dat greş. O altă trupă formată din 8.000 secui a fost bătută la Oşorhei de soldaţii imperialilor de sub comanda generalului Gedeon. Învingătorii numărau 4.000 de soldaţi. Gedeon nu le-a dat voie însă românilor şi saşilor să-şi recupereze bunurile pe care secuii le jefuiseră din satele lor. I-a făcut scăpaţi pe secui cu prăzi cu tot.

„Eroismul" cel glorificat al secuilor însă şi ameninţarea partidului revoluţionar cu 30, 60 şi chiar 80 de mii de secui a făcut la Tg. Mureş un fiasco îngrozitor, care de altfel s-a mai repetat de câteva ori, iar despre biruinţe secuieşti poate fi vorba numai acolo, unde li s-a dat voie să prade şi să jefuiască *sate neapărate de nimeni*, dimpotrivă oriunde a fost de luptat cu trupe disciplinate, secuii au fost bătuţi şi puşi pe fugă.

Generalul Gedeon i-ar fi putut izola şi distruge complet pe secui, dacă-i urmărea în satele lor. Nu a făcut-o. Această greşeală s-a răzbunat. Secuii s-au reînarmat, s-au reorganizat şi instruit şi au prădat iarăşi satele de români şi pe cele săseşti (Feldioara, Prejmer, Hărman etc.). Răzbunarea a fost cruntă, cruzimile odioase.

În Comitatele Ardealului, recunosc şi istoricii unguri, în satele ungureşti ce se găseau sub comandă militară românească, civililor nu li s-a întâmplat nimic. În schimb, satele româneşti din comitatele Arad, Zărand erau mereu atacate şi jefuite de incursiunile armate ale ungurilor din Ungaria.

Către sfârşitul lunii octombrie batalioanele de honvezi şi escadroanele de cavalerie înarmate şi cu tunuri au început să atace satele şi oraşele româneşti (Baia de Criş, Hălmagiu, Brad ş. a.). Satele erau arse, românii prinşi erau spânzuraţi fără judecată. Scenele s-au repetat în multe sate şi oraşe. Maiorul Buzgo, un comandant barbar al ungurilor a spânzurat 8 români fără nicio judecată, în altă zi a mai spânzurat 10 români tot fără judecată, după care s-a retras în Ungaria.

Ca răspuns la represaliile ungurilor, au început şi românii cu represaliile. Astfel „pentru cei 18 români spânzuraţi din porunca lui Buzgo, au spânzurat şi ei 6 maghiari"[503].

---

[502] *Ibidem*, p. 52.

Luptele de uzură au mai continuat în multe localităţi ale Transilvaniei. Trupele unite ale românilor şi saşilor conduse de către colonelul Urban au cucerit la 18 noiembrie 1848 Clujul, dar la 19 dec. 1848, armatele imperiale au pierdut atât Clujul cât şi tot nordul Ardealului"[504].

Începe o nouă perioadă a războiului civil din Transilvania, pe care G. Bariţiu a numit-o *„Războiul civil din decembrie 1848 până în ianuarie 1849"*.

Războiul civil s-a întins peste întreaga ţară, comunicaţia poştală încetase complet. „Separaţi de lumea din afară, neştiind nimic despre evenimentele din celelalte părţi ale monarhiei, baronul Puchner şi colegii săi din Sibiu ajunseră să creadă prin decembrie că liniştea fusese restabilită în întreaga ţară, afară de comitatul Trei Scaune"[505].

Puchner se gândea să reorganizeze municipiile, dând instrucţiuni în acest sens. Au intervenit şi discuţii între români şi saşi cu privire la această reorganizare. Mai ales cu privire la alegerea de funcţionari, dar şi cu privire la insuficienţa armelor de foc de care dispuneau românii. Puchner susţinea că armata regulată nu are nici ea suficiente arme. A dat chiar un ordin, ca gloatele românilor să dea înapoi armele de foc pe care le-au primit înaintea începerii luptelor. Românii au protestat. Aflând şi Puchner că ţara nu este complet pacificată a renunţat la ordinul din 18 oct. prin care cerea armele înapoi. Şi-a dat seama Puchner că încă mai avea nevoie de români. Comitetul român de apărare, nu a văzut cu ochi buni acel ordin de adunare a armelor de la „gloate". La 22 noiembrie s-a dat şi un regulament prin care se reglementează relaţiile dintre cetele de lăncieri şi autorităţile militare, se reglementează atribuţiile comitetului naţional ş.a.

Puchner l-a suspendat pe episcopul Lemeni din funcţiune, a oprit orice comunicaţie cu el, i-a confiscat averea ş. a. pe motiv „că el (episcopul – n. ns.) se făcuse la Cluj unealta partidului revoluţionar, în contra intereselor statului şi a dinastiei" ... „a fost unul din actele cele mai tiranice din câte s-au petrecut în anii 1848/49 în Transilvania"[506].

În realitate Puchner a fost mai vinovat decât Lemeni, constata, pe bună dreptate G. Bariţiu. Generalul a fost cel ce „a deschis în persoană Dieta şi nu numai că a încuviinţat proclamarea unirii, dar a înaintat proiectul de lege respectiv monarhului, dispunând şi înlocuirea steagurilor negre-galbene cu cele ungureşti"[507].

---

[503] *Ibidem*, p. 53.
[504] *Ibidem*, p. 54.
[505] *Ibidem.*
[506] *Ibidem*, p. 55.
[507] *Ibidem*, p. 56.

Cu Şaguna s-a purtat altfel generalul comandant Puchner. Pe Şaguna l-a somat să declare limpede dacă mai ţine la guvernul revoluţionar unguresc sau dacă primeşte cuprinsul proclamaţiunii din 18 oct. 1848 „cu toate consecinţele ei". Lemeni a fost pedepsit fără să fie ascultat.

În 2 decembrie 1848 împăratul *Ferdinand* a abdicat, urmându-i pe tron arhiducele *Francisc Iosif*, un tânăr de 18 ani.

Pentru 28 dec. Puchner a convocat două adunări româneşti: una la Blaj (uniţii) şi alta la Sibiu (ortodocşii). Exact ca şi ungurii în cazul celei de a doua Adunări Naţionale din 3/15 mai din acelaşi an. Cea de la Blaj a greco-catolicilor nu s-a ţinut din cauză că ungurii după ce ocupaseră Clujul se îndreptau spre Blaj. Cea de la Sibiu s-a ţinut la data fixată, cu rezultate remarcabile, după părerea lui Bariţiu, şi peste aşteptările generalilor.

„Episcopul Andrei Şaguna a deschis şedinţa, la care au participat 250 de români, iar din partea lui Puchner a luat parte la ea generalul Pfersmann şi alţi doi, în calitate de comisari militari.

Episcopul Şaguna i-a dejucat planul lui Puchner. Pentru că adunarea uniţilor nu s-a putut ţine a numit ca secretari între alţii pe Paul Dunca şi pe George Bariţiu, ambii fiind uniţi. Şi astfel Adunarea de la Sibiu din 28 dec. 1848 a fost statutară, reprezentându-i pe toţi românii transilvăneni, ambele lor confesiuni religioase fiind prezente.

„După dezbateri furtunoase – scrie istoricul român – adunarea a formulat 13 postulate naţionale şi anume:

1. Alegerea de funcţionari să se facă în proporţia celor trei naţionalităţi principale ale ţării, români, maghiari şi saşi.
2. Să se numească de urgenţă comisiuni agrare, care să se cerceteze şi reguleze nenumăratele conflicte dintre foştii iobagi şi domnii feudali.
3. Comisiuni mixte pentru a cerceta toate daunele cauzate de popor domnilor şi de domni poporului.
4. Să se dea arme de foc unei gărzi compusă din 15 mii de români bine instruiţi, în care caz n-ar mai fi nevoie de ridicarea gloatelor.
5. Să se mai procure pentru orice întâmplare vreo 50.000 de puşti pe socoteala şi creditul naţiunii române.
6. Să se deschidă cât de curând şcoalele, precum şi cursuri juridice pentru români în limba lor.
7. Comunelor din care bărbaţii sunt mereu ridicaţi pentru gloatele de lăncieri, să li se dea lemne de foc pentru familiile lor, să nu piară de frig.
8. Procesele locuitorilor din Munţii Apuseni să fie recomandate cu tot dinadinsul Curţii imperiale prin comandantul general.
9. Protestează din nou contra unirii cu Ungaria.
10. Guvernul din Cluj să fie desfiinţat.

11. M. S, să recunoască comitetul românilor în permanență până ce drepturile românilor vor fi regulate definitiv printr-o dietă generală.
12. Dieta să fie compusă din membri aleşi din toate naţionalităţile.
13. Naţiunea română să-şi aleagă un cap naţional, confirmat de monarh, întocmai cum au croaţii pe Banul lor"[508].

Numai a doua zi după adunare li s-a comunicat românilor despre dezastrul de la Ciucea, invitându-i să ordone prefecţilor şi tribunilor chiar în noaptea aceea, să cheme din nou gloatele şi să fie gata pentru luptele ce vor urma.

Pe data de 1 dec./1848 Kossuth l-a numit pe Bem, un general polonez, comandantul unui corp de armată de 10-11 mii de oameni. Bem a lovit în zilele de 18-19 dec. Armata de 4.000 de oameni a generalului Wardener, a urmărit armata lui Urban,care s-a retras în Bucovina, a intrat în Năsăud unde a dat foc comandamentului de grăniceri şi tuturor instituţiilor de acolo, precum şi unor comune româneşti, a trimis curieri secuilor pentru a se răscula din nou şi să se alăture armatei condusă de el. Puchner văzând că armata i-a fost învinsă, şi-a dat seama că nu mai poate rezista singur. Pentru a păstra principatul Transilvaniei sub stăpânirea dinastiei austriece s-a hotărât să ceară ajutorul ruşilor. Puchner a trimis o delegaţie la Bucureşti, la generalul Lüders (pe Şaguna şi sasul Gotfried Müller din Sibiu şi Gh. Bica şi un senator sas din Braşov către Lüders care era comandantul suprem al trupelor ruseşti dislocate în Moldova şi Muntenia; cererea le-a fost respinsă. Generalul Lüders a pretins ca cererea să fie făcută personal de gen. Puchner. Acesta s-a conformat şi Lüders, după o lună de zile, a trimis trupe ruseşti în Transilvania.

Bem după ce a cucerit cea mai mare parte a Transilvaniei cu centrul la Cluj a pornit armatele sale să cucerească şi Sibiul. În drumul său spre Sibiu la 17 ianuarie Bem l-a învins pe Puchner, la 19 ianuarie Bem a fost bătut de Puchner şi astfel de această dată Sibiul este salvat. Luptele au continuat în lunile ianuarie şi februarie 1849, când cu victorii de partea lui Puchner, când de partea lui Bem (17 ian. 1849: bătălia de la Galfalău unde Puchner este învins; 21 ian. 1849 bătălia de la Sura Mare, unde este învins Bem). În 2 februarie 1849 ruşii vin la Braşov.

În data de 11 martie 1849 Bem sosi în faţa Sibiului i-a bătut pe ruşi şi trupele imperiale „care se mai aflau acolo, ocupă oraşul, în strigătele de bucurie ale ungurilor. „Membrii comitetului român au scăpat cu mare greutate spre *Turnul Roşu*, de unde au trecut pe pământul României, unde dacă le era viaţa asigurată, au fost expuşi la batjocuri, ajungând şi la închisoare". În ziua de 20 martie, Bem a intrat şi în Braşov. „Din ziua de 21

[508] *Ibidem*, pp.57-58.

martie – scrie Bariţiu – habsburgii pierduseră întreaga Transilvanie în afară de o mică porţiune în Munţii Apuseni apărată de români şi cetatea Alba Iulia, iar ţara întreagă a fost stăpânită 4 luni de zile de către partidul revoluţionar unguresc"[509].

În continuare George Bariţiu descrie o seamă de *evenimente întâmplate în timpul domniei ungureşti exercitate timp de patru luni asupra Transilvaniei.*

Din 22 mart. 1849 Principatul Transilvaniei este stăpânit de doi oameni, generalul Iosif Bem şi comisarul Ladislau Csanyi. Bem s-a apucat de treabă intenţionând să scoată cât mai multe trupe din rândurile populaţiei existente încă în ţară. A dat o *amnistie,* apoi a început să formeze batalioane. Din secuime s-au format 13 batalioane, altele s-au format din tineri români şi saşi, pe care a putut să pună mâna, În câteva săptămâni Bem îşi formase numai în Transilvania o armată de 30.000 de oameni. Nu avea însă arme. A turnat din clopote de la biserici sute de tunuri. A improvizat în apropiere de Alba Iulia o fabrică de reparat arme. În luna mai avea deja 110 tunuri mari şi mici. S-a îngrijit şi de paza hotarelor ţării şi a trecătorilor prin Carpaţi.

De partea civilă stăpân rămăsese comisarul Csanyi, care începu un regim de teroare nemaiauzit în contra saşilor şi românilor. „Dictatorul Ludovic Kossuth casase amnistia lui Bem, dând mână liberă lui Csanyi şi tribunalelor marţiale, înfiinţate de acesta. Mai mult, fiecare ofiţer, fiecare maghiar renegat, chiar şi unii evrei, îşi arogaseră cu neruşinare fără pereche dreptul de judecători asupra vieţii românilor. Poporul român întreg era *proscris*, pus în afară de lege. În cele patru luni ale stăpânirii teroriste maghiare proscripţiunea se aplica nu numai contra românilor din Ardeal, ci şi celor din Ungaria şi Banat"[510].

Insurgenţii îşi fixaseră ca scop exterminarea sau cel puţin micşorarea numărului românilor, care, în afară de cei din Munţii Apuseni, erau cu toţii *neînarmaţi.*

Românii neînarmaţi, nejudecaţi erau omorâţi în case, în câmp, în curte, în pieţele publice, unde se nimerea. Până la întoarcerea lui Bem la Sibiu în patru iunie 1849, ungurii uciseseră în modul acesta peste *4.000 de oameni neînarmaţi.*

Bem i-a scris lui Kossuth să dea ordin să înceteze aceste atrocităţi. Kossuth le-a continuat, iar guvernul său l-a susţinut; Csanyi şi complicii săi au ucis 6.000 de români condamnaţi în tribunalele înfiinţate de el (fără cei ce au murit în luptă sau în incendierea satelor ordonate şi executate de oamenii aceluiaşi). La aceştia se adaugă cei 3.000 de oameni a lui Puchner, trecut în

[509] *Ibidem*, p. 62.
[510] *Ibidem*, p. 63.

Oltenia. Oamenii lui Puchner erau majoritatea români. Ei au murit de foame şi de holeră.

„După evaluări neexagerate, scrie Bariţiu în *Părţi alese din Istoria Transilvaniei, vol. II*, făcute pe timpul acela, în acest război civil mai mult de 40.000 de români cu căzut victime pentru existenţa şi libertatea naţională a poporului român"[511]. Numărul localităţilor în care au fost ucişi români de către oamenii lui Csanyi a fost foarte mare. Reproducem şi noi numele câtorva localităţi pentru a vedea că insurgenţii unguri omorau români – indiferent de sex şi de vârstă.

„În Abrud, în luna mai 1849 au fost împuşcaţi 32 de bărbaţi, 18 femei şi 6 copii, mai mici de 6 ani.

În mai 1849, prefectul Dobra a fost ucis în urma unei sentinţe a rebelilor.

În aprilie 1849, opt români ucişi pe străzi în Galda de Jos.

În luna aprilie 1849, 22 de români măcelăriţi în Geoagiu de Jos.

În aprilie 1849, în Baia: 15 bărbaţi, 9 femei şi 3 copii ucişi.

În 11 iunie 1849 la Blaj: 16 bărbaţi şi 4 femei împuşcaţi de insurgenţi.

La Uioara (Ocna Mureş) au fost ucişi atât prin sentinţa tribunalului de sânge cât şi de către particulari 64 de bărbaţi, 8 femei şi 1 copil.

În Aiudel au fost ucişi 44 bărbaţi şi 3 femei.

În Iara au fost ucişi 24 bărbaţi şi 3 copii.

Numai în Comitatul Alba Iulia au fost ucişi 1.724 bărbaţi, 222 de femei şi 55 de copii"[512].

Aceste cifre nu se vor a fi o statistică, deoarece, în acest caz ea ar fi foarte incompletă. Le vom folosi pentru a evidenţia adevărul acelor calificative atribuite revoluţionarilor unguri şi conducătorilor lor, de barbari, cruzi, sălbatici. Dovada: uciderea de către unguri a numeroase femei şi copii, suflete cruţate de orice lege a războiului de când lumea! – şi prin legi scrise şi prin legi nescrise.

După ce au pierdut Transilvania, cu excepţia acelei părţi din Munţii Apuseni, apărată de români, generalii austrieci s-au retras în Austria; românii s-au retras şi ei în Munţii Apuseni, după ce au zădărnicit timp îndelungat cucerirea cetăţii Alba Iulia de către trupele ungureşti.

Atacaţi de unguri peste tot, omorâţi şi schingiuiţi în aproape toate localităţile Transilvaniei de oamenii lui Csanyi, „tinerimea şi alţi oameni capabili să poarte armele şi-au aruncat privirea spre Munţii Apuseni, ai căror locuitori nici după căderea Sibiului, nici chiar după plecarea generalilor din

---

[511] *Ibidem*, p. 64.

[512] *Ibidem*, pp. 64-65.

țară nu se gândeau să capituleze„zicându-şi: dacă ne-au părăsit austriecii nu ne vom părăsi noi pe noi înşine. Acolo alergară sute de tineri şi mulțime de persoane ştiutoare de carte, care dacă ar fi rămas la casele lor, moartea le-ar fi fost mai mult decât sigură. Însă lipsa de arme şi munții producea tuturor grijă mare. Dacă românii concentrați în Munții Apuseni ar fi primit din vreme de la austrieci 10.000 de cartuşe, o cantitate suficientă de pulbere şi 2.000 de puşti şi pe lângă aceasta şi câțiva ofițeri tineri şi energici, acest popor ar fi ştiut să-şi câştige toate cele de trebuință, cereale şi sare"[513].

Retraşi în munți, pe un teritoriu destul de redus, nu mai primeau veşti din afară, nu mai cunoşteau starea politică şi evenimentele din afară. Nu ştiau ce se întâmpla în jurul restrânsului lor teritoriu.

Pentru ca cei ce vor citi *„Părți alese din Istoria Transilvaniei ..."*, să-şi dea seama de ceea ce se întâmpla în afara perimetrului restrâns din Munții Apuseni, Barițiu ne dă şi nişte informații de ceea ce se întâmplase la curtea imperială cu privire la raporturile dintre austrieci şi unguri, dintre austrieci şi celelalte popoare ale imperiului şi cu privire la situația statului unguresc. La 4 martie 1849, scrie Barițiu, împăratul a acordat o nouă constituție care a provocat furia oarbă a ungurilor, căci aceasta casase toate acele părți ale dreptului public unguresc, care despărțeau Ungaria complet de unele provincii, pe care ea le considera ca fiind ale ei, în acelaşi timp ea asigura drepturi politice şi naționale perfect egale tuturor popoarelor din monarhie. *Se mai desființa şi unirea Ardealului cu Ungaria,* restaurându-se şi autonomia Transilvaniei reorganizată pe principiul egalității de drepturi, ceea ce ungurii numeau violarea integrității statului unguresc"[514].

Ungurii nu s-au intimidat de măsurile împărăteşti, au continuat luptele, au învins armatele imperiale, iar la 14 aprilie Ungaria se proclamă cu totul independentă față de Austria, declarând pe Francisc Iosif uzurpator şi proscriind întreaga dinastie şi pe toți cetățenii rămaşi credincioşi acelei dinastii.

Românii şi-au păstrat încrederea în împărat. Guvernul ungar a luat însă măsuri pentru a pedepsi încrederea acordată de români împăratului, urmărind în acelaşi timp să zdrobească definitiv poporul român, să-l desființeze ca națiune. Terorismul sângeros şi acțiuni militare au fost cele două metode principale pe care le-au folosit ungurii în acest scop, explică Barițiu. Nu s-au dat înlături ungurii nici de la folosirea unor metode de corupție, metodă încercată şi în cazul lui G. Barițiu, în 1848, când, am văzut mai sus, i s-a oferit cadou o tipografie. Ungurii au încercat să pătrundă în inima Munților Apuseni, dar n-au reuşit. Au încercat să închidă ermetic

[513] *Ibidem*, p. 67.
[514] *Ibidem.*

comunicarea cu localităţile din interiorul Munţilor Apuseni. Nu au reuşit. S-a încercat un cordon de fier pe distanţa de la Ciucea prin Huedin, Cluj, Turda, Aiud, Alba Iulia, Deva. Drumul de la Zărand, pe care se puteau purta şi tunuri – explică Bariţiu – a fost rezervat pentru incursiuni de trupe mai numeroase.

Bariţiu însumând toate trupele ce înconjurau Munţii Apuseni, consideră că acestea depăşeau suma de 13.000 de oameni bine înarmaţi. Acestora li se adăugau 2.000 de infanterişti staţionaţi la Deva şi Corpul de asediu de la Deva.

Deci românii trebuiau să se apere de o armată care depăşea 21.000 de oameni foarte bine înarmaţi. Românii ştiau, că după ce guvernul ungar a proclamat independenţa, ei vor fi atacaţi. Prevederile lor s-au adeverit. Kossuth, conducătorul revoluţiei ungare, ales guvernator, scria Bariţiu, „a înţeles foarte bine că trebuie să încerce pe orice cale să pacifice popoarele din Ungaria, fie prin bună înţelegere, fie prin terorism. În ce priveşte pe români, Kossuth se gândi să întrebuinţeze ambele mijloace"[515]. Aşa a şi făcut.

În dieta ungară mai existau şi câţiva deputaţi români din Ungaria şi din Transilvania. Kossuth s-a adresat lui Ioan Dragoş pe care l-a trimis cu o scrisoare la Abrud să intre în tratative cu românii şi să încerce a-i convinge să se înţeleagă cu ungurii. Kossuth avea însă un scop al său ascuns: să le adoarmă vigilenţa românilor, să nu se pregătească de luptă, el să trimită putere armată, să-i găsească pe români nepregătiţi şi să-i învingă uşor.

Ioan Dragoş i-a scris prietenului său Buteanu, acesta l-a întrebat pe Avram Iancu „dacă prefecţii nu ar fi dispuşi să stea de vorbă cu el". După o lungă consfătuire la Abrud i s-a acordat o întâlnire lui Dragoş. Axente Sever s-a opus. Nu avea încredere în Kossuth. În data de 25 aprilie 1849 prefecţii Avram Iancu, Ioan Buteanu, Petre Dobra, Vlăduţiu, viceprefectul Boeriu şi alţi câţiva s-au întâlnit cu Ioan Dragoş la Mihăileni.

Dragoş le-a cerut românilor să se dezarmeze, să desfiinţeze garda naţională şi altele. Românii nu aveau totuşi încredere în Kossuth. Au propus doar un simplu armistiţiu. Dragoş nu era mandatat în acest sens. S-a întors la Debreţin, unde se găsea guvernul maghiar pentru a cere instrucţiuni speciale.

„Peste 8 zile – ne informează G. Bariţiu în vol. II *„Părţi alese din istoria Transilvaniei ..."*, Dragoş s-a întors la Abrud cu o scrisoare de la Kossuth, datată 26 aprilie 1849 în care promitea românilor marea cu sarea, acordarea amnistiei pentru toţi afară de Şaguna, care călătorise la Bucureşti pentru a cere ajutorul Rusiei. Dragoş la data aceasta a venit direct la Abrud. A cerut să le vorbească el poporului pentru a-i convinge pe români să depună

[515] *Ibidem*, p. 69.

armele şi să se supună guvernului revoluţionar. A urmat şi o adunare numeroasă de români la Câmpeni în 5 mai 1849. Dragoş vorbeşte de două ori foarte înflăcărat, îşi bate joc de casa domnitoare, aşa cum făceau şi Kossuth şi alţii în dietă; le-a făgăduit locuitorilor bani şi alimente dacă se vor supune. Dar fără nici un rezultat.

L. Kossuth nu avea de gând să-i ajute sau să-i ierte pe români. Discuţiile cu românii erau doar tergiversări pentru a le adormi vigilenţa şi a-i prinde nepregătiţi atunci când armatele lui vor ataca. Că a fost aşa, dovada a venit imediat după şedinţa din 5 mai de la Câmpeni. A doua zi un comandant pe nume Hatvany intră în Abrud cu importante forţe militare. Este însă gonit repede de acolo de către Avram Iancu. Hatvany a reuşit să scape din oraş numai cu câţiva oameni, restul au pierit „de coasele şi gloanţele românilor". L-a luat însă prizonier pe Ioan Buteanu. Peste câteva zile Hatvany s-a întors. A fost însă izgonit din nou de către Avram Iancu. „Hatvany a scăpat cu fuga numai cu 100 de inşi, restul fiind omorâţi până la unul şi lăsând în mâna românilor patru tunuri, puşti, muniţii din belşug"[516].Dragoş a fost omorât de români. Poporul a aruncat toată vina pe el. El şi Buteanu au plătit cu viaţa încrederea pe care au avut-o în cinstea ungurilor. Bariţiu i-a considerat de bună credinţă. Cum au şi fost de fapt.

A doua zi după fuga ruşinoasă a lui Hatvany din Abrud, Iancu a pornit cu două detaşamente în comitatul Zărandului pe care l-a găsit evacuat de maghiari şi de unde a adus muniţii, cereale şi sare din depozitele ungureşti, produse de care aveau foarte mare nevoie românii, fiind încercuiţi şi neputându-se aproviziona de 4-5 săptămâni.

În lupte asemănătoare cu cele duse cu Hatvany, românii au ieşit învingători şi cu Lupu Kemeny tot la Abrud. Într-o luptă care a durat nouă zile au fost 500 de morţi din oastea lui Kemeny şi foarte mulţi răniţi. Românii au câştigat multe lupte cu ungurii la Mărişel, la Fântânele, la Gilău, precum şi în multe drumuri, care duceau în munţi şi pe unde maghiarii au încercat să se strecoare în comunele locuite de moţi.

Revoluţia maghiară a fost învinsă de Austria cu ajutorul trupelor ruseşti. Numărul total al trupelor ruseşti destinate să ocupe Transilvania era de 47.730 soldaţi şi 131 tunuri, pe când trupele insurgenţilor numărau aproximativ 46.000 de oameni cu 140 de tunuri.

Prima bătălie care se dă între ruşi şi insurgenţi se va da la Predeal în 19 iunie, Ungurii retrăgându-se au fost prinşi şi complet biruiţi. Colonelul Kiss comandantul a fost capturat cu 250 de oameni. Lüders, comandantul oştilor ruseşti a intrat apoi în Braşov fără a întâmpina vreo rezistenţă. Generalul rus Engelhard a intrat şi el în Transilvania pe la pasul Bran. Tot

[516] *Ibidem*, p. 71.

prin Bran a sosit la Braşov, corpul austriac, care se refugiase în Muntenia. La rândul lui generalul Bem a trecut în Moldova pentru a-i răscula pe moldoveni împotriva ruşilor. Manevra nu i-a reuşit! În curând secuii sunt bătuţi peste tot de armatele imperiale şi ruseşti, iar ţinutul secuiesc ocupat în întregime.

O altă parte a trupelor ruseşti au intrat în Transilvania prin Bucovina, i-au bătut pe maghiarii pe care i-au întâlnit în cale gonindu-i până la Dej. Bem venit să-i ajute pe aceştia este şi el bătut pe data de 10 iulie. La 21 iulie, ungurii au fost bătuţi la Teaca fiind siliţi să se retragă spre Tg. Mureş. La 22 iulie trupele ruseşti au ocupat şi Sibiul fără nicio rezistenţă. De la Tg. Mureş trupele ruseşti au pornit spre alte oraşe precum Mediaş, Sighişoara. „În apropiere de Sighişoara a avut loc o bătălie între Lüders şi Bem, care s-a terminat cu dezastrul complet al ungurilor. Bem a scăpat prin fugă, ascunzându-se în tufişul unei bălţi împreună cu renumitul poet ungur Alexandru Petöfi, care însă s-a înecat"[517]. Încercările lui Bem de a remobiliza resturile oştilor secuieşti, chiar dacă a recucerit pentru o scurtă perioadă Sibiul, nu au mai fost încununate de succes. Generalul Lüders l-a bătut din nou, Bem scapă din nou cu fuga, merge la Timişoara în Banat. Predase însă înainte de plecare comanda colonelului Stein.

Lüders l-a învins însă şi pe Stein la Sebeş. La aceste lupte împotriva ungurilor au luat parte şi luptătorii români din Munţii Apuseni.

Bem preluase între timp comanda generală a armatei ungureşti. A fost bătut din nou de armatele aliate lângă Timişoara. La 11 august – ne informează Bariţiu, Kossuth a transmis puterea în mâna generalului Gorgei, care în ziua de 13 august a depus armele în mâna generalului rus Paskievics.

Bem nu a renunţat nici de această dată la luptă. Învins la Timişoara, Bem a mers la Deva, unde a încercat să-i mobilizeze pe unguri din nou la luptă. Ungurii însă erau sătui de lupte şi poate unii şi-au dat seama că fruntaşii naţiunii lor în loc să lupte pentru eliberarea naţiunii ungare de sub imperiul austriac, urmăreau să creeze un imperiu al lor menţinând sub asuprire naţională alte naţionalităţi: români, croaţi, cehi, slovaci ş.a.; aceste naţiuni la rândul lor, doreau să devină popoare libere, independente sau să se unească – cazul românilor – cu conaţionalii lor ce trăiau în alte state, pentru a face o naţiune unică, puternică şi prosperă. Ungurii nu au înţeles că şi celelalte naţionalităţi, pe care le asupreau sau voiau să devină independente, aveau limba lor maternă, obiceiurile lor, cultura, religia lor etc. În fond ungurii luptau pentru o cauză pierdută, Avea dreptate G. Bariţiu când considera naţiunea ungară ca fiind lipsită de simţ istoric.

---

[517] *Ibidem*, p. 74.

A învățat națiunea ungară ceva din experiența revoluției de la 1848? Bariţiu va dovedi în anii ce vor urma, până la sfârşitul vieţii sale, în anul 1883, că ungurii nu au învățat nimic din experiența tristă şi amară a acelor zile, în care au semănat moarte şi groază în viața poporului român din rândurile căruia au împuşcat, au spânzurat şi omorât prin bătăi zeci de mii de oameni nevinovați.

Românii au fost mai presus şi de unguri şi de austrieci. În lupta cu ungurii şi a suferințelor pe care aceştia le-au provocat românilor, națiunea română a ajuns şi ea la conştiința demnității şi valorii sale. „Ea, scrie Bariţiu, a dat dovadă în aceste lupte de o măreție fără seamăn, de o bărbăție de care puține popoare au putut face dovadă în trecutul lor"[518]. Românii s-au luptat eroic, deşi nu au avut suficiente mijloace. Ei şi-au păstrat masivul Munților Apuseni, în timp ce toată țara Transilvaniei şi Ungaria căzuse în mâinile insurgenților. În schimb, infatuații generali austrieci, care aveau numai cuvinte de dispreț pentru români, numindu-i „gloate" şi nu luptători cum erau de fapt, bătuți de polonezul Bem au părăsit țara în vara anului 1849. Iancu şi toți ai săi nu s-au dat bătuți, au rezistat până la sfârşitul războiului. Ei îşi apărau pământul strămoşesc spre deosebire de austrieci şi unguri, care erau doar ocupanți temporari ai acestui pământ, moştenit de la romani din moşi strămoşi.

Activitățile lui Bariţiu în timpul războiului civil din octombrie 1848 până la începutul lunii martie 1849

Numit la 22 octombrie 1848 în comitetul național al românilor, Bariţiu, după ce publicase în „Gazetă" toate proclamațiile şi ordinele comitetului național, a părăsit Braşovul stabilindu-se la Sibiu, pe care nu-l va mai părăsi, decât o singură dată învoit să-şi vadă familia. Avea un copil doar de câteva luni.

La Sibiu, deşi departe de redacție, Bariţiu va exercita şi activitatea ziaristică, continuând, printre altele, să comenteze unele evenimente petrecute în acea perioadă. Cu ocazia urcării pe tron a tânărului Francisc I, el scria: „Acum este timpul pentru noi, ca să apucăm deasupra tuturor apăsărilor de veacuri"[519]. La 10 ianuarie 1849 publică articolul intitulat: Puține cuvinte asupra cauzei noastre transilvane, prin care îi încurajează pe cititorii români „că bărbații națiunii, mulți, puțini, câți sunt, pricepători şi pătrunzători, veghează cu neadormire asupra cauzei noastre naționale şi lucră

[518] *Ibidem*, p. 75.
[519] Gazeta de Transilvania, nr. 102/1848.

fără preget aci în patrie şi sus la curte"[520]. Scopul „lucrului era în fapt dobândirea libertăţii şi egalităţii între toate popoarele din interiorul monarhiei habsburgice. Bariţiu scria că românii nu vor nici mai mult nici mai puţin decât aveau toate celelalte în proporţiunea numărului. Bariţiu considera în unul din articolele scrise în ianuarie 1849 a schimbat faţa Europei, iar Dumnezeu le-a deschis popoarelor cartea cea mare ca să-şi cunoască dreptul şi puterea lor. Bariţiu polemizează cu presa maghiară care-i acuza pe români de atrocităţile şi cruzimile ce se produceau pe pământul Transilvaniei. Pătruns de un adânc umanitarism gazetarul braşovean condamna „din adâncul sufletului orice cruzime şi barbarie de la orice parte ar proveni aceea şi chemăm blestem asupra urzătorilor ei"[521]. Bariţiu va polemiza nu numai cu duşmanii de atunci, ci şi cu saşii, care colaborau cu românii, pe care însă ei îi disprețuiau. La 21 februarie 1849, va polemiza cu ziarul săsesc de la Sibiu (Siebenbürger Bote) care făcuse unele reflecţii tendenţioase asupra legiunilor româneşti, punând pe seama acestora înfrângerile pe care trupele imperiale le suferiseră în urma atacurilor armatei condusă de Bem[522]. Aceste discuţii au fost însă urmate de victoriile aceluiaşi general Bem, care la 11 martie 1849, alungându-l pe Puchner la Turnu Roşu, a intrat în Sibiu, iar la 20 martie şi în Braşov.

În memoriile sale, G. Bariţiu nu va spune prea multe despre cele ce i s-au întâmplat în anul 1848. Iar despre 1849 doar atât: „Suferinţele mele din 1849 până la 3 octombrie, când merită a fi descrise distinct"[523].

Nu se va mai preocupa în mod deosebit de această perioadă. Unele evenimente ale anului 1849 şi ale următorilor ani vor fi reluate în *Foi comemorative* din anul 1882. El relatează că la Sibiu a rămas peste patru luni în cele două comitete din care făcea parte. În afară de îndeplinirea sarcinilor din cele două comitete şi-a continuat de la distanţă şi activitatea redacţională la *„Gazeta ..."* şi la *„Foaie pentru ..."*. Redacţia rămăsese, după cum am notat mai sus, pe seama lui Andrei Mureşan.

Dar în data de 11martie 1849 cetatea Sibiului după o luptă de şapte ore a căzut în mâna insurgenţilor. Generalii şi oamenii lor din comandament, au fost primii care au fugit din Sibiu în frunte cu generalul Pfersmann, unul din generalii importanţi austrieci. Printre ultimii care au părăsit comandamentul au fost Bariţiu şi Aron Florian îndreptându-se spre Turnu Roşu. Au ajuns în prima noapte numai la Tălmaciu. De frica insurgenţilor

---

[520] Idem, nr. 3/1849.
[521] Idem, nr. 8/1849.
[522] Idem, nr.19/1849.
[523] Vezi: *Memoriile lui George Bariţiu* ..., p. 13.

unguri, locuitorii nu-i primeau pe refugiaţi în sate. Fapta se pedepsea cu incendierea satului.

De la Câineni au mers la Călimăneşti, unde se găsea şi baron Puchner, care se refugiase şi el după ce fusese bătut de generalul Bem. Membrii comitetului român i-au cerut o audienţă. Generalul le-a refuzat-o. El îi disprețuia pe români. Şi înainte, în timpul convieţuirii cu el la Sibiu îi trata foarte rece pe români, pe care îi considera „un rău necesar" în acele condiţii ale războiului civil.

Bariţiu a informat însă posteritatea, că Puchner era un general nepriceput. Tocmai acestei nepriceperi a generalului, s-a datorat căderea Sibiului în mâinile lui Bem. „Sibiul, scrie Bariţiu, a fost luat la 11 martie de către trupe maghiare exercitate rău, golane şi flămânde ca vai de ele, de la trupe bine deprinse, ţinute şi nutrite în Sibiu cum se cade"[524].

De la Călimăneşti oamenii comitetului s-au despărţit care încotro. Câţiva au căzut în captivitate la ruşi. Bariţiu, de la Călimăneşti a mers la Râmnic, Piteşti, Goleşti, Târgovişte, Câmpina, unde şi-a aflat soţia şi copii refugiaţi de la Braşov, după căderea din 22 martie în mâna insurgenţilor unguri, tot datorită nepriceperii generalilor austrieci. Toată averea, atât cât putuse încărca soţia în două care, i-a fost jefuită pe drum de către insurgenţii unguri. Bariţiu a rămas la Câmpina din luna martie până la începutul lunii iunie 1849.

În acea perioadă erau multe trupe ruseşti staţionate în ţara românească. Conducătorii acestor trupe erau informaţi de către saşi că Sibiul şi Braşovul au fost ocupate din cauza românilor, care i-au trădat pe saşi, comunicându-le insurgenţilor pe ascuns informaţii importante. Ruşii au arestat mulţi transilvăneni. Bariţiu a fost printre ultimii ardeleni arestaţi de trupele ruseşti. Ar fi putut fugi, deoarece fusese avertizat că va fi arestat. Nu a putut însă să fugă, din cauza condiţiilor naturale. Plouase extrem de mult în ultimele zile, apele erau foarte învolburate şi mari, râurile neputând fi trecute. Cu deosebire Prahova şi Doftana erau foarte furioase. La Braşov nu se puteau întoarce, deoarece era căutat de insurgenţi, care-l căutau deja peste tot. Unii amici îi recomandau să se ducă la Galaţi şi de acolo să fugă cu vreun vapor, ca de acolo să ajungă la Triest şi de acolo la Viena, aşa cum făcuse şi Bărnuţiu, după ieşirea sa din arest. Bărnuţiu însă nu avea familie, avea şi ceva bani la el, de vreo 1.300 de fl. m. c. dintr-o colectă a comitetului. Dar motivul hotărâtor pentru care a rămas a fost familia, care era cu el. Nu avea în grija cui să lase familia printre străini. La miezul nopţii acelei zile de iunie 1848 a fost arestat aşa cum era scris în biletul prin care fusese informat de cineva. A fost arestat exact la miezul nopţii de o patrulă

[524] *Foi comemorative* ..., p. 26.

de militari ruşi şi de românul poliţist al Câmpinei, dus apoi la colonelul Vranghel, care venise împreună cu Constantin Filipescu prefectul districtului ca să-l aresteze, dat apoi în paza unor soldaţi pentru a-l transporta a doua zi la ploieşti, spre a-l da în mâinile generalului Hasford. Acesta l-a întâmpinat pe Bariţiu cu următoarele cuvinte: „Aşadară dumneata eşti acel om, care de opt ani combaţi politica înaltului gubern al Rusiei, iar mai de curând ai îndemnat pe valahi prin foile dumitale, ca să otrăvească toate râurile şi fântânile, pentru ca să piară trupele împăratului meu"[525]. În convorbirea avută în continuare, Hasford i-a spus că are mare noroc prin faptul că a intervenit o înţelegere nouă între cei doi împăraţi, care nu-i permite să-l pedepsească cum ar voi el încât „l-ar învăţa el minte să facă opoziţie guvernului rus". Bariţiu a stat în închisoare la Ploieşti timp de două săptămâni. În timpul celor două săptămâni de arest, Hasford l-a chemat la el să-i pună unele întrebări asupra războiului civil din Transilvania. Bariţiu i-a propus să-i facă un memoriu scris, dar să-l cazeze undeva în oraş, ca să poată vedea de familie, care venise şi ea în oraş de la Câmpina. „Generalul Hasford nu i-a putut însă îndeplini dorinţa, deoarece raportase despre el la Bucureşti. Peste trei zile, Bariţiu i-a înmânat generalului memoriul cerut, iar peste două săptămâni, fiind sudit austriac a fost trimis în Bucovina.

După patru zile, însoţit de un cazac, într-o căruţă, Bariţiu a sosit la Cernăuţi, dat în seama unui maior austriac, baron Barko comandant al pieţei, care s-a purtat mai brutal decât ruşii la Ploieşti. Deranjat de intervenţia unui colonel rus în favoarea cazacului care l-a adus pe Bariţiu, maiorul austriac Barko l-a ameninţat pe George Bariţiu „cu glonţ, apoi a dat ordin să-l pună în fiare militare, să-l arunce în arest cu soldaţii dezertori. Acolo Bariţiu şi-a găsit nici mai mult nici mai puţin decât 11 „colegi" de celulă. A doua zi au aflat despre faptul că Bariţiu se găsea în închisoarea din Cernăuţi fraţii Hurmuzachi, de la un caporal din Năsăud ataşat pe lângă conducerea închisorii. După două zile, la ora 10, George Hurmuzachi şi Panu de la Moldova erau la Bariţiu pentru a-l vedea şi a-i oferi tot ajutorul. După 11 zile, în urma unei rezoluţii venite din capitala Galiţiei, Bariţiu fu pus în libertate fără pic de cercetare, decât maiorul br. Barko îi zisese a cincea zi: „...s-a întâmplat o eroare: eu credeam că dta eşti unul dintre rebelii sau spionii maghiari, de care în aceste timpuri sunt foarte mulţi"[526]. Bariţiu i-a răspuns că era obligat să cerceteze şi după aceea trebuia să tragă concluzii, pe baza cărora să ia o hotărâre. La eliberarea din închisoare, lui Bariţiu i s-a spus să se prezinte la generalul austriac Fischer şi la Eduard Bach, fratele ministrului, pe atunci prefect al Bucovinei. Primul i-a transmis lui Bariţiu

[525] *Ibidem*, p. 28
[526] *Ibidem*, p. 30.

„că este liber şi să-şi caute de treabă, al doilea l-a obligat pe românul nostru, să rămână în Cernăuţi şi să se prezinte la el „tot la câte două zile". Dar peste o săptămână, fraţii Hurmuzachi, informaţi despre toate necazurile şi adversităţile lui Bariţiu, au obţinut din partea autorităţilor permisiunea să-l lase în afara oraşului la moşia lor de la Cernica. Oricum, Bariţiu nu avea altă opţiune. Boierii mari din Muntenia îl urau pe Bariţiu, voiau să se răzbune din cauza celor scrise de el în „Gazeta de Transilvania" şi „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", în favoarea desfiinţării iobăgiei şi a necesităţii împroprietăririi ţăranilor iobagi, lipsiţi de pământ, desfiinţării robotelor (a zilelor de clacă), zeciuielilor şi a tuturor servituţilor înfăptuite gratuit în favoarea marii moşierimi feudale, în general. După ce au făcut intervenţii la oficialităţile locale, fraţii Hurmuzachi, proprietari şi redactori ai ziarului „Bucovina" au publicat un protest hotărât împotriva arestării redactorului de la Braşov, iar în alt număr (Bucovina 8 iulie 1849) anunţau vestea fericită a eliberării: „cu cea mai vie mulţumire – scriau redactorii „Gazetei"- ne grăbim a înştiinţa pe numeroşii amici a mult preţuitului redactor al *„Gazetei de Transilvania"* d. G. Bariţ, cum că încrederea noastră în dreptatea guvernului nostru *„n-au fost deşartă* ...Domnul Bariţ care în toate ţările româneşti nu are decât amici şi preţuitori sinceri ai meritelor sale, au găsit şi în Bucovina mulţi dintre aceştia, întru a căror mijloc d-lui, spre a lor bucurie, este hotărât a petrece până ce deplina pacificare a Transilvaniei ăi va învoi întoarcerea în patrie şi continuarea stimatei sale gazete, pe care noi o aşteptăm cu cea mai vie nerăbdare"[527].

Acasă, în Transilvania, Bariţiu nu se putea întoarce nicicum. Era perioada când Transilvania se găsea la discreţia lui Csanyi şi a lui Bem, perioadă în care zeci de mii de români au fost asasinaţi de insurgenţii lui Kossuth.

Familia Hurmuzachi ţinea deosebit de mult la Bariţiu. L-au convins pe Bariţiu ca până se vor linişti lucrurile în Transilvania să rămână în Cernăuca şi Cernăuţi alături de întreaga familie. Iată cum consemnează Bariţiu acest fapt: „Părintele şi patriarhul familiei septuagenarul Eudoxiu Hurmuzachi adoptă pe Bariţiu ca să-l aibă de fiu alăturea de cei fii ai săi şi cu cele două fete Eufrosina P. Petrina şi Eliza G. Sturdza de la Dulceşti. Bariţiu a stat în Bucovina aproximativ trei luni de zile, până când a fost pacificată Transilvania. Timpul şi l-a împărţit între Cernăuca şi Cernăuţi. A colaborat la ziarul „Bucovina", redactat de fraţii Grigore şi Alexandru Hurmuzachi în limba română şi germană, în funcţie de interesele naţiunii, ţinea însă corespondenţă cu deputaţiunea naţională de la Viena[528].

---

[527] cf, *Nota nr. 1, G. B. C. vol. I*, p 156.

[528] Foi comemorative ... p. 31.

În Bucovina, Bariţiu a avut ocazia să se întâlnească şi cu mulţi moldoveni, unii refugiaţi din calea trupelor ruseşti staţionate în Moldova, încă din 1848, iar cu alţii, care fuseseră refugiaţi la Braşov după răscoala tinerilor moldoveni din martie 1848 de la Iaşi, să se reîntâlnească. „Fusese un timp, în care se aflau la Braşov peste 80 de refugiaţi din Moldova şi din Muntenia, pentru ca peste un an să dea ambele ţări româneşti ospitalitate cel puţin la opt mii de ardeleni şi ardelene din români şi saşi, scăpaţi acolo dinaintea gloatelor şi furcilor ungureşti".

Bariţiu povesteşte cu multă simpatie, dar şi cu sentimente de recunoştinţă de „generozitatea patrioţilor moldoveni". Pe drumul de la Câmpina până la Cernăuţi, pe când ajunsese la Roman, doi comercianţi, care-l cunoşteau de la Braşov s-au oferit să-i dea bani, să aibă din ce trăi în captivitate. Aflaseră acei negustori şi despre jefuirea familiei la Câmpina. Acei comercianţi erau nişte armeni onorabili, care-şi manifestau solidaritatea cu suferinţele românilor de pretutindeni. Desigur fiind captiv, cum se exprima compatriotul nostru, nu le-a putut primi banii, le-a rămas veşnic îndatorat pentru gestul de solidaritate umană.

Familia Hurmuzachi nu s-a limitat să-l ajute pe Bariţiu numai găzduindu-l sau antrenându-l în activitatea gazetărească, activitate ce-i lipsea, ducându-i dorul şi cu care s-a contopit întreaga sa fiinţă începând din 1837, anul înfiinţării *Gazetei de Transilvania* şi a *Foii pentru minte, inimă şi literatură*. Două moldovence au organizat o listă de subscripţii de bani pentru a-l ajuta pe Bariţiu. S-au înscris în fruntea listei cu câte 20 de galbini, în câteva zile i-au trimis lui Bariţiu 174 de galbini, peste alte câteva zile încă 300 florini monetă convenţională. Peste doi ani Bariţiu a aflat că cele două suflete îngereşti au fost Dna Catinca văduva Sturdza şi doamna Elisa Georgieş Sturdza de la Dulceşti, sora mai mică a fraţilor Hurmuzachi. Numele acestor doamne l-a aflat Bariţiu numai peste doi ani de zile, când era deja de mult acasă, la Braşov.

Lipsa lui George Bariţiu din peisajul vieţii politice, spirituale şi mai ales publicistice din Transilvania, devenită teatru de luptă şi de teroare din partea insurgenţilor unguri s-a simţit foarte mult. El nu se putea întoarce acasă, pentru că era vânat de teroriştii unguri. I s-a spus şi în faţă de către unii fanatici naţionalişti că va fi spânzurat. Ar fi avut aceeaşi soartă pe care a avut-o Ludwig Roth, pastorul sas, care a luat partea iobagilor români, susţinând şi cauza românilor transilvani, mai ales în problema bătăliei pentru limbă[529].

---

[529] **Roth, Ştefan Ludwig (1796-1849)**, (n. Mediaş), istoric şi gânditor german din Transilvania. Pastor. Colaborator al lui Pestallozzi la Yverdon. Participant la revoluţia de la 1848/1849, a susţinut cauza românilor transilvăneni. În bătălia pentru limbă în Transilvania

Dar cei care simțeau, totuşi, cel mai mult lipsa lui Bariţiu erau Ioan Maiorescu şi August Treboniu Laurian. Aceştia făceau parte dintr-o grupă de traducători şi cancelişti de pe lângă o deputăție a românilor ataşată cancelariei imperiale, care întocmea şi traducea toate actele ce mergeau de la cancelaria românilor spre cancelaria imperială, şi de la aceasta spre români. Tot ei întocmeau toate memoriile ce mergeau de la români spre administrația imperială.

Mult aveau cei doi de luptat cu calomniile vehiculate de saşi împotriva românilor pe care-i învinuiau de insuccesele lor împotriva insurgenților unguri, atribuindu-le şi fel de fel de epitete jignitoare. Despre faptul că generalul Puchner, comandantul suprem al trupelor imperiale din Transilvania în războiul civil din 1848/49 din Transilvania, a refuzat să-i înarmeze pe lăncierii români, cu arme de foc, aşa cum era scris în înțelegerea dintre conducătorii românilor şi saşilor, nu se scotea nici un cuvânt. Ba mai mult, saşii îi reclamau pe românii transilvăneni refugiați în Moldova şi Muntenia, că ei i-au trădat pe saşi şi din această cauză au fost învinşi de insurgenții unguri. Aceste calomnii încercau să le prevină Maiorescu şi Laurian prin memorii adresate împăratului şi prin proteste şi publicarea în presa de limbă germană din Austria şi Transilvania, a unor materiale prin care încercau să restabilească adevărul despre comportarea demnă a românilor în războiul civil din Transilvania anilor 1848/49. În aceste condiții nu este de mirare că Maiorescu şi Laurian doreau ca Bariţiu să se întoarcă cât mai repede. Aveau nevoie de ajutorul lui calificat şi de instrumentele lui de presă. Faptul că Bariţiu întârzia să se întoarcă acasă, era interpretat de Maiorescu şi Laurian drept o retragere a lui din lupta politică şi națională sau poate chiar o demoralizare şi lipsă de curaj de a mai continua activitățile de eliberare ale poporului român.

Într-o scrisoare datată Viena 12/24 august 1849, Maiorescu îi scria lui Bariţiu că nu-şi poate explica totala lui retragere de lume, ca şi când ar fi dispărut din ea. Îl compătimeşte pe Bariţiu pentru necazurile pe care le-a suferit. Îşi închipuie cât de dureroase au fost loviturile pe care le-a primit. Îl înțelege că aceste lovituri de neomenoasă maltratare sunt cu atât mai dureroase pentru un om ca el, care este un închinat cu totul intereselor monarhiei, pe care a slujit-o cu credință. Maiorescu îi aminteşte lui Bariţiu că a scris despre el apărându-l în ziarul vienez *Die Press*, iar în Ostdentsche-

---

a susținut că limba română este limba comună a tuturor transilvănenilor. A fost condamnat la moarte de un tribunal maghiar şi executat în timpul teroarei maghiare din perioada aprilie-iunie 1849, pe dealul Cetățuia din Cluj.

Post a avut grijă să se consemneze, din cuvânt în cuvânt, ceea ce scrisese *„Bucovina"* despre Bariţiu[530].

Maiorescu îi spune lui Bariţiu că îl crede că suferă, dar nu-i aprobă pasivitatea pe care o adoptase. Interesele naţiunii nu sunt compatibile cu o atitudine resemnată, îi explica el lui Bariţiu. Curajul „tău cel natural şi interesele mari ale naţiunii şi afecţiunile amicilor trebuie să te susţină, ca să nu cazi sub dureroasa impresiune a tristei întâmplări. Fii Bărbat, ridică-te cu sufletul scuturându-te de întipăririle cele amărăcioase, culege numai învăţătura ce urmează de aici ..., gândeşte-te că lucruri grele ne aşteaptă în cauza naţională, în care nu mai este iertat a împuţina curajul şi activitatea niciodată şi puind degetul cu nepăsare peste locul cel rănit – scoală-te şi cu puteri noi şi întinerite intră în activitate, în drama naţională"[531]. Maiorescu îl sfătuieşte în continuare pe marele nostru publicist să se ridice, să nu îngenuncheze, să se înarmeze cu bărbăţie, să se reîntoarcă pe cărarea întreruptă, cum s-ar spune, s-o ia iar de la capăt, să se înarmeze cu încredere în forţele proprii şi ale naţiunii, că eliberarea naţională a românilor va veni.

Maiorescu spera că naţionalităţile care au rămas credincioase împăratului, aşa cum procedaseră şi românii luptând împotriva insurgenţilor unguri, vor avea o soartă mai bună în viitor, că li se vor aplica principii democratice în administrarea statelor şi principatelor lor autohtone, că nu vor mai fi diferenţe între centrul statal şi periferii, vor fi guvernate de aceleaşi legi, aplicându-se principiile democraţiei politice şi administrative. Acelaşi Maiorescu îi critica pe români că n-au ştiut să se folosească de ocazia acordării unor drepturi mai largi naţiunilor din conglomeratul monarhiei austriece, să obţină mai multe libertăţi naţionale.

„Românul – scria Maiorescu – n-a ştiut a se folosi de ocaziune. El a crezut că faptele cele strălucitoare şi închinamentul lor cauzei drepte în Ardeal vor ajunge a-l recomanda şi a-i asigura cauza. Eu însă, de acolo de unde mă aflam, muream de necaz văzând saşi, sârbi, croaţi la Viena şi nici unul din partea românilor. Am alergat dar la Viena şi lucrurile în decembrie? stau foarte bine. Oamenii mă întrebau: care sunt cererile românilor? De ce nu vin deputaţi? Eu chiar din vorbele lor am tras încredinţarea că uniunea românilor e practicabilă[532]. Se crease la un moment dat impresia, scria Ioan Maiorescu, că românismul era privit cu simpatie de către unii miniştri şi de către curtea imperială. Iar aristocraţia maghiară, nu se mai putea opune ca mai înainte.

---

[530] În ziarul *„Bucovina"*, II, 1849, la pp. 93 şi 105 au fost publicate ştiri despre transportarea lui Bariţiu la Cernăuţi sub escortă militară şi detenţiunea pe motiv că este periculos.

[531] *G. B. C.*, I, p.316.

[532] *Ibidem.*

Din conținutul scrisorii lui Titu Maiorescu reiese că atitudinea imperialilor față de români oscila în funcție de rezultatele de pe teatrele de luptă ale armatelor imperiale împotriva armatelor insurgente ale diferitelor popoare asuprite de suveranii austrieci. În cazul în care lucrurile stăteau prost pe fronturile de luptă pentru curtea vieneză, membrii acesteia şi miniştrii austrieci deveneau mai concesivi, răspundeau la petițiile românilor şi ale altor popoare, promiteau legi democratice, libertăți naționale mai consistente etc.

Dar, observă Ioan Maiorescu, victoriile imperialilor împotriva italienilor, „intrarea lui *Windischgrätz* în capitala Ungariei fără vărsare de sânge şi fuga magyaronilor la Debrețin dete şi lui Windischgrätz şi guberniului de aici o idee falsă despre estimarea şi pătrunderea spiritului rebelionar în poporul maghiar şi despre toată puterea Kossuthianilor, lucrând şi aristocrația cea conservativă de aici (de la Viena – n. ns.)spre a convinge pe miniştri despre aceea că rebeliunea în Ungaria este numai a unei minorități neînsemnate"[533]. Din această atitudine de relaxare a imperialilor, se conturau două pericole pentru curtea de la Viena: a) subaprecierea forțelor de care dispuneau ungurii, subapreciind forțele sociale care luau parte la revoluție din națiunea maghiară şi b) credința exagerată că forța militară austriacă este invincibilă.

Prin urmare, observa Maiorescu, austriecii se credeau încă foarte devreme învingători. Această atitudine care consta în supraaprecierea puterii armate austriece, considerând-o invincibilă şi faptul că la lupta antimonarhică nu vor participa mari mase de oameni a determinat înăsprirea măsurilor de pedepsire a celor ce se alăturau sau ajutau mişcarea revoluției. Guvernul şi imperialii au hotărât să restrângă spectrul concesiilor pe care promiseseră inițial că le vor acorda popoarelor, să instaureze un guvern conservator. Deci având la dispoziție o armată invincibilă, imperiul a luat inițiativa creierii unei puteri statale centralizate, să restrângă atribuțiile politice şi administrative ale popoarelor ce se găseau sub ocupație austriacă. *„Atunci, scrie I. Maiorescu, se formă planul de octroiată*, atunci se vedea, prin câte un transparent, părerea de rău că s-au făcut prea multe concesiuni populilor"[534]. Este vorba despre constituția dată de împărăție la 4 martie 1849, nevotată de parlament şi nu s-a aplicat niciodată[535].

Oricum, după observațiile lui I. Maiorescu după această constituție, imperialii Casei de Austria s-au hotărât să nu mai dea potențe imperiale ca

---

[533] *Ibidem.*

[534] *Ibidem*, p. 317.

[535] Textul acestei constituții, publicat în *Foaie pentru minte, inimă şi literatură XI (1849)*, nr. 10-11, reprodus după Bucovina II (1849), nr.4.

răspuns la petiţiile naţionalităţilor. Sub aceste auspicii a căzut şi petiţiunea românilor şi a slovacilor din Ungaria. În acele condiţii când războiul cu insurgenţii nu era încă definitiv, celor ce au trimis petiţii către casa domnitoare li s-a aplicat tactica tergiversărilor. Românii au mai insistat, dar la curte nu erau văzuţi bine de toţi ce aveau funcţii în apropierea împăraţilor, mai ales în rândul miniştrilor. Unii din aceştia le tot imputau românilor, că au idei comuniste, că fac propagandă în favoarea unor străini din afara imperiului. Peste tot, Comitetul românilor era rău văzut. Maiorescu şi Laurian au fost autorii mai multor memorii care cereau împreunarea românilor din monarhia austriacă într-un singur principat. Dar adversarii continuă să-i calomnieze pe români, imputându-li-se „că nu au bărbaţi apţi pentru posturi". Maiorescu este din nou însărcinat să întocmească o petiţie, a expus punctul de vedere al Comitetului că „românii au bărbaţi, demonstrează cu argumente noi necesitatea împreunării românilor". Această petiţie a dat-o in corpore de către toată deputăciunea, la împăratul în Schöbrun". A fost şi Bărnuţiu cu delegaţia, notează I. Maiorescu. Răspunsul la acest memoriu a fost făcut şi el în forma unor generalităţi şi semnat numai de Alexander Bach[536]. O nouă petiţie scrisă în termeni mai apăsaţi, este refăcută şi abia apoi înaintată împăratului rămâne şi ea fără răspuns convenabil românilor, cum vor mai rămâne numeroase altele până la 1 decembrie 1919.

Ion Maiorescu va repeta chemarea către Bariţiu din nou într-o scrisoare datată: Viena, 2 septembrie 1849. Să vină cât mai repede, îl implora el pe Bariţiu, deoarece împrejurările din nou nu le sunt favorabile românilor. Între timp, el mai scrisese o altă petiţiune către primul ministru, a mai scris şi „o nouă petiţie în numele Deputăţiunii ori adresă către românii din comitatele din Ungaria, Maramureş, Szatmár, Bihar, Arad, ca să aleagă o deputăţiune din sânul lor, să vină la tron să depună omagiul şi să declare petiţiunea dată în numele naţiunii de petiţiune şi a lor!"[537].

Nu putem merge mai departe fără a lămuri de ce credea Ioan Maiorescu că Bariţiu are nevoie de încurajări, că ar fi departe de problemele naţionale şi politice, că ar avea o stare de apatie etc. Bariţiu nu era căzut nici într-o stare de apatie, nici de deznădejde, după cum credea prietenul său Ioan Maiorescu. Starea lui şi situaţia în care se găsea ne-o va explica însuşi Bariţiu într-o adnotare din Transilvania X, 1877, nr.16, p. 186: „Precând scria acestea, Ioan Maiorescu nu ştia că G. Bariţ după ce fu dimis din arestul militar, fu pus sub supraveghere poliţiană. Nu cunoştea nici împrejurarea că

---

[536] **Alexander Bach**, ministru de interne şi prim-ministru (1849-1860),ostil românilor şi semnatarul unui memoriu către împărat în care afirma, printre altele că acestora le lipsesc „persoane calificate pentru conducere", Idem, p. 319.

[537] Idem, p. 319.

tocmai în august ilustra familie Hurmuzachi călătorise pe 1 lună întreagă la Dulceşti, în Moldova şi aşa redactarea *Bucovinei* rămase numai asupra lui Bariţ. Acestea sunt cauzele pentru care dânsul curmase deocamdată corespondenţele cu deputaţiunea naţională de la Viena. Se înţelege prea uşor că calamitatea în care-i căzuse familia şi brutalitatea cu care fusese tratat, anume în Câmpina, de către [...] poliţaiul trădător Negrescu, iar în Bucovina de către maiorul c. r. br. Barko, îl amărâse foarte mult, fără a-l aduce vreodată la desperaţiune".

Prin această adnotare, Bariţiu a vrut să sublinieze că împrejurările istorice şi unele cazuri concrete pot fi interpretate într-un fel de unii şi în altul de alţii, că relatarea unora despre fapte pe care le-au auzit de la alţii pot crea confuzii în mintea altora, denatura evenimente şi fapte, aşa cum s-a întâmplat în cazul său în corespondenţa cu Ioan Maiorescu. Maiorescu neinformat, bazat şi pe unele zvonuri, făcea fel de fel de presupuneri cu privire la starea de sănătate a lui George Bariţiu, considerând că s-ar găsi într-o stare de depresie, de indiferenţă faţă de ceea ce se întâmplă în jurul său. Nimic din toate acestea nu a fost adevărat. Întoarcerea lui Bariţiu în timpul exercitării torturilor şi execuţiilor lui Csanyi era extrem de periculoasă. Bariţiu putea fi oricând executat de către răsculaţii unguri, duşmani de moarte ai poporului român.

Întoarcerea acasă

Bariţiu s-a întors însă acasă numai când condiţiile politice i-au permis-o, numai după ce s-au primit ştiri sigure cu privire la pacificarea ţării. Se întâmpla aceasta la începutul lunii septembrie 1849. În aceeaşi perioadă a trecut pe la Cernăuţi şi episcopul Şaguna, care l-a invitat pe Bariţiu la el, sfătuindu-l să se întoarcă acasă, în patria sa, că şi el întorcându-se acasă trece prin Moldova la Braşov şi de acolo la Sibiu. Ar fi ocolit astfel trecerea prin Ţara Românească unde se mai găseau încă trupe ruseşti, ai căror reprezentanţi încă nu-l iertaseră complet pe publicistul român. „Era şi timpul suprem, ca să-şi vadă şi Bariţiu, scria el, de familia sa dezolată şi de restaurarea după putinţă a modestei sale averi, cu atât mai vârtos, că şi părinţii săi fuseseră spoliaţi de toată averea mobilă, vite, cereale, unelte de agricultură etc. După ce a mai stat şi în Moldova cu scop de a mulţămi binefăcătorilor săi pe unde-i putea afla, Bariţiu se întoarce la Braşov în 18 octombrie st. nou 1849"[538].

Ajuns acasă, Bariţiu se găsea în situaţia de a lua o hotărâre fundamentală, vitală pentru viitorul propriu, dar mai ales al familiei sale,

[538] *Foi comemorative la Serbarea din 12/24 mai 1892*, p. 32.

căreia trebuia să-i asigure o existenţă decentă, cât mai lipsită de griji. Viaţa trăită timp de 12 ani ca publicist, a fost bântuită puternic de furtuni şi valuri, uneori de jigniri, de ameninţări cu puşcăria, cu plata de amenzi, chiar cu moartea ş. a. Se gândea că vânzându-şi nişte obligaţiuni ipotecare ce-i mai rămăseseră în urma jafului de la Predeal, să strângă o sumă de bani „să se întoarcă pur şi simplu la dieceză de unde ieşise pe timp nedeterminat fără a renunţa niciodată la vocaţiunea sa primitivă. Un profesor sau şi protopop s-ar fi putut alege din el, precum s-a ales din alţi contemporani ai săi; dar bărbaţii care conduceau în acea epocă destinele poporului român din Monarhia Habsburgilor, au pretins cu totul altceva de la Bariţiu şi anume ca să se arunce din nou în valurile politicii militante, sub gubernul săbiei, sub domnia legii marţiale" *(Foi comemorative la Serbarea din 12/24 mai 1892, p.33).*

Conducătorii românilor, elitele intelectualităţii naţionale i-au cerut cu insistenţă lui Bariţiu să continue să editeze *„Gazeta ..."* şi *„Foaia"*. Condiţiile de editare ale unui organ de presă se aspriseră însă. Acum se cerea să aibă concesiune nouă de la guvernul cel nou, pe care Bariţiu a şi solicitat-o. Dar a fost obligat să se prezinte personal la Sibiu şi numai aşa a primit concesiunea.

În anul 1850, în 6/18 nov., Bariţiu primeşte o scrisoare de la Ioan Maiorescu, care-l anunţa că a sosit din munţi, unde a adunat materiale despre lupte; a călătorit prin Munţii Apuseni aproape două luni, pentru a culege date despre acţiunile românilor în timpul revoluţiei. Regreta faptul că românii nu consemnaseră în niciun fel participarea lor la aceste lupte, nici pentru a le face cunoscute străinilor, nici pentru a fi cunoscute de generaţiile viitoare. „Iancu, de exemplu, scria Maiorescu, n-a avut nicio însemnare despre bătăliile din munte". Raportul lui Iancu, îl informa Maiorescu în continuare pe Bariţiu, va fi tradus în germană[539]. Va traduce şi Bariţiu din raportul lui I. Maiorescu publicat mai întâi în limba germană. Această traducere a dus la interzicerea apariţiei foilor lui Bariţiu. Şi nu numai atât! I-a adus şi mari suferinţe. Iată cum descrie autorul însuşi modul cum i-au fost sistate gazetele şi sancţiunile pe care le-a primit.

„Bariţiu a continuat cu redacţiunea din 5/17 dec., a curmat-o însă în 13/25 februarie 1850 în urma unei tăieturi cu sabia de dragon. Într-o zi adică redactorul fu chemat la căpitanul c. r. al cetăţii (prefectul poliţiei) anume

---

[539] Rapoartele au fost publicate de Maiorescu în *Die Romäanen der Osterreischischen Monarchie,DruckVon Carl Gerald und Sohn, Vien, Heft, 1850,* traduse parţial de Bariţiu în „Părţi alese din Istoria Transilvaniei, vol. II. Unul din motivele suspendării *„Foii pentru minte ..."* la începutul anului 1850, este publicarea fragmentară a raportului lui Avram Iancu despre faptele cetelor armate româneşti de sub comanda lui în decursul războiului cetăţean în anii 1848-1849, în nr. 2-7. Retipărit în Gazeta de Moldavia XXII, 1850, nr.8-9, 12, 14-22 şi 24-25.

Schelker, ca să i se spună că guvernul c. r. vede cu neplăcere, publicându-se raportul lui Avram Iancu în limba română în *„Foaia pentru minte"* etc. şi i se dă consiliu ca să curme publicarea. Redactorul mirându-se că i se interzice reproducerea acelui raport *oficial*, publicat la Viena în limba germană, declară că el nu se poate compromite în ochii publicului prin curmare publicării. Bariţiu recunoaşte că în acea perioadă a vieţii sale încă nu-şi dădea seama că are de-a face cu o putere politică bazată pe absolutism, dictatură, discreţionară, militară, care întotdeauna ia naştere după un război civil barbar.

Văzând că Bariţiu nu vrea să se supună, a raportat la Sibiu de unde a venit de la guvern o adresă prin care se dădea ordin ca Bariţiu să fie tras la răspundere pentru vreo 8 articole publicate anterior, să-l înduplece ca să şi le retragă, fapt pentru care i se vor retrage toate învinuirile. Bariţiu este închis de căpitănie într-o cameră cu un secretar timp de trei ore pentru a-şi scrie retractarea. Ziaristul Bariţiu nu a retractat nimic. „După al doilea raport veni decretul gubernial, prin care ambele foi fuseră sistate şi redactorul depărtat pentru cerbicie"[540]. Aceasta se întâmpla într-o perioadă în care *Gazeta* şi *Foaia* începeau să-şi refacă numărul de abonaţi din cei mai buni ani din perioada de dinainte de revoluţie. Aveau la începutul anului numai în Transilvania şi Ungaria peste 600 de abonaţi. În curând însă guvernatorul a aprobat reapariţia foilor lui Bariţiu, dar a fost numit alt redactor. S-au gândit iniţial la Andrei Mureşan, dar el a refuzat. Prin septembrie 1850 a fost numit redactor Iacob Mureşan, iar Bariţiu şi Gavriil Munteanu colaboratori la acele foi. Iacob Mureşan neavând bani de cauţiune, a pus în fruntea Gazetei pajura austriacă, devenind astfel ziar oficios al guvernului. În 1853, când a apărut ziarul „Telegraful Român", prelatul Andrei Şaguna i-a interzis lui Iacob Mureşan, care era ortodox, să mai colaboreze la Gazetă.

Sub domnia absolutismului din perioada 1850 până în 1860, foile române din Braşov, ne informează Bariţiu, mai mult au vegetat. Ba mai mult: se introdusese şi aşa numitul avertisment după exemplul lui Napoleon al III-lea. Gazetele erau la discreţia miniştrilor şi prefecţilor. La a treia dojană, ziarul era sugrumat pe perioade care durau atât timp cât le plăcea miniştrilor sau prefecţilor.

Abia după 20 oct. 1860 şi mai ales după patenta din februarie 1861 şi-au câştigat şi *Gazeta* şi *Foaia* un câmp mai larg de libertate. Numărul de abonamente a crescut după trecerea la liberalism, în 1860, de la 400 la 1.000-1.200. Va scădea însă după instaurarea dualismului din 1867 la 300.

Dar să ne întoarcem la desfăşurarea vieţii şi activităţii lui Bariţiu după întoarcerea sa din captivitate povestită în *„Însemnări din viaţa mea*

---

[540] *F oi comemorative la serbarea din 12/24 mai 1892*, p. 34.

căsătorită" şi în *„Foi comemorative la serbarea din 12/24 mai 1892"*. Deşi, după întoarcerea acasă în 1849 a suferit mari privaţiuni de ordin material şi moral, el nu a scris în „Însemnări din viaţa mea căsătorită" decât atât *„Suferinţele mele din 1849 până la 3 oct., când m-am reîntors din Bucovina, merita a fi povestită distins"*[541]. În 1850, Bariţiu consemnează, că suferinţele sale au continuat. I s-a oprit Gazeta şi Foaia. În 1851, în ianuarie 24/12 i s-a născut a patra fiica, pe care a botezat-o, dându-i numele de *Aurelia*, naşă i-a fost tot cocoana Paraschiva, iar preotul botezător Toma Vasiliu.

În această perioadă, românii braşoveni sufereau multe persecuţii din partea saşilor, cei cu care românii luptaseră cot de cot împotriva insurgenţilor unguri. De fapt, Bariţiu a fost persecutat de saşi încă din primii ani ai stabilirii sale la Braşov, prin anii 1837-1843. Atât înainte de 1848 cât şi după 1848, saşii doreau ca în Transilvania să aibă şi ei un pământ al lor, o ţară a lor. Bariţiu a susţinut în presă şi în petiţii adresate organelor statale oficiale că saşii nu au dreptul la porţiuni din teritoriul Transilvaniei asupra cărora să dispună suveran, cu excluderea celorlalte naţionalităţi din Principat. El îi trimisese lui I. Maiorescu la Viena un memoriu pentru a-l înainta la Ministerul Comerţului, în care demonstra de ce saşii nu sunt îndreptăţiţi a avea o ţară a lor separată. De fapt în momentul în care memoriul lui Bariţiu a ajuns la Ioan Maiorescu, problema cererii saşilor era deja tranşată, respinsă.

„Protestul, ori cum să-i zic, al Universităţii săseşti în contra decretului ministerial odată cu scrisoarea ta în care-mi trimiseşi actele ... Protestul saşilor nu s-a luat sub nici o consideraţiune. I s-a dat răspunsul de aici"[542]. A fost respins pe data de 7 sept. Schimbul de corespondenţă dintre I. Maiorescu şi Bariţiu se referea la un articol din Satellit *din Siebenbürgens Wochenblattes,* în care se susţinea ca saşii trebuie să constituie o ţară separată în Transilvania. Această doleanţă a saşilor nu le convenea nici ungurilor, cu atât mai mult românilor, singura populaţie născută şi crescută pe acest teritoriu.

Organele de stat locale din Braşov dominate de saşi îi făceau multe şicane lui Bariţiu. Prin stoparea unor iniţiative bariţiene, saşii se opuneau din toate puterile progresului social economic al românilor. „Cea mai înverşunată luptă – scria Bariţiu – curge între mine şi magistratul braşovean, pentru că acesta cauza naţională o preface în personalitate"[543], cu alte cuvinte în atac la persoană.

---

[541] O. Boitoş, *Memoriile lui George Bariţiu,* în Studii Literare, Sibiu, 1842, p. 13. Mai departe: O. Boitoş, *Memoriile lui George Bariţiu*

[542] *G. B. C. I*, p. 357.

[543] *Ibidem*, pp. 357-358.

Dealtfel, Bariţiu avea cunoştinţă, că nu numai saşii aveau tendinţa de a organiza părţi din Transilvania sub forma de teritoriu german, care să ducă la deznaţionalizarea românilor. Şi imperialii de la Viena, la rândul lor, intenţionau să organizeze Transilvania pe baze centraliste, ca părţi ale imperiului, iar saşilor li se atribuia sarcina de a fi doar agenţi ai imperiului în încercarea de a-i deznaţionaliza pe români. Primele informaţii despre unele măsuri ale imperialilor le primeşte Bariţiu într-o scrisoare datată Zlatna, 19 dec./1849 şi semnată de Simion Mihali - Mihăilescu (1825-1891). Bariţiu avea o înţelegere cu Grigore, fratele mai mare al lui Simion care se obliga să-i trimită primului date din ţinutul Bistrei cu privire la numele şi adresa celor ce voiau să se aboneze la „Gazeta Transilvaniei" şi „Foaie pentru minte inimă şi literatura". Lipsind Grigore de acasă Simion va primi scrisoarea şi va îndeplini el obligaţiile pe care şi le asumase fratele său mai mare, Grigore. Mihali junior îndeplinind sarcinile transmise de fratele său, Simion, întocmi o listă cu 16 abonaţi, valabilă pentru trimestrul I al anului 1850, exprimându-şi speranţa de a o îmbogăţi apoi cu alte nume. Se străduieşte să răspundă cu competenţă şi unor probleme cu privire la viaţa naţională românească. În general, fruntaşii români adunau date cât mai precise despre modul cum erau aplicate şi respectate revendicările politice şi naţionale juste formulate în mişcările revoluţionare de la 1848/1849 privitoare la numirea unor funcţionari naţionali în administraţia locală de stat, folosirea limbii române în comitatele locuite cu majorităţi româneşti, estimarea numărului martirilor căzuţi pe câmpul de onoare, în lupta pentru apărarea autonomiei pământului strămoşesc şi a fiinţei naţionale, ameninţate de planurile unionist-centralizatoare ale politicienilor maghiari. Dar de data aceasta un tânăr, Simion Mihali, atent observator al realităţilor sociale, îi comunică lui Bariţiu lucruri care îl îngrijorează şi mai mult cu privire la viitorul românilor transilvăneni. Bariţiu primeşte ştiri că în zona dintre Alba Iulia şi Zlatna mai fiinţează încă vechii şi puţinii funcţionari români, iar noii trimişi, ajunşi sau pe cale de a ajunge, erau veniţi din Bucovina sau saşi. Funcţionarii care cunoşteau germana erau angajaţi – ceea ce demonstra clar că în viitor autorităţile vor folosi exclusiv germana în administraţie. Totuşi, remarca S. Mihali, imediat după revoluţie, româna era încă tolerată şi folosită în corespondenţele dintre administraţia cercuală şi magistratul opidan al Zlatnei. Dar în 1849, sosirea unei adrese către cercul Zlatnei, folosirea unei corespondenţe germane printre cele româneşti – de care aminteşte Mihali – anunţau, încă de pe acum intenţia imperialilor de a distruge cuceririle româneşti în administraţia de stat, câştigate în 1848/49 cu mari jertfe umane şi pierderi materiale (Munţii Apuseni, după cum este ştiut, au fost organizaţi ca „ţară românească"). Că austriecii nu vedeau cu ochi buni nicio administraţie românească în Transilvania este şi faptul că armata, după cum

relata tânărul Mihali, teroriza populaţia din „munţii naţionali ai românilor". Pentru a primi date mai precise cu privire la cei căzuţi în lupte, Bariţiu este orientat să se adreseze consistoarelor bisericeşti unde preoţii satelor Transilvaniei au trimis rapoarte detaliate. Deci, românii îi aveau ca duşmani în Transilvania pe unguri, pe austrieci, dar în acel moment şi pe saşi, cărora li se trezise şi lor „apetitul" să aibă şi ei „o ţară" a lor pe pământul românesc, iar românii să fie toleraţi în continuare „până când interesele lor o vor cere". Ingrată soartă le rezervau saşii, ungurii şi imperialii pentru viitor românilor.

Se înţelege de la sine că românii, în frunte cu elitele lor conducătoare, clarvăzătoare, dându-şi seama că obiectivele fundamentale pentru care luptaseră în revoluţia de la 1848/49: recunoaşterea naţiunii române ca a patra naţiune în stat, recunoaşterea celor două confesiuni religioase ale românilor (ortodocşi şi greco-catolici), dreptul la vot şi organizarea unui partid politic naţional, recunoaşterea limbii române ca limbă oficială în administraţie şi în învăţământul românesc şi multe alte drepturi fundamentale nefiind recunoscute, românii în viitor vor trebui să depună şi mai multe eforturi materiale, spirituale, culturale, organizatorice, instructive, educative şi instituţionale pentru a se elibera de sub dominaţia naţională şi socială şi de perspectiva sumbră pe care le-o rezervaseră adversarii lor de a-i desfiinţa ca naţiune şi a-i transforma în unguri sau austrieci.

Deci românii erau obligaţi de situaţie s-o pornească din nou la drum pe calea luptei de eliberare. Erau hotărâţi s-o facă.

Dar cu ce trebuia început. Iată problema grea pe care trebuia s-o rezolve ei. Bariţiu se va angaja din nou, cu toată fiinţa lui în lupta de eliberare naţională, socială şi culturală a românilor transilvăneni de sub dominaţia străină.

CAPITOLUL 5
Din nou la drum
A. Cu ce trebuie început?

Cu ce trebuie început? A fost întrebarea fundamentală la care trebuiau românii să răspundă, pentru a găsi calea viabilă, trainică construirii unui nou viitor cu un nivel de trai material şi spiritul, cel puţin la acelaşi nivel pe care-l realizaseră celelalte naţiuni conlocuitoare transilvănene. Elitele fruntaşe ale românilor au conştientizat că românii, pentru a atinge un asemenea obiectiv trebuie să dezvolte o bază materială nouă, să aibă o industrie a lor, o reţea bancară proprie, să înceapă o nouă bătălie pentru a-şi crea instituţii culturale puternice, şcoli proprii pentru întreaga populaţie; românii să-şi însuşească proprietăţi funciare, imobile, să creeze o bază materială puternică în domeniul nu numai al industriei propriu-zise, ci şi al

industriei care să sprijină cultura, precum tiparul şi industria imprimeriilor în general.

Este interesant că la întrebarea cu ce să începem? Oameni de cultură ca Ioan Maiorescu, August Treboniu Laurian, Avram Iancu, Axente Sever şi Bariţiu au răspuns că trebuie început cu tiparul.

George Bariţiu a scris despre tipar ca factor civilizatoriu încă din primii ani ai publicisticii sale. Şi nu numai atât: tiparul este, în acelaşi timp şi factor de prosperitate materială. Pentru el, tiparul era un „drept al naturii", „mijloc de răspândire al culturii şi ştiinţei", iar „ştiinţa i-a învăţat pe oameni să se cugete". „Unde tiparul nu e liber, domină obscurantismul", „numai cultura cu ajutorul tiparului ajută dezvoltarea calităţilor morale ale unui popor".

Dar tiparul era în acelaşi timp şi o întreprindere, o afacere, care aducea şi câştig comercial, bunăstare pentru cei care se foloseau de el. De dezvoltarea lui se interesau şi oamenii de afaceri; comercianţii în cazul românilor, care practicau şi activităţi industriale în acea perioadă. Erau deci interesaţi de activităţi în acest domeniu al activităţii umane atât reprezentanţii elitelor intelectuale cât şi cei ai elitei comerciale. Urmărind corespondenţa anilor 1850-1851 a lui Bariţiu vom constata că, în aceşti ani elitele intelectuale româneşti; în frunte cu G. Bariţiu, I. Maiorescu şi Laurian şi marii comercianţi ai vremii din Braşov erau preocupaţi de întemeierea unei tipografii româneşti. Iată câteva exemple despre preocupările acelor persoane amintite mai sus: într-o scrisoare către G. Bariţiu datată Viena, 4/16 ianuarie 1850, August Treboniu Laurian îl înştiinţa, fără alte comentarii următoarele: „Tipografia va fi gata în luna aceasta, dară unde să o aşezăm? La Braşov nu-mi place, între floandere; n-ar fi mai bine la Făgăraş?"[544]. Probabil Laurian avea în vedere că Făgăraşul era un oraş cu majoritate românească, iar înfiinţarea unei tipografii româneşti nu va avea de întâmpinat nicio împotrivire din partea saşilor aşa cum s-a şi întâmplat la Braşov, deşi, în cele din urmă românii au reuşit s-o instaleze tot în acest din urmă oraş, care dădea perspective mai bune unei întreprinderi lucrative ca mijloc de răspândire a ştiinţei şi culturii. Într-o altă scrisoare, datată Viena, martie-aprilie 1850, semnată de Ioan Maiorescu, Bariţiu află de la acesta, că „Abia adineaori plecă Laurian cu comp[u]l său la turnătorul de litere, ca să-l provoace să facă şi el un comput, după cele ce vorbise şi Laurian cu el"[545]. Aflăm astfel că se lucra pentru înfiinţarea unei tipografii româneşti, în care erau implicaţi Maiorescu, Laurian şi Bariţiu. Dintr-o notă a lui Bariţiu la o scrisoare a lui Ioan Maiorescu, datată Viena 1 aprilie stil nou 1850 aflăm că

[544] *G. B .C.* I, p.162.
[545] *Ibidem*, p. 331.

Avram Iancu numărase 2.000 fl. m.c. la mână unui deputat „Din acel plan însă nu s-a ales cu nimic şi banii s-au cheltuit în alte trebuinţe, de unde au şi urmat neplăceri ... În anul următor se înfiinţă aici, în Braşov, una tipografie modestă, cu 6.400 fl. şi totodată cea diecezană în Sibii şi aşa scrierile, româneşti se uşurară mult (dar nu complet n. ns.) de vechea monopolizare exercitată de către tipografiile privilegiate din ţară"[546].

Într-o scrisoare datată Viena 2/14 mai 1850, Ioan Maiorescu îl informează pe Bariţiu că a primit răspuns de la „Goottlieb Haase et Sohne" cu privire la caracterul literelor pentru tipografie. I le-a arătat şi comerciantului Ioan G. Ioan, care, alături de Ioan Iuga ofereau în 1850 capitalul necesar înfiinţării tipografiei româneşti din Braşov. Consideră că literele chirilice nu sunt urâte, dar dacă doreşte, Bariţiu mai poate renunţa la unele din ele substituindu-le cu unele litere latine. Îi comunică lui Bariţiu, că în scurt timp îl va înştiinţa când va fi gata tipografia. Din această scrisoare, deşi I. Maiorescu colaborează cu Bariţiu la Viena, interesându-se de toate lucrările pregătitoare înfiinţări tipografiei pentru care Bariţiu preluase iniţiativa, reiese, totuşi că el este rezervat, cel puţin deocamdată, cu privire la o propunere a prietenului său de a înfiinţa împreună o gazetă. După cum reiese dintr-o scrisoare din 29 aprilie 1850, gazeta urma să fie editată într-o tipografie proprie: „Ai văzut bunătatea amicului nostru I. G. Ioan. Dlui vrea să mă ajute a-mi deschide o tipografie bunicică. Fiind aceasta în lucrare, au nu am fi noi în stare a ne câştiga o pâine în toate zilele? Judecă, o gazetă *conformă* trebuinţelor prezente şi viitoare, tu ca redactor, eu ca tipograf şi colaborator sau ca viceversa, o mulţime de cărţi scoase etc. etc. toate acestea dacă n-ai voi nicidecum să primeşti vreun post, precum nu voiesc eu"[547].

Înfiinţarea unei tipografii, ca fapt în sine, avea mare importanţă pentru românii transilvăneni în general, pentru românii braşoveni în special. Cultura, ştiinţa, şcoala nu se mai puteau dezvolta pentru români fără o tipografie naţională românească adaptată şi consacrată necesităţilor lor în acest domeniu. Dar înfiinţarea unei tipografii româneşti nu era văzută cu ochi buni nici de organele de stat locale unde dominau saşii, nici de cele guberniale de la Cluj unde dominau ungurii, nici de organele centrale de la Viena ale imperialilor austrieci. O tipografie a românilor reprezenta un important instrument în mâna lor în lupta tendinţelor tot mai accentuate de a-i asupri pe plan naţional pe români şi pentru înlăturarea numeroaselor privilegii feudale ce-şi prelungeau existenţa în acest principat.

La începutul anilor 1850 în Transilvania se găseau puţine tipografii. La Braşov era una singură înfiinţată în 1535, devenită în 1835 proprietatea

---

[546] Vezi nota nr. 5 în *G. B. C. I*, p. 333.
[547] cf. *G. B. C.*, I, p. 335, nota 3.

lui Ioan Gött, tipograf originar de la Frankfurt, stabilit cu familie sa la Braşov. Saşii mai aveau două tipografii la Sibiu, la care se adăugau alte două ale guvernului, la Cluj, erau trei tipografii. Românii aveau până în 1850 o singură tipografie în Transilvania, la Blaj, înfiinţată în 1760 era „tipografie privilegiată" a seminarului unit, pentru tipărirea cărţilor bisericeşti şi şcolare în limba română.

Tipografia lui Gött nu mai făcea faţă nevoilor sporite ale românilor: dezvoltarea culturii, a şcolilor, înmulţirea altor tipărituri în general, impuneau necesitatea strictă a înfiinţării şi pentru ei a unei tipografii. Exista însă monopolul „tipografiilor privilegiate" pe care Bariţiu îl numeşte „o adevărată crimă comisă din partea potestăţii [puterii] publice asupra ştiinţei, religiunii şi moralităţii"[548]. Iniţiativa românilor pentru înfiinţarea unei tipografii a însemnat, totodată, şi hotărârea de a sparge acest monopol, operaţiune care s-a adeverit deosebit de grea, întâmpinând numeroase greutăţi şi recurgeri la diferite tertipuri pentru a le îngreuna românilor şi în continuare accesul la cultură şi ştiinţă.

Prima cerere prin care s-a solicitat autorizaţia de înfiinţare a tipografiei a fost făcută pe numele lui Rudolf Orghidan, cunoscut negustor braşovean. După ce a fost purtată pe la mai multe instituţii pentru a obţine aprobarea, cererea a fost respinsă la ultimul recurs adresat Ministerului Comerţului de la Viena, ca autoritate supremă în acest domeniu. Data respingerii definitive era 2 martie 1850, iar Gazeta Transilvaniei fusese suprimată la sfârşitul lui februarie 1850.

În această situaţie s-a crezut că acţiunea ar putea avea şanse de succes dacă va fi pusă pe terenul intereselor comerciale. Cererea depusă tot pe numele lui Orghidan nu a avut succes. Pretextul: nu era de meserie tipograf. Magistratul oraşului Braşov s-a opus şi de astă dată. Primul referat la această cerere la solicitarea poliţiei a fost întocmit de Gött. Nici această petiţie nu a fost aprobată. S-a făcut însă şi un recurs la acest nou refuz întocmit de G. Bariţiu. Recursul este adresat Ministerului Comerţului din Viena, scris în limba germană, poartă data de 26 oct. 1850[549]. În Transilvania, explica G. Bariţiu în recurs, meseria de tipograf a fost învăţată de foarte puţini autohtoni, iar cei care învăţau această meserie erau foarte săraci. De aceea nu existau aici persoane autohtone, care să poată înfiinţa tipografii, erau săraci. De aceea tipografiile au fost înfiinţate în Transilvania de oameni bogaţi „care nu aveau nicio ştiinţă în arta tipografică". Bariţiu aminteşte în recurs că episcopia din Sibiu a primit aprobarea pentru o tipografie, doar cu condiţia

[548] Gh. Bariţiu, *Părţi alese din Istoria Transilvaniei ... III*, pp. 560-561.

[549] cf. Alexandru Bărbat, *Lupta românilor pentru înfiinţarea unei tipografii la Braşov în 1850-1851*, în Studii şi articole de istorie, V, Bucureşti, 1863, p. 151.

de a angaja un tipograf specializat, calificat, ceea ce ei au şi făcut. Totuşi nici de această dată recursul lui Bariţiu nu a fost aprobat. În acest caz, Bariţiu a căutat oameni de meserie, dispuşi să colaboreze cu el la înfiinţarea tipografiei, pe tipografii saşi Wilhelm Römer şi Ioseph Kammner de la Braşov. Erau doi angajaţi la tipografia lui Gött, calfe în meseria lor. Aceşti doi tipografi se înţeleg cu Bariţiu să depună la magistratura oraşului Braşov o cerere pentru înfiinţarea unei tipografii în acest oraş. Magistratul cere referat de la poliţia oraşului, care la rândul ei ca şi într-un caz anterior, se adresează lui Ioan Gött. Acesta, fiind vorba de doi angajaţi ai săi, nu poate nega faptul că aceia aveau calificarea necesară. Neagă însă faptul că în oraş nu ar mai fi necesară încă o tipografie, aşa cum au apărut mai multe la Cluj şi Sibiu. Acolo erau multe instituţii guvernamentale şi militare, care dădeau de lucru tipografiilor. La Braşov tipografia tipăreşte doar bilete de teatru, circulare şi alte lucrări întâmplătoare. Dezvoltarea şcolilor a scăzut activitatea tipografică în Braşov. Manualele şcolare veneau din librăriile din Viena, nu puteau fi reeditate. În concluzie I. Gött considera că nu mai este necesară încă o tipografie în Braşov. Poliţia este de acord cu Gött, care a depus mari jertfe pentru dezvoltarea activităţii tipografice în Braşov. Bazat pe referatul lui Gött şi al poliţiei, Magistratul oraşului Braşov dă decizie pe data de 2.I.1851 prin care refuză din nou cererea celor doi să înfiinţeze o tipografie în acel oraş. Dar Magistratul nu a ţinut seama că exista o decizie din 21 sept.1850 a Guvernământului Militar şi Civil din Sibiu, conform căreia cetăţenii austrieci majori, care aveau calificarea necesară într-o meserie şi îndeplineau condiţia de moralitate erau îndreptăţiţi a primi autorizaţia de a deschide ateliere şi întreprinderi legate de anumite meserii.

Cei doi tipografi aveau dreptul la contestaţie. Bariţiu le-a întocmit-o, iar printr-un act din *11 mai 1851*, Römer şi Kammer au primit autorizaţia pentru a întemeia o tipografie, a doua în oraşul Braşov.

Capitalul tipografiei: Römer şi Kammer la înfiinţare, în 1851 a fost de 6.500 fl. m. c., considerat atunci ca modest pentru o tipografie. Capitalul a fost depus în întregime de Ioan Gh. Ioan şi Ioan Iuga, negustori români din Braşov şi de Gh. Bariţiu şi Iacob Mureşianu[550].

S-a încercat şi înfiinţarea celei de a treia tipografii de către Cristian Jordens (care încheiase o înţelegere cu Orghidan) pentru a obţine aprobarea de a înfiinţa o tipografie pe numele său la Braşov. Cererea lui este

[550] *„În 5 dec. 1851, voind a credita noua tipografie din Braşov a lui Römer şi Kammner depun la Casa Georgiu Ioan et Fii suma de cf. 600, iar restul de 400 îi numărai la mână lui Römer. Pentru suma din urmă am luat şi chitanţă de la Römer, pe care însă o admâmuai tot Casei G. Ioan şi Fii; iar eu am primit de acolo copie a obligaţiunii lui Römer şi Kammer şi revers pentru suma de sus cf. 1.000, unamie fiorini mon. conv, cu care creditai tipografia".* Olimpiu Boitoş, *Memoriile lui George Bariţiu* ... p. 14.

înregistrată la Magistratul oraşului Braşov la 5 iunie 1851. Conceptul cererii este scris de mâna lui Bariţiu în limba germană[551].

Organele oficiale ale oraşului în frunte cu Magistratul oraşului şi poliţia se opun categoric înfiinţării unei a treia tipografii în Braşov. Era prea mult pentru casta corporatistă a saşilor. Monopolul asupra tipăriturilor din Braşov fusese îngrădit, dar nu desfiinţat. Aşa de exemplu, foile înfiinţate de Bariţiu: „Gazeta Transilvaniei" şi „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", au continuat să se tipărească în tipografia lui Ioan Gött, până în anul 1885, deoarece tipograful german „se prevala de calitatea de „editor", împiedicând, cu toate mijloacele de care dispunea, trecerea acestora la noua tipografie.

Gött era susţinut de poliţia din Braşov. S-a opus preluării calităţii de editor al „Gazetei" de către Iacob Mureşianu, menţinându-l numai la calitatea de redactor responsabil, încărca nota de plata pentru „Gazeta ..." extraordinar de mult. Transferarea publicării *„Gazetei ..."* şi a *„Foaiei ..."* la Römer şi Kammner, reducând cheltuielile de tipărire i-ar fi dat posibilitatea lui I. Mureşianu să modernizeze „Gazeta ...", să plătească colaboratorii mai bine ş. a. Abia în 1881, când a apărut la „Braşov" tipografia „Alexei", o nouă tipografie românească, care a preluat în 1885 tipărirea „Gazetei Transilvaniei" se poate spune că monopolul saşilor asupra industriei tipografice din Braşov a fost complet lichidat.

Înfiinţarea celor două tipografii româneşti din Sibiu şi Braşov – una de către episcopia ortodoxă din Sibiu şi aceea a lui Römer şi Kammner în Braşov, a pus bazele uneia dintre cele mai prospere industrii pe care au deţinut-o românii de sub imperiul habsburgic din cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Pentru a ne da seama de marea importanţă a acestei tipografii româneşti braşovene, nu numai pentru dezvoltarea culturii în general, ci şi pentru dezvoltarea mişcării politice, a atitudinilor cetăţeneşti, dar mai ales a mişcării naţionale vom enumera cele mai importante lucrări care au văzut lumina tiparului la Römer şi Kammner, cei doi „oameni de omenie", după cum i-a numit G. Bariţiu, vom prezenta lista celor mai importante lucrări tipărite în acea tipografie în perioada 1852-1886. Acestea sunt: *Dicţionarul german-român* de G. Bariţiu şi Gabriel Munteanu, *Dicţionarul român-german* al doctorului Polizu (completat şi corectat de G. Bariţiu), *Dicţionarul maghiar român al lui Bariţiu, traducerile lui G. Munteanu din clasicii latini, Calendarele populare al lui G. Bariţiu* între 1852-1865 (cu întreruperea din 1864), revista *„Transilvania"* (1868-1878), *„Orientul Latin* (1874-1875), *Cocoşiu Roşiu (Foaie umoristică, cu ilustraţii* (1875-1876) etc. Aici s-au tipărit numeroase statute, rapoarte şi dări de seamă ale societăţilor

[551] cf. Alexandru Bărbat, *lucr. cit.*, p. 155.

şi instituţiilor româneşti de tot felul din Braşov (*Statutele Reuniunii femeilor române din Braşov, 1853, Statutele Cazinei române din* Braşov *ş. a.)* 14 cărţi şi broşuri conţinând programe şcolare româneşti, regulamente şcolare. Erau tipărituri impuse de noul stadiu al dezvoltării capitaliste în România şi de necesitatea ridicării pregătirii şcolare şi ştiinţifice al românilor la nivelul celorlalte naţiuni libere şi independente.

La aceeaşi tipografie au apărut foarte multe documente emanate de conferinţele naţionale ale românilor, de organizarea lor politică, în care erau lămurite problemele politice şi de susţinere a drepturilor lor naţionale[552].

Dar anii 1851-1852 au fost foarte grei pentru viaţa şi existenţa lui George Bariţiu şi a familiei sale. Reîncadrarea sa în ritmul evenimentelor şi activităţilor sale ziaristice, politice şi profesionale nu s-a făcut lin şi fără greutăţi, uneori a primit şi lovituri din partea unor organe oficiale sau chiar şi din partea unor reprezentanţi ai elitei conducătoare a mişcării naţionale româneşti.

Pentru a ne da seama de realizările deosebit de importante din anii 1850-1852, vom recurge în continuare la corespondenţa purtată de eminenta noastră personalitate cu alţi fruntaşi ai vieţii naţionale româneşti din aceeaşi perioadă.

Dintr-o scrisoare primită de la Laurian datată Viena, 13/25.I/1850, aflăm că acesta din urmă a depus în 10.I. st. n. 1850 un memorial la Minister al cărui original i-l va trimite şi lui pentru „a-l pune în Gazetă cât mai curând"[553]. Totodată T. Laurian îl informează pe Bariţiu că şi Episcopul din Urbea Mare a fost vineri 6/18 ian. 1850 în audienţă la Imperatorul şi a depus

---

[552] Poate nu este de prisos să remarcăm chiar şi numai într-o notă de subsol, faptul că Bariţiu prin lupta pe care a dus-o pentru înfiinţarea unei tipografii româneşti, a contribuit la dezvoltarea şi prosperarea uneia din cele mai importante ramuri de industrie pe care au reuşit românii s-o creeze, în condiţiile vitrege de sub dominaţia habsburgică din secolul al XIX-lea. Iată ce remarca un economist român cu privire la starea industriei poligrafice la începutul secolului al XX-lea: „Şi nu e numai o frază goală ceea ce adesea se repetă într-o formă sau alta, că noi am fi lipsiţi de industrie. Puţinele stabilimente industriale primitive, de care dispunem, nu le putem pune în categoria adevăratelor fabrici, instalaţii bazate pe cele mai noi descoperiri ale ştiinţelor. Anume ce avem? Între cele dintâi punem *morile, piuăle (de haine)* şi *fierăstraiele (joagărele)*, toate de sistem primitiv şi purtate de apă. În locul al doilea: *şteampurile, cuptoarele de var* şi altele puţine. Iar ca singurul *ram de industrie mai bine împământenit la noi*, pus pe baze solide şi cu instalaţii perfecţionate, *numim industria imprimeriei, care satisface în mare parte trebuinţele noastre crescânde"* (Priviri asupra situaţiei noastre economice. Industria şi meseriile, în Revista Economică, III, nr. 5 din 9 febr. 1901, p. 60-62) – reprodus în vol. Toader Ionescu, *Idei şi orientări în publicistica economică românească la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea,* (1890-1918, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1985, pp. 157-158).

[553] Laurian i l-a trimis lui Bariţiu, dar acesta nu l-a publicat. Vezi: *G. B. C. I,* nota nr.1 la pag. 164.

şi el o petiţiune în limba latină. „Petiţiunea", apreciază Laurian, este bine făcută. „Dacă o va fi dat, este om de omenie. El se fereşte de noi, poate că mai are şi ceva de ascuns"[554].

Anul 1850 este anul în care, românii transilvăneni şi-ai făcut mari iluzii cu privire la „răsplata", pe care le-o va acorda împăratul Austriei, pentru contribuţia esenţială, la înfrângerea insurgenţilor unguri în războiul civil din Transilvania din 1848/49. Această iluzie s-a manifestat şi în zelul cu care cei mai reprezentativi oameni de ştiinţă ai momentului: Ion Maiorescu, A. T. Laurian şi Aron Florian, dar şi alţii s-au străduit să culeagă date, să afle şi să descrie fapte, victorii, înfrângeri şi să descrie şi alte forme de luptă ale românilor alături de armata imperială împotriva insurgenţilor unguri şi secui.

Acest lucru se va reflecta clar din corespondenţa dintre Bariţiu şi cei trei amintiţi mai sus. Alături de I. Maiorescu şi A. T. Laurian a contribuit şi Aron Florian.

Într-o scrisoare datată Sibiu 22 dec. 1849 3 ian. 1850, Aron Florian îi scria lui Bariţiu că în acea perioadă a: „avut de lucru cu compilaţiunea raportului lui Axentie. Hârtiile lui, înşirarea faptelor, toate sunt încurcate ca capul lui. Am tras nevoia dracului. Ion a făcut rapoartele lui Iancu şi Balint în faţa locului şi faţă cu autorii, dar eu pe Axentie unde dracu îl aveam"[555]. Răsplata zelului manifestat de cei 3 oameni de ştiinţă şi cultură a fost „pe măsura zelului prestat de ei": foile lui Bariţiu au fost suspendate pentru că a „îndrăznit" să publice raportul lui Iancu cu privire la faptele de vitejie ale românilor în lupta pentru păstrarea fiinţei naţionale, alături de trupele imperiale sau în lupte de sine stătătoare în Munţii Apuseni. Nu era prima dată când românii erau „răsplătiţi" şi „premiaţi", de către împăratul austriac prin „ingratitudine" şi vorbe meşteşugite, perverse, care exprimau dispreţul faţă de români.

În corespondenţa primită de la prietenii şi colaboratorii lui Bariţiu se găsesc acum şi materiale, analize, aprecieri referitoare la apărarea drepturilor naţionale şi politice ale poporului român, în care sunt criticate cu mai multă îndrăzneală şi discernământ stările necorespunzătoare în care continuau să trăiască românii din imperiul austriac.

Într-o scrisoare din februarie, 1851, Pavel Vasici, de exemplu, îl anunţă pe Bariţiu că i-a trimis două articole pentru a le publica în *Gazetă*. În articolul la care ne vom referi şi noi, Vasici scrie că între românii din

---

[554] *Ibidem*. Este vorba de episcopul Vasile Erdélyi, Episcop de Oradea Mare, care a înaintat şi el la începutul lui ianuarie 1850 o petiţie în limba latină către împărat. Bariţiu a primit-o şi pe aceasta de la Laurian, dar nu a publicat-o nici pe aceasta. Va publica mai târziu în *Părţi alese ... vol. II* câteva elogii cu privire la conţinutul ei naţional românesc.

[555] *Ibidem*, p. 69.

monarhia austriacă ar trebui să existe o mai strânsă unitate; doreşte „... unitatea românilor din toată monarhia austriacă; românii uniţi, vor fi mai puternici, dar ei nu vor să asupreasca alte naţiuni, dar nici nu se vor mai lăsa supuşi şi asupriţi de alţii. Vasici şi-a manifestat nemulţumirea faţă de intenţia austriecilor de a desfiinţa regimentele de graniţă româneşti.

„A desfiinţa, două, regimentele de graniţă române din Transilvania ar fi o faptă care credincioasa naţie română, ar fi o apucare silnică, care ar degrada meritele acestor regimente, ar fi o faptă neconformă făgăduinţelor împărăteşti, neconformă jertfelor ce au adus aceste regimente pe altarul patriei pentru împăratul şi preastrălucita sa casă, ar fi o greşeală politică, căci a desfiinţa credincioasele aceste regimente tot în acel timp când se desfiinţează şi cele rebele, numai pentru că aşa poftesc inamicii naţiunii române, care nu înceată a o calomnia ca să-i păteze nefăţarnica credinţă, nu se poate numi politică; ar fi o greşeală asupra dreptăţii, căci a se ajuta cu braţele acestor regimente 85 ani şi apoi a le tăia tocmai atuncea când ar trebui să merite cea mai vie recunoştinţă nu se uneşte cu dreptatea. Ar fi o greşeală asupra *Constituţiei*, căci aceasta chezăşuieşte starea regimentelor de graniţă; ar fi o greşeală asupra egalităţii, căci a desfiinţa credincioasele regimente române în timpul când la alte naţiuni se înfiinţează batalioane naţionale, nu poate fi conform cu realitatea"[556].

Vasici le aminteşte imperialilor că fără regimentele de graniţă româneşti, armata austriacă ar fi fost bătută de răsculaţii din Galiţia din anul 1846, mai recent de cei din Italia şi din alte regiuni ale imperiului, situaţii în care însăşi existenţa imperiului era pusă sub semnul întrebării.

În acelaşi timp cu acel articol în care Vasici ia atitudine împotriva desfiinţării regimentelor româneşti de graniţă de către imperiali, el mai redactează un material în care face un aspru rechizitoriu împotriva unor manifestări antiromâneşti ale saşilor. Sunt criticate o serie de aprecieri şi cuvinte batjocoritoare aruncate asupra românilor din România de unii saşi şi ofiţeri refugiaţi în Muntenia la 1849 şi după aceea până în 1852 neîncetat. „Articolul este în acelaşi timp, un cald omagiu adus fraţilor de peste Carpaţi, iar din motive tactice prohabsburgice, redactând acest articol – nepublicat până astăzi – Vasici nu urmărea intenţii polemice cu saşii[557]. Dar falsurile istorice pe care le răspândeau mulţi saşi despre români trebuiau să primească un răspuns demn şi fundamentat.

Doctorul Vasici le atrage atenţia saşilor, că românii meritau mai mult respect din partea lor, explicându-le că tot ceea ce spuneau ei despre români li se putea aplica lor, nu românilor. Răspunsul este dat cu demnitate.

---

[556] Vezi: *G. B. C., II*, p. 24.
[557] *Ibidem*, p. 25.

Argumentele lui Vasici sunt în acelaşi timp nişte constatări triste că în urma revoluţiei de la 1848/49 naţiunea românilor a fost privită de oficialităţi cu acelaşi dispreţ dedinaintea marilor evenimente, de reprezentanţii elitelor dominante, suprapuse ale ungurilor şi saşilor. Grofii şi moşierii maghiari şi patriciatul săsesc s-au repliat după revoluţie, s-au unit în scopul menţinerii românilor în stările sociale de dinaintea războiului civil. Dualismul austro-ungar din 1867 a confirmat previziunea lui Pavel Vasici.

Dar P. Vasici va avea schimburi de păreri prin corespondenţă cu G. Bariţiu, nu numai cu privire la Atitudinea necorespunzătoare a unor naţionalităţi conlocuitoare faţă de români, ci şi cu privire la certurile confesionale dintre cele două confesiuni ale românilor: ortodocşii şi greco-catolicii sau uniţii cu Roma. După relaţiile încordate dintre cele două confesiuni româneşti medicul Vasici prevede că neînţelegerile şi disputele dintre ele vor fi tot mai încordate şi vor dăuna mult mişcării naţionale româneşti. „Domnule, îi scria P. Vasici lui Bariţiu, îmi ştii principiile, mă cunoşti că iubesc mult naţiunea, ştii că n-am fost dintre cei exaltaţi, dar nici pesimist. Dar ştii şi aceea că pare că cobeam şi îmi şoptea cineva la ureche cum că ura confesională, va creşte între români şi se va deschina (dezbina n. n.) ca niciodată. Am venit aicea (la Sibiu), am avut nenorocirea să văd certele cele mai scârboase între popi, care totodată loveau şi batjocoreau naţiunea pe faţă, înaintea lumii, înaintea duşmanilor şi înaintea guvernului străin"[558].

Supărările lui P. Vasici proveneau şi din faptul că uniţilor li s-a aprobat Mitropolia înaintea ortodocşilor, iar acest fapt a dus la înrăutăţirea relaţiilor dintre conducătorii celor două confesiuni, şi a certurilor dintre ei. Uniţii, spre exemplu, comentau că lor li s-a cuvenit mitropolia, iar ortodocşilor nu.

Mare supărare i-a provocat lui Pavel Vasici afirmaţia împăratului Leopold, care la o „plânsoare" a ortodocşilor, că religia lor nu este luată în seamă de organele de stat le-a răspuns „că el a jurat pe cele patru legi (*papistăşească, calvină, unitărască* şi *luterană* sau *săsească*. Aceste legi s-au împăcat între ele, iar cea *românească neunită*, a rămas nesocotită.

Desigur nemulţumirile lui Vasici erau reale, între reprezentanţii celor două confesiuni erau încă multe dispute, care au îngreunat procesul de cristalizare a organizării naţionale, dar cu timpul această stare a fost înlăturată, românii înţelegând, în cele din urmă, că pe primul plan trebuiesc situate interesele naţionale, iar cele personale trebuie subordonate acestora..

Dar asemenea ştiri nu-i cădeau bine lui Bariţiu, deoarece în această perioadă, cum vom vedea mai departe, prin anii 1852-1853 şi ceva mai

[558] Ibidem, p. 30.

târziu, va fi şi el implicat în nişte dispute şi certuri cu viitorul Mitropolit ortodox, Andrei Şaguna, iar în ceea ce priveşte atitudinea neloială a saşilor faţă de români în primii ani de după revoluţia de la 1848/49 vom vedea că, pe măsură ce se va scurge timpul, însuşi Bariţiu va colabora tot mai des cu aceştia, iar saşii vor apela tot mai des la serviciile lui. Această colaborare se va simţi îndeosebi în domeniul construirii căilor ferate şi joncţiunea căilor ferate din Transilvania cu cele din România. Dar despre aceasta puţin mai departe, în paginile viitoare.

Între anii 1849-1852, Bariţiu şi cei mai mulţi reprezentanţi ai elitelor conducătoare şi fruntaşi ai culturii române, profitând de atitudinea mai binevoitoare şi o anumită recunoaştere a contribuţiei românilor la învingerea insurgenţilor unguri, sperau că vor obţine o lărgire a drepturilor politice, acces mai larg la instrucţie, permiţându-li-se înfiinţarea nu numai a unor instituţii de învăţământ mediu, ci şi a unora de învăţământ superior, conform cu posibilităţile economice ale românilor, eventual şi cu un ajutor din partea statului. Dacă această atmosferă ar fi continuat probabil că mulţi intelectuali, oameni de ştiinţă transilvăneni, care lucrau în Moldova şi Ţara Românească s-ar fi întors acasă, contribuind la o mai accelerată dezvoltare a Transilvaniei. Este şi cazul, spre exemplu: al lui Aron Florian, care îi scria lui Bariţiu într-o scrisoare datată: Sibiu, 14/26 sept. 1850: „Eu sosii în Sibiu de vreo 4-5 zile, întreg, sănătos ... Sunt între drumuri (stau în cumpănă n. n.). Când aş căpăta aici vreun post pentru care aş avea capacitatea, aş rămânea bucuros în patria veche, dară, la din contra ce va debui (trebui n. n.) să fac? Voi mişca cerul şi pământul ca să mă duc peste Carpaţi şi să-mi văz de moşie, care mă va nutri pe mine şi familia mea"[559].

La începutul anilor 1850 nici legăturile dintre cele două confesiuni româneşti nu erau bine aşezate, precum nu era încă bine clarificată legătura dintre mişcarea religioasă şi mişcarea naţională. Conducătorii celor două confesiuni pretindeau ca ei să fie conducătorii mişcării naţionale româneşti. Începe un proces de emancipare al mişcării naţionale de sub tutela conducătorilor celor două confesiuni. Procesul va dura până la formarea Partidului Naţional Român din Transilvania în 1869.

În luna martie 1850 s-au întrunit în sinod la Sibiu, reprezentanţii bisericii ortodoxe, iar la Blaj cei ai bisericii greco-catolice. Mai mulţi studenţi români de la Universitatea din Viena (Papiu Ilarian, Iosif Hodoş, Ioan Raţiu, Oprea, Moroianu ş. a.) au înaintat celor două sinoade câte un *memoriu*, în care propuneau formularea identică a unor revendicări înscrise în programul adoptat de Marea Adunare Naţională de la Blaj din 3/15 mai 1848, prin care se cerea ca „Biserica Română să rămână liberă şi

[559] *Ibidem*, p. 80

independentă, egală în drepturi şi foloase cu celelalte Biserici din Transilvania, după vechiul drept, în care mod să fie deputaţi bisericeşti şi mireneşti. În acelaşi mod să se aleagă şi episcopi româneşti liber prin majoritatea voturilor, la democratizarea voturilor, fără candidaţiune"[560]. Studenţii şi cea mai mare parte a elitelor româneşti conştientizau tot mai mult că disputele, uneori aprige, dintre cele două confesiuni duceau la slăbirea rezistenţei şi unităţii naţionale. Dar ce era foarte important, acest lucru îl înţelegeau deja şi mare parte a maselor populare.

În primii ani de după revoluţia de la 1848, românii şi-au dat seama că lipsa unor forme de instituţii statale, a unor forme de cooperare şi asociere, slaba reţea şcolară de care dispuneau, lipsa unor forme de educaţie culturală şi cetăţenească, constituiau cauze şi piedici esenţiale în dezvoltarea socială şi economică a românilor. La rândul ei, lipsa unor forme de organizare corespunzătoare a dobândirii bunurilor materiale şi spirituale necesare traiului populaţiei, îi condamnau pe români la înapoiere economică, la un nivel de trai limitat, situat la limita de jos a existenţei fizice, cu un slab orizont cultural şi spiritual, inferior nivelului de trai al concetăţenilor lor de alte naţionalităţi.

Organizarea ecleziastică de care dispuneau românii, cu toate strădaniile ei, din cauză că era divizată în două mari confesiuni, care nu colaborau între ele, adeseori chiar duşmănindu-se, suspicionându-se între ele, nu le putea fi de prea mare ajutor românilor în strădaniile lor de a-şi construi un trai corespunzător noilor vremuri ale secolului al XIX-lea.

Pretenţia prelaţilor celor două confesiuni de a conduce şi în viitor mişcarea naţional politică nu era văzută cu ochi buni de noua pătură a elitei intelectuale, care luase parte la revoluţie şi încerca acum, să creeze o reţea de instituţii şi forme de organizare economică eficientă în lupta poporului român pentru emancipare naţională, socială şi economică.

Este adevărat obiectivul ridicării materiale, culturale şi spirituale în general cerea eforturi mari: umane, materiale şi financiare, care să susţină şi întemeierea unor întreprinderi economice, proprietate a românilor, reţea şcolară şi asociaţii culturale şi de altă natură.

Din corespondenţa purtată de Bariţiu aflăm că cei care au luptat cu arma în mână pentru menţinerea naţiunii române au fost printre primii, care au făcut propuneri concrete pentru înfiinţarea unor instituţii specifice culturale româneşti.

Dintr-o scrisoare datată Sibiu, 21 aprilie/3 mai 1852 adresată de Aron Florian lui George Bariţiu aflăm că Iancu, Axente şi Balint au dat cu mâna în foc şi au căpătat bani, s-au înduplecat a consacra ceva pentru un scop

[560] *Ibidem*, p. 81.

național. Generoşi precum au fost bravi, au destinat 2.500 fl. M.C. pentru fundarea unei societăţi literare române, al cărei scop să fie cultura şi dezvoltarea limbii şi publicarea de cărţi folositoare"[561]. În actul fondator, ei au numit cinci persoane, care să compună statutele societăţii, să facă cererea la minister etc. Aceşti bărbaţi, scrie A. Florian erau: Dargo, Vasici, Andrei Mureşianu, Bariţiu şi A. Florian. Acesta îl roagă pe Bariţiu să meargă la Sibiu pentru a discuta modalităţile de înfiinţare a societăţii. Banii erau primiţi de la împăratul, la propunerea guvernului Transilvaniei de atunci ca cei trei să fie „dezdăunaţi" pentru pagubele suferite în timpul revoluţiei şi recompensaţi pentru „virtutea" şi „vitejiile" lor cu câte 9.500 fl. M.C. Intenţia de a fonda o „societate literară", a putut prinde viaţă numai cu înfiinţarea *Astrei*, în 1861.

Într-o scrisoare din 12 mai/30 aprilie 1852, Aron Florian îi răspundea la o scrisoare a lui Bariţiu, prin care acesta îi comunica faptul că nu mai poate să meargă la Sibiu, deoarece era foarte ocupat cu probleme, care nu suportau amânare. A. Florian îl dojeneşte pe Bariţiu, scriindu-i că nu se poate retrage de la întocmirea statutelor Asociaţiunii. Dacă nu poate veni personal, să convoace câţiva cunoscuţi, să dezbată, să formuleze şi să le înainteze la Sibiu nişte „liniamente de statute".

Bariţiu se execută, îi trimite propunerile lui A. Florian la Sibiu, care printr-o altă epistolă datată Sibiu, 6 iunie 1852 îi scria: „Îţi mulţumesc, în numele tuturor fraţilor, pentru liniamentele de statute cu care v-aţi grăbit a ajuta lucrarea noastră", iar ei, sibienii, vor începe în curând „redacţiunea şi vor face subşternerea"[562].

Instaurarea absolutismului austriac a făcut însă imposibilă înfiinţarea unei asociaţii culturale a naţiunii române pe care transilvănenii o aşteptau de mult. Ea va fi realizată, după cum am amintit şi în altă parte, peste aproape un deceniu, după desfiinţarea absolutismului austriac.

Instaurarea absolutismului austriac la începutul deceniului 1851-1860 nu i-a demobilizat însă pe români în străduinţele lor de a li se recunoaşte naţionalitatea, drepturi politice democratice, limba şi cultura, dreptul la învăţătură în limba maternă şi altele. Totodată, ei au conştientizat mai bine că numai o naţiune unită, monolită, înzestrată cu o înaltă cultură şi instrucţie şcolară va avea sorţi de izbândă în lupta cu regimurile asupritoare. Elitele intelectuale şi mare parte din popor au conştientizat şi faptul că, lupta pentru libertatea confesiunilor religioase este şi ea parte a luptei pentru independenţa politică şi naţională, că lupta politică şi în general lupta de

[561] *Idem*, vol. I, p. 82.
[562] *Ibidem*, p. 83.

eliberare nu trebuie tutelată de confesiunile religioase; ele trebuie să sprijine, nu să monopolizeze mişcarea.

Raportul naţionalitate-confesiune religioasă şi raportul: conducători naţionali aleşi pe criterii de capacitate, devotament şi spirit de sacrificiu pentru cauza naţională, indiferent de opţiunea religioasă; au fost obiect de dispută aprigă între reprezentanţii poporului român. Această problematică între reprezentanţii confesiunilor religioase va fi dezbătută, analizată şi în corespondenţa purtată de Bariţiu cu colaboratorii săi fruntaşi ai vieţii naţionale româneşti.

Într-o proclamaţie: *Către românii din Braşov* din 3 iunie 1852[563] semnată de S. Bărnuţiu şi I. Maiorescu într-o perioadă în care împăratul Franz Iosif se pregătea de o călătorie în Transilvania, românii erau sfătuiţi să-i ceară acestuia, încuviinţarea, de a face o colectă pentru întemeierea unei academii româneşti. Românii să-i spună împăratului că: lipsa cea mai mare ce o avem astăzi sunt şcoalele şi, mai presus de toate, o şcoală mare, o academie, în care tinerimea să înveţe în limba maternă ştiinţele, care să o facă folositoare statului, patriei şi naţiunii sale".

Pentru o mai bună înţelegere a conţinutului „proclamaţiunii", I. Maiorescu le adresează celor mai cunoscuţi reprezentanţi ai elitei româneşti braşovene: Popasu, Bariţ, Munteanu şi Murăşan o scrisoare comună prin care le precizează cu noi explicaţii conţinutul *Proclamaţiei* ... respective. Scrisoarea este datată la sosire de Bariţiu: Viena, iunie 1852. Maiorescu le comunică faptul că cererea pe care o vor face ei împăratului o vor formula şi cei din Blaj şi cei din Sibiu şi cei din munţi. Braşovenii să vină şi ei la Sibiu. Să vină cei mai cu influenţă şi cei mai ambiţioşi. „Dar, precizează Maiorescu, episcopii, care au mult de lucru cu turma lor, să nu intre în comitet. Aici se cer numai oameni practici"[564], iar înainte de a se înfăţişa împăratului, să meargă la principele guvernator, să-l roage să-l sprijine pe lângă împărat. Ceea ce s-a spus despre prelaţi e valabil şi pentru preoţi. Aceştia pot face parte din comitetele locale, în niciun caz, din comitetul care va merge la Sibiu. Banii în niciun caz să nu ajungă pe mâna preoţilor. E mai înţelept ca episcopii să nu fie în comitet. Academia să fie în limba română, maternă, care în 1848 „le-a insuflat credinţă către tron". Dacă românii vor fi obligaţi să urmeze academie în limba maghiară, ei vor fi crescuţi în interesul maghiar; ei nu vor aceasta. Într-o altă scrisoare găzduită în: G. B. C. vol. 1, Maiorescu consideră că braşovenii procedează corect dacă se prezintă la împăratul, chiar dacă nu vrea prelatul. Este informat că celălalt prelat, Şuluţiu, va merge cu delegaţia la Sibiu. Dar acolo împreună cu „Capitolul,

[563] cf. „Transilvania", XI, 1878, nr. 4, pp. 41-42.
[564] *G. B. C. I*, p. 363.

inteligența, oficiați și acolo reprezentanța și omagiul în numele națiunii să-l aducă împreună cu voi brașovenii și Șaguna ... Cum zic, astăzi scriu și lui Șuluțiu să nu confunde cauza națională cu omagiul și să se implice popesc ..." după care Maiorescu precizează categoric – „În numele națiunii n-are dreptul de a vorbi nimeni"[565]. Desigur, Maiorescu nu-i avea în vedere pe cei investiți prin vot, prin moștenire sau prin investire să reprezinte națiunea, să vorbească în numele ei sau să-i apere interesele. Ori reprezentanții confesiunilor religioase nu erau înzestrați sau investiți cu asemenea atribuții. Ei reprezentau, pur și simplu o confesiune religioasă, iar atribuțiile lor erau circumscrise în canoanele bisericii, cele ale conducătorilor națiunii erau reglementate prin actele ce emanau de la forurile conducătoare ale națiunii investite cu asemenea atribute.

Partizan al punctului de vedere că reprezentanța religioasă nu poate fi identificată cu reprezentanța națională, Maiorescu protestează împotriva unora care-l acuzau că participase la alcătuirea unei „circulare" adresate de Al. Sterca Șuluțiu către cler și popor, la suirea sa în Scaunul episcopal. Maiorescu dă în acest sens o dezmințire, nu o publică imediat, întocmește o a doua pe care o trimite spre publicare[566] lui Barițiu.

Afirmațiile unora că Maiorescu ar fi participat la întocmirea circularei către popor, îi scria învățatul român prietenului său Barițiu, sunt minciuni, ele au ca scop dezbinarea intelighenței românești. El spune că nu a fost informat despre aceasta nici de Șuluțiu, nici de alții, nu a văzut nici manuscrisul circularei, nici pe cea tipărită în *„Gazetă"*.

Într-o scrisoare datată Viena, 23 august 1852, I. Maiorescu îl anunță din nou pe G. Barițiu că-i va trimite o dechiarațiune să o publice în „Gazeta". Îl avertizează, însă, „să nu schimbe nimic, în ea". El a „subscris" și răspunde. Este surprins de atitudinea episcopului, care știe că el, Maiorescu, nu a văzut pastorala, nu a avut originalul în mână, știe bine cine l-a copiat și totuși nu spune nimic despre acest lucru. El publică *dechiarațiunea* cu nădejdea că se va reduce o sursă a minciunilor și mulți își vor deschide ochii.

Preocupat de coagularea mișcării tuturor românilor sub o singură conducere națională, de unificarea tuturor militanților naționali români într-un singur curent național – care să-i cuprindă pe toți românii din Principatul autonom al Transilvaniei și din celelalte teritorii locuite de români, pe care ungurii le incluseseră în unități administrate direct de Budapesta, Maiorescu atrage atenția ambelor confesiuni ale românilor că frecușurile dintre ele sau ca fiecare din ele să se prezinte ca fiind singura reprezentantă a națiunii române, dăunează unității tuturor românilor transilvăneni, le dezbină

---

[565] *Ibidem*, p. 365.

[566] Vezi: „Gazeta Transilvaniei", nr.67, 1852.

națiunea, o slăbește din punct de vedere național, creează condiții pentru a fi dominată mai ușor.

I. Maiorescu, atrage atenția românilor că încercările lui Andrei Șaguna de a-i intimida pe unii concetățeni de a se impune prin metode dure, dictatoriale să nu-i sperie. Șaguna își luase prea multe angajamente cu privire la încadrarea românilor într-o linie de conduită politică, conformă cu cerințele și dorințele imperialilor de la Viena și chiar a unor guverne de la Budapesta. Faptul că unii români nu au respectat întotdeauna directivele și indicațiile lui Șaguna l-a înfuriat, iar uneori a luat măsuri drastice împotriva acelora ce nu i s-au supus orbește sau chiar l-au înfruntat. Unul din cei asupra cărora s-a vărsat furia lui Șaguna în anul 1852 și chiar mai târziu, vom vedea mai jos, a fost și George Barițiu, deși acesta era de altă confesiune.

Anii 1849-1852 au fost ani grei pentru Barițiu și familia sa. Corespondența cu membrii familiei Hurmuzachi, a fost o rază de lumină în existența marelui nostru publicist.

Întors acasă din refugiu, Barițiu nu a putut să se împace cu situația creată poporului român după revoluția din 1848/49. Și-a reluat activitatea la gazete; se părea că va avea o situație prosperă, numărul abonaților creștea, gazetele sale își continuă lupta pentru câștigarea drepturilor cetățenești și civile ale poporului român. Puterea centrală și locală dominată de sași în orașul Brașov nu vedea cu ochi buni progresul real al românilor. Nu vedeau cu ochi buni nici evidențierea extraordinară a contribuției românilor la înfrângerea insurgenților unguri. Tocmai publicarea raportului despre contribuția extraordinară și eroică a populației românești a fost motivul nemijlocit al interzicerii *„Gazetei"* și al *„Foaiei"* lui George Barițiu. Acest act criminal față de presa românească l-a aruncat pe Barițiu și familia sa într-o accentuată mizerie materială. Încercarea sa de a ocupa un post de judecător sau substitut de procuror, pentru care a înaintat concurs în 12/24 iulie 1851 nu a avut succes. Cu colectivitatea preoțească nu a trăit în raporturi bune, deși se pregătise el însuși să devină preot. A avut mult de suferit din cauza episcopului Șaguna și a preoților locali. Persecuțiile lui Șaguna l-au întristat și l-au revoltat în același timp, pe preoții locali i-a iertat.

Încă de la începuturile stabilirii sale la Brașov, Barițiu a avut de suferit din cauza autorităților administrative locale, dominate de sași. „În 1852, în urma războinării pentru procesul câștigat al Zărnești enilor, căutându-mi-se alt protest la mandatul guberniului, fusei arestat 8 zile la Capitanat (poliție) ci tocmai acest caz neplăcut, îmi dete cea mai bună ocaziune de a face gubernatorului cunoscute intrigile și blestămățiile din Brașov. În scurt

generalul Chavani, care fusese comandantul districtual la Sibiu, fu strămutat la Cluj. Magistratul din Braşov primi feluri de mustrări şi înfruntăciuni"[567].

Greutăţile materiale îl obligă pe Bariţiu în această perioadă să îmbrăţişeze diferite principii pentru a câştiga bani necesari întreţinerii familiei care sporea aproape în fiecare an cu câte un copil. Astfel: „În aprilie 1852, scria el, mă apuc de compunerea lexiconului germano-român"[568], iar mai departe scrie că „În 8 sept. mi se naşte fie-mea *Cornelia*, care fu botezată în 21/9 sept., tot la Capela rom[ânească], de parohul Toma Vasiliu şi naşă fiind Cocoana Paraschiva G. Nica"[569].

Încurajări şi aprecieri venite din Bucovina, locul de băjenie al lui Bariţiu în ultimele luni ale revoluţiei din Transilvania anilor 1848/1849

Despre suferinţele lui Bariţiu din anii 1849-1852 după ce s-a întors acasă din băjenie, au aflat şi prietenii săi din Bucovina, provocându-le mari supărări şi sentimente de tristeţe.

Identitatea de vederi, apartenenţa la aceeaşi naţionalitate, care se găseau într-o situaţie politică şi naţional socială asemănătoare, au constituit premisele unei apropieri intelectuale deosebite între reprezentanţii elitelor bucovinene şi ai celor din Transilvania. Deci nu întâmplător în perioada celor trei luni şi ceva cât s-a găsit în mijlocul bucovinenilor între Bariţiu transilvănean şi cu origini moldovene, după mamă şi fruntaşii vieţii sociale bucovinene s-au stabilit nişte relaţii de prietenie, care au contribuit mult la formarea conştiinţei naţionale şi întărirea unităţii românilor de pretutindeni.

Imperialii austrieci, ca şi aristocraţia ungurească, asupreau părţi din pământul românesc, dar le organizau în aşa fel încât românii din diferite provincii ocupate de ei să nu se cunoască între ei. Revoluţia de la 1848/49 a contribuit mult la o cunoaştere mai bună a românilor între ei şi la trezirea conştiinţei lor naţionale. Prezenţa lui Bariţiu timp de peste trei luni în mijlocul bucovinenilor, nu putea să rămână fără o puternică influenţă în rândurile unei populaţii româneşti dornică de libertate naţională. Aceasta s-a văzut şi în modul cum priveau elitele şi populaţia bucovineană – cauza Transilvaniei şi activitatea lui George Bariţiu după întoarcerea lui acasă, la Braşov.

În general ştirile primite de la Braşov despre starea şi situaţia Transilvaniei şi a lui Bariţiu, după întoarcerea sa din băjenie nu constituiau obiect de bucurie pentru prietenii şi fostele gazde din Bucovina din anul

---

[567] *Memoriile lui George Bariţiu*, ... p. 14.
[568] *Ibidem.*
[569] *Ibidem.*

1849. Numeroasa familie a Hurmuzăcheştilor se ataşase foarte mult de oaspetele lor.

Într-o scrisoare datată: Cernăuţi, 4/16 noiembrie 1849, semnată Devotată soră Euphrosyne Petrino, corespondenta regretă că ştirile pe care le primea de la Bariţiu nu avea meritul a-i bucura, dar îi recomandă lui Bariţiu „răbdare şi perseverenţă" cu nădejdea în domnul „că toate au odată sfârşit, adică nu *răbdarea*, ci supărarea"[570]. Doamna E. Petrino îi dă şi o seamă de informaţii despre familia sa. Părinţii săi se găseau pe la Mănăstiri în Moldova, unde se vor întâlni cu Nicu Ghica, ministru bisericesc, iar după alte informaţii îi scrie lui Bariţiu următoarele, ce dovedesc cât de dor i-a fost lui Bariţiu de copii săi, ataşându-se de nepoţii lui Hurmuzachi. „Noi, Domnul meu, precum ştiţi, tot cu copilaşii ne petrecem vremea, cari neîncetat mă întreabă: Domnu' Bariţi ce nu mai vine? De acu nu mai veni?" şi multe de aceste. Dar eu, rugându-vă să binevoieşti a prezenta mult stimatei Domnia Tale soţie multe salutări frăţeşti, din partea noastră şi îmbrăţişând pe copilaşii Domniei Voastre, am plăcerea a vă mă însemna, cu tot respectul, al Domniei Voastre, devotată soră Euphrosyne Petrino"[571] din partea întregii familii Hurmuzachi. Adeseori în scrisori i se amintesc momente frumoase petrecute de întreaga colectivitate a Hurmuzacheştilor în prezenţa lui Bariţiu la Dulceşti, reşedinţa familiei de la ţară.

Bătrânul Hurmuzachi îi transmite mulţumiri pentru relaţia în care l-a pus cu sibienii, dar mai ales cu Laurian, care i-a procurat nişte „cărţi foarte valoroase", dar de trist conţinut. Se bucură mult că Bariţiu nu voia să treacă cu vederea blestemăţiile din Kronstadter Zeitung. Consideră că Ioan Gött s-a obrăznicit. Este de părere că se va putea ajunge la o pace cu el „dar cearta generală dintre el şi noi va trăi cât şi gazetele noastre".

Informat despre interzicerea „Gazetei Transilvaniei" şi despre intenţia lui Bariţiu de a nu mai relua tipărirea ei, bătrânul Hurmuzachi îl sfătuieşte însă să reîntemeieze publicaţia, deoarece „Noi trebuie să deprindem pe ai noştri la lectură, pentru ca să ia interes la trebile publice, să se deştepte cât mai în grabă şi cât mai mult, ca să le putem vorbi, ca să ne înţelegem între noi, să ne consultăm şi să ne încurajăm"[572].

În corespondenţa lor cu Bariţiu, bucovinenii fac adeseori propuneri de colaborare în domeniul publicisticii şi al tipăriturilor didactice şi ştiinţifice, care să circule pe întreg teritoriul patriei „indiferent de hotarele

---

[570] *Corespondenţa familiei Hurmuzaki cu George Bariţ publicată de N. Bănescu, profesor*, Văleni de Munte, 1911, p. 38. *Mai departe, „Corespondenţa familiei Hurmuzaki ..."*

[571] *Ibidem.*

[572] *Ibidem*, p.40.

politice despărţitoare. Ar fi dispuşi să suporte cheltuielile de tipar ale unei istorii a literaturii române pe care o întocmea Ion Maiorescu.

Dar bătrânul Hurmuzachi nu este singurul membru al acestei mari familii, care-i scria cuvinte frumoase lui Bariţiu cu privire la reapariţia *„Gazetei Transilvaniei"* şi despre calităţile acesteia şi cele ale redactorului ei.

Într-o scrisoare datată 1850, Ghenar, 26, semnată de G. Sturza Logofăt se scria: „Cu cea mai mare bucurie am binecuvântat reînvierea mult stimabilei şi mult folositoarei gazetei D-voastră, pentru a cărei edare vi se cuvine cea mai mare şi generală recunoştinţă. Vă mulţumesc, Domnul meu, cu toată tăria sufletului meu, pentru amabila atenţiune ce aţi avut de a-mi trimite o lectură atât de binevenită şi vă rog să binevoiţi a ne procura şi în viitor această rară plăcere. Rugându-vă să nu daţi uitării nici de acum înainte şi strângându-vă mâna cea care scrie aşa de frumos, cu toată căldura şi cea mai frăţească dragoste de a rămânea, cu cea mai aleasă şi deplină stimă, a D-voastră plecat serv şi amic", G. Sturza Logofăt"[573].

Într-o epistolă datată Cernăuţi 19.II/3.III.1850, expeditorul ei, A. Hurmuzachi îi scria lui Bariţiu că nu-i venea să creadă ochilor vestea pe care a primit-o de la Sibiu că „Gazeta" i-a fost închisă. Era o ştire care l-a mâhnit şi l-a întristat profund. Consideră că închiderea *Gazetei* a fost o măsură arbitrară, o măsură „dobitocească" şi blestemată. Este convins că Bariţiu nu se va descuraja şi că va lua toate măsurile pentru a redeschide *Gazeta.* Şi ziarul *„Bucovina"*, care aparţinea expeditorului, a fost închis de două ori chiar. Aceasta era soarta gazetelor româneşti în imperiul austriac. Exprimând dorinţa întregii familii, A. Hurmuzaki îi scria lui Bariţiu: „Te conjurăm toţi să nu pregeţi a cerca toate chipurile pentru reînvierea celui mai vechi şi mai însemnat organ naţional"[574].

Într-o altă scrisoare expediată tot din luna februarie 1850, A. Hurmuzaki îi scria lui Bariţiu, că şi bucovinenii întâmpinau mari greutăţi în expedierea gazetelor, atât în interiorul imperiului austriac, cât şi la graniţa cu Moldova, unde pachetele cu ziare şi cărţi zăceau la vamă zile îndelungate.

La rândul ei poşta din Bucovina era tot atât de prost organizată ca şi cea din Transilvania. Li se puneau deci piedici la trimiterea „Zimbrului" atât în Moldova cât şi în Transilvania, care se găsea şi ea sub ocupaţie austriacă.

A. Hurmuzaki îi mulţumeşte lui Bariţiu, care l-a lăudat pentru publicarea poeziei lui Andrei Mureşanu. Nu este necesar să-l laude nimeni pentru aceasta. El nu şi-a făcut decât datoria de român. Îl roagă însă pe Bariţiu să-i mulţumească lui A. Mureşanu pentru poezia frumoasă pe care

---

[573] *Ibidem*, pp. 72-73.
[574] *Ibidem*, p. 74.

mi-au trimis-o pentru „Bucovina", cum zice D-lui „de probă". A publicat-o cu cea mai mare bucurie şi într-un glas toţi au declarat-o de foarte frumoasă. „Spune-i însă, te rog – îi scrie A. Hurmuzaki lui Bariţiu - că noi nu avem trebuinţă a aştepta aceasta poezie pentru a şti ce minunat talent poetic are D-lui. Au doară crede că nu cunoaştem, nu preţuim îndestul clasica şi celebra poezie a D-sale: *Deşteaptă-te Române"* etc., care l-au pus în rândul celor dintâi poeţi români? Atât eu, cât şi fratele meu George rugăm pe D-lui să binevoiescă a grăbi cu putinţă cu tipărirea culegerii D-sale[575]. Cărţile lui Mureşanu se vând şi se vor vinde întotdeauna în Bucovina, va avea grijă de aceasta, el, A. Hurmuzachi.

Îi mulţumeşte lui Bariţiu pentru că l-a apărat în „Gazetă" împotriva atacurilor din Satellit, una din publicaţiile în limba germană a saşilor din Transilvania.

Bariţiu era atât de iubit de bucovineni încât, cu ocazia zilei lui onomastice, un bucovinean îi cerea Sfântului Gheorghe, cel mai viteaz între ostaşii cereşti, să-l „păzească de-a pururea cu puternica lui lance şi să zdrobească toţi balaurii care s-ar încerca ai nelinişti şi ai tulbura viaţa atât de scumpă tuturor românilor"[576].

Dar tematica corespondenţei dintre G. Bariţiu şi prietenii săi bucovineni nu se limita numai la schimburi de cuvinte politicoase, laude reciproce sau problemele legate de periodicele de presă din cele două provincii româneşti de sub monarhia austriacă.

Contactul bucovinenilor cu Bariţiu, care le-a împărtăşit multe din problemele sociale şi naţionale ale Transilvaniei, probleme care erau şi ale Bucovinei, dar şi prezenţa unor moldoveni refugiaţi, după încercarea unor tineri, din martie 1848 de la Iaşi de a da o lovitură de stat le-a deschis noi orizonturi în perceperea unităţii de limbă, de origine istorică comună, cultură, obiceiuri comune, tradiţii comune, de viaţă economică comune etc. Toate acestea le-a permis în acest caz, tuturor românilor să înţeleagă că ei nu vor scăpa de asuprire naţională decât prin unire, prin realizarea unui stat comun, care să-i unească pe toţi românii ce se găseau dezbinaţi în provincii şi ţări separate, asuprite de diferite imperii ale timpului. Relaţiile bucovinenilor cu Bariţiu vor fi deci influenţate nu numai de simpatiile reciproce, ci şi de sentimentul naţional, al apartenenţei lor comune la acelaşi neam cu aceleaşi dorinţe de unire naţională-statală într-o singură ţară. Schimbul de scrisori dintre Bariţiu şi bucovineni se va referi la problemele lor comune privind perfecţionarea limbii române, a literaturii române, schimbul de cărţi între oamenii de cultură din cele două provincii româneşti

[575] *Ibidem*, p. 77.
[576] *Ibidem*, p. 79.

aflate sub stăpânire străină, ajutorul acordat transilvănenilor pentru a-şi reface gospodăriile şi bisericile distruse în timpul revoluţiei etc.

O seamă de moşieri posedau proprietăţi funciare, atât în Moldova, cât şi în Bucovina, unii îşi aveau reşedinţa numai în Moldova, alţii locuiau o parte a anului în Moldova şi altă parte în Bucovina. Moşierii moldoveni cu proprietăţi în Moldova şi Bucovina erau oameni de cultură, unii ocupau dregătorii în capitala Moldovei la Iaşi. Viaţa confesională a reprezentanţilor bisericii şi ai mănăstirilor era şi ea supusă aceloraşi legi, cu schimb de conducători, care aveau responsabilităţi comune în ambele provincii separate Moldova sau Bucovina, care înainte de a fi ocupată de imperiul austriac fusese parte integrantă a Principatului Moldovei.

Într-o scrisoare datată Dulceşti, 7/19 dec. 1851, C. Hurmuzaki îl pune la curent pe G. Bariţiu cu o seamă de realităţi sociale şi politice şi o seamă de nereguli existente în sistemul de învăţământ din Moldova.

C. Hurmuzachi îl întreabă pe Bariţiu dacă a primit Regulamentul şcolar pe care i l-a trimis el pe 15.XI.1851. După care afirmă imediat că „Din existenţa Regulamentului să nu conchideţi, însă, că avem şi şcoale; nu, Domnul meu"[577].

Şcolile în Moldova, afirmă C. H. „există numai pe hârtie". Moartea lui *Petruş Cazimir* a înmormântat şi regulamentul şcolar. Acesta era un om de reuşită, cu zel, activitate perseverentă, patriotism şi încredere în viitor. Înlocuitorul lui Petruş Cazimir în postul de Director al şcoalelor este „mai puţin decât o nulă", o vită cornută. „Gazeta Transilvaniei", scria autorul scrisorii, a fost înşelată, minţită, rău informată, când a reprodus după „Zimbrul" o descriere frumoasă a sistemului de învăţământ public din Moldova. S-a făcut puţin din ceea ce prevedea Legea Regulamentului şcolar. S-au făcut numiri „fără concurs, fără examen, fără nici o regulă".

Prost informată a fost *„Gazeta"* şi cu privire la mişcarea literară din Moldova. Din foile citate în *„Gazeta"*, iese numai *„Gazeta de Moldavia"* (sub redacţia D-lui G. Assaki); *„Zimbrul"* şi *„Buletinul, foaia publicaţiilor oficiale"*. Stilul acestor foi, afirmă autorul scrisorii este un stil barbar şi dovadă a celei mai oarbe neştiinţe, se folosesc cuvinte învechite, ieşite din uz etc.

Costache Hurmuzaki găseşte şi vinovaţii. Mai întâi, el arată cu degetul spre „D-l Kogălniceanu" care „este prea mult materialist spre a se ocupa cu literatura. Dumnealui nu mai scrie la gazete, ba nici istoria Moldovei pentru care – sunt acum mai bine de zece ani – au luat o sumă mare de bani din Casa şcoalelor. Suplicile şi replicile aduc bani; Dumnealui se închină la Mamon, aşadar se făcu avocat şi face parale, dar face multe

[577] *Ibidem*, p. 96.

parale ca advocat, pentru că nu este nici cum scrupulos întru alegerea cauzelor defendende ... Şi domnul Negruţ face parale ca tipograf şi ca vechi jucător de cărţi ...[578].

Mare bucurie pentru expeditor pentru reapariţia *„Gazetei Transilvaniei"*. Deocamdată *„Gazeta"* intră greu în Bucovina. Se va îngriji totuşi s-o primească cu regularitate şi în Moldova, pentru a se publica şi aici mai multe extrase din ea în presa moldovenească.

Schimbul de scrisori dintre Bariţiu şi prietenii săi bucovineni este, în acelaşi timp, un factor de conştientizare a necesităţii intensificării schimbului de valori culturale între românii din toate provinciile şi uniformizarea limbii române. Revenindu-se la răul pe care-l provoacă interzicerea intrării *„Gazetei Transilvaniei"* în Moldova şi Bucovina, autorul scrisorii din care am citat mai sus scria: „Este mare păcat să prelungim exilul acestui rar şi binefăcător mijloc de cultură. Chiar numai în privinţa limbei ni se face mare daună prin oprirea *»Gazetei«"*.

Bucovinenii, în frunte cu cei din familia Hurmuzachi au făcut, în anul 1851, o subscriere de fonduri cu ocazia adunării familiei la Dulceşti, au colectat 400 fl. şi pentru refacerea şi repararea bisericilor distruse sau prădate de unguri în timpul revoluţiei de la 1848 din Transilvania, au adunat şi alte danii.

Dornic de a accelera schimbul de informaţii şcolare, ştiinţifice şi culturale C. Hurmuzaki îl informează pe Bariţiu că „Aşezământul pentru reorganizarea seminariilor ţării s-au publicat", apoi adaugă că „Autorul acestui cap d' operă – părintele Arhimandrit Scriban, rectorul seminarului de la Şcoala, au dotat lumea cu nouă ştiinţi: *Scripturistica, Religiosistica* etc. etc.".

Apoi se interesează unde se pot procura în Ardeal o serie de cărţi religioase, *Magazinul Istoric,* Istoria lui Papiu Ilarian în 10 exemplare.

Costache Hurmuzachi îi transmite lui Bariţiu că dacă va avea nevoie de informaţii pentru *„Gazetă"* despre starea lucrurilor din Bucovina să apeleze la el şi îl va servi cu plăcere.

La Roman, îl informează C. Hurmuzachi pe Bariţiu, se zideşte reşedinţă pentru Episcopie şi o casă pentru Seminar. Hurmuzachi este foarte supărat că nu are mai deloc informaţii despre starea lucrurilor din Ardeal. Ar dori să mai scrie câte ceva despre el, dar îi lipsesc informaţiile, ar dori să scrie mai mult despre cauza românilor.

Dar se pare că familia Hurmuzachi făcea parte din acei români naivi, care credeau că împăratul austriac îi apără pe români de alte popoare şi că doreşte binele românilor. Iată ce-i scria el în acest sens lui Bariţiu: „Cunoaşte

[578] *Ibidem*, p. 100.

Gubernatorul că Românii sunt cei mai credincioşi supuşi ai împăratului şi cei mai fierbinţi amici ai integrităţii Monarhiei? Ştie Luminarea Sa că „Daco-România" este o fabulă urzită de inamicii românilor şi ai împăratului? Cine apără pe bieţii români de aceste şi alte calomnii? Oare să fie adevărat că Principele Svarţenberg, Gubernatorul Ardealului, ar fi zis, la masa Împăratului, în Cernăuţi, că, când vede pe Şaguna, i se pare că vede înaintea sa un milion de români voinici şi credincioşi?"[579].

Şaguna era considerat credinciosul împăratului, de aceea se bucura de simpatia familiei Hurmuzaki în acea perioadă.

Amintirea vie, proaspătă şi sentimentele puternice de admiraţie şi prietenie pentru G. Bariţiu, se menţineau şi în cel de al treilea an după plecarea lui de la Dulceşti, cum reiese dintr-o scrisoare primită de la familia Hurmuzăkeştilor datată Dulceşti 8/20 iulie 1852.

Membrii familiei Hurmuzaki îi comunică lui Bariţiu, că s-au adunat la Dulceşti, reînnoind serbarea memoriei frumoaselor zile, pe care le-au petrecut acolo împreună cu el.

Receptivi şi sensibili la suferinţele şi neplăcerile pe care le-a suportat după plecarea de la Dulceşti, membrii familiei Hurmuzachi îi scriu că ei nu se pot despărţi fără a-i trimite „cele mai amicale salutaţiuni şi expresiunea celei mai sincere condolinţi, pentru supărările ce aţi mai suferit după ce v-aţi dus de la noi"[580]. Îl roagă insistent să nu-i dea uitării şi să nu-i mai priveze de plăcerea mult doritei corespondenţe, asigurându-l de cea mai înaltă stimă şi amiciţie pe care i-o purtau. Au semnat C. Hurmuzaki, Georgie Hurmuzaki, Alexandra Hurmuzaki, Nicolae Hurmuzaki, Eliza Sturza, George Sturza Logofăt.

George Bariţiu la rândul lui, a avut întotdeauna numai cuvinte de stimă şi respect pentru toţi membrii familiei Hurmuzachi, cu deosebire faţă de Eudoxiu Hurmuzachi.

Într-o scrisoare din 6 septembrie 1849, ziua patronului ceresc a lui Eudoxiu Hurmuzachi, Bariţiu îi scria : „... naţia îşi ţine dreptul de a lua parte la bucuriile zilei d-tale onomastice. Însă tot dânsa se simte îndatorată a cere de la Dumnezeul tuturor puterilor toate condiţiile unei depline fericiri pentru un bărbat nouă atât de scump care, vieţuind familiei sale, vieţuieşte patriei, naţiei şi libertăţii.

Din parte-ne simţim profund că tot ce am dori să adăugăm la solemnitatea acestei zile ar fi o mărturisire a neajunsurilor noastre. Însă, născuta domniei tale bunătate va şti cumpăni voinţa noastră cea mai curată şi va primi în nume de bine ceea ce noi n-am ştiut a descoperi după dorinţă.

---

[579] *Ibidem*, pp. 104-105.
[580] *Ibidem*, p. 107.

Cu acestea, rugându-te ca să binevoiţi a ne primi în numărul celor mi sinceri aprețuitori ai meritelor d-tale, rămâne cu cea mai distinsă venerație a domniei tale preaplecate şi înalt stimătoarea"[581].

George Bariţiu avea o mare stimă şi respect pentru Eudoxiu Hurmuzachi, nu numai pentru calităţile sale morale de om, gata să ajute pe oricine şi oricând, ci şi pentru calităţile sale profesionale de jurist, pentru cele politice de deputat în dieta Bucovinei şi în parlamentul Vienez, de căpitan al ducatului Bucovinei şi redactor al ziarului bilingv cu acelaşi nume. Bariţiu considera că lui Eudoxiu Hurmuzachi îi revenea un mare merit în separarea Bucovinei de Galiţia şi constituirea ei într-o provincie de sine stătătoare a Imperiului habsburgic, prin constituţia din 4 III 1850.

Dar cel mai de preţ lucru, aprecia G. Bariţiu, era faptul, că avea ceva, ce putea şi constituia cea mai înaltă fericire pe pământ, cel mai de preţ lucru, era „părinte şi patriarh al unei familii, întru care totul este acord şi armonie".

După anul 1852, în condiţiile în care Bariţiu nu a mai avut un ziar în proprietatea sa şi preocupări comune, legăturile dintre el şi familia Hurmuzăcheştilor au fost, desigur sporadice, dar şi el şi familia Hurmuzachi au urmărit activităţile celeilalte părţi, iar când a fost nevoie de o mână de ajutor şi-au acordat-o în mod reciproc şi sincer.

De exemplul „Cercularіul" din 5 dec. v. 1855 emis de A. Şaguna pentru a distruge Calindariul lui Bariţiu, „Gazeta" şi chiar pe Bariţiu şi Iacob Mureşan, noul redactor al periodicelor braşovene a primit o ripostă hotărâtă din partea reprezentanţilor familiei Hurmuzachi, elite intelectuale de seamă ai ortodoxismului românesc din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Faptul emiterii de către Andrei Şaguna a unei Epistole pastorale împotriva unei „gazetuţe" şi a unui „călindăraş" atestă că Episcopul şi enoriaşii săi ardeleni pravoslavnici se găsesc într-o stare jalnică morală. Este o stare de tânguit şi de compătimit nu numai din partea ardelenilor, ci şi a bucovinenilor „care sunt de acelaşi neam şi acelaşi sânge. Bucovinenii nu se vor limita însă doar la a se tângui şi a sta cu mâinile în sân". Ei vor cerceta fără preget şi cu cuget curat mijloacele potrivite spre a delătura această stare deplorabilă.

Mijloacele, spune Hurmuzachi, nu sunt greu de aflat, dar ele trebuie cercetate fără patimă şi acolo unde sunt.

Asemenea stare părăsită religioasă şi morală vine totdeauna şi pe tot locul numai din lipsa învăţăturii şi a creşterii. Iar neînvăţătura, în mod logic şi învederat, se poate înlătura numai prin învăţătură temeinică şi sistematică, prin creştere cu credinţa în Dumnezeu şi o solidă morală religioasă. „Din acest adevăr neclătit urmează de sine altul asemenea de învederat, că adică

[581] *G. B. C. X*, p. 99.

neştiinţa şi necultura religioasă morală nu se depărtează nicidecum prin oprirea cetirii gazetelor şi călindarelor: căci, de se opresc unii oameni să nu citească cutare gazetă sau cutare călindăraş, ei rămân tot aşa de neînvăţaţi şi de necrescuţi ca şi mai înainte, ba încă mai neînvăţaţi şi mai nepricopsiţi. Nu oprirea gazetelor şi a călindarelor, ci Institutele teologice şi pedagogice iau crescători, iau pedagogi, care fiind înzestraţi cu toate ştiinţele cerute şi răspunzându-şi chemării sale cu sfinţenie, să alunge neştiinţa şi stricăciunea morală, pe faţa pământului"[582].

Nici Bariţiu nu i-a uitat pe prietenii săi din Bucovina. Dar timp de aproape 25 de ani în care Bariţiu nu a mai avut o gazetă proprie, legăturile sale au fost sporadice, el fiind un om extrem de ocupat şi de preocupat cu problemele familiei şi ale ţării. Dar în perioada 1878-1885, cât timp a redactat *Observatorul*, ziarul său propriu, Bucovina şi bucovinenii cu problemele lor au fost intens mediatizate în presa bariţiană, el reflectând întotdeauna în presa sa întregul fenomen românesc.

B. Călindariul pentru poporul românesc

Şi totuşi Bariţiu nu-şi găsea nici rostul existenţei sale şi nici liniştea sufletească, fără a dispune de un organ de presă al său, propriu. El avea vocaţie de educator şi pedagog al mulţimilor, de a dialoga cu învăţaţii şi ştiutorii de carte pe diferite teme politice, ştiinţifice, educative, pedagogice şi multe altele. Publicistica, am stabilit în altă parte, constituia un fel de catedră prin care se adresa întregii naţiuni, românilor de pretutindeni. Privat de calitatea de editor şi proprietar al propriilor sale gazete – *„Gazeta Transilvaniei"* şi *„Foaie pentru minte, inimă şi literatură"* – Bariţiu nu a renunţat totuşi la editarea şi proprietatea unui mijloc de comunicare. Trebuia găsită însă o formă de publicaţie care să fie supusă mai puţin rigorilor cenzurii imperiale, care devenise în acea perioadă a absolutismului austriac extrem de severă. E drept, el rămăsese în continuare nu numai colaboratorul fostelor sale gazete, ci şi inspiratorul lor, dar nu mai purta el răspunderea foilor braşovene. Prietenii, pentru a-l ajuta material să-şi poată întreţine familia i-au dat postul de secretar al Gremiului negustorilor levantini. Alte preocupări permanente nu mai avea în acea perioadă. Între timp a apărut însă problema fabricii de la Zărneşti, care-i consuma foarte mult timp. Devine însă în anul 1853 un om deosebit de ocupat şi obligat să muncească foarte mult. Reiese aceasta deosebit de clar dintr-o propoziţiune a sa din „Memoriile lui Bariţiu", în care scrie că în iarna lui 1853 „Deşi ocupat peste măsură cu trebile fabricii, totuşi lucrările literare încă nu le-am putut părăsi,

[582] *Corespondenţa familiei Hurmuzaki* ..., p. 117.

ci am fost silit a continua la lexiconul germano-român şi a da necurmat ajutor, mai ales de articoli începători, la Gazeta Trans[ilvaniei]; mi-am compus şi călindariul pe 1853.

Pe iarnă însă mă întorsei cu familia la Braşov, unde iarăşi mă văd silit a lucra din toate puterile, atât la lexicon, care iese mai mare decât se putuse prevedea, cât şi la *„Gazetă"*, care tocma în aceste timpuri turburătoare şi belice are cea mai mare trebuinţă de ajutorul meu, căci soarta naţiunii noastre iarăşi stă cumpănită în două. Peste acestea, cauzele comunei române şi ale gremiului neguţătorilor nu înceată a-mi cere şi acum conlucrarea mea"[583]. Deci, dacă în 1851 şi începutul anului 1852, Bariţiu era „bogat în timp liber", nu aceasta va mai fi situaţia lui, mai ales, în cea de a doua jumătate a anului 1852. Începând cu această perioadă, Bariţiu în strădaniile sale de a asigura existenţa numeroasei familii cu cele necesare traiului, va fi obligat să caute noi domenii, care să-i asigure câştigurile necesare în acest scop. Astfel, în a doua jumătate a anului 1852, Bariţiu va fi colaborator la „Gazeta Transilvaniei" şi la „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" va fi editor şi redactor al „Călindariului pentru poporul românesc", secretar al Gremiului negustorilor levantini din Braşov, lucra la întocmirea dicţionarului germano-român.

Rămas fără mijloace suficiente de trai, Bariţiu s-a gândit să iniţieze un periodic propriu, dar trebuia găsit un asemenea periodic, care să fie mai puţin vizat de cenzură, deci, mai puţin supus rigorilor dure ale acesteia. Un asemenea periodic putea să fie, în timpul său, un calendar popular prin intermediul căruia să răspândească cunoştinţe generale, utile în rândurile maselor largi populare ale naţiunii române. Poate că publicistul român simţea această necesitate încă de la începuturile publicisticii sale; numeroasele activităţi în care era angrenat nu i-au dat însă posibilitatea să concretizeze această idee. Acum avea timp şi pentru aceasta. Bariţiu s-a preocupat toată viaţa să dispună de o publicaţie; publicistica constituind raţiunea existenţei sale. Totuşi cauza determinantă şi deci decisivă, nemijlocită a înfiinţării *„Călindariului ..."* a fost nevoia de bani. „În 8 sept. c. n. 1852 – scria Bariţiu în „Memoriile ..." sale – mi se naşte fiica mea *Cornelia*, care fu botezată în 21/9 sept., tot la Capela român[ească] de parohul Toma Vasiliu şi naşă fiind Cocoana Paraschiva G. Nica"[584]. În timp ce familia se înmulţea, mijloacele de trai sigure şi permanente scădeau. Un nou organ politic sau de înalt nivel cultural, dedicat elitelor intelectuale sigur nu i s-ar fi permis să tipărească de către organele de resort. Devenea necesar un asemenea instrument de presă care să trateze subiecte „inocente" pentru

[583] *Memoriile lui G. Bariţiu*, pp. 15-16.
[584] *Ibidem*, p. 14.

popor, aşa cum îi „recomandaseră" cândva reprezentanţii serviciilor de cenzură. Asemenea condiţie o îndeplinea în acea perioadă un calendar. Iar o asemenea publicaţie, cum era calendarul în acea perioadă, putea fi uşor adaptată la cerinţele culturale, religioase, la obiceiurile, porturile naţionale, preocupările specifice agrare, a cerinţelor în domeniul meseriilor şi industriei casnice etc.

Cererea, nevoia de bani se agravase în acea perioadă şi datorită faptului că solicitarea de a ocupa un post de paroh i-a fost respinsă. Acelaşi lucru s-a întâmplat şi cu cererea de ocupare a unui post de substitut de procuror, pentru care avea şi calificarea necesară. Se pare că Bariţiu a cumpănit bine orientându-se spre editarea unui *„călindariu"* în legătură nu numai cu „piaţa" lor, ci şi cu avantajele materiale. Mai ales, după cum am evidenţiat mai sus, că era strâmtorat din punct de vedere material. „O asemenea publicaţie, scria reputatul sociolog român George Em. Marica în 1978, dacă era reuşită, putea să aducă un câştig apreciabil, fără greutăţile cerute de un ziar. A fost şi cazul cu călindarele lui Bariţiu, „căci primele călindare ale lui Bariţiu au cunoscut o mare difuzare pentru vremea aceea. Numai după 1860 se diminuează numărul exemplarelor vândute, consecinţa nivelului lor de trai mai scăzut. Grijile tot mai numeroase pe care i le dădea fabrica de la Zărneşti şi apoi noul curs al politicii austriece, la începutul deceniului al şaptelea al secolului trecut (al XIX-lea – n. ns. T. I.), nu vor mai da răgaz redactorului acestei publicaţii să se ocupe de ea, ca în primii ani. Alte interese şi preocupări vor trece pe primul plan"[585]. Între timp au apărut Fabrica de la Zărneşti, Asociaţiunea, preocupările pentru ţinerea unor Conferinţe Naţionale ale Românilor.

Iar numele lui Bariţiu era legat pe vecie de înfiinţarea şi realizările „Gazetei Transilvaniei" şi „Foii pentru minte, inimă şi literatură", la care se va adăuga marile realizări obţinute cu *„Asociaţiunea ..."*. Mult timp contribuţia Călindariului pentru poporul român nu a fost cercetată decât sporadic, totuşi există două cercetări fundamentale asupra istoriei şi conţinutului calendarului lui Bariţiu: 1. Calendarele lui Bariţiu (1852-1865), cu documente inedite privitoare la editarea, tipărirea şi difuzarea lor, în Studii şi cercetări de bibliologie", vol. II (1957), p. 255-265. I. Muşlea are meritul că a făcut o primă analiză a acestui calendar, bazată pe material arhivistic, cu privire la costul şi difuzarea acestei publicaţii; 2. La rândul său George Em. Marica într-un studiu intitulat: George Bariţiu, Editor şi redactor al „Călindariului pentru poporul românesc" (1852-1865), publicat în vol. II:

---

[585] Vezi: George Em. Marica, *Studii de istoria şi sociologia culturii române ardelene din secolul al XIX-lea* , Edit. Dacia, vol. II, 1978, p. 39 ... mai departe: George Em. Marica, Studii de istoria şi sociologia ... vol...., pag.....

Studii de istoria şi sociologia culturii române ardelene din secolul al XIX-lea a dus mai departe cercetările lui Muşlea, insistând asupra aspectului editorial-redacţional al Călindariului Bariţiu[586].

Exigenţele editoriale pentru apariţia unui calendar erau mai blânde, fără condiţii exagerate din partea organelor aparatului de stat. Calendarul nu mai avea nevoie de un editor, care putea fi impus. Avea nevoie de un tipograf. Ori Bariţiu era, am văzut, proaspăt coproprietar al tipografiei Römer şi Kamner. Aceasta sporea mai mult independenţa lui, câştigul era mai mare, materialul publicat cerea şi el o muncă mai redusă. Calendarul apărea numai o singură dată pe an, putea să-l redacteze fără ajutoare.

Între 1852-1860 tirajul a fost de aproximativ 1.000-1.500 de exemplare în medie. Pentru anul 1853 se afirmă că s-au tipărit şi vândut 1.700 de exemplare.

În 1858, numărul exemplarelor a ajuns la 1.246.

După 1860, treburile au mers mai slab. Situaţia este confirmată şi de conţinutul mai puţin îngrijit al publicaţiei respective. De exemplu, el se reduce pentru anul 1863, penultimul redactat de întemeietorul său, la reproducerea a două cuvântări ţinute la Astra şi a unui memoriu cu privire la căile ferate din principate, înaintat lui Al. Ioan Cuza. Contribuţiile din calendarul din 1865 se referă la I. Maiorescu, Dora d'Istria şi despre limbă, lucruri potrivite în general pentru o revistă de cultură generală, nu pentru un calendar, unde publicul cerea altceva. Numărul de pagini scade şi el la 36. Toate acestea au contribuit la diminuarea interesului pentru acel calendar. În perioada 1863-1865, Bariţiu este extrem de ocupat cu lupta împotriva dualismului austro-ungar, cu participarea ca deputat la Dieta românească din 1863-1865 de la Sibiu şi cu participarea ca deputat la senatul imperial de la Viena. Trecerea la tipărirea completă a calindarului cu litere latine, a scăzut şi ea interesul românilor pentru el. Românii învăţaseră carte până atunci cu litere chirilice. Călindariul pentru poporul românesc a avut mult mai mulţi cititori decât *„Gazeta Transilvaniei"* şi *„Foaie pentru minte ..."*. Totuşi el nu a mai fost citit peste munţi cum au fost citite *Gazeta* şi *Foaia pentru minte* .... El nu a mai putut concura cu cele de peste munţi, care luaseră o mare dezvoltare după revoluţia de la 1848.

După conţinut, Călindariul semăna mai mult cu un almanah. Paginile lui cuprindeau date cu privire la târguri, la mersul poştelor şi timpul călătoriilor, la taxele de timbru pentru polite, pentru diferite acte, referitoare la măsuri şi greutăţi, la cursul câtorva monede străine, la aparatul administrativ al Transilvaniei. Şi numai restul de pagini erau utilizate cu subiecte cu caracter ştiinţific, cultural şi artistic. Abia în ultimele câteva

[586] Ibidem, II, p. 39.

volume sunt publicate nuvele, iar spaţiul închinat literaturii creşte simţitor. *Călindariul pentru poporul românesc* a avut un rol primordial instructiv-educativ, a avut un caracter mult mai didactic decât *„Gazeta"* şi *„Foaia ..."*, care avea un caracter preponderent ştiinţific, fiind destinate elitelor intelectuale.

Călindariul era destinat maselor populare, dar prin intermediul intelectualităţii săteşti, preoţi şi învăţători, care le împărtăşeau sătenilor ceea ce citeau în ele, inclusiv cunoştinţe ştiinţifice.

Prin scris, Bariţiu urmărea înlăturarea superstiţiilor, a prejudecăţilor şi a ignoranţei, dezvoltarea conştiinţei naţionale la români, a spiritului de colaborare şi de unitate naţională cu românii de pretutindeni.

Călindariul nu putea să aibă decât un scop cultural-instructiv, nu şi unul politic, care nu ar fi fost tolerat de cenzura severă a anilor 1850-1860. Totuşi, pe ici, pe colo se strecoară în paginile sale şi unele idei şi comentarii politice, despre evenimentele politice ale zilei cum ar fi cele referitoare la războiul ruso-turc de la ocuparea Principatelor româneşti şi până la încheierea anului 1854; Din Cronica Transilvaniei (de la împăciuirea ţării încoace) şi altele.

Comparate cu calendarele româneşti apărute anterior în Transilvania, cel al lui Bariţiu reprezintă un pas esenţial înainte. Calendarul lui Bariţiu este în primul rând un calendar laic, critic faţă de unele moravuri ecleziastice, ca şi faţă de cele feudale, el merge cu critica până la combaterea numărului mare, exagerat, după el, de sărbători cu caracter religios într-un an de zile. Tratarea unor subiecte cu caracter ştiinţific este realizată la un nivel superior faţă de calendarele anterioare. Bariţiu acordă o atenţie mult mai mare literaturii naţionale, celei culte ca şi celei populare. Aceasta se întâmpla şi sub impulsul progresului literaturii române din celelalte două principate româneşti la începutul celei de a doua jumătăţi a secolului al XIX-lea.

Desele călătorii ale lui Bariţiu în Principatele Române la începutul aceleiaşi perioade, i-au dat posibilitatea să cunoască bine calendarele ce apăreau atât în Moldova cât şi în Muntenia. O comparaţie cu cele ce apăreau aici cu cel al lui Bariţiu, ne relevă multe asemănări cu calendarele lui M. Kogălniceanu şi ale lui Gh. Asachi ş. a., de la care au preluat şi unele inovaţii. Dar toate preluările şi adaptările lui Bariţiu au fost receptate în mod creator, adecvat realităţilor transilvănene, calendarele sale distingându-se prin specificul şi personalitatea lor; ele fiind opera lui Bariţiu.

Bariţiu nu a urmărit prin calendarele sale simpla adaptare la cerinţele şi gusturile publicului românesc transilvănean, ci să contribuie la ridicarea acestuia la nivelul la care ajunseră cetăţenii altor state mai evoluate, să atingă deci un stadiu mai înalt al culturii şi civilizaţiei.

Dar calendarele lui Bariţiu aveau şi un caracter utilitarist, pe lângă cel de răspândire a ştiinţei şi culturii. În el se găsesc multe indicaţii de ordin practic în special pentru comercianţi.

„Călindariul pentru poporul românesc" a fost urmat de calendarul *„Amicul Poporului"*, înfiinţat de Visarion Roman în 1861, unul din prietenii şi colaboratorii lui G. Bariţiu. Acesta a avut o lungă existenţă, până în 1941. Acesta semăna cu calendarul lui Bariţiu atât în formă cât şi în conţinut. Se deosebeau prin faptul că, spre deosebire de primul, cel al lui Visarion Roman dădea mai multe informaţii pentru agricultori.

George Bariţiu este nu numai creatorul celui dintâi ziar românesc („Gazeta Transilvaniei") şi a celei dintâi reviste beletristice valoroase („Foaie pentru minte, inimă şi literatură) ci şi al celui dintâi calendar românesc cu nivel mai ridicat al românilor de sub monarhia austriacă. Tot Bariţiu a creat şi prima revistă durabilă a românilor din Ardeal cu caracter cultural-ştiinţific: *„Transilvania"*. Şi-a încheiat cariera ziaristică cu *„Observatorul"* (1878-1885) o publicaţie remarcabilă, o adevărată operă ziaristică, ce merită să i se dedice de către cercetătorii trecutului poporului român o monografie specială. Vor găsi în ea nu numai o adevărată operă ziaristică, ci şi zbaterile sufletului unui mare român, capabil de orice sacrificiu pentru naţiunea sa. Un exemplu de urmat![587]

A N E X A
INDICELE CĂLINDARIULUI PENTRU POPORUL ROMÂNESC (1852-1865)

I. DESPRE CALANDARE SI ROSTUL LOR

Convorbire între doi veri despre călindariu	I,	p. 3- 6
Profeţiile despre ămbalarea timpului (dintr-un tratat francez de agricultură, traducere De T. Codrescu)	II,	p. 21-27
Ce este călindariul?	III,	p. 52-59
Despre *călindar.* Adaos la articulul din anul trecut	IV,	p. 43-46
Scopul acestui *călindariu*	V,	p. 1- 4
Prevederea timpului (reproducere după „Jurnalul de Agricultură" al lui I. Ionescu de la Brad)	IX,	p. 52-53

II. EDUCAŢIE, IGIENĂ

Curăţia trupului	IV,	p. 28-33
Avem noi şcoale?	IV,	p. 46-49
Despre lungimea vieţii oamenilor	IX,	p. 1- 3

[587] Paginile referitoare la *Călindariul pentru poporul românesc* nu se vor nicidecum a fi măcar o micromonografie şi nici măcar o analiză a conţinutului lui, ci doar vom reproduce din lucrarea: Studii de istoria şi sociologia culturii române ardelene din secolul al XIX-lea, vol. II, Anexa: Indicele Călindariului pentru poporul românesc (1852-1865) de la pp. 78-88.

Dr. N. Negură, Băutura, mâncarea şi locuinţa (reproducere după „Jurnalul de agricultură") IX, p. 53-55
învăţături medice (după un june medic din Viena) IX, p. 61-63
L. Aimé-Martin, *Influinţa femeilor. Civilisaţia stă numai în căsătorie,* traducere de I. D. Negulici X, p. 53-55
L. Aimé-Martin, *Îndemn pentru educaţiunea femeilor,* traducere de Negulici XI, p. 29-40
Despre medicina populară (reproducere din „Amicul Literaturii române" al lui N. Bălăşescu). XI, p. 49-53
Un cuvent către mume (după Heinrichs) XIII, p. 34-39
Valoarea lucrului XIII, p. 39-42
Şcoala naţională de medicină şi farmacia în Bucureşti. XIV, p. 22-26

III. MORALĂ. PSIHOLOGIE

Anecdote fiziognomice I, p. 14
Observaţiuni fisionomice după Lavater II, p. 64-66
III, p. 22-27
Purtarea cu oamenii III, p. 7-16
Care este caracterul românului IV, p. 15-20
Dumneata, Domnia ta, Măriia ta IV, p. 20-25
Femeile bune IV, p. 68-70
Femeile rele V, p. 32-39
Măiestria de a petrece cu oamenii IX, p. 30-36
Abderiţii X, p. 37-43
Holteiul tomnatic XI, p. 40-45
Parveniţii XIII, p. 42-44

IV. ECONOMIE

1. Agrare

Pentru agricultură I, p. 8-10
Cunoştinţe economice IV, p. 33-38
Earăş cunoştinţe economice (urmare din a tr.) V, p. 20-26
Soţietatea agronomică din Ardeal V, p. 30-32
Cunoştinţe de agricultură VI, p. 19-25
Articul economic: *Albinele* VII, p. 1- 6
I. Ionescu, *Însuşirile fisice ale pământului* (reproducere din „Jurnalul de agricultură") IX, p. 46-51
Nou sistem de hrană pentru cai (reproducere din „Jurnalul de agricultură") IX, p. 55-58
Omida de măiase (Bombix mori) XIII, p. 15-21

2. Comerţ, bancare, finanţe măsuri, si greutăţi

B. Istoria comerciului prescurtată II, p. 9-21
Dunărea şi comerciul pe aceeaş V, p. 8-10
Despre purtarea catastifelor VI, p. 12-19
D. Iarca, *Despre comerţ* VII, p. 35-38
Tabelă de interese căte 6 la sută III, p. 71
Despre poliţe (Wechsel) V, p. 11-20
Date finanţiale din Austria V, p. 10-11
Sistema măsurelor şi a pondurilor III, p. 68-71

3. Industrie, transporturi, asigurări

Articuli de folos comun (ferul, drumurile de fer) VI, p. 6-11
G. Bariţiu. *Memorial pentru cel dintei drum de fer în România unită* (din 27 febr. 1862) XII, p. 21-34
Provocaţiune spre a lua parte în societatea transilvanica C. R. întărită, reciproca de desdaunare pentru grandină şi foc-locată în Clusiu. X, p. 67-68
Winterhalder, *Asecurarea mutuală în contra pericolului de incendiu* XI, p. 19-29

V. GEOGRAFIE, STATISTICĂ, ADMINISTRAŢIE

Staturile din Europa I, p. 1- 3
Geografiă esplicatoare II, p. 2- 9
Din geografiă (urmare din a. 1853) III, p. 1- 7
Date statistice despre Transilvania III, p. 63-68
Împărţeala definitivă a Transilvaniei IV, p. 72
Date statistice pentru comerciul. industria, drumurile ferecate. marina, poştele Austriei V, p. 5- 8
Din statistica Transilvaniei V, p. 26-30
Cele cinci mari puteri europene V, p. 48
Împărţeala Transilvaniei V, p. 67-70
Împărţeala Ungarici V, p. 70
Estract din schematismul marelui principat al Transilvaniei V, p. 80-82
Staturile şi domnitorii Europei VI, p. 1- 2
Armata c. r. austriacă. Institutele militare de învăţătură. VI, p. 4- 6
Din *schematismul marelui* principat al Transilvaniei [Reproducere după calendarul lui Benigni] VI, p. 65-75

VI. ISTORIE

Urme de antichităţi romane (reproducere după Almanahul lui Blaremberg) II, p. 27-43
Date istorice şi statistice din Turcia IV, p. 1-15
Din *hronica războiului ruso-turcesc de la ocuparea Principatelor româneşti şi până la încheierea anului 1854* V, p. 42-48
Din *cronica Transilvaniei* (dela împâciuirea ţierei încoace). (După L. Kövári şi „Gaz. Transilvaniei") V, p. 49-58
Unele date despre dinastia lui Napoleon VI, p. 2- 3
Probă de stil şi limbă din cronica lui Gheorghe Şincai (anii 1713-1714) VII, p. 6-16
Biografia mitropolitului Moldovei *Veniamin Costache* (reproducere după „Foaie pt. Minte" X (1847) nr, 11, p. 85-90) VII, p. 17-25
Probă de stil şi limbă din hronica secolului XVII şi XVIII (din Constantin Căpitanul) [Radu Popescu] VII, p. 1-15
N. Bălcescu, *Buletin despre portretele principilor Tierrei romanesci şi ai Moldaviei ce se află în cabinetul de stampe de la Biblioteca regală din Paris* X, p. 16-24
Monastirea Sinaea (după „Revista Carpaţilor") X, p. 24-37

Movilele dintreBran şi Zărneşti. Curuşii şi lobonţii. X, p. 46-53
Carta cea mai veche seau Tablele lui Peutinger XI, p. 1- 4
Şcoala lemnarilor din Dacia pe timpul romanilor XI, p. 4- 5
Libellus aurarius sive Tabulae ceratae XI, p. 5- 6
Moartea lui Constantin Brancoveanu, a familiei lui Şi a Cantacuzinilor (după Mustea) XI, p. 7-19
D. Gusti, *Bătălia de la Racova* XI, p. 47-49
Dr. Meşotă, *Idei iniţiative despre epigrafia romană.* XIII, p. 1-14
Biografia spătarului Ion Cantacuzino XIII, p. 21-34

VII. CULTURĂ, ARTE

Nesciinţa II, p. 68
Sărbătorile noastre bisericeşti în raport către moralitatea.
Către economia şi puseţiunea noastră soţială şi civilă III, p. 17-22
Adaos la sărbătorile noastre bisericeşti IV, p. 25-27
Rugaţiunea (după „Învăţătorul poporului") XI, p. 45-46
Valoarea lucrului XIII, p. 42-44
Musica la noi IV, p. 38-43
B. *Porturile româneşti* IX, p. 36-45
Despre porturi şi portrete româneşti X, p. 14-16
Album românesc X, p. 43-45
Musicâ noastră *naţională* X, p. 60-66
G. Bariţiu, *Despre artele frumoase cu aplicarea lor la cerinţele poporului romanesc* [Dizertaţie ţinută la adunarea Astrei de către Bariţiu) XII, p. 1-17
G.B.*Cuvent la deschiderea espuseţiunii rom[âneşti] de manufapte. artefapte şi produpte.* 28 iuliu 1862 XIII, p. 18-21

VIII. LIMBĂ

Pentru scrierea limbei româneşti cu litere romane seau latine strămoşeşti II, p. 59-61
Numele de modă VI, p. 31-34
Cihac, *Florile Moldovei* VI, p. 34-43
Să învăţăm limbile romanice VI, p. 43-45
Vocabulariu de numele plantelor transilvane, romanesc, latinesc (după sistema lui Linné, L.), *nemţiesc şi unguresc* VII, p. 25-35
VIII, p. 15-32
Din terminologia neguţetorilor colonialişti IX, p. 58-61
Oareşcare pregătire la cititul cu litere X, p. 55-59
Ceva despre stricarea limbei XIV, p. 26-28

IX. LITERATURĂ

1. Poezii

A. Cantemir, *Şoarecul de ţară şi cel de oraş* I, p. 10-11
Gr. Alexandrescu, *Vulpea liberală* I, p. 11-12
A. Cantemir, *4 epigrame* (La un egoist, La Lida, La Leandru, La un boierit) I, p. 12-13
G. Sion, *2 epigrame* I, p. 13-14
A. Cantemir, *Satira VIII-a lui-* II, p. 43-47
V. Hugo, *Răsboiul* (traducere de Negruzzi) II, p. 47-49

A. de Lamartine, *Oda lui – către o tânără moldovană* II, p. 50-51
G. Sion, *Suvenirul* II, p. 51-53
N.N. Rucăreanu, *O oară de primăvară. Imitație dintr-un manuscris* II, p. 53-56
D. Bolintineanu, *Radu domnul și fata din casâ* II, p. 61-62
V. Alecsandri, *Hora lui* - II, p. 62-64
- *Dorul meu* III, p. 27-29
- *Suvenir din Bucovina* III, p. 29-30
D. Bolintineanu, *Visul lui Stefan cel Mare* III, p. 30-32 Reproduceri
„ *Banchetul* III, p. 32-34 din vol. său
„ *Fata de la Cozia* III, p. 34-35 *Cântece și*
„ *O gâcitoare. Copilița* III, p. 35-36 *plângeri*
Sărățeanul, *Fabulă. Împăratul și arhimandritul* III, p. 45-52
V. Alecsandri, *Lăcrămioare* IV, p. 49-50 Reproduceri
„ *Dorul romăncei* IV, p. 50-51 din vol. său
„ *Tătarul. Cântec vechi* IV, p. 51-52 *Doine și*
„ *Stregoiul* IV, p. 52-54 *lăcrămioare,*
„ *Altarul mănăstirei Putnei* IV, p. 54-55 *1853*
D. Bolintineanu, *Ciobanul* IV, p. 55-59 Reproduceri
„ *Moartea lui Mihai Viteazul* IV, p. 59-61 din vol. menționat
„ *Stefan cel Mare și maica sa* IV, p. 61-63 înainte al lui Bolintineanu
[Heliade], *Rugăciune* (din opera „Mihai") IV, p. 63
G. S. [ion], Unui esilat IV, p. 63-65
D. B[olintineanu], *Către unele femei* IV, p. 65
Gr. Alexandrescu, *Doctorul și bolnavul* V, p. 59-60
„ *Ogarul și iepurele* V, p. 60-61
C. Aricescu, *Vlad Tepeș și călugării greci Istorice 1456-1462* V, p. 61-62
G. Baronți, *Pe mormântul lui Cărlova* V, p. 62-64
Cristinu, *Radu Calofirescu și Tătarii. Tradițiune* V, p. 64-66
R. Ionescu, *Căderea Sevastopolii* V, p. 66-67
V. Alecsandri, *Baba Cloanța* VI, p. 45-50
„ *Andrei Popa* VI, p. 51-53
G. Sion, *Norocul* VI, p. 53-55
„ *Părul meu alb* VI, p. 55-57
V. Hugo, *Amândoi arcașii* VI, p. 57-60
A. D.[onici?] *Stelele* VI, p. 61-63
A. Donici, *Turma și câinele* (fabulă) VI, p. 63-64
V. Alecsandri, *Dolca* VII, p. 67-71
„ *Bogatul și săracul* VII, p. 71-73
D. G[usti], *Orbul în deșteptare* VII, p. 73-75
Gr. Alexandrescu, *Cometei anunciatei pentru 13 iuniu* VII, p. 75-76
[C. D. Aricescu?], *Trei genii* VIII, p. 51-63
C. D. Aricescu, *Trei zâne* VIII, p. 54-55

G. Sion,	*Limba românească*	VIII,	p. 55-57	
„	*Cântec*	VIII,	p. 57-58	
N. Tincu-Velia,	*Într-o virtute toată*			
	Virtutea	IX,	p. 64	
„	*Crima şi virtutea*	IX,	p. 64	
„	*Spânzul şi vitrega* (După o veche tradiţie păstrată în gura poporului român)	IX,	p. 65-66	
I. Heliade,	*Mihai* (Fragment de operă în ajunul bataliei de la Călugareni)	X,	p. 68-70	
D. Bolintineanu,	*Stefan cel Mare şi doamna*	X,	p. 71-72	
[Heliade],	*Maceaşul şi florile*	X.	p. 73-78	
-	*Principatele Unite* (reprod. din „Revista Carpaţilor")	X,	p. 78-80	
V. Babeş,	*Cerşitoriul*	XI,	p. 63-66	
-	*Cântec pandurese* (reprod.			
-	din „Poporul suveran")	XI,	p. 66-67	
-	*Şoarecele în bibliotecă* (reproducere din „Revista Carpaţilor")	XI,	p. 68	
V. Alecsandri,	*Biserica rasipită*	XII,	p. 46-48	
„	*Cantecul Margaritei*	XII,	p. 49	
„	*Steaoa tierii*	XII,	p. 50-51	Reproduceri după „Revista Română"
„	*Moţul şi secuiul.* Scena din vremea luptei românilor cu maghiarii în munţii Ardealului, 1848	XII,	p. 51-52	
„	[Cân]tec venetian	XII,	p. 52-53	
„	*Poetul*	XIII,	p. 57-58	
„	*Romînca*	XIII,	p. 58	
„	*Crinul*	XIII,	p. 59	
G. Tăutu,	*Tiera mea*	XIV,	p. 28-30	
„	*Respopa*	XIII,	p. 30-32	

2. Proză

Istoria unui paşă	VII,	p. 38-47	
Maria (traducere de I.D. Negulici)	VII,	p. 47-67	
	VIII,	p. 33-51	
	IX,	p. 3-30	
G. B., *Barbara* (istorioară patriotică)	X,	p. 1-14	
	XI,	p. 53-63	
	XII,	p. 34-45	
Două roze albe (din Bazar)	XIII,	p. 45-49	
Un amator (trad. De C. B.)	XIII,	p. 49-57	

3. Istoria literaturii şi culturii

Unde am ajuns noii în literatura noastră naţională?	VI,	p. 25-31

Ioan Maiorescu XIV, p. 2-11
Dora D'Istria (traducere) XIV, p. 11-22

X. FOLCLOR

O baladă populară (cules din gura poporului *Moldovan)* II, p. 56-59
Blăstemul (din colecţia Alecsandri) III, p. 36-37
Bălaurul (din colecţia Alecsandri) III, p. 37-39
Inelul şi năframa (Cântec din Ardeal) III, p. 39-42
Constantin Brancovanul III, p. 42-45
Asupra Oltului (Cântec popular) IV, p. 65-66
Cimelituri (Enigme populare) (În notă: culese de Dr. T. Stamati, în „Tradiţiunile sale român[eşti]", 1851 IV, p. 66-67
Ana şi călăreţul IX, p. 66-67
Encia şi Ileana IX, p. 67-69
Jianul IX, p. 70-72
Colinda Linei IX, p. 72-73
Şalga IX, p. 73-75
Ştefan Vodă şi Şoimul. Baladă poporală XII, p. 53
Cantecul lui Ştefan-Vodă (Poporal) XIII, p. 59-60
Glasul codrului (Cantec poporal) XIII, p. 60

XI. CUGETĂRI

Spice de învăţătură bună (după Kniggge, La Fontaine, Goethe, Oxenstiern, Rosseau, Zschocke, Schiller, Pfeffel, Friedric II, Young Swift, La Rochefoucauld, Madame Cottin, Fénelon, Helvetius, Hippel, Jean Paul) I, p. 6- 8
Cugetări (maxime de La Bruyère, La Rochefoucauld, Aimé Martin, Horaţiu, Pascal) II, p. 67
Sentinţie şi cugetări (maxime de M. Claudius Camoens, Schiller, Tiedge, Mahomed, La Fontaine, Oxenstiern, Zschocke, Voss după Homer, Voltaire, Frideric II, Socrate, Eckartehausen, Xenofon, Madame de Sevigné, Swift, W. Scott, Madame Cottin, Madame Krüdener, Jean Paul, Fénelon, Mercier, Seneca, Cicero, Plaut, Hammer-Purgstall, Madame Necker, Goldschmit, Helvetius, Hippel) III, p. 60-63
Din macsimile de stat ale românilor [după Tacit] IV, p. 70-72
Sântinţe şi învăţeturi scurte V, p. 39-41
Sântinţe (Schiller, Meissner, Young, Volaire) VI, p. 64
Sentinţe VIII, p. 58
Sentinţe de la Confuce, fundatorul relegii Chinezilor IX, p. 76

XII. ANECDOTE. SCENE ILUSTRATE. SATIRA POLITICA

Patriotul neutral	XII,	p. 54-55
Cum se poate schimo[no]si fisionomia unui Om prin lectura de jurnale	XII,	p. 56-58
Creditorul şi dătorul după legile vechi	XII,	p. 59
Se traiească Garibaldi	XII,	p. 60

XIII. DIVERSE INFORMATII

1. Despre calendar

Tabele hronologice pe anii 1852-1885: 1852, p. I-II; 1853, p. I-II; 1854, p. I-II; 1855, p. I-II; 1856, p. I-II; 1857, p. I-II; 1858, p.I-II; 1859, p. II-III; 1860, p. II-III; 1861, p. II-III; 1862, p.II-III; 1863, p. II-III; 1864, p. II-III; 1865, p. II.

Pashalia pe anii: 1852, p. II; 1853, p. II; 1854, p. II; 1855, p. II; 1856, p. II; 1857, p. II; 1858, p. II, 1859, p. III; 1860, p. III; 1862, p. III; 1863, p. III; 1864, p. III; 1864, p. III; 1865, p. III.

Sărbătorile şi zilele care se schimbă: 1852, p. II; 1859, p. II; 1854, p. II; 1855, p. II; 1856, p. II; 1857, p. II; 1858, p. II; 1859, p. III; 1860, p. III; 1861, p. III; 1862, p. III; 1863, p. III; 1864, p. III; 1865, p. III.

Planeţii soarelui: 1852, p. II-III; 1853, p. III; 1854, p. II-III; 1855, p. II-III; 1856, p. II-III; 1857, p. II-III; 1858, p. II-III; 1859, p. III-IV; 1860, p. III-IV; 1861, p. III; 1862, p. III-IV; 1864,p.III-IV; 1865, p.III-IV.

Întunecimi: 1863, p. IV; 1864, p. IV; 1865, p. IV.

Ferii (încetări) judecătoreşti: 1854, p. III; 1855, p. III; 1856, p. III; 1857, 1858, p. III; 1859, p. IV; 1860, p. IV; 1861, p. IV; 1862, p. IV; 1863, p. IV; 1864, p. IV; 1865, p. IV.

2. Date referitoare la viaţa economică

Târgurile de tară în Transilvania: 1852, p. 15-19; 1853, p. 69-72; 1854, p. 72-75; 1855, p. 73-76; 1856 p. 70-74; 1857, p. 75-79; 1858, p. 77-80; 1859, p. 59-62; 1860, p. 77-80; 1861, p. 81-84; 1862, p. 69-72; 1863, p. 61; 1864, p. 61-64; 1865, p. 33-36.

Câteva târguri de ţară în Ungaria: 1856, p. 74; 1857, p.79.

Câteva târguri de ţară în Ţările româneşti: 1856, p. 75; 1857, p. 79-80.

Cursul poştelor: 1852, p. 20-23; 1853, p. 73-75; 1854, p. 75-77; 1855, p. 76-77; 1856, p. 75-76-77; 1857, p. 80; numai de la şi spre Braşov: 1858; p. 80; 1859, p. 62; 1860, p. 80; 1861, p. 84; 1862, p. 72; 1863, p. 64; 1864, p. 64; 1865, p. 33.

Cursul poştelor în Ţara Românească: 1856, p.76.

Taxe de timbru pentru polite şi documente: 1852, p. 24; 1853, p. 76; 1854, p. 78, 1855, p.80; 1856, p.79; 1857, 1858, 1859, 1860, 1861, 1862, 1865 pe prima pagină a copertei din dos.

Înscrierile scutite de taxa timbrului. Ce înscrieri trebuie să se facă pe hârtie timbrată: 1854, p. 79-80.

Corespondenţă prin telegraf: 1855, p. 78-79; 1856, p. 78; 1865, p. 32.

Cursul câtorva monete străine 1856, p. 76; Tabela prefacerii monetei convenţională în valută austriacă p. 63; Tabela prefacerii valutei austriece în monetă convenţională, p. 64.

3. Culturale

Listă de cărţi româneşti de vânzare la librăria Németh, pe dosul primei coperte a calendarelor din anii 1857, 1859, 1860, 1861; o listă de astfel de cărţi, ce se pot procura direct de la tipografia Römer-Kamner şi o a doua listă de tipărituri româneşti, ce se găsesc la librăria Haberl şi Sindel, tot în acelaşi loc în calendarul din 1862 şi în cel din 1865.

4. Alte indicaţii

Genealogia casei domniatoare austriece în : 1852, p. III-IV; 1853, p. III-IV; 1854 p. IV; 1855, p. IV; 1856, p. IV; 1857, p. IV; 1858, p. IV; 1859, p. I-II; 1860, p. I; 1862, p. I; 1863, p. I; 1864, p. I.

XIV. ANUL APARIŢIEI „CĂLINDARIULUI" LUI BARIŢIU

I (1852)	VIII (1859)
II (1853)	IX (1860)
III (1854)	X (1861)
IV (1855)	XI (1862)
V (1856)	XII (1863)
VI (1857)	XIII (1864)
VII (1858)	XIV(1865)

CAPITOLUL 6
George Bariţiu se orientează spre noi profesiuni: fabricant şi comerciant de hârtie

Anul 1852 este anul unei mari hotărâri în viaţa şi activitatea lui George Bariţiu. El devine în acel an fabricant şi comerciant de hârtie.

Refuzându-i-se un post de preot şi unul de substitut de procuror pentru care avea calificarea necesară, limitat la nişte surse de câştig nesigure, Bariţiu a luat hotărârea de a trece să lucreze într-un domeniu, ce părea atunci mai sigur pentru dobândirea mijloacelor traiului familiei sale, ce se înmulţise în ultimii ani. Domeniul exercitării unor activităţi economice permitea atunci o existenţă mai sigură şi mai îmbelşugată. Iar în cadrul preocupărilor economice, activităţile industriale deveniseră cele mai abundente şi deci mai rentabile. Revoluţia de la 1848 prin loviturile puternice date economiei feudale transilvănene, a creat noi posibilităţi şi perspective economiei concurenţiale, de piaţă, marii industrii maşiniste, de fabrică, deci, marii industrii capitaliste, în primul rând.

Înainte de revoluţia de la 1848/49 industria Transilvaniei era mult frânată de politica economică imperială, care proteja numai industria regiunilor centrale austriece. Desfiinţându-se regimul feudal, în mare măsură şi în Transilvania, s-au creat şi aici perspective mai bune pieţei interne şi acumulărilor de capitaluri indigene, interne, dar şi investiţiilor străine care nu au întârziat să sporească şi pe pieţele principatului Ardealului. Ca urmare a acestor noi condiţii a apărut în economia transilvăneană şi prima mare fabrică mecanizată de hârtie înfiinţată de un consorţiu de negustori români, dar la care a participat şi G. Bariţiu. Va fi, putem anticipa, marea aventură a vieţii lui Bariţiu, care i-a dat atâtea bătăi de cap cât nu i-au dat toate celelalte multiple domenii de activitate în care a fost implicat – şi nu au fost puţine – pe care le-a mai abordat în îndelungata sa activitate. Cea mai autentică

descriere cu privire la înfiinţarea, funcţionarea şi destinul fabricii de hârtie de la Zărneşti aparţine, după părerea noastră, lui George Bariţiu; el fiind partea activă la înfiinţarea şi activitatea fabricii timp de aproape un sfert de veac, după care ea a căzut în alte mâini decât cele ale românilor.

La introducerea la un articol intitulat: Fabrica de hârtie mecanică de la Zărneşti, Bariţiu scria că mulţi îşi puneau întrebarea cu privire la cauzele care i-au determinat pe negustorii români să înfiinţeze o mare fabrică de hârtie în acea perioadă[588]. Răspunsul, explica el, este scurt şi categoric: I-au determinat şi fermecat „conjuncturile financiare şi comerciale" urmate după sugrumarea războiului civil. În Transilvania existau fabrici de hârtie şi până la 1848. Dar erau mai mult un fel de mori, care făceau hârtia coală cu coală. Mai erau şi două maşini modeste la Orlat şi Cârţişoara. După 1848 consumul de hârtie creşte enorm, Fabricile din Transilvania nu mai puteau satisface cererea de hârtie a statului şi a particularilor. Este adevărat, în Austria erau deja fabrici moderne, care fabricau hârtie ieftină. În Transilvania încă nu existau căi ferate, după cum nu erau încă nici în Principatele Române. De aceea, hârtia importată acolo revenea la un preţ mare.

Puţina hârtie fabricată în Transilvania mergea în principate. „Casa Radu Orghidan în Braşov avea în soldul său două mori de hârtie groasă în Secuime, care însă niciodată nu erau în stare a-i livra atâta fabricat cât i se cerea de la Bucureşti şi de aiurea. Casa George Ioan et. fii, aveau magazinul de hârtie de la Orlat în comisiune, dară de multe ori venea în strâmtoare cu negustorii, care le cereau hârtie cât mai multă. Fabricile de la Orlat şi Cârţişoara lucrau cu beneficii de 50% la hârtia vândută, iar la unele calităţi de hârtie, chiar cu beneficii de 100%. Fraţii Keisling din Boemia, veniţi la Sibiu ca oameni săraci, au ajuns să joace roluri de „baroni bogaţi" prin afacerile ce le-au derulat în industria hârtiei[589].

Toate aceste împrejurări îi stimulează pe negustorii români braşoveni să înfiinţeze o fabrică de hârtie la Zărneşti. Această fabrică este înfiinţată la data de 20 sept./2 oct. 1852 pe baza unui „contract de însoţire". A luat de fapt naştere o societate pe acţiuni, care şi-a fixat ca scop construirea unei fabrici „după cel mai perfect model", atins de fabricile de acest fel din apus. Încă de la început societarii hotărăsc, pentru a face faţă concurenţei „să fabrice hârtie de cea mai bună calitate".

---

[588] Vezi: George Bariţiu, *Fabrica de hârtie mecanică de la Zărneşti. (Istoricul ei)*, în Revista „Transilvania", Sibiu, 1885, nr. 13-14, 15-16, 19-20 şi 23-24.
[589] „Transilvania", nr. 13-14/1885.

Societatea s-a înfiinţat cu un capital iniţial de 80.000 fl. m.c.[590]. Capitalul a fost împărţit la 160 de „acţiuni" a câte 500 fl. m.c. Din acestea 140 au fost subscrise încă la şedinţa de constituire a societăţii, subscriitorii principali fiind un grup de subscriitori români, în frunte cu Rudolf Orghidan, George Ioan şi George Iuga, care erau proprietarii unora dintre cele mai mari case de comerţ braşovene din acel timp. Acel grup a subscris în total 132 acţiuni, 8 acţiuni au fost repartizate astfel între trei membrii ai elitei intelectuale braşovene: Servian Popovici Barcianu din Zărneşti 4 acţiuni, protopopul Bartolomeu Meţianu din Zărneşti care împreună cu Ioan Meţianu din Zărneşti au primit câte 2 acţiuni şi G. Bariţiu 2 acţiuni. Celelalte 20 de acţiuni au rămas „ca rezervă" la dispoziţia societăţii.

Din modul în care au împărţit capitalul în acţiuni, observăm că fondatorii principali, cei trei comercianţi, au conceput societatea ca o întreprindere care să funcţioneze într-un cadru restrâns, oarecum de familie, de monopol, o încercare de formare a unui capital de monopol în cadrul unei familii. Din cele ce au urmat se pare că forma aleasă nu a fost cea mai corespunzătoare vremurilor. Era o formă ce venea dintr-un stadiu mai puţin evoluat al economiei concurenţiale, când multe întreprinderi „de familie" au avut succes: Dar cu timpul economia capitalistă a evoluat, iar pentru marea şi foarte marea întreprindere capitalistă se cereau capitaluri mari, mobile, deschise fie furnizorilor, fie atragerii şi pe alte căi a unor mari capitaluri pentru a se adapta la noul gen de concurenţă mai agresiv, mai dur şi fără menajamente.

Din procesul verbal al şedinţei din 20 sept./2 oct. 1852, reiese că pentru construirea fabricii se cumpărase pe data de 18/30 sept. terenul necesar în Zărneşti, la aşa numitul loc. „Crivina" (inclusiv dreptul de folosire a apei) de la Bartolomeu şi Ioan Meţianu din acea comună. Cumpărarea se făcuse de către casele Rudolf Orghidan şi George Ioan şi fiii în numele „companiei", întinderea terenului cumpărat era de 11 iugăre şi 446 de stânjeni pătraţi, la preţul de 2.800 fl. m. c..

În aceeaşi şedinţă din 20 sept./2 oct.1852 s-a hotărât alegerea unui om de încredere „înzestrat cu trebuincioasele cunoştinţe şi prevăzut cu cele mai bune recomandaţiuni, spre a călători în Viena, Praga, Zürich şi alte părţi „unde va fi nevoie, pentru a angaja complexul de maşini necesare fabricii proiectate, precum şi specialişti necesari; de asemenea pentru a se informa temeinic despre fabricile de hârtie, spre a da societăţii informaţiile necesare în această privinţă. Acest moment va fi imortalizat pentru istoria românilor de însuşi Bariţiu, în felul următor: „În oct. 1852 un consorţiu de capitalişti şi

[590] Fl. m. c. = florini monedă convenţională sau florini de argint, aceştia având valoare de 2,5 ori mai mare decât fl v. V (florini valută vieneză).

mai ales comercianţi români învoindu-se prin contract ca să înfiinţeze o fabrică mare de hârtie, mecanică, la Zărneşti, adică să-şi încerce odată şi românii norocul în industria mare, au însărcinat pe George Bariţiu cu misiunea de a cerceta în Belgiu, Francia şi Elveţia câteva fabrici de maşini de care pe atunci nu se aflau nicăieri în Austria, a încheia un contract de liferaţiune (livrare), a căuta şi tehnici de a conduce acea fabrică[591]. Dacă fabrica a ajuns la faliment, nu Bariţiu a fost de vină ci împrejurările. Aici se poate aplica proverbul: „nu vremurile sunt sub om, ci bietul om sub vremi".

În calitate de delegat împuternicit al consorţiului care s-a angajat să înfiinţeze fabrica mecanică de hârtie de la Zărneşti, Bariţiu s-a pregătit foarte serios pentru călătoria în Europa de Vest. El a considerat-o de mare răspundere şi de aceea şi-a revizuit cunoştinţele de limba franceză cu ajutorul unui profesor, de la altă persoană a primit informaţii suplimentare despre Elveţia, s-a înarmat cu scrisori de recomandare – lucru obişnuit între comercianţii de atunci – pe care avea să le utilizeze pe larg în timpul călătoriei.

Bariţiu va face o călătorie de serviciu prin Europa de Vest, pentru a achiziţiona o instalaţie industrială şi pentru însuşirea de cât mai multe informaţii cu privire la industria mecanică de hârtie.

În 14 oct. 1852 Bariţiu a pornit din Braşov spre Viena, în Braşov şi-a scos paşaportul pentru ţările străine, iar în 18 oct. a plecat de la Sibiu, după ce a subşternut (depus, înaintat) şi rugămintea (cererea) de concesiune pentru fabrică. În data de 23 oct. a fost la Viena, unde a stat până în 7 noiembrie. Aici s-a consultat cu oameni de specialitate din domeniul industriei de hârtie, a călătorit în oraşele apropiate de Viena: Neusiedl şi Baden, unde s-a convins că în Austria nu există fabricanţi de maşini pentru hârtie şi că în Elveţia sunt mai scumpe decât în Belgia, a plecat în 8 nov. pe la Praga, Dresda, Leipzig, Hanovra, Köln, la Tirlemont în Belgia unde a luat contactul cu Casa I. I. Gilain. De acolo a plecat la Roulemont în Olanda, apoi a revenit la I. I. Gilain, de la care a luat un calcul preliminar, după care a plecat la Bruxelles.

În călătoria sa, Bariţiu a mai fost la Paris, unde a luat alte informaţii despre maşinile de fabricat hârtie, luând cunoştinţă şi cu unele valori culturale ale Parisului, a plecat apoi la Strassburg şi apoi la Basel în Elveţia, de unde a plecat la Zürich, unde a conferit cu nişte fabricanţi de hârtie, luând şi de acolo un calcul preliminariu. De acolo a ieşit în Bavaria, apoi la München; peste trei zile plecă la Nürnberg, Hog, Leipzig, Dresda, Praga, Viena, unde a ajuns în 4 decembrie.

---

[591] *Foi comemorative ...* , p. 35.

În 9 decembrie, scrie Bariţiu, am mers cu d-l Desiré la Gilain, unul din fii fabricantului, la Glognitz-Schlegelbrühl, spre a vedea noua fabrică de hârtie mecanică care costa pe stat 800.000 f. c. m. şi are 28 olande cu 3 maşine continue.

La 13 dec. încheiei contractul pentru maşinărie cu Dn. Gilain şi dădui arvună 9.000 f. c. m."[592].

Delegatul consorţiului comercianţilor români din Braşov, George Bariţiu, nu era un om obişnuit, care să se limiteze la o singură activitate, în acest caz, legată de obiectivele înfiinţării unei fabrici sau a unor sarcini pe care şi le-a asumat. Bariţiu era deja o mare personalitate, o personalitate complexă, cu multiple preocupări teoretice şi practice, era un mare publicist, căutător al adevărurilor ştiinţifice, istorice, politice, artistice; era un observator al realităţilor sociale prezente, un analist activ, care dorea să schimbe stările necorespunzătoare - sociale, legate de insuficientă instrucţie, şi de insuficientă preocupare pentru cultura şi bunăstare a poporului român şi nu numai. Pe Bariţiu îl preocupa mult faptul că popoarele nu sunt egal dezvoltate din punct de vedere economic, cultural ştiinţific, social. Care sunt cauzele subdezvoltării unora şi a dezvoltării altora, de ce nu exista egalitate socială între oameni, între popoare şi naţiuni, iar în cazul când totuşi ele există, ce trebuie făcut pentru ca aceste inegalităţi să dispară sau măcar să se atenueze. Totodată, Bariţiu şi-a dat seama că pentru sarcina pe care şi-a asumat-o ca împuternicit al unei asociaţii de capitalişti, în fond, nu era încă destul de pregătit. Era, în realitate, un deschizător de drumuri pentru românii transilvăneni. Primul mare popas, am văzut din expunerea lui Bariţiu, a fost la Viena unde a stat atât timp cât s-a convins că în Austria „nu se capătă fabricanţii pentru maşini de hârtie, iar în Elveţia sunt, la Escherwiese, dar sunt neasemănat mai scumpe decât în Belgia, unde a luat legătura cu casa d-lui Gilain, care, la rândul lui l-a îndrumat spre Olanda pentru a vedea acolo un model de fabrică de hârtie.

Vedem că în Belgia deşi s-a dus la o adresă precisă, la Gilain, nu a încheiat atunci contractul de livrare. A plecat mai întâi în Olanda, într-o ţară vestită pentru acest gen de fabricat, s-a dus apoi şi la Paris, la firma Turgot şi în Elveţia la două firme. Au urmat noi tratative, cu unul din fiii lui Gilain la Viena şi numai după aceea a semnat contractul.

Peregrinările şi tratativele îndelungate i-au dat posibilitatea să viziteze toate ţările din Europa Centrală, cu opriri mai îndelungate la Viena, Tirlemont, Paris şi Zürich. La Paris a beneficiat de ospitalitatea compatrioţilor care locuiau acolo, care i-au făcut şederea de opt zile cât mai profitabilă cu putinţă.

---

[592] „*Memoriile lui G. Bariţiu ...*", p. 15.

Relatarea călătoriei de afaceri făcută de G. Bariţiu între 14 oct. 1852 şi 20 dec. 1852 ne relevă, printre altele, două lucruri esenţiale: a) ţările central europene, în majoritatea lor, ca şi cele apusene erau deja ţări industrializate, aveau un înalt nivel de dezvoltare economică şi de civilizaţie şi b) ţările din Europa de est, precum şi Transilvania, Ungaria şi principatele române aveau un nivel inferior de dezvoltare economică, însoţit de un slab nivel de dezvoltare şcolară şi sistem educaţional şi cultural. Desigur aceste deosebiri îi erau de mult cunoscute lui Bariţiu, dar încă nu avusese atâta timp pentru a le cunoaşte şi studia pe îndelete, profund şi nemijlocit cum a avut acum în cele 68 de zile cât a durat călătoria sa.

Totodată prin aceeaşi relatare „tehnică" a călătoriei sale, Bariţiu, şi-a dat seama că ţările agrare, slab dezvoltate întâmpinau deja şi vor întâmpina şi în viitor mari piedici în încercările lor de a se dezvolta industrial, din partea ţărilor deja dezvoltate din acest punct de vedere.

Dar pentru istoria poporului român, pentru cultura şi educaţia viitoarelor generaţii, o mai mare importanţă decât relatarea călătoriei în vederea achiziţionării unei fabrici de hârtie, a avut-o şi o va avea şi în viitor acel „Jurnal de călătorie" al lui Bariţiu, tipărit o parte în *„Gazeta Transilvaniei"* şi o parte în *„Foaia pentru minte inimă şi literatură"* la sfârşitul anului 1852 şi începutul anului 1853.

Realităţile constatate şi consemnate în această călătorie îi vor furniza noi materiale, noi argumente şi soluţii lui Bariţiu, în lupta sa pentru progres în general, pentru progresul social-economic şi naţional al românilor transilvăneni în special.

Străbătând Transilvania şi apoi Ungaria, spiritul lui Bariţiu este preocupat încă din secvenţele de drum dintre Braşov şi Sibiu de problemele economice ale regiunii, meditează asupra destinului viitor al românilor din satele de munte ale regiunii, care trăiesc din turmele de oi de pe întreg cuprinsul pământului românesc. Bariţiu îşi dă seama că păstoritul, cu precădere acel dedicat creşterii oilor, este o preocupare unilaterală, slab rentabilă, este o sursă ineficientă de dobândire a mijloacelor economice de trai. Soluţia constă, după el, în trecerea mocanilor la practicarea agriculturii şi a altor activităţi, iar pământul să-l caute în Transilvania pentru a nu ajunge în mâna străinilor. Românii, a susţinut întotdeauna Bariţiu, se vor simţi la ei acasă, siguri pe ei în ţara lor numai când pământul ţării va fi în mâinile lor şi nu-l vor înstrăina. Încă din acea perioadă, el a înţeles posibilitatea necesităţii dezvoltării industriale, care va atrage şi la români o mare parte a populaţiei agrare – nu numai a păstorilor - spre activităţi industriale. Traseul Braşov - Sibiu pe care-l străbătea el în acea călătorie spre Europa industrială, va deveni cu timpul una din regiunile industriale dezvoltate ale României, iar Bariţiu poate fi numit unui din pionierii industrializării româneşti. „Ce mai

râuri limpezi şi repezi acestea ale Ţării Oltului, ce mai fabrice s-ar putea ridica pe acest pământ binecuvântat! Însă neştiinţa şi lenea nu se ocupă de acestea". El, în fond, atrăgea atenţia asupra faptului că forţele dominante din Austria şi Ungaria neglijau forţele potenţiale ale unui progres economic, social şi cultural al Transilvaniei. Neglijarea instrucţiei şi culturii devenise atât de periculoasă, încât la sate se răspândise în multe cazuri alcoolismul, ceea ce ameninţa nu numai mizeria personală ci şi vigoarea biologică a naţiunii.

Neglijarea agriculturii era relevată, după părerea lui Bariţiu şi de desele revărsări ale râurilor, pentru stăvilirea cărora nu se făcuse încă nimic, iar starea drumurilor era şi ea deplorabilă. Aceleaşi cerinţe pentru progres se impuneau atunci, după părerea lui Bariţiu şi Ungariei, care era şi ea în acea perioadă o ţară agrară, slab dezvoltată, ce, ca nivel general de dezvoltare nu se diferenţia de Transilvania. Aceasta având însă avantajul unui sol şi relief mai diferenţiat, zăcăminte, păduri şi peisaje mult mai frumoase decât Ungaria.

Urmărindu-l pe Bariţiu în călătoria sa cu ajutorul *„Jurnalului de călătorie"* vom vedea că el, pe măsură ce va pătrunde tot mai mult în spaţiul Europei de apus, va întâlni oameni, oraşe, forme de organizare socială, fabrici şi alcătuiri specifice acestui gen de activitate, va întâlni moduri noi, superioare, de practicare a agriculturii, forme superioare de organizare a unor instituţii de cultură şi artă, noi construcţii de poduri şi clădiri, realizate temeinic, cu aspect plăcut, va întâlni oameni de diferite grade de cultură, cu comportamente diferenţiate, moduri diferite de a percepe realităţile şi multe altele. Bariţiu va reflecta asupra multora din cele văzute în traseul pe care l-a parcurs, multe din acestea le-ar fi dorit înfăptuite şi în Transilvania chiar în toate ţările române de atunci. Bariţiu se va întoarce din această călătorie mult mai bogat în cunoştinţe practice şi teoretice cu o mai profundă cunoaştere a realităţilor sociale în general, a deosebirilor ce despărţeau ţările bogate de cele sărace, cu dorinţa de a face totul pentru a-i aduce şi pe români la nivelul popoarelor dezvoltate.

Înainte de a face cunoştinţă cu conţinutul „Jurnalului de călătorie", doresc să precizez un lucru: consider acest jurnal nu o schiţă literară, nu jurnal propriu-zis de călătorie, nici un jurnal care doar consemnează nişte peisaje naturale, aspecte şi alcătuiri edilitare ale unor oraşe, ale unor realizări tehnice, fabrici, căi ferate, nici doar puncte de vedere proprii cu privire la aspectele vieţii în general, a celei sociale în special etc. etc. Nu este un jurnal de curiozităţi, cu care vrea să impresioneze pe cineva.

Este, după părerea noastră, o sinteză a unor aspecte care pune în faţa poporului român un tablou, o schiţă a realităţilor existente într-o parte a Europei, unde oamenii ajunseră la un anumit grad de existenţă, la un grad de

comportament civilizat, la un anumit grad de democraţie, de coexistenţă civilizată între indivizi, la un anumit grad de cunoaştere şi instrucţie şcolară, de cunoaştere a naturii şi de a-i smulge cu înaltă pricepere bogăţiile pe care le producea, pentru a fi puse la dispoziţia societăţii omeneşti.

Folosindu-se de această schiţă, tablou, sinteză, nu are importanţă cum o numim, românii ar fi avut avantajul să conceapă un model, un plan al unui nou viitor, care să-i ridice pe o nouă treaptă. Restul vieţii lui Bariţiu, vom vedea în continuare, a fost închinată educaţiei şi mobilizării românilor pentru aşezarea lor alături de popoarele a căror organizare şi sinteză le-a prezentat în *„Jurnalul de călătorie din 1852.* De data aceasta nu a mai fost un izolat, aşa cum a fost înainte de 1848. Reprezenta o asociaţie de capitalişti, înscriindu-se în fluxul unor mari schimbări sociale.

Să prezentăm pe scurt şi sintetic, învăţămintele pe care le deducem din *Jurnalul de călătorie din 1852* a lui Bariţiu.

Jurnalul are forma unor scrisori adresate redactorului foilor braşovene, compuse de ziaristul român chiar în timpul călătoriei. El cuprinde numeroase impresii, care sunt însă şi comentate, interpretate, însoţite însă de puncte de vedere personale, de ceea ce ar trebui să facă şi românii în viitor, de felul cum va trebui să arate ţara cu peisajele sale naturale şi citadine etc.

Prima scrisoare este publicată în „Gazeta Transilvaniei" din 1 nov. 1852. este datată din 21.X.1852. Bariţiu îi mărturiseşte redactorului că deşi promisese că în această călătorie îi va trimite nişte însemnări, simţea totuşi o repulsie, o greaţă faţă de condei. Se gândea că-l va lăsa din mână pentru totdeauna. Dar frumuseţea şi pitorescul ţinuturilor, văilor şi munţilor, şesurilor şi dealurilor, satele şi cetăţile, minunatele datine şi portul popular, capriciile, aventurile călătoriei, îmbrăţişarea amicilor lui din Sibiu, capitala ţării, pe care nu-i mai văzuse din timpul revoluţiei ş. a. l-au electrizat în aşa măsură încât a pus mâna din nou pe condei pentru a-i trimite măcar câteva însemnări redactorului lui A. Mureşanu. Le dă dreptate celor care au spus că, este suficient ca cineva să treacă frontiera în Transilvania şi să recunoască faptul că această ţară este într-adevăr o ţară frumoasă, are văi şi dealuri minunate şi că aceste frumuseţi încântă ochii călătorului de dimineaţa până seara, încontinuu.

Şi dacă asupra călătorului străin toate frumuseţile naturii Transilvaniei produc o asemenea impresie fermecându-l, asupra sa să nu facă nici o impresie, el să rămână indiferent la aceste minunate peisaje ale ţării? Nu este indiferent, recunoaşte Bariţiu. Dar a trecut vremea romantismului tinereţii, când privind la marea frumuseţe de pe Belvedere din Braşov sau frumuseţile Predealului, condeiul său „să vadă toată patria învestită în veşminte de flori, în veşminte adevărat pitoreşti, precum este portul românilor mai în toate ţinuturile şi plaiurile. Este un şir de ani de când au

dispărut acele visuri. Iluziunea cu încetul făcu loc realității. În mijlocul realităților naturii se desfășură înaintea ochilor un șir neîntrerupt de mizerii și amărăciuni. Spiritului dezamăgit nu-i mai rămăsese decât a se ocupa cu aceasta, pentru că ele îl întâmpină ziua și noaptea, îl însoțiau la culcare și la sculare, îl însoțiau mai întotdeauna în mijlocul lucrurilor câte îi pregătea acele puține inimi fragede care-l iubiau"[593].

Cea de a II-a scrisoare s-a tipărit în același număr al *Gazetei* în care a apărut și prima.

După ce „carul poștei – ieșit din ținutul romantic al Brașovului și a intrat într-un nou ținut, mai puțin frumos, unde natura era presărată cu sate în care locuiau oameni săraci, starea de spirit al călătorului nostru s-a schimbat radical.

Erau satele locuite de ciobanii români, adică economii de vite cornute și copitoase pe care le păsteau pe „întinsele șesuri și pe mănoasele văi și munți din țările vecine[594]: Moldova și Țara Românească". Spirit neobosit, obișnuit să judece și să aprecieze tot ce-l înconjura în funcție de condițiile asigurate speței umane, Barițiu își pune imediat întrebări cu privire la viitorul oamenilor ce trăiau în acele sate, pe care-i numește „locuitori de două și de trei țări". Barițiu prevedea, că în țările românești vor interveni mari schimbări în structurile economice și sociale. În cel mult 30 de ani, locuitorii din Principate se vor înmulți foarte mult, iar proprietarii marilor moșii își vor moderniza procesele agricole, vor obține producție mai multă cu un număr redus de lucrători agricoli, o parte a acestei populații se va muta la oraș, deschiderea noilor căi fluviale și maritime la care erau tot mai conectate Țările Române, va spori cererea de cereale a unor țări de peste mări. Moșierii nu vor mai lăsa terenuri agricole pentru păsunile ardelenilor ce pendulau peste munți. În aceste sate trăiau, după aprecierea lui Barițiu, peste 20.000 de locuitori, iar păsunile lor de peste munți se micșorau an de an. Și până la acea dată o mulțime de familii ajunseseră la sapă de lemn și părăsiseră localitățile, mutându-se în celelalte două țări românești. Nu exista duminică – scria Barițiu – „în care să nu se publice vânzarea cu toba a mai multor case". Dar soluția, nu consta în emigrarea din Transilvania a românilor. El propune ca „Săcelenilor, Brănenilor, Tohănenilor (care în 60 de ani se îndoiră la număr), cum și Bretcanilor și celorlalți economi de oi, care neapărat vor fi constrânși mâine, poimâine a se apuca de agricultură cu tot adinsul" și ar cultiva pământul cu folos înzecit mai mare decât șvabii lui Roth, care de frica lucrului celui greu sau părăsiseră Ardealul sau se traseră

[593] Vezi: Olimpiu Boitoș, *Întâiele călătorii în apus ale lui George Barițiu*, Sighișoara, 1947, p. 50.
[594] *Ibidem*, p. 51.

pe la cetăți, unde trăiesc cu muncă mai uşoară decât este a țăranilor agricultori[595]. Bariţiu are în vedere o călătorie de propagandă a lui Ludwig Roth (1796-1849) în Germania în urma căreia au imigrat 307 familii şvăbeşti în Transilvania.

Cea de a III-a scrisoare din lotul celor trimise de Bariţiu din călătoria făcută în vestul Europei, în toamna anului 1852, a apărut în „Gazeta Transilvaniei" cu data de 5 noiembrie 1852.

Până să repare o mică defecţiune la carul poştei în 13 sau 14 oct. (dată incertă la Bariţiu) proaspătul fabricant şi-a petrecut seara împreună cu un ofiţer la „ospătăria lui Brukenthal, unde se mănâncă scump ca în Viena şi se bea vin totdeauna rău, încât unii oaspeţi provocară pe ospătăreasă ca să trimită după vin la alt birt, care, se şi întâmplă"[596]. Constată că în general economii români cu cât sunt mai avuţi, cu atât mai mult îşi bat joc de alesele produse ale patriei noastre. Explicaţia lui Bariţiu este simplă. Păstrarea monopolului asupra vânzării vinului şi a altor băuturi alcoolice menţine preţul ridicat, dezinteresul cu privire la calitate şi altele. „Turcii, cărora nu le este iertat a bea vin, îl grijesc mult mai bine decât noi, pentru că ei respectă pe cumpărători şi omenia proprie. Ei fac specule cu vinul dar specule oneste"[597].

Bariţiu constată cu regret că în „Ţara Oltului" s-au vândut vinarsăriile, că „poporul s-a dedat la beţie cu vinars", adeseori bogaţii le propun să vină la ei să le muncească şi vor primi în schimb o anumită cantitate de rachiu, că alături de popor, beau în cârciumă şi preoţii lor. Vinarsul, scrie Bariţiu, *este şi va rămâne otravă,* care nu strică numai pe beţiv, ci şi sămânţa generatoare dintrînsul. Deci atacă naţiunea şi din punct de vedere biologic, o poate duce la degenerare şi apoi dispariţie. S-a constatat, explica transilvăneanul nostru, că în anii bogaţi în recolte de prune şi de secară şi în care deci s-a fiert şi mult vinars „pruncii care se zămisliră în acei ani ieşiră nişte hăbăuci, nătărăi, grei la cap, mai în scurt, nişte făpturi în a căror fizionomie era zugrăvită beţia şi stupiditatea hărăzită sau de la amândoi, sau măcar de la unul din părinţi. Este adică un adevăr sprijinit de fiziologi că nu numai organismul fizic, ci şi dispoziciunea spirituală a părinţilor are hotărâtoare înrâurinţă asupra embrionului omenesc"[598].

Criticându-i pe cei ce-şi investeau capitaluri în achiziţionarea de instalaţii pentru fabricarea vinarsului şi a altor produse otrăvitoare periculoase pentru sănătatea oamenilor, Bariţiu scria că, mai bine le-ar

---

[595] Ibidem.
[596] *Ibidem*, p. 52.
[597] *Ibidem.*
[598] *Ibidem.*

investi în achiziționarea unor instalații cu care să fabrice produse sănătoase pentru corpul uman, păstrând vitalitatea poporului român și că ar fi niște investiții și specule mai oneste. Referindu-se la posibilitățile existente în locurile prin care a trecut până la Sibiu, el nota: „Ce mai râuri limpezi și repezi acestea ale Țării Oltului, ce mai fabrice s-ar putea ridica pe acest pământ binecuvântat! Însă neștiința și lenea nu se ocupă cu de acestea"[599]. Barițiu a sesizat bine potențialul industrial al locurilor pe unde a trecut în Transilvania, atât din punctul de vedere al forței de muncă existente, al materiilor prime și al energiei. A sesizat însă și faptul că existau și proprietari de altă naționalitate care posedau pământuri dar nu-l dădeau să-l lucreze în parte „hoțului de român", mai bine îl lăsau nelucrat, nefructificat.

În aceeași scrisoare, Barițiu dădea cititorilor „Gazetei Transilvaniei" și unele explicații de ce aspectul caselor din ținutul Făgărașului era neplăcut; casele erau făcute din lemn, mărunte, acoperite cu paie, sate mici etc. „De ce ? se întrebau și străinii". „Pentru că în Transilvania sistemul feudal nu a cunoscut proprietate, prin urmare nici țăranul a fost vreodată nebun ca să clădească casă de piatră pe o moșie de a cărei proprietate el nu este asigurat niciodată"[600]. Posesorii feudali nu erau nici ei interesați ca țăranii să aibă case solide, mari, sănătoase. Nu voiau ca țăranii să prindă rădăcini „afunde în pământul al cărui sân cuprinde osemintele strămbunilor săi din sămânță în sămânță, în curs de mii de ani"[601]. Conform legilor feudale ale Ungariei, iobagii români puteau fi alungați oricând, goniți din localitățile lor. Sărăcia, în care îi țineau „domnii" feudali era și ea o cauză importantă că țăranii români iobagi nu puteau să-și construiască locuințe mari și trainice.

Cea de a patra scrisoare a fost publicată în *Gazeta Transilvaniei* în 25 oct. n./1852.

Scrisoarea descrie mai întâi neajunsurile organizării călătoriilor între Sibiu și între granița cu Ungaria. În loc să plece la ora 6 dimineața au plecat la ora 8 dimineața. În alte țări asemenea întârzieri se pedepsesc foarte aspru. La ardeleni, notează Barițiu, nu este suficient de dezvoltat spiritul de întreprinzător. În prima seară în loc să ajungă la Sas Sebeș, au rămas la Orăștie, undeva pe drum au fost trântiți și într-un șanț. Ajunși în Ungaria li s-a rupt osia din față, apoi se sparse și roata de la spate. Au plecat mai departe în două care țărănești, apoi au fost transferați în unul mai mare, în care au încăput 6 călători de mai multe naționalități. Prinzându-i noaptea pe drum, cei șase au fost nevoiți să aprindă un foc, la lumina și căldura căruia au început discuțiile politice.

---

[599] *Ibidem*, p. 53.
[600] *Ibidem*, p. 54.
[601] *Ibidem*.

Unul din călători le-a povestit celorlalți despre abuzurile pe care le făceau instituțiile de stat înainte de 1848. Unul din călători le-a dat un exemplu din „cutare an, când într-un oarecare comitat se puseră în socoteala visteriei 22 de poduri ca făcute cu speze de 63 mii f. m. c., când într-adevăr nici unul din acelea nu se afla în ființă, deși se conputaseră și cei 8 cr. m. c. meniți pe seama oamenilor din comitat pentru lucru la drum, care iarăși nu primiseră nici un creițar"[602].

Admirând frumusețile Transilvaniei, Bariţiu în popasurile sale sau când este obligat de conformația și starea drumurilor să meargă pe jos, intră în discuție cu oamenii, întrebându-i de starea socială și materială înainte de revoluția de la 1848 și după aceasta. De la unii află că după ce au scăpat de iobăgie „trăiesc și mai bine și mai rău".

La întrebarea directă: n-ați scăpat de iobăgie? Răspunsul a fost – Ba mulțam lui D-zeu, de acea boală rea am scăpat; dar vezi D-ta mai sunt și alte nevoi, că „răsmerița" au adus multe rele pe capul nostru, unii au venit și ne-au luat tot, unii ne-au plătit, alții le-au promis că „le vor plăti mai târziu", alții niciodată. După 1848, Mureșul le luase toată osteneala multor transilvăneni.

La întrebarea: dacă au școli, mulți români răspundeau „că au și nu prea", iar în școli se cânta foarte frumos, dar pe ungurește și nemțește, deoarece românii încă nu aveau școli suficiente. Sunt doar câteva constatări ale lui Bariţiu înainte de a trece granița în Ungaria.

Ajunși la Arad în cap de noapte pe la 4 dim. au „mânecat" cu niște cai bătuți și obosiți, care până la satul vecin Tornia și steteră". Și-au luat cai sătești până în stațiune, în *ciarda* (cârciumă, han de la Tompa. „Car iute ca melcul".

Scrisoarea a V-a datată 26 oct.n./1852 a apărut în „Gazeta Transilvaniei" nr.12/1852. După trecerea din Transilvania în Ungaria au ajuns „însoțiți de friculița lotrilor de drumuri, pe care apoi conducătorul și un proprietar ungur ne-o explicară și mai bine după ce scăpaserăm peste pustă. Conductorul luase în noaptea aceea clopotele de la cai până la Stăvrița de la Arpad (voievod al ungurilor în epoca năvălirilor în Europa Centrală), ori Svatopluc (Principe al Moraviei sec. al IX-lea) cam prea ascultă cu urechi agere la sunetul clopoțeilor, care în cap de noapte se aud prea departe și conduc în urma acelor călători proști și neodihniți care nu putură ședea în vetrele lor, ci porniră cale depărtată peste deșertul Ungariei"[603], căzând pradă lotrilor din pusta ungară. Bariţiu explică în continuare că drumurile Ungariei nu erau sigure, iar unii atribuiau acest fenomen faptului că populația acestei

[602] *Ibidem*, p. 56.
[603] *Ibidem*, pp. 58-59.

ţări era rară, iar lotrii (bandiţii) se puteau strecura nevăzuţi peste un hotar la altul. Dar bandiţi erau şi în Italia, unde populaţia era deasă, erau bandiţi şi în alte ţări ale Europei civilizate, erau şi în ţările arabe. Indiferent în ce ţară se găseau tot tăietori de „pungi şi buzunare, tăietori încă şi de gât rămâneau, adică făceau aceeaşi „ispravă".

Prima localitate mai însemnată întâlnită în Ungaria, a fost Solnoc. Acesta este descris de Bariţiu ca fiind un oraş urât, plin de tine şi noroaie „care aduc fiori tuturor călătorilor". Văzând neglijenţa ce domnea în Solnoc, Bariţiu şi-a pus imediat întrebarea: „Ce a făcut această Ungarie mare şi bogată în curs de 800 de ani, de nu-şi aşternu nici măcar un drum peste acele şesuri întinse? I-au lipsit materialele? Nu e adevărat; pentru că râurile ei cele mari vin şi curg din ţinuturile muntoase, unde ea are prisosinţă de piatră, lemne, fier ş.c.l."

Totuşi, recunoaşte Bariţiu, faptul că linia ferată a ajuns şi la Solnoc, strada cea mare a fost aşternută cu piatră cubică până ce dă la podul peste Tisa. Bariţiu a ţinut şi aici să remarce, că întemeierea căilor ferate reprezintă un factor de progres. Acest progres va contribui şi la curăţarea numitelor ospătării de murdăriile şi putorile lor cele rămase, cum am zice, cu drept de moştenire. Aici trebuie să însemnăm, atrage atenţia Bariţiu, că ospătarii care „se alipesc cu atâta constantă de dreptul curaţiei nu sunt pământeni, ei sunt străini de altă limbă, care airea oriunde ar şti păzi altă curăţenie, iar în Ungaria, netemându-se de concurenţă, îşi bat joc de nasul şi toate organele călătorilor. Închipuiţi-vă – continuă călătorul român – o casă simplă lungăreaţă, cu câteva odăi către uliţă, cu o galerie veche de scânduri; în odăi şi în galerii mese aşternute, unde stau şi mănâncă oaspeţii, pe lângă galerie pe din afară aruncate lăturile, gunoaiele, mai în scurt toate putorile şi spurcăciunile, câte pot ieşi de la un birt"[604]; şi acesta, adăugă Bariţiu, era din toate birturile rele, cel mai bun din tot Solnoc-ul.

Cea de a VI-a scrisoare datată 27 oct./1852 s-a tipărit tot în nr. Din 12 nov./ 1852 al *„Gazetei Transilvaniei"* Bariţiu relatează că a ajuns la Pesta „pe drumul ferecat" în 22 oct. n. şi a tras în ospel la „Regina Angliei". Comparativ cu alte mai multe foarte mari şi frumoase".

Înainte de plecarea trenului spre Viena s-a dus să viziteze spre a privi şi a se minuna „de capul de operă al Ungariei, de acel triumf al măiestriei şi al ştiinţei omeneşti; ... adică podul de lanţuri peste Dunăre"[605].

Dar lăudând „podul de lanţuri peste Dunăre", Bariţiu atrage atenţia, că Ungaria a realizat o asemenea operă tehnică de înaltă complexitate în condiţiile în care în această ţară nu se promovează ştiinţele practice, care

[604] *Ibidem*, p. 60.
[605] *Ibidem*, p. 61.

aduc un folos real omenirii. În Ungaria ca şi în Transilvania, explica Bariţiu, elevii îşi pierd timpul cu teorii seci şi sterpe, cu visuri deşarte. Şcolile Ungariei şi ale Transilvaniei nu produseseră până la acea vreme (1852) „măcar un arhitect genial, care să cuteze a lua asupra – şi clădirea unui asemenea pod, un inginer care să aibă ştiinţa de a face planuri de importanţă mai mare, cum drumuri de fier ş.a. ca acestea, mehanici care să ia asupra-şi lucrarea şi gătirea de maşinării mai complicate"[606]

Ungurii din Ungaria şi românii din Transilvania erau obligaţi, în asemenea situaţie ca pentru orice clădire măiastră clădită în aceste două ţări să aducă câte un bărbat genial din Anglia, Franţa, Belgia, Olanda. Constructorul „podului cu lanţuri" era şi el un englez. Acest lucru îi costa mult pe români şi pe unguri. Numai cu teologia şi filozofia nici Ungaria şi nici Transilvania nu vor putea merge înainte.

Scrisoarea nr. VII, este publicată în *Gazeta Transilvaniei* din 17 dec./1852, este nedatată, dar în scrisoarea X, Bariţiu revine şi spune că scrisoarea aceasta a fost redactată la München în ziua de 2 dec./1852.

În această scrisoare, Bariţiu precizează că, întrucât Viena este pentru români unul din cele mai bine cunoscute oraşe de origine germană, el nu-l va mai descrie pentru români. „Eu – mărturisea el – numai pentru aceia care au trebuinţă de a se informa şi a-şi lăţi cunoştinţele de lume, fără ca să aibă mod şi mijloace de a ieşi mai departe din patria lor. Deci scopul meu unic a fost astă dată ca să alătur şi să trag paralele între ţări, cetăţi, naţiuni, caractere, graduri de moralitate, de ştiinţă şi industrie, sau într-un cuvânt de cultură, pentru ca icoanele să-şi capete cuvenita culoare, lumină şi umbra"[607].

Bariţiu era un călător, care observa totul – când era vorba de aşezări umane, mai ales din cele mari, cu istorii relevante, organizări şi aspecte diferite, populaţii mai întreprinzătoare sau mai puţin întreprinzătoare, instituţii şi trepte de cultură şi civilizaţie, cu comerţ mai extins sau mai puţin extins peste mări şi ţări, industrie dezvoltată sau mai puţin dezvoltată şi multe altele. Ca publicist, el se străduia să găsească puncte de legătură între oameni ce trăiau în condiţii diferite, ce depindeau unii de alţii şi-şi puteau organiza viaţa mai bine prin legături comerciale, culturale, de colaborări ştiinţifice, de schimburi de activităţi cât mai diferite şi diversificate. Publicistul ardelean, într-un fel, era un ambasador al păcii ce încerca să strângă legăturile între două civilizaţii de grade diferite: estul Europei slab dezvoltat din punctul de vedere economic, industrial, comercial, agrar, cultural, instituţional şi apusul şi nordul european deja bine ordonat din punctul de vedere al activităţilor umane amintite mai sus, la care se adăugau

[606] *Ibidem, p.61.*
[607] *Ibidem*, p. 63.

multe altele, care în Europa estică nici nu existau sau erau doar pe cale de a se înființa.

Pentru o prezentare mai largă a locurilor vizitate a ales Münchenul, considerându-l un oraș cu o istorie mai relevantă din punctul de vedere al evoluției unei noi civilizații, bazată pe alte criterii decât cele ale vechiului feudalism și al noii civilizații, un oraș care a suferit mari transformări cu evoluții pozitive și negative, care s-a înființat în urma unei întâmplări istorice banale de la mijlocul veacului al 10-lea, întâmplări care se succedau destul de des în acel veac și în veacurile anterioare ca în cele care i-au urmat.

Stabiliți de curând în Europa, pe la mijlocul veacului al 10-lea, ungurii au întreprins una din obișnuitele lor incursiuni în Germania: câțiva călugări benedictini își aflară scăparea de sabia hunică într-o insuliță deșartă și nisipoasă în mijlocul râului Isar. Așezați acolo, călugării au cultivat locul pentru a obține hrană. „O mănăstire se ridică pe această insulă" ne informează scurt Bariției. În jurul acesteia s-au așezat apoi mulți mireni pentru a-și afla scăparea în jurul bisericuței acelor călugări: localitatea devine din ce în ce mai prosperă. În veacul al 11-lea și al 12-lea hrisoave latine numeau acel adăpost *Monachium et Munichen,* care crescuse la mărimea unui sat mărișor. În anul 1258 Ludovic Șever își așează reședința la Munichen și de atunci acel loc intră în rangul celorlalte cetăți germane, devenind cu timpul unul din cele mai însemnate orașe germane.

Orașul timp de 700 de ani, relatează Bariției, nu a avut o existență liniștită: incendii, cutremure, războaie civile și străine, furtuni, inundații și chiar „anatemele popilor au lovit *Münchenul* de peste 60 de ani, amenințându-l cu pieirea totală. Și totuși – ne comunică admirativ Bariției, „acea cetate numără astăzi 4.200 case mai tot cu 2 până în 5 caturi și 100.000 locuitori, afară de ostășime și străini, care deși supt o climă cevaș aspră totuși sănătoasă trăiesc mai bine și mai ieftin decât în oricare altă cetate din câte avui ocaziune a cunoaște"[608].

Superioritatea Münchenului asupra tuturor celorlalte orașe germane, explica Bariției, i-o dă multitudinea așezămintelor și a monumentelor nu numai în raport cu numărul locuitorilor săi ci și cu a locuitorilor întregii Bavarii, a cărei reședință a și devenit.

Münchenul era deja un oraș tolerant; dovada fiind diversitatea de biserici: 22 catolice, 1 protestantă și o sinagogă, în proporțiune cu populația. În București, face Bariției o comparație, la 110.000 se aflau la acea dată 110 biserici.

La muzeul reședinței regelui Bavariei, a admirat „o sumă de rarități și produse minunate de ale celor mai renumiți artiști în arhitectură, sculptură,

[608] *Ibidem*, p. 64.

pictură ş.c.l." Erau acolo reprezentante toate meseriile şi artele omeneşti, adică tot ceeace a putut produce talentul şi geniul omenesc „mai deplinit, mai frumos şi mai excelent".

„În vistieria regească – ne informează vizitatorul Bariţiu – se vede un *briliant* albastru de 36 carate greu, tot acolo S. Georgie călare turnat din aur, iar calul din ahat.

Dacă operele de artă i-au provocat admiraţia lui Bariţiu, realizările în domeniul culturii, ştiinţei şi ale multor instituţii i-au provocat pe lângă admiraţie şi respectul faţă de modul cum au fost create, dar şi pentru felul cum ştiu bavarezii să respecte şi memoria celor care le-au creat sau a celor care s-au jertfit pentru comunitatea lor.

De la ghidul care l-a purtat prin oraş a aflat Bariţiu că în München erau în anul 1852 un teatru al curţii, iar municipiul avea cinci teatre mari ca şi Viena, mormintele împăraţilor, ale regilor, ducilor şi marilor artişti erau şi ele adevărate opere de artă, la fel ca a generalilor şi a celor 30.000 bavarezi căzuţi în anul 1812. Om de înaltă spiritualitate, care şi-a închinat întreaga viaţă răspândirii culturii şi ştiinţelor în rândul poporului român, nu putea să treacă cu vederea realizările deosebite ale Münchenului în domeniul instituţional al învăţământului şi cercetării ştiinţifice. Münchenul avea o Academie de ştiinţe care era fondată încă din a. 1759; instrumentele ei fizice erau adunate în 6 săli. „Cabinetele de naturale, de petrefapte, de numismatică, de colecţiuni geognostice şi botanice, laboratorul botanic şi altul chimic, turn astronomic ş. a. invită şi pe leneşi la lucru, scria Bariţiu. Bibliotecile cu fondul lor de cărţi i-au stârnit şi ele admiraţia lui Bariţiu. Ne informează că Biblioteca statului, cuprindea şi ea 400 mii de tomuri (multe cărţi erau compuse din 6-20 tomuri), vreo mie de incunabile, 22 mii de manuscrise în cinci limbi, din care 14 mii în latină.

Reţeaua învăţământului superior era şi ea deosebit de dezvoltată, cuprindea o Universitate fondată în 1826, cu o bibliotecă de 160 mii volume, un Seminar filologic, academie de arte, conservator, „mai în scurt tot ce vrei – conchide Bariţiu – să ai de îndemână şi aproape a te cultiva".

Dar toate acestea, atrage atenţia omul de ştiinţă român, reprezentau numai o faţă a Münchenului. El ne prezintă foarte succint şi cealaltă faţă a frumosului şi bogatului oraş. Această a doua faţă a localităţii era industria şi fabricile: „Vrei să vezi industrie şi fabrici împrejur de München?" – punea întrebarea George Bariţiu, la care răspundea: „Câştigă-ţi recomandăciuni bune şi te poţi sătura de văzut"[609].

Dar prin prezentarea stadiului înalt al culturii, învăţământului, cercetării, frumoaselor edificii ale oraşului şi al gradului înalt de

[609] *Ibidem*, p. 66.

industrializare, Münchenul nu-şi epuiza posibilităţile de a fi atractiv pentru un călător din insuficientul dezvoltat colţ al răsăritului Europei.

Münchenul era înconjurat de locuri frumoase, pe care oamenii le-au aranjat pentru petrecerea plăcută a timpului liber. Pentru a ajunge la acestea puteai alege între drumul de fier şi birjele ieftine, dar ceea ce te va frapa mai mult va fi că în ospătării, în cafenele şi tractire (hoteluri) în loc de chelari te vor servi chelărese tinere şi iuţi. Şi încă o surpriză ne mai comunică Bariţiu: „cu preţul cu care în Viena prânzeşti, în München vei prânzi şi vei cina"[610]. Deci oraşul era şi un oraş în care se trăia şi mai ieftin decât în alte mari oraşe ale Europei.

Cea de a VIII-a scrisoare este datată 2 dec. 1852 şi este publicată în „Gazeta Transilvaniei" din 23 dec. 1852 Bariţiu va spune în scrisoarea nr. 10 că scrisoarea a VIII a fost compusă în 4 decembrie, parte la Lipsca şi restul la Drezda. În deplasările dintre oraşe, spre Lipsca (Leipzig), Bariţiu laudă viteza trenurilor: „oamenii nu mai merg, ci zboară", scria el admirativ. Se găsea pentru a doua oară în acest oraş. Mai trecuse pe aici, la ducere în 10 noiembrie. Admiră poziţia favorabilă a Lipscăi „Aşezată aproximativ în mijlocul Saxoniei şi cam în Centrul Germaniei pe un şes nicidecum monoton, se pare a fi menită ca să fie şi în viitor centrul comerţului german, căutat nu numai de apuseni, ci şi de răsăriteni, martore să-mi fie la aceasta toate cucoanele răsăritene din ţările turceşti şi toţi răsăritenii europeniţi, care până ieri, alaltăieri abia mai cunoşteau altceva afară de marfă de Lipsia"[611].

Dintre toate ramurile negoţului, comerţul cu cărţi era cea mai importantă ramură a oraşului Lipsca. Existau 140 de librării în acest oraş, „unele mai înavuţite decât altele". Aceasta în timp ce în Viena existau doar 30 librării, în Praga şi Pesta doar câte 8. În Germania mai existau şi alte oraşe în care se găseau 50 până la 100 librarii. Faptul că în Germania se găseau mai multe mijloace de cultură, ne explică Bariţiu în această scrisoare, ea a primit şi epitetul de *Germania Docta.*

Bariţiu îşi va continua scrisoarea aceasta în aceeaşi zi, în altă localitate şi anume în Dresda: „Seara la 6½ ore. Dresda este o capitală liniştită, cu 90.000 locuitori, cu 20.000 mai mult decât Lipsca. Dar în acest al doilea oraş este multă mişcare, multă viaţă, mult zgomot, alergătură, ceva asemănător vieţii şi activităţilor Parisului. Dresda este un oraş ce are a fi aristocratic, unde până şi chelnării şi chelnăriţele au această alură, totul fiind de bon-ton aristocratic. Dar toate acestea nu o fac respingătoare, ci dimpotrivă. Acum se dumireşte Bariţiu – care este cauza de petrec în Dresda atâtea familii mari şi străine cu anii întregi. Saxonii aceştia au peste tot un

[610] *Ibidem.*
[611] *Ibidem*, p. 67.

caracter plăcut şi foarte prevenitoriu către oricare străin, cu care te îndatorează foarte mult"[612].

Dar o întâmplare petrecută înainte de a-şi continua călătoria cu trenul l-a uluit pur şi simplu pe compatriotul nostru. Iată ce ne povesteşte el însuşi: „Un saxon la apropierea minutelor de pornire veni înadins, mă căută şi mă conduse până la vagonul în care eram să petrec alergând toată noaptea până la Praga.

- „Cale bună, domnule!"
- „M-ai îndatorat prea mult, Domnul meu!"
- „Noi aşa ştim în Ţara noastră"[613].

Dar ceea ce l-a uimit şi mai mult pe G. Bariţiu a fost şi gradul de toleranţă religioasă din Saxonia. Ei erau deosebit de mulţumiţi de regele lor, care iubea foarte mult pacea, liniştea şi buna înţelegere, iar ceea ce îi bucura cel mai mult era faptul că ei fiind protestanţi şi regele catolic, „acesta nu numai că nu se amestecă în treburile lor religioase, ci încă-i apără în acea privinţă"[614].

Nu uită Bariţiu să noteze că Saxonia are o industrie foarte dezvoltată, înfloritoare, cu numeroase fabrici despre care, din păcate, timpul fizic nu-i mai ajunge să relateze. De fapt, tema industriei şi a industrializării pentru români, va deveni una din temele principale ale scrisului lui Bariţiu în anii 1852-1860.

Scrisoarea nr. IX datată tot în Dresda, 4 dec.1862 va fi publicată în *„Gazeta Transilvaniei"* din 27 dec. 1852.

Bariţiu povesteşte în această scrisoare drumul său pe căile ferate ale Germaniei de la Dresda la Praga între 4 dec. 1852 seara până în dimineaţa de 5 dec. la Praga. Din descrierea acestui fragment de călătorie, se poate vedea că în acea etapă a dezvoltării social-economice a românilor, o călătorie reprezenta o adevărată aventură şi ridica o seamă de probleme chiar şi pentru un călător versat, obişnuit cu călătoriile lungi şi de durată.

Mai întâi Bariţiu ne face o scurtă descriere a reţelelor de cale ferată, care deja în acel an, 1852, străbăteau această ţară în lung şi în lat, făcând legătura cu reţelele de căi ferate ale altor ţări europene. „Germania, ne relatează Bariţiu, e tăiată astăzi în direcţiune către Elveţia, Franţa şi Belgia cu trei linii principale de drum ferecat, una mai lungă decât alta, care însă toate ies din Lipsia ca dintr-un punct de întâlnire; una trece peste Saxonia şi Bavaria şi când va fi pe deplin gata (peste un an) – va da drept în Badense (Lacul Constanţa) la Elveţia; alta iese mai prin mijloc peste Weimar Gotha,

---

[612] *Ibidem*, p. 68.
[613] *Ibidem.*
[614] *Ibidem.*

la Francfurt, Mainz şi Wiesbaden, Rin; iar a treia merge mai departe spre nord-vest făcând mai un semicerc larg până la Colonia. „Eu, precizează Bariţiu, mi-am ales-o pe aceasta ca una care singură este gata până acum şi stă în comunicăciune nicăieri întrecurmată până la frontiera belgiană ..."[615]. Pentru a le crea o imagine cititorilor care locuiesc în ţări mai puţin dezvoltate, ce lucru uimitor şi complicat este drumul de fier, Bariţiu le prezintă activitatea unui nod de cale ferată din Magdeburg, unde se întâlnesc patru drumuri ferate de la Berlin, Hamburg, Hanovra şi Leipzig. Să vezi, scria el, schimbându-se trăsurile (vagoanele de persoane) şi locomotivele pentru câteva sute de călători, care într-o parte care în alta, să ştii că cufărul tău îţi era trimis prin sminteala expeditorilor încă din Lipsca înaintea ta D-zeu ştie unde şi poate să ajungă la o cu totul altă destinaţie, să ajungă la Hamburg în loc de Belgia este total neplăcut. Nu rare ori se întâmplă şi lucruri mai neplăcute: primeşti informaţii greşite şi te îndrepţi cu trenul în cu totul altă direcţie decât cea dorită.

Pasagerii cu care călătorea de obicei Bariţiu, erau o sursă foarte bogată de informaţii despre starea social-economică a populaţiei din diferite regiuni ale Europei, cu privire la comportamentul uman din diferite ţări, sau cu privire la modul cum poţi să te îmbogăţeşti peste noapte, ori să te trezeşti în stare de faliment ş. a. Din descrierile lui Bariţiu, deducem că în acea perioadă majoritatea călătorilor pe distanţe lungi erau oameni de afaceri. Era şi el în acel moment, unul dintre aceştia, e drept un om de afaceri sărac, care-şi drămuia banii tot timpul şi aşa o va face până la sfârşitul vieţii cu banii de buzunar.

Cea de a X-a scrisoare datată Praga 5 dec. va fi publicată în *„Gazeta Transilvaniei"* din 31 dec. 1852.

În prima parte a scrisorii, Bariţiu relatează constatarea sa, surprinzătoare pentru el, că nemţii deşi vorbesc peste tot aceeaşi limbă, totuşi vorbesc o limbă împestriţată cu mii de provincialisme. Dar în acelaşi timp în mai multe ţări ale Germaniei sunt foarte corciţi după sânge. Nemţii din partea munteană a Saxoniei şi din o mare parte a Prusiei sunt prea amestecaţi cu sânge de slavi; în unele ţinuturi de jos ale Bavariei amestecul cu anticele colonii romane e învederat, în Austria se întâlnesc multe localităţi slave sau neamţo-slavice, în multe oraşe şi sate unde se vorbeşte limba germană fizionomiile oamenilor vădesc orice alt soi de oameni numai nemţi nu. „Ochi negri sau căprui, părul negru ori castaniu, ţintura feţei bine brunetă, căutătura isteaţă şi totodată îndrăzneaţă caracterizează rămăşiţe de colonii latine, care în Austria au fost atât de multe încât urmele lor se păstrară până în veacul trecut cu numirea de vlahi pe la unele ţinuturi (nu vorbesc de Moravia unde

[615] *Ibidem*, p. 69.

denumirea de vlahi s-a păstrat până astăzi); iar elementul slavon în Austria bate şi mai tare la ochi. În provinciile renane vei afla franci şi valoni prefăcuţi în nemţi"[616].

Constatând proveniența atât de diversificată a populațiilor germane, Bariţiu îşi punea, în mod justificat întrebarea: „oare aceasta să fie cauza secretă că unitatea Germaniei nu vrea să se lege nicidecum? ..."[617].

Întrucât a amintit în rândurile anterioare şi de provincia Renană, Bariţiu s-a gândit să transmită şi câteva informaţii despre oraşul Colonia în care sosise încă din 11 nov., oraş slăvit nu numai de istorici şi politicieni, dar şi de dame care fără aşa numitei „apă de Colonia", toaletele damelor nu s-ar mai distinge din mesele de cusut"[618]. Dar şi mai mult l-a determinat să se oprească dorința de a privi cu ochii săi peste ţinuturile Rinului „atât de lăudate, glorificate şi de gurişti (cântăreţi, mai cu seamă cei care îşi compun singuri melodia) ca Victor Hugo ş. a. Dar s-a oprit mai ales datorită faptului că acolo se găsea acel monument al germanilor, la care ei tot zidiră de la 1248 până la reformăciunea lui Luther, adică aproape 300 de ani şi nici până astăzi nu-l săvârşiră, adică *Domul sau Biserica cea mare din Colonia".*

Nu a scăpat nici de această dată ocazia de a face observaţii scurte, dar esenţiale cu privire la viaţa economică a oraşului Colonia şi a regiunii înconjurătoare. A ieşit pe ţărmul Renului la pod. Viaţă multă, vapoare şi corăbii se încarcă şi se descarcă, iar altele se gătesc a intra de iarnă în portul în care încap 100 de corăbii. Întru adevăr ţinut foarte atrăgător, demn de toată lauda guriştilor. Vizitând *Domul*, Bariţiu îl consideră un monument gigantic. Are forma crucii gotice. Măsoară 400 urme în lungime şi 180 în lăţime. În 300 de ani, până în 1842, nemţii construiseră doar ⅔ din *Dom.* Dar şi după 1842, unii suverani germani participau în continuare cu bani, materiale şi oameni la construirea Domului. Bariţiu considera însă că va mai trece timp îndelungat până ce acela va fi terminat. Domul nu numai că era costisitor, dar pe măsură ce se construia, provoca şi mari schimbări în peisajul oraşului: case demolate, case noi construite, reconstruite etc. etc. „Câteva ferestre de exemplu lucrate cu mare măiestrie pe contul regelui belgic costă – remarca Bariţiu – la 1½ milion franci"[619]

Cea de a XI-a scrisoare este datată Viena 6 dec. 1852. S-a publicat în Foaie pentru minte, inimă şi literatură, nr. 5 din 1853, pp. 37-38.

---

[616] *Ibidem*, p. 72.
[617] *Ibidem.*
[618] Denumirea provenea de la denumirea Cologne (Colonia) dată în limba franceză şi era legată de comerţul cu mărfuri coloniale din zona Orientului asiatic, în care un loc important îl ocupau diferite sortimente de *„apă de colonie"*. De fapt este vorba de oraşul Köln de astăzi.
[619] Olimpiu Boitoş, *Întâiele călătorii în apus ale lui George Bariţiu.* Sighişoara, 1947, p. 73.

Reîntors în Viena de la Dresda prin Praga, Bariţiu regreta că nu a avut destul timp pentru a aduna mai multe materiale din ţările vizitate pentru a face comparaţii privind stările sociale, economice şi culturale din acestea cu „starea sărmanei noastre mame, care ne apleacă, la storsul sân (piept) din sămânţă în sămânţă de 1746 de ani întregi"[620].

Revine în această scrisoare cu descrierea unor scene la care a asistat în data de 12 noiembrie, înainte de a părăsi Colonia şi „cu dânsa pământul germano- prusian". Dar de data aceasta nu i-a mai fost dat să asiste la nişte întâmplări plăcute despre care să-i rămână o imagine şi o impresie plăcută despre ţările germane. A avut parte, scrie Bariţiu, „mai mult de nişte suvenire distrugătoare, ba oarecum dureroase, despre care cu poşta trecută nu avui timp a-ţi însemna ceva"[621]. Despre ce este vorba:

Plimbându-se pe ţărmul Rinului, Bariţiu a văzut mai multe care încărcate cu lăzi de toată măsura", care semănau a lăzi de călătorie. I s-a explicat că sunt emigranţi din Baden şi Würtemberg, care pleacă în America cu familii cu tot. I s-a mai explicat lui Bariţiu, că din aceştia jumătate mor pe drum. Mai văzuse în timpul vizitei la Dom familii emigrante stând în genunchi în jurul gratiilor împrejurul marelui altar şi peste mormintele regeşti ascultând liturghia în limba latină, pe care ei nu o înţelegeau. Tabloul acela descurajator al emigranţilor, faptul că existau oameni obligaţi să-şi părăsească patria, i-au dat prilejul lui Bariţiu să exprime o seamă de consideraţii cu privire la legătura indestructibilă dintre *individ, familie, naţiune* şi *patrie*. El era convins, încă din copilărie că fără patrie, şi încă o patrie fericită şi fericitoare „*insul* este un străin părăsit şi urgisit peste tot, *familia* este asemenea unor fiare pribegitoare, iară *naţiunea* o fantomă, o figură, o marionetă, care petrece şi stă numai aninată în aer, fără a-i fi iertat ca să-şi figă piciorul pe vreun unghi de pământ undeva şi în cele din urmă *insul, familia* şi *naţiunea* fără patrie sau cu o patrie nefericită devin pieritori de foame şi în doagă de a lua lumea în cap ca emigranţii colonişti (din oraşul Colonia n. ns.) germani[622]. Cât despre *proverbul: ubi bene, ibi patria*, susţinea Bariţiu, nimeni nu va dori să-l considere regulă generală. Dar vederea aceloraşi emigranţi i-a adus aminte lui Bariţiu nu numai situaţii de ordin general, ci şi situaţia concretă a ardelenilor şi a lui proprie, situaţie care într-o zi putea deveni un caz concret, foarte neplăcut, pe care unii ar dori să-l aplice tuturor transilvănenilor. Nu trecuse prea mult timp, explica Bariţiu, de când românii transilvăneni deşi puteau aduce dovada moşilor, strămoşilor şi străbunilor înmormântaţi în pământul Transilvaniei, ei nu aveau dreptul să

[620] *Ibidem*, p. 74.
[621] *Ibidem.*
[622] *Ibidem*, p. 75.

spună că aveau o patrie a lor. Pronunţarea de către un român a cuvântului că *patria* sa este Transilvania, deci că are şi el o patrie, era urmată de o sintagmă, de o *deviză străină,* „cumplită, neagră şi spurcată ... din graiurile altora care suna: „*Tolerat*"[623]. Şi aceasta o spuneau cei care nu ştiau de unde au venit, dar au fost acceptaţi să trăiască pe pământul moştenit de la strămoşii românilor. Supărător era şi faptul că în Transilvania era şi o populaţie puţin numeroasă, adusă în calitate de mercenari pentru a apăra graniţele Marelui Principat al Transilvaniei, dar care şi ea le spunea românilor – unica populaţie autohtonă a Transilvaniei tot „Toleraţi".

Se pare că în vizita lui Bariţiu în Colonia i-a adus câteva surprize la care el nu se aştepta, neîncadrându-se în concepţiile lui de viaţă. De exemplu, el a aflat acum că în Colonia majoritatea populaţiei erau francezi, dar toată lumea vorbea germană. I s-a explicat că în Colonia „Simţămintele si simpatiile locuitorilor cumpănesc către Franţozi pe cât n-ar crede".

A fost iarăşi o surpriză pentru Bariţiu să întâlnească un caz în care provinciile prusiene de la Rin încă mai erau conduse după „Condica legilor franţuzeşti, pe care ei o ţin de cea mai bună din toate condicile europene", dar nu credea „să se mai afle parte din poporul nemţesc căruia să-i pese aşa puţin de naţionalitatea sa şi să tragă aşa tare către franţozi". Şi aceasta se întâmpla tocmai într-o parte a ţării în care poeţii germani închinau ode, cântece şi poezii naţionalismului german.

Dar atracţia germanilor către o civilizaţie franţuzească, considerată mai avansată decât cea germană, nu este singurul lucru care-l frapează pe Bariţiu.

El observa că în statele mai avansate din punct de vedere economic, social, cultural şi intelectual, în care viaţa politică devine şi ea mai democratică, apar însă şi ideologii care atentau la viaţa de stat democratică, mergând până la idei care cereau desfiinţarea vieţii statale. Bariţiu nu acceptă aceste idei extremiste. El milita pentru o structură politică de natură burghezo-democratică, pentru conservarea organizaţiei de stat, asemănătoare celei din Belgia, pe care o considera înţeleaptă şi sfântă. Realităţile sociale din Belgia îl atrăgeau pe Bariţiu pentru că ea era o ţară simţitor apropiată de Transilvania, cu populaţie mai liniştită şi mai puţin zguduită de conflicte sociale. Spre deosebire de Belgia şi Elveţia pe care le-a vizitat în acea călătorie, în Franţa, de exemplu, clasele sociale se găseau într-un permanent conflict.

Colonia cu realităţile ei şi ale regiunii din care făcea parte i-au dat posibilitatea lui Bariţiu să reflecte asupra unor cauze de ce germanii încă nu se grăbeau să formeze un stat naţional unitar.

---

[623] *Ibidem*, p. 76.

Dar tot la Colonia – scrie publicistul român – „mi se dete cea dintâi ocaziune, în viața mea de a vedea înfricoșatele urmări ale ideilor *comunistice*, așa precum acelea s-au format în o sistemă osebită cu totul de sistema soțialistică, căci adică tocmai pe atunci decurgea la Jury (curtea cu jurați) faimosul proces comunistic, ce se termină cu osândirea la arest greu de câte doi-trei până la cinci ani a câțiva doctori, avocați și alți oameni de capacitate, din cauză mai vârtos că acei nenorociți voiseră a da culoare de legalitate până și comploturilor de stat. În cazuri de acestea prinde loc prea bun proverbul românilor care zice „unde este minte multă, acolo e și nebunie mare"[624].

În această sentință populară s-ar părea că Barițiu ori nu avea cunoștințe de doctrine politice, ori se fereşte de comentarii. În realitate, el respingea cu hotărâre comunismul, motivul principal invocat era faptul că adepții lui negau categoric proprietatea privată, propunând desființarea ei. Cu această idee, Barițiu nu era de acord. El pornea de la concepția că proprietatea privată, constituia baza existenței prosperității societății și a individului. Această concepție o propaga în presă Barițiu încă de mult. Să nu uităm că Barițiu a avut ocazia să recepteze comentarii despre acel proces al unor reprezentanți ai comunismului de la Colonia încă înainte, în anul 1852. Barițiu avea în urmă o activitate de aproape 15 ani în care a făcut analiza unor doctrine sociale, filozofice și economice. De aceea ar fi o greşeală să considerăm că Barițiu s-a bazat în aprecierea unor concepții social-politice numai pe informațiile incidentale și comentariile superficiale din pasajul menționat mai sus, despre care se discuta în zilele cât s-a găsit el la Colonia. Barițiu a publicat în cele două organe de presă ale sale studii despre lupta ideilor încă din anii 1837. Întâmplarea din Colonia, observăm, se petrece după anul 1848, anul revoluției quasiuniversale în care concepțiile care-și disputau cucerirea minților oamenilor au coborât din sfera eterală a teoriei și s-au confruntat cu realitățile foarte diverse ale timpului. „Această confruntare a fost bogată în consecințe pentru mulți dintre revoluționarii români, făcându-i pe unii dintre ei să-și modifice atitudinea adoptată în faza inițierilor teoretice"[625].

Poziția mai evoluată a lui Barițiu, care cuprinde și experiența revoluției de la 1848/49, dar și perioada imediat următoare, cu un orizont ideologic mai larg și mai fundamentat o putem aprecia mai bine dintr-un articol publicat în *Foaie pentru minte,* la sfârșitul anului 1851 cu titlul *Lupta principiilor în Franța,* care cuprindea un rezumat concis, cu privire la lupta unor doctrine politice, economice și filozofice în anii 1830-1850, ani care

---

[624] *Ibidem*, pp. 76-77.
[625] *Ibidem*, p. 44.

cuprind şi marile mişcări ale revoluţiilor din anii 1848-1849. Articolul respectiv ne prezintă un Bariţiu care depăşeşte faza de publicist informativ; el exprimă deja judecăţi de valoare cu privire la cele mai importante doctrine ce se formaseră până atunci şi care propuneau soluţii pentru viitorul omenirii: unele acceptate altele respinse de publicistul român.

Societăţile omeneşti, oamenii în general, pot exista numai cooperând într-un fel sau altul. Dar apariţia monopolului asupra produselor spiritului şi al proprietăţii private asupra bunurilor materiale, i-a izolat pe oameni unii de alţii. Societatea s-a împărţit în bogaţi şi săraci, care de-a lungul existenţei societăţii au format fie sclavi, fie şerbi ce munceau pentru stăpânii lor, ei neavând niciun fel de proprietate.

Cu timpul, oameni învăţaţi i-au îndemnat pe săraci să obţină dreptul de a se dezrobi, de a se elibera de şerbie, să-şi dobândească dreptul să se întreacă între ei, să aplice principiul şi practica liberei concurenţe, alt gen de legătură să nu mai fie între ei. „Mai în scurt: să fie concurenţă *liberă* şi neţărmurită întru toate referinţele vieţii sociale omeneşti. Această concurenţă liberă îşi sparse drum mai întâi în Anglia, Belgia, Olanda ş. a.". Dar şi în aceste ţări ea s-a înfăptuit în viaţa materială - în domeniul producţiei bunurilor materiale prin desfiinţarea iobăgiei şi desfiinţarea corporaţiilor meşteşugăreşti. Totuşi, observă Bariţiu, s-au mai făcut şi unele „spărturi" şi în ţehurile (corporaţiile) din domeniul spiritului. Şi aceasta prin mijlocul tiparului, prin înfiinţarea unor asociaţii ale celor ce propagau sau împărtăşeau idei asemănătoare, prin adunări, întâlniri, şedinţe secrete şi acceptate de cei ce monopolizau viaţa spirituală etc.

Dar cei mai de seamă economişti în frunte cu Adam Smith şi unii sociologi, au ajuns la concluzia că totuşi concurenţa nu trebuie să fie absolut liberă, deoarece în acest caz se va ajunge din nou la şerbie şi într-o sclavie, „poate şi mai grea decât cea care trecuse". Concurenţa este întrecere, poate fi comparată cu o alergare în care va câştiga cel mai bun. Câştigătorul va lua totul, el nu-şi va împărţi premiul cu ceilalţi alergători. Acestora nerămânându-le nimic vor muri de foame. După ştergerea iobăgiei, proprietarii cei mari şi capitalişti au rămas tot bogaţi; sătenii împărţind în cincizeci de ani micile lor proprietăţi între fii şi nepoţi au ajuns la sapă de lemn s-au ruinat, au ajuns iobagi sub altă formă, sub alt nume. Meseriaşul nu mai putea nici el concura cu fabricantul, care folosind, de ex. 5.000 fuse, nu mai putea fi concurat de cei mici, care astfel se ruinau şi formau milioanele de proletari „vieţuitori din mână în gură; din aceştia iarăşi se aleseră o mulţime de oameni desperaţi". Mulţi din cei ce trăiau în lipsă şi sărăcie, explica Bariţiu, „au căzut în feluri de crime". Lipsurile şi sărăcia cu consecinţe negative asupra comportamentului social şi moral al oamenilor, precum şi alte calamităţi noi în care societăţile omeneşti europene cădeau

una după alta, mai ales în ultimii 50 de ani au constituit pentru mulţi gânditori sociologi şi „politici", relata Bariţiu, obiect de reflecţie şi de încercare de a prevedea şi de a da soluţii pentru dezvoltarea viitoare a societăţii în scopul de a o vindeca de relele de care suferea.

Unii precum *Condorcet*, au propus soluţia ca statul să-şi extindă activităţile de acordare a creditelor şi la săraci şi să deschidă şi case de păstrat. Era o soluţie pe care Bariţiu o agrea încă de atunci, considerând-o moderată şi ea se încadră în concepţiile democrat liberale pe care Bariţiu le îmbrăţişa încă de pe atunci. Un asemenea sistem al creditelor de stat şi înfiinţarea unor case de păstrat ar fi atenuat marile diferenţe de avere dintre cei bogaţi şi cei săraci.

Vorbind despre Babéuf, Bariţiu consideră că acesta este „partizanul unor răsturnări sociale şi cerea nebuneşte o egală împărţire a tuturor averilor pământeşti între toţi oamenii. Aprecieri negative exprimă Bariţiu şi când este vorba de Saint-Simon, care propune ca mijloc de îndreptare a societăţii introducerea celui mai „grosolan comunism", care aplicat la moşiile sale nu a dat rezultate, după cum nu au dat rezultate nici încercările de aplicare a comunismului de către R. Owen, Cabet şi alţii în America.

Făcând deosebirea dintre comunism şi socialism, Bariţiu spunea că primul neagă dreptul proprietăţii, şterge căsătoria, leapădă religia în timp ce cel de al doilea nu lepădă nimic din acelea.

În schimb socialismul, explica publicistul român, pretinde numai o totală şi radicală reformă a prezentului, acesta avea în Adunarea Naţională a Franţei la acea dată un număr de 200 de deputaţi, iar în publicitate era reprezentat de mari personalităţi ale ştiinţei şi culturii franceze, precum: J. Proudhon, Ledru Rollin, Louis Blanc ş.a.

În general, sistemul socialist nu este nici aprobat nici criticat de către G. Bariţiu, este însă analizat în termeni obiectivi, el dând dovadă de multă moderaţie. Considera că lupta în viitor se va da între socialism şi liberalism.

Atitudinea echilibrată şi încrederea că viitorul va aparţine liberalismului se baza la ideologul român pe concepţia liberală a libertăţii, a liberei concurenţe şi liberei întreceri între toţi cetăţenii. „Concurenţa liberă zice: *lucre*, câştige fiecare om pe cât poate de mult, după puterile şi facilităţile sale, apoi consume din cele câştigate cât vrea şi cât îi va plăcea ...".

Din contră, socialiştii de astăzi pretind: „Să se împartă lucrul între oameni nu numai după cât se poate lucra, cu mâinile sau cu capul, totuna, folosul însă sau câştigul, faptul ostenelii să li se reîmpartă după trebuinţa fiecăruia, iar nu numai cât au câştigat, adică ceea ce nu poate consuma unul cât câştigă să se dea celui cu stomacul mai sănătos, care însă n-a putut câştiga deajuns".

Bariţiu prevedea că între adepţii concepţiilor de mai sus – socialiste şi liberale – se vor da lupte pe viaţă şi pe moarte în Franţa, deoarece ambele doctrine „au nişte laturi şi nişte punturi amăgitoare" (înşelătoare).

Liberalismul spune: „Eu câştig, eu consum; câştige, apoi consume şi altul, iar eu nu voi fi nebun să muncesc pentru mai mulţi; cine nu poate câştiga crape măcar de foame şi de golătate, mie nu-mi pasă; mie-mi place să dispun peste milioanele de avuţii; cel care nu poate trăi în Franţa meargă, ducă-se în Asia, Africa, America, Australia, unde mai este loc deşert, mult peste măsură. Pe cât câştig am dreptul de proprietate nehărmurită şi nimic nu mă poate face de frică ca să dau cuiva din el dacă nu voi vrea eu, căci în contra silei sunt gata a trage cu puşca (cum s-a întâmplat la Paris în 1848 sub comanda lui Cavaignac, nota Bariţiu). „Atâta-i tot; de mai multe eu nu voi să ştiu. Adică în concurenţa liberă domneşte Eu, Eu şi iar Eu = individualismul. Socialismul, la rândul lui, scria Bariţiu, se trufeşte că învăţăturile lui ar fi chiar evanghelia în faptă; promovând ca maxime fundamentale: „oamenii să se iubească între ei"; ce ţie nu-ţi place altuia nu-i face; - cel întâi dintre voi să fie celorlalţi serv; - pace oamenilor şi bunăvoinţă. Din aceste maxime evanghelice socialiştii trag concluzia că toţi oamenii din lume, deşi nu sânt egali în puteri şi în pricepere, totuşi ei sunt datori a se socoti că fac un singur şi acelaşi tot, precum, de ex., în trupul omenesc toate mădularele, deşi foarte deosebite, nu formează decât unul şi acelaşi tot. Bariţiu respinge această doctrină socialistă; consideră că este necesar să expună, punctele esenţiale ale doctrinei Libertăţii, Egalităţii şi Fraternităţii, promovată de cei mai de seamă învăţaţi ai lumii.

Învăţaţii lumii, scria Bariţiu, zic că *Libertatea* este puterea dată omului de a-şi dezvolta pe deplin facultăţile sub domnia dreptăţii şi sub acoperământul legii. În trecut, comentează Bariţiu, libertatea era considerată ca fiind dreptul de a-şi dezvolta puterile, iar acum învăţaţii au făcut o schimbare de locuri între cele două cuvinte în definirea libertăţii. Ei şi-au dat seama că definind libertatea ca fiind un drept, ei „nu au făcut altceva mai mult decât au pronunţat o teorie deşartă când, din contră, zicând: libertatea e putere, ai făcut dintr-însa un ce real". Dacă unui sclav îi spui că are dreptul la libertate, el nu devine liber, ci eşti dator să-i dai şi puterea şi mijloacele de a ajunge să fie liber.

Prin *egalitate*, socialiştii, scria Bariţiu, pornind de la recunoaşterea că, deşi nu toţi oamenii sunt egali în putere fizică, în puterea minţii şi chiar în gusturile lor, precum nu sunt nici în fizionomie, nici în statură, nici în talie, ar fi totuşi cu dreptul şi în conformitate cu interesul general al omenirii, precum şi cu principiul de solidaritate omenească, ca fiecare să se puie în stare de a se folosi de facultăţile primite de la natură în interesul tuturor, de a trage însă şi el folos pe atâta pe cât cer trebuinţele sale naturale. Bariţiu

admite că acest principiu al solidarității emanat de la socialişti poate fi aplicat numai în cadrul unei familii, cu deosebire în relațiile dintre părinți şi copii. Aplicat la scara națiunii sau a societății un asemenea solidarism s-ar transforma într-un principiu al proporționalității, adică „pe cât poți atâta câştigă", pe cât ai trebuință pe atâta consumă din ceea ce au câştigat şi produs „în solidarum toți membrii societății".

Bariţiu nu acceptă acest gen de solidaritate. El – fără a idealiza concurența, arătându-i şi defectele negative considera însă că totuşi aceasta reprezintă calea cea mai bună prin intermediul căreia relațiile şi interesele economice şi sociale dintre oameni se armonizează şi se satisfac reciproc. Nefiind ideală, fiind dominată de egoismul personal, statul era obligat să ia măsuri legale ca regulile concurenței să nu fie încălcate. Instrumentul principal al echilibrului erau legile statului elaborate în acest scop.

Am introdus acest fragment cu aspect teoretic din publicistica lui Bariţiu pentru a releva faptul că în acea perioadă a anilor 1850-1855, el avea o pregătire teoretică în privința schimbărilor economice şi sociale ale societății de la stadiile inferioare la un stadiu superior, pe care el l-a considerat, pe baza studiului dezvoltării faptelor economice în general şi a forțelor productive, ca fiind stadiul liberei întreprinderi, al libertății concurenței şi al liberei inițiative în domeniul investițiilor de capital.

Dar pasul făcut în anii 1852 – 1853 de a se integra în domeniul activităților productive şi comerciale, nu a fost luat numai pe baza cunoştințelor teoretice, sau atras de nevoia de câştig – componentă esențială a mişcării capitaliste – ci şi de cunoaşterea practică a mişcării şi evoluției capitaliste, atât în Transilvania, cât şi în cele mai importante țări capitaliste – mai mari sau mai mici – din centrul şi apusul Europei: Austria, Germania, Belgia, Olanda, Franța şi Elveția. Au contribuit mult la cunoaşterea rezultatelor evoluției capitaliste asupra unor țări, călătoriile pe care le-a făcut George Bariţiu în Apusul Europei între anii 1839-1852.

Primul contact mai amplu cu realitățile capitaliste ale apusului le-a avut George Bariţiu în călătoria făcută de el în această parte a Europei în anul 1845. Este drept, referirile cu privire la aceasta sunt reduse. A plecat în apus împreună cu tipograful Johann Gött, după ce au făcut nişte demersuri în Austria, la Viena cu privire la regimul cenzurii din Transilvania, au continuat drumul spre apus, străbătând regiunea de miazăzi a Germaniei, până la Frankfurt pe Main. Cu suma de 800 de florini au putut străbate toată Germania de sud, până aproape de Rin, zonă în care o mişcare liberală şi democratică, inspirată de marile revoluții franceze, făcea opoziția regimurilor absolutiste din Prusia şi Austria; patria unor ziare şi reviste liberale şi democratice care pătrundeau greu în Austria, dar pe care într-o anumită măsură, Bariţiu le cunoştea. Frankfurtul făcea însă parte dintr-un

principat care adoptase un regim constituțional, la fel ca toate principatele din Germania.

Un climat asemănător celui existent în părțile Germaniei vizitate în 1845 va găsi Bariţiu în Colonia (Köln) pe care l-a vizitat în 1852. În Colonia un grup de oameni de afaceri adepți ai liberalismului au înființat ziarul Rheinische Zeitung (Gazeta Renană). Aceştia i-au oferit postul de redactor şef lui Friedrich List, dar el a refuzat postul. În 1842 a devenit editor şi apoi redactor şef renumitul viitor economist, Karl Marx, care atunci se menținea încă pe poziții democrat liberale. În luna martie 1843, Marx a fost nevoit să părăsească Germania, din cauză că publicase un articol împotriva țarului Rusiei. Coincidență. Din cauza publicării unor articole în *Gazeta Transilvaniei* şi Bariţiu era să fie executat de armata țaristă în primăvara anului 1849.

Anul 1847 poate fi considerat anul în care Bariţiu este recunoscut nu numai ca publicist economist, ci şi ca specialist în probleme economice practice. În acelaşi an a făcut parte dintr-o delegație de cinci membri, trimisă la Viena de oraşele Braşov şi Sibiu în vederea încheierii unor înțelegeri cu privire la continuarea căii ferate din Ungaria de la Debrețin până la Sibiu şi Braşov şi apoi până la granița cu România. Acest început de activitate economică din 1847 a fost urmat la sfârşitul anului 1852 şi începutul anului 1853 de numirea în funcția de director al primei mari fabrici înființată de către românii din Transilvania pe baza tehnicii mecanizate, caracteristică pentru capitalismul de nivel mijlociu de la începutul celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea.

Analizând problematica celor 11 scrisori despre care am vorbit câte ceva până în prezent, observăm că ea este deosebit de largă. Cuprinde: artă, cultură, arhitectură urbană, probleme agrare, sociale, de istorie, relații etnice, preocupări politice, geografice, comparații între realizările şi neîmplinirile unor popoare etc.

Dar scopul fundamental al călătoriei lui Bariţiu nu a fost nici unul cultural, geografic, istoric sau social. El a plecat de acasă în Europa de vest cu un scop bine precizat: achiziționarea unei instalații industriale.

Călătoria a fost făcută la cererea unor capitalişti români. „În octombrie 1852 un consorțiu de capitalişti şi mai ales comercianți români, învoindu-se prin contract ca să înființeze o mare fabrică mecanică de hârtie la Zărneşti, adică să-şi încerce odată şi românii norocul în industria mare, l-au delegat pe G. Bariţiu cu misiunea de a cerceta în Belgia, Franța şi Elveția câteva fabrici de maşini, de care pe atunci nu se aflau nicăieri în Austria, a încheia contract de liferațiune, a căuta şi tehnici apți de a conduce acea

fabrică"[626]. În fapt, comercianţii români urmau şi ei un traseu economic pe care-l parcurseseră şi capitaliştii din apusul Europei, împletirea capitalului comercial şi a celui industrial şi trecerea la un alt stadiu al capitalismului. Un stadiu mai evoluat.

Însuşi scopul călătoriei îl obliga pe publicistul român să observe şi să cunoască mai bine mişcarea industrială, pe care o examinează în formele ei avansate, superioare din ţările apusului european pe care şi-o doreşte şi în ţara sa. Bariţiu înţelesese, încă mai demult, că nivelul dezvoltării industriale, avântul industriei în general, făceau diferenţa dintre cele două zone ale Europei între care se mişca el. Bariţiu căuta în acelaşi timp modele de ţări pe care să le folosească şi românii pentru a progresa. Aceste modele le-a găsit. Erau Belgia, Olanda şi Elveţia, care pentru patria sa, Transilvania, luate ca suprafaţă geografică şi populaţie puteau constitui un exemplu concludent. Transilvania avea însă un avantaj: poseda resurse naturale mai multe şi mai diverse. Alături de practica în conducerea fabricii de la Zărneşti, G. Bariţiu a continuat în publicistica sa să abordeze probleme ale industriei, după cum vom vedea în alte capitole viitoare.

Ultima scrisoare – cea de a XII-a, trimisă din călătoria lui Bariţiu în ţările apusene către redacţiile celor două ziare întemeiate de el, este datată Viena, 12 dec. 1852 şi este publicată în *„Foaie pentru minte, inimă şi literatură"* nr.8/1853, p. 54-56.

În această scrisoare, Bariţiu vorbeşte mai mult despre calităţile oamenilor de afaceri din Belgia şi Olanda, despre calităţile unor conducători ai fabricilor, diferenţieri de clasă în Olanda etc.

A sosit în Tirlemont în 12 nov. 1852. A doua zi a mers la fabrica lui F. J. Gilain, unul din cei mai renumiţi matematicieni ai vremii, care cu cartea sa Les vrais principes des calculs différentiel, intégral et des variations, Bruxelles 1845, i-a pus în mare încurcătură pe matematicienii din Franţa şi Belgia. În timp ce au vizitat o fabrică de maşini, Bariţiu are o nouă ocazie de a admira – ceea ce nu avea ocazia s-o facă în ţara sa - „folosul cel nemărginit al ştiinţelor mehanice".

Din felul cum a fost tratat şi întâmpinat de familia Vilain se pare că pentru europenii de apus, răsăritenii aceluiaşi continent erau priviţi ca nişte curiozităţi, dar şi apusenii pentru răsăriteni prezentau multe necunoscute de comportament.

Tot în aceeaşi zi – după ce belgienii şi-au etalat abundenţa şi ospitalitatea, George Bariţiu a mai vizitat o fabrică de maşini. Recunoaşte că în ţara sa nu ar fi avut ocazia s-o facă. Conştientizează în acelaşi timp „folosul cel nemărginit al ştiinţelor mecanice", iar progresul acestei ştiinţe, al

[626] G. Bariţiu, *Foi comemorative la Serbarea din 12/24 mai 1892*, p. 35.

ştiinţelor tehnice în general, în ţara sa, în Transilvania, va rămâne una din cele mai arzătoare dorinţe a vieţii sale, pentru care s-a zbătut foarte mult.

De la Tirlemont, George Bariţiu a plecat la Roermond în Olanda şi de acolo la *Maastricht,* tot în aceeaşi ţară. În acest din urmă oraş a întâlnit mulţi „călugări raşi la cap cu mâinile destense în forma crucii stau în genunchi amestecaţi printre popor şi dau acestuia exemplu de o evlavie cu totul neaşteptată în o ţară apuseană cu climă atât de astâmpărată precum este şesoasa Olandă".

Lui Bariţiu i-a atras atenţia faptul că în biserici se ruga foarte multă lume. Dar toţi cei ce se rugau erau din clasele de rând, „care nu au unde să-şi caute altă mângâiere pentru suferinţele lor de toate zilele şi nici chiar altă petrecere, decât numai la altarul celui ce a murit pe cruce; iară clasele mai cu stare, clasele de sus umplu în Olanda, ca şi pe aiurea, teatre, cafenele, casine, serate, baluri, concerte, numai la biserici nu cugetă".

A urmat oraşul Rulmont, „cetate de vreo 20 mii de locuitori. Aici a avut şansa să viziteze o fabrică mare de hârtie; olandezii fiind printre puţinii care până atunci păstrau secretul fabricării hârtiei". Dregătorii fabricii „l-au primit cu răceală şi cu căciula în cap". A fost totuşi condus „prin toate unghiuleţele fabricii", i s-a explicat tot ce a dorit, după care a fost condus la locuinţa şi familia şefului şi apoi în două cazine de a lor". Bariţiu admiră punctualitatea olandezilor, care ca şi englezii „consideră o crimă a nu te ţine de ora promisă". La casină avu ocazia să asculte muzică executată de ţigani proveniţi din Franţa, care „purtau un port civilizat cu pălării de barşon (catifea), inele de diamant, să nu te facă a crede că sunt alt neam de om, sunt ţigani". A doua zi întors la Maastricht, după care s-au dus la Liège, iar în ziua următoare au mers la Verviers, unde „se află fabrici renumite de pănură şi de alte ţesături măiestroase de lână.

În acea fabrică se făceau pe an 17 mii bucăţi de pănură fină, cum şi alte ţesături de lână fină curată. „Aici, notează Bariţiu, îmi veni aminte, a întreba, oare toate ţehurile (breslele) postăvarilor din oraşele săseşti ardelene câte bucăţi (viguri) de pănură sunt în stare să producă pe an? Vai de ele, o singură fabrică le înghite pe toate!" Pe 17 noiembrie a revenit iarăşi la Tirlemont, iar în 18 noiembrie „a pornit la Brouxel, capitala Belgiului, icoana Parisului, cetatea în care „nici celor exilaţi nu li se urăşte a trăi, o cetate care face minuni întru cultură şi industrie, a cărei strate noi ies ca din pământ pe tot anul, care din 140.000 mii locuitori, câţi număra în 1830, crescu până acum (1852 n. ns.) la 240 mii; mai în scurt o cetate pe care capitalele şi cetăţile staturilor june şi mai de curând pornite pe calea propăşirii ar trebui să o ia de un model mult mai corespunzător scopului

decât iau Parisul şi Londonul". Din Bruxel a trecut în Franţa în 19 nov. 1852, a ajuns la Paris, de unde numai după 8 zile a trecut în Elveţia[627].

După ce a ajuns în Elveţia, Bariţiu şi-a încheiat ciclul scrisorilor sale. Se apropia data când trebuia să facă o dare de seamă completă societarilor fabricii cu privire la rezultatele călătoriei şi a adoptării unor hotărârii definitive cu privire la lucrările de construcţie a fabricii de hârtie de la Zărneşti.

În ultima scrisoare îşi propunea, însă, că dacă împrejurările îi vor fi favorabile se va mai ocupa totuşi cu noi aspecte ale industriei Belgiei, Olandei şi Elveţiei. Dar împrejurările, se pare, nu i-au fost favorabile. În schimb tematica industrială va rămâne o constantă în scrisul lui Bariţiu, iar referirile la industria celor trei ţări, dar şi a altor ţări mai mari nu vor lipsi nici ele. Bariţiu va scoate în evidenţă, adeseori, faptul că marile ţări industrializate nu văd cu ochi buni industrializarea ţărilor mici agrare din estul Europei. Iar în ceea ce priveşte idealizarea omului de afaceri în domeniul industriei din ţările avansate în relaţiile cu ţările mici slab industrializate, pe parcursul anilor următori, nu vor mai fi atât de înfrumuseţate ca cele prezentate în corespondenţele către redacţia celor două publicaţii: „Gazeta" şi „Foaia ..." din 1852. Tehnicienii apusului vor fi consideraţi cei mai mari duşmani ai ţărilor agrare ce încercau să-şi creeze şi ele o industrie modernă.

Din „Memoriile lui Bariţiu – am aflat mai sus că în 13 dec. 1852 a încheiat contractul cu Dn. Gilain, căruia i-a dat arvună 9.000 f. m. c., la 14 dec. a părăsit Viena şi în 20 dec. a sosit la Braşov. După ce a decontat cheltuielile călătoriei, dând şi un raport asupra întregii activităţi din timpul delegaţiei, societatea l-a ales iarăşi să conducă şi acţiunea de înălţare a edificiului fabricii de la Zărneşti pentru un mic onorariu anual de 800 f. c. m. Începând din 10 mai 1853 s-a mutat la Zărneşti, unde a început să se aprovizioneze cu materialele de construcţie; în 22 iunie punând piatra fundamentală şi în 10 dec., se vedeau deja 32° lungime sub acoperiş.

Costul maşinilor, cu taxele plătite până la Anvers, inclusiv diferite comisioane şi asigurări, se ridica, la 131.734,60 f.r.s., ceea ce însemna aproape 60.000 fl. m. c. De la Anvers maşinile aveau să ia calea apei, prin Constantinopol, la Galaţi, pe contul şi riscul societăţii achizitoare.

Proiectele pentru clădirea fabricii, prevăzând şi posibilitatea dezvoltării şi completării acesteia cu noi holendere. Ea garantează buna funcţionare a maşinii timp de un an, cu condiţia ca societatea cumpărătoare să angajeze ca director tehnic un specialist recomandat de ea.

---

[627] Scrisoarea se găseşte în cartea: Olimpiu Boitoş, *Întâiele călătorii în apus ale lui George Bariţiu*, Sighişoara, 1847, pp. 78-82.

Tot în 1853 sunt expediate din Belgia maşinile, pe calea apei, prin Constantinopole, la Galaţi.

Spre nenorocul întemeietorilor fabricii din Zărneşti şi, cu deosebire al lui Bariţiu, în octombrie 1853 s-a declanşat războiul ruso-turc. Maşinile ajung la Constantinopol tocmai în timpul războiului. Transportul mai departe devine în acel moment imposibil, este închiriată o magazie cu un preţ ridicat.

Alungaţi de armatele franceze din acel depozit în cursul anului 1855, ameninţaţi că li se aruncă maşinile în mare, dacă nu le mută în altă parte, costul depozitării în continuare al maşinilor braşovenilor devine şi mai scump. Abia după încheierea armistiţiului maşinile pot fi trimise la Galaţi, transportul şi asigurarea lor costând 1.400 de galbeni. Au putut fi luate de acolo numai în vară şi transportate prin Moldova până la trecătoarea Oituzului. Transportul a durat trei ani, cu cheltuieli suplimentare, înlocuiri de piese deteriorate sau pierdute etc. Suma plătită în plus, neprevăzută, s-a ridicat la 20.000 fl. m. c. Aceasta a influenţat negativ cheltuielile întreprinderii încă de la început . O asemenea sumă mare, pentru Transilvania, o ţară slab dezvoltată economic, unde capitalurile investite erau de proporţii mai reduse decât în apus, greva mult costurile fabricii.

Lucrările de montare a fabricii încep în vara anului 1856 înaintau greu. Directorul tehnic, I. Fremont, recomandat de casa Gilain, nu era un om întreprinzător, de iniţiativă, nu era nici prea capabil. A ajuns în conflict cu societarii fabricii. La cererea societăţii, firma Gilain a trimis la Zărneşti un alt om al ei (Massillon) cu ajutorul căruia s-a putut trece la fabricarea „oricărui fel de hârtie". Deci fabrica de hârtie de la Zărneşti şi-a început activitatea în luna august a anului 1857, la cinci ani după ce s-a înfiinţat societatea comercială în acest scop.

Cu chiu cu vai, fabrica negustorilor din Braşov – prima mare fabrică mecanizată de hârtie a românilor transilvăneni – începe să furnizeze hârtie pe pieţele Transilvaniei, Ţării Româneşti şi Moldovei, în Bulgaria şi Serbia.

Bariţiu, deşi foarte ocupat cu treburile fabricii, care-i luau mult timp şi-i produceau multe necazuri, neplăceri, certuri cu furnizorii, cu reprezentantul constructorului clădirii şi al instalării maşinilor, pentru a avea cu ce să-şi întreţină familia a fost nevoit să practice şi alte activităţi decât obligaţiile pe care le avea ca angajat al fabricii. „Deşi ocupat peste măsură cu treburile fabricii, totuşi lucrările literare încă nu le-am putut părăsi, - ne relatează Bariţiu -, ci am fost nevoit a continua lexiconul germano-român şi a da necurmat ajutor, mai ales de articoli începători (de fond – n. n.), la *Gazeta Transilvaniei*; mi-am compus şi calindariu pe anul 1853"[628].

---

[628] *Memoriile lui George Bariţiu*, pp. 15-16.

În iarna anului 1853-54 s-a reîntors cu familia la Braşov, unde a depus mari eforturi pentru a continua munca la lexicon, care lua proporţii mai mari decât prevăzuse, cât şi la *Gazeta Transilvaniei*, care trecea prin clipe grele şi avea mare nevoie în continuare de ajutorul său, deoarece pentru soarta şi viitorul naţiunii române se iveau iară zorii unor ameninţări care-i periclitau existenţa. La acestea se adăuga activitatea la gremiul levantin al negustorilor români, care-l solicitau să se preocupe de funcţionarea lui.

În 1854 „în 30/18 ianuarie (luni) în familia Bariţiu s-a mai adăugat un copil, al optulea, care fiind fetiţă a fost botezată sâmbătă în 11 febr./30 ian. la Capela românească din Cetate, de către preotul Ioan Dumbravă, a primit numele Octavia. Naşă i-a fost tot Cocoana Paraschiva G. Nica"[629].

Evenimentele politice se precipită, devin nefavorabile pentru activităţile economice în general. Se aştepta ca puterile apusene, Anglia şi Franţa să înceapă războiul împotriva Rusiei în ajutorul Turciei. Războiul declanşat, am văzut mai înainte, a provocat mari pagube proprietarilor fabricii din Zărneşti. Starea materială a lui Bariţiu, continuă şi în acel an, 1854, să fie precară.

Necazurile lui Bariţiu sunt accentuate şi de faptul că în august 1854, la construcţia fabricii s-a dărâmat un perete, ceea ce a produs mari pagube financiare. „Clădirea fabricii de la Zărneşti, notează Bariţiu, se reîncepe numai în august, din cauză că dărâmându-se un mur (perete) de 400 f.c.m, s-a iscat un proces cu maeştri murari (zidari) dintre care Martin Olah, deşi Zunftmeister (staroste), este prost ca un bou"[630].

Deşi foarte ocupat, Bariţiu acceptă să devină plenipotente al comunei colective Bran, al Zerneştenilor, al Tohanului Nou, al Poienei Mărului, pentru a le scăpa pădurile „pe care se încoardă fostele posesoare a le lua de la aceleaşi"[631].

Atmosfera în comunitatea românească din Braşov era şi ea încordată în anul 1855. Dezbinarea românilor în cele două confesiuni religioase: ortodocşi şi greco-catolici, se reflectă negativ în relaţiile dintre membrii comunităţii române braşovene.

„În octombrie şi noiembrie, însemnează Bariţiu, se porni o ceartă foarte urâtă între membrele Reuniunii femeilor române din Braşov, care începe să ia caracter religios, de care pericol eu mă silesc a o feri"[632].

Anul 1855 a fost un an greu pentru George Bariţiu, un an în care a primit lovituri grele şi multe daune morale din partea episcopului Andrei

---

[629] *Ibidem*, p. 16.
[630] *Ibidem*, p.17.
[631] *Ibidem*.
[632] *Ibidem*.

Şaguna. A fost anul în care Bariţiu continuă să colaboreze la *Gazetă*, continuă să ţină şi cancelaria neguţătorească conduce şi toate treburile fabricii. În 1 apr./20 martie, ziua de Florii i s-a născut o fiică, pe care au botezat-o în 12 apr. nou, punându-i numele de Maria. Naşă tot cocoana Paraschiva G. Nica, preotul botezător tot Toma Vasiliu.

Dar Bariţiu, om cu preocupări multiple, capabil să cuprindă activităţi din multe ramuri ale activităţii umane, dedicat muncii, familiei şi naţiunii române, făcând totul în vederea prosperării Principatului Autonom al Transilvaniei nu era scutit de necazuri, de atitudini ostile din partea oficialităţilor ungureşti şi austriece şi de multe ori, după cum vom vedea şi de lipsă de recunoştinţă din partea unor fruntaşi ai elitelor conducătoare ale propriei lui naţiuni române: Anii 1855-1856 i-au adus însă necazuri din partea unor oameni la care nici nu se aştepta.

„Toată viaţa mea de la 1836 încoace, de când am ieşit mai cu deadinsul în lumea practică, a fost numai o luptă continuă, fără rost, fără de repaos, încordată, gonită şi forţată de împrejurări fatale, grele, cât şi de oameni răi; iară anul 1856 se părea că voeşte ca şi anii 1848/1849, să mă răpună cu totul. Procesele şi scârbele cu Şaguna mergeau înainte. Gazeta luase oricum lovitura ameţitoare; redactorul ei îşi pierduse firul şi căuta ajutor de unde nu era nicidecum. Cu fabrica stăm rău peste măsură; lipsa de bani; iară mai vârtos răinţa unor oameni şi groasa stupiditate a altora mă ţinea pe loc întru toate lucrările"[633]. Le mai lipseau materiale de construcţii, piese de maşini, lucrători, maiştri şi zidari calificaţi, le lipseau materii prime, le lipseau banii. Unii specialişti veniţi din străinătate pe bani grei, erau beţivi, cu slabă calificare, imorali şi escroci. La rândul lui, Radu Orghidan asociat, dar rău şi intrigant, care urmărea să pună mâna pe fabrică şi să-l numească pe fiul său director îi incita pe asociaţi împotriva lui Bariţiu. Agresat de peste tot, Bariţiu şi-a dat demisia. Va reveni însă asupra hotărârii şi va continua munca istovitoare.

Necazurile lui Bariţiu erau reale. Comportamentul specialiştilor, ale unor asociaţi, ale unor funcţionari de stat unguri şi austrieci, ale secuilor şi saşilor era acelea descris de omul nostru fruntaş politic, unul din conducătorii cei mai mari ai poporului român din Transilvania.

Dar comportamentul actorilor vieţii sociale din timpul lui Bariţiu îşi avea vechi cauze formate de multe generaţii ale societăţii transilvănene.

Veacuri de-a rândul, românilor transilvăneni li s-a contestat adevărul istoric: acela că ei sunt cea mai veche şi cea mai numeroasă populaţie a Principatului transilvan. Românilor li s-a contestat prin legi (vezi: Aprobatele şi Compilatele) calitatea de cetăţeni ai Transilvaniei. Prin

[633] *Ibidem*, pp. 19-20.

falsificări şi mistificări ale istoriei românilor, ungurii, secuii şi saşii îi considerau pe români „venetici", care s-au strecurat din dreapta Dunării timp de un mileniu în regatul celor trei naţiuni, dar au fost acceptaţi ca „toleraţi" nu ca cetăţeni cu drepturi depline. Această inversare a istoriei au rostit-o conducătorii celor trei naţiuni numai după 1437, după marea răscoală de la Bobâlna a ţăranilor români; unguri şi secui.

Dar această mare răscoală a ţăranilor de la Bobâlna a fost doar un pretext, care i-a determinat pe conducătorii celor trei naţiuni, ce s-au aşezat pe pământul Transilvaniei, cu acordul populaţiei locale şi fără lupte cu peste 1.000 de ani în urmă, să le conteste românilor existenţa, transformându-i în „toleraţi". Denaturarea istoriei a însemnat declararea ungurilor, secuilor şi saşilor de naţiuni băştinaşe, autohtone, iar românii au devenit, după voinţa celor trei, o naţiune „tolerată" pe teritoriul lor strămoşesc transilvan. Fiind „toleraţi", românii vor rămâne pe teritoriul Transilvaniei numai atât timp cât interesele celor trei naţiuni o vor cere. Când interesele acelora nu o vor mai cere, românii vor fi alungaţi din Transilvania, vor fi „liberi" să plece unde vor!

Românii şi-au dat seama, că de fapt, ungurii (marea nobilime maghiară) nu aveau niciun interes să-i alunge pe ţăranii români din Transilvania. Aveau nevoie de forţa de muncă a iobagilor, care să muncească şi să-i întreţină, aveau nevoie de plătitori de contribuţie; nobilii fiind scutiţi de plata contribuţiilor către stat. Totodată ungurii şi-au dat seama şi că, în raport cu celelalte naţionalităţi din Europa, ei erau o naţiune redusă la număr. În cazul unor războaie declanşate de statele cu populaţie numeroasă şi mai dezvoltate din punct de vedere economic şi social, ei nu vor rezista. Vor avea soarta naţiunilor mici. Atât timp cât românii rămâneau români, sârbii vor rămâne sârbi şi alte naţionalităţi de sub tutela regatului lor vor rămâne ceea ce sunt, ei, ungurii vor avea o viaţă nesigură.

Singura soluţie pentru a-şi spori repede şi eficient populaţia, o vedeau conducătorii unguri din secolele XVIII-XX (până la 1918) în maghiarizarea populaţiei ţărilor pe care şi le subordonaseră în trecutul istoric.

Deci românii transilvăneni au fost siliţi de istorie, de a lupta împotriva maghiarizării sau deznaţionalizării, care avea scopul de a întări elementul maghiar, care se simţea nesigur în Europa. Desigur în cazul în care ungurilor le-ar fi reuşit, ei imediat ar fi încercat să se transforme într-un mare imperiu maghiar în Europa.

De fapt acesta a fost şi unul din visele nebuneşti ale revoluţionarilor unguri de sub conducerea lui Kossut la 1848/49, când visau să creeze un imperiu care să cuprindă Ungaria, Cehia, Slovacia, Croaţia, Austria, Serbia, Bulgaria, Moldova, Ţara Românească, Basarabia şi altele.

Încercările ungurilor, conjugate bineînțeles, cu ale austriecilor, de deznaționalizare ale românilor se vor intensifica la începutul secolului al XIX-lea. Românii își vor intensifica și ei activitățile, metodele și măsurile de organizare pentru a se opune maghiarizării. Ba mai mult, ei își vor însuși și armele și metodele pe care le folosea adversarul. Încep tot mai mult să facă politică, să se organizeze politic. Dar nu numai atât. Ei vor învățați să dialogheze cu adversarul, să răspundă argumentelor acestuia cu contraargumente logice, viabile, să-și motiveze hotărârile, dorințele, să demonstreze că adevărul istoric corespunde cu logica lucrurilor, că cerințele românilor sun justificate, bazate pe adevărul istoric.

Românii au înțeles, în fapt, și mai mult: că ei trebuie să-și creeze o nouă elită dovotată, responsabilă față de viitorul națiunii române, al țării, al Transilvaniei în general.

Unul din marile merite ale acestei noi elite este faptul că, ea a înțeles și a militat pentru ca românii să-și construiască o economie dezvoltată, puternică, capabilă să le asigure un nivel de trai cel puțin egal cu al naționalităților conlocuitoare. Iar însușirea culturii și a instrucției școlare la nivelul cerințelor „secolului luminilor" să devină și pentru români o realitate.

Treptat, în sânul societății românești ardelene, s-a format, alături de elita intelectuală ecleziastică și o elită intelectuală românească laică. Împreună, aceste două categorii de elite intelectuale au condus poporul român în lupta încercărilor de maghiarizare a lui. Cu timpul, vom vedea, conducerea intelectuală laică va prelua întreaga mișcare a conducerii mișcării românești de eliberare națională. Iar intelectualitatea confesiunilor o va sprijini și în viitor. Adevărul este că: preoții nu au fost excluși din organele de conducere ale mișcării naționale. Ei au făcut parte întotdeauna din diferite organe de conducere ale națiunii române. Dar au făcut-o ca cetățeni cu drepturi egale, nu au mai fost doar reprezentanți ai unei confesiuni, ci i-au reprezentat pe toți românii, toată națiunea română din Ardeal.

Din noua elită conducătoare și luptătoare pentru drepturile sociale și naționale ale românilor transilvăneni în deceniul premergător revoluției anilor 1848 și 1849 și în timpul acesteia s-a detașat un mare grup de militanți români din care amintim pe Simion Bărnuțiu, Avram Iancu, Timotei Cipariu, Ioan Maiorescu, Axente Sever, Alexandru Papiu Ilarian, Aron Florian, Simeon Balint în frunte cu George Barițiu.

Lui George Barițiu îi va aparține inițiativa înființării și conducerii unor instituții menite să contribuie la eliberarea și emanciparea națiunii române, începând din anul 1836 până la începutul anilor 1890.

Șansa lui Barițiu și a colaboratorilor săi a fost faptul că ei s-au pregătit, au acționat și luptat într-o perioadă de mari transformări sociale,

economice, atât în Transilvania, în Principatele Române, în Ungaria şi chiar în Austria propriu-zisă. Schimbările erau profunde, structurale. Se modifica economia, care se transforma dintr-o economie feudalo-moşierească în una de schimb, de natură capitalistă. Se produce tot mai mult pentru piaţă. Banii, schimbul, producţia pentru câştig se găseşte în expansiune. Structura de clasă este influenţată tot mai mult de economia de schimb. Capitalul comercial se transformă în capital industrial.

Clasele suprapuse din Transilvania erau unguri, secui şi saşi. Românii continuau să fie cea mai apăsată naţiune, începând de la populaţia agrară iobăgită (după expresia lui Bariţiu) până la cele mai înalte vârfuri ale elitelor intelectuale româneşti. Exemple ne furnizează însuşi Bariţiu cu întâmplări din decursul întregii sale activităţi.

Bariţiu relatează adeseori că românii transilvăneni erau victime ale legilor imperiului austriac, ale regatului ungar, ale guvernului local din Transilvania şi ale organelor locale ale municipiilor, oraşelor şi comunelor. Toate aceste organe de stat de sus până jos şi de jos până sus aplicau legile, atunci când era vorba de români, în mod abuziv, discreţionar. În publicistica sa, Bariţiu va relata multe cazuri care i s-au aplicat chiar lui în mod direct. Încă din primii ani ai activităţii sale a fost supus unor presiuni din partea organelor locale ale municipiului, din partea triplei cenzuri care se aplica organelor sale de presă ş. a.

De exemplu, înfiinţarea şi dezvoltarea şcolilor româneşti nu era bine văzută nu numai de către unguri, ci şi de către saşi. Înfiinţarea unei clase comerciale pe lângă şcoala românească din Braşov, în anul 1835, a stârnit furia tineretului săsesc din oraş. Tinerii saşi i-au aplicat o corecţie corporală noului învăţător numit, ceea ce la determinat pe tânăr să părăsească definitiv Braşovul. Al doilea la rând a fost tânărul angajat, prin contract, în anul 1836, proaspătul absolvent al şcolilor de la Blaj, George Bariţiu. Şi lui i s-a aplicat o „corecţie" corporală de către tineretul săsesc. Bariţiu a dat însă dovadă de mai mare tenacitate decât tinerii saşi. A rămas la Braşov 42 de ani.

La începuturile activităţii lui Bariţiu la Braşov, românii nu aveau voie să construiască locuinţe şi edificii în perimetrul cetăţii, a oraşului. Românii, la sfatul lui Bariţiu au cumpărat un teren în interiorul cetăţii, dar „pe furiş". Tot „pe furiş" au construit edificiul şcolii comerciale pe acel teren. Şicanele făcute de cenzorii gazetelor sale (Gazeta de Transilvania şi Foaia pentru minte ...) l-au costat foarte mult pe gazetarul român. Pentru a-şi uşura obligaţiile impuse de cenzură, Bariţiu a făcut în 1839 o călătorie la Viena „foarte costisitoare" după relatarea sa. Tot ce a obţinut acum de la guvernul central, a fost doar permisiunea ca „Gazeta Transilvaniei" şi „Foaia pentru minte, inimă şi literatură" să poată fi înaintată cu poşta şi în Bucovina. S-a

considerat aceasta o favoare mică; ziarele nu puteau circula liber nici dintr-o parte în alta a monarhiei.

La începutul anilor 1840, gazetele lui Bariţiu erau foarte citite în Principatele Române. Erau citite mai ales de opoziţie. Întrucât Bariţiu scria critic şi despre ruşi, prin consulul rus Butenieff s-a cerut interzicerea intrării lor în Ţara Românească. Totuşi „Gazeta" „intra în Muntenia „pe furiş" în şerparele bărbaţilor şi în sânul femeilor".

Alertat, în 1845, de măsura luată de ministerul transilvan de la Viena, ca foile lui Bariţiu să fie supuse *la doi cenzori*, un sas şi un maghiar, Bariţiu a alergat la gubernatorul C. Jos. Teleki din Cluj, acesta l-a trimis la Viena. A plecat la Viena cu suma de 800 fl. m. c. în buzunar, la Samuil Josika, de la acesta a fost trimis la consilierul Somlyai, care era supraveghetor de ziare, de la acesta a ajuns la ministrul poliţiei Sedlnitzky. Ce a obţinut Bariţiu de la reprezentanţii autorităţilor de la cel mai înalt nivel de la Viena?

1. O lecţie de educaţie politică precum că preoţilor români le lipseşte complet educaţia politică (Samuil Josika).

2. „A aflat" „că atunci când Gazeta Transilvaniei îndeamnă pe români la muncă şi la câştig de proprietăţi imobiliare, ea propagă „comunismul", căci legile ţării nu suferă ca valahii plebei să aibă proprietăţi de pământ".

3. „Să nu îndrăznească să mai publice ceva ce ar displăcea Rusiei", care este aliat al Austriei (Sedlnitzky). Întors la Cluj, Bariţiu află de la un traducător că trebuie să se păzească de un oarecare Peterffy, că acela îi citea şi el gazetele şi insista pe lângă Comitele Lazăr Ladislau „să-i retragă concesiunea".

4. Motivul: Pentru că „Însăşi existenţa de foi periodice româneşti oricât de inocente la părere este un pericol pentru noi" (pentru unguri).

În 18 august 1848 într-o convorbire pe care Bariţiu a avut-o cu un oarecare baron Apor, acesta l-a anunţat că aştepta să-i vină numirea de prefect (főispan) în Braşov cu puteri discreţionare „şi atunci omul cel dintâi pe care îl voiu spânzura, ca să dau un exemplu, vei fi dumneata"[634]. Apor George a ajuns în toamna anului 1848 comandant peste o grupă din Mureş, a spânzurat într-o zi nouă primari şi juraţi din comunele româneşti printre sălcii de pe malul râului, dar într-un nou conflict au pus şi românii mâna pe el şi l-au spânzurat. „Apor nu a fost nici o zi prefect, relatează Bariţiu, dară nici redactorului foilor româneşti nu-i mai convenea să iasă mai ales seara neînarmat şi fiindcă era înrolat şi el într-o companie de gardă civilă, se şi exercita des în arme"[635].

---

[634] George Bariţiu, *Foi comemorative* ..., p. 22.
[635] *Ibidem.*

În 17 oct. 1848, Bariţiu a fost numit membru în comitetul de pacificaţiune, care funcţiona deja la Sibiu. A rămas acolo până în 11.III/1849, ziua în care Sibiul a căzut în mâinile insurgenţilor.

Bariţiu a trecut în România la Călimăneşti, apoi la Câmpina unde şi-a aflat familia refugiată. La Câmpina a fost arestat de ruşi, transportat la Ploieşti şi arestat de generalul Hasford. Acesta l-a învinuit pentru faptul că de opt ani combătea „politica înaltului guvern al imperiului Rusiei", că i-a îndemnat pe Valahi prin foile sale „ca să otrăvească toate râurile şi fântânile, pentru ca să piară trupele împăratului meu"[636]. Bariţiu a ştiut să se dezvinovăţească relatându-i generalului că el „nu a făcut nimic fără voia împăratului său". După ce Bariţiu i-a prezentat generalului Hasford un memoriu, cerut de acesta a fost trimis în Bucovina. Acolo i s-a permis să locuiască la familia Hurmuzachi, unde a rămas până s-au liniştit lucrurile. La 8 noiembrie 1849, Bariţiu s-a întors la Braşov.

Întors acasă „din băjenie", Bariţiu a fost obligat ca – după o viaţă zbuciumată şi mereu periclitată de publicist – să gândească şi la un viitor mai liniştit al lui şi al familiei sale. Spera ca după o perioadă de 12 ani plină de zbucium şi peripeţii, aruncată în valurile şi furtunele vieţii, după ce-şi va aduna la un loc resturile averii ce-i rămăseseră nejefuite din anii războiului civil „să se întoarcă pur şi simplu la dieceză de unde ieşise pe timp nedeterminat fără a renunţa vreodată la vocaţiunea sa primitivă. Un profesor sau şi protopop s-ar fi putut alege de el ... dar bărbaţii care conduceau în acea epocă destinele poporului român din Monarhia habsburgică, au pretins cu totul altceva de la Bariţiu şi anume ca să se arunce din nou în valurile politicii militante, sub gubernul sabiei, sub domnia legii marţiale"[637].

Fruntaşii revoluţiei de la 1848/49 câţi se mai aflau în monarhie i-au cerut să continue să editeze *Gazeta* şi *Foaia*. După ce a primit din nou concesiunea – pentru care a trebuit să se prezinte personal la Sibiu – a continuat din 5/17 decembrie 1849 să redacteze *Gazeta* şi *Foaia*. A „curmat-o însă în 13/25 februarie în urma unei tăieturi cu sabia de dragon"[638]. Într-o zi a fost chemat la prefectul poliţiei şi i s-a comunicat să întrerupă publicarea raportului lui Avram Iancu în limba română în *„Foaia pentru minte ..."*. Bariţiu nu s-a conformat. Nici el, nici alţii nu-şi dădeau încă seama că puterea habsburgică este deja „o putere discreţionară, militară, absolută, care se înfige întotdeauna după un război civil barbar". Printr-o adresă venită de la guvern, George Bariţiu este obligat să retracteze afirmaţiile făcute în vreo opt articole recent publicate. Bariţiu refuză şi de data aceasta. „Gazeta" şi

[636] *Ibidem*, p. 28.
[637] *Ibidem*, p. 33.
[638] *Ibidem*.

„Foaia" aveau în acel moment peste 600 de abonaţi. Gazeta a reapărut abia în septembrie 1850. Redactor a fost numit profesorul gimnazial Iacob Mureşianu, iar Bariţiu şi prof. Muntean colaboratori la cele două foi. Celui de al doilea, fiind ortodox, din 1853 când apare *„Telegraful Român"*, Andrei Şaguna i-a interzis colaborarea la cele două publicaţii.

Anul 1850, anul în care Bariţiu a fost înlăturat de la gazetele sale este anul în care începe aşa zisul absolutism austriac, caracterizat printr-o pronunţată lipsă de libertăţi civile şi politice, prin dictatura de la centru, în care afacerile imperiului erau conduse direct de puterea centrală. Bariţiu, referindu-se la „rigoarea de fier din anii cei dintâi ai absolutismului austriac consideră că acesta se poate explica din multe împrejurări: maghiarii se aflau peste tot în conspiraţii permanente, mulţi unguri emigranţi pregăteau un alt război civil, după marele război civil, austriecii au spânzurat şi ei un număr de unguri, iar măsurile administrative s-au înăsprit şi mai tare, românii şi saşii, ambele naţiuni Austriei devotate, trăiau între ei foarte rău. Dar ceea ce constituie un punct de cotitură în înrăutăţirea comportamentului moral în cazul românilor este faptul că „Tirănia (duşmănia, persecuţia, denunţările n. ns.) cea mai periculoasă intrase chiar între români; dovadă, între altele multe, enciclica de afurisanie a episcopului Andrei Şaguna, Nr. Consist. 1090 din 5 dec. 1855, publicată în toate bisericile în sărbătorile Crăciunului[639].

Să ne oprim puţin asupra afirmaţiei de mai sus. Enunţarea acestui eveniment într-o singură frază şi fără explicaţii ulterioare în publicistica lui Bariţiu trebuie să ne dea puţin de gândit. Ea este enunţată ca un fel de concluzie şi confirmare a evenimentelor unei epoci „Tiranice", de absolutism politic şi administrativ. Ea ne duce la concluzia dublei situaţii social-politice în care se găseau românii în acea perioadă : ei erau victima evenimentelor (rămâneau în continuare sub dominaţia străină), dar în acelaşi timp şi românii evoluaseră. Revoluţia şi evenimentele ulterioare au evidenţiat că românii au calităţi de organizatori militari, pot să-şi construiască învăţământul lor de toate gradele, să-şi făurească organizaţii şi reuniuni, apare chiar şi Uniunea femeilor române din Braşov, iar structura socială evoluează tot mai mult spre aceea a economiei de mărfuri; românii îmbrăţişează tot mai mult cariere liber profesioniste.

Dar noua ipostază a românilor de societate în continuă schimbare, nu evoluează numai asimilând şi generând fapte, moravuri şi comportamente pozitive. Ea transformă, creează şi unele trăsături noi, egoiste, lupta interesată pentru câştig şi folosirea unor metode necunoscute în trecut.

Nimeni nu mai putea rezista şi evolua, dacă nu se încadra în acest torent al existenţei sau măcar să înveţe să pareze loviturile la care era expus.

---

[639] *Ibidem*, p. 35.

Până la revoluție, Bariţiu primea lovituri de ordin moral şi cetăţenesc din partea altor naţiuni, duşmani ai românilor.

În interiorul naţiunii române, existau grupe rivale mai mult de ordin confesional. Dar şi acestea, cu timpul s-au atenuat, pe măsură ce s-a acutizat problema naţională. Românii – cu deosebire în timpul revoluţiei de la 1848/49 au înţeles că numai unitatea naţională le va putea aduce libertatea politică şi statală.

Deci contradicţiile apărute între G. Bariţiu şi Andrei Şaguna sunt rezultatul unei societăţi româneşti, care-şi crea nişte contururi ce o individualizau şi o deferenţia tot mai mult ca naţiune de sine stătătoare, dar şi ca structură socială şi economică o apropia de aceea a naţionalităţilor conlocuitoare şi a celor din apusul european

Martor ocular al acestor schimbări, Bariţiu suporta atât consecinţele negative, cât şi pe cele pozitive ale noii societăţi în plină dezvoltare. Dar anii 1855 sunt consideraţi de Bariţiu ani în care a întâmpinat multe greutăţi, care-i veneau parcă din toate părţile şi care, într-un fel sau altul, dacă nu ar fi avut un caracter tare, probabil l-ar fi dus la disperare. A avut mari greutăţi în privinţa construcţiei fabricii din cauză că maşinile staţionau la Constantinopole, prin care li s-a făcut o pagubă atât de mare, încât în loc de 100.000 f. m. c., au fost nevoiţi să cheltuiască cel puţin 160.000 f. m. c. până să le vadă lucrând. Tot în acelaşi an s-a făcut plenipotente al comunei colective Bran, al Zărneştilor, al Tohanului Nou, al Poienii Mărului pentru a le scăpa pădurile pe care se străduiesc „fostele posesoare a le lua de la aceiaşi". Tot în acelaşi an s-a iscat o ceartă urâtă între membrele Reuniunii femeilor române, care începea să ia caracter religios, pericol pe care Bariţiu s-a străduit din toate puterile să-l înlăture.

Dar cel mai urât eveniment al anului a fost vizita timp de 6 zile a episcopului Andrei Şaguna la Braşov, în luna decembrie. Scopul vizitei sale a fost acela de „a pune mâna pe gimnaziul românesc" din localitate, declarând în faţa românilor „că naţiune nu mai este, ci numai religie". Braşovenii s-au opus, l-au tratat cu mese, apoi „s-au retras cu totul de lângă el". Episcopul la rândul lui, s-a despărţit de acolo foarte dezgustat şi dezamăgit". Braşovenii s-au convins, că afirmaţiile lui Şaguna, precum că Bariţiu îi îndeamnă la rele, să nu se supună dorinţei neîntemeiate a episcopului erau neadevăruri, minciuni menite să-i abată de la realităţi, să-l scoată pe marele publicist vinovat de tot ceea ce s-a întâmplat. Faptul că ruşii pierdeau în războiul Crimeii îl înfuria şi mai tare pe Şaguna. Unele fapte care nu concordau cu interesele generale ale românilor, i-au fost şi ele demascate şi prin presă. Pentru a „lega ochii românilor, Şaguna, scrie G. Bariţiu, „emise veninosul şi barbarul şi plinul de minciuni Cerculariu din 5 dec. 1855, prin carele socoti să omoare moraliceşte atât „Gazeta" şi pe redactorul ei, cât şi

pe mine şi Călindariul meu, La citirea acestui pamflet scârnav, tot publicul dete un ţipăt de spaimă şi urgie zicând: „Aceasta e speculă bănească în favoarea *Telegrafului*, care nu încape de *Gazetă*, şi în a Călindariului episcopesc, care nu se vinde aşa de bine precum se vinde al lui Bariţiu ş. a. ş. a. – Numai câţiva sclavi ai lui Şaguna strigară: „Bine este, să se răstignească acei doi dascăli naţionali"[640]. Dar faptul că poporul nu a putut fi influenţat de Şaguna; gimnaziul rămânând în administrarea reprezentanţilor aleşi din rândurile românilor braşoveni, nu l-a scutit pe marele nostru patriot şi om, care şi-a dedicat întreaga viaţă prosperării naţiunii române de mari supărări şi suferinţe morale, pe care le-a resimţit întreaga sa viaţă. Acest lucru reiese din încheierea pe care a scos-o la textul: „Însemnări din viaţa mea căsătorită". Toate amărăciunile vieţii sale active acumulate încă de la începuturi şi până prin 1856-1857 sunt concentrate şi expuse pe aproximativ o pagină cu caractere de 1 rând şi jumătate de tipar, cu caractere mărunte.

Cenzura l-a urmărit, saşii l-au pedepsit, ungurii îl urmăreau atent, Şaguna l-a pedepsit şi el. Cu fabrica „stăm rău peste măsură: lipsa de bani; iară mai vârtos răinţa unor oameni şi groasa stupiditate a altora mă ţinea pe loc întru toate lucrările mele"[641]. Fundaţiile tuturor maşinilor se lucrau încet, lipseau curele de transmisie. Bani insuficienţi, mai trebuiau făcute roata hidraulică, meşterii zideau, montatorii aduşi pe bani grei din apusul Europei erau beţivi şi leneşi, plini de pretenţii, îngâmfaţi şi rău voitori. Aceştia au făcut complot împotriva lui Bariţiu. La rândul ei, familia Rudolf Orghidan asociată a fabricii conspira şi ea cu lucrătorii străini pentru a-l îndepărta din fabrică şi a-l instala director pe unul din fii Orghidăneştilor. *Între orgoliul personal şi interesul naţional, G. Bariţiu a optat pentru interesul naţional.* Contemporanii lui Bariţiu, i-au recunoscut şi l-au descris, ca fiind un om înzestrat cu multe calităţi umane superioare şi cu multă putere de pătrundere în domeniile pe care le-a abordat sau probleme de diferite genuri cu care s-a întâlnit în viaţa sa. El şi-a închinat toată viaţa lui familiei „ţării, naţiunii române pe care a iubit-o cu toată fiinţa sa, dar pentru care a şi suferit, şi nu întotdeauna numai din partea adversarilor săi ci şi din partea unora cu care a colaborat sau trebuia să colaboreze în vederea prosperităţii generale a poporului român. În paginile anterioare am analizat suferinţele şi greutăţile sale provocate de reprezentanţii asupritorilor Transilvaniei în domeniul presei şi celei din timpul revoluţiei de la 1848/49. Erau suferinţe provocate de străini, care îi voiau pe români menţinuţi în stare veşnică de iobăgie. Revoluţia de la 1848 şi primii ani de după ea, a scos la iveală spre surprinderea adversarilor, un salt enorm făcut de români în direcţia

[640] *Memoriile lui George Bariţiu*, Cluj, 1942, p. 18.
[641] *Ibidem*, pp. 19-20.

modernizării vieții lor sociale, economice, culturale, organizatorice etc. Românii, după cum am arătat și mai înainte, se îndreptau către o structură modernă a vieții în general. Ei își căutau nu numai forme adecvate de convietuire economică proprie a națiunii române, în care dominau legile pieței specifice, bazate pe concurență. Dar legile bazate pe concurență, pe întrecere acționează și în domeniul politicului. Deci impunerea treptată a legilor capitalismului se înfăptuiește în toate domeniile vieții sociale a oamenilor. Neșansa istorică a românilor a fost faptul că situația era de așa natură, încât forțele politice dominante îi obligau pe conducătorii bisericii românești să îndeplinească unele sarcini politice și administrative pe plan local, dar și național. Existența a două mari confesiuni în cadrul națiunii române era folosită, în același timp, ca mijloc de dezbinare între români; așa s-a întâmplat și în cazul unor dispute din interiorul Reuniunii femeilor Române din Brașov. O simplă ceartă între câteva femei membre ale acestei reuniuni – din neamul Orghidăneștilor și cel al Cepeștilor, mari negustori brașoveni, a luat o turnură religioasă între ortodocși și greco-catolici. Barițiu este foarte necăjit din cauza neînțelegerilor dintre Uniți și neuniți. El regretă că acele certuri, care aveau, în fond, cauze minore dădeau prilej „nemților și sașilor" să râdă de politica noastră cea românească „încât se țin de burtă"[642]. Înrăutățirea relațiilor dintre uniți și neuniți a avut multe consecințe negative în relațiile dintre români în general, iar relațiile dintre Sibiu și Blaj s-au înrăutățit încât unii nici nu voiau să mai audă de Blaj. Este adevărat, remarca Barițiu, sibienii nu-l iubesc pe Șaguna, urăsc însă și Blajul din tot sufletul și nu pot să suporte atâtea încercări de supremație și noi încercări și apăsări religioase ale Blajului". Barițiu îl roagă pe Timotei Cipariu să-l convingă pe Iacob Mureșan să fie de acord să revizuiască statutul Reuniunii femeilor din Brașov.

Cât privește zvonurile unora că Barițiu ar fi un adversar declarat al lui Șaguna, Barițiu le combate categoric într-o scrisoare tot către Timotei Cipariu, adresată din Brașov pe data de 25 nov. nou 1855.

Barițiu scrie că a constatat și el faptul că brașovenii îl urăsc pe Șaguna. Este o ură „întreținută cu multă osteneală și măiestrie și perseverență. Cu vreo trei ani mai devreme se vorbea la Sibiu, dar și la Brașov, de o Partidă Barițiană și Partida Șaguniană". Barițiu neagă cu hotărâre asemenea zvonuri ale unora. El explica faptul că niciodată nu a căutat să facă politică și nici nu a avut trebuință:

a) niciodată nu s-a gândit să trăiască toată viața în Brașov, iar cu brașovenii a dus-o relativ bine;

b) și cu bigoții s-a înțeles întotdeauna;

---

[642] *G. B. C., X*, p. 38.

c) în treburile religioase nu s-a amestecat niciodată; dar între aceştia din urmă existau şi oameni buni şi de înţeles.

Înaintea redactării către Timotei Cipariu a scrisorii din 25 noiembrie 1855, Bariţiu primise de la acesta o scrisoare în care i se transmitea o propunere făcută de mitropolitul Sterca Şuluţiu lui G. Bariţiu şi lui Iacob Mureşan, de a deveni canonici ai noului capitlu Mitropolitan. Bariţiu îi va da răspunsul într-o scrisoare întocmită pe data de 27.XI/1855.

Răspunsul dat de acesta este un exemplu strălucit, de modul cum punea el în cumpănă interesul naţional şi interesul personal.

Întrebat de starea materială în care se afla Bariţiu la Braşov, acesta i-o comunică „cu toată sinceritatea" şi răspunderea. *„Starea mea* – îi scrie el lui Cipariu – *este şi astăzi tot cum o ştii din vechime, adică precară* (subl. lui Bariţiu), căci altfel nu mi-o pot numi. O stare aceasta pe care oricine privind la purtările şi cariera ce avusesem deschisă în dieceză înainte cu 19 ani şi de atunci încoace, o ar putea traduce cu nebunie pentru că de ce să nu-mi asigur şi eu viitorul cu un ce fix şi chiar cu un oarecare rang de societate. Dacă însă îmi întreb *cugetul* şi dacă-mi privesc tot trecutul de 19 ani, din punct de vedere *naţional* (subl. ns. T.I.), apoi tot nu mă pot numi nebun. Această sarcină peste măsură grea pe care o luasem eu în Braşov şi ca dascăl şi ca publicist, trebuia ca să o ia un român careva şi destinul mă alese pe mine, precum bine ştii; apoi după mine mai urmară şi alţi doi. Nu pot nega că subzistenţa personală mi-a fost mai bună aici decât mi-ar fi fost în dieceză"[643]. Bariţiu explica în continuarea scrisorii către Cipariu în ce sens situaţia sa a fost precară la Braşov. Din punct de vedere material şi financiar a stat destul de bine şi a fost asigurat şi el şi familia. Dar această asigurare a existenţei materiale, explica el, a fost plătită cu sudori de sânge, ameninţat cu represalii când de unguri, când de saşi; ameninţat cu moartea în timpul războiului civil din 1848/49 de către unguri ameninţat cu deportarea în Siberia de către ruşi, pus în lanţuri de către austrieci, trimis la puşcărie de către saşi etc.

Comparând câştigurile însumate ale diferitelor funcţii din acel moment – sfârşitul anului 1855 – cu ceea ce va câştiga în dieceză, primele erau mai mari, dar erau nesigure, în timp ce celelalte erau sigure pe viaţă şi mai restrânse, mai simple. Raţional ar fi fost ca Bariţiu să opteze pentru cea de a doua cale: dieceza. Bariţiu a ales în acel moment varianta nesigură, care-i crease deja multe necazuri - şi avea să-i mai creeze – şi după acea dată. O singură împrejurare, mărturiseşte el, îl mai ţinea legat de Braşov: *Fabrica* de hârtie de la Zărneşti. Fabrica a fost cea mai mare provocare a vieţii lui Bariţiu. Prin faptul că i s-a încredinţat construcţia şi înfiinţarea ei,

[643] Ibidem, p. 42.

iar el şi-a asumat această sarcină i „s-a făcut un mare *point* d'honneur" în care era investit un capital de 150.000 f. m. c.!

Împrejurările le-au fost nefavorabile iniţiatorilor fabricii. Războiul oriental din 1853-1856, întârzierea transportului prin blocarea maşinilor la Constantinopol, Galaţi; directori străini rău intenţionaţi, corupţi, beţivi şi multe alte greutăţi.

Simţind apăsarea răspunderii fabricii pe umerii săi, Bariţiu nu putea părăsi procesul construcţiei fabricii în acel moment hotărâtor. Când fabrica va fi gata, dacă problema va mai fi actuală, poate răspunsul va fi altul. Speră să nu fie prea târziu. De fapt Bariţiu în acea perioadă mai avea şi alte invitaţii, a avut şi mai târziu de la Iaşi, unde i se asigurau venituri foarte bune. „La Iaşi? Mă mai chemaseră şi în iarna trecută; am avut şi alte ocaziuni. Ce-mi vei face însă dacă iubesc pe românul, fie oriunde, nu pot da însă nici o încredere boierului"[644].

Răspunzând unei imputări exprimată de prietenul său T. Cipariu, că şi-a rărit corespondenţa cu el în ultimii 2-3 ani, Bariţiu i-a explicat că acest fapt se datorează presiunilor morale şi nu numai, la care a fost supus, de data aceasta, mai ales de conducerea saşilor din Braşov. Suferinţele mai acute au început cu îndepărtarea sa de către *Ludwig Wohlgemuth* şi Eduard Bach de la redacţia publicaţiilor sale; s-a accentuat după deschiderea Camerei de comerţ şi industrie din Braşov în septembrie 1850; între Bariţiu şi saşi lupta a fost permanentă şi înverşunată, până la îndepărtarea lui Franz Chavanne (comisar militar şi civil al districtului Braşov între 1850-1851, dar mai ales până la căderea celor mai mulţi senatori vechi. În acei ani, vrăjmaşii mei ajutaţi foarte şi de părintele Andrei Şaguna, se încearcă în feluri şi chipuri ca să mă nimicească cu totul, m-au tras la judecată ... au minţit la guberniu că eu sunt un străin de la Câmpulung, revoluţionar de acolo, când cu venirea împăratului (20 iulie-3 august 1852) s-au încercat a mă delătura din Braşov" ş. a .ş. a.[645].

Bariţiu a cerut protecţia lui Schwarzenberg (1802-1858), principe, guvernator militar şi civil al Transilvaniei 1851-1858); guvernatorul i-a dat-o, l-a recomandat şi directorului poliţiei, ca să-l apere. Acesta l-a apărat şi l-a recomandat şi pentru o decoraţiune. În acest răstimp de 3-4 ani, Bariţiu a încetat corespondenţa cu mulţi dintre cei mai buni prieteni ai săi pentru a nu-i supune represaliilor.

Dacă în scrisorile anterioare, Bariţiu relata cazuri de persecuţie din partea saşilor şi ale ungurilor din Transilvania, începând din anul 1855, el

---

[644] *Ibidem*, p. 43.
[645] *Ibidem*, pp. 43-44.

relatează şi cazuri în care a fost obligat să suporte unele fapte de persecuţie şi din partea unor români.

Publicarea unui articol intitulat *Instalarea metropolitului de Alba Iulia, ţinută în Blaj la a. 1855, 18/30 octobre, în Gazeta Transilvaniei*, XVII/1855, nr. 87-90, articol anonim, dar care aparţinea lui Timotei Cipariu, a încins spiritele între uniţi şi neuniţi în Braşov. Poliţia cerea să fie dezvăluit numele autorului, gâlceava din Reuniunea femeilor române din Braşov era şi ea pe cale să se transforme în ceartă religioasă. *Gazeta Transilvaniei* avea interdicţie de a mai scrie despre cler, nici de bine nici de rău. *Gazeta* era acum oficială; ea nu putea critica oficialităţile. Andrei Şaguna, supărat pe faptul că uniţii au primit dreptul de a ridica episcopia lor la rangul de Mitropolie, înaintea ortodocşilor, încerca să tulbure apele între uniţi şi neuniţi. De toate neîmplinirile ortodocşilor, el îl învinuieşte pe Bariţiu şi *Gazeta Transilvaniei*, desigur şi pe redactorul ei actual, Iacob Mureşanu. Andrei Şaguna voia să primească epitropia asupra şcolilor româneşti, cu deosebire a gimnaziului românesc din Braşov.

Marii negustori şi elita intelectuală din Braşov, nu vedeau cu ochi buni, trecerea şcolilor braşovene sub epitropia episcopiei din Sibiu. Întemeierea lor era rodul străduinţei şi cheltuielilor comunităţii locale braşovene în frunte cu comercianţii români, care aveau şi controlul şcolilor în continuare. Ei se gândeau să mai dezvolte reţeaua lor de şcoli, nu să le cedeze altcuiva. Andrei Şaguna, desigur că era informat de atmosfera ostilă trecerii şcolilor braşovene sub jurisdicţia sa.

Pentru a accelera procesul de transfer al şcolilor braşovene sub conducerea sa. Şaguna s-a gândit să facă o vizită la Braşov unde, desigur, va mai rezolva şi alte probleme.

G. Bariţiu îi va relata lui Timotei Cipariu vizita la Braşov a episcopului sibian într-o scrisoare datată Braşov, 1855 decembrie 27. Iată ce relata Bariţiu, pe scurt, despre această vizită: În 4 dec./22 noemb. Era aşteptat la Braşov A. Şaguna, vizită pentru care se pretinsese să-i iasă înainte un şir de trăsuri până la Codlea. Dar din cetate îi ieşise una, de la greci 4, din Schei tot atâtea. După sosire abia au fost înduplecaţi câţiva reprezentanţi să-i facă o vizită. Comunele i-au propus un prânz diplomatic mare, pe care l-a refuzat, „zicând că se află în doliu". A spus că va mânca pe la casele fruntaşilor care l-au invitat. În discuţiile pe care le-a avut subiectul principal au fost şcolile. Începe însă prin a-i dojeni pe câţiva şi recomandându-le „să se ferească *de oameni amăgitori* şi periculoşi, precum sunt Bariţ şi Murăşanu, şi să nu asculte de momelile lor, că ei vor să-i convingă „a se papistăşi". Oamenii au respins aceste învinuiri. Ioan Iuga, mare negustor i-a spus că ei, braşovenii, „îl cunosc bine pe Bariţiu, noi de el nu ne putem despărţi". În adunarea celor 24 reprezentanţi ai celor 2 biserici fondatoare ale

Gimnaziului, episcopul le-a pretins „ca, cu călcarea legământului comunelor acestea să se despoaie pe sine de dreptul de a dispune *liber* asupra şcoalelor ... şi să-l recunoască de preşedinte *natural* al *Eforiei*, încetând alegerea lui, iar pe episcopul de supremul dispuitor (dezicător) „... căci, explică el, naţionalitatea românească nu mai este, ci e numai confesiune, prin urmare şcolile pot fi numai confesionale etc. etc. A fost combătut episcopul de marele negustor român Rudolf Orghidan. Ei, „negustorii şi alţii au cheltuit mult, în stăpânirea preoţilor nu vor da şcoalele lor", „de dreptul nostru nu ne von lepăda". În acelaşi sens au vorbit şi alţi participanţi la acea adunare.

Şaguna l-a învinuit pe George Bariţiu de cele întâmplate, că totul se trage de la el. De aceea a hotărât să se răzbune crunt pe George Bariţiu. În pastorala de Crăciun a anului 1855 a rostit o afurisenie împotriva „Gazetei Transilvaniei" şi Călidariul pentru poporul românesc" a lui George Bariţ, ambele de orientare greco-catolică. În timp ce Şaguna se găsea la Braşov, dar şi după aceea, relatează Bariţiu în aceeaşi scrisoare, Iacob Mureşanu, redactorul Gazetei Transilvaniei a fost chemat de 7 ori la poliţie pentru articole „de tendinţă prozelitică". Ca rezultat al acestei acţiuni: Prezidiul *guberniul* decretă că „Gazeta ...." de la 1 ianuarie înainte (1856) numai sub acea condiţie să mai poată ieşi *dacă nu va mai publica nici un articol original şi nici va reproduce nimic din gazetele moldavo-române"*[646]. Bariţiu considera că în acea perioadă se pornise o adevărată cruciadă a ortodoxismului împotriva *uniţilor*, însoţită de o prigoană împotriva *Gazetei*.

„La Bucureşti, scria el, *„Gazeta"* fu declarată de „papistăşească şi iezuistică" şi nimeni nu se va mai prenumera la ea". La Iaşi Laurian întâmpina şi el greutăţi. Moldovenii încep să-i considere pe uniţi de „propagandişti ai papei". Dacă ortodocşii nu vor mai face abonamente la „Gazetă", uniţii nu vor mai putea asigura decât maximum 600 de abonaţi. Ea nu se va mai putea susţine şi va dispărea. Îl îndeamnă pe Timotei Cipariu „să-şi câştige concesiune pe vreun jurnal, ceva, ori politic, ori numai literar, ori şi numai ecleziastic pentru că *Gazetei* i s-au numărat zilele. Apoi veţi vedea cum va triumfa *„Telegraful"*[647]. Dar Bariţiu era un om echilibrat, cu mult simţ politic şi dornic de linişte în interiorul naţiunii române. El întotdeauna a încercat şi a reuşit să ţină cumpăna între românii ortodocşi şi uniţi. Naţionalitatea era mai presus decât confesiunea. S-a străduit mult, ca mişcarea naţională, să fie scoasă de sub tutela confesiunilor religioase. Atrăgând atenţia asupra faptului că uniţii vor trebui să susţină *Gazeta*, el nu recomanda ca Blajul să ia şi el măsuri de interdicţie a citirii *Telegrafului* şi *Calendarului* lui Şaguna de către uniţi. Luând la cunoştinţă de faptul că,

---

[646] *Ibidem*, pp. 49-50.
[647] *Ibidem*, p. 50.

Iacob Mureşanu ar fi avut intenţia să-l roage pe Timotei Cipariu să ia măsuri de a interzice la Blaj cele două publicaţii, Bariţiu nu este de acord cu revanşa, considerând că „oprind adică *Telegraful* şi *Călindarul* lui Şaguna ... Aceasta ar fi cea mai mare secătură din lume"[648]. Nu este deci de acord cu „omoruri de producţii literare; românii să nu se facă de râsul şi batjocura nemţilor, saşilor, ungurilor, care în asemenea cazuri băteau din palme de bucurie. Din acest punct de vedere, Bariţiu îşi punea problema dacă între români va fi pace sau nu, dacă nu se vor dezvolta vrăjmaşii între ei, determinate de apartenenţa la confesiuni religioase diferite.

Dar, în acelaşi timp, Bariţiu avea de rezolvat şi el o problemă personală cu Andrei Şaguna: pastorala de Crăciunul anului 1855. „Am primit spurcatul pamflet al lui Şaguna, scria el în aceeaşi scrisoare citată mai sus, pe care ţi-l trimit joi, pe lângă o scrisoare lungă. Acelaşi se citi în toate bisericile cu un patos şi cu o bucurie drăcească din partea câtorva popi. Poporul se desfăcu în partide. O mică parte, cea mai sănătoasă, se ruşină de faptele episcopului lor, alta, tot mică, strigă: bine le este acestor uniţi, căci nu se mai odihneau ş. a. ş. a. Poliţia a interzis categoric difuzarea pamfletului în biserici. „Popazu (atunci protopop al Braşovului, mai târziu episcop al Caransebeşului n. ns. T.I.) a aruncat nota poliţiei şi-i ameninţă pe toţi cu răspopire dacă nu vor asculta de el şi de vlădica lor".

La început, Bariţiu a considerat pamfletul lui Şaguna, ca o problemă personală a lui şi simţindu-se jignit în vanitatea sa personală l-a reclamat pe episcop la forurile competente, pentru a obţine satisfacţie şi a-l pedepsi pe cel ce le-a elaborat.

L-a reclamat mai întâi la guvernatorul Scwarzenberg; reclamaţia a mai trecut şi pe la alte organe de stat, care îi dădeau satisfacţie lui Bariţiu. Încurajat de reprezentanţii unor organe de stat, Bariţiu îl anunţa pe Timotei Cipariu că are de gând să-l tragă la judecată pe Şaguna, dar, în acelaşi timp îl şi întreabă pe prelatul blăjan, ce părere are? semn că nu era prea hotărât s-o facă. Ca dovadă, într-o altă scrisoare, adresată lui Ioan Maiorescu din Braşov din 16 martie 1856, el îi scria că în răspunsul lui la circulariul din 5 XII 1855 al lui Şaguna, prin care se anatemiza *Gazeta Transilvaniei* şi *Călindariul pentru poporul românesc,* ambele de orientare greco-catolică, Maiorescu în calitate de avocat, poate să facă orice corectură, să adauge unele lucruri, deoarece el voia să elaboreze doar o apărare. De fapt Bariţiu nici nu a publicat răspunsul. Nu voia să tulbure apele şi mai mult între români. Ei aveau nevoie de unitate nu de procese, certuri interconfesionale în interiorul naţiunii. De fapt, Bariţiu era atât de bine cunoscut în rândurile elitei

[648] *Ibidem*, p. 53.

naționale, încât nu avea nevoie de o justificare, pentru a fi perceput printr-un „circular" ca „bărbat demn", bărbat matur şi pătruns de inocența sa.

El era conştient, că un proces câştigat împotriva unei nedreptăți în relațiile dintre concetățeni, nu contribuia atât de mult la prestigiul unei țări, al unui popor aşa cum ar fi contribuit un mare succes în domeniul economic sau cultural, ce întărea prestigiul națiunii şi al țării respective. Anul 1857 este pentru românii din Transilvania un an epocal: La Zărneşti, aproape de Braşov, românii produc hârtie, „toate soiurile de hârtie, până la cea mai frumoasă", peste un an vor putea produce „cea mai frumoasă hârtie de poştă". Îl invită pe Cipariu să comande hârtie, îl asigura că îl va putea servi *loco Sibiu* cu prețul cel mai redus decât oricare fabricant din Ardeal şi-l vor servi „cu toată acuratețea".

Punerea în funcțiune a fabricii de hârtie de la Zărneşti; a fost considerată o mare izbândă pentru români, iar pentru el ca un fel de încheiere a misiunii vieții lui. În această situație problema unui post de preot sau profesor la Blaj se pune altfel. Avea deja 47 de ani din care ½ şi i-a petrecut într-o luptă grea, uneori periculoasă pentru români, prin urmare şi pentru cler care este şi el o parte componentă a acestei națiuni. A înaintat în vârstă, are 6 copii. Doreşte să intre în dieceză, să se retragă „ceva din valuri". Ar dori un post de preot sau profesor într-un oraş sau orăşel. I-ar fi mai uşor să îngrijească de cei 6 copii ai săi şi să le dea o educație mai bună. Timotei Cipariu i-a răspuns lui Barițiu, printr-o scrisoare din 10 VI 1858 comunicându-i că are în vedere pentru el o funcție de canonic la un capitlu românesc, sau de profesor la gimnaziul din Blaj. Răspunzându-i la această scrisoare, Barițiu justifică de ce doreşte să treacă la o dieceză şi ce principii sau maxime a respectat în alegerea carierelor. „Nu a vânat niciodată titluri şi cariere, nici bogății mari nu a căutat". Deci dacă „mă cer la dieceză, este numai cu dorința de a intra într-o carieră nu scutită de muncă, *liberă* însă de valuri mari şi de cabale"[649]. Ştie că nu va mai avea venituri mari ca la fabrică. Dar mai ştie că nu va avea nici venituri foarte mici, pentru că astfel s-ar păcăli. Doreşte numai atât cât să-şi crească copiii cu o anumită îndestulare. L-ar mulțumi şi o parohie unde, pe lângă un anumit salariu, să aibă şi o suprafață de teren pe care s-o poată lucra obținând produse agricole pentru completarea hranei copiilor; (să poată întreprinde o economie rurală", spunea el). Transferarea lui G. Barițiu într-un post fără „valuri mari", mai liniştit, chiar dacă realizat cu venituri ceva mai mici, nu s-a înfăptuit. Se pare că evenimentele politice şi schimbările în politicile social-economice ale diferitelor țări şi schimbările în politicile şi relațiile internaționale, nu i-au mai dat îndemn lui Barițiu să caute un loc de muncă mai liniştit şi asigurat.

[649] *Ibidem*, p. 56.

El a rămas în valurile vieţii politice, sociale, culturale şi economice, îndeplinind numeroase munci de răspundere. Conştiinţa datoriei de cetăţean al unei ţări ce-şi dorea cu ardoare eliberarea de sub dominaţia socială şi naţională s-a impus categoric, în ciuda condiţiilor vitrege şi a existenţei unui mediu nefavorabil creat de cercurile naţiunilor dominante: austriecii şi ungurii.

În anii 1857-1859, Bariţiu a primit multe oferte pentru un post mai bun şi în condiţii foarte tentante şi aceasta, nu numai în Transilvania, ci şi în Moldova şi Ţara Românească. Prietenii săi de la Bucureşti îl aşteptau în învăţământ. Cei din Moldova, la fel. Moldovenii au fost foarte insistenţi. Doreau din toată inima ca Bariţiu să ocupe un post în ministerul învăţământului, pentru a contribui la buna organizare a acestuia. O povesteşte chiar Bariţiu într-o corespondenţă către Timotei Cipariu, scriind „... că era cât p-aci să rămân „cu totul în Moldova. Ministeriul lui Hurmuzache, care era în capul trebilor, nu-mi stete de pe cap până nu-i promisei că, măcar de probă, de experienţă voi primi postul de inspector general la şcoale. Ba îmi mijlociseră şi decret la Domnul, în timpul pe cât am trecut prin Moldova şi Bucureşti şi de acolo acasă, încât la 10 zile că mă pomenii cu depeche telegrafic provocatoare să mă duc"[650]. Bariţiu iubea foarte mult Moldova şi pe moldoveni. Purtarea lor impecabilă faţă de el în timpul băjeniei sale din zilele războiului civil, el nu o va uita niciodată şi le-a rămas recunoscător până la sfârşitul zilelor. Chiar condiţiile materiale pe care i le cereau moldovenii erau foarte generoase. Sentimentele sale mai erau, probabil, influenţate şi de faptul că mama sa era de origine moldoveancă.

Dar Bariţiu nu a putut părăsi Transilvania. Era prea legat sufleteşte de patria în care s-a născut şi pentru care, am văzut, a şi pătimit de multe ori. Totodată, anii 1859-1861, perioada în care Bariţiu dialoga cu moldovenii a marcat unele schimbări în atitudinea imperiului faţă de popoarele de la periferia monarhiei austriece. Sunt anii începutului perioadei liberalismului austriac, care a creat condiţii cât de cât mai favorabile relansării mişcărilor naţionale pentru toate popoarele asuprite de ea.

Despre începutul unor noi mişcări ale popoarelor de sub dominaţia austriacă, îi va relata însuşi Bariţiu lui Tiomotei Cipariu într-o scrisoare datată Braşov, 19 iunie 1860. El îi comunica prietenului şi colaboratorului său de la Blaj, că la Braşov s-a subscris o petiţiune către senatul imperial. Se referea la un memoriu al românilor braşoveni din 17 VI 1860, adresat, prin intermediul lui Şaguna, Senatului imperial lărgit din Viena[651]. Îl informează

---

[650] *Ibidem*, p. 67.

[651] Vezi: *Foaie XXIV*, nr. 12/1860.

în acelaşi timp, că şi alte naţiuni de sub dominaţia imperiului se mişcă, trimit diverse petiţiuni de-a dreptul către senat, către împărat direct sau către alte instituţii imperiale centrale.

După ştirile ce am tras, bănăţenii încă petiţionează. Ei au mers însă mult mai departe cu petiţiunile lor, căci, după cum se spun, s-a încuviinţat de către senatorul Mocioni ca să ceară de-a dreptul:

a) pentru toţi românii din staturile austriece un *cap* politic naţional, sub un nume oarecare, stătător sub împăratul imediat;

b) un alt cap bisericesc;

c) arondarea ţinuturilor române şi majoritar române;

d) administraţiunea şi legislaţiunea curat românească. Adică anii 1848-50!"[652]. Este vorba, în acest caz, despre Andrei Mocioni (om politic din Banat, 1812-1880) care a relansat în 1860 planul din 1849-1850 al unirii tuturor românilor din imperiu într-o provincie de sine stătătoare.

Bariţiu îi sugerează lui Timotei Cipariu să iniţieze şi cei de la Blaj trimiterea unei petiţiuni semnată de cât mai mulţi români către senatul imperial. Va fi bine să se mişte cât mai repede, deoarece pericolul deznaţionalizării românilor şi al altor naţionalităţi era mai real ca oricând! Bariţiu îl informează pe Timotei Cipariu că are ştiri proaspete, autentice, precum că „aristocraţia germană şi cea maghiară sunt pe aproape să-şi dea mâna spre scop ca toată Monarchia – afară de Veneţia – să o împartă în două *limbi*, numai în *două* grupe mari, grupa germană şi grupa maghiară (Ungaria şi Transilvania)"[653].

De fapt, ceea ce relatează în acest caz George Bariţiu, seamănă mult cu ceea ce se va întâmpla, în 1867, când a fost semnat pactul dualismului austro-ungar, dată începând prin care imperiul a fost împărţit în Cislaitania şi Translaitania[654].

Deci ideea divizării imperiului în două părţi, nu a apărut doar la mijlocul anilor 1860, cu câţiva ani înainte de semnarea pactului dualismului austro-ungar din anul 1867. Ea a circulat în rândurile reprezentanţilor nobililor şi a altor clase suprapuse din Austria şi Ungaria cu mulţi ani înainte de realizarea ei în practică. Numai că în timpul războiului civil din 1848/49, nobilimea ungară – sub conducerea lui Kossuth a vrut să ia totul, să creeze „Măreaţa naţiune maghiară" înglobând în planurile sale chiar şi Austria. Planul nu le-a reuşit. Austria a creat un regim absolutist. A reprimat orice

---

[652] *G. B. C. X*, p. 69.

[653] *Ibidem.*

[654] *Cislaitania* – termen neoficial prin care, în Austro-Ungaria, de la dualism (1867), erau numite ţările de dincoace de Laita (Leitha) (luând ca punct de plecare Viena), spre deosebire de Translaitania (ţările de dincolo de Laita (Vezi Enciclopedia română, tom I), Sibiu, 1898, p. 487.

mişcare democratică şi orice mişcare de eliberare naţională. Absolutismul nu a funcţionat conform aşteptărilor, organismele statale rigide provocau multe pagube şi revolte în interiorul conglomeratului de naţionalităţi ce se găseau sub jugul monarhiei habsburgice. Cu timpul imperialii au fost nevoiţi să acorde unele drepturi democratice şi recunoaşterea drepturilor unor libertăţi deja cucerite, să încerce chiar să le asocieze la guvernare.

Diploma imperială din 20 oct. 1860 şi patenta imperială din 19 II 1861, au creat multe speranţe în rândurile naţiunilor asuprite. Sperau şi românii, ca şi alte popoare asuprite din monarhie, că vor primi noi libertăţi, că li se vor crea noi izvoare de câştigare nu numai a unor libertăţi democratice, dar şi libertăţi naţionale. Deci se creau noi orizonturi mişcării naţionale împotriva maghiarizării, de creare a unui învăţământ de toate gradele în limba maternă, de sporire a autonomiei naţionale etc. etc. Elitele fruntaşe române şi-au dat seama, că îndeplinirea obiectivelor sociale şi naţionale şi lupta împotriva deznaţionalizării nu va fi uşoară. Era nevoie să se creeze noi instituţii politice, culturale, de învăţătură româneşti, noi instituţii de artă, noi măsuri de perfecţionare a limbii materne, întreprinderi economice româneşti, deci nu numai în domeniile ce contribuiau la dezvoltarea spirituală a românilor, ci şi în cea economică, baza libertăţii oricărei naţiuni.

În aceste noi condiţii politice şi sociale mai putea Bariţiu să-şi pună problema unei plecări în Moldova ori în oricare altă parte? Desigur că o asemenea perspectivă în afara ţării în care s-a născut, pentru care a muncit şi a luptat nu putea să mai intre în planurile de viitor ale sale. El a rămas în Transilvania pentru interesele căreia a luptat cu fapta, cu vorba, dar mai ales cu scrisul şi cu participarea la înfiinţarea unei reţele instituţionale, economice şi de învăţătură româneşti şi educaţionale în general.

Evenimentele şi acţiunile descrise în acest capitol, cuprind preocupări personale şi activităţi deosebit de variate, ipostaze în care s-a găsit Bariţiu, în aceeaşi perioadă, precum şi unele idei susţinute în presă, în principal în perioada anilor 1852-1856.

Dar oriunde s-a aflat, orice preocupare i-ar fi chinuit mintea şi sufletul, plăcută sau neplăcută, Bariţiu a rămas întotdeauna un publicist. Oriunde şi oricând el găsea probleme, evenimente şi subiecte asupra cărora considera că trebuie să-şi spună părerea, să-i apere pe unii oameni împotriva nedreptăţilor, să aducă la cunoştinţă ştiri, evenimente, probleme care preocupă mintea umană în general.

De aceea, considerăm că a expune aspecte din viaţa lui George Bariţiu nu este suficient Dar şi a te referi la tot ce a scris el, este imposibil, după părerea noastră. În consecinţă, vom alege pentru ilustrarea marii contribuţii a lui Bariţiu la publicistică, numai contribuţia sa la formarea şi

dezvoltarea ştiinţei economice româneşti în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Şi o vom face repetând titlul unui studiu mai extins – dar nu şi conţinutul -, intitulat: „Probleme ale dezvoltării economice în opera lui G. Bariţiu", în lucrarea: Din gândirea economică progresistă românească, Edit. Ştiinţifică, Bucureşti, 1968, pp. 285-340.

CAPITOLUL 7

Probleme ale dezvoltării economice în opera lui George Bariţiu A doua jumătate a secolului al XIX-lea

Din studierea vieţii şi activităţii lui George Bariţiu, aflăm că, începând din 1837, anul înfiinţării publicaţiilor sale, „Gazeta Transilvaniei" şi „Foaie pentru minte, inimă şi literatură", el a îmbinat publicistica, gazetăria, în primul rând, cu numeroase alte activităţi. După 1850, pierzându-şi calitatea de proprietar şi redactor al *Gazetei* şi al *Foaiei*, orientându-se şi spre alte activităţi, el totuşi nu a părăsit niciodată scrisul, publicistica. Chiar şi departe de ţară, într-o călătorie de afaceri şi documentare, timp de aproape trei luni, în anul 1852, marele gazetar a ţinut legătura cu redacţia celor două publicaţii, al căror proprietar era acum Iacob Mureşanu.

Un loc deosebit în publicistica lui George Bariţiu, după revoluţia de la 1848 a continuat să-l ocupe publicistica economică, ale cărei baze au fost puse de el, dar şi de unii membrii ai Şcolii ardelene încă din anii de la începutul secolului al XIX-lea, premergători revoluţiei amintite.

Bariţiu a înţeles că fundamentarea drepturilor românilor prin argumentul majorităţii naţiunii române, a faptului că ei sunt cea mai veche populaţie ce trăieşte pe pământul Transilvaniei, că au o limbă şi o civilizaţie a lor, formată cu mult înainte aşezării altor populaţii pe acest pământ nu contau în faţa celor trei naţiuni conlocuitoare: ungurii, secuii şi saşii. Ei i-au declarat pe români „venetici", „toleraţi" numai atât timp cât interesele „băştinaşilor" (unguri, saşi şi secui) o vor cere.

Românii erau consideraţi de către conlocuitorii lor leneşi, incapabili de autoconducere, de a se ocupa de sine stătător cu activităţi economice, de a învăţa carte etc. Deci, reprezentanţii celor trei naţiuni au recurs la falsificarea istoriei, la acţiuni denigratoare faţă de naţiunea română.

În aceste condiţii, G. Bariţiu şi cei ce i s-au alăturat au recurs şi la argumente de ordin economic, românii să-şi îmbunătăţească activitatea în agricultură, să practice pe larg activităţi industriale, comerciale, să ridice populaţia la un înalt grad de pregătire profesională, culturală, să creeze şcoli cât mai multe. Cu un cuvânt, românii să se ridice cel puţin la nivelul de dezvoltare economică al celorlalte naţionalităţi conlocuitoare. În acest scop,

Bariţiu a pus la dispoziţia românilor nu numai publicistica economică, ci şi ştiinţa economică susţinută de acest suport al publicisticii.

Preocupările de ordin economic ale lui Bariţiu din anii 1830-1848 au constituit, după părerea noastră, o contribuţie la preistoria ştiinţei economice din România, respectiv din Transilvania.

Atenţia acordată problemelor economice de către G. Bariţiu, a fost rezultanta înţelegerii de către el, a importanţei fundamentale a dezvoltării economiei în asigurarea progresului general al unei ţări în domeniul economiei, instrucţiei, culturii şi ştiinţei, asigurării existenţei materiale, a libertăţii personale şi sociale etc.

Publicist de talent şi organizator cu reale calităţi, G. Bariţiu are mari merite în domeniul publicisticii româneşti. El a reuşit să antreneze în această mişcare nu numai un număr important de intelectuali români, ci şi mai mulţi comercianţi, care, în fond, la întemeierea gazetelor sale, în 1837, reprezentau forţa cea mai importantă a capitalului românesc, a noii forţe economice care cucerea lumea din ce în ce mai mult. Colaborarea vechilor forme de capitalişti şi a noilor intelectuali a fost una din căile prin care s-a dezvoltat economia de schimb românească de tip capitalist. În fond şi marile centre de cultură religioasă cum a fost Blajul, cum s-a dezvoltat Sibiul şi altele, deveniseră şi mici centre de acumulare de bani. Cei ce compuneau aceste colectivităţi erau şi ei în căutarea unor căi prin care să-şi valorifice sumele băneşti acumulate, într-un fel sau altul. Dar cei mai interesaţi de a găsi forme noi de a valorifica şi de a economisi banii câştigaţi erau comercianţii. O cale de valorificare au fost investiţiile făcute în unele activităţi industriale şi bancare, iar agricultorii dezvoltând o economie orientată spre producţia de marfă etc.

Izvorul principal al gândirii economice a lui Bariţiu l-a constituit realitatea românească, cu precădere cea din Transilvania. Această realitate constituie punctul de plecare şi obiectul analizei întregii sale publicistici economice. S-a străduit să dea răspuns, în primul rând, unor probleme concrete, practice. Dar el a considerat întotdeauna, că rezultatele activităţilor practice, concrete depind de o bună cunoaştere a teoriei – care este rezultanta unor generalizări a cerinţelor unor procese şi fapte reale – valabile într-un spaţiu concret şi un timp concret, determinat.

Cunoaşterea teoriei economice, în concepţia lui Bariţiu, constituia o condiţie indispensabilă pentru promovarea unei politici economice eficiente. Calitatea misiunii pe care şi-o asumă un om de stat depinde, considera el, în primul rând de buna lui pregătire economică, care să-i servească la cunoaşterea şi relevarea căilor de creştere a avuţiei naţionale. „Astăzi – scria el în 1879, la aproape patru decenii de activitate în scrisul său economic – în toată Europa luminată Ştiinţa economiei naţionale şi politice este ţinută în

mare onoare, mulţime de catedre s-au deschis pentru ca aceste ştiinţe pe la universităţi; în câteva ţări elementele ei se predau încă din gimnaziu, bărbaţii de stat se ocupă mereu de această ştiinţă fără de care nu poate fi nici vorbă de avuţia naţională, iar fără aceasta nici vorbă nu poate fi de libertate ... Problemele economiei naţionale sunt imense şi toate popoarele europene sunt agitate de ele ... Pe când ne stăteau deschise coloanele *„Gazetei Transilvaniei"* după ce o recomandarăm de repetate ori am şi publicat în vara anului 1876 vreo 12 articole practice în sfera economiei naţionale cu aplicare anume la bogata Transilvanie, care însă că pe lângă că era spoliată ca şi cum a fost subjugată prin robie, e ţinută în neştiinţă, chiar asupra problemelor vitale"[655].

Bariţiu făcea aceste consideraţii după aproape patruzeci de ani de observaţii în timp şi pe fapte, a modului cum au neglijat organele de stat ale Austriei şi Ungariei interesele progresului şi dezvoltării economice ale Transilvaniei; dar mai ales pe analiza modului cum au influenţat politicile economice şi sociale la menţinerea în înapoiere economică a Transilvaniei, situând-o din acest punct de vedere la periferia imperiului austriac şi apoi a celui al dualismului austro-ungar.

Aplecarea şi interesul lui G. Bariţiu spre evidenţierea fenomenului de înapoiere economică nu este deloc întâmplătoare. Observaţiile asupra realităţilor vremii, a legăturilor de subordonare şi ocupaţie a unor ţări de către altele, a legăturilor economice dintre ţările dezvoltate şi cele sărace – fie ele ocupate de către primele, fie bazate pe libera concurenţă – l-au dus pe Bariţiu la concluzia că ţările mari şi dezvoltate economic întotdeauna sunt avantajate, îşi impun voinţa în relaţiile cu cele sărace (fie ele ocupate sau „libere").

I. Cauzele înapoierii economice ale Transilvaniei

George Bariţiu a constatat încă de la începuturile publicisticii economice că Transilvania este o ţară insuficient dezvoltată, chiar înapoiată din punctul de vedere al forţelor productive şi că această stare se reflectă în slabul nivel de dezvoltare economică, socială, spirituală în general, stare de sănătate etc. Deci Transilvania indiscutabil era o ţară înapoiată din punct de vedere economic. Slaba dezvoltare se datora unor cauze evidente şi atât timp cât se vor menţine cauzele înapoierii economice, se va menţine şi starea de subdezvoltare a economiei transilvănene. Românii fiind cea mai numeroasă populaţie a Principatului, dar şi cei mai afectaţi din cauza unor condiţii

[655] Vezi: „Observatorul", II, nr. 8, 27/8 febr./1879.

social-istorice, erau şi cei mai interesaţi de depistarea cauzelor sărăciei şi a căilor de înlăturare a acesteia.

Una din cele mai importante cauze ale rămânerii în urmă a Transilvaniei, arăta Bariţiu, încă înainte de 1848, era existenţa relaţiilor de producţie feudale şi a privilegiilor generate de acestea. El considera că menţinerea relaţiilor feudale la mijlocul veacului al XIX-lea, echivala cu persistenţa târzie a lor, în comparaţie cu ţările din apusul european, fiind însoţită de un inalt grad de asuprire, de înrăutăţire a situaţiei materiale a celor lipsiţi de proprietate şi de libertatea de a dispune după plac de capacităţile şi rezultatele muncii lor. Persistenţa relaţiilor feudale, explica Bariţiu, apăsa deosebit de puternic populaţia românească din Ardeal, populaţie majoritară. Românilor li se barau toate căile de a se elibera de sub jugul feudal, ori tocmai înlăturarea acestuia ar fi creat condiţii favorabile de satisfacere a unor necesităţi materiale şi spirituale.

Starea tristă de înapoiere, arăta Bariţiu în repetate rânduri, nu se datora faptului că ea era o provincie săracă din punctul de vedere al avuţiilor naturale, ci, dimpotrivă, sărăcia oamenilor exista într-o provincie bogat înzestrată de la natură cu multe avuţii vegetale, animale, minerale.

Cauzele multiple ale menţinerii Transilvaniei într-o stare înapoiată, explica Bariţiu, raliindu-se unui punct de vedere ce circula încă înainte de revoluţia de la 1848, sunt de natură socială. El sublinia însă cu tărie că principala cauză în Transilvania, care o ţineau în stare economică şi socială necorespunzătoare rezida în existenţa feudalismului, menajat şi menţinut de clasele suprapuse din Austria şi Ungaria, „Aristocraţia noastră – scria el în consens cu alţi ideologi iluminişti şi reformatori – în loc să fie un factor tare şi bogat al fericirii publice, este mai săracă decât aristocraţia naţiilor mai sistematizate ca şi noi"[656]. El sublinia cu aceeaşi ocazie, referindu-se la aristocraţia din Transilvania că aceasta, concentrând puterea politică din gubernul principatului, manifesta dezinteres faţă de progresul general al patriei.

Studiind scrierile cu caracter economic din timpul revoluţiei anului 1848 şi după aceasta, ne vom convinge că el nu s-a limitat numai la depistarea cauzelor înapoierii economice determinate de feudalism. Spirit iluminist şi liberal, el arată că prima condiţie a unor schimbări esenţiale în raporturile economice o constituie libertatea şi egalitatea. Toţi membrii societăţii să fie egali şi liberi. Condiţia fundamentală a stimulării economice a Transilvaniei, pentru acea perioadă istorică, arăta învăţatul român, o constituia desfiinţarea feudalismului. În acest sens, erau necesare legi care să asigure libertatea individuală şi garantarea averii pentru toţi cetăţenii ţării.

[656] Gazeta Transilvaniei, VIII, no.102, 21.XII.1844.

Asemenea legi ar fi stimulat cointeresarea în muncă, ar fi stimulat activitatea comercială, industrială, creşterea producţiei agricole etc.

Punctele de vedere înaintate ale lui Bariţiu cu privire la desfiinţarea feudalismului şi înlocuirea lui cu o societate liberală, cu legi democratice, drepturi politice şi egalitate naţională s-au manifestat pe deplin în timpul revoluţiei din 1848, susţinând cu tărie, alături de ceilalţi români adunaţi pe Câmpia Libertăţii de la Blaj, necesitatea desfiinţării iobăgiei fără nicio despăgubire şi considerând acest lucru pe deplin întemeiat. Explicând poziţia sa şi a naţiunii române la 1848, el scria: „Naţiunea română se adună la Blaj între altele proclamă desfiinţarea iobăgiei fără nicio despăgubire pentru că dânsa presupune, cum că munca şi zecimea pe care ţăranii le deteră nobililor qua glebae adscripti de la 1514 încoace ar fi despăgubitoare de ajuns, iară bătăile luate se puteau considera ca interese"[657].

Desfiinţarea iobăgiei în Transilvania în anii 1848 şi 1853 a creat unele condiţii favorabile dezvoltării capitaliste. Pentru această cale a optat şi Bariţiu prin faptul că s-a raliat unei grupe de capitalişti comercianţi, contribuind la înfiinţarea unei fabrici mari de hârtie de tip capitalist, devenind directorul acesteia.

Dar nici anul 1853 nu a lichidat complet feudalismul în Principatul Transilvaniei. Puternice rămăşiţe feudale au persistat în această parte a ţării la care ne referim până către sfârşitul veacului al XIX-lea. Acest fapt a fost considerat de publiciştii vremii, una din cauzele fundamentale ale frânării dezvoltării economice ale acestui pământ românesc menţinut sub ocupaţie străină până în 1918. De aceia militanţii pentru progres economic – deveniţi foarte numeroşi în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea alături de G. Bariţiu – arătând că în Europa raporturile urbariale (feudale) au fost desfiinţate în măsură covârşitoare încă din secolul al XVIII-lea sau chiar mai înainte, iar odată cu abolirea feudalismului, cu împroprietărirea ţăranilor şi desfiinţarea zeciuielilor s-au desfiinţat şi drepturile moşierilor de morărit, de vânat, de pescuit etc. Făcând comparaţie cu alte ţări de sub dominaţia austro-ungară, militanţii naţionali români, în frunte cu G. Bariţiu, consemnau într-un Memoriu din 1870, că chiar şi în acest imperiu, în alte ţări subordonate au fost desfiinţate raporturile feudale. „Dintre toate ţările întregului imperiu – se arăta într-un „Memorial" adresat guvernului central de la Viena – marele principat al Transilvaniei a fost cel mai apăsat de sistema feudală şi din toate acele ţări aceasta fu cea mai din urmă, în care s-au regulat raporturile urbariale, adică de la anul 1855 încoace tot numai într-un mod imperfect. Din mai multe comparaţiuni făcute între diversele provincii se cunoaşte învederat, că pentru robote şi zeciuieli cea mai strălucită dezdăunare s-a

[657] Vezi: Gazeta Transilvaniei nr. 59-60/1861.

plătit domnilor feudali din marele principat al Transilvaniei, întrucât baza sau cheia după care s-a regulat răscumpărarea a fost aleasă şi stabilită înadins de a face ca pierderea celor două privilegii să nu fie simţită întru nimic de domnii feudali"[658]. Bazat pe aceste date statistice oficiale, „Memorialul" amintit, arată că în foarte multe cazuri foştii proprietari au primit drept de despăgubire până în anul 1869 – deci numai în decurs de douăzeci de ani – pentru robote şi zeciuieli sume îndoite şi întreite, mai mari decât valoarea întregii moşii luată cu alodiatură (alodiu = moşie liberă n. n.) şi cu toate regaliile la un loc, la preţul curent al timpului (1870) şi nu la preţul din 1848 sau 1854.

În afară de aceste sume enorme plătite în favoarea feudalilor, foştii nobili mai primiseră dreptul de a fi despăgubiţi şi de către aşa zişii zilieri, în bani sau în natură, prin robote sau alte prestaţii.

În acelaşi „Memorial" se arată că datele statistice oficiale indicau pentru anul 1869 un număr de 600.500 de proprietari mari şi mici, nobili şi nenobili, orăşeni şi săteni. Dintre aceştia 3.610 proprietari, beneficiari încă de monopoluri şi privilegii ce se numesc „drepturi regalii", cu eclatanta nedreptăţire a imensei majorităţi de 596.890 proprietari şi peste tot cu nedreptăţirea tuturor locuitorilor ţării"[659]. Autorii „Memorialului", în frunte cu G. Bariţiu, cel ce a întocmit acest document, cer desfiinţarea acestor monopoluri şi privilegii ca rămăşiţe ale feudalismului, explicând că ele frânează dezvoltarea economică. „Acolo ... unde tot mai înfloreşte monopolul de diverse specii în profitul numai a câtorva familii şi spre dauna mai multor sute de mii de cetăţeni, nu poate fi vorba de libertate industrială"[660]. Monopolurile feudale, menţinute în favoarea marilor proprietari, asigurând venituri mari posesorilor lor în urma unor activităţi industriale şi comerciale frânau constituirea unor întreprinderi noi în domeniul micilor antreprenori, împiedicau dezvoltarea unei clase mijlocii, atât la sat cât şi la oraş.

---

[658] *Act public din sfera economiei naţionale*, în Gazeta Transilvaniei, anul XXXIII, nr. 27, 16/4 aprilie 1870. Este vorba despre o petiţie adresată guvernului central din Viena, prin care se cerea desfiinţarea aşa numitului *„Monopol de drepturi regale"*, care încă mai era susţinut în favoarea fostei aristocraţii, ceea ce constituia o rămăşiţă a feudalismului „care apăsase ţara în mizerie şi sclavie". Petiţia intitulată de fapt „Memorial" a fost întocmită de o comisie formată din: George Bariţiu, I. Meţianu, Ioane Codru Drăguşianu, I. Toth, adv. Fülepu şi Ion Puşcariu din însărcinarea *„Comitetului reprezentativ al Districtului Făgăraşului"* în şedinţa sa din 29 dec. 1869 ... Semnează: *Universitatea* Districtului Făgăraş adunată în şedinţa din 30 martie 1860.

[659] *Ibidem.*

[660] *Ibidem*

Asemenea lovea în interesele țăranilor, cărora nu le crea posibilitatea acumulărilor de bani, transformarea lor în mici întreprinzători industriale și comerciali. Aceeași situație îngusta și posibilitățile burgheziei existente – mică, puțină câtă reușise să se formeze – de a-și manifesta pe scară mai largă calitățile antreprenoriale și, deci, sporirea afacerilor. De aceea cerințele legate de lichidarea monopolurilor, garantarea libertății activităților industriale, întărirea capacităților de rezistență a micilor producători agricoli și a micilor meseriași, trebuiesc înțelese și ele ca o revendicare economică asemănătoare aceleia a burgheziei popoarelor ce trăia deja în țări care se bucurau de adevărata libertate.

Reiese din cele de mai sus, că depistarea cauzelor înapoierii economice a Transilvaniei era impusă și de necesitatea găsirii unor căi care să stimuleze dezvoltarea capitalistă a acesteia, la care se adaugă și constatarea lui Bariţiu, că menținerea unei economii înapoiate favorizează asuprirea socială și națională a populației românești. Situația social-economică a Transilvaniei era, după istoricul și economistul român, o dovadă vie în acest sens. „O țară așa de bogată de la natură, o țară în care se scoate aur mai mult ca în toată monarhia austriacă, a decăzut la atâta sărăcie încât vecinii o numesc „Țara hireanului"[661]. Era și aceasta o încercare de a abate atenția cercetătorilor cauzelor înapoierii economice a Transilvaniei fie spre cauze naturale, fie atribuindu-le românilor trăsături de caracter, care-i îndemnau spre pasivitate, lene, consum exagerat de alcool, lipsă de inițiativă, de întreprindere etc. Adevăratele cauze care frânau dezvoltarea economică a Transilvaniei – dezinteresul oficialităților și al claselor dominante de a investi aici capitaluri masive necesare valorificării eficiente a resurselor bogate ale provinciei ș. a. – nu erau luate în seamă nici de cercurile oficiale austriece, nici de oamenii de afaceri ale imperiului în general.

Cercurile economice dominante din Austria și Ungaria, considerau că este mai rentabil pentru ele să exploateze această provincie a imperiului din punct de vedere economic, fie prin comerțul neechivalent, fie prin politicile de contribuții fiscale apăsătoare.

Dezinteresul cercurilor dominante din imperiu față de dezvoltarea economiei Transilvaniei, conform cu cerințele timpului, cât și diferite forme de preluare a plus produsului creat aici, s-a manifestat prin neplasarea capitalurilor de investiții în agricultură, industrie și comerț etc. Tergiversarea înființării unor bănci în Transilvania contribuia și mai mult la frânarea posibilităților acumulărilor de capitaluri. Analizând acest fapt, G. Bariţiu afirma că „... agricultura în Transilvania este mai tot acolo unde a stat ea după 1848. Prosperitatea, progresul, industria, comerțul, lipsesc. Și pentru ca

[661] *Ibidem*, XVIII, nr.27, 7 IV/1855.

toate acestea sa înflorească, unde sunt capitalurile? Unde sunt acele capitaluri ieftine, pe care să le poţi amortiza prin plătirea de rate anuale? Nicăieri"[662]. Insuficienţa capitalurilor necesare alimentării investiţiilor avea drept efect sporirea dobânzilor, care adeseori se transformau în cămătă şi, în consecinţă reducerea posibilităţilor acumulărilor de capitaluri şi încetinirea ritmurilor dezvoltării capitalismului în ansamblu.

Consumul parazitar exagerat al marii aristocraţii funciare, explica publicistul român, contribuia şi el la reducerea ritmurilor acumulărilor de capitaluri. Rămăşiţă a feudalismului, aristocraţia funciară despăgubită cu sume enorme la reforma din 1848 şi respectiv 1853/54, aceasta a cheltuit sumele acelea „... cu uşurătatea de minte ce se poate asemăna numai cu nebuniile aristocraţiei franceze din secolul al XVIII-lea şi din anii 1814-1830"[663]. Bariţiu relata că un număr de 5.185 familii privilegiate au primit între 1848 şi 1861, drept despăgubiri urbariale pentru aşa-zisele robote, 30.376.203 florini şi ¾ la care se adăugau dobânzi în valoare de 7.963.544 şi 70 cr. şi au mai fost avantajaţi şi prin scutirea de anumite impozite[664].Din cei 5185 de proprietari care au fost despăgubiţi, unii au primit câte 354 până la 5 sute de mii de florini. Dar, „... ce au făcut aceste familii cu acele avuţii? Le mai au întregi sau în parte mai mare? – se întreba Bariţiu. Nu le mai au – constata el – le-au prădat pe crinoline şi pantlice, pe călătorii şi petreceri, fără nici o treabă afară din ţară şi străinătate, pe distracţiuni desfrânate sau pentru oarecare scopuri himerice, fantastice ... În acest caz ţara şi regimul au şi dreptul şi datoria de a pune pe toţi prădătorii sub curatelă în strânsul înţeles al cuvântului ..., că precât timp plătim noi creşcăturile cele grele pentru despăgubirea urbarială, pe cât timp toţi locuitorii ţării liberi şi neliberi au devenit iobagi tributari pentru 5.185 familii, pe atât ne pasă foarte mult, ca să ştim unde se duc atâtea milioane din ţară, adică câte se plătesc în interese sau rente şi în răfuirea capitalului din pungile noastre ale tuturor. Ar fi în adevăr un lucru de scandal, dacă din atâtea milioane nu s-ar întrebuinţa nimic încai spre înlesnirea şi îmbunătăţirea agriculturii şi a comerţului ţării noastre"[665].

La menţinerea Transilvaniei în stare de înapoiere economică a contribuit, după părerea noastră şi sistemul fiscal dualist. Acest sistem le-a creat asupritorilor posibilitatea ca în timp să-şi perfecţioneze formele, prin intermediul cărora apăsau tot mai greu economia şi populaţia transilvană.

---

[662] *Ibidem*, XXV, nr. 87, 3 nov./1862.
[663] *Idem*, XXVII, nr.32, 23 IV 1864.
[664] *Idem*.
[665] *Idem*, nr. 34, 29 apr., 1864.

Evidenţiind cât de mult apăsau impozitele asupra populaţiei ardelene, Bariţiu informa publicul că Transilvania era obligată să plătească pentru bugetul central al statului austriac, suma de 12 mil. florini, la care se mai adăuga 1,2 mil. florini pentru despăgubirea foştilor mari proprietari funciari prin intermediul bugetului de stat. Din aceste aproape 14 milioane de florini plătiţi imperiului, principatul primea înapoi pentru cheltuielile sale locale doar 3,4 mil. florini, deci aproape ¼ din aceea ce era obligată să participe la cheltuielile generale ale imperiului, inclusiv pentru aparatul represiv, armata, războaiele purtate de Austria etc. Pentru anul 1865 Transilvania era obligată să plătească 15,6 milioane fl., primind înapoi doar 3,5 mil. fl., deci peste 12 mil. fl. mergeau în afara principatului. Ea ar fi avut nevoie în acel an de cel puţin 8 mil. de fl. Preluarea unor sume atât de mari de la populaţia transilvăneană punea sub semnul întrebării viitorul şi existenţa ei. „Fiva ţăruţa noastră condamnată de a rămâne tot staţionară? – se întreba Bariţiu – tot în părăsita poziţiune în care se află până acum? Niciodată regularea Mureşului încai precât s-ar putea mijloci cu 2-3 milioane? Niciodată parte de garanţie pentru vreo cale ferată transilvană? Şi niciodată alte institute publice comune tuturor locuitorilor şi înaintarea de proprietate tuturor"[666]. Analizând pe baza aceloraşi cifre efectele negative asupra populaţiei transilvănene, Bariţiu considera că impozitele pentru Transilvania, chiar la nivelul aceloraşi sume, aplicate altor state mai dezvoltate din imperiu, aveau urmări mult mai grele pentru români. Nu se ţinea seama nici de productivitatea muncii mult mai mică şi nici de fertilitatea pământului mult mai redusă aici, ceea ce făcea, ca veniturile pe cap de locuitor să fie şi ele mai mici. Rămasă în urmă din punct de vedere economic, Transilvania suporta cu mult mai greu povara impozitelor decât ţările mai dezvoltate ale imperiului.

George Bariţiu a continuat să publice studii şi informaţii despre creşterea impozitelor şi rolul lor negativ asupra economiei Transilvaniei şi după 1867, anul dualismului austro-ungar. Evidenţiind caracterul antipopular al politicilor fiscale, mai ales al celor aplicate românilor, George Bariţiu spunea cu privire la creşterea impozitelor şi altor forme de preluare din rezultatele muncii populaţiei transilvănene că: „S-a zis şi până acuma în toată presa şi în toate limbile patriei, că de când au ieşit austriecii din ţările coroanei ungureşti, dările impuse de către dânşii în loc să scadă, precum promiseseră ungurenii la toată lumea, sub sistema dualistă mai vârtos au crescut în proporţiuni înspăimântătoare ... graţie comisiunii bugetare ... avem sub ochii noştri cifre care-ţi vorbesc cu evidenţă"[667] faptul că după instaurarea dualismului impozitele au crescut în mod constant, Bariţiu arăta

[666] *Idem*, XXVI, nr. 119, 24 dec. 1863.
[667] Observatorul, II, nr. 98, 8/20 dec. 1879.

că în anul 1868 au intrat în tezaurul statului unguresc din Ungaria, Transilvania şi Croaţia (fără graniţă militară) contribuţii directe şi indirecte, impozite directe şi indirecte în sumă totală de 110.664.000 fl. v. a., în 1874 s-au preluat impozite de la populaţie în sumă de 127.338.000 fl. v. a. Înlocuirea guvernului Deak cu cel al lui Coloman Tisza, în 1875, nu a dus la reducerea impozitelor aşa cum se promitea în perioada alegerilor. În perioada 1875-1880 guvernul Tisza a promulgat nici mai mult nici mai puţin decât 22 de legi noi de introducere a noi impozite, necunoscute în trecut. Pentru anul 1880 guvernul stabilise ca suma impozitelor de 164.856.000 fl. v. a. Impozitele creşteau, concomitent cu creşterea deficitelor bugetare. În anul 1874, deficitul bugetar anual ajunsese deja la *61 milioane* fl. m. c. Creşteau însă şi datoriile anuale ale statului. Numai statul ungar propriu-zis, avea în 1880 o datorie de peste 700 milioane fl. v. a. Sumă enormă pentru acea perioadă[668].

Bariţiu nu a încetat niciodată să le amintească şi să le explice românilor cât de oprimaţi erau ei în regatul ungar din punct de vedere financiar şi cât de mult era frânată din această cauză dezvoltarea economică a Transilvaniei. De exemplu, datele de mai sus sunt expuse de publicistul român în articolul *Creşterea Contribuţiilor*, publicat în unul din numerele *Observatorului* din 1881 şi articolul *Accisele*, publicat tot în *Observatorul* din 1881.

Prezentând noi date care ilustrau creşterea apăsătoare a impozitelor, el scria: „Şi fiindcă de câte ori este vorba de impozite sau contribuţiuni, de taxe sau accise, de timbre şi mărci şi de nenumărate alte dări şi exacţiuni, totdeauna se face apel tot numai la punga noastră a tuturor, de regulă cu ameninţări de execuţiune, de aceea toate informaţiunile în această materie trebuie să ne intereseze pe toţi"[669]. Populaţia trebuia să fie informată exact cu privire la situaţia financiară, întrucât la instaurarea guvernului dualist se promisese scăderea impozitelor directe cu ⅓ şi desfiinţarea de monopoluri, cum era acela al sării, care ar fi dus şi la reducerea preţului acesteia, ceea ce ar fi fost în beneficiul celor săraci. Au crescut nu numai impozitele directe ci şi cele indirecte. În total în Transilvania se plăteau impozite directe şi indirecte în sumă de 240-252 mil. florini pe an, în mare parte suportate de populaţia transilvăneană.

Bariţiu a acordat o atenţie deosebită problemelor politicii financiare, deoarece acestea reprezentau unul din cele mai importante compartimente ale politicii de stat, prin care-şi asigurau existenţa, dar şi capacitatea de a stăpâni masele populare, iar în cazul Austro-Ungariei şi de a înlătura orice

---

[668] *Idem*

[669] *Idem*, anul IV, nr. 3, 7/19 I/ 1881.

mişcare naţională de a se elibera de sub dominaţia imperiului asupritor. Subliniind importanţa, mecanismele şi urmările negative ale unor politici financiare antipopulare, Bariţiu promitea în articolul *Accisele,* publicat, am văzut mai sus, în 1881 că: „Niciodată nu vom înceta a ruga pe români, ca să se ocupe foarte des cu cestiuni finanţiali. Fără finanţe şi fără armată orice discuţiuni politice sunt şi rămân fraze goale, secături"[670].

George Bariţiu, le explica transilvănenilor, că impozitele erau deosebit de apăsătoare pentru populaţia din Transilvania şi datorită faptului că investiţiile de stat erau aici cu mult inferioare celor făcute în Austria şi Ungaria propriu-zis. „Ni se rod mereu urechile – scria G. Bariţiu – că se fac investiţiuni, ameliorări, căi ferate ş. a. care toate costă sute de milioane şi vor fructifica mai târziu, peste 5-10-20 de ani – Bună vorbă, ştim şi noi ce sunt investiţiunile şi vedem fructele lor minunate – în alte staturi numai nu în statul acesta, că anume investiţiile făcute de propaganda maghiarizării, noi unii le ţinem de milioane aruncate în apă"[671].

Emiterea de *Obligaţiuni urbariale* în scopul achitării despăgubirilor urbariale, relata Bariţiu, a prilejuit cercurilor dominante din Ungaria numeroase afaceri veroase şi prilejuri de îmbogăţire. Cu ajutorul *obligaţiunilor urbariale*, scria publicistul transilvănean, s-au comis înşelăciuni, falsuri, s-au obţinut câştiguri ilicite deosebit de mari. Despăgubirile pentru robote stabilite de stat fiind fixate prea mari, ţăranii nu le puteau plăti. De aceea statul a fixat un adaos de impozit, după florinul de impozite directe, adaos plătit de către toate clasele plătitoare de impozite. Prin aceste adaosuri s-au plătit numeroase sume foştilor proprietari, cărora li s-au adăugat şi alte forme de recuperare a veniturilor din robote. Ba şi mai mult. Cu timpul s-au stabilit recuperări şi despăgubire pentru aşa numite lazuri, pentru locurile de vii şi altele. În 1880 aşa zisele „desdăunări urbariale" depăşeau suma de 80 mil. f. m. c. Acelaşi lucru se întâmpla şi în Banat.

Bariţiu relata adeseori în presa sa, că după realizarea dualismului austro-ungar pentru guvernele de la Budapesta devenise o practică curentă falsificarea bugetelor de stat anuale. Se întocmeau bugete care exagerau veniturile, pentru a induce în eroare financiarii europeni de la care se solicitau împrumuturi pe seama bugetelor şi pe care, apoi, urmau să le plătească cu sumele preluate de la contribuabili prin intermediul numeroaselor impozite. Deficitele bugetare au constituit şi baza unor afaceri oneroase pentru guvernanţii maghiari de după 1867. Acestea au apăsat greu asupra situaţiei financiare a celor mai sărace categorii sociale, cu deosebire a

---

[670] *Idem*, anul IV, nr. 54, 4/16 VII, 1881.
[671] *Idem*, anul IV, nr. 3, 7/19 ian., 1881.

românilor. „Finanţele Ungariei – scria Bariţiu în 1881 – de 10 ani încoace au dat publicului ocaziune la mii de discuţiuni, dietei ungureşti la certele cele mai înfocate şi vrăjmăşeşti, plutocraţiei, la câştiguri fabuloase, care se pot asemăna numai cu ploaia de aur din mitologia elină. Plutocraţii au scos din speculele lor cele măiestrite zeci de milioane din pungile locuitorilor Ungariei, Transilvaniei şi Croaţiei. Nici un an financiar nu se încheia fără deficite groase de multe milioane şi nici un deficit nu se poate acoperi fără împrumuturi oneroase"[672].

Principalele căi de folosire de către plutocraţii finanţelor a bugetelor pentru redistribuirea banilor în favoarea lor, au fost impozitele şi datoriile de stat interne şi externe. Ungaria avea în 1881:

a) Datorii pe care şi le-a asumat din datoriile de aproape 3 miliarde ale imperiului la 1867. Din acestea i-au revenit Ungariei 252.261.760 florini, iar Transilvaniei 68.101.840 fl., sumă care în 1881 crescuse la 82 mil. f. m. c.

b) Datorii de stat făcute pentru aşa-zise scopuri productive: căi ferate, canale etc. Aici erau luate împrumuturi în 1881 de 91.749.000 fl. v. a. pentru căi ferate; 21.627.000 pentru a-i ajuta pe proprietarii de vii; dobânzile şi amortizările la această sumă erau de 3.975.000 fl. v. a.

c) Datoriile făcute pentru acoperirea deficitului din fiecare an, rezultat din administrarea finanţelor statului. Erau datorii din administrarea proastă a statului, adică „din defectele organice ale statului. Bugetele se închideau anual cu sute de mii datorii, erau dezechilibrate etc.

După 12 ani de bugete dualiste, în 1881, Ungaria datora la data de 30 aprilie a acelui an enorma suma de 1.226.056760 de fl. valoare v. a. „Să-mi mai numiţi – scria Bariţiu – în toată lumea vreun alt stat numai de mărimea statului Ungariei cu ceva peste 15⅓ milioane de locuitori, partea cea mai mare agricultori, lipsiţi de industrie în sensul european, lipsiţi de comerţ maritim, care totuşi să poarte în spinarea sa datorii peste una mie două sute două zeci şi şase de milioane v. a. şi să plătească interese anual, peste aceasta să fie expusă la toate fluctuaţiile burselor, să plătească în argint şi aur cumpărat uneori cu câte 15 % mai sus de când statul nu căpătase decât 80½ pe obligaţiuni[673] de 100 fl.". Bariţiu nu era în general împotriva împrumuturilor de stat, mai ales împotriva celor de investiţii, pe care le considera producătoare de avuţie materială. El a criticat în special, împrumuturile destinate acoperirii deficitelor bugetare. Aceste împrumuturi erau, după Bariţiu, rodul proastei administraţii a statului de către pătura dominantă ungurească de la Budapesta. Aceasta încerca să imite întru totul

[672] *Idem*, anul IV, nr. 46, 6/18 VI/1881.
[673] *Idem*, nr. 47, 10/22 VI, 1881.

clasele dominante din Viena. Burghezia şi nobilimea ungară nu-şi dădeau seama că în Ungaria şi Transilvania exista o populaţie mai puţin întreprinzătoare, cu o productivitate a muncii mai redusă, capitaluri şi tehnică cu randamente mai slabe, cu o reţea de educaţie tehnică mai slab dezvoltată ş. a. Cunoscând aceste slăbiciuni, cercurile dominante ungureşti după dualism s-au aruncat dintr-o dată, mai ales în primii zece ani de la realizarea lui, la cheltuieli „atât de exorbitante, încât nu se ajungeau nici cu impozite îndoite, ci venind în strâmtoare de faliment, aleargă la împrumuturi forţate, numai să scape de deficitele devenite normale, ca şi cum ar fi purtat în fiecare an câte un război. Iată aici este locul de a investiga cauzele acelei politici financiare nefericite, din care pot urma cu cea mai mare probabilitate dezastre înfricoşate"[674].

Economia Transilvaniei se găsea în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea într-o situaţie precară şi datorită dezinteresului cercurilor conducătoare vieneze pentru dezvoltarea căilor ferate corespunzătoare în regiunile mărginaşe; Transilvania fiind considerată regiune mărginaşă a imperiului. „Toate ţările şi naţiunile pământului, scria Bariţiu, în 1864, într-un articol intitulat: *Despre trebile noastre materiale* – îşi deschid drumuri spre a-şi putea scoate visteriile pământului lor în schimb cu ale altora, numai Transilvania este ţara cea mai demnă de compătimit pe toată faţa pământului". Deci căi de comunicaţie, bazate pe calea ferată insuficient dezvoltate, echivala încă de la începutul celui de a doua jumătăţi a secolului al XIX-lea cu imposibilitatea lărgirii relaţiilor economice cu alte ţări, ceea ce era totuna cu izolarea economică.

Persistenţa unor forme de cămătă, ca urmare a lipsei existenţei unei reţele de credit în Transilvania, erau şi acestea cauze ale înapoierii economice ale Principatului la mijlocul veacului XIX. Publicistul român dezvăluia adeseori în presa sa, cazuri când camăta percepută atingea procente de 50-60% şi chiar 100% sau mai mult. Plata în natură urcă şi mai mult camăta.

Din cauza cametei sufereau atât micii producători, dar într-o anumită măsură şi marea proprietate funciară era atinsă. Aceasta din urmă întâmpina mari greutăţi, mai ales în transformarea mai accelerată a exploatărilor agricole de tip feudal, în întreprinderi agricole de tip capitalist, bazate pe relaţii de muncă contractuale.

II. Opinii cu privire la necesitatea progresului economic exprimate de G. Bariţiu în publicistică

[674] *Ibidem.*

Bariţiu nu a fost niciodată un simplu publicist, care s-a implicat doar în relevarea unor stări necorespunzătoare în care se găseau românii transilvăneni ai veacului al XIX-lea. El a analizat şi explicat cauzele acestei stări care trebuia să-i conducă pe reprezentanţii elitelor intelectuale ale românilor la elaborarea unor măsuri pentru a-i scoate din starea necorespunzătoare socială în care se găseau de veacuri şi a-i situa din punct de vedere economic şi social, alături de naţionalităţile conlocuitoare: unguri, secui şi saşi şi, în mod treptat, la nivelul de existenţă al locuitorilor din ţările cele mai dezvoltate din Europa apuseană şi centrală.

George Bariţiu este unul din primii economişti români care s-a străduit să pătrundă în miezul fenomenelor economice cercetate, să caute cauzele reale, adevărate, greu de sesizat la prima vedere, care contribuiau la starea necorespunzătoare şi chiar neliniştitoare a economiei Transilvaniei secolului al XIX-lea, datorita dezvoltării sale unilaterale. Tocmai această stare şi grijă pentru viitor o avea în vedere omul de cultură român, când scria că „intrând mai afund în misteriile economiei noastre naţionale, nu se poate ca starea de faţă să nu ne insufle grijă şi îngrijorarea pentru viitor, dacă cumva nu vom face totul ca să scăpăm odată de ea şi să apucăm pe o cale mai salutară"[675].

Calea pe care o are în vedere Bariţiu este dezvoltarea economică puternică a Transilvaniei, aceasta fiind şi principala condiţie a progresului în toate domeniile vieţii social-economice.

Pentru poporul român, indiferent în ce provincie ar fi trăit, progresul economic constituia în secolul al XIX-lea o necesitate esenţială, vitală, obiectivă. Pentru transilvăneni această necesitate îşi avea şi alte cauze decât cele generale ce se impuneau tuturor românilor de pretutindeni. Menţinerea unui decalaj mare între dezvoltarea economică a diferitelor naţionalităţi din Transilvania în defavoarea românilor, la care se adăugă rămânerea în urmă faţă de alte ţări, impunea întreprinderea unor măsuri de proporţii, cu rezultate eficiente, ce nu sufereau amânare. După evenimentele anului 1848/49 a ieşit clar în evidenţă că cercurile, forurile guvernamentale din Austria şi Ungaria refuzau să-i elibereze pe români de sub ocupaţie. În acest caz, necesitatea unui progres economic, capabil să-i ridice pe români la o putere economică egală cu aceea a conlocuitorilor de alte naţionalităţi devenea şi mai presantă. În scrisul lui Bariţiu apar la începutul anilor 1860 tot mai des consideraţii ca cele exprimate într-un articol intitulat: *Institut de credit ipotecar*, în care spunea că „.... a sosit timpul ... întru care publicul românesc să se ocupe cu tot dinadinsul de îmbunătăţirea stării materiale a patriei sale, fără de care,

[675] Gazeta Transilvaniei, XXV, nr. 42, 26 V/1862.

vedem prea bine, nu putem face progresele dorite nici pe un câmp al activităţii spirituale ..."[676].

Progresul economic le-ar fi permis românilor să câştige autoritate morală, politică şi spirituală în faţa conlocuitorilor de altă naţionalitate din Transilvania. Progresul economic însemna o dezmiţire categorică şi înlăturarea unor părcri necorespunzătoare sau chiar jignitoare pe care le profesau elitele dominante ale saşilor, ungurilor, secuilor şi austriecilor cu privire la români. Se spunea despre români că sunt lipsiţi de talent pentru exercitarea meseriilor, incapabili de a economisi în scopul acumulărilor băneşti, că sunt lipsiţi de iniţiative economice ş. a. Îndemnându-i pe români să economisească, să-şi dea copiii la meserii, Bariţiu considera că ei sunt obligaţi de situaţie să depună eforturi chiar mai mari decât conlocuitorii lor de alte naţionalităţi. Eu, scria Bariţiu în 1865, după simptoamele ce mi s-au arătat încă din 1863 n-am lipsit a îndemna poporul român, care aşteptând nu ştiu ce uşurare de dări grele, să-şi încordeze toate puterile lui trupeşti şi sufleteşti spre a-şi uşura viaţa în alt mod, iară anume prin o economie mai înţeleaptă, prin păstrare, prin ferire de speze oarbe şi de veninul luxului"[677]. În consecinţă, populaţia din Transilvania, care era şi majoritară nu putea să aştepte înlesniri pentru a accelera progresul său economic. Era obligată de situaţie să se bazeze numai pe efortul propriu.

Progresul economic, era de părere G. Bariţiu, poate fi asigurat numai de o clasă în dezvoltare, care atunci era clasa burgheziei posesoare de capitaluri. Capitalului îi atribuia el forţa de a contribui la lichidarea rămânerii în urmă a Transilvaniei. Bariţiu era de părere că pentru a înainta, a progresa în industrie şi în agricultură „se cer înainte de toate capitaluri pe care proprietarul de moşie să le investească în pământurile sale, prin care industria să mai înainteze, iar comerţul să câştige valoarea dorită atât productelor de agricultură, cât şi manufacturilor şi fabricatelor lor"[678].

În fond, economistul român susţinea dezvoltarea economiei pe cale capitalistă, o dorea însă într-un ritm mai accelerat, ceea ce corespundea unor necesităţi ale timpului. Un capitalism mai dezvoltat în Transilvania ar fi însemnat producţie pe scară largă, cu costuri reduse, concomitent cu creşterea rezistenţei în lupta de concurenţă cu capitalul străin pe toate pieţele româneşti de pe ambele versante ale Carpaţilor.

Progresul economic impunea cu o necesitate stringentă pregătirea oamenilor capabili care să-l realizeze, explica economistul român, adeseori. Pentru Transilvania era nevoie de o intelectualitate proprie, autohtonă,

---

[676] *Idem*, XXV, nr. 88, 7 XI, 1862.
[677] *Idem*, XXVIII, nr. 14, 2 III/1865.
[678] *Idem*, XXV, nr. 86, 31 oct. 1862.

conştientă de faptul că fără progres economic nicio naţiune nu poate rezista. Într-un articol intitulat „Românii transilvăneni ca proprietari de pământ" să se arunce „cu toate braţele pe dezvoltarea economiei naţionale, întru cel mai strâns înţeles al cuvântului", să-şi „îndoiască puterea spre a se disciplina pe sine însuşi, a disciplina să nu se afle un singur pierde-vară şi trântor ce se nutreşte pe spinarea altora"[679]. Deci, capitalismul făcându-i pe oameni proprietari liberi să dispună de bunurile pe care le aveau, odată cu simţul de proprietate trebuia să le imprime producătorilor noi trăsături de caracter: simţul disciplinei liber consimţite ca trăsătură individuală, hărnicia şi voinţa de a învinge orice greutăţi ale vieţii.

Dar Bariţiu, considerând, că progresul economic este rezultatul unor stări sociale superioare celor feudale, adică a celor capitaliste, era în acelaşi timp o persoană adânc ancorată în realităţile economice ale vieţii sale. Majoritatea studiilor şi articolelor sale, le-a scris între 1852 şi 1877-78. În această perioadă el era director economic şi comercial al fabricii de hârtie de la Zărneşti. În această perioadă el a luat cunoştinţă cu viaţa practică a realităţilor concrete în care a funcţionat fabrica de la Zărneşti. A luat cunoştinţă cu furnizorii străini, cu negustorii şi fabricanţii de maşini şi de fabrici din Apusul Europei, cu negustorii străini din Balcani cărora le furniza marfă, a apelat la credite de la creditori interni şi externi etc. În aceste relaţii, Bariţiu a avut parte când de relaţii oneste, bazate pe respect reciproc, când de relaţii mai puţin oneste, când era înşelat, escrocat. Ca reprezentant al unui capitalism nou, în formare, aşa cum era cel din Transilvania din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, unii furnizori de credite nici nu-l luau în seamă atunci când apela la ei pentru împrumuturi. Publicist de profesie, proprietar de ziare, publicaţii, colaborator la multe altele, Bariţiu avea o viziune de ansamblu foarte bine conturată nu numai cu privire la evenimentele şi aspectele politicii internaţionale, ci şi cu privire la relaţiile economice dintre ţările mari şi mici, despre relaţiile de colaborare dintre ţări, relaţiile de concurenţă loială şi mai puţin loială dintre ţări etc.

Preferând progresul economic de natură capitalistă în locul stărilor feudale, Bariţiu nu a idealizat capitalismul şi nici relaţiile economice bazate pe concurenţă. Dimpotrivă, el a relatat – pe bază de observaţii personale – că acele popoare care nu progresau economic vor rămâne popoare sărace şi ca atare orice popor sărac, va fi şi va rămâne întotdeauna şerbul altor popoare bogate. „Aceasta este – după o afirmaţie a lui George Bariţiu – un adevăr, o axiomă, de care sunt pătrunşi toţi publiciştii şi toţi economiştii naţionali"[680].

---

[679] *Idem*, XXIV, nr. 95, 2 dec., 1861.

[680] Observatorul, III, nr.87, 29/10 nov./1880.

Formele economice şi politice cu care o ţară capitalistă încerca să subjuge alte ţări, observa economistul român, s-au intensificat şi diversificat. El constata că „fiecare popor trebuie să poarte o luptă necurmată pentru existenţa sa. Au fost puţine acele epoci în viaţa, în trecutul Europei în care lupta pentru existenţă să fi fost mai cerbicoasă şi mai disperată. Această luptă este adesea mascată sub forme diverse precum: tratat de comerţ, tarife de vamă, dreptul corăbierii pe râuri şi mări, drept la colonizare etc. tot atâtea căi, pe care un popor, un stat încearcă să smulgă, să stoarcă pe cât s-ar putea mai multă avere materială, de la celălalt ..."[681], iar acolo unde aceste mijloace nu reuşeau erau declanşate războaie de cucerire. Dominanţii din ţările dezvoltate, relata Bariţiu, adeseori încercau să-şi rezolve contradicţiile interne pe seama ţărilor mai slab dezvoltate. Printre cele mai ameninţate de cotropiri dintre popoarele din Europa la sfârşitul secolului al XIX-lea erau, după economistul ardelean, România, Serbia şi Bulgaria. Sub cuvânt că acele popoare nu ştiu să-şi cultive pământul ţării lor cum trebuie şi că n-au industrie dezvoltată, vin alte popoare şi le îmbie cu forţa de dascăli ai lor întru toate, iar dacă ele nu vor să le primească, ameninţă cu invaziuni"[682]. Din acest motiv factorii de răspundere din ţările astfel ameninţate, aveau obligaţia să ia toate măsurile şi să facă totul pentru menţinerea şi întărirea independenţei lor economice şi naţionale. Libertatea pierdută greu se recucereşte, atât pe calea armelor cât şi prin dezvoltarea economiei. Poporul cucerit, fiind jefuit, era frânat sistematic în dezvoltarea sa economică, deoarece cea mai mare parte a plus produsului creat era preluată de cercurile ocupante ale ţărilor cuceritoare. Exemplul Transilvaniei era elocvent în acest sens. Ea era, relata Bariţiu, o ţară stoarsă de secole de averi, căreia i s-a „supt sângele din vine, precum îl sug vampirii şi lipitorile". Viaţa întreagă a ardelenilor „nu a fost altceva decât lupta de apărare pe viaţă şi pe moarte, în familie, în curte, în câmp, tocmai şi la altar"[683]. Referindu-se la situaţia istorică şi la prezentul Transilvaniei, a cărei istorie era icoana celor expuse mai sus, istoricul român le atrage atenţia ardelenilor, românilor în general, că „Toate împrejurările ne învaţă cu voce tare şi răsunătoare, că ne aflăm în război naţional economic, din cele mai periculoase şi că de nu ne vom apăra umăr la umăr pe toate terenele, prin muncă intensivă, mai pe urmă nu ne va rămâne altceva decât să ne luăm lumea în cap cu sutele de mii, iar ceilalţi să rămână sclavii altora în ţara noastră"[684].

---

[681] *Ibidem*
[682] *Ibidem*
[683] *Ibidem*
[684] *Ibidem*

Îngrijorat de situaţia necorespunzătoare a nivelului de dezvoltare economică al ţării, Bariţiu a susţinut că o asemenea situaţie se poate înlătura numai prin crearea şi dezvoltarea unor puternice forţe productive în interiorul ţării.

Fără un nivel corespunzător al forţelor productive, care să asigure un progres economic corespunzător, sursa mijloacelor de existenţă a locuitorilor săi, nicio ţară nu putea rezista în lupta de concurenţă cu celelalte ţări, care îndeplineau această cerinţă. Mai întâi ţărilor insuficient dezvoltate le era periclitată naţionalitatea, asupra căreia se acţiona prin numeroase procedee de deznaţionalizare, care începuseră să se practice tot mai des încă din timpul vieţii marelui nostru observator, analist şi cronicar al timpului său. El a observat că, deşi Transilvania a fost supusă multe secole procesului de asimilare de către alte popoare, pericolul acesta nu dispăruse nici în secolul al XIX-lea. Dimpotrivă, mijloacele folosite în acea perioadă aplicau procedee mult mai insistente, mai rafinate şi persuasive.

De aceea analistul român transilvănean nu s-a mărginit doar să analizeze cauzele generale ale înapoierii economice a Transilvaniei sau să emită soluţii în general. Bazându-se pe cercetarea evoluţiilor datelor furnizate de statisticile timpului ale unei economii care se găsea în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea, într-o accentuată evoluţie şi transformare structurală, el a depistat factorii determinanţi capabili să contribuie la lichidarea stării de înapoiere a ţării şi la realizarea unui progres economic, adecvat nivelului contemporaneităţii. Concluzia lui Bariţiu – despre care vom vorbi mai jos – a fost bazată pe cercetările şi cerinţele realităţilor economice de zi cu zi, pe cele ce a văzut şi analizat în călătoriile din ţările din apusul Europei cu înaltă industrie mecanizată, pe cercetarea scrierilor elaborate şi de alţi economişti; pe experienţa de zi cu zi în calitate de director la Zărneşti. Condiţia de bază a lichidării stării de înapoiere economică a Transilvaniei, consta în dezvoltarea tuturor ramurilor economiei naţionale: industrie, transport, agricultură, comerţ, rezolvarea unor probleme sociale legate de această dezvoltare etc.

Bariţiu a dezvoltat idei cu privire la industrie în publicistica sa economică încă înainte de revoluţia de la 1848/49. După revoluţie problematica pe această temă a cuprins noi componente şi orizonturi mult mai largi. Era o reflectare a dezvoltării elementelor capitaliste, pe calea infiltrării şi împletirii capitalului comercial – stadiu depăşit de mult în ţările capitaliste dezvoltate – în producţie, a accentuării destrămării corporaţiilor meşteşugăreşti sau a investiţiilor de capital străin în economia Transilvaniei. O contribuţie importantă la cunoaşterea transformărilor ce se produceau în industria românilor transilvăneni a avut-o un Memoriu al negustorilor români din Braşov, adresat guvernului din Viena, în 1850, în care sunt

relevate aspecte ale frânării unor ramuri ale producţiei de către corporaţiile meşteşugăreşti, ce aparţineau saşilor, făcându-se totodată şi propuneri concrete cu privire la „Mijloacele pentru dezvoltarea industriei naţionale şi pentru uşurarea traficului comercial din punctul de vedere al manufacturilor indigene cât şi a comerţului levantin"[685].

În anul 1857 apar scrierile – de dimensiuni reduse, pentru că numai aşa puteau fi înserate în presa cotidiană şi răspândite în cercuri cât mai largi de cititori – expuse cu mare claritate, condensat şi fundamentat: *„Din Câmpia Ardealului. Despre fabrici de tot felul"*[686], *„Despre fabrici cu referinţă către Transilvania"*[687]. Aceste articole sunt foarte importante, deoarece servesc atât ca materiale documentare pentru cunoaşterea stadiului în care se găsea ştiinţa economică; a problemelor ce se puneau în acea vreme pentru dezvoltarea forţelor productive ale Transilvaniei, cât şi pentru informarea cu privire la mersul discuţiilor referitoare la problema industriei. „Disputa care s-a iscat mai de curând în jurnalele ungureşti din Cluj între un magnat şi chiar între redacţiunea asupra cauzei fabricilor – ne informează Bariţiu în 1857 - nu este nicidecum nouă, ci, eu cel puţin – afirmă autorul – o cunosc de acum cincisprezece ani, prin urmare aceeaşi, numai cât s-a reînnoit în timpul nostru, când industrialismul, când mamona ocupă tocmai şi o parte din acele capete eminente a căror ocupaţiune principală odinioară erau ştiinţele întru înţelesul mai înalt, artele liberale, istoria, politica, masa verde, luptele parlamentare şi altele ca acestea. Chiar încă şi înainte numai cu 15 ani disputa despre care avem a cuvânta iarăşi – după un somn ca de 40 de ani – era numai reînnoită. Dietele adică din anii 90, prin urmare şi publicul mai de frunte din acele zile se ocupaseră câtva timp cu destul zel de soarta industriei şi comerţului în patria noastră. Mergând mai departe apoi aflăm în această ţară, dacă nu mai mult, cel puţin începuturi şi ruine de întreprinderi mai mari, mai întinse. Semn învederat, că părinţii şi străbunii generaţiunii de acum încă meditaseră asupra acestui ram al vieţii sociale şi totodată se încercaseră a întreprinde câte ceva"[688] (în domeniul industriei – n. ns.). Afirmaţiile lui Bariţiu cu privire la accentuarea „disputelor despre industrialism" corespund perioadei din deceniile 6-7 ale secolului al XIX-lea, când se observă o înviorare a dezvoltării industriei acelui veac. Aceasta a

---

[685] Memoriul Gremiului levantin românesc din Braşov „cuprinzătoriu de năpăstuirile şi dorinţele sale interne şi externe. Compus de Ion Maiorescu la Viena şi prezentat la 23 mai 1850 guvernului austriac. Semnat: Apostol E. Popp, I. Maiorescu, Ioan G. Ioan, Dumitru Teclo. Vezi: N. G. V. Gologan, *Cercetări privitoare la trecutul comerţului românesc*, din Braşov, Bucureşti, 1928, p. 143-159.

[686] Gazeta Transilvaniei, XX, nr. 84, 23 X/1857.

[687] *Idem*, XX, nr. 90-91 din noiembrie 1857.

[688] Vezi Gazeta Transilvaniei, XX, nr. 90, 18 XI 1857.

animat şi discuţiile cu tematică economică pe seama industriei. În această literatură a ziaristului nostru va fi inclusă şi experienţa şi rolul său în construcţia şi apoi în conducerea marii fabrici de hârtie mecanică de la Zărneşti în anii 1852-1857.

Dezvoltarea unor ramuri ale industriei miniere, siderurgice sau de hârtie, de zahăr etc. care a avut loc până la 1867 – anul dualismului – dar şi după această dată n-a scos problemele fundamentării necesităţii şi importanţei industriei din sfera preocupărilor opiniei publice. Transilvania rămânând, în ansamblul său, o provincie slab dezvoltată din punct de vedere economic, faţă de ţările industrial dezvoltate, problemele cauzelor acestei situaţii şi a căilor de progres s-au impus de la sine, ca o necesitate obiectivă. Nivelul înalt al industrializării, diversitatea ei, constituiau după părerea lui Bariţiu, cel mai puternic suport pentru emanciparea politică şi eliberarea naţională, pentru învingerea greutăţilor întâmpinate de Transilvania în industrializare din partea cercurilor dominante din Austria şi Ungaria, ca şi pentru lupta împotriva deznaţionalizării şi inalienării. Prin sustragerea de către imperiul austriac şi regatul maghiar, apoi de către Austro-Ungaria a unor mari cantităţi din plus produsul principatului, se puneau piedici dezvoltării industriei mari de fabrică, autohtone. Acest aspect al frânării industriei autohtone a fost dezvăluit şi criticat cu tărie, cu argumente indubitabile, de către economistul român în mai multe şedinţe ale senatului imperial din anii 1864-1865, în care arăta că Transilvania contribuia cu sume enorme la cheltuielile generale ale imperiului. Primea însă pentru cheltuielile sale de la bugetul general doar fărâmituri. La aceste cheltuieli se adăugau şi pierderile Principatului datorate schimburilor neechivalente cu provinciile centrale, mai dezvoltate ale imperiului. „... Ardealul, scria Bariţiu, pierde şi în altă parte, odată cu negoţul său pasiv de-a dreptul şi nemijlocit cu provinciile sale germano-slavice pe tot anul cel puţin 5 mil. fl. Tocma pentru că la noi niciodată nu se poartă grija de industrie, încât tot ce se numeşte manufactură şi fabricat trebuie să tragem din provinciile germano-slavice şi prin aceea suntem tributari provinciilor germano-slavice şi încă contribuim de mai înainte de sute de ani, ni se mai trage din mână atât din veniturile noastre cât şi din capitalul (capitalul propriu investit n. ns.) nostru din an în an"[689]. Bariţiu, bazat pe analiza efectului negativ al schimbului neechivalent dintre Transilvania şi provinciile ereditare, în primul rând, ca şi pe efectele distructive ale impozitelor şi alte forme de contribuţii preluate la bugetul general al imperiului, au avut ca efect că industria Transilvaniei se găsea pe unul din cele mai scăzute nivele din Europa. Confirmări în acest sens erau multe. În primul rând, gama produselor pe care le fabrica era foarte redusă şi

[689] Gazeta Transilvaniei, anul XXVIII, nr. 11, 13 febr. 1865.

de slabă calitate. „Cei care au intrat prin boltele comercianţilor din cetăţile noastre şi au reflectat atâta, că din miile de articoli cât se află în acele ca manufacturi şi fabricate, numai cele mai ordinare şi lucrate mai fără gust pot să fie ... din Transilvania, iar celelalte toate sunt străine aduse sau din Cisleitania sau din ţări mai depărtate"[690]. Acoperirea necesităţilor de consum cu produse industriale importate reprezenta, după părerea lui G. Bariţiu, un indicator al slabei dezvoltări a industriei transilvane, cu repercusiuni negative sociale, politice şi mai ales economice asupra populaţiei Marelui Principat, cu deosebire asupra populaţiei româneşti, care trăia în condiţiile cele mai precare.

Datele statistice indicau, atrăgea atenţia Bariţiu, că produsele industriale ale Germaniei erau superioare din punct de vedere calitativ celor din Austria, iar cele ale Franţei, Belgiei, Angliei, Elveţiei şi Italiei erau mai bune decât cele ale Germaniei şi Austriei, deoarece acelea aplicau şi foloseau un grad mai înalt al tehnicii, a noilor invenţii, decât ultimele două amintite. Bariţiu a ajuns la concluzia că aceleaşi cauze, care au împiedicat pe popoarele din Cisleitania să reziste în concurenţă cu cele mai înaintate din Europa au apăsat asupra Transilvaniei cu greutate înzecită. Aceasta a avut ca urmare falimentul multor întreprinderi industriale, care luaseră naştere la începutul şi mijlocul secolului al XIX-lea în Transilvania. „Ştiut este – scria Bariţiu în 1857 - că până acum cele mai multe fabrice din câte s-au ridicat în Ardeal au trebuit să bancroteze mai curând ori mai târziu, iară nenorocirea cea mare purcese prin puţinătatea capitalului cu care întreprinzătorii s-au apucat"[691].

Când atrăgea atenţia că alocarea de capitaluri de proporţii reduse la înfiinţarea unei fabrici mari, poate să fie cauza unui faliment de mai târziu, credem că avea o ţintă precisă. Era chiar cazul fabricii de hârtie de la Zărneşti.

Negustorii împreună cu care a întemeiat consorţiul în vederea construirii fabricii de zahăr de la Zărneşti au stabilit o sumă fixă de capital de 80.000 fl. m. c. . Fabrica a fost întemeiată după principiul „capital de mărime moartă"; acţiunile se păstrau şi se transmiteau între membrii consorţiului şi al familiilor lor. Acţiunile nu se tranzacţionau la bursă. Păstrarea acţiunilor în mâinile fondatorilor nu mai corespundea principiilor practicilor stadiului liberei concurenţe la care ajunsese societatea capitalistă la începutul celei de a doua jumătăţi a secolului al XIX-lea. Fabrica a avut nevoie aproape în permanenţă de completări de capitaluri. Situaţia unor fondatori s-a schimbat, ei nu mai puteau contribui întotdeauna cu sumele necesare sporirii

---

[690] *Idem.*

[691] *Idem*, an XX, nr.84, 23 oct. 1857.

capitalurilor, unii chiar au decedat sau au falimentat etc. etc. În cele din urmă ea a falimentat în 1877 la numai 20 de ani după ce a început să producă. Pentru ca fabrica să fie construită să reziste pe o durată mai mare în condiţiile ţărilor apusene ar fi avut nevoie, după calculele unor specialişti din apus, de un capital iniţial de 250.000 fl. m. c.

În 1876 Bariţiu constata că „industria mare o vei afla în patria noastră numai ca de seminţă"[692].

Înainte de 1848, unii ardeleni au încercat să ridice câteva fabrici de zahăr la Cluj şi Sibiu, dar întreprinderile lor au dat faliment. După 1850 s-au făcut eforturi de înfiinţare a unor fabrici de lumânări de stearină şi acid sulfuric, de sticlă, de paste făinoase, s-au înfiinţat unele mine de exploatare a fierului. Dar unele din acestea după 1870 dăduseră faliment, altele vegetau, iar cele care prosperau erau puţine la număr. Bariţiu a combătut acele păreri care susţineau că slabul nivel economic al Transilvaniei s-ar datora caracterului muntos al reliefului său şi faptului că nu are ieşire la mare.

III. Bariţiu a militat în întreaga sa viaţă pentru dezvoltarea forţelor productive ale ţării

Calea principală a realizării acestui deziderat era, după el, construirea unei puternice industrii pe care o considera necesară şi deosebit de importantă. În 1862, el constatând nivelul slab al forţelor productive ale ţării, scria că „ţara noastră ... trebuie să ia măsuri pentru înflorirea agriculturii, meseriilor şi a comerţului, că ce este până acum este foarte rău; mai ales industrierii (meşterii, meseriaşii) sunt ameninţaţi cu stingerea totală"[693].

Gradul de dezvoltare, nivelul progresului unei ţări, afirma adeseori Bariţiu, depinde, în primul rând, de existenţa unei industrii, care să valorifice cu înaltă eficienţă toate genurile de resurse de care dispune o ţară. Încă din primii ani ai publicisticii sale, în 1839, scria că: „Toată nenorocirea noastră stă într-aceea că noi nu ştim lucra produsele patriei noastre, lâna cea bună nu ştim să o spălăm bine şi o şi trimitem la fabrici străine, ca lucrând-o, să ne-o dea pănură gata cu preţul împărţit, încă şi mai mult. Mătasa nu vrem să o prăsim şi să o lucrăm în ţară, unde pe la ţinuturile cele mai călduroase, pe Târnăvi şi Mureş, s-ar putea lucra ca şi în Italia .... Fabrici n-avem domnilor!"[694]. Deci, dacă Transilvania ar fi avut fabrici, ea ar fi fost în stare nu numai să prelucreze resursele sale naturale, ci să şi lichideze consecinţele

---

[692] *Idem*, an XXXIX, nr. 19, 20/8 III, 1876.
[693] Idem, XXV, nr.4, 13 ian. 1862.
[694] Idem, II, nr. 18, 28 mai 1839.

schimburilor neechivalente, care erau provocate tocmai de lipsa unei industrii corespunzătoare.

Analizele lui Bariţiu cu privire la situaţia industriei Transilvaniei au evidenţiat – alături de cele ale altor intelectuali români – pericolul la care era supusă această ramură a economiei naţionale din partea concurenţei industriei ţărilor cu economie de piaţă dezvoltată în general, dar mai ales din partea Austro-Ungariei, care, de fapt, tindea să rezerve Transilvaniei rolul de piaţă furnizoare de materii prime. Bariţiu susţinea categoric şi faptul, că cerurile economice dominante din ţările mari şi bogate nu sunt cointeresate în dezvoltarea industriei în ţările rămase în urmă din acest punct de vedere. În articolul intitulat: „De la Buzău românesc", publicat în 1852, Bariţiu scria: Tributare fabricilor, intereselor celor dintâi, (întreprinzătorilor din ţările industrializate n. ns. T.I.) când cheltuim cu toţii în afară şi nu câştigăm nimic de la străini nici pe cât cheltuim atunci şi eu şi oricare altul ca parte a totului, avem dreptul a reflecta la răul ce întâmpinăm la toţi paşii"[695]. Era vorba şi în acest caz de consecinţele negative ale schimbului neechivalent dintre ţările agrare şi cele cu industrie dezvoltată, care le transformau tot mai mult pe cele din prima categorie în anexe agrare.

Credincios principiului explicării şi răspândirii în mase a ideilor luminate şi a necesităţii luării unor măsuri de apărare a industriei şi meseriilor naţionale, George Bariţiu afirma într-o dizertaţie intitulată *„Idei fugitive despre industria de casă şi industria mică"* următoarele: „Am ajuns ... într-o epocă când industria mare străină din alte ţări mult mai civilizate şi mai avute ia industriei noastre celei mai mici de înaintea nasului tot materialul crud"[696]. Afirmaţia a fost făcută în faţa Adunării Generale a Asociaţiei transilvane, în august 1877, la care participau delegaţi din toată Transilvania şi invitaţi de peste Carpaţi, chiar în anul în care Fabrica de hârtie de la Zărneşti, la care Bariţiu a lucrat 25 de ani, a dat faliment. Bariţiu voia ca întreprinzătorii români să lucreze în conformitate cu noile exigente antreprenoriale ale capitalismului, nu cu metode tradiţionale aplicate în perioada trecerii de la feudalism la capitalism.

După ce fabrica de la Zărneşti a fost vândută de consorţiul negustorilor români unui consorţiu săsesc, care deţinea fabrica de hârtie de la Petreşti, tot din Transilvania, Bariţiu a continuat să abordeze foarte des în scrierile sale problematica industrialismului, demonstrând că românii trebuie să devină o naţiune industrială, iar Transilvania o ţară industrializată. Necesitatea industriei decurgea tocmai din importanţa sa vitală în crearea unor forţe productive înalt dezvoltate pentru orice ţară.

---

[695] *Idem*, XV, nr. 28, 9 aprilie, 1852.
[696] Transilvania X, nr.19, 1877, p. 226.

El a fundamentat necesitatea dezvoltării industriei, plecând de la importanța ei în comparație cu celelalte ramuri ale economiei naționale, cât și de la studierea relațiilor ce se stabilesc în cadrul diviziunii internaționale între țările industrializate, care sunt și bogate și cele agrare, care în covârșitoarea lor majoritate sunt țări sărace. Gradul de dezvoltare al economiei naționale depinde, în primul rând, de existența unei industrii care să prelucreze și să valorifice resursele naturale ale unei țări. Dar valorificarea bogatelor resurse era condiționată de existența, alături de o industrie extractivă și de existența unei industrii prelucrătoare chemată să valorifice într-un grad mai înalt resursele naturale ale Transilvaniei și să lichideze importul unor produse ce puteau fi obținute în interior la costuri mult mai reduse. Lipsa unui număr important de fabrici, priva Transilvania nu numai de posibilitatea de a-și prelucra mare parte din avuțiile naturale, vândute străinilor sau pur și simplu pierzându-se pentru economia națiunii.

Bariţiu a sesizat și a analizat greutățile pe care le întâmpinau țările care încercau să-și dezvolte o industrie proprie, puternică. În lupta inegală dintre aceste categorii de țări șansa era de partea celui puternic din punct de vedere economic, a marelui capital. „Industria cea mare a țărilor înaintate – scria el – este vrăjmașa de moarte a industriei la care se încearcă țările agricole"[697].

Această afirmație despre lipsa de simpatie a reprezentanților țărilor bogate și a lipsei lor de menajamente față de țările începătoare în domeniul industrializării, se bazau pe analiza unor evoluții ale industriei transilvănene de-a lungul unei bune perioade de timp. El arată că în lupta de concurență dintre țările cu industrie bine articulată și industria Transilvaniei „din vechile 60 de pănurării (postăvării) și flanelării au mai rămas la Brașov și Sibiu în 1880 vreo 6 bucăți bunicele și alte 20 care vegetează dintr-o zi în alta. Tot așa, - adăuga el, vedem că s-a întâmplat și în România cu câteva fabrice de stearină, de postăvărie, de bere, de lemnărie, de cărămidă etc. care au căzut una după alta"[698].

Subliniind unele greutăți interne întâmpinate în industrializarea lor de către țările agricole, G. Bariţiu enumera, printre altele:

a) insuficiența forței de muncă bine calificată;

b) lipsa de fabrici constructoare de mașini;

c) insuficiența acumulărilor de capitaluri;

d) nivelul înalt al dobânzilor etc.

„Cel mai mare pericol pentru fabrice care se fac în țările agricole – scria economistul ardelean – vine de la lipsa de lucrători exercitați în

[697] Observatorul II, nr. 104, 29/10 I, 1880.

[698] *Idem.*

nenumăratele ramuri ale fabricaţiunei, de la lipsa de uzine (făurării, fundării), de maşine, de la lipsa de capitaluri ieftine cu cel mult 6% şi în ultima analiză, de directori"[699]. Lipsa de directori i-a dat mare bătaie de cap lui Bariţiu şi compatrioţilor săi. Directorii recomandaţi celor de la Zărneşti, de către proprietarii marilor fabrici din apus s-au dovedit fie nepricepuţi, fie beţivi, fără caracter în general, spionau în favoarea fabricii de la care proveneau, deşi primeau salarii cu mult mai mari de la fabricile din ţara în care erau angajaţi. Aceasta l-a făcut pe învăţatul român să propovăduiască toată viaţa sa ideea că industrializarea – raţională şi eficientă – este o necesitate stringentă pentru ţările slab dezvoltate din punct de vedere economic; ea fiind chemată să joace un rol vital în crearea condiţiilor ridicării unui standard de viaţă, modern, îndestulat şi civilizat pentru poporul român.

Românii aveau condiţii şi surse pentru a stabili o configuraţie corespunzătoare întemeierii unei industrii naţionale.

Promovând ideea industrializării Transilvaniei, publicistul român a demonstrat că ea îşi poate crea o configuraţie proprie în conformitate cu condiţiile pe care le avea. El a ajuns la concluzia că în această parte a ţării pot fi create multe ramuri industriale. Recomanda să se analizeze bine condiţiile înainte de a se construi o fabrică. Manifestând optimism în această direcţie, cere însă doar prudenţă, studierea atentă şi respectarea unor condiţii prealabile care să favorizeze procesul industrializării.

Considera că pentru construirea unei fabrici noi era necesară prezenţa forţei de muncă în număr corespunzător, cu toate că „maşinăriile scutesc o mare mulţime de mâini omeneşti: în cele din urmă însă chiar fabricarea, aşezarea, conducerea, supravegherea şi dirijarea lor cer un număr însemnat de braţe vii"[700]. Era un sfat bazat pe experienţa proprie exprimată în articolul: *Despre fabrici cu referinţă către Transilvania*, publicat în anul 1857, anul terminării construcţiei şi începerii producţiei la fabrica de hârtie din Zărneşti, ale cărei lucrări de edificare au fost coordonate de el, în calitate de director economic şi comercial. Experienţa şi observaţiile la faţa locului în peregrinările prin fabricile apusene, l-au învăţat însă, că fără personal calificat, nu se poate construi o industrie dezvoltată, avansată, în nicio ţară din lume. Erau necesari oameni calificaţi care să posede un anumit minim de cunoştinţe practice şi teoretice. Dar pentru aceasta era necesară dezvoltarea unei reţele de şcoli tehnice în care tineretul să înveţe chimia, matematica, fizica etc. „Generaţiile june, scria el, să se arunce cu tot zelul asupra

[699] *Idem.*
[700] Gazeta Transilvaniei, XX, nr. 91, 21 nov./1857.

ştiinţelor naturale întru toate ramurile lor, iară câţiva tineri să-şi aleagă de studiu specialitatea geologia, ca şi alţii chimia şi însăşi alţii tehnica"[701].

Românii din Transilvania aveau de luptat în problemele învăţământului cu o administraţie străină, ostilă oricărui progres social-cultural al lor. De aceea, eforturile lor trebuiau să fie cu mult mai intense decât ale celorlalte naţionalităţi conlocuitoare, care erau sprijinite de stat. „Patria noastră – constata scriitorul român – încă se află până acum din nenorocirea ei în categoria ţărilor lipsite mai de tot ce numim ştiinţe reale şi practice"[702]. Peste patru ani, Bariţiu era obligat de situaţie să constate în şedinţa plenară a „Astrei" că: „... În zilele noastre decurge în toată Europa o luptă mai grea sau mai uşoară între aşa numitele ştiinţe umanioare şi între cele reale, între gimnazii şi şcoli reale, între poezie şi matematică, între retorică şi chimie, între facultăţile filozofică şi teologică de una parte şi politehnică de altă parte. Ardelenii, ungurenii, moldo-românii n-au luat parte până acum la acea luptă a ştiinţelor, ei au rămas în această privinţă înapoia tuturor ... trebuie să mărturisim, că ştiinţele matematica şi fizica au fost tratate prin toate şcolile confesiunilor sau la locul cel din urmă, sau nu au fost propuse nicidecum. Tinerimea noastră mai niciodată nu ştia pentru ce învaţă matematica şi ştiinţele naturale, dacă cumva le învaţă, iar şcolile reale până ieri, alaltăieri, nici de nume nu ne erau cunoscute"[703]. Trebuia deci, după părerea lui Bariţiu, să fie depăşită acea concepţie dominantă a vremii care considerau că cele mai bune profesiuni erau acelea de avocaţi, preoţi, ofiţeri, funcţionari în administraţia de stat ş.a. Românii aveau nevoie atât de şcoli tehnice medii, cât şi de şcoli tehnice superioare, dar şi de şcoli profesionale, de ucenici, calfe etc. Era una din cele mai importante condiţii pentru crearea şi apoi funcţionarea unei industrii bazată pe tehnica nouă, superioară, la nivelul vremii de atunci. „Nici un capitalist – îndemna publicistul român – să nu se apuce de vreo fabricaţie, mai înainte de a-şi câştiga el însuşi teoria în şcoală şi prin făcute înadins"[704]. Aceasta tocmai pentru a nu fi nevoie să se aducă şi directori din străinătate, care nu-şi dădeau interesul pentru a obţine performanţe corespunzătoare, la nivelul celor de unde proveneau.

La înfiinţarea unei noi fabrici, Bariţiu recomanda să se ţină seama de legăturile şi conjuncturile economice internaţionale şi de cele locale. „Numai acele fabrici pot spera înflorirea în ţările noastre, care îşi vor propunea lucra

[701] *Idem*, XXXIV, nr. 7, 4 II/23 I 1871.
[702] *Idem*, XXIV, nr. 81, 14 X/1861.
[703] *Idem*, XXVIII, nr. 77/1865.
[704] *Idem*, XX, nr. 84, 23 oct. 1857.

din materii crude ce se află pe pământul țării"[705]. În Transilvania, după părerea sa, dacă se ținea seama de cerințele comercianților, care aveau legături cu exteriorul, dar și de cerințele populației autohtone erau posibile și necesare „țesăturile de in și de cânepă, funării, cartonării ... straie, pălării, fabrici de vopsele, fierării și lemnării felurite, sticlării, vase de pământ, zahăr, mărfi de lux"[706].

Dintre toate fabricile înființate, cele mai mari șanse le-au avut - după constatările lui Barițiu, până în deceniul al șaselea al secolului al XIX-lea -, cele de hârtie. „Până acum – ne informa el în acest sens – în Ardeal au reușit numai fabricile de hârtie de care avem vreo 15, iară acestea avură norocul mai vârtos cu aceea că hârtierii ca de 150 ani în coace s-au făcut mai mulți de aici din țară, că materialele s-au aflat ieftine, în țările vecine nu s-au putut întemeia mori de hârtie atât din lipsa oamenilor cu științele cerute, cât și din lipsa materialelor, care pe acolo nici într-un pătrar de veac nu se va afla"[707]. De fapt, aici Barițiu considera, că una din cauzele succesului fabricilor de hârtie ardelene a fost așezarea lor lângă piețe bune existente în Moldova și Muntenia. Dar, pentru o bună rentabilitate pentru întemeierea de fabrici de hârtie și pentru alte produse nu erau suficiente numai prezența forței de muncă calificată, cerere mare pe piețele vecine sau apropiate de materia primă. Pentru reușita întreprinderilor mai erau necesare încă multe alte condiții: drumuri bune, apă suficientă și de bună calitate, combustibil apropiat ieftin și de bună calitate, materiale de construcție corespunzătoare etc.

În timpul vieții lui Barițiu au fost câteva crize economice și depresiuni economice, care au perturbat economia unor țări sau a Europei în întregime. Pentru evitarea unor pierderi provocate de crizele economice, Barițiu recomanda constructorilor de fabrici să-și creeze rezerve de capital în vederea asigurării funcționării continue a producției și a încasării profiturilor.

Legat de condițiile de vânzare a produselor fabricate, Barițiu recomanda: „Acurata examinare și cunoaștere a piețelor vecine și a prețurilor la care a-i să-ți vinzi fabricatele tale"[708]. Piața cea mai importantă pentru industria Transilvaniei, observa Barițiu, era legată de Moldova și Țara Românească. Legăturile economice ale Ardealului cu celelalte principate românești, spunea el, combătând afirmațiile adversarilor, care încercau să le minimalizeze, constituiau o condiție esențială pentru dezvoltarea industriei transilvănene. „Unde sporesc manufacturile și se ridică industria? Acolo,

[705] *Idem*, XX, nr. 91, 21 dec. 1857.
[706] *Idem*, VIII, nr. 38, 10 V/1845.
[707] *Idem*, XX, nr. 91, 21 noi./1857.
[708] *Idem*

explica Bariţiu, unde importaţiunea productelor crude şi exportaţiunea celor prelucrate este necontenită. Acesta este un adevăr pipăit. Pentru ce este Braşovul mama industriei transilvănene şi importul de căpetenie atât al comerţului levantin, cât şi al celui activ? Negreşit pentru aceea, pentru că în Braşov sunt cei mai mulţi negustori români, care importă productele crude din Orient şi exportă cele prelucrate în Orient"[709].

Cât priveşte configuraţia industrială a Transilvaniei, publicistul ardelean face propuneri referitoare la industria extractivă cu diferite ramuri ale sale: metale feroase şi neferoase, cărbuni etc. efectuarea de prospecţiuni geologice pentru cunoaşterea rezervelor şi intensificarea folosirii lor industriale. Propune şi crearea unor întreprinderi metalurgice mai mari pentru construirea unor piese mai mari etc. „Să aşteptăm – scria el – până când ţara noastră încă va avea câteva turnătorii de fier, pentru că încă maşinăriile cele mai grele, precum căldări, roate, fuse de roate, suluri (volte) ş. a. să le poată trage mai de aproape şi pe lângă oareşcare garanţie; iară dacă cumva se frânge, să se poată restaura ori repara mai curând, mai uşor şi mai ieftin, încât transportul depărtării marine şi economia timpului să rămână de câştig"[710].

Într-o formă rezumativă cu privire la posibilităţile şi condiţiile creării de fabrici în Transilvania, Bariţiu afirma că aice „se vor putea face multe feluri de fabrici însă numai în cea mai de aproape generaţiune, adică în curs de 15-20 de ani următori"[711]. El spera că într-o asemenea perioadă românii transilvăneni nu vor mai fi „tot numai tributari ai celorlalte popoare europene ... pe calea industriei şi a comerţului"[712].

Acordând o atenţie deosebită construcţiei de fabrici în Transilvania, învăţatul român nu a neglijat, însă, nicidecum rolul şi importanţa meseriilor şi a industriei de casă, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Bariţiu a demonstrat adesea că industria de casă şi meseriile îndeplineau în perioada amintită încă un important rol economic şi social. În *Idei fugitive despre industria de casă şi industria mică* şi în *Legea pentru meserii. Ţehuri, corporaţiuni*, ambele publicate de Bariţiu în *„Gazeta Transilvaniei"* şi *„Transilvania"*, el considera că industria de casă şi meseriile reprezintă un mijloc de folosire într-un grad mai mult a forţei de muncă în agricultură, dându-i ocupaţie în timpul iernii sau a sezoanelor ploioase. Avea în vedere că în averea naţională se pierd anual milioane de fl. m. c. din cauză că poporul nu ştia cum să-şi valorifice mineralele de care dispunea, nu ştia cum

[709] *Idem*, an XIII, nr.2, 5 I/1850.
[710] *Idem*, XX, nr.91, 21 nov./1857.
[711] *Idem*.
[712] *Idem*.

să-şi valorifice forţa propriilor braţe în mod eficient. Mulţi ţărani îşi cumpărau, pe bani buni, de la speculanţi de pe piaţă, numeroase unelte agricole, precum aratre, roate, leuce, juguri, furci de lemn, linguri de lemn, fuse etc. Banii cheltuiţi pe aceste unelte dacă ar fi fost economisiţi puteau fi cheltuiţi pentru a cumpăra obiecte de mai mare complexitate pe care ţăranii nu le puteau executa. Utilizarea unor materii prime de care dispuneau ţăranii în confecţionarea unor obiecte însemna, la rândul său, o valorificare mai eficientă a lor, deci câştiguri mai bune.

Dar Bariţiu a înţeles, în acelaşi timp, că insuficienta dezvoltare a meseriilor la români are şi cauze social-istorice. Încă în 1860 el scria: „românul, luat peste tot unde se află el, a fost până acum sau numai „serv" (iobag, clăcaş) sau numai „domn" (boier); iar meseriaş, neguţător, „jupân" a fost numai ici, colea. Cu alte cuvinte: românul avu aristocraţi şi ţărani, iar orăşeni prea puţini; el avu preoţi, administratori şi soldaţi, ţărani agricultori, iar clasa de meseriaşi le lipsea. Agricultura cu toate ramurile ei a fost izvorul principal şi cel mai plăcut a subzistenţei lui materiale"[713]. În împrejurările celei de a doua jumătăţi a veacului al XIX-lea menţinerea unui popor numai la condiţiile de existenţa, create de o singură ramură de producţie – agricultura – echivala, după părerea lui Bariţiu – a expune poporul respectiv la pericolul pierderii independenţei sale economice şi politice şi, în cele din urmă la dispariţia lui.

În scopul evitării acestei perspective, ţările slab dezvoltate erau obligate să-şi creeze o puternică economie cu o industrie puternică, agricultură înalt productivă, reţea de comerţ corespunzătoare, drumuri şi căi ferate bune, şcoli şi Academie, institute de cercetare şi instituţii de cultură de înaltă ţinută etc.

Toate acestea nu se puteau crea, după părerea lui Bariţiu, în mod spontan, fără intervenţia conştientă a raţiunii umane, fără o organizare socială şi politică raţională, realizată şi subordonată unor principii democratice, de colaborare între oameni, de libertate şi egalitate.

În străduinţa sa de a demonstra necesitatea unei industrii moderne, înalt mecanizate, economistul român, s-a străduit să elaboreze *Opinii cu privire la politica economică* ce ar putea fi promovată în acest scop.

IV. Opinii cu privire la politica economică

La începutul activităţilor sale publicistice, Bariţiu a pledat pentru o completă libertate în domeniul vieţii economice, atât în relaţiile economice interne, unde domina feudalismul, cât şi în cadrul relaţiilor economice

[713] *Idem*, XXIII, nr.2, 12 I/1860.

externe. „Meseriile şi toată industria nu înfloreşte, scria el, decât acolo unde stăpânirea este dreaptă şi toată libertatea patrioţilor respectată ... Unde domneşte libertatea, orice cumpănire a cutarei meserii poartă în sânul său şi contracumpăra (concurenţa) ..."[714].

Activitatea şi străduinţelor lui Bariţiu – expresie a poziţiei burgheziei în dezvoltare, militantă pentru ideea libertăţii industriale – avea un caracter puternic antifeudal. „Liberă trebuie să fie – scrie el în consens cu economiştii din ţările apusene economic dezvoltate încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea – dacă are să sporească, iară nu restrânsa de mâini ... monopole. Industria are să fie a patriei, iar nu a unei naţiuni sau mai bine a unei clase privilegiate, dacă este să o scape din prinsoarea ce o apasă de veacuri"[715]. Pe plan intern, critica lui Bariţiu era îndreptată, în primii ani ai vieţii sale publicistice, împotriva îngrădirilor corporatiste, ţehale şi feudale, pe plan extern, el luptă împotriva măsurilor prohibitive ale imperiului austriac, care stânjeneau dezvoltarea economică a Transilvaniei, mai ales prin îngreunarea legăturilor cu celelalte două ţări româneşti, de care depindea activizarea vieţii sale economice.

Urmărirea atentă a efectelor pe care le-a avut concurenţa industriei ţărilor dezvoltate, înalt industrializate asupra ţărilor ce se străduiau să-şi creeze şi ele o industrie proprie, l-au determinat pe Bariţiu să treacă de la convingeri liberschimbiste la convingeri protecţioniste. La această schimbare de convingere au influenţat şi observaţiile sale atente cu privire la efectele negative pe care le-a avut convenţia comercială a României cu Austro-Ungaria (1875-1885) asupra economiei ţării noastre. Contactul cu scrierile unor reprezentanţi ai burgheziei, a curentului industrializării şi politicilor protecţioniste din România, care preconizau ideea protejării industriei de către stat (D. P. Marţian, P. S. Aurelian, M. Kogălniceanu, A. D. Xenopol) au influenţat şi ele asupra evoluţiei lui Bariţiu de la liberschimbism la protecţionism. În ultima parte a activităţii sale, Bariţiu îşi exprimă clar părerea că industria, pentru a se dezvolta în ţările în care este slabă sau la începuturi, are nevoie de ajutorul statului atât în plan intern, cât şi pe plan extern. Statul trebuie să intervină cu elaborarea unor „legi înţelepte", prin care să se consolideze „creditul privat", să se asigure „legalitatea democratică" etc. Dar tocmai aceste condiţii, explica Bariţiu, lipseau Transilvaniei, unde „în loc de ajutor" din partea statului, acesta însuşi (era) cufundat în datorii sugrumătoare"[716] cum se exprima el într-un articol publicat în mai multe numere ale Gazetei Transilvaniei din anul 1876.

---

[714] *Idem*, an VIII, nr. 59, 23 VII/1845.
[715] *Idem*, XIII, nr. 2 , 5 ian.1850.
[716] *Idem*, XXXIX, nr. 19, 20/8 III/1876.

Statul, susţinea publicistul român, este obligat, în interesul cetăţenilor săi, să ia măsuri de apărare şi încurajare a dezvoltării industriei naţionale nu numai pe plan intern, ci şi pe plan extern în relaţiile cu alte state. Cu deosebire statele cu industrie mai slab dezvoltată era recomandabil să ia astfel de măsuri de apărare a industriei lor. Aceasta, explica Bariţiu, deoarece „Sistema liberschimbistă ... omoară chiar şi în faşă orice încercare de industrie naţională şi face aproape cu neputinţă viaţa chiar a micii industrii domestice, care a existat la noi din timpuri imemoriale"[717]. El sesiza că sistemul vamal liberschimbist, preconizat de către marile cercuri financiare devenite dominante în ultimele decenii ale secolului al 19-lca , urmărea „să sugă, să spolieze şi ruineze comerţul, agricultura, peste tot prosperitatea altor state"[718]. Să nu uităm, că economistul nostru, scria aceste concluzii în penultima decadă a secolului al XIX-lea, când se formează câteva mari puteri colonialiste, care luptau deja nu numai pentru cucerirea de colonii, ci şi pentru cucerirea unor state dezvoltate din Europa. Dealtfel puterea economică a oligarhiilor financiare îi era deja cunoscută lui Bariţiu în ultimii ani ai vieţii sale.

George Bariţiu s-a alăturat curentului protecţionist, care milita împotriva concurenţei ruinătoare exercitată de marile capitaluri străine. Ca şi Petre S. Aurelian, Dionisie Pop Marţian, A. D. Xenopol ş. a., el dezvăluie caracterul demagogic al teoriilor liberschimbiste promovate de unii economişti şi politicieni, scriind că aceasta „poate să fie foarte frumoasă ca ideal, în realitate în viaţa practică a celor mai multe popoare şi staturi, aplicarea ei ar denota sclavia sigură şi moarte naţională prin sărăcirea poporului respectiv. Aurelian (P. S. Aurelian n. n.) combate această teorie cu argumente precum nu mai făcuse înaintea dânsului nici unul din publiciştii români"[719].

Bariţiu nu preconiza o politică economică rigidă. El preconiza taxe de vamă diferenţiate. Cele mai mari taxe la propunerea la importul de obiecte de lux. Protecţionismul însă, pentru el, nu era un scop în sine, ci un mijloc de a „proteja agricultura şi industria statului prin vămi mai mari sau mai scăzute în contra concurenţei străine"[720].

La poziţia de susţinere al protecţionismului a lui Bariţiu au aderat un mare număr de militanţi naţionali din Transilvania, care au susţinut şi ei, ca şi întemeietorul presei româneşti transilvănene, orientarea unor importante

---

[717] Observatorul, VI, nr. 3, 12/24 I/1883.
[718] *Idem.*
[719] Costin Murgescu, *Un economist român reprezentativ al secolului său: Petru S. Aurelian. Studiu* introductiv *la cartea: Opere Economice. Texte Alese de P. S. Aurelian (1967)*, p. 63.
[720] *Ibidem.*

cercuri economice din regatul român spre protecţionism. Amintim doar câţiva dintre ei: Ion Roman, Nicolae Cristea, Dimitrie Comşa, Partenie Comşa ş. a.

Economistul român a preconizat şi alte forme de susţinere a încercărilor româneşti transilvănene de a-şi crea o industrie proprie şi o reţea dezvoltată de meserii şi industrii de casă. El a fost animatorul principal al primei expoziţii economice a românilor transilvăneni organizată de *Astra* în 1862 la Braşov, a ţinut o serie de conferinţe în cadrul Adunărilor anuale ale *Astrei* despre importanţa meseriilor şi a industriei, despre dezvoltarea învăţământului tehnic şi economic, a publicat cea mai extinsă literatură economică pe tema industriei şi rolul ei în viaţa economică şi naţională; în crearea unor condiţii optime de trai a unei naţiuni. A susţinut, prin Astra şi prin alte mijloace trimiterea de tineri la învăţătură în vederea însuşirii tehnicilor necesare creării unei economii cu o industrie, agricultură şi sistem bancar corespunzătoare necesităţilor timpului. Prin munca şi priceperea sa Gh. Bariţiu a contribuit la înfiinţarea primei fabrici moderne de hârtie a românilor transilvăneni. A condus această fabrică timp de douăzeci de ani.

Şi aceasta nu este totul pe linie economică. Bariţiu a fost preocupat de dezvoltarea agriculturii, a transporturilor feroviare şi pe apă, a sistemului bancar, al cărei cofondator a fost, împreună cu Visarion Roman.

V. Importanţa agriculturii şi căile modernizării ei în viziunea lui George Bariţiu

Publicist înzestrat cu înalte calităţi profesionale şi morale, un adevărat profesionist, Bariţiu nu putea – şi nici nu s-a gândit în condiţiile în care trăiau şi munceau românii transilvăneni în secolul al XIX-lea -, să ocolească problemele sociale, naţionale şi cele legate de progresele tehnice ale agriculturii româneşti din secolul al XIX-lea. Agricultura ca ramură a economiei naţionale ocupa locul principal în economia Transilvaniei veacului 19. Iar problemele legate de condiţiile de viaţă ale populaţiei agrare, alături de problema naţională a românilor, erau probleme fundamentale, care îşi cereau rezolvarea în mod imperios.

În elucidarea problemelor agriculturii şi depistarea căilor de dezvoltare a ei, învăţatul român a pornit, în primul rând, de la rolul pe care îl îndeplinea aceasta în contextul ramurilor de producţie ale Transilvaniei, ţară în care industria era slab dezvoltată. De asemenea, el a făcut şi o profundă analiză a relaţiilor agrare atât în condiţiile feudalismului, cât şi a acelor relaţii complexe, încurcate şi încărcate de obligaţii apăsătoare, care s-au stabilit între ţărani, foştii şerbi şi foştii mari proprietari unguri.

Explicând importanţa agriculturii ca ramură a producţiei, publicistul român scria: „... Agricultura ... este mama bună a comerciului şi a industriei ... fără de care celui mai bogat din lume ... nu-i rămâne altceva decât a roade în loc de pâine ... aur şi argint"[721]. În lipsa industriei, a unui comerţ şi transporturi corespunzătoare, singura avuţie capitalizată, singura bază materială era pământul, produsele şi rezervele stocate, care circulând, prin vânzare-cumpărare, asigurau şi banii necesari schimburilor, acumulărilor de capital în numerar în vederea aprovizionării cu alte bunuri produse de industrie şi meserii. Aici Bariţiu dezvoltă o concepţie fiziocratică târzie, procedeu întâlnit mai des în stadiile iniţiale ale dezvoltării economiei capitaliste, când agricultura încă era considerată ramura hotărâtoare a economiei naţionale, ceea ce – l-a condus pe Bariţiu la concluzia că „în ţări agronomice, precum sunt ale noastre, pământul, vitele şi braţele proprii sunt adevăratul capital, din al cărui venit bine şi înţelepţeşte administrat se poate susţine cea mai mare parte a locuitorilor"[722]. Deci o agricultură bine administrată, productivă va permite dezvoltarea tuturor ramurilor economiei naţionale, iar acestea, la rândul lor, vor îmbunătăţi şi ele starea materială a populaţiei din alte ramuri ale economiei naţionale.

Realitatea transilvăneană în domeniul agriculturii, nu-i furniza lui Bariţiu o situaţie şi privelişte corespunzătoare, care să-l mulţumească. Înainte de 1848, Bariţiu a aflat o agricultură în care dominau relaţiile de proprietate, bazate pe relaţiile dintre stăpânii feudali ai pământurilor şi iobagi, şerbi lipsiţi de orice proprietate, obligaţi să muncească până la 204 zile şi mai mult pentru marii proprietari funciari. Feudalismul, bazat pe munca forţată, neremunerată conform eforturilor depuse contribuia la menţinerea în înapoiere a agriculturii întregului principat. Desfiinţarea iobăgiei la 1848 a fost incompletă, formală, au rămas şi dăinuit puternice rămăşiţe feudale. O asemenea situaţie necorespunzătoare i-a dat prilej lui Bariţiu, ca după aproape trei decenii după 1848, să spună că de la desfiinţarea iobăgiei au trecut 30 de ani, cu toate acestea s-ar înşela cine ar crede cum că iobăgia şi în realitate este desfiinţată. Iar în 1880, într-un studiu intitulat *Legile agrare şi executarea lor în Transilvania,* publicat în „*Observatorul*", îşi punea iarăşi întrebarea „Au nu asudă şi astăzi în brazda domnească ca şi înainte cu 50 de ani, o mulţime de aşa numiţi zilieri şi curteni (termeni vechi feudali: Inquilint et curialistae – explicaţia lui Bariţiu) pe care legile defectuoase i-au lăsat până astăzi încurcaţi"[723]. Procesele ruinătoare pentru populaţia agrară românească intentate de către foştii

[721] Gazeta Transilvaniei, XIX, nr. 71, 9 IX, 1856.
[722] *Idem*, XXVII, nr. 79, 9 sept./1856.
[723] Observatorul, III, nr. 12, 9/21 II/1880.

feudali cu ajutorul cărora au mai acaparat o parte din pământuri, păduri şi păşuni, cheltuirea sumelor încasate din despăgubiri în alte scopuri decât cele productive în vederea dezvoltării agriculturii, scutirea foştilor şi actualilor mari proprietari funciari de impozite şi trecerea acelora asupra ţărănimii, erau cauze importante ale înapoierii agriculturii în Transilvania. El demonstrează cu ajutorul datelor statistice că la cauzele amintite, se adaugă proasta gospodărire a moşiilor, care se mai găseau încă în proprietatea unor mari proprietari maghiari. Toate acestea duceau şi la o slabă productivitate a terenurilor agricole, lucrate în continuare cu metode tradiţionale înapoiate, după principiul: „aşa a făcut tata aşa voi face şi eu".

Asemenea stare necorespunzătoare impunea, demonstra George Bariţiu, necesitatea luării unor măsuri energice pentru dezvoltarea şi în Transilvania a unei agriculturi la un nivel înalt, de mare productivitate. Mai întâi măsuri social-economice de restructurare a proprietăţii şi apoi tehnico-economice de modernizare a exploatărilor agricole. Bariţiu demonstra, în multe din materialele publicate pe tema agriculturii, că nivelul dezvoltării acesteia – poate fi stabilit numai comparându-l cu nivelul de productivitate al agriculturii altor ţări, iar preţul pământului se stabileşte în funcţie de nivelul productivităţii. Într-un articol intitulat *Date statistice în legătură cu contribuţiunile din 1864*, ilustra, prin câteva date statistice următoarea situaţie din monarhia habsburgilor: În Austria de Jos erau 3.432.576 de iugăre de pământ în valoare de 3.065.220.162 florini; în Austria de Sus erau 1.892.643 de iugăre în valoare totală de 411.956.699 fl; în Ungaria 31.397.991 iugăre în valoare de 2.361.980.355 fl., în timp ce în Transilvania cele 8.261.255 de iugăre valorau numai 251.607.514 florini. În aceste cifre comparative – explica analistul român – trebuie să bată orişicui la ochi acea diversitate înfricoşată a preţurilor pământului productiv care vi se arată la fiecare aruncătură de ochi"[724]. Pentru a îmbunătăţi situaţia agriculturii româneşti din Transilvania erau necesare măsuri multiple, mai întâi măsuri social-economice de restructurare a proprietăţii şi mai apoi tehnico-economice de modernizare a exploatărilor agricole.

Rolul proprietăţii. Importanţa gospodăriilor mici şi mijlocii în agricultură

Bariţiu a militat, în întreaga sa viaţă activă, împotriva stărilor sociale nedrepte, a societăţii împărţite în clase dominante – accentul l-a pus pe feudalism şi sclavagism – şi clase dominate. A criticat formele de preluare prin multiple căi a rezultatelor muncii lucrătorilor agricoli precum: robote,

[724] „Gazeta Transilvaniei", XXVIII, nr. 15, 8 III/1864.

renta în natură, renta în bani, dreptul nobililor de cârciumărit, de morărit, obligaţiile ţăranilor de a transporta recolta cu vitele lor etc. etc. Aceste obligaţii decurgeau din stările feudale existente în Transilvania de-a lungul mai multor veacuri. Erau relaţii sociale, care înainte de revoluţia de la 1848, dominau în mod absolut relaţiile dintre iobagi, în marea majoritate români, dar şi unguri şi secui şi marii proprietari, în marea lor majoritate unguri. Reformele agrare din timpul revoluţiei de la 1848 şi cele din 1853 şi 1854, care i-au urmat nu au rezolvat problemele agrare în Transilvania. Iobagii, ţărani români în primul rând, au fost din nou înşelaţi, umiliţi cu reforme incomplete, care în loc să sporească averea lor funciară le-au micşorat-o. *Deci problema agrară exista în continuare.* Ea trebuia rezolvată. Includerea Transilvaniei în circuitul mărfar internaţional impunea, cu necesitate, crearea unei producţii agrare bazată pe relaţii libere între producătorii agricoli, între ei şi restul societăţii. Trebuia creată o proprietate agrară liberă, să circule prin operaţii comerciale şi proprietăţile funciare: pământ arabil, păduri, păşuni etc. *Studierea mecanismelor sociale* prin care s-ar fi putut realiza în acea perioadă a celei de a doua jumătăţi a veacului al XIX-lea – l-au condus pe Bariţiu la concluzia că pentru aceasta este nevoie de un cadru social, care prin mecanismele sale să permită această reformare în agricultura transilvăneană. Acest cadru social îl constituia, în concepţia lui Bariţiu, existenţa unor proprietari privaţi, proprietari de suprafeţe funciare mijlocii şi mici, dar totuşi posesori de loturi de pământ, care să le asigure o valorificare raţională, profitabilă şi o existenţă de sine stătătoare a fiecărei gospodării agricole. În acest scop erau necesare măsuri de apărare, întărire şi dezvoltare a proprietăţilor posesorilor de suprafeţe mici şi mijlocii. El a pornit în această problemă de la ideile principiilor susţinătorilor proprietăţii private, de la necesitatea întăririi ei, constituind baza prosperării oricărei colectivităţi umane. Pentru economistul român poporul fără proprietate, care nu tinde să se facă proprietar nu poate fi liber, nu are patrie, ci e pururea servul şi sclavul altuia. Observând procesul de ruinare a unui însemnat număr de producători agricoli în Câmpia Transilvaniei patriotul român, dă semnalul de alarmă împotriva acestui fenomen avertizând că „... dacă câmpenii nu vor înceta să-şi vândă pământul (şi încă cu preţuri de ruşine), în o sută de ani nici un român nu va mai rămâne pe aceste locuri"[725]. Bariţiu îi îndemna pe producătorii – mici şi mijlocii – să ţină cu „mână de fier" proprietatea de pământ câştigată, să nu vândă loturile de pământ pe care le obţinuseră prin împroprietărire, moştenire sau cumpărare. Aceste idei cu privire la proprietate au o orientare antifeudală, îndreptate împotriva aristocraţiei, care se opunea împroprietăririlor înainte de 1848/1854 sau căuta să smulgă din

[725] *Idem*, XXIX, nr. 45, 23 VI, 1866.

nou, prin diferite metode „şi acele proprietăţi dobândite de ţărani după aceste date. Proprietatea micilor producători agricoli constituia în concepţia lui Bariţiu şi un mijloc de apărare împotriva ruinării şi proletarizării acestora şi a emigrării. Ea era şi un factor de întărire a elementului românesc în lupta împotriva măsurilor de deznaţionalizare întreprinse de statul maghiar.

Însuşirea şi acumularea de proprietăţi funciare, de proprietăţi agricole în general constituia numai un prim pas spre îmbunătăţirea stării materiale a ţăranului român. Erau necesare, în continuare, reforme agrare profunde în întregul sistem de relaţii agrare a românilor din Transilvania. „Reforme binefăcătoare în agricultură – scria el după o călătorie „De la Oradea la Braşov", referitor la unele urmări pozitive în urma împroprietăririi ţăranilor după 1848 – încep a prinde rădăcini şi a pătrunde jos până la poporul ţăran; totodată iubirea şi silinţa pentru câştigarea de proprietăţi zăcătoare creşte neîncetat, iarăşi prin acelaşi instinct, şopteşte fiecăruia cunoscutul adevăr secular, cum că cel ce are pământ are şi patrie, sau: pe atât am patrie, pe cât am proprietate de pământ"[726]. Împroprietărirea, însuşirea de proprietate privată, cu circulaţie liberă între indivizi, contribuiau, după observaţiile lui Bariţiu, la întărirea unor calităţi de mic întreprinzător, la întărirea unor calităţi manageriale, ce influenţau dezvoltarea economiei de schimb, de natură capitalistă. Românii devenind proprietari de pământuri, păduri, păşuni, făceau un pas înainte spre înaintarea spre economia liberă, spre democraţie, spre libertatea de a învăţa, de a se folosi liber de capacităţile lor intelectuale şi forţa fizică, pe care şi-o puteau vinde contractual ca pe orice marfă, puteau şi ei să se mute dintr-un loc în altul, să emigreze, obţineau drepturi politice etc.

Pentru întărirea proprietăţii agricole, economistul român, propune ca statul să adopte legi care să apere proprietatea, legi silvice, protocoale pentru moşii, poliţie de câmp, comasarea fără abuzuri din partea moşierilor şi a organelor administrative. Aceste măsuri ar fi creat condiţiile ca agricultura să se dezvolte într-un grad mai mare, iar agricultorii ar fi fost stimulaţi să adopte metode mai raţionale şi mai eficiente de agricultură.

Lui Gh. Bariţiu i-a fost cunoscut şi fenomenul de ruinare a micilor producători în toată diversitatea sa, l-a analizat, evidenţiind multe consecinţe sociale negative, pe care le avea acesta asupra stării materiale şi sociale a populaţiei agrare. În publicistica sa, economistul român a înserat de multe ori aspecte ale ruinării micilor producători agricoli. Dăm în acest sens doar câteva date dintr-un articol, publicat în ziarul său *„Observatorul"*. El arăta că între 1 ian. 1870 şi 1 ianuarie 1880,populaţia agricolă a acestora a scăzut de la 4.338.261 de suflete la 3.669.117 suflete, adică cu 669.114 locuitori.

[726] *Idem*, XXI, nr. 70, 22 noiembrie, 1858.

Majoritatea celor ce dispăreau din reţeaua de agricultură, trebuia căutată în procesul de ruinare al populaţiei agrare prin intermediul cametelor, pe calea proceselor urbariale, a speculaţiilor unor agricultori, care-i înşelau pe ţărani în fel şi chip. După ce-şi vindeau vitele, ţăranii, explică publicistul român, numai având cu ce-şi lucra pământul îl vindeau şi pe acesta. Unii din ei nu au apucat să-l vândă, ci li s-a vândut pământul de către organele de stat şi de executori fără a fi întrebaţi. A observat că în timp ce unii – cei mai mulţi – îşi pierdeau pământul, alţii îşi sporeau proprietăţile. A numit acest proces: „mobilizare a teritoriului". A observat şi faptul că mulţi proprietari mari şi-au pierdut şi ei moşiile din cauza unei proaste gospodăriri, a risipei şi a luxului exagerat.

Constatând şi analizând fenomenul de ruinare şi dispariţie a unor gospodării agrare, mai ales a celor mici, Bariţiu s-a străduit să dea şi soluţii de frânare a acestui proces, de întărire a gospodăriilor mici şi mijlocii, de creştere, de fapt, a viabilităţii producţiei agrare a românilor transilvăneni.

Micii producători agricoli trebuiau să aibă, după părerea lui Bariţiu, prioritate la obţinerea creditelor de ipotecă, faţă de marii proprietari, deoarece ei nu au nevoie de sume mari, împrumută numai în cazuri excepţionale: secetă, preţuri scăzute, incendii, pentru cumpărare de pământ etc. Proprietatea mică de pământ – arăta el - este o ipotecă mai bună, micul proprietar plăteşte mai regulat decât cel mare etc. În scopul înfiinţării şi dezvoltării creditului, publicistul român a recomandat adeseori ca agricultorii români să înfiinţeze asociaţii de credit, instituţii de asigurare etc.

Bariţiu a militat atât pentru îmbunătăţirea stării materiale a ţărănimii române, cât şi pentru ridicarea nivelului ei cultural. Presa înfiinţată şi condusă de el a fost folosită pe larg de el în acest scop.

Cu privire la căile dezvoltării agriculturii

După 1854, agricultura Transilvaniei a păşit tot mai mult pe calea dezvoltării economiei de schimb. Această tendinţă a fost favorizată de creşterea cererii de produse agricole în urma creşterii pieţelor interne ale Transilvaniei şi ale intensificării legăturilor sale cu pieţele externe. Cerealele din Transilvania erau exportate şi peste hotare, în ţări cu industrie dezvoltată ca Franţa, Germania, Belgia, Elveţia etc. Construcţia căilor ferate a creat şi în Transilvania o conjunctura favorabilă preţului grânelor de care au profitat moşierii şi gospodăriile săteşti de proporţii mai mari, formate după 1848/49 şi 1854. În contrast cu dezvoltarea tehnicii agricole pe unele moşii, masa ţărănimii continua să lucreze în condiţiile unor tehnici şi procedee agricole înapoiate, nedispunând de mijloace financiare necesare pentru procurarea de unelte şi maşini. Ţăranii încă practicau asolamentul trienal. Uneltele utilizate

de ei erau, din cauza sărăciei, cu mult rămase în urmă. Pentru îmbunătățirea situației agriculturii, Bariţiu propunea ca sistemul de ogor cu pârloagă să fie înlocuit cu un sistem de asolament raţional, care să contribuie la sporirea producţiei agricole. Propunea culturi intensive de cereale asociate cu îmbunătățirea raselor de animale, diversificarea creşterii vitelor, crearea de noi ramuri în interiorul fiecărei gospodării precum: legumicultura, cultura pomilor, a viţei de vie, creşterea păsărilor, albinăritul etc.

Bariţiu a susţinut cu multă hotărâre necesitatea îmbunătăţirii calităţii cerealelor româneşti. Într-un articol intitulat *Agricultura în ţările locuite de români*, din anul 1881, el atrage atenţia că scăderea calităţii grâului produs de români este cauza că acesta nu avea preţ bun pe pieţele internaţionale. Propune deci măsuri de îmbunătăţire a calităţii grâului şi a altor cereale, în vederea întăririi capacităţii de concurenţă a acestora pe pieţele din apusul Europei.

Sesizând scăderea producţiei de grâu şi a înrăutăţirii calităţii, Bariţiu arăta, în acelaşi articol de mai sus, că aceasta se datorează metodelor înapoiate, neevoluate folosite în agricultura românească din ultimul sfert de veac al secolului al XIX-lea. „Pământul nostru – remarca el – e de o fertilitate aşa de extraordinară, încât nici nu întrebuinţăm îngrăşarea lui artificială. Clima e din cele mai priincioase pentru dezvoltarea plantelor fructifere. Prin urmare cauza ne constă în modul de a ne produce. În adevăr, vedem cultura foarte înapoiată. Arăturile se fac superficial, fără adâncimea necesară ... seminţele sunt proaste, nealese, necăutate. Instrumentele agricole sunt încă primitive. Culegerea holdelor nu se face destul de repede"[727]. Această modalitate de a produce cereale de slabă calitate ducea la scăderea preţului lor. Erau necesare măsurile de îmbunătăţire a calităţii cerealelor. Erau necesare şi măsuri organizatorice pe scară mare: înfiinţarea de depozite pentru seminţe bune, introducerea de instrumente agricole de calitate şi înaltă productivitate, vinderea seminţelor de bună calitate la un preţ bun ţăranilor, înfiinţarea de exploatări tip – ferme model - pe moşiile statului etc.), care ar fi dus la creşterea producţiei.

Condiţiile geografice şi economice ale Transilvaniei, a explicat adeseori G. Bariţiu, erau favorabile creşterii vitelor. Erau necesare însă în acest scop îmbunătăţiri ale metodelor zootehnice. Pentru hrana vitelor propunea să se introducă sistemul cultivării furajelor perene, cu ajutorul cărora să se poată hrăni vitele ţinute în grajd şi vara, această metodă având avantaje mari în comparaţie cu creşterea extensivă a animalelor. Acolo unde era posibil, el propunea să fie înlocuită creşterea oilor cu creşterea vitelor mari cornute. Bariţiu a constatat că industria la românii din Transilvania,

[727] Observatorul, IV, nr. 55, 8/20 VII/1881.

deşi slab dezvoltată, era asociată în viaţa românilor cu o agricultură şi mai înapoiată. Aici se făceau investiţii de capital mult mai reduse şi decât în industrie şi meserii. De aici şi concluzia lui Bariţiu, că ambele sectoare fundamentale ale economiei transilvănene aveau nevoie de mari investiţii în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea

În acest scop era necesară dezvoltarea ştiinţelor agricole şi a unor cercetări, ştiinţe aplicative etc.

Pentru el, *ştiinţa aplicată – reprezenta un mijloc de sporire a producţiei agricole* şi rentabilizarea ei.

Tehnica agricolă perfecţionată, zootehnia, fizica, chimia, selecţionarea semînţelor şi selecţionarea raselor de animale exercitate raţional, cu pricepere în agricultură, respectând o anumită metodologie, spunea el, va permite sporirea producţiei şi, în consecinţă reducerea preţurilor pe kilogram. „Pâinea ... numai atunci va fi ieftină – afirma Bariţiu – când agricultura va prospera întru toată puterea cuvântului. Nici agrii de arătură, nici livezile de fânaţe, nici viile şi cu atât mai puţin vitele nu se cultivă până acum după un metod mintos, sau, cum îi zicem raţional, căci puţinele economii de model au pătruns până acum în prea puţine ţări cu exemplul lor cel de toată lauda"[728].

Bariţiu, recomanda agricultorilor din toate ramurile de activitate ale acestui sector ca lucrătorii agricoli „să producă spice mai multe, mai grăunţoase ..., iar pentru scopul acesta se cer ştiinţe foarte solide, atât teoretice cât şi practice"[729]. Aceste metode şi cunoştinţe sunt necesare cu atât mai mult în Transilvania, care avea un nivel slab dezvoltat al industriei. El se ralia, în acelaşi timp punctelor de vedere ale economiştilor din ţările înalt dezvoltate economic, care considerau că, naţiunile care nu ştiau să lucreze pământurile, neavând nici industrie nu le rămânea altceva, nimic, decât că mai curând sau mai târziu să fie asimilate şi cucerite de către altele, care în cele mai multe cazuri se erijau de prietene ale lor.

În scopul dezvoltării agriculturii, a o face mai productivă, pământul mai fertil şi chiar mai uşor de lucrat, se impunea, în mod obligatoriu, cu o strictă necesitate aplicarea ştiinţei şi în această ramură de producţie „Cu ajutorul luminelor ştiinţei şi pe lângă o viaţă regulată şi muncitoare, producţia pământului patriei noastre se poate cel puţin întrei, o parte mare a pământului trecut în cadastru neproductiv se poate face desigur productiv aducător de foloase esenţiale"[730]. Aceste idei exprimate la mijlocul secolului al XIX-lea erau expresia unei temeinice însuşiri de cunoştinţe teoretice cu

[728] Gazeta Transilvanici XIX, nr. 71, 9 IX/1856.
[729] *Ibidem.*
[730] *Idem*, an. XXIV, nr. 95, 2 dec., 1861.

privire la rolul şi perspectivele agriculturii. Ele exprimau ideile unor reprezentanţi înaintaţi, dornici de progres ai elitelor intelectuale ale burgheziei româneşti în perioada când se făcea trecerea societăţii de la feudalism la liberalism, iar pentru românii transilvăneni, se puneau şi bazele unei organizări instituţionale pentru eliberarea naţională de sub dominaţia monarhiei austro-ungare.

Bariţiu a avut însă o viziune de ansamblu asupra economiei naţionale pe care o considera un organism complex, multilateral, cu sectoare şi ramuri interdependente, care se sprijineau unul pe altul, se intercondiţionau, iar lipsa unuia din întregul organism imprima un ritm lent dezvoltării celor pe care se sprijinea economia unei naţiuni. De aceea, el a fost preocupat şi de sectoarele legate de circulaţia mărfurilor şi produselor de la un agent economic la altul, care, obligatoriu trebuiau să se perfecţioneze şi ele, pentru ca o economie naturală să funcţioneze perfect, avantajos şi deci profitabil: transporturile, comerţul şi sistemul bancar.

VI. Revoluţionarea transporturilor şi urmările ei asupra vieţii social-economice şi culturii spirituale în viziunea lui G. Bariţiu

Pentru a înţelege mai bine contribuţia lui George Bariţiu la dezbaterea şi elucidarea problematicii căilor ferate în cea de a doua parte a secolului al XIX-lea în Transilvania vom reproduce câteva idei dintr-un paragraf anterior al acestei lucrări pe care l-am intitulat: „George Bariţiu, pionier al construirii de căi ferate în Transilvania".

Scriind despre necesitatea unei reţele de căi ferate, care să străbată tot globul pământesc, el, învăţatul român visa la o lume universală, o pace generală şi durabilă, o economie globalizată, la o colaborare strânsă între popoare pe plan economic şi spiritual, dar şi la o colaborare strânsă între toţi savanţii lumii în vederea universalizării ştiinţei şi culturii destinate îmbunătăţirii vieţii şi traiului întregii omenirii.

Drumurile de fier, prevedea Bariţiu, vor apropia mările şi continentele între ele; între naţiuni şi popoare se va instaura un climat de pace, bunurile necesare tratării unor afecţiuni, sau menţinerii sănătăţii vor ajunge în timp util pe masa consumatorului. Toţi vor ajunge în acelaşi timp către izvorul ştiinţei sau către izvorul sănătăţii. Negustorii vor avea căi de comunicaţie directe, nu vor mai fi obligaţi să înconjoare sute sau chiar mii de kilometri pentru a ajunge la destinaţie. Negustorii şifabricanţii germani, englezi, francezi, olandezi îşi vor scurta şi drumurile către Asia, America etc.

Bariţiu prevedea şi schimbări în domeniul structurilor sociale, a profesiunilor, unele vechi profesiuni vor dispărea, vor fi însă create altele noi

necunoscute în trecut. Prevedea schimbări în domeniul religiei, istoriei, matematicii, schimbări între diferite regiuni ale pământului, scurtarea timpului de călătorie de zeci şi poate sute de ori etc. Circulaţia se va face nu numai în scopul unor afaceri, ci şi pentru a învăţa, pentru a se cunoaşte oamenii între ei ş.a.ş.a.

Instalarea liberei circulaţii a mărfurilor, spera Bariţiu, va contribui şi la libertatea circulaţiei a oamenilor, la libertatea circulaţiei ideilor, a ştiinţei şi culturii, a savanţilor din diferite părţi ale globului pământesc etc.

Dar, preocupările lui Bariţiu cu privire la transporturi, nu s-au limitat numai la o singură ramură a acestora. El a privit această ramură în toată complexitatea şi importanţa sa, încă din timpul primei călătorii la Bucureşti, în anul 1836 sau când relata despre unele călătorii în Ungaria înainte de 1847.În aceste călătorii, el vorbea şi analiza starea şi modul de întreţinere a drumurilor, observând avantajele drumurilor bune şi dezavantajele celor rele, despre preocuparea organelor de stat, în unele cazuri, de a avea drumuri bune, sau despre dezinteresul lor în a construi drumuri şi şosele noi, de a le repara pe cele vechi etc.

Dar Bariţiu a atras atenţia asupra schimbărilor în domeniul transportului nu numai în cazul celui rutier şi a celuia pe căi ferate. El este unul din primii ziarişti români care a atras atenţia şi a explicat schimbările revoluţionare ale transportului pe apă. Mai ales a trecerii de la corăbierea cu pânze la transportul fluvial şi maritim cu ajutorul aburului.

În calitate de cetăţean al monarhiei austriece, Bariţiu a venit în contact cu preocupările perfecţionării transporturilor în domeniul fluvial pe Dunăre, despre a cărui modernizare a luat contact în călătoriile sale la Viena, iar mai târziu la Budapesta în Ungaria şi Bratislava în Slovacia.

Spre exemplu, într-un număr al Gazetei de Transilvania, ziaristul român, însera un scurt articol intitulat: *Călătoria cu vase de* abur *pe Dunăre"*, în care informa publicul român că „Guvernul Austriei face toate câte sunt de trebuinţă spre a înlesni acest puternic drum de apă şi prin aceasta a da viaţă mai mare negoţului său. Şi până acum – constata ziaristul român – sunt frumoase foarte şi vasele de abur le vezi pline cu neguţători turci şi greci"[731].

Ziaristul român era deja convins, că într-un viitor apropiat, comerţul răsăritului, al orientului va opta şi va alege din toate căile şi drumurile pe acela al Dunării către Europa, iar mulţimea fabricatelor şi a manufacturilor austriece se va îndrepta către târgurile din răsărit cu câştiguri pe care în trecut nici măcar nu le visau.

[731] Gazeta de Transilvania, II, nr. 44, 22 x. 1839.

Şi aceasta încă nu era totul. Condiţiile erau mult superioare celor efectuate pe drumurile şi şoselele din trecut. Pe vasele cu abur, pasagerii, explica ziaristul român, vor călători în condiţii de eleganţă, rapiditate ş. a. Totodată, el informează publicul cititor, că se vorbeşte de construirea unui canal Cernavodă-Constanţa, pentru a scurta drumul cu patru zile până la Constantinopol[732].

Revenind peste câteva luni asupra acestei informaţii, Bariţiu adaugă că societatea fluvială, proprietara vaselor de plutit a anunţat că va executa canalul amintit şi că în curând se va putea călători de la Cernavodă la Kustendje (Constanţa), dar ea nu va părăsi drumul pe la Galaţi, atât timp cât starea apei fluviului la Sulina o va îngădui. Apăruse însă şi atenţionarea că Sulina ruşilor e în primejdie de a se umple cu nămol"[733]. Şi atunci navigaţia pe Dunăre se va folosi de canalul Cernavodă-Constanţa!

Revoluţia de la 1848/49 şi războiul civil care i-a urmat au întrerupt preocupările ardelenilor cu privire la constituirea de căi ferate. Problema a fost reluată în anul 1850, când s-a format un comitet al saşilor, pentru studierea unei căi ferate care să treacă de la Oradea-Cluj-Braşov spre România. În acest comitet al saşilor a fost cooptat şi George Bariţiu din partea comercianţilor români.

El a făcut din Gazeta Transilvaniei o adevărată tribună de informaţie în favoarea construirii căilor ferate şi în Transilvania unde, construcţia de căi ferate a luat o anumită amploare abia după 1867. Construcţia de căi ferate s-a dezvoltat aici cu o întârziere de peste patru decenii faţă de Anglia, iar faţă de Austria, sub dominaţia căreia se găsea în acea perioadă, cu aproape trei decenii. Deşi progresul industriei şi intensificarea circulaţiei mărfurilor cerea în mod imperios dezvoltarea şi modernizarea transporturilor, timp de aproape trei decenii forţele retrograde formate din aristocraţia funciară şi unii reprezentanţi ai breslelor şi corporaţiilor săseşti s-au opus construcţiilor de căi ferate în Transilvania, ceea ce a frânat mult dezvoltarea forţelor productive ale acestei părţi din ţara noastră, menţinută mult timp sub dominaţie străină. Complicatele relaţii social-economice şi naţionale, fricţiunile ce se manifestau între grupele de interese sociale şi naţionale, au împiedicat mult timp aceste construcţii ale căilor ferate.

George Bariţiu a analizat situaţia nefavorabilă în care se găsea Transilvania din punctul de vedere al drumurilor de fier în raport cu ţările avansate, atât înainte de 1848, cât şi după evenimentele acestui an. El a luat atitudine critică împotriva celor ce o menţineau în această stare necorespunzătoare din punct de vedere economic, demonstrând, cu

---

[732] *Ibidem.*

[733] Idem, nr. 11/10 III, 1840.

argumente convingătoare necesitatea imperioasă a unei reţele corespunzătoare şi intereselor românilor din toate ţările locuite de ei. Cel mai bine corespundea scopurilor pentru care opta Bariţiu calea ferată Oradea, Cluj, Braşov, care să facă apoi prin Câmpina, Ploieşti joncţiunea cu cele din România. O asemenea cale ferată, care ar fi făcut joncţiunea cu calea ferată din România, le-ar fi permis transilvănenilor să-şi valorifice cu mare eficienţă resursele naturale şi umane de care dispuneau. Dar până se va ajunge la acest rezultat, la aplicarea lui în practică în Transilvania va mai trece o perioadă destul de îndelungată. Între cercurile interesate în construcţia căilor ferate se va duce o aprigă luptă. Obiectivul acestei lupte va fi în principal nu întrebarea: dacă să se construiască sau nu căile ferate? Problema principală era pe unde să se construiască, ce traseu să parcurgă o cale ferată. Încurcatele relaţii naţionale au complicat foarte mult problemele oportunităţii unui traseu sau altul de căi ferate. Aceasta, vom vedea, a întârziat mult construirea căilor ferate ardelene.

În anii 1850 şi 1860, Gh. Bariţiu a continuat o intensă activitate publicistică în care a militat atât în favoarea construirii de căi ferate în Transilvania, cât şi pentru determinarea realizării celui mai favorabil traseu pentru dezvoltarea economiei transilvănene. Publicistica sa a cuprins multe comentarii şi studii la „Memoriul Camerei de Comerţ şi Industrie din Braşov pentru introducerea unei căi ferate din Braşov în Valachia până la Dunăre"[734].

Întrucât conducerea Camerei de Comerţ şi Industrie se găsea în mâna saşilor, documentele şi întreaga corespondenţă se realizau în acea perioadă în limba germană. Doar unele documente se traduceau şi în limba română; aşa se proceda cu Rapoartele anuale ale Camerei. Deşi „Memoriul Camerei de Comerţ şi Industrie din Braşov pentru introducerea unei căi ferate ..." din 1855 nu a fost tradus în limba română, el nu a rămas necunoscut publicului larg românesc. Este meritul lui George Bariţiu de a fi publicat largi extrase din conţinutul aceluia în *„Gazeta Transilvaniei"* din Braşov.

În „Gazeta Transilvaniei" referindu-se la „Memorialul Camerei Comerciale din Braşov" pentru tragerea unui drum de fier de la Braşov în Ţara Românească (căreia saşii îi spuneau Valachia), Bariţiu scria că: aceea e o „carte ... a cărui cuprins trebuie să-i intereseze în cel mai înalt grad pe tot

---

[734] *Memoriu al Camerei de Comerţ şi Industrie din Braşov Pentru introducerea unei căi ferate din Braşov în Valachia până la Dunăre*, Braşov, 1855, tipărit la Johann Gött . Lucrarea se găseşte în manuscris în limba germană, la Arhivele Statului din Braşov. În traducere românească realizată în întregime *„Memoriul ... "* se găseşte în lucrarea: *Unitatea economică a României reflectată în publicaţii şi documente braşovene în perioada 1848-1918*, lucrare de doctorat, întocmită de ec. Alin Claudiu Matran, Cluj-Napoca, 2003, pp. 259-306.

patriotul iubitor de cultură şi înaintarea patriei sale. Tocma pentru aceasta nu lipsim a face şi aici câteva extracţiuni din acel Memorial publicat de cameră"[735]. George Bariţiu a făcut în adevăr extrase din Memoriul Camerei Comerciale, care se bazau pe o seamă de promisiuni ale casei imperiale de la Viena.

Ce promitea casa imperială şi sperau transilvănenii că se va realiza în curând? Casa imperială, printr-o patentă din 1854, care luase hotărârea construirii de căi ferate peste toată monarhia promitea să prelungească linia de la Timişoara la Arad şi Sibiu apoi până la Braşov de unde să se întindă până la hotarul Ţării Româneşti. Patenta împărătească recunoaşte, relata Bariţiu, că scopul căilor ferate austriece, nu va fi satisfăcut, nu va fi suficient, decât dacă acel drum ferat nu se va întinde şi prin Ţara Românească până la Dunăre pentru că aşa apusul Europei peste Paris şi Viena să comunice direct, deci fără întreruperi cu Marea Neagră şi de aici încolo cu răsăritul. „Atunci şi numai atunci comerţul către levant (Răsărit) va scăpa de acele piedici, pe care le întâmpină cu plutirea pe Dunăre, atât în cap de iarnă când aceeaş e îngheţată, cât şi vara când e secetă mare, apoi şi prin scopolii (stâncile) şi vultorile de la Poarta de Fier la Orşova; când din contra pe un drum ferat manufacturile şi fabricatele europene se pot trimite peste tot cursul anului până la Constantinopol, în toată Asia Mică şi până în Persia, iară din acea parte a lumii să se tragă productele crude"[736]. În această situaţie, explica Bariţiu, reprezentanţii Societăţii de plutire cu abur pe Dunăre, care în acea perioadă deţinea monopolul transportului din Viena în Levant, atât la transportul de mărfuri cât şi la călători, stabilind preţuri mari – o realitate de care se plângea pătura socială a meseriaşilor şi comercianţilor – datorită concurenţei căilor ferate vor fi nevoiţi să reducă preţurile. De aceeaşi părere erau şi consulii austrieci din Galaţi şi Brăila, care considerau preţurile percepute de societatea de navigaţie o „frână a comerţului levantin". Deci condiţia reducerii costurilor de navigaţie pe Dunăre, dar şi a transporturilor pe uscat, era construirea unor căi ferate concurente. Primul pas spre realizarea acestui obiectiv era aducerea căii ferate ungare de sud-est în stare de funcţionare până la Timişoara, până la 31 dec. 1856 – în conformitate cu articolul 3 din 12 ianuarie 1855. „O privire generală pe hartă arăta că linia cea mai dreaptă de la Pesta şi Timişoara la Brăila sau Galaţi (şi deci Marea Neagră) trece prin Transilvania peste Sibiu şi Braşov. Dar organele statale din Austria şi Ungaria până în septembrie 1855 (Data apariţiei „Memoriului Camerei ...") nu prevăzuseră încă niciun termen de realizare pentru că nu încheiaseră încă contracte în acest sens.

---

[735] „Gazeta Transilvaniei", nr.104, 31 XII/1855.
[736] *Ibidem*.

Totuşi reprezentanţii C. C. I. B., prevedeau că ea se va realiza, în mod sigur. Aceasta însemna că venise vremea ca imperialii să se gândească şi la o cale ferată de la Dunăre spre Braşov, care să treacă prin Ţara Românească de la Galaţi şi Brăila până la Braşov, unde să se unească cu viitoarea cale ferată Braşov-Sibiu-Timişoara.

Conducerea Camerei de Comerţ şi Industrie din Braşov şi-a fixat ca scop „să realizeze o cale ferată de la Dunăre, prin Valachia, până la graniţa austriacă" (transilvăneană).

Bariţiu, începând din anul 1855 şi după aceea a sprijinit din toate puterile acţiunea „Camerei Comerciale ..." din Braşov în acţiunile ei de implicare în procesul construirii căilor ferate din Transilvania. În timpul elaborării „Memoriului ...", dar mai ales, după publicarea lui, în 1855, el a făcut cunoscut textul acestuia, l-a comentat şi explicat în presa la care colabora. Prefaţând apariţia „Memoriului ...", Bariţiu scria cu puţin timp înainte de apariţia lui, negustorii braşoveni, deşi nu au avut în anii anteriori afaceri prea prospere (din cauza războiului Crimeii din 1853-1855), totuşi „publicul neguţătoresc începe a simţi mai mult ca oricând altădată lipsa de comunicaţiune mult mai iute decât am avut-o până acum. Telegraful, de exemplu, face servicii bune în mai multe privinţe comerciale, un drum ferecat însă, care ar ieşi pe la Braşov-Buzău către Brăila şi ne-ar pune în vecinătate nemijlocită cu Marea Neagră ar face din Braşov cu totul altceva din ceea ce este până acum"[737]. Bariţiu constată, ca şi reprezentanţi ai Camerei Comerciale din Braşov că din Transilvania există bune posibilităţi pentru a ieşi prin munţi şi a face legătură cu Ţara Românească, de unde apoi trenurile să se îndrepte spre Bucureşti şi de acolo până la porturile maritime de la Dunăre: Brăila, Galaţi şi Giurgiu.

În Memoriul Camerei Comerciale se vorbeşte despre două posibile ieşiri din Transilvania în Ţara Românească: de la Sibiu drumul ferat transilvan ar putea trece prin defileul Oltului, iar din Podeşti ar putea-o lua trenul în direcţie estică spre Piteşti şi apoi la Bucureşti.

Cea de-a doua posibilitate era ca trenul să ajungă la Braşov şi de acolo calea ferată se putea scoate prin pasul Buzăului ... fără a întâmpina obstacole majore.

Autorii „Memoriului C. C. I. B. cu privire la construirea unei căi ferate din Braşov ..." nu-şi exprimă opţiunea pentru o cale de intrare sau alta în Ţările române. Ei lasă această opţiune pe seama organelor competente, care spun ei, „făcând abstracţie de considerentele strategice, punctul de vedere naţional-economic şi comercial va fi decisiv în judecarea răspunsului la această întrebare".

---

[737] *Idem*, XVIII, nr. 62, 3 august/1855.

Totuşi, autorii „Memoriului" sunt siguri că luarea în consideraţie a „punctului de vedere naţional-economic, îi va convinge pe autorii proiectului căii ferate că Braşovul este, din toate locurile de comerţ din sud-estul Transilvaniei, cel mai apropiat de Galaţi şi Brăila, că în mod natural întregul comerţ al Transilvaniei se conectează cu principatele dunărene şi provinciile turceşti, că materiile prime trec de acolo prin Braşov, spre interiorul imperiului austriac, că produsele realizate în Braşov şi în părţile sudice şi estice ale Transilvaniei sunt expediate din Braşov spre principate ... că dacă trenul ar ieşi pe la Sibiu, s-ar izola de la comerţul cu Levantul întreaga parte sud-estică a Transilvaniei, dar pe de altă parte alegând Braşovul, Sibiul şi-ar păstra importanţa de până acum şi fiecare părticică s-ar bucura de binefacerile căilor ferate care traversează pe toată lungimea Transilvania şi ajunge pe drumul cel mai scurt La Galaţi şi Brăila; astfel orice nepartnic trebuie să recunoască, că cel mai indicat punct de ieşire pentru a lega Transilvania de Valachia este Braşovul"[738].

George Barițiu, ca membru al diferitelor comitete şi delegaţii, dar şi ca publicist a avut o contribuţie esenţială la popularizarea *Memoriului Camerei Industriale* din Braşov pentru introducerea unei căi ferate din Braşov în Valachia până la Dunăre.

Dar ca ardelean, în primul rând, ca român ardelean, G. Barițiu considera că introducerea unei căi ferate de la Braşov până la Galaţi şi Brăila trebuie sprijinită, deoarece, ea va deveni foarte avantajoasă pentru economia Transilvaniei. În acest scop, el a scris o serie de articole în „Gazeta Transilvaniei" din anul 1856, sub titlul general: „Din Memoriul Camerei Industriale din Braşov, despre drumul de fier".

El şi-a motivat acest ciclu de articole prin faptul că; după ce s-a ocupat de Braşov ca un centru de comunicaţiune, a devenit foarte necesar ca locuitorii Transilvaniei să cunoască şi importanţa oraşelor Brăila, Galaţi şi Giurgiu, pentru a cunoaşte la ce se pot aştepta iniţiatorii Căii Ferate din Ardeal de la acele pieţe şi porturi.

Mai întâi le-a prezentat cititorilor o situaţie statistică despre numărul de corăbii şi volumul poverilor în tone anuale care au vizitat şi staţionat în:

[738] Vezi Alin Claudiu Matran, *l. cit.*, p. 263.

Portul Brăila pe o serie de ani			De la acelaşi port suiră în mare		
Anii	Corăbii	Povara în tone	Anii	Corăbii	Povara în tone
1847	1.568	261.871	1847	1.517	255.730
1848	1.089	189.542	1848	1.516	191.404
1849	564	98.215	1849	556	98.576
1850	710	130.874	1850	721	139.153
1851	1.053	198.604	1851	1.651	198.412
1852	1.605	314.908	1852	1.602	313.374
1853	1.231	178.514	1853	1.229	178.027
1854	98	?	1854	Oprit	Oprit

La Brăila, adăuga Bariţiu, mai umblă corăbierea cu vapori şi încă pe Dunăre în sus şi în jos. În anul 1851 au făcut 6 vapoare 115 curse, în anul 1852: 97, în 1853 au umblat 10 vapoare de 106 ori şi tot atâtea care au mers şi în sus; iar comunicaţiunea între Brăila şi Galaţi fu întreţinută prin vaporul *Loydului Danubio*. Afară de vapoare mai umblă pe Dunăre un însemnat număr de corăbii, cum se numesc de Dunăre. Numărul acelor corăbii de ex. în anul 1852 era de 453 cu putere pentru o povară de 45.000 tone din aceleaşi, 2 austriece, 46 moldavo-româneşti, 82 greceşti, 15 ioniene şi 308 bulgăreşti, care toate făcură în acelaşi an călătorii de 1.300 până la Brăila, mai vârtos cu bucate (cereale), însă şi cu lână, sare şi cu „alţi mai mulţi articoli". În anii 1853 şi 1854 comerţul cu aceste corăbii din cauza blocadei a fost foarte redus, nota ziaristul român.

Preţul mărfurilor care intră în Brăila „din sus şi din jos", se ridică, după datele statistice de care dispunea economistul român, la suma de 5-6 milioane fiorini în monetă convenţional. Cele mai multe mărfuri care se descarcă în Portul Brăila, nu rămân acolo, „ci se strecoară înlăuntrul ţării, aşa că înfiinţându-se odată drumul de fier, o sumă mare din acestea s-ar încărca de pe corăbiile umblătoare pe şinele drumului spre a se înainta mai spre interiorul ţării şi chiar până în Transilvania şi mai departe. Întocmai s-ar întâmpla şi cu corăbiile care s-ar descărca la Galaţi şi Brăila. Preţul mărfurilor care iese din Brăila, pe Dunăre, calcula Bariţiu, se ridică (în sus şi în jos) la 6 milioane f. m. c., la care se adaugă comerţul de mărfuri de tranzito din ţări străine „Mai în scurt daravera totală, care se face în şi prin portul Brăila taie până acum peste câte un an din cei mai buni de la 12 până la 18 milioane f. m. c."[739].

Într-un alt număr al „*Gazetei* ... ", Bariţiu ne dă mai multe informaţii despre comerţul Ţărilor Româneşti pe Dunăre, ilustrând cu date din portul Galaţi:

[739] „Gazeta Transilvaniei", nr.5.XIX. 19 I/1856.

Numărul corăbiilor cu vapori şi cu catarguri intrate în Galati de pe mare au fost:			Corăbii ieşite cu marfă de la Galaţi spre Marca Neagră:		
Anii	Corăbii	Cu tone	Anii	Corăbii	Cu tone
1847	795	131.796	1847	764	125.204
1848	441	82.563	1848	450	82.294
1849	552	107.387	1849	507	149.909
1850	571	98.523	1850	446	102.261
1851	1.020	169.106	1851	1.010	168.561
1852	1.088	202.681	1852	1.077	201.497
1853	1.485	166.498	1853	1.159	113.845
1854	201	31.125	1854	201	31.125
În plus vaporul „Danubio" întreţine comunicaţia între Galaţi şi Brăila, iară vaporul rusesc (până la 1854 între Galaţi şi Odesa.			În plus comunicaţia pe Dunăre în sus şi în jos se întreţine nu numai cu vapoarele, ci şi cu curse sau (pe slavoneşte) cârbace, de care, pe la anul 1852 erau 850 cu peste 31.247 tone, iară în 1853 de frica războiului au fost mult mai puţine, unele au fost duse în 1854 la Izmail, folosindu-le pentru treburile lor de transporturi.		

Preţul mărfurilor importate pe mare la Galaţi a fost:		Preţul mărfurilor exportate de la Galaţi în afară:	
Anii	Valoarea mărfurilor importate (florini şi coroane)	Anii	Florini, coroane
1847	11.626.740 f. cr.	1847	14.493.397,39
1848	7.207.399	1848	5.543.000
1849	7.405.800	1849	5.124.600
1850	11.761.150	1850	4.428.220
1851	8.458.692	1851	5.425.491
1852	12.685.301	1852	6.617.178
1853	11.162.914	1853	6.384.675
1854	2.978.160	1854	1.693.679
Pe lângă acest import de pe mare, Galaţiul şi pe cel de uscat, pentru care însă Bariţiu nu avea atunci date.		Pe la Galaţi trec iarăşi turme mari de oi ale ardelenilor în Dobrogea spre iernat şi se întorc şi spre văratic tot pe acolo. Multe turme de oi, cai, capre treceau în Bulgaria, pe la Giurgiu, Oltenita, Călăraşi, Gura Ialomiţei, Galaţi şi Brăila. Bariţiu prevedea că Giurgiu, deşi avea până în anul 1855-1856 un comerţ mai puţin însemnat, i se prevedea şi lui un viitor comercial important, viitorul lui va fi al unui important port comercial. Mărfurile importante pe la Giurgiu, scria Bariţiu au atins suma de 8.625.530 fiorini m. c. destinate mare parte pentru capitala Bucureşti, iară la export s-au vândut prin portul Giurgiu mărfuri în sumă de 4.482.040 m. c.	

În încheierea acestor articole, în care a publicat extrase din „Memorialul Camerei Comerciale ...", George Bariţiu scria: „Iată acesta este în extras

înţelesul Memorialul Camerei Comerciale şi Industriale din Braşov, prin care aceeaşi se sileşte a dovedi lumii, că un drum ferecat trecător prin Transilvania până la Galaţi şi Brăila (în două ramuri) îşi are al său viitor bun, ceea ce trebuie să recunoască oricare a pătruns mai cu deadinsul în împrejurările acestor trei ţări vecine"[740].

Bariţiu a avut o atitudine foarte favorabilă faţă de „Memorialul Camerei Comerciale din Braşov ...", deşi conducerea acesteia se găsea în mâna saşilor, care pe de o parte au colaborat cu el, pe de altă parte l-au supus la multe şicane, l-au supus multor privaţiuni de a-şi exercita drepturile cetăţeneşti, presa sa fiind, uneori, supusă unor canoane foarte severe.

În realizarea celor două căi ferate, aceea care ar fi venit de la graniţele imperiului şi va trece prin Braşov, unde se va întâlni cu altă cale ferată, care venea din Ţara Românească de la Galaţi şi Brăila prin Bucureşti, Ploieşti, Bariţiu vedea posibilitatea unui mare avânt al economiei din centru şi sud-estul Europei. Această zonă, credea el, şi lucrul era posibil, ar fi cuprins cele trei ţări româneşti, legăturile seculare dintre ele s-ar fi intensificat, economia lor ar fi avansat, apropiindu-se de aceea a ţărilor mai dezvoltate din imperiul austriac. Ţările Române ar fi fost cuprinse într-un circuit, care le-ar fi accelerat creşterea economică, valorificarea superioară, rentabilă a avuţiilor naturale şi a forţei de muncă de care dispunea.

Să nu uităm, că în acel an a început să funcţioneze şi fabrica de hârtie de la Zărneşti, fabrică mare, mecanizată, care avea nevoie de piaţă de desfacere, piaţă pe care o vedea, în primul rând spre Ţările Române şi a celor din Balcani, inclusiv a unei mari pieţe, aceea a Turciei.

Slaba dezvoltare a industriei, în general, din cele două ţări române de peste Carpaţi, Bariţiu nu o considera o piedică în dezvoltarea comerţului acestora. Accelerarea şi creşterea volumului relaţiilor comerciale, garantată de reţeaua de cale ferată, va impulsiona şi creşterea industriei în Ţara Românească şi Moldova. Unele materii prime nu vor mai fi exportate în stare brută, ci prelucrate şi cu rentabilitate sporită.

Starea de spirit optimistă a lui George Bariţiu, era influenţată şi de lista posibililor colaboratori şi participanţi la „extinderea trenului Braşov - Valachia?" propusă de „Memorialul Camerei Industriale din Braşov".

În prima variantă „Memorialul ..." prevedea o posibilă şi bună colaborare între guvernul imperialilor austrieci şi cel al Valachiei prin construirea unei societăţi particulare pe acţiuni, care „va fi sprijinită de cele două guverne prin asigurarea forţei de muncă gratuită sau prin garantarea unui venit din dobânzi pe un anumit număr de ani – în interesul ţărilor lor".

---

[740] Vezi: Gazeta Transilvaniei XVII, nr.62/3 VIII/1855; XVII, nr. 104/31 XII/1855; XVIII, nr. 5, 19 I/1856; XVIII, nr. 6, 21 I/1856.

A doua cale prevedea: „Concesiunea unei societăți pe acțiuni pentru îndeplinirea scopului propus va fi desigur sprijinită de ambele guverne".

„Camera ..." își baza această propunere de înființare a acestei societăți „Pe interesele tuturor acelora care trebuie să-și dorească extinderea acestei căi ferate cât mai curând posibil" (cele două guverne, societatea particulară feroviară austriacă, en-grosiștii din Viena și provinciile care au legături comerciale cu Levantul, comercianții și micii meseriași din Transilvania, comercianții din Valachia, Casele de Comerț și fabricanții din Anglia, Franța, Belgia.

Camera de comerț și industrie, cerea prin acel memoriu aprobarea pentru înființarea unei societăți feroviare brașoveano-valache, în spiritul articolului 7 litera b și art. f. f. al patentului prea sfânt împărătesc din 26 dec. 1852 și art. 3 a ordonanței ministerului de comerț din 14 sept. 1854 și să sprijine această acțiune în toate modurile"[741].

Desigur, G. Barițiu, implicat în diferite moduri în viața economică practică: director de fabrică și acționar și implicat în diferite comitete și delegații însărcinate cu convorbiri în legătură cu înființarea de căi ferate și stabilirea celor mai rentabile trasee de cale ferată, nu putea să înceteze activitatea publicistică în acest domeniu. El a continuat să informeze publicul transilvan nu numai cu evoluția construcțiilor de căi ferate în general, ci și cu cauzele întârzierii, constructorilor lor în Transilvania.

Așteptările lui Barițiu, de altfel și acelea ale Camerei Industriale ... din Brașov nu s-au adeverit. Monarhia austriacă nu a sărit în ajutorul construcțiilor de căi ferate pentru Transilvania.

De aceea tonul optimist al publicisticii lui Barițiu la începutul anilor 1860 cu privire la perspectiva construcțiilor de căi ferate transilvănene devine pesimist, critic față de organele de stat transilvănene, de la Budapesta și de la Viena. Va scrie articole critice la adresa organelor de stat de la Viena, de la Cluj și de la Budapesta, a criticat vehement în senatul austriac de la Viena dezinteresul organelor de stat, care neglijau în continuare problema căilor ferate transilvănene. A făcut parte din diferite delegații ale orașului Brașov la București, unde s-a discutat despre o cale ferată în România și joncțiunea viitoarelor căi ferate din România cu cele ce vor fi construite în Transilvania. Barițiu era interesat de o cale ferată în Transilvania, care să facă joncțiunea cu cele din România și în calitate de om de afaceri. Conducea fabrica de hârtie de la Zărnești, care exporta marfă la București, în alte orașe din Principatele Unite, dar și în Bulgaria.

După 15 ani de activitate în slujba ideii construirii de căi ferate în Transilvania, Barițiu constata că austriecii și ungurii nu construiseră nicio

[741] Vezi: Alin Claudiu Matran, *l. cit.*, p. 306.

cale ferată în acest principat. Memoriul Camerei de Comerţ şi Industrie din Braşov pentru introducerea unor căi ferate din Braşov până în Valachia, până la Dunăre" rămăsese şi el fără niciun rezultat timp de 15 ani. Abia după 15 ani de la 1847, când s-a pus problema pentru construirea primei căi ferate de la Arad la Braşov prin toată Transilvania, problema acesteia a început să se discute din nou. Dar de data aceasta ea nu mai era favorabilă Braşovului, după cum relata G. Bariţiu. „Chestiunea drumului de fier, destinat a trece prin Transilvania către răsărit, scria el, a pus din nou, - şi acum a 15 oară de ani 15 încoace pe tot publicul nostru mai de frunte în o mişcare neplăcută. După ce adică înainte cu o lună şi mai bine s-a împărtăşit o ştire pozitivă de la Viena, cum că ar fi pe aproape, ca o perioadă oarecare să câştige concesiunea pentru clădirea unei linii numite Arad - Alba-Iulia – Sibiu – Turnu Roşu - Râmnicu – Slatina - Bucureşti, locuitorii Braşovului, care până acum sperau ca linia drumului ferat în tot cazul să iasă prin vecinul pas al Buzăului, am putut pricepe îndată, cum că de va rămâne Braşovul delăturat din acea linie, sau mai bine, de nu va trece linia principală a drumului de fier pe aici spre Dunăre înainte, apoi această cetate comercială devine condamnată a scăpăta la rangul unui Făgăraş, a-şi pierde toată însemnătatea sa comercială şi a emigra cu timpul o parte mare a locuitorilor ei în alte ţări şi ţinuturi"[742]. Municipalitatea Braşovului, „Camera Comercială ..." şi asociaţiile comercianţilor români şi saşi – au reacţionat, au combătut aceste intenţii, demonstrând că dacă Braşovul nu va beneficia de cale ferată cu legătură directă cu Dunărea şi Bucureştiul, se va ruina nu numai oraşul, ci şi întreaga regiune, cu deosebire ţinuturile învecinate. Au reacţionat şi ziarele din Cluj şi cele din Sibiu. Din disputele dintre presa săsească din Sibiu şi presa ungurească din Cluj reiese că saşii din Sibiu doreau ca drumul de fier să fie dirijat de la Timişoara la Arad, Alba Iulia, Sibiu, Turnu Roşu, ceea ce ar corespunde şi scopurilor strategice ale imperiului. Deci saşii din Sibiu doreau o rută care contrazicea intereselor saşilor din Braşov. Contradicţiile dintre saşii din Sibiu şi cei din Braşov atingeau şi interesele românilor. Acestora le convenea cel mai mult ruta: Oradea – Cluj – Turda – Teiuş – Târnava - Braşov. Inginerii străini, relatează Bariţiu, considerau că aceasta este cea mai corespunzătoare scopului, satisfăcând şi interesele tuturor naţionalităţilor. Chiar dacă este mai scumpă, explicaseră specialiştii străini (un englez şi un german), ea străbătea toată Transilvania putând fi folosită astfel de locuitorii celor mai multe ţinuturi ale ţării. Aceste ţinuturi erau locuite în cea mai mare parte de români, care deveneau din ce în ce mai mult proprietari de pământuri, aveau nevoie de căi de comunicaţie pentru a-şi valorifica produsele agricole, pentru a câştiga în vederea însuşirii de loturi de

[742] Gazeta Transilvaniei, XXV, 13 I/1862.

pământ şi a se întări din punct de vedere economic. În cazul în care românii nu-şi vor putea valorifica loturile de pământ, ei le vor pierde, le vor cumpăra colonişti străini, care se vor aşeza pe acele meleaguri „îndată ce locomotivele vor fumega şi prin mediunile patriei noastre".

În ce priveşte intensitatea şi cantitatea de mărfuri care intrau şi ieşeau din Braşov şi Sibiu, din Principatele Române sau ieşeau către ele, superioritatea absolută era de partea Braşovului. Afirmaţiile lui se bazează pe bilanţuri comerciale pentru ambele oraşe scoase pe anii 1857-1860 din protocoalele vămilor împărăteşti ale Transilvaniei de intrare şi a numărului de vite: comute, copitate, lânoase şi râmătoare.

Concomitent cu problemele căilor ferate din Transilvania, Bariţiu a fost deosebit de preocupat şi de construirea căilor ferate din Principatele Unite. A făcut parte din delegaţii ale Camerei Industriale din Braşov, care a purtat unele convorbiri cu privire la unirea căilor ferate şi punctul de joncţiune ale viitoarelor căi ferate ce se vor construi în cele două ţări. Pentru reprezentanţii Camerei Industriale din Braşov nu era indiferent ce trasee de cale ferată se vor construi în România şi pe unde vor intra acestea în Transilvania. Nu era indiferent nici traseul prin care căile ferate vor ieşi din Transilvania şi vor intra în România Unită. Imperialii, la rândul lor, aveau alte priorităţi, care nu corespundeau nici cu interesele generale ale românilor transilvăneni nici cu cele ale românilor din România Unită. Bariţiu a dezbătut această problemă în „Gazeta Transilvaniei", dar a susţinut-o şi într-un memoriu înaintat domnitorului Alexandru Ioan Cuza la Bucureşti, la începutul anului 1862. Este vorba despre un elaborat al lui George Bariţiu, intitulat: *Memorial pentru cel dintâi drum ferat în România Unită*, datat 1862, februarie 27, semnat „G. Bariţiu, coproprietar de fabrică, secretar al asociaţiunii transilvănene pentru literatura şi cultura poporului român; plenipotent al districtului Cetăţii Braşovului în chestiunea drumului de fier", publicat în „Călindariu pentru poporul românesc", cu menţiunea: Acest memorial s-a înfăţişat Măriei Sale Domnu Alexandru I în 28/16 martie prin subscrisul (n. a.). În continuare, vom expune ideile principale ale Memorialului, redând şi câteva citate dintre cele mai semnificative din conţinutul lui. „În analele Transilvaniei şi ale României ni se păstră – scrie Bariţiu – o mare mulţime de cele mai învederate testimonii ale unei comunicaţiuni dese şi foarte diferite, care a constat mai vârtos de cinci secole încoace între părţile de sud-ost ale Transilvaniei şi între ţinuturile conterminе ale României". Legăturile cele mai strânse şi frecvente – explica Bariţiu în continuare – ale Transilvaniei şi României au fost efectuate prin ţinutul Braşovului din Transilvania, legături care nu ar fi putut fi întrerupte de multe secole, nici de războaie, nici de ciumă şi nici de alte pericole publice. Iar „Cetatea Braşovului a fost mult timp acel emporiu întru carele s-a concentrat

comerțul european și intermijlocitoarea de comerț și industrie pentru piețele României de dincoace și dincolo de Milcov și chiar astăzi această cetate își are întinse ramurile sale pe la multe piețe comerciale românești". În fond aici, Bariţiu vorbește de unitatea de interese a tuturor românilor, de viața lor economică comună de-a lungul veacurilor, de viitorul lor comun.

Și Transilvania și România erau puse de revoluția în domeniul transporturilor, de pe uscat și de pe apă, în fața unei situații, de care depindea evoluția lor economico-socială. Dacă vor adopta o soluție corespunzătoare, care să le apropie, ele vor evolua pozitiv, se vor apropia din punct de vedere economic și ambele vor progresa. În vederea dezbaterii acestei probleme, George Bariţiu a compus un „Memorial ..." pe care, dacă domnitorul Ioan Cuza binevoiește să-l pună „spre cumpănire a tuturor bărbaților din ambele țări insuflați și conduși de dorul prosperității și al fericirii proprii". Memorialul i-a fost insuflat „de acel pasagiu din cuvântul de tron de la 24 ianuarie al Domnitorului României, ce recomandă camerei legislative unite luarea în dezbatere ..." și decretarea înființării drumului de fier.

În aceste cuvinte ale domnitorului României, locuitorii și autoritățile districtului *Basciei* au văzut un îndemn și pentru ei să participe și ei la lucrările pentru rezolvarea și înfăptuirea acestui obiectiv, ci totodată „să și trimeată la București un delegat (un plenipotent) „înadins însărcinat a se ocupa și el cu aceeași chestiune acolo în fața locului, cum și confăptuirii pentru întreținerea și în parte restaurarea comunicațiunii comerciale și industriale între aceste țări vecine prin o combinațiune cât s-ar putea nimerită și mai mulțumitoare a tragerii celei dintâi linii de drum ferat în România".

Bariţiu prin „Memorialul ..." său transmite mesajul și opinia celor interesați și avizați despre problemele referitoare la calea ferată din Brașov și districtul acestuia că, „cea *dintâi* linie de drum ferat, care să se clădească și deschide în România, nu poate fi alta decât: Giurgiu – București – Ploiești – Buzău". Această concluzie se baza pe următoarele considerente:

a) România – își are ca orice stat un centru al său istoric și geografic, destinat de soartă sau providență să coordoneze capetele arterei vieții statului, care este capitala București;

b) Toate statele care și-au construit deja linii ferate, au construit ca primă linie ferată începând din capitala țării pe care au îndreptat-o în vreo direcție oarecare, dictată de interesele prosperității publice. Și numai după ce au avut primele rezultate pozitive au construit linii mai lungi pentru care s-au folosit de criterii strategice, economice, naționale și alte rentabilități;

c) Capitala României, Bucureștiul, trebuie să aibă cea dintâi cale ferată din România pentru că ea timp de 30 de ani de când comunică cu Europa și Asia pe Dunăre, nu mai poate rămâne fără să aibă o linie ferată, care să comunice direct cu acest fluviu în linia cea mai dreaptă, adică cu

Giurgiu. Ar fi păcat ca România care are comunicaţie cu Dunărea să nu lege Bucureştiul de Giurgiu, port la Dunăre. Strategiile militare impun şi ele această unire. Bucureştiul din punct de vedere strategic se poate apăra cel mai bine pe Dunăre. Iar calea cea mai dreaptă către Adrianopol este de la Bucureşti;

d) Să aştepte ca şi Turcia să tragă o cale ferată prin Bulgaria către România;

e) România, scria Bariţiu va rămâne întotdeauna legată de negoţul mediteranean, de unde se aproviziona cu foarte multe mărfuri. Dar demonstrarea necesităţii unei căi ferate de la Giurgiu la Bucureşti constituia numai o parte a problemei. Cealaltă parte a problemei o constituia necesitatea construirii unei căi ferate de la Bucureşti către munţi pe traseul cel mai scump, şi care nu putea fi altul, decât la Ploieşti, iar de acolo la Buzău.

De ce era necesară calea ferată pe acest traseu?

a) Capitala României suferea de lipsa de materiale de construcţie şi lemne de foc. Materialele de construcţie erau foarte scumpe în Bucureşti. Aceasta în timp ce codrii seculari dintre Braşov şi Câmpina, Ploieşti, Văleni şi apa Buzăului putrezeau adeseori şi se pierdeau Toate aceste ar putea cu ajutorul căilor ferate să aducă milioane Bucureştiului. Aceleaşi venituri puteau spori şi prin transportul nisipului, pietrelor, granitului aduse în Bucureşti în vederea unor mari construcţii. Când drumul ferat va ajunge sub munţii Buzăului, atunci faţa capitalei României se va schimba radical. Acelaşi lucru se va întâmpla cu oraşele Ploieşti, Mizil, Buzău, Focşani şi celelalte. Sarea de la Ocnele Telega, Slănic de la Ocnele Moldovei îşi va găsi şi ea o valorificare superioară, conformă cu cerinţele vremii. „Adăugăm la aceasta – atrage atenţia Bariţiu – şi acel folos ce va arunca vistieriei statului, locuitorilor, iar mai vârtos proprietarilor mari şi întreprinzătorilor drumului de fier transportul cerealelor de tot soiul din toate districtele, peste care va trece acea linie de drum ferat. Cale de o zi şi mai bine de o parte şi de alta toate productele câte vor prisosi locuitorilor se vor trage la staţiunile drumului ferat, spre a se încărca sau pentru capitală sau pentru Giurgiu, a se transporta pentru Giurgiu, a se transporta pe Dunăre mai departe şi a lăsa în locul lor aurul şi argintul venit din ţările străine mai lipsite de mijloacele nutritoare decât este România".

La toate acestea se adaugă faptul că bucureştenii vor putea călători cu costuri reduse la munte pentru a merge la aer curat, prelungitor de viaţă pentru ei, vor putea merge la băi pentru a face cure de sănătate, a consuma ape minerale. După unirea Moldovei şi Munteniei circulaţia rapidă a trenurilor va favoriza circulaţia populaţiei dintr-o regiune în alta, şcolile vor

putea fi urmate de elevi ce locuiesc la distanţe mai mari, armata României va putea fi mobilizată şi transportată mai uşor de la o graniţă la alta.

De o deosebită importanţă, subliniază Bariţiu, va fi faptul că o asemenea cale ferată va crea posibilitatea unei mai vii comunicaţii cu vecina Transilvanie prin districtul Braşovului, va crea posibilitatea ca această linie să fie prelungită pe la Focşani înainte şi o va împreuna cu linia Siretului.

Dar nu numai România, explică Bariţiu, va fi interesată în construirea liniei ferate Buzău – Ploieşti – Bucureşti, ci şi „vecina Transilvanie" va fi interesată; ea având temeinice motive în acest sens. Datele statistice oficiale între piaţa Braşovului şi a districtului respectiv cu România, indicau suma mari la import-export la indicatorul mărfuri generale, lemnărie şi vite de tot soiul (ovine, cabaline, vite cornute, porcine etc.). Sibiul, care stă şi el în comunicaţie comercială cu România prin Turnu Roşu, importă-exportă în România doar a zecea parte din suma comerţului braşovean în aceiaşi ani amintiţi mai sus.

Economist cu largă şi bogată viziune şi spirit întreprinzător, George Bariţiu a analizat întotdeauna viaţa economică în toate sectoarele şi verigile ei, în condiţionarea şi intercondiţionarea diferitelor sectoare, ramuri şi subramuri, în condiţionarea şi intercondiţionarea factorilor materiali şi umani ai economiei în domeniul producţiei, repartiţiei, circulaţiei şi consumului. Mai întotdeauna, Bariţiu a abordat problemele mari ale economiei în legătură cu necesitatea construirii şi înfiinţării unor obiective practice economice. Nu a ocolit însă nici problemele teoretice ale economiei, pe care „le-a tratat, după cum spunea el, la înălţimea ştiinţei economiei naţionale". Ca militant al transpunerii în practică a străduinţelor de construire a căilor ferate, Bariţiu anticipa corect efectele economice, sociale şi a schimbării raporturilor în forţa economică a unei ţări sau grup de ţări.

Adept al unor planuri de dezvoltare al căilor de comunicaţii ferate, Bariţiu atrăgea atenţia în „Memorialul ..." său, că probabil se va întâmpla şi în România, cum s-a întâmplat şi în Transilvania, să sosească „fabricatori de planuri, de care cetăţenii Braşovului au fost cercetaţi de cincisprezece ani. Aceşti fabricatori de planuri, de proiecte fanteziste, învolburate", decât productul unui calcul meditat cu toată seriozitatea, cumpănit din toate părţile şi din toate punctele de vedere.

Braşovul a ştiut să se debaraseze de ei şi a persistat pentru linia Braşov – Buzău – Ploieşti – Bucureşti – Giurgiu. A preferat „linia trasată de secole, corespunzătoare intereselor reciproce ale românilor de pe ambele versante ale Carpaţilor.

Bariţiu considera în acea etapă a întocmirii de planuri de trasee de căi ferate, când în România încă nu se realizase nici o cale ferată, că planul unui traseu de drum ferat Baziaş – Orşova – Cerneţi – Craiova – Slatina –

Bucureşti, pentru ca acesta să se împreuneze cât mai repede cu Parisul, capitala Franţei era inoportun. Românii, explica Bariţiu, aşteptau altceva de la căile ferate. Prioritatea lor nu putea fi aceea de a-şi „face drum de fier, pe care să zboare prin Ungaria şi Austria drept la Paris, iar pe cei care rămân acasă să-i lase a înota prin noroaiele câmpiilor şi ale oraşelor proprii". O linie Orşova – Cerneţi – Craiova – Bucureşti ar fi obligată să reziste unei concurenţe pe „viaţă şi pe moarte" unor căi de navigaţie pe Dunăre subvenţionate de către guvernul austriac. Linia amintită, susţinea Bariţiu, va lucra cu pierderi. Mai erau şi alte cazuri în Austria în care noile linii ferate erau concurate de căile fluviale. Nerentabilă era şi linia Turnu Roşu – Bucureşti. Greu şi scump de realizat şi aceasta.

În concluzie, scria Bariţiu, numai după ce realizarea celor două linii Giurgiu - Bucureşti şi Bucureşti – Ploieşti – Buzău românii să-şi pună problema altor trasee, care să se unească cu acestea. Cele două trasee nu puneau probleme tehnice insurmontabile, nici problema obţinerii de mijloace financiare. Pentru ca executorii căii ferate să nu ducă lipsă de piatră şi alte materiale să înceapă realizarea lor de sub munte şi să înainteze către capitală. Mijloacele financiare puteau fi obţinute prin trei moduri, după părerea lui Bariţiu, şi anume:

a) alocarea de fonduri din tezaurul public, deci pe seama statului;

b) înfiinţarea unei societăţi de capitalişti pământeni sau companii private;

c) o companie privată din străinătate, căreia statul pentru „asigurarea câtorva procente din partea statului respectiv, pun a se face drumurile de fier, trag venitul lui un număr anumit de ani, după a căror expirare drumul trece pentru totdeauna în proprietatea statului.

„Memorialul lui Bariţiu din 1862 este întocmit într-o perioadă când problema căilor ferate începe să devină obiect de preocupare pentru opinia publică românească. Ea devine obiect de preocupare pentru guvernele ţării numite de Alexandru Ioan Cuza . În martie 1860, Ioan Ghica, unul din primii români care s-a preocupat de problema căilor ferate, ca şi G. Bariţiu, devenit preşedintele Consiliului de Miniştri depune în Adunarea Legiuitoare un proiect de lege pentru înfiinţarea de căi ferate în ţară. Propuneri de concesiune primise guvernul din partea Companiei engleze Liddle & Gordan, care construise şi linia ferată Cernavodă – Constanţa. A fost prima încercare, făcută de Ion Ghica de a îndruma eforturile de construire de căi ferate în ţara noastră pe un drum normal şi cu fixarea unor norme generale, pentru orice companie concesionară ce s-ar prezenta; începe însă o perioadă de schimbări succesive ale guvernelor Domnitorului Cuza, care acordă concesiuni unor asociaţiuni de persoane şi capitalişti străini. Toate aceste

concesiuni au rămas pe hârtie, ţara pierdea, fiind lipsită încă câţiva ani de aportul economic şi social al căilor ferate.

George Barițiu cunoştea aceste aspecte cu urmări negative fie din presa, fie din corespondenţa pe care a purtat-o cu Dionisie Pop Marţian între 1862-1864.

Urmărind conţinutul unor scrisori pe care i le-a trimis D. P. Marţian lui George Barițiu, ne vom da seama că cele scrise de el în „Memorial ..." prin care avertiza cu privire la ofertanţi neaveniţi, nepricepuţi, vânători de profituri s-au adeverit. Se pare că întâmplări de genul acesta s-au şi intensificat, după 1862.

Pentru a ne da seama, că Barițiu a prevăzut bine faptul că şi în România se vor înghesui fel de fel de „antreprenori de căi ferate, care nu prea se pricepeau la acestea sau încercau să încheie contracte oneroase, să jefuiască banii românilor, vom reproduce câteva pasaje, după o lucrare a lui Victor Slăvescu referitoare la corespondenţa dintre D. P. Pop Marţian şi Gh. Barițiu: „La 5 noiembrie 1864 Consiliul de Miniştri hotărăşte desfiinţarea concesiunii Salamanca din 3 aprilie 1864. În Ţara Românească după anularea concesiunii acordate Principelui Gr. Bibescu, Barasab Brâncoveanu pentru reţeaua de căi ferate ce urma a fi construită, urmează o serie întreagă de propuneri, concesiuni provizorii definitive şi apoi concesiuni între 1863 şi 1865 ce rămân fără nicio aplicaţie practică. Victor Slăvescu le aminteşte şi el doar cu titlul de document: cererea de concesiune Charles I. Lefèvre, solicita contelui Alphons de Simencourt, cererea lui Iosef Mayers împuternicitul lui Thomas Rusel Crampton & Comp. din Londra.

Anulările de contracte, cazurile în care ofertanţii nu aveau banii de cauţiune sunt cu mult mai multe decât cele amintite aici[743].

În scrisoarea nedatată dar, după conţinut, ea sigur este din 1864, Dionisie Pop Marţian, dându-i răspuns la câteva întrebări, pe care i le adresase Barițiu, îl informa: „Contractul Statului cu Mavrogheni şi Sapieha din a. 1862 pentru linia Siretul până la Galaţi a rămas anulat din cauză că asociaţii n-au reuşit să adune destui acţionari.

Asemenea s-a anulat concesiunea ceialaltă din anul 1862 dată Principelui Brâncoveanu din cauză că la timp nu a depus cauţiunea"[744]. Îl informează, în acelaşi timp, că şi în România se poartă discuţii cu privire la traseele de cale ferată şi stabilirea acelora considerate ca fiind cele mai rentabile. În principiu „liniile adoptate – scrie D. P. Marţian – sunt :

---

[743] Victor Slăvescu, *I O autobiografie a lui D. P. Marţian. II Corespondenţa D. P. Marţian – Gh. Barițiu. Cinci scrisori*, 1862-1864, Bucureşti, 1840, pp.11-17.

[744] *Ibidem*, p. 15.

a) de la frontiera Bucovinei pe Siret la Galaţi, cu braţele: Iaşi până la Prut, altul la Ocna şi al treilea braţ la Focşani.

b) de la Orşova, Craiova, Valea Teleormanului la Bucureşti cu un braţ la Piteşti; Bucureşti – Giurgiu; Bucureşti – Buzău – Brăila cu un braţ spre Focşani şi altul spre Galaţi"[745].

Marţian îi relatează că pentru aceste linii existau „companii concurente, ale căror propuneri vor fi discutate de „Cameră", prin mijlocirea guvernului. Concurau companii din Anglia, Spania şi Franţa, nu se ştia cine va câştiga, dar „Guvern şi Cameră sunt decişi a nu mai amâna chestiunea"[746].

Dându-i de înţeles lui Bariţiu, că românii au evitat sau au renunţat la unele trasee greu de executat, costisitoare şi nerentabile, D. P. Marţian ironiza organele conducătoare ale imperiului scriind: „Ciudate motive trebuia să aibă guvernul Dvs. pentru care înclină a da concesiunea întâia linie Arad – Belgrad – Sibiu, în loc de a o trage prin mijlocul ţării ce contribuie (cu impozite n. n.). În această chestiune aţi putea vărsa ce vă cauză sărăcirea ţării pentru scopuri necunoscute, nevăzute, hazardoase, Don Quihote şi le puteţi zice cum vă vine bine la socoteală; şi chiar dacă s-ar nega aceste scopuri, linia Arad – Sibiu nu este mai puţin nelogică, absurdă, pe cât e imposibilă de a fi şi aceasta ca toate, mai mult în beneficiul saşilor pe conta celorlalte naţiuni"[747]. De fapt, încercările saşilor din Sibiu de a realiza traseul Arad – Sibiu – Turnu Roşu – Bucureşti, veneau în contradicţie şi cu interesele saşilor din Braşov cu care nu erau nu numai conaţionali, ca şi membri ai aceleiaşi Camere Industriale din Braşov, oraş în care şi industria şi comerţul, inclusiv comerţul de tranzit din porturile Galaţi şi Brăila şi din Orient era mult mai dezvoltat şi deci mai important pentru economia Transilvaniei.

Interesele imperialilor înclinau la 1864 spre linia: Arad – Alba Iulia – Turnu Roşu. Românii în general, deci nu numai braşovenii din interiorul cărora provenea Bariţiu, susţinea linia Oradea – Cluj – Braşov – Buzău – Bucureşti. Dacă e să ne amestecăm şi noi românii – susţinea „Telegraful Român – ziar românesc cu sediul în Sibiu – în numele nu numai al românilor, ci al tuturor păturilor şi claselor sociale din Transilvania interesate în aceasta – la răspunsul acestei întrebări vom căuta şi noi cu ceilalţi, care răspund aşa, că aceea linie merită toată atenţiunea ţării şi a regimului atât din punct de vedere strategic, cât şi financiar şi politic, care trece chiar prin inima ţării şi care împărtăşeşte bunătăţile unei comunicaţiuni libere şi uşoare în toată ţara şi care în necazuri îţi poate trimite tunuri şi

[745] *Ibidem.*
[746] Idem, p. 16.
[747] *Ibidem.*

cătane în timpul cel mai scurt în ajutor. Aceste merite posedă nedesputaveru linia: Oradea – Cluj – Braşov – Buzău – Bucureşti (n. n.)"[748].

Aceste interese ale românilor cât şi ale transilvănenilor, cât şi interesele economice generale au fost ignorate mult timp de curtea de la Viena. Aceasta a încercat să creeze acele drumuri ferate care îi conveneau şi nu pe acelea ce răspundeau intereselor economice ale Transilvaniei. Din acest motiv, la doi ani după publicarea în „Telegraful Român", a părerilor publicate de mai sus, Bariţiu, sătul de promisiunile celor din conducerea monarhiei şi a luptelor dintre cei ce doreau căi ferate, numai pe cheltuiala statului, dar în folosul lor, fără a ţine seama de interesele economice generale scria: *„Consternare. Nespusă întristare şi o disperare de bine în viitor pentru Braşov şi Ardeal* răsună din toate gurile! Ne nutrea o speranţă, când trimiserăm la senatul imperial, cum că cauza drumului de fier va desdăuna ţara de orice panică de centralizaţiune, fiindcă trăgându-ne un drum de fier prin mijlocul ţării, vom veni în poziţiune cu toţii a ne înainta industria şi a câştiga zbor prin ridicarea preţului produselor, ce se spera la o apropiere lângă drumul de fier, însă dacă senatul imperial va primi hotărârea comisiunii fără a respecta dorinţele şi foloasele cele mai lăţite ale ţării; care stau în legătură nu cu o linie de vreo câteva sărituri ci numai cu drumul de fier, ce ar trage cam prin mijlocul ţării şi până la Braşov, atunci toată ţara cealaltă de către nord şi est se va privi pe sine ca un copil maşter şi i se va deschide ochii, că nu atât înaintarea culturii, industriei şi comerţului ţării e scopul venirii drumului de fier, ci mai mult numai punctele strategice. O linie ca aceea de la Vinţ – Turnu Roşu nu poate mulţumi nici a 6-a parte din ţară şi cu acest drum ferat nu poate spera Transilvania nici o înflorire întinsă"[749].

Supărările lui Bariţiu, erau determinate şi de faptul, că monarhia austriacă deşi nu întocmea planuri corespunzătoare unei căi ferate conforme cu interesele populaţiei transilvănene, în schimb când era vorba de taxe şi impozite percepute de la toţi locuitorii, nu uita să le perceapă niciodată. Ardealul contribuia, nu numai la cheltuielile de construcţie, ci şi la cele de întreţinere ale căilor ferate din imperiul habsburgic. Marele Principat al Transilvaniei, după o relatare a lui Bariţiu din 1865, era garant, ca parte constitutivă a monarhiei, cu subvenţii băneşti din veniturile lui proprii, pe care le varsă în vistieria statului. Până la 31 dec. 1863 în cuprinsul monarhiei austriece erau gata şi funcţionau căi ferate în lungime de 794¼ miluri. Construirea acestora costase: 531.894.571 fl. v. a. Spezele locomotivelor, vagoanelor etc. costaseră 110.416.684 fl. v. a. Costul total era deci egal cu

[748] Telegraful Român IX, nr. 18, 4 III, 1862.
[749] „Gazeta Transilvaniei", XXVII, nr. 4, 11 ian. 1864.

suma de 653.746.684 fl. v. a. „Pentru venitul total de 5¼% şi 5½% stă garant statul, prin urmare şi Ardealul cu a sa, pentru totdeauna, încât dacă respectivii capitalişti n-ar trage acel câştig sau nu l-ar trage din venituri curgătoare ale căilor ferate, lipsa să li se împlinească regulat din vistieria publică. Aşadar Ardealul concurge de atâţia ani la garanţia comună, fără ca după legea reciprocităţii să-i fi dat şi ei celelalte ţări"[750].

Perioada aceasta, în care Transilvania a contribuit cu bani la construirea căilor ferate austriece şi ungureşti, s-a prelungit deosebit de mult, ceea ce a contribuit la stagnarea ei economică şi socială. Construcţia de căi ferate a început cu o întârziere de patru decenii faţă de Anglia, iar faţă de Austria, sub dominaţia căreia se găsea în acea perioadă, cu aproape trei decenii (în Austria construcţia căilor ferate a început în 1838)[751].

Complicatele relaţii social-economice şi naţionale, fricţiunile ce se manifestau între clasele şi grupurile sociale, ca şi neînţelegerile de natură naţională, au împiedicat mult timp construirea şi finisarea unor căi ferate. În Transilvania, am văzut în paginile anterioare, că s-au purtat discuţii, s-au declanşat interese egoiste nu numai în legătură cu faptul dacă trebuie să se construiască căi ferate sau să nu se construiască, dacă ele au importanţă economică, ci şi în legătură cu traseul pe care acestea trebuiau să-l urmeze, aşa cum am văzut în paginile anterioare. În legătură cu traseul căilor ferate au intrat în dispută atât interese dintre diferite grupe particulare ale unor capitalişti, cât şi dintre marii proprietari funciari, care fiecare voia să vadă trecând drumul ferat făcut pe cheltuiala statului, dar pe moşia lui.

Totuşi trebuie să remarcăm faptul că George Barițiu nu a fost singurul protagonist al românilor transilvăneni, care a militat pentru construcţia de căi ferate, destinate să-i satisfacă şi pe români. Redacţia ziarului „Telegraful Român" din Sibiu are un merit important în acest demers. De asemenea, au militat pentru căi ferate şi reprezentanţii saşilor şi unele ziare şi asociaţii de limbă maghiară din Transilvania[752].

În general, în funcţie de interese, burghezia transilvăneană a apărat fie proiectele Austriei fie pe cele ale Ungariei. Dar, în disputele ce au avut loc între diversele grupări ale burgheziei transilvănene, indiferent de naţionalitatea lor, s-a avansat permanent tema joncţiunii cu căile ferate din România, unde îşi vedeau realizările propriilor lor interese economice, întrucât din legăturile stabilite cu capitalul austriac şi maghiar aveau de

---

[750] Idem, nr. 16, 11 III/1865.

[751] Vezi: Toader Ionescu, *Probleme ale dezvoltării economice în opera lui G. Barițiu*, în vol. *Din gândirea progresistă românească*, Edit. Ştiinţifică, Bucureşti, 1968, p. 319.

[752] Mai pe larg cu privire la disputele referitoare la traseele de cale ferată, Toader Ionescu, *Ideea unităţii naţionale reflectată în gândirea economică din Transilvania 1848-1918*, Edit. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983, pp. 204-240.

pierdut în dublu sens. În primul rând, comerțul de mărfuri industriale din imperiu, concura puternic mărfurile industriei transilvănene şi, în al doilea rând, crearea de căi ferate orientată numai spre centrul imperiului asigura scurgerea avuțiilor minerale, vegetale şi animale spre țările mai dezvoltate ale acestuia, în condiții de o „adevărată jefuire" a lor.

Uneori chiar între membrii aceleiaşi naționalități au fost şi contradicții; cazul burgheziei săseşti din Sibiu şi Braşov. Saşii braşoveni, aveau începând din 1850 un „comitet al căilor ferate" compus din români, saşi şi maghiari, ce conlocuiau în acel oraş. Acesta a întocmit numeroase memorii şi petiții adresate guvernului central din Viena în care cereau construirea căilor ferate până la Braşov şi apoi prelungirea lor prin Timiş - Predeal sau Valea Buzăului până la joncțiunea cu cele românești. Braşovenii au susținut-o ca fiind „linia cea mai directă şi cea mai naturală" a joncțiunii cu liniile ferate românești. Trecând prin Valea Prahovei şi pe la Ploieşti, se asigura exploatarea petrolului, ale salinelor de pe Valea prahovei, a pădurilor, realizându-se cea mai scurtă legătură cu Bucureştiul, capitala României.

Planurile braşovenilor s-au lovit de opoziția puternică a saşilor din Sibiu, care au creat şi ei la începutul anului 1850 „o societate care împreună cu casa Rothschild din Viena trata linia Vințu de jos – Turnu Roşu, operația respectivă însă neavând capitalul necesar, saşii sibieni au fost nevoiți să renunțe la societate. Dar nu au renunțat la proiect. Ei au continuat să întocmească memorii, au trimis delegații la Viena, au dus o puternică campanie în presă pentru a-şi susține punctul lor de vedere. Mai târziu au înțeles şi saşii din Sibiu, că numai unindu-şi forțele cu saşii din Braşov vor avea şanse să aibă cât mai curând o cale ferată corespunzătoare intereselor ambelor oraşe. După trei decenii de lupte sterile reprezentanții Sibiului au început să susțină joncțiunea pe la Turnul Roşu ca o a doua legătură cu România după construirea celei de la Braşov – Timiş – Predeal.

Discuții asupra punctului de joncțiune au existat şi în presa din România. George Barițiu a reprodus punctul de vedere al unui mare proprietar de moşii, pe nume Rucăreanu, care într-un articol din revista *„Transilvania"* susținea că Braşovul să fie legat de România cu o cale ferată prin pasul Bran. Pe această cale piața Braşovului asigura aprovizionarea cu *braşovenii* a cinci județe ale Olteniei cu capitala lor la Craiova şi pentru cinci județe dincolo de Olt, ca Teleormanul, Oltul, Argeşul, Dâmbovița şi Muscelul,[753] la care se adăuga Ilfovul cu capitala, Bucureştiul. Barițiu găzduind acest articol în presa sa, aducea, la cunoştință o părere care-i confirmau ideile răspândite de-o viață: unitatea economică a României, iar

[753] Vezi: „Transilvania", IV, 15 dec. 1871.

Braşovul constituia de veacuri punctul central al acestei vieţi. Ba mai mult, Braşovul deschizând o nouă cale de contacte economice, venea cu noi dovezi ale confirmării unităţii economice a pământului românesc, asupra cărora Bariţiu atrăgea atenţia încă de la începuturile publicisticii sale economice în anii 1830.

Iniţial Austria se opunea proiectului de joncţiune preconizat de România pe la Vârciorova (Vârciorova – Turnu-Severin - Craiova – Bucureşti – Ploieşti – Focşani – Galaţi – Brăila – Iaşi – Mihăileni), deoarece prin aceasta îşi vedea ameninţate afacerile companiei sale de navigaţia pe Dunăre. În acelaşi timp, din motive economice, dar mai ales militare, pentru a-şi asigura o legătură strategică cu imperiul Otoman, Austria acceptă numai joncţiunea căilor ferate pe la Turnu Roşu.

În perioada 1860-1870 burghezia şi moşierimea maghiară a lansat alt plan de joncţiune a căilor ferate transilvănene cu cele din România, prin pasul Oituz. Prin acest plan se urmărea: slăbirea legăturilor economice ale tuturor oraşelor din sud-estul Transilvaniei cu localităţile cele mai importante din România; satisfacerea cu prioritate a populaţiei secuieşti de la graniţa cu Moldova, în dauna populaţiei româneşti şi a celei săseşti; să ajungă în Rusia, să stabilească legături cu portul Odesa, ocolind astfel porturile româneşti Galaţi şi Brăila. Respingând aceste intenţii de a izola România din punct de vedere economic de Transilvania, majoritatea oamenilor de afaceri din Transilvania, au demonstrat că o cale ferată transilvăneană, care va ocoli regiunile cele mai industrializate şi foarte bogate în resurse naturale ale României şi Transilvaniei va da o lovitură de moarte industriei ambelor ţări.

În faţa unor puternice opoziţii, guvernul maghiar şi cel austriac, au fost nevoite să renunţe la acest plan.

După lungi şi anevoioase negocieri (guvernul român şi cel austro-ungar au încheiat la 14 mai 1874 convenţia de joncţiune a căilor ferate ale României cu cele ale Austro – Ungariei pe la Vârciorova şi Predeal. În 1879 s-a realizat prima legătură cu căile ferate române pe traseul Orşova – Vârciorova, iar în anul 1882 s-a înfăptuit legătura principală pe la Predeal.

Joncţiunea căilor ferate ale Transilvaniei şi României a confirmat prevederile celor ce susţineau că prin aceasta se va intensifica deosebit de mult circulaţia mărfurilor pe la Predeal – Timiş. Amploarea luată de tranzitul de mărfuri chiar în anul 1882, anul joncţiunii, a surprins chiar şi pe cei ce o contestaseră. Semnificativ în acest sens este un tabel statistic publicat de Camera Comercială şi Industrială din Braşov.

Mărfuri care au făcut tranzitul prin staţia Predeal de C. F. între România şi Transilvania[754]

Import din România				*Export în România*			
Articolul de marfă	Vagoane	Măji metrice	Bucăţi vii	Articolul de marfă	Vagoane	Măji metrice	Bucăţi vii
Păcură	668			Lemne de lucrat	1.373		
Grâu	1.248			Cărbuni	1.066		
Secară	724			Materiale de piatră	102		
Orz	434			Făină	50		
Ovăz	322			Hârtie	34	5.775	
Cucuruz	2.956			Fier	32	4.438	
Lemne de foc	52			Cartofi	32		
Lemn de lucrat	29			Ape minerale	29		
Materiale de argăsit	42			Fructe proaspete	15		
Oase	58			Ciment	14		
Zdrenţe	35			Acide	10		
Lână	6			Zahăr	8		
Piei	6			Vin	6		
Orez	6			Bere	2		
Slănină	3			Sămânţă de grâu	3		
Fier vechi	3			Păcură	3		
Fructe sudice	1			Sticlă	3		
Ciment	1			Manufactură	3		
Porci	1		1.436	Cai			37
Cai			30	Vite cornute			4
TOTAL:	**6.630**		**1.466**	**TOTAL:**	**2.785**		**41**

În perioada 1879-1884 prin staţia Predeal tranzitau în medie, câte 20.001 de călători anual, ceea ce reprezenta un număr însemnat pentru acea vreme. Dar, la aproape două decenii după începerea construcţiilor de căi ferate, Transilvania va rămâne în continuare una din ţările cu cea mai slabă reţea feroviară din imperiul habsburgic.

Lungimea căilor ferate era în 1886 de circa 811 km şi reprezenta 2% din reţeaua totală a imperiului austro-ungar şi numai 9,68% din aceea a Ungariei luată împreună cu a ţărilor din imperiu pe care le înglobase. La 10.000 de locuitori din Austro – Ungaria reveneau 5,5 km de cale ferată în timp ce în Transilvania, la acelaşi număr de locuitori, reveneau numai 3,992 km.

Expunând pe scurt activitatea lui George Barițiu şi viziunea sa cu privire la capacitatea căilor ferate de a provoca o revoluţie în domeniul

[754] Vezi: *Apendice la raportul Camerei Comerciale şi Industriale din Braşov pe anii 1880-1884*, Braşov, 1886, p. 91

transporturilor în general, vom vedea că, el milita pentru o cale ferată, în aşa fel organizată, încât ea să întărească şi mai mult unitatea economică a României. Cu o cale ferată dezvoltată, cu cele mai corespunzătoare puncte de joncţiune şi cele mai corespunzătoare trasee de cale ferată, economia României şi a Transilvaniei îşi creau condiţii deosebit de favorabile pentru dezvoltarea şi apropierea dintre economiile lor, care s-au dovedit a fi complementare de-a lungul multor secole de istorie.

Bariţiu a fost, putem spune, un adevărat promotor al construcţiilor de căi ferate nu numai în Transilvania, ci şi pentru România Unită de după 1859. Dovadă, în acest sens, este „Memoriul pentru cel dintâi drum de fier în România Unită", care releva buna cunoaştere a economiei româneşti încă înainte de unirea de la 1859.

Bariţiu a început să informeze opinia publică românească cu privire la influenţa modernizării transporturilor pe apă şi a introducerii de căi ferate încă din anul 1837, anul apariţiei publicaţiilor sale; a făcut propagandă, mai ales, pentru realizarea construcţiilor de căi ferate, explicând utilitatea şi avantajele lor extraordinare. A întocmit memorii, a făcut parte din delegaţii ale oraşului Braşov şi Sibiu, ale Camerei Comerciale şi Industriale din Braşov, a difuzat şi comentat memoriale ale aceleiaşi camere, le-a explicat conţinutul etc. În întreaga sa activitate de sprijinire a construcţiilor de căi ferate, Bariţiu a avut de înfruntat mulţi adversari. De aceea, scrisul său cu privire la problematica drumului de fier, este adeseori polemică, de natură critică, îndreptată împotriva unor cercuri sociale, care fie nu voiau deloc linia ferată în Ardeal, fie doreau trasee conforme cu interesele lor individuale sau strategice. Dar şi împotriva unora care nu voiau punctul de joncţiune cel mai avantajos al căilor ferate din Transilvania şi România.

Cel mai contestat punct de joncţiune cu România în presa ungurească de la Budapesta şi din Transilvania a fost cel de la Braşov – Predeal – Ploieşti – Bucureşti. De acesta, spunea Bariţiu adesea, ungurii nici nu voiau să audă. Mulţi publicişti unguri publicau în presa lor de la Buda Pesta şi din Transilvania, articole în care susţineau că joncţiunea căii ferate pe la Braşov – Predeal a fost cauza ruinării industriei transilvănene din timpul convenţiei comerciale cu Austro – Ungaria din anii 1876-1886.

Într-un articol publicat în „Gazeta Transilvaniei" din 1877, intitulat: „Joncţiunea căii ferate orientale cu a României"[755], Bariţiu amintea că a avut onoarea de a participa ca persoană – deci nu numai cu scrisul – „la toate întreprinderile consiliului municipal în chestiunea căilor ferate, începând de la prima deputaţiune trimisă la Presburg şi la Viena în anul 1847 şi în Sibiu. „Lectorii Gazetei îşi vor aduce aminte, scria el, de luptele nenumărate şi

[755] Vezi: Gazeta Transilvaniei, nr. 90, 27 XI/1877.

grele prin care a trecut chestiunea împreunării (joncțiunii n. n.) căilor ferate la vreo frontieră transilvano-română. Acele lupte însoțite de intrigi și certe între diversele partide, pe la guverne și parlamente au decurs de la 1856 ... S-a văzut că joncțiunea pe la Brașov – Timiș – Predeal a fost combătută cu foc, însă nu numai în camerele din București, ci și în cele de la Buda Pesta"[756].

Dar ziarele ungurești din Budapesta îi criticau pe miniștri atât pentru convenția joncțiunii căii ferate Brașov – Predeal – Ploiești cât și pentru încheierea convenției comerciale cu România (1875-1886). Acele tratate erau considerate răspunzătoare de către presa ungurească, considerând, că prin ele s-au omorât multe ramuri ale industriei ungurești din Transilvania. Aceste susțineri, demonstrează Barițiu denaturau realitățile. Industria mare, dar și cea mică și meseriile din Transilvania, au fost ruinate în perioade, când nici vorbă nu era de cele două convenții referitoare la joncțiunea căilor ferate româno-transilvănene și convenția din 1875-1886. „Noi ca ardeleni autohtoni (neam de neam din veacuri) nu cunoaștem nicio industrie ardeleană, care să se afle în pericol de a mai fi sugrumată, căci ea cu excepțiuni puține cumpănitoare este omorâtă de mai înainte".[757]

În cei douăzeci de ani premergători celor două convenții, concurența distrusese deja industria și comerțul mic existent de sute de ani. Iar industria mare de fabrică ce începuse să se înființeze pe la mijlocul secolului al XIX-lea, către sfârșitul anilor 1870, ea era deja în mare parte ruinată. Urmează și exemple concrete: la Brașov și împrejurimi 1 fabrică de tort (bumbac), 3 de catrințe, 1 de smălțuit (email) pentru oale de fier, o moară de făină ușoară (Satu Lung, 1 de porțelan, 1 de cărămidă, 1 berărie mare, toate moarte. Urmau minele de fier de la Bretcu (Covasna, Füle Szt-Domokos, Hermany etc., omorâte cu peste 2 milioane fiorini. La Sibiu și împrejurimi 1 fabrică de zahăr, 4 fabrici de hârtie (Orlat, Cârțișoara, Avrig, Pădurea Tânără), 1 fabrică de tors lână, 1 de chimicale, 1 berărie renumită ș. a. îngenunchiate. La Cluj, fabrica de zahăr îngenunchiată, moara de hârtie moartă ș. a. Fabrica de hârtie de la Zărnești îngenunchiată și ea „la grația băncilor". Zeci de milioane investite în aceste întreprinderi au fost pierdute. Cele două convenții vor contribui și ele la accelerarea ruinării unui anumit gen de industrie, care lâncezea de mult.

Adevăratele cauze ale slabului nivel al dezvoltării industriale a Transilvaniei, replica Barițiu, celor ce învinuiau convenția joncțiunii căilor ferate și convenția comercială din 1875-1886 erau următoarele:

1. Lipsa capitalurilor;

---

[756] *Idem.*
[757] *Idem*

2. Scumpetea celor puţine care se găseau pe piaţa capitalurilor. În acel timp capitalurile nu se puteau dezvolta cu dobânzi mai mari de 6 %; În Transilvania dobânzile erau cu mult mai mari;

3. Lipsa totală de încurajare din partea statului;

4. Lipsa de curaj sau lipsa spiritului de întreprindere şi perseverenţa întreprinzătorilor;

5. Mizerabile şi greţoase rivalităţi naţionale chiar şi pe tărâmul industrial;

6. Blestemul vechi al privilegiilor.

Desigur, aceste cauze enumerate mai sus, sunt cauze generale, care au mai fost analizate de G. Bariţiu şi cu prilejul altor analize ale stării economiei transilvănene sau cu analiza unor situaţii ale economiei tuturor ţărilor româneşti, fie înainte de unirea de la 1859, fie după acest mare eveniment din viaţa poporului român.

Dar, ceea ce se constată şi cu ocazia recomandării dezvoltării transportului pe calea ferată, demonstrarea efectului pozitiv asupra dezvoltării economice, necesitatea alegerii celui mai favorabil traseu al joncţiunii căilor ferate ale Transilvaniei cu România, este faptul că el priveşte economia românească în ansamblul său, indiferent de hotarele politice despărţitoare. Cu alte cuvinte, el porneşte de la unitatea economiei rezultată ca un proces multisecular al unor activităţi economice ale românilor din toate cele trei ţări româneşti: Moldova, Ţara Românească şi Transilvania. Iar unitatea vieţii economice a românilor, trăită veacuri de-a rândul, a generat, la rândul ei, conştiinţa unităţii lor naţionale, în condiţiile când românii nu erau încă uniţi într-o singură ţară, părţi din pământul lor găsindu-se încă sub dominaţii străine. George Bariţiu, va fi unul din marii publicişti ai secolului al XIX-lea, care pornind de la ideea unităţii economice şi naţionale, a luptat cu toată fiinţa sa pentru unirea politică a Ţărilor Româneşti într-un stat naţional unitar român.

VII. Unitatea economica a Ţărilor Române în viziunea lui George Bariţiu

Este necesar să precizăm, încă de la începutul acestui paragraf, că George Bariţiu nu a fost unicul scriitor român al secolului al XIX-lea cu preocupări intense şi îndelungate în vederea demonstrării unităţii economice a pământului românesc. A existat de-a lungul veacurilor o numeroasă elită intelectuală românească, care pornind de la dovezi şi documente istorice dintre cele mai vechi, de la vechile cronici istorice şi folclor, a relevat originea latină a limbii române şi că aceasta a constituit o permanenţă vie în conştiinţa poporului român. Cu scurgerea timpului „conştiinţa românilor

despre originea lor şi a limbii – au remarcat oamenii de ştiinţă români – s-a cristalizat tot mai bine, continuându-se tot mai clar". Conştiinţa romanităţii şi a originii latine a limbii sale a favorizat şi formarea conştiinţei de neam a poporului român, ca unitate individuală faţă de alte neamuri, care cu trecerea timpului se va transforma în conştiinţă naţională. De la popor, din documente istorice mai vechi a preluat şi elita intelectuală românească, cât şi cea străină, ideea romanităţii şi a originii latine a limbii române. Coresi, Varlaam, Dosoftei, Simion Ştefan, Grigore Ureche, Miron Costin, Constantin Cantacuzino, Dimitrie Cantemir, Radu Popescu, Ion Neculce ş. a. tipărind şi redactând primele cărţi în limba română, au pornit de la necesitatea de a scrie lucrări folositoare într-o limbă cunoscută de toţi românii, indiferent de graniţele politice în care trăiau. Circulaţia aceloraşi cărţi în toate ţările româneşti, indiferent pe care teritoriu românesc se tipăreau, a contribuit şi mai mult la dezvoltarea limbii române şi la întărirea convingerilor despre unitatea românească. Originea romanităţii românilor încep s-o cunoască şi străinii.

Manifestările de solidaritate şi de unire politică promovate insistent încă din timpul lui Iancu de Hunedoara, Bogdan al II-lea, Vlad Ţepeş, Ştefan cel Mare şi în timpul altor domnii, au contribuit mult la formarea şi dezvoltarea conştiinţei unităţii de neam a tuturor românilor şi la intensificarea tendinţelor de unitate naţională, de a forma un stat naţional unitar.

Răscoalele lui Horea, revoluţia din Ţara Românească din 1821 de sub conducerea lui Tudor Vladimirescu; programul politic al burgheziei româneşti în formare, în Transilvania, sintetizat în cunoscutul *Supplex Libellus Valachorum*, dublat de unul economico-social şi de unul cultural, scrierile cu conţinut economic ale reprezentanţilor şcolii ardelene, au contribuit mult şi ele la formarea conştiinţei unităţii naţionale a românilor din cele trei ţări româneşti.

Alături de conştiinţa originii romane, a comunităţii de limbă, de cultură şi religie ş. a. a existat la români, încă din cele mai vechi timpuri, conştiinţa comunităţii lor economice generată de viaţa şi unitatea lor economică desfăşurată de-a lungul veacurilor pe întreg teritoriul românesc. Legăturile economice între populaţia românească de pe ambele versante ale Carpaţilor au fost multiseculare, ele fiind atestate de documente istorice foarte vechi. După formarea statelor româneşti aceste legături s-au intensificat. În intercirculaţia românească s-a încadrat în tot decursul perioadei istorice cât a durat separarea politică şi Transilvania, cu toate că în anumite perioade au existat puternice tendinţe de a i se încălca autonomia, iar în altele a fost inclusă, în mod forţat la Austria sau imperiul austro-ungar. Evoluţia economică a Transilvaniei s-a desfăşurat divergent de aceea a

Ungariei şi Austriei, dar convergent cu evoluţia economică şi politică a celorlalte ţări româneşti: Moldova şi Ţara Românească.

Legăturile şi formele de viaţă ale populaţiei, care au generat conştiinţa comunităţii lor economice au fost multiple. Populaţia românească îndemnată de nevoile ei zilnice, de legăturile şi formele de viaţă stabilite de secole, a circulat intens între toate cele trei ţări locuite de ea, ignorând graniţele politice despărţitoare. Aceeaşi circulaţie au înfăptuit-o şi populaţiile care s-au aşezat mai târziu pe meleagurile Transilvaniei: unguri, saşi, secui ş. a., cu care românii au convieţuit în bună înţelegere. Circulaţia interromânească a fost uşurată şi de faptul că naţionalităţile conlocuitore care s-au aşezat mai târziu pe meleagurile Transilvaniei au vorbit pe lângă limba lor specifică şi o limbă comună, limba română, care nu a fost impusă de nici o putere politică oficială. S-a impus de la sine în relaţiile economice zilnice, ca limbă comună a tuturor locuitorilor: Explicând acest proces Stephan Ludwig Roth scria: nu văd nevoia de a impune o limbă oficială a ţării. Căci noi avem deja o *limbă* a ţării. Nu este nici limba germană, nici limba maghiară, ci este limba română ... Când se discută despre un grai comun al ţării, noi credem că prin acesta nu poate fi vorba de altul decât de cel român ... Când faci o călătorie, când te duci la iarmaroc, limba română o înveţi singur, pe stradă; în contactul zilnic cu oamenii. Uşurinţa cu care se învaţă ... se întemeiază ... pe viaţa însăşi care ne pune zilnic în contact cu poporul acesta numeros".[758] Roth sintetizează în câteva cuvinte o experienţă de veacuri a coexistenţei naţionalităţilor din Transilvania în care rolul preponderent le-a revenit românilor, în ciuda actelor oficiale în care erau consideraţi „venetici", „toleraţi". Realitatea social-economică a fost mai puternică decât ignoranţa elitelor dominante şi asupritoare.

Dezvoltarea unei circulaţii interromâneşti (care cuprindea tot teritoriul românesc şi pe toţi locuitorii săi, indiferent de naţionalitate), determinată de diviziunea specifică între ţările române formată veacuri de-a rândul, legăturile zilnice între locuitorii acestora au contribuit la formarea puternicei convingeri că ţările române s-au putut dezvolta şi se vor putea dezvolta numai ca unitate economică indestructibilă.

George Barițiu, cel mai mare publicist român transilvănean în domeniul economic din secolul al XIX-lea, a scris şi demonstrat că românii au avut de-a lungul veacurilor o viaţă economică unitară indiferent de hotarele politice despărţitoare. Afirmaţia reflecta însăşi realitatea cotidiană. Un loc deosebit în cadrul vieţii economice româneşti l-au ocupat mocanii care îşi întreţineau existenţa muncind o parte a anului în Moldova sau Ţara Românească şi o parte în Transilvania. Aceştia aveau proprietăţi, în special

[758] Vezi: Carol Göllner: *Stephan Ludwig Roth, Viaţa şi opera*, Edit. Ştiinţifică.

turme de oi, pe întreg teritoriul românesc. Referindu-se la importanţa acestei economii George Bariţiu arăta că economia acestor mocani este atât de dezvoltată încât, în cazul construirii unei căi ferate transilvănene, care ar face joncţiunea cu cele româneşti ar avea asigurată o vie activitate chiar şi numai din partea lor. „Între nutremintele care s-ar da drumului ferecat, când acelaşi va fi gata – comenta Bariţiu unele date din Memoriul Camerei Comerciale şi Industriale din Braşov, despre drumul de fier, - să mai socotim şi mulţime de vite şi productele care vin anume de la oi şi trec în şi din Ţările Româneşti încoace către Ardeal. Anume această economie de vite, pe care o poartă locuitorii români din Transilvania aşezaţi pe sub munţi cât ţine de la pasul Oituz şi anume de la Breţcu şi Covasna încoace de la Săcele (şapte – sate), Râşnov, Bran şi pe pământul Făgăraşului înainte până în ţinutul Sibiului, anume pe la Răşinari, Poplaca, Sălişte şi în pământul Haţegului, merita aici toată luarea aminte".[759] Din acest paragraf, reiese că Bariţiu avea în vedere că pe păşunile Moldovei şi Ţării Româneşti păşteau sute de mii de oi şi vite cornute, iar produsele acestora erau duse în Transilvania şi prelucrate industrial. De la acestea se obţineau materii prime pentru fabricile de postavuri, piei prelucrate de capră şi de oaie.

Mocanii nu constituiau însă singura populaţie transilvăneană care avea ocupaţii productive pe teritoriul Moldovei şi Munteniei. După Unirea Principatelor, accelerându-se dezvoltarea economică a acestora, un număr tot mai mare de transilvăneni, meşteşugari şi comercianţi au trecut peste munţi. Unii au trecut temporar, alţii s-au stabilit definitiv. Într-o cuvântare, ţinută în şedinţa din 3 dec. 1863 în interesul economiei naţionale în senatul imperial, luând apărarea ardelenilor, G. Bariţiu spunea „Colonii întregi de sudiţi austrieci se află în Galaţi şi Brăila, suburbii întregi s-au făcut din ei în Ploieşti, precum şi în Bucureşti".[760] Aceşti aşa-zişi sudiţi, cetăţeni ai statului habsburgic, cu timpul au devenit cetăţeni ai statului român, iar prin munca lor au contribuit la dezvoltarea economică a României. Rolul lor va creşte către sfârşitul secolului al XIX-lea, ca urmare a migrării masive a meşteşugarilor şi micilor meseriaşi transilvăneni în România.

Constatând frecvenţa şi complementaritatea legăturilor economice dintre toate ţările româneşti, Bariţiu remarca faptul, că adeseori, de-a lungul istoriei, industriaşii şi comercianţii transilvăneni s-au orientat în planurile lor pentru viitor după cererile pieţelor româneşti din Moldova şi Ţara Românească. Un exemplu edificator îl constituie reconsiderarea de către el a unor propuneri mai vechi ale comercianţilor braşoveni, care întreţineau legături comerciale strânse cu celelalte ţări româneşti. Pe baza acestora, el

[759] Gazeta Transilvaniei, XIX-lea, nr. 5, 19 ian. 1856.
[760] *Idem*, XXVII, nr. 2, 4 I/1864.

recomanda, încă din 1845, să se ţină seama de materiile prime existente în aceste zone, de cerinţele lor şi, în consecinţă, să se dezvolte în Transilvania o serie de industrii, precum: bumbăcăriile, torturile, ţesătorii de in şi de cânepă şi de in, cartonării, funării, pănunării, cultura mătasei, straiele, pălării, fabrice de vopsele, fierărie şi lemnărie diferite, sticlărie, vase de pământ, zahăr, mărfi de lux.[761]

Complementaritatea pământului românesc a fost, de fapt, o constatare generală a scriitorilor cu preocupări economice din Transilvania. Köváry Laszlò referindu-se la cazul concret al „şurilor de sticlă, susţinea că acestea au perspective mari de dezvoltare în Transilvania „cea deluroasă şi pietroasă". Era un produs care se putea obţine uşor şi căutat în Moldova şi Ţara Românească, deoarece ele nu dispuneau de argilă albă necesară pentru cazanele de topit.

Complementaritatea economică a Ţărilor Române era atât de puternică, încât orice încălcare a proporţiilor în schimburile dintre ele, se solda cu pierderi greu resimţite.

Bariţiu considera că subaprecierea relaţiilor sau neglijarea comerţului reciproc dintre ţările române ducea uneori la stagnarea economică a lor, dar mai ales a Transilvaniei.

George Bariţiu a criticat adeseori politica protecţionistă şi prohibitivistă a corporaţiilor săseşti, care în relaţiile economice cu ţările româneşti neglijau diversificarea producţiei, nu o adaptau la noile cerinţe ale pieţelor, care evoluau şi acolo. „Dacă meşterii saşi – scria Bariţiu încă în 1843 – n-au curajul a se arunca în primejdii şi la greutăţile drumurilor, au la acestea negustorii sunt de vină? Dacă manufacturile lor nu se caută în ţările vecine ca mai înainte, ei facă bine să lucre mai fin, mai bine ca la Viena, ca în Paris, ca în London, introducă mai multe feluri de fabricăşi meşteşuguri, iar nu lucre numai cizme, lăzi şi funii şi ne rămăşim că vor avea piaţă bună în ţările vecine. Cumetrii caute vina la ei acasă, iar nu pe aiurea, mai lărgească îngrădirile ţehurilor, fie puţin mai vii"[762]. Pe măsura dezvoltării economiei capitaliste, breslele au dispărut din economia ardeleană, ea adaptându-se, e drept cu o anumită întârziere, la noua situaţie.

VIII. O reţea comercială comună pentru toate ţările româneşti.

Indivizibilitatea vieţii economice a tuturor părţilor teritoriului românesc a fost cel mai clar evidenţiată de G. Bariţiu prin analiza relaţiilor comerciale dintre Transilvania şi celelalte două ţări româneşti de peste

[761] *Idem*, VIII, nr. 38, 10 V/1845.
[762] *Idem*, VI, nr. 36, 6 V/1843.

Carpaţi. De fapt, strânsele relaţii comerciale dintre cele trei ţări româneşti, reprezintă o anumită formă de diviziune a muncii, care a luat naştere între ele de-a lungul istoriei lor comune.

Analizând legăturile economice în general, pe cele comerciale care s-au stabilit între ţările române de-a lungul istoriei, Bariţiu nota: „... comerţul activ al Transilvaniei cu manufacturile sale îşi are pieţele sale fireşti către Dunăre"[763].

Aceste legături comerciale dovedesc faptul că aproape întreaga producţie a meşteşugurilor şi industriei transilvănene îşi avea piaţa sa de desfacere în principate.

Legăturile comerciale ale Braşovului cu ţările balcanice şi din imperiul Otoman erau mult uşurate de legăturile oamenilor de afaceri ale acestui oraş cu porturile Galaţi şi Brăila. Aceste două porturi asigurau aprovizionarea şi transportul cu cele mai diferite mărfuri la preţurile cele mai reduse. Accesibilitatea sau inaccesibilitatea folosirii porturilor Galaţi şi Brăila se reflecta imediat în situaţia economică a Braşovului. De aceea, spunea Bariţiu, „când se întâmplă conjuncturi negustoreşti rele, atunci Braşovul totdeauna trebuie să-şi aducă aminte de ursita Bistriţei. Însă niciodată piaţa Braşovului nu a simţit mai vin lovitura ce i s-ar putea întâmpla, decât acum de când Dunărea este închisă şi blocată. Mărfile care mai înainte se trăgeau din Anglia şi Franţa pe mare până la Galaţi ori Brăila cu o chirie nemaiauzit de ieftină câte 36 până la 40 de creiţari m. c. de majă, de acum se trag cu chiria înzecit mai mare; pentru că numai chiria marină s-a întreit, ci siliţi fiind negustorii a scoate mărfile pe uscat la Vama şi a le trage peste Dobrogea ... mai cheltuieşte alţi 4-5 florini m. c., iară de acolo până la Braşov alţi atâţi. Cu atâtea chirii nemaiauzite până acum la care se mai adaugă şi cele mai felurite provizioane de ale speditorilor preţul mărfurilor se încarcă înfricoşat".[764]

Galaţiul şi Brăila ca oraşe aşezate în apropierea gurilor Dunării prezentau o importanţă foarte mare pentru Transilvania încât l-au inspirat pe Bariţiu să afirme că „tot pulsul pieţei acesteia vibrează drept la Gurile Dunării. Fără libertatea Dunării şi a principatelor, pentru Braşov nu ar fi nici un viitor comercial şi industrial"[765]. În acest sens se exprima şi publicistul sas, Anton Kurz subliniind că „Moldova în general şi Galaţiul în special prin prisma comerţului devin tot mai importante pentru Transilvania"[766]. Aceasta

[763] *Idem*, XXV, nr. 40, 18 mai/1862.
[764] *Idem*, XVIII, nr.I, 5 1/1855.
[765] Ibidem.
[766] „Satelit", nr.88 şi 89 4-8 nov, 1847, pp. 365-366 şi 369-371.

era pentru Anton Kurz „un adevăr notoriu", care nu mai putea fi negat de nimeni.

Dezvoltarea economiei de piaţă, deşi mai lentă, a stimulat şi intercirculaţia românească. Procesul nu se putea realiza însă la nivelul cerinţelor pieţei, deoarece era încetinit de lipsa căilor ferate, iar după apariţia lor de întârzierea joncţiunii căilor ferate transilvănene şi a celor româneşti de peste Carpaţi. Bariţiu a semnalat această situaţie nefirească în şedinţa din 3 decembrie 1863 a casei deputaţilor la Viena în interesul economiei naţionale şi al comerţului Transilvaniei cu ţările vecine: „Domnii mei – se adresa el senatului imperial – convingerea mea cea mai profundă este, cum că pe cât timp căile ferate austriece şi respective ungureşti, care până acum ajung la Oradea Mare şi până la Buziaş, nu vor ajunge la Marea Neagră şi respectiv Galaţi şi Brăila, până atunci prin atâta comunicaţiune cât vedem, nu le vor fi asigurate nici interesele de 5 % şi nici comerţul Austriei în Răsărit. Aceste căi ferate trebuie să ajungă la Marea Neagră"[767].

În sprijinul afirmaţiei necesităţii stabilirii unor legături interromâneşti menţionăm că cifra de afaceri a Transilvaniei cu Moldova şi Ţara Românească era superioară celei cu ţările apusene, ea continuând să crească după 1848. Datele statistice, privind numai Braşovul, ne stau mărturie în acest sens; el şi-a sporit în mod simţitor comerţul prin cele 5 trecători prin care îşi trimitea mărfurile (Timiş, Bran, Şanţ, Buzău şi Oituz). Prin aceste trecători Braşovul se aprovizionase în 1851 cu 118.269 măji marfă, în 1852 cu 128.625, în 1853 cu 166.251, iar în 1854 cu 290.966 măji marfă. În acelaşi timp exportul a avut următoarea situaţie prin aceleaşi 5 trecători 10.332 măji; 1852: 26.587 măji; în 1853: 30729 măji; în 1854 au fost trimise în principate: 27.730 măji. Exportul scade faţă de1853 datorită războiului Crimeii[768].

Dezvoltarea legăturilor multilaterale dintre provinciile româneşti a avut ca rezultat cu timpul, formarea unei reţele unice de comerţ românesc pe întreg cuprinsul ţării, care aparţinea în majoritate negustorilor români din Transilvania. *Apariţia şi formarea reţelei unice de comerţ* s-a datorat şi faptului că, pe lângă schimbul produselor proprii, oraşele transilvănene, în decursul istoriei, au constituit puncte de legătură între comerţul Principatelor Române şi unele oraşe din apusul Europei. „Este cunoscut, relata Bariţiu în şedinţa senatului imperial din 3 dec. 1863 la Viena – cum că Transilvania a fost şi mai demult consumatoarea manufaptelor şi fabricatelor din provinciile austriece germane nu numai pentru sineşi, ci şi ca intermijlocitoare şi naintătoarea comerţului în Răsărit ... Sub Maria Tereza s-au numărat numai

[767] „Gazeta Transilvaniei", XXVII, nr. 3, 8 ian./1864.
[768] *Idem*, XIX, nr.2, 8 I/1856.

în Braşov 69 firme neguţătoreşti pământene care întreţineau comunicaţiunea cu Răsăritul, cum şi vreo 30 firme neguţătoare venite din Răsărit şi aşezate în Transilvania. Tot asemenea erau câteva în Sibiu, care-le încă purtase un comerţ foarte asemănător cu Răsăritul".[769] Braşovul era însă şi punctul de tranzit pentru „mai multe mărfi trecătoare de la Viena şi Lipsea pentru principate". Comerţ care înflorea şi el datorită dezvoltării schimburilor Transilvaniei cu state industrializate ca Franţa, Anglia, Olanda etc.

În timp ce Braşovul, datorită intensificărilor comerţului cu Principatele Române se dezvolta, sporea în bogăţie, observa învăţatul ungur, Kövàry Lâszló, Clujul stagna din punct de vedere economic. „Clujul – arăta scriitorul amintit – n-a avut până acuma curajul să-şi extindă comerţul cu Principatele Române şi a rămas în urma Braşovului din punct de vedere economic.

Comentând crearea unei reţele unice de comerţ pe întreg cuprinsul Principatelor Române, cu câţiva ani mai târziu, Bariţiu relata: „Comunicaţiunea Transilvaniei cu principatele româneşti o întreţin mai vârtos negustorii de producte şi manufacte din Braşov, care afară de neguţătoria (bolta, ori cămara, ori cancelaria) lor mai au şi în Principate câte o filială sau boltă (ba la unii le este acolo mama şi numai filiala la Braşov).

Aceşti neguţători scot din Ardeal manufapturi mai multe şi producte crude mai puţine, aduc apoi producte crude din Principate şi din Turcia precum bucate (cereale), vite, piei mai de tot felul, seuri, lână, orez, scrumbie ş. a."[770] Un număr de 20 neguţători mai buni din Braşov aveau negustorii deschise (bolte, dughene) în principate din care, scria Bariţiu „9 în Bucureşti, 1 în Ploieşti, 3 în Galaţi, 1 în Craiova, 4 în Brăila, 1 în Iaşi, 1 în Tulcea din Dobrogea peste Dunăre. Peste aceştia mai sunt alţi 50 neguţători, cum şi 50 negustoraşi, sau trecuţi de aici acolo, sau pământeni deprinşi cu vânzarea manufapturilor ardelene împărţite la toate oraşele şi orăşelele petrecându-le sub nume de „braşovenii" până şi peste Dunăre la Silistra, Tulcea, Măcin, Rusciuc până la Filipopole (Felipe)".[771] Un istoric sas transilvănean a relatat şi el că la mijlocul secolului al XIX-lea în Moldova şi Ţara Românească existau peste 100 de prăvălii braşovene care aveau o desfacere anuală de 10-40.000 florini. Ele erau răspândite în cele mai importante localităţi.

[769] *Idem*, XXVIII, 2, 4 1/1864.
[770] *Idem*, XIX, nr. 4, 15 1/1856.
[771] *Ibidem*.

Pentru Moldova se dă următoarea situaţie:[772]

Localitatea	Numărul prăvăliilor	Desfacerea anuală
La Galaţi	10	300.000 fl
La Focşani	8	300.000 fl.
La Bârlad	6	150.000 fl.
La Roman	6	150.000 fl.
La Iaşi	4	140.000 fl.
La Tg. Ocna	2	50.000 fl.
La Bacău	2	20.000 fl.
La Tecuci	4	40.000 fl.
La Vaslui	4	40.000 fl.
La Huşi	6	60.000 fl.
La Neamţ	6	60.000 fl.
Total Moldova	**58**	**1.310.000 fl**
Ţara Românească	**-**	**1.250.000 fl.**
TOTAL		**2.560.000 fl.**

Desigur, atât datele lui Bariţiu cât şi cele ale lui Otto Jikeli despre existenţa a aproximativ 100 de prăvălii nu pot fi considerate decât cu aproximaţie, deoarece la numărul negustorilor din Braşov trebuie adăugat şi numărul celor din Sibiu, Făgăraş, Bistriţa etc. De asemenea trebuie menţionat că la formarea şi dezvoltarea reţelei comerciale unice a contribuit şi deplasarea comercianţilor din Moldova şi Ţara Românească către Transilvania.

La formarea unei reţele unice comerciale pe întreg teritoriul românesc, au contribuit mult, a subliniat adesea Bariţiu, porturile Galaţi şi Brăila. Acestea au înlesnit pentru Braşov nu numai legăturile comerciale cu celelalte părţi ale teritoriilor româneşti, ci şi legăturile cu centrele comerciale de pe întreg globul pământesc. Din aceste motive, negustorii transilvăneni erau foarte interesaţi de strângerea legăturilor cu porturile Galaţi şi Brăila şi în crearea de comunicaţii bune pe căile ferate cu acestea. Corăbiile şi vapoarele care intrau şi ieşeau din aceste porturi anual se numărau deja cu miile, ele brăzdau mările şi oceanele în lung şi în lat, punând ţările române şi deci şi Transilvania în contact cu lumea întreagă.

Ilustrând frecvenţa intrărilor şi ieşirilor de corăbii, vapoare şi cantităţile importate şi exporturile de mărfuri prin porturile Galaţi şi Brăila, George Bariţiu extrăgea următoarele date pentru anii 1847-1852, pe care le prezenta publicului în Gazeta Transilvaniei din 1856[773]:

---

[772] Otto Fritz Jickeli, Der Handel der Siebenbürger Sachsen in seiner Entwicklung (Comerţul saşilor în dezvoltarea sa istorică), Sibiu, 1913, p. 93.

[773] *Idem*, XIX, nr. 5, 19 I/1856 nr. 6 21 I/1856.

Anii	*Import-export* Nr. de corăbii şi vapoare intrate în Galaţi şi Brăila	*Import-export* Greutatea în tone import şi export prin porturile Galaţi şi Brăila
1847	4.644	774.601
1848	3.096	546.403
1851	4.134	734.683
1852	5.390	1.032.460
1853	5.104	637.484

Aceste date reflectau intensitatea legăturilor comerciale ale celor două porturi, prin Marea Neagră, cu alte porturi ale lumii, la care pentru a avea un tablou complet trebuie adăugate şi legăturile dintre porturile dunărene, ce se ridicau şi ele la sute de mii de tone de marfuri[774].

Dar acestor legături li se opuneau prin fel şi fel de măsuri organele de stat austriece şi apoi Austro-Ungare. Austria, arăta Bariţiu adeseori, a fost factor de frânare a intensificării legăturilor economice inter ţările româneşti nu numai prin măsurile prohibitive, ci şi prin dezinteresul pe care l-a manifestat faţă de construirea unor reţele de drumuri rutiere şi căi ferate între Transilvania, Moldova şi Ţara Românească. Ca urmare a acestui dezinteres, remarca Bariţiu, „comerţul şi industria Austriei, iar mai mult decât toate a Transilvaniei suferă foarte"[775]. Dar nu numai atât. Unele înfăptuiri ale Austriei nu numai că nu favorizau dezvoltarea economică a Transilvaniei, ci dăunau dezvoltării ei economice în general.

Iată o ilustrare a unei situaţii relevată într-o formă critică chiar într-o şedinţă a senatului imperial austriac din 3 dec./1863: După „... ce navigaţia pe Dunăre a tras cu totul din mâna Ardealului negoţul de tranzit, urmarea cea mai naturală ar fi fost, ca să se îngrijească pentru alte mijloace de comerţ şi comunicaţiune, să se fi deschis pasurile cele mai strâmte ale Ardealului către principate prin drumuri bune, să se fi făcut cel puţin cele două mari râuri ale Ardealului Mureşul şi Oltul navigabile până la punctul unde se pot în adevăr şi face pasavere"[776]. Dacă la acestea se adaugă tergiversarea construcţiilor de căi ferate pentru Transilvania şi întârzierea joncţiunii lor cu cele din Principatele Unite afirmaţia lui Bariţiu iese şi mai mult în evidenţă.

Dar tot Bariţiu a fost acela care, situându-se în fruntea publiciştilor economişti români din Transilvania a evidenţiat rolul deosebit de important al românilor în general, al negustorilor români, în special, în viaţa economică a Transilvaniei. Bariţiu este acela care a evidenţiat şi a demonstrat, că la

[774] *Idem*, XIX, nr. 5, 19 ian. 1856.
[775] *Idem*, XXVII, nr. 2 4 1/1864.
[776] *Idem*, XXVIII, nr.11 13 II/1865.

sfârşitul secolului al XVIII-lea şi primele 6-7 decenii ale secolului al XIX-lea, comercianţii români au dominat comerţul exterior transilvănean.

La începutul activităţilor sale publicistice din anii 1830, Bariţiu a acordat o atenţie deosebită problemelor economice şi comerciale în general. El a dat cititorilor gazetelor sale multe explicaţii cu privire la rolul comerţului intern şi exterior, a dat lămuriri cu privire la activităţile comercianţilor, rolul lor social, economic şi cultural în viaţa unui popor. Ca angajat al comercianţilor români braşoveni, publicistul român a făcut cunoscute activităţile comerciale, legătura lor cu circulaţia banilor şi viaţa bancară, modul cum contribuie activităţile comerciale la răspândirea civilizaţiei, a cunoaşterii popoarelor între ele etc.

Accentuarea dezvoltării capitalismului în economia Transilvaniei după 1848, reformele agrare şi restrângerea treptată a privilegiilor corporaţiilor, ce a mers până la desfiinţarea lor, au stimulat şi lărgit sfera preocupărilor teoretice în publicistică şi au pus noi probleme practice privind comerţul, circulaţia bancară şi creditul. Bariţiu a privit întotdeauna fenomenele şi procesele unei economii naţionale în ansamblul lor. Aşa se explică de ce economistul român a scris despre procesele producţiei – industriei şi agriculturii, problemele circulaţiei bunurilor materiale – comerţ – problemele circulaţiei bancare şi financiare – bănci, finanţe ş. a.

Bariţiu este perceput, în general, ca un mare publicist şi gânditor. Dar, el a fost însă şi producător de mijloace de cultură – ziare, cărţi – fabricant de hârtie şi comerciant de hârtie etc.

Trăind într-o societate, în care lumea înţelegea, tot mai mult, că activităţile economice reprezintă unica sursă a mijloacelor de trai a tuturor oamenilor, Bariţiu şi-a dat seama, că de buna organizare a acestui sector va depinde nivelul de viaţă al unui popor, al întregii omeniri. La rândul lui, comerţul reprezenta un sector important în ansamblul vieţii economice, care constituia baza existenţei speciei umane.

Este necesar însă să amintim că Bariţiu ocupându-se de problemele comerţului, avea în vedere stările concrete din această ramură, determinată de specificul Transilvaniei ca provincie menţinută sub dominaţie străină. Politica economică dusă de imperiul habsburgic, discriminările naţionale, menţinerea monopolurilor feudale asupra comerţului la sate, existenţa corporaţiilor, au frânat mult dezvoltarea comerţului transilvănean.

Istoria comerţului, considera Bariţiu, este şi istoria civilizaţiei şi culturii omeneşti. Asemenea afirmaţii se întâlnesc des în opera lui Bariţiu. Ele erau îndreptate împotriva forţelor dominante din imperiul habsburgic; acestea negau orice capacităţi economice neagricole ale românilor. Cu toate acestea, dintre activităţile economice neagricole ale românilor, activitatea comercială în decursul câtorva secole a fost cea mai importantă. Respingând

tezele denigratoare referitoare la incapacitatea de întreprinzători a românilor, publicistul transilvănean demonstra că tocmai prin activitatea lor comercială au adus o contribuţie importantă la dezvoltarea materială şi spirituală a Ardealului.

Dacă nu ar fi avut parte de politica rigidă, reacţionară a guvernelor de la Viena şi Budapesta, dezvoltarea forţelor productive ale Transilvaniei ar fi luat un mare avânt tocmai datorită desfăşurării activităţilor realizate de comercianţii români.

Guvernul austriac a interzis, adeseori, organizarea comercianţilor români în asociaţii puternice, care să poată face concurenţă comercianţilor de peste graniţă. Relatând despre situaţia nefavorabilă a comerţului din Transilvania, pe exemplul Braşovului, Bariţiu arăta că dacă acesta care era considerat cea mai mare cetate comercială din Ardeal, el era totuşi insuficient de dezvoltat în raport cu cerinţele timpului; celelalte centre orăşeneşti având un comerţ şi mai slab. „Neguţătorii – scria G. Bariţiu referindu-se la dezinteresul guvernului austriac pe care-l considera vinovat de frânarea dezvoltării comerţului transilvănean – la noi nici nu sunt în ghilde bunăoară ca în Rusia, nici adunaţi toţi într-o corporaţiune solidă şi sănătoasă, cu atât mai puţin favoraţi de către guvernul vechi, ci tocma din contră se ştie, că la mai mulţi din bărbaţii de stat pare că le căşuna a dărăpăna cu totul comerţul patriotic, nu numai neângrijind şi nefavorându-l nici într-un mod ci totodată semănând între ei feluri de zâzanii şi căutând să-i stoarcă"[777]. În timp ce comercianţilor români şi unora de alte naţionalităţi li se refuza dreptul de a se organiza în asociaţii specific comerciale, guvernul austriac acorda saşilor şi armenilor diferite privilegii speciale pentru comercializarea unor mărfuri. „Neguţătorii de galanterii (14 saşi şi 8 armeni) sau aşa numita companie săsească se îngrădiseră cu un privilegiu câştigat sub împăratul Francisc (1806), pe care ei îl răstălmăciră în parte foarte egoistică şi tocma pentru aceea negoţul ce-l fac ei, scoate nu numai bani din ţară, iar înăuntru aduc mărfi pieritoare ... Neguţătorii români, cu greci şi bulgarii supuşi contribuţiei împărăteşti umblară şi osteniră de la 1827 neîncetat pentru coadunarea lor într-un gremiu, pe temeiul unui privilegiu, câştigat de străbunii lor de la Leopold I (1802); se făcură speze mari, însă până la 1847 fuseră tărăgănaţi şi amânaţi cu feluri de făţării"[778].

Privilegiile economice, însoţite de discriminările naţionale au constituit un puternic factor de frânare nu numai a producţiei, ci şi al comerţului transilvănean. De exemplu, dacă un meseriaş din Făgăraş nu era membru al unei corporaţii, el nu-şi putea vinde produsele sale pe piaţa din

[777] *Idem*, XIII, nr. 2, 5 ian. 1850.
[778] *Ibidem*.

Braşov, iar dacă un comerciant le cumpăra direct din Făgăraş, atunci la intrarea în Braşov îi erau confiscate de către reprezentanţii corporaţiilor. Din acest motiv negustorii români erau nevoiţi să cumpere produse manufacturate ori de la meseriaşii braşoveni la preţuri foarte ridicate, ori să le caute în alte oraşe, cauzându-le astfel cheltuieli mari şi timp mai mult.

Desigur, că evidenţiind activitatea şi contribuţia lui Bariţiu cu privire la rolul şi aportul comercianţilor români şi informând asupra greutăţilor pe care le întâmpinau în exercitarea comerţului, nu vrem să negăm existenţa altor lucrări ale reprezentanţilor, fie ei ai scrisului românesc sau chiar al saşilor şi ungurilor din Ardeal. Existenţa breslelor şi a altor forme de manifestare a privilegiilor devenise o frână în transformarea economiei feudale, cu îngrădirile sale specifice, în economie de piaţă. Camera de Comerţ şi Industrie a dezvăluit şi incriminat obiceiul unor autorităţi locale – ungureşti sau săseşti, - care permiteau negustorilor ambulanţi (în majoritate români) vânzarea la târgurile naţionale numai în primele 3 zile după duminică. Asemenea legi, spuneau reprezentanţii Camerei, nu există şi propune accesul permanent al comercianţilor străini fără restricţii, deoarece acestea dăunează târgurilor, ceea ce influenţează negativ asupra producţiei şi circulaţiei.

Privilegiile şi prerogativele – scriau reprezentanţii negustorilor români într-un *Memoriu* către guvernul din Viena – cauzează pe de o parte unele scumpiri disproporţionate, iar pe de altă parte, permit breslelor, ca să stabilească după propria lor voinţă preţurile diferitelor articole.

În preajma Revoluţiei de la 1848, dar şi după aceasta, breslele săseşti au dus o campanie deschisă împotriva păturilor comerciale din Transilvania, în special a celei româneşti. În „Memoriul" amintit reprezentanţii burgheziei comerciale româneşti resping asemenea atitudini naţionaliste şi negativiste, denunţă practicile breslelor şi anacronismul lor, precum şi rolul de frână al progresului forţelor productive ale societăţii spre o economie liberă şi democratică. În „Memoriu" se spunea că organele oficiale ale Braşovului ascund din considerente naţionale, că românii sunt promotorii principali ai comerţului şi industriei naţionale cu străinătatea. Denunţând această practică, autorii „Memorialului" scriau: „Nu putem presupune, că este câtuşi de puţin cunoscut, că promotorii industriei naţionale, precum şi mijlocitorii şi reprezentanţii principali (Hauptträger) ai comerţului Transilvaniei cu străinătatea sunt românii şi îndeosebi cele 136 case comerciale româneşti ale Braşovului, deoarece din datele statistice, care se publică periodic asupra comerţului Transilvaniei cu străinătatea, numele românilor se omite din consideraţiuni de ordin naţional aproape întotdeauna, cu toate că proporţia participării din acest punct de vedere în comparaţie cu ceilalţi este aproape 9:1.

Pentru confirmarea celor arătate mai sus, autorii „Memorialului" preiau datele oficiale întocmite de Oficiul trizecimal Braşov (der Kränstadter Oberdreisagisamtes), din anul 1844, care reflectau situaţia cu privire la importul şi exportul efectuat de negustorii reprezentanţilor a trei naţionalităţi: români, saşi, greci, în perioada 1839-1843[779].

Negustori	IMPORT			EXPORT		
	Buc	Funţi	Florini	Buc.	Funţi	Florini
Saşi	151	16.122	1.243	4	513.144	3.370
Greci	26.930	2.649.650	16	16.017	228.144	38.346
Români	26.387	19.278.353	5.610	420.375	13.504.911	856.386

Totodată „Memorialul" menţiona că numai Ţara Românească şi Moldova au importat din Transilvania mărfuri în valoare de 1.955.745 fl. m. c., iar în anul 1846, din Braşov, s-au vândut 6 mil. funţi (3 mil. kg.) de mărfuri, comercianţii români fiind principalii exportatori.

„Este ... un fapt afirmau semnatarii „Memorialului" ce nu se poate contesta că cele 136 case comerciale româneşti din Braşov, datorită comerţului cu Levantul, comerţ care se află aproape exclusiv în mâinile românilor, prin exportul manufacturilor din ţară şi prin importul produselor brute, susţin în Braşov şi în alte oraşe peste 20 de corporaţii săseşti, asigurând locuitorilor Braşovului şi altor districte traiul şi aducând Transilvaniei un mare folos şi câştig"[780].

Dar aceste îndeletniciri comerciale în domeniul comerţului exterior erau ignorate de către reprezentanţii celorlalte naţionalităţi transilvănene: unguri şi saşi, cu deosebire de aceştia din urmă. Aceasta i-a determinat pe Membrii Gremiului Levantin din 1850 să demonstreze că atitudinea de dispreţ faţă de ei sau chiar de ignorare a activităţii lor este complet nefondată, susţinând că românii trebuie luaţi în considerare nu numai ca promotori principali ai comerţului Transilvaniei, ci şi ca producători, ca industriaşi, că nici în această privinţă nu se găsesc în urma naţionalităţilor conlocuitoare din principat.

Românii aveau fabrici de tors bumbac, fabrici de iască, spălătorii de lână, este dat numele a 11 comercianţi proprietari de întreprinderi industriale din Braşov şi împrejurimile lui, care ocupau zilnic de la începutul lui martie şi până la finele lui octombrie 1.500-2.000 de muncitori, plătind în fiecare zi 300-400 fl. M. C. salarii. Aceste stabilimente plăteau în fiecare an în lunile

[779] cf. N. G. V. Gologan, *Cercetări privitoare la trecutul Comerţului românesc din Braşov*, Bucureşti, 1928, p. 148.
[780] *Ibidem*

de vară salarii în valoare de 64.444.883,20 fl. m. c. şi trimeteau la Pesta, Viena, Germania, Olanda cel puţin 1.000.000 funţi lână spălată în valoare de 50.000 fl. m. c. Cele 10 zahanale din judeţul Braşovului, pentru fabricarea seului, formau proprietatea economilor de vite, dădeau ocupaţie la 300-400 muncitori, cărora li se plăteau zilnic 10-160 fl. M. C. În aceste zahanale se tăiau în fiecare toamnă - octombrie şi noiembrie - cel puţin 100.000 de berbeci, oi şi capre de la care se obţineau 1.000.000 funţi de seu în valoare de 220.000 fl. M. C. Anexa mai enumeră multe întreprinderi în care erau folosiţi muncitori salariaţi sau se folosea munca la domiciliu precum cele de postav, fabrică de oţet, fabrici de hârtie, tăbăcării, boiangerii, funării, blănării, întreprinderi pentru prelucrarea lemnului, prepararea furnirului etc. etc. (cf. N.G.V. Gologan, *Cercetări privitoare la trecutul comerţului românesc din Braşov,* Bucureşti, 1928, pp.160-163).

Concentrându-se asupra datelor din „Memorialul negustorilor români" din 1850 în care se evidenţia cu cifre şi fapte, cu evoluţii istorice ascendente ale rolului comercianţilor români braşoveni în comerţul transilvănean, dar şi cu date preluate din presa germană din Transilvania (care nu putea fi bănuită de prea multă simpatie faţă de români), Bariţiu scria despre comercianţii români că: aceşti negustori numeroşi nu numai că susţin o mulţime de ţehuri în toate părţile (deci nu numai în Braşov – n. ns.), iar mai vârtos în Braşov, câştigă mai multor sute de locuitori din districtul Braşovului pâinea de toate zilele şi se înlesneşte plătirea dărilor prin importarea crudelor producte din principate, Turcia ş. a. dându-le muncă mâinilor, ci pe lângă aceasta ei s-au făcut şi purtători de căpetenie (Hauptträger) ai industriei transilvănene, folosind mult şi erariul ... pe tot anul ei aduc erariului un folos cel mai puţin până la 16.000 fl. M. C. Aceasta este un argument bătător la ochi pentru cei care doresc înflorirea şi zborul industriei patriei noastre ori prin cine, aceeaşi însă cântă cam rău la cele delicate urechi supercultivate, care vreau să jignească pe românii din Ardeal şi să-i degrade numai la călţuni şi seminomazi, căci aceştia cu toată supercultura lor cea mult şi în tot locul lăudată, nu pot arăta aceste cifre aritmetice nicăieri, şi totuşi se opintesc a detrage orice grad de cultură de la români, orice capacitate şi stimă ce li se cuvine în mijlocul connăciunilor lor"[781]. Bariţiu constată că reprezentanţii corporaţiilor săseşti numai din interese egoiste negau rolul comercianţilor români în comerţ şi industrie. Saşii încadraţi încă în corporaţii meşteşugăreşti închise, naţionaliste şi egoiste, care nu-i primeau pe români să înveţe meserii în atelierele lor nu voiau sub niciun motiv să recunoască ceea ce obţinuseră românii comercianţi: supremaţia în comerţul exterior al Transilvaniei şi nişte

[781] Gazeta Transilvaniei, XIII, nr. 2, 5 I/1850.

începuturi promițătoare în industrie, care în alte condiții ale liberei concurențe s-ar fi transformat într-o industrie înfloritoare. Bariţiu, criticând asemenea atitudini negative cu privire la realizările românilor, atrăgea atenţia opiniei publice să privească cu ochii deschişi şi să se întrebe ce ar fi de industria transilvăneană cu toată silința „ţehurilor sase dacă nu ar fi românii să aducă producte crude şi să exporte cele prelucrate. Să căutăm la oraşele sase – atrage el atenţia – unde nu sunt neguţători români şi răspunsul e pe faţă. Unde sporesc manufacturile şi se ridică industria? Acolo – spune el – unde importaţiunea productelor crude şi exportaţiunea celor prelucrate este necontenită. Acesta este un adevăr pipăit. Pentru ce este Braşovul mama industriei transilvănene. Negreşit pentru aceea pentru că în Braşov sunt cei mai mulţi neguţători, care importă productele crude din Orient ... Comerciala activitate – aprecia publicistul economist român – este într-adevăr lăudabilă şi înşişi inamicii românilor trebuie să mărturisească că s-ar fi putut cu mult mai tare lăţi şi ridica dacă ţehurile sase cu nedreptate şi de multe ori numai cu pretinsele privilegii nu ar fi fost aşa de egoiste şi monopole, cum sunt până în ziua de azi"[782].

George Bariţiu a descris corect cauzele şi efectele minimalizării rolului românilor în comerţul transilvănean. În fond aceasta echivala cu ignorarea unei activităţi deosebit de importante a negustorilor şi producătorilor români în viaţa economică a acestei perioade, când activitatea de schimb era considerată – aşa cum a arătat şi George Bariţiu adeseori – condiţie esenţială a progresului economic, social şi cultural.[783]

Omiterea din rapoartele oficiale, din presă, sau chiar din lucrări cu caracter istorico-economic, a numelor comercianţilor români care deţineau în mâna lor comerţul extern transilvănean a fost deja semnalată de istoriografia noastră economică. „Deşi era un fapt unanim acceptat – se scria într-un studiu al istoricului Georgeta Penelea – că traficul extern transilvan e în mâna românilor, era omis cu ostentaţie din considerente de ordin naţional". Aceeaşi autoare arăta că şi în a doua jumătate a secolului al XIX-lea istoriografia străină împărtăşea punctul de vedere singular şi „nefondat, că saşii sunt principalii promotori ai comerţului de tranzit spre Orientul Apropiat"[784]. La formarea şi chiar perpetuarea punctului de vedere eronat că

---

[782] *Ibidem.*

[783] Mai pe larg cu privire la rolul comercianţilor români în comerţul Transilvaniei , vezi lucrarea: Toader Ionescu, *Ideea unităţii naţionale reflectată în gândirea economică din Transilvania (1848-1918)*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1983, pp. 177-192.

[784] **Georgeta Penelea**, *Relaţiile economice dintre Ţara Românească şi Transilvania în epoca Regulamentară, în Studii şi materiale de istorie modernă*. Edit. Academiei, Bucureşti, 1973, p. 21. Autoarea aduce ca exemplu cazul lui Robert Brunschwig, care în lucrarea sa

saşii au fost unicii promotori ai prosperării comerţului transilvan în România şi Balcani, au contribuit şi unii autori saşi care au scris lucrări despre istoria industriei şi comerţului din această parte a ţării noastre. Sunt semnificative în acest sens lucrările lui O. F. Jickeli, *Industria şi comerţul saşilor din Transilvania în dezvoltarea sa istorică,* apărute la începutul secolului al XX-lea. Deşi perioada exclusivismului săsesc era depăşită la începutul secolului al XX-lea, unii autori saşi mai încercau să creeze imaginea că istoriceşte progresul economic al Transilvaniei se datorează,în exclusivitate activităţilor lor industriale şi comerciale atât în interior cât şi în exterior. Era un punct de vedere unilateral şi deci exagerat. Se baza şi acesta pe ideile ce denaturau istoria românilor, consideraţi „venetici", „străini" în propria lor ţară.

Dar cu timpul, recunoaşte O. F. Jickeli, „comerţul cu produse meşteşugăreşti ale saşilor a rămas în mâna intermediarilor: armeni, români, greci. Aceştia cumpărau în Braşov şi Sibiu mărfurile şi le duceau în principatele dunărene. „Comerciantul sas era prea timid sau prea comod pentru a le duce în ţări străine"[785]. Datele istorice cuprinse în actele, revistele şi ziarele saşilor din Transilvania arătau o cu totul altă situaţie. N.G.V. Gologan citând izvoare săseşti din Braşov, relevă că din acestea reieşeau următoarele date: În anul 1844, din 139 de negustori braşoveni 118 erau români şi numai 21 erau saşi; după o statistică a magistratului Braşovului, în anul 1869 din 132 comercianţi braşoveni numai 11 erau saşi, iar ceilalţi afară de câţiva greci, aproape toţi erau români, din care câţiva ajunseseră şi în Compania grecească. Într-o revistă săsească, un autor sas se lamenta: „Comerţul trece din ce în ce mai mult în mâinile românilor, care vin de la Bucureşti şi se aşează la Braşov. Pe sas îl părăseşte din ce în ce mai mult vechiul său spirit comerciant şi întreprinzător"[786].

În Ţara Românească existau câteva case comerciale şi asociaţii de mari negustori care exportau în Transilvania şi Banat atât produse specifice zonei de la sud de Carpaţi, cât şi produse pe care le achiziţionau de la companiile cu care aveau legături comerciale (mărfuri specifice climatului mediteranean). Multe case de comerţ dintre cele mai importante îşi aveau sediul la Câmpina. Prin intermediul a 3 comisionari ai Gremiului Levantin stabiliţi aici, se realiză în aproape toate oraşele Ţării Româneşti cea mai mare parte a exportului transilvănean. Marii negustori din Ţara Românească, prin intermediul relaţiilor cu casele de comerţ şi asociaţiile comerciale din

---

Coup d'oeil sur l'histoire des foires a travers l'Islam, apărută în volumul *La Foire*, Bruxelles, 1953, susţinea că bâlciurile din lumea islamică şi Balcani au prosperat datorită partizilor de mărfuri aduse de negustorii saşi din Transilvania.

[785] Otto Fritz Jickeli, *Industria şi comerţul saşilor din Germania,* p. 16, ş. a.

[786] N. G. V. Gologan, *op. cit.*, pp. 44-45.

Transilvania, aprovizionau de fapt principalele manufacturi săseşti din această parte a ţării. Numai prin intermediul a două case de expediţiune din *Timiş* „se importă în anul 1851 mărfuri în cantitate de 6.252.450 kg. valorând florini 2.213.545, iar în 1852 4.129.400 kg. În valoare de florini 1.205.601. Aceşti speditori exportau 1/10 din exportul total al Braşovului. Prin mijlocirea a doi speditori din Oituz se importa în anii 1850-1851: 3.319.400 kg. Şi 2.788 vite, iar de la 1 noiembrie 1851 la 31 I/1852: 149.500 kg. Mărfuri şi 1.147 vite. De la 1 februarie 1852 la 31 oct.1852: 663 kg mărfuri şi 3.367 vite"[787].

Un mare număr de comercianţi originari din Transilvania s-au aşezat în Moldova şi Ţara Românească unde au înfiinţat case de comerţ, iar alţii, după ce au exercitat comerţul în această parte a ţării şi-au transferat comerţul în Transilvania. Mulţi aveau case de comerţ în Transilvania, dar şi peste Carpaţi.

Mare parte din comercianţii români din Braşov, am văzut cu altă ocazie, aveau pe lângă case de comerţ şi întreprinderi industriale. Tot lor le aparţine şi înfiinţarea marii întreprinderi mecanice de hârtie, de la Zărneşti în apropiere de Braşov, una din cele mai mari fabrici în acest domeniu din Transilvania.

În primele două treimi ale secolului al XIX-lea, comerţul transilvănean de vite a jucat un rol aparte. Acesta a atras în mişcarea sa o categorie specializată de negustori din toate cele trei ţări româneşti. Pieţele transilvănene şi prin acestea, pieţele austriece absorbeau, încă de la jumătatea secolului al XIX-lea, din Moldova şi Ţara Românească, zeci de mii de vite cornute şi sute de mii de porci. „În 1851 Ţara Românească şi Moldova furnizau Transilvaniei, Banatului şi Bucovinei aproape 368.000 de capete (porci). În anul următor, vânzările de acest gen pe teritoriul Camerei de Comerţ din Braşov se ridicau la peste 21.000 de bucăţi, în 1855 numai Ţara Românească exportă 122.400 capete porci. Comerţul intens cu Transilvania a stimulat ridicarea şi consolidarea în Ţara Românească a unei categorii social-economice de crescători şi exportatori de porci, care întreprindeau afaceri de mare amploare; unii dintre ei se remarcă prin livrări masive"[788]. Dar spre sfârşitul secolului al XIX-lea datorită unor restricţii aplicate prin aşa-zisul cordon sanitar, pe motivul că în România există epizootii în rândul animalelor, comerţul cu acestea s-a restrâns drastic, devenind nesemnificativ pentru balanţa externă. Transhumanţa păstorilor de vite a continuat, dar în proporţii mai reduse. Multe terenuri folosite de secole

---

[787] *Ibidem*, p. 35.

[788] **Apostol Stan**, *Legăturile economice ale Ţării Româneşti cu Transilvania (1848-1859)*, în: „Studii şi materiale de istorie Modernă", Edit. Acad., Bucureşti, 1973, pp. 119, 120, 121.

ca păşuni de către moşierii munteni şi moldoveni s-au transformat în terenuri producătoare de cereale pentru care a crescut cererea la export, devenind mai rentabile decât cele folosite pentru păşunat.

În aceste condiţii a devenit şi mai clar, că fără industrie dezvoltată ţara nu poate progresa şi că fără aceasta comerţul nu poate îmbogăţi ţara.

Demonstrând rolul prioritar al românilor în comerţul exterior transilvănean, Bariţiu nu a urmărit însă să demonstreze că Transilvania avea un comerţ exterior dezvoltat, că ea ar fi devenit o ţară bogată, îmbelşugată datorită acestuia. Dimpotrivă, el a descris insuficienta lui dezvoltare în oraşele transilvănene: O relativă excepţie făcând Braşovul, care nici el nu era dezvoltat corespunzător cerinţelor timpului. „Braşovul – scria Bariţiu – se poate numi unica piaţă a Ardealului numai din acea cauză, că din toate pieţele patriei noastre celei mult lipsite singur Braşovul poartă comerţ activ, carele adică în loc să scoată câştigul creat mai mult îl aduce în ţară, când celelalte pieţe poartă numai comerţ pasiv şi acela foarte ticălos. Sibiul, Clujul, Gherla, Bistriţa ... ce comerţ poartă ele? Unele trag vite din Moldova şi le mână în sus, altele trag fabricate din Viena, Pesta, iar cei mai mulţi negustori nici măcar de la Debreţin mai departe, le aduc în ţară şi le împart jumătate pe datorii. Atăta e tot. Celelalte cetăţi şi oraşe nici nu mai merită numirea onorifică de piaţă"[789].

Balanţa comercială activă a Braşovului, - explica Bariţiu -, se baza pe faptul că negustorii braşoveni nu se limitau doar să aducă mărfuri de peste graniţă, dar şi exportau produse manufacturate, în urma cărora în ţară intrau sume mari de bani, aprovizionând totodată Transilvania cu coloniale şi pe meşteşugari cu materii prime. Cu toate acestea – remarca Bariţiu – ce mai piaţă ni se arată piaţa noastră alăturea fiind de un Triest, o Vienă sau măcar o Pestă![790] Una din cauzele rămânerii în urmă a activităţii economice din Transilvania era considerată a fi inexistenţa unor legături directe cu marile centre comerciale din lumea întreagă. Braşovul era singurul oraş din Transilvania care într-o anumită măsură, prin intermediul porturilor Galaţi şi Brăila putea realiza o asemenea legătură.

Bariţiu împărtăşea ideea că în comerţul interior are loc schimbul de produse pe produse între cetăţenii aceleiaşi ţări. În acest caz câştigau ambii agenţi ai schimbului, unul dă prisosul, celălalt cumpără aceea ce îi lipseşte şi toate mărfurile schimbate rămân în ţară. Dacă o ţară are produse multe şi variate, ea poate oferi prin schimb multe din ele, iar în schimbul lor să primească alte produse, multe şi variate. Şi aceasta o pot realiza numai ţările industrializate. Afirmând că în comerţul interior toţi câştigă, că averea

[789] Gazeta Transilvaniei, XVIII, nr. 1/51 1855.
[790] *Idem*

rămâne în țară, Bariţiu nu înţelegea prin acesta că toţi se îmbogăţesc. Ţara rămâne staţionară, dar nu sărăceşte. În cazul schimbului dintre ţări care au produse multe şi variate cu ţări care au producţie uniformă, cele din urmă sărăcesc. Cazul ţărilor agrare, de exemplu. Astfel comerţul exterior al ţărilor slab dezvoltate cu cele dezvoltate se transformă în mijloc de scurgere a venitului naţional de la primele către cele dezvoltate.

Promovarea unor idei cu privire la pericolul ce pândeşte ţările slab dezvoltate, lipsite de industrie, în relaţiile comerciale cu ţările dezvoltate, reflectă de fapt situaţia concretă a Transilvaniei. Lipsită de o industrie dezvoltată, obligată să intre în relaţii comerciale cu ţări avansate din punct de vedere economic, ea era nevoită să importe mărfuri, care incorporau o muncă mai complexă, deci care aveau o valoare mai mare, rezultat al unor munci calificate. Importa deci obiecte de valoare ridicată şi exporta mărfuri, care încorporau o muncă necalificată sau slab calificată, adeseori de volum mare şi valoare mică. Oricum valorile exportate erau de volum mai mare şi de valori mai mici, „O ursită, o fatalitate grea şi necurmată zace – scria Bariţiu în 1855 – asupra ţării Ardealului. Am zis-o şi altădată, că comerţul nostru peste tot este pasiv"[791]. Rezultatul unui comerţ exterior deficitar se reflecta în locul inferior pe care-l ocupa Transilvania în diviziunea internaţională a muncii chiar la începuturile intrării ei în sfera ţărilor cu economie de piaţă, a începuturilor capitalismului de fapt.

Întrucât la mijlocul secolului al XIX-lea, Transilvania nu avea posibilitatea să-şi stabilească un bilanţ propriu al importului şi exportului, nu putea şti precis diferenţa dintre import şi export; ca atare, scria Bariţiu „ce ştim este numai aceea ce se respică în termeni generali, că comerţul nostru este pasiv, că adică de la noi ies mai mulţi bani decât intră încoace"[792]. În legăturile comerciale cu Ţara Românească şi Moldova, Transilvania deşi avea o anumită posibilitate de stabilire a intrărilor şi ieşilor de mărfuri pe baza protocoalelor de vămi, nu putea realiza totuşi un calcul precis, deoarece mărfurile trecute peste graniţă în mod clandestin nu erau, desigur, înregistrate, iar o serie de mărfuri erau scutite de vamă. Înglobată în uniunea vamală cu Ungaria începând din 1883, mărfurile importate şi exportate în cele două ţări figurau la fel ca toate mărfurile importate sau exportate din Ungaria, nefăcându-se nici o menţiune pentru Transilvania.

Totuşi ingeniozitatea lui Bariţiu a găsit o posibilitate pentru a demonstra, că negoţul exterior al Transilvaniei cu Austria şi Ungaria era net dezavantajos pentru populaţia transilvăneană. Acest dezavantaj era consecinţa faptului că Ardealul era obligat de împrejurări să importe

[791] *Idem*, XVIII, nr.27, 7 IV 1855.
[792] *Idem*, XXV, nr. 40, 18 V 1862.

majoritatea mărfurilor industriale de mai înaltă complexitate din Austria şi din alte ţări mai dezvoltate din monarhie. „Tot ce tragem noi din Ungaria – scria Bariţiu – şi din toate ţările austriece pe toată întinderea miezuinelor ţării noastre care ne despart de Banat, Ungaria, Bucovina prin urmare tot ce intră la noi nu se înscrie nicăieri, pentru că pe acea linie nu ne desparte nici un institut de vamă. Dacă însă vom ţinea în vedere numai împrejurarea, cum că mai tot ce este pe trupul locuitorilor de la oraşe, pe al aristocraţiei şi în parte chiar şi la ţărani, e manufactură şi fabricat austriac, morav, boem, ş. cl. ş. cl; dacă vom cugeta la mulţimea însemnătoare a obiectelor de lux, cum şi a uneltelor de toată plasa, anume de metaluri nenobile şi la mii de toate trebuinţele adevărate sau numai părute, uşor vom fi în stare să cunoaştem că bilanţul nostru comercial în acele părţi stă cu totul pasiv".[793] Se atrăgea atenţia astfel că în relaţiile comerciale cu ţările dezvoltate, în condiţiile în care transilvănenii erau nevoiţi să importe majoritatea produselor industriale de strictă necesitate şi de lux, erau ameninţaţi cu transformarea Transilvaniei într-o ţară marginalizată pe vecie, care să servească doar ca piaţă de desfacere a mărfurilor ţărilor dezvoltate industrial. Atrăgând atenţia cu privire la pericolul ce plana asupra tuturor ţărilor române, Bariţiu se exprima direct şi categoric, scriind că să nu „ne mai amăgim noi pe noi şi să nu cunoaştem odată că popoarele industrioase din Europa meridională şi apuseană, deşi nu ne-o spun totdeauna pe faţă, nu privesc în popoarele danubiene nici mai mult nici mai puţin, decât privesc în sălbaticii din America şi Australia ... adică ne iau de popoare barbare şi proaste, pe care să ne facă tributare fabricilor, intereselor şi plăcerilor lor".[794] Subliniind importanţa deosebită a rolului comerţului între popoare, a rolului economic şi ca factor de civilizaţie, Bariţiu nu a ezitat să critice şi unele aspecte negative ale acestuia, să critice unii reprezentanţi ai marilor îmbogăţiţi ai lumii care practicau un comerţ de tip colonial subordonând unele popoare, spoliindu-i de bunurile lor de existenţă şi silindu-i să muncească pentru ei.

În analiza situaţiei comerţului cu străinătatea, susţinea Bariţiu, este necesar să se ţină seama nu numai de structura valorii exprimată în bani, ci şi de substanţa mărfurilor, de structura lor materială, cedate şi primite, de „valoarea internă a bunurilor", după o expresie a sa . „Oare când vorbim noi de bilanţ, pentru ce socotim articolii numai după suma banilor ce dăm pe ei şi nu mai vârtos după preţul şi valoarea internă ce o au ei? Oare pentru ce suntem atât de orbi ca să nu pricepem că fabricanţii încearcă şi îndoapă pe lipscanii noştri ... cu tot felul de trentării, numai pentru că nu le încap în magazie şi capitalul le zace mort într-însele încât ei sunt siliţi a le desface şi

[793] *Ibidem.*
[794] Idem, XV, nr. 28, 9 IV 1852.

a scăpa de ele orişicum? Dar oare noi avem vreun folos real din starea cea strâmtorată a manufacturiştilor şi fabricanţilor, a muncitorilor şi proletarilor din Paris, Londra, Lyon, Manchester, Viena, New York".[795] Prin urmare, după autor, comerţul exterior al ţărilor dezvoltate cu cele slab dezvoltate reprezenta un mijloc de amânare a momentului declanşării violente a contradicţiilor dintre producţie şi consum, dintre cei bogaţi şi săraci, dintre producţie şi circulaţie. Încercările de a rezolva contradicţiile amintite mai sus prin intermediul schimburilor comerciale dintre ţările bogate şi cele slab dezvoltate au dus, în cele din urmă, la acumularea acestor contradicţii pe plan mondial.

Pentru ca Transilvania să nu mai fie o simplă piaţă de desfacere prin care marile state să-şi rezolve anumite contradicţii înfeudând-o intereselor lor şi preluându-i prin schimbul neechivalent o mare parte din produsul ei naţional era necesar, susţinea publicistul braşovean, să-şi dezvolte forţele sale productive la un nivel corespunzător cerinţelor. „Când cheltuim cu toţii în afară şi nu câştigăm de la străini nici cât cheltuim atunci şi eu şi oricare altul, ca parte a totului avem dreptul a reflecta la răul ce întâmpinăm pe toţi paşii. Este o părere care de vreo douăzeci de ani încoace prinse rădăcini şi la noi şi care sună că „luxul naintează industria". Însă această părere abia se poate primi de adevăr numai acolo unde fabricile se află înăuntrul patriei şi productele crude se lucră aici pe loc, prin urmare câştigul rămâne tot acasă. La noi nu este aşa; aceasta o ştie toată lumea".[796] Se impunea concluzia, după cele ce susţinea gânditorul român, că ţările slab dezvoltate din punct de vedere economic nu-şi puteau permite prin intermediul comerţului exterior orice şi oricât. Pentru a-şi spori consumul, pentru a progresa din punct de vedere spiritual era necesar ca ţara să-şi creeze o structură corespunzătoare a comerţului exterior, bazată pe fabrici şi manufacturi proprii, create în interiorul său. Numai în acest caz populaţia putea să fie îndestulată, iar luxul era şi el justificat şi nu contribuia la pauperizarea populaţiei. Acest lucru nu se realiza, demonstra Bariţiu, de la sine. Statul ca reprezentant al tuturor cetăţenilor ţării ale cărei interese le reprezenta, avea misiunea de a sprijini această cerinţă.

---

[795] *Ibidem*
[796] *Ibidem*

IX. Căi de promovare şi sprijinire a comerţului Transilvaniei propuse de George Bariţiu

Omul de ştiinţă transilvănean, bun cunoscător al practicilor, regulilor şi evoluţiilor economice, considera că nivelul şi structura comerţului depind de nivelul şi structura industriei, dar, la rândul său, constata el, comerţul joacă un rol deosebit în stimularea producţiei sociale. Pentru realizarea acestui scop, era necesară respectarea unor reguli şi principii în promovarea comerţului şi în cele două forme ale sale, interior şi exterior, cât şi luarea unor măsuri de favorizare a dezvoltării lui.

Dar principiul fundamental, condiţia cea mai importantă ce trebuia respectată în promovarea comerţului era – după părerea lui Bariţiu – principiul libertăţii economice. La mijlocul secolului al XIX-lea, economiştii erau aproape unanimi în recunoaşterea liberului schimb şi al liberului comerţ. În această perioadă, lent, dar consecvent, se făcea şi în Transilvania trecerea de la feudalism la capitalism. Economiştii criticau încercările unor state care impuneau restricţii comerţului exterior. Şi Bariţiu critica, de exemplu, sistemul vamal impus de Curtea imperială din Viena, căruia îi era supus întregul comerţ exterior al Transilvaniei. Acest sistem vamal interzicea, printre altele, importul anumitor produse industriale, în special al acelora care se produceau în provinciile industriale ale imperiului habsburgic, provincii care, de regulă, aveau o industrie relativ dezvoltată.

Prin promovarea principiului libertăţii economice şi a comerţului, Bariţiu nu înţelegea nicidecum privarea statului de a interveni în economie, atunci când liberalismul genera forme de concurenţă violentă, acaparatoare ce duceau în cele din urmă la forme de monopol, îmbogăţirea exagerată a unora prin metode nu numai economice, ci şi prin metode extraeconomice prin care, adeseori erau loviţi parteneri de afaceri, unii ruinându-se înmulţind populaţia lipsită de mijloace de trai.

Promovarea principiului libertăţii comerţului nu însemna, potrivit părerilor lui Bariţiu, neamestecul total al statului în acest proces sau când împrejurările şi interesele cetăţenilor statului o impuneau. Statul era mandatat să promoveze o asemenea politică economică, prin care să se creeze condiţii favorabile tuturor agenţilor participanţi la activităţile economice fără discriminări şi condiţionări în afara legii pentru unii. În acest sens se impunea adoptarea unor legi de apărare a libertăţii activităţii oamenilor de afaceri. Activitatea conjugată a statului şi a comercianţilor, susţinea el, va crea condiţii optime de desfăşurare a comerţului transilvănean.

Într-un studiu publicat în *Gazeta Transilvaniei* din 1852 intitulat *Despre mijloacele înaintătoare de comerciu*, economistul braşovean, propunea:

a) *„Legi apărătoare şi scutătoare.*

Înfiinţarea acestui mijloc, ce e drept nu stă în puterea neguţătorilor, dar ei au dreptul să-i ceară guvernului şi să-i explice toate relele ce decurg din lipsa acestora şi să-i ceară să le asigure condiţii bune pentru desfăşurarea comerţului: Creditul este sufletul comerţului, creditul însă fără legi cât se poate mai limpezi şi categorice niciodată nu poate prinde rădăcini sănătoase"[797];

b) Înfiinţarea de şcoli comerciale: şcolile juridice, militare, filozofice nu puteau suplini cunoştinţele unui comerciant. Un comerciant, susţinea Bariţiu, este şi trebuie să fie o personalitate complexă, cu multe cunoştinţe din diverse domenii. Negustorii au misiunea de a-i apropia pe producători de consumatori, pe agricultori de meseriaşi, ei străbat uscatul şi mările, satisfac numeroase trebuinţe, manipulează numeroase capitaluri proprii şi străine. De aceea, ei au „prima şi cea mai neapărată trebuinţă de cunoştinţe, de un spirit în toată privinţa deştept, combinatoriu ca oricare bărbat de stat",[798] cu capacitate mare de a se orienta în situaţii neprevăzute, sunt obligaţi să facă calcule matematice în mod spontan, să jongleze cu sume mari, să urmărească cu atenţie evenimentele politice, uneori să le anticipeze etc. La mijlocul secolului al XIX-lea, comerţul era atât de dezvoltat şi diversificat încât negustorii nu se mai puteau descurca pe baza cunoştinţelor empirice, la întâmplare, fără a prevedea mersul viitor al propriei economii naţionale sau a celei internaţionale. Pentru a rezista luptei de concurenţă din partea comercianţilor străini se impunea cu necesitate crearea unei reţele corespunzătoare de şcoli comerciale. „Junele neguţătoriu de ar dispune peste un capital încă pe atât de mare, nu va şti niciodată să-l întoarcă după împrejurările cele mai favorabile, dacă nu va avea o idee clară despre tot ce numim comerciu în general şi în special. Iar pieţele patriei noastre vor rămâne până atunci tot numai satelitele pieţelor mari europene, până când sau nu se vor lăţi sau înmulţi între noi ideile şi cunoştinţele comerciale, sau că ne vor coti din loc alţi negustori străini, mai isteţi, mai ageri şi mai curajoşi decât noi".[799]

c) Înfiinţarea si dezvoltarea unei reţele de bănci.

Diversificarea şi volumul sporit al comerţului de la mijlocul secolului al XIX-lea impunea, considera Bariţiu şi înfiinţarea unei reţele de bănci

---

[797] *Idem*, XV, nr.32, 23 IV, 1852.
[798] *Ibidem.*
[799] *Ibidem.*

capabilă să întreprindă operaţii multiple de credit, de emisiune, de gaj, de gir, de depozit etc.;

d) Înfiinţarea de burse .

Nici o categorie de oameni – susţinea Bariţiu – nu simţeau necesitatea atât de mult ca negustorii să se întâlnească în vederea încheierii unor tranzacţii, a lichidării unor datorii ş. a. „Cu atât mai mult se adeverează aceasta pe la pieţele cele mari, unde pe lângă comerţul activ mai joacă un rol cumpănitoriu încă şi comerţul cu hârtie de stat şi de poliţe. Deci locul în care se adună neguţătorii sau mai vârtos samsarii lor spre a încheia feluri de târguri se numeşte *Bursă*".[800]

Necesitatea înfiinţării unei asemene instituţii era determinată de faptul că existau multe atribuţii, care impuneau în mod obligatoriu necesitatea înfiinţări ei. Ea îndeplinind sarcini precum: afişarea diferitelor publicaţii oficiale, anunţuri cu caracter comercial, înţelegeri între diferite companii comerciale, licitaţii, preţurile mărfurilor, al hârtiilor de valoare etc. Oferea cadrul necesar desfăşurării activităţii comerciale optime. Pentru ca speculaţiile să nu depăşcască anumite limite se propunea ca bursele să fie supravegheate în mod nemijlocit de către stat.

e) Poşte şi căi de comunicaţii bune.

„Comerţul neajutat de poşte regulate corespunzătoare pieţelor – considera Bariţiu – se poate socoti ca şi un trup fără mâini".[801]

f) Organizarea unor târguri corespunzătoare, construirea unor depozite de mărfuri proprietatea statului în marile centre comerciale, organizarea licitaţiilor, expoziţiilor etc. deveneau foarte necesare, mai ales după revoluţiile de la 1848. Ele erau foarte necesare pentru că în acea perioadă mai dăinuiau în economia Transilvaniei unele practici feudale, care frânau şi dezvoltarea comerţului, adaptarea lui la practicile evoluate ale capitalismului.

g) Bariţiu a militat în publicistica sa cu o anumită consecvenţă în *favoarea ideii ca statul „sa sprijine şi să favorizeze crearea de asociaţii comerciale şi societăţi pe acţiuni ş. a."*

Aceste deziderate şi propuneri ale lui G. Bariţiu erau, în fond, deziderate şi cerinţe generale ale burgheziei comerciale din Transilvania care vizau crearea condiţiilor optime de dezvoltare a circulaţiei economice în perioada absolutismului şi a „regimului liberal". Dar care au fost realizate numai parţial în perioada respectivă. Uneori s-au luat însă şi măsuri contrare intereselor burgheziilor locale De aceea se poate afirma că studiul lui Bariţiu „Despre mijloacele înaintătoare de comerciu, publicat în unul din numele

[800] Idem, nr. 34, 30 IV/1852.
[801] *Ibidem.*

Gazetei Transilvaniei în anul 1852 îşi păstra actualitatea nealterată şi în anul 1867 pentru reprezentanţii burgheziei române, chiar dacă interveniseră metode mai „subtile" în relaţiile dintre reprezentanţii burgheziei româneşti şi reprezentanţii burgheziei vieneze, de exemplu. Iar pe plan local „în Braşov, de pildă, în Camera de Comerţ şi Industrie, în primele decenii de existenţă a ei, comercianţii români pătrundeau extrem de greu. Iar dacă avem în vedere că instituţia cooperaţiei meşteşugăreşti a saşilor s-a desfiinţat abia în 1870 prin lege, putem afirma că cele ce vom cita din articolul lui Bariţiu afirmate în 1852 în articolul publicat în *Gazeta Transilvaniei* erau perfect valabile şi în 1867. E drept, cu unele schimbări, dar care nu anulau starea de inferioritate în care erau ţinuţi românii, fără excepţie, în imperiul austro-ungar nici după 1867. „Nici o ţară nu simte mai mult trebuinţa de a fi îngrijorată pentru căutarea şi aflarea mijloacelor ajutătoare de comerţ ca Transilvania noastră. Poziţiunea acestei ţări depărtate de mare, puţinul spirit de întreprindere, sau adică lipsa de curagiu bine cumpătat la neguţătoriu, nepăsarea peste tot de aceea ce numim comerciu, au fost tot atâtea pricini triste, că întregul comerciu al patriei noastre să nu cumpănească nici cât comerciul unei singure firme mari din pieţele fruntaşe ale Europei. Foarte rari din compatrioţii noştri s-au înălţat până acum chiar la ideea de un mare comerciu luat în înţelesul comerţului lumii".[802]

Dar criticând cauzele generale legate de dezinteresul forţelor dominante din imperiul austriac, Bariţiu le reproşează şi marilor comercianţi transilvăneni, că nu au fost destul de energici în a se orienta şi către alte forme de activităţi economice, le-a lipsit spiritul de adaptare a capitalurilor de care dispuneau la noile condiţii în care industria şi industriaşii ocupau deja rolul principal în circuitele economice generale, depăşind volumul capitalurilor ocupate în comerţ şi agricultură. Le-a lipsit uneori comercianţilor români şi capacitatea de orientare către capitalul financiar bancar. Totuşi, încercări de transformare a capitalurilor comerciale ale comercianţilor români de a pătrunde în domeniul industriei au existat. Nu au fost însă viabile, decât în mod sporadic. Cea mai importantă întreprindere de tip capitalist în domeniul industrial, rezultată din asocierea unor capitaluri comerciale româneşti din Transilvania a fost fabrica de hârtie de la Zărneşti, care nici ea nu a rezistat decât douăzeci de ani, după care a dispărut şi ea în urma concurenţei unor fabrici adaptate mai bine la condiţiile concurenţei capitaliste.

Dar nici în condiţiile capitalismului, încercările imperiului austro-ungar de a orienta comerţul spre Austria sau alte regiuni mai dezvoltate ale acestuia, nu au dat rezultatele pe care le-au dorit ei. Aceste relaţii erau

[802] *Idem*, XV, nr. 23, 23 IV, 1852.

generate şi aveau drept bază unitatea economică a întregului teritoriu românesc. În acest sens stau mărturie „Călăuzele comerciale" ale Camerei de Comerţ şi Industrie din Braşov, care consemnau că numărul firmelor transilvănene care întreţineau legături comerciale cu Moldova şi Ţara Românească (Principatele Unite începând din 1859) depăşeau cifra de 600.

CAPITOLUL 8
George Bariţiu despre problema Dunării şi independenţa României[803]

Bariţiu a fost oricând şi ori unde s-a aflat, un mare patriot, care a apărat unitatea naţională şi cea economică a României, aducând argumente imbatabile în acest scop. El a luptat întotdeauna şi pentru independenţa politică a Principatelor Române: Moldova şi Ţara Românească, a Principatelor Unite, iar după 1877 pentru independenţa României. Patriotul şi publicistul, George Bariţiu a considerat că problema Dunării a fost întotdeauna şi va fi legată de independenţa şi integritatea teritorială a României. Unitatea naţională, unirea tuturor ţărilor române, suveranitatea şi independenţa naţională, atrăgea atenţia patriotul român, vor putea fi realizate şi apărate numai în condiţiile păstrării integrităţii teritoriului, ameninţat în permanenţă cu cucerirea de către mai multe puteri ale vremii. Dar ca publicist şi istoric, învăţatul român a avertizat că marile puteri nu întotdeauna ameninţau cu cucerirea directă a teritoriului ţărilor române. Au folosit adeseori metode indirecte pentru a pătrunde pe pieţele unor ţări mai slab evoluate pentru a le subordona din punct de vedere economic, până la anularea independenţei şi suveranităţii lor naţionale.

Un loc important l-a ocupat în această strategie încercările unor puteri, şi în primul rând ale Austriei, apoi Austro-Ungariei, de a-şi stabili supremaţia asupra navigaţiei pe Dunăre şi, de a cuceri Porţile de Fier şi insula Ada-Kaleh. Habsburgii, atrăgea atenţia adeseori Bariţiu, considerau că, stăpânind Dunărea, vor putea cuceri apoi complet şi uşor ţările române.

În *Gazeta de Transilvania*, încă înainte de anul revoluţionar 1848, au apărut articole ale lui G. Bariţiu care dezvăluiau tendinţele Austriei şi ale altor state germane de a transforma ţările române în provincii ale lor. Astfel într-un articol din 1 aprilie 1843, intitulat *Priviri de la Rin spre Dunăre, Gazeta* atrăgea atenţia că numeroase publicaţii austriece duceau o campanie susţinută, prin care cereau ca Dunărea să fie transformată într-un fluviu exclusiv austriac. George Bariţiu redactorul şi proprietarul *Gazetei de Transilvania*, descifrează însă, în spatele acestor cerinţe, tendinţele

---

[803] Vezi Toader Ionescu, *Presa transilvăneană despre problema Dunării şi a independenţei României*, în Transilvania, nr. 5/77, anul VI(LXXXIII), Sibiu 1977, p. 37-39.

îndelungate de a ocupa şi supune complet toate popoarele riverane cu Dunărea de Jos: sârbii, bulgarii, românii etc.

Pentru a împiedica pericolul de ocupare a tuturor ţărilor româneşti, Bariţiu îi îndeamnă pe toţi românii să se preocupe mai mult de interesele lor în legătură cu Dunărea, să o exploateze ei înşişi pe porţiunea pe care le revine. Prin instaurarea dominaţiei totale asupra Dunării, marile puteri economice şi politice ale vremii ar fi căpătat forţe sporite de a acapara economia şi teritoriul ţărilor române. Dacă Dunărea va deveni un fluviu austriac, atunci şi principatele române danubiene – atrăgea atenţia Bariţiu – în *Gazeta de Transilvania* – vor deveni provincii austriece şi în felul acesta, lupta pentru independenţă, unitate şi suveranitate naţională va deveni imposibilă.

Începând din cel de al şaptelea deceniu al secolului al XIX-lea, disputelor cu privire la navigaţia pe Dunăre li se adaugă cele referitoare la joncţiunea căilor ferate transilvănene cu cele din România. Transilvănenii demonstrau, în special în Gazeta Transilvaniei, prin pana lui George Bariţiu, susţinut însă şi de ziarul *„Telegraful Român"*, ce apărea la Sibiu, dar şi de saşi – că „un drum de fier care s-ar opri în Ardeal n-ar prospera". El trebuie să facă joncţiunea cu cele din România, pentru ca şi mărfurile transilvănene să ajungă pe calea cea mai scurtă la Marea Neagră. Pentru joncţiune să se ceară acordul României şi să trateze cu ea pe bază de egalitate, să se renunţe la ideea fixă şi denaturată, ce mai circula în imperiul austriac habsburgic, că principatele ar fi cele mărgăritare ale coronei Ungariei ca părţi integritoare ale acestuia nu ar fi de lipsă să se asculte. Românii nu s-au lăsat intimidaţi, această atitudine, remarca Bariţiu a fost adoptată de români şi înainte de anul 1859, când principatele Moldovei şi ale Ţării Româneşti încă nu înfăptuiseră Unirea. După Unirea de la 1859, atitudinea românilor împotriva încercărilor austriece de a-şi subordona complet navigaţia pe Dunăre a devenit şi mai dârză. După cucerirea independenţei în 1877 România a continuat această luptă cu puteri sporite. Românii se manifestau ca o naţiune independentă şi suverană.

Eforturile diplomatice ale regatului României, independent şi suveran, îndreptate împotriva celor ce încercau să-şi subordoneze Dunărea complet li s-a adăugat eforturile de susţinere ale acestui drept din partea presei româneşti din Ardeal.

Conştienţi că românii de pe ambele versante ale Carpaţilor româneşti formează o singură patrie şi o singură naţiune, publiciştii ardeleni, în frunte cu redactorul *Gazetei Transilvaniei* şi al *„Foaiei pentru minte, inimă şi literatură"* s-au remarcat şi în ultima treime a secolului al XIX-lea în apărarea unităţii, suveranităţii naţionale şi de stat a României. Bariţiu remarcându-se şi în acest domeniu. El arătând, că imperiul habsburgic

intuind decăderea iminentă a imperiului Otoman, în urma războiului de independenţă a românilor din 1877/78, considera că a sosit momentul să acapareze Dunărea până la revărsarea în mare. O deosebită atenţie, dezvăluia Bariţiu, au acordat-o habsburgii Porţilor de Fier. Pentru aceasta, se relata, în *Observatorul (1878-1885)* din 1878, cabinetul de la Viena a dus nenumărate lupte de culise, atât la Bucureşti, la Viena şi la Constantinopol. „Înainte de 3-4 ani (...) guvernul austro-unguresc şi cel turcesc – scria *Observatorul* lui Bariţiu la începutul anului 1878, în timp ce se desfăşura războiul de independenţă al românilor – începură a tracta mai serios chestiunea Porţilor de Fier, însă aşa, că de România şi Serbia nu voia să ştie nimic, că poarta otomană dedată rău din timpurile cele mai nefericite ale României şi Serbiei (...) se prezentă şi astă dată ca odinioară în calitate de proprietară suverană a teritoriului românesc şi sârbesc şi apoi a trata cu Austro-Ungaria despre pielea românilor şi a sârbilor curat ca şi cum acea ar fi pielea ei".

Dar pierderea războiului de către Turcia şi cucerirea independenţei de către România au dejucat tratativele dintre otomani şi habsburgi. Austro-Ungaria – avertizează însă Bariţiu – n-a renunţat la planurile ei de cucerire a Dunării, ca măsură prealabilă, intermediară de cucerire a României. Numeroase acţiuni diplomatice, militare, economice şi de culise confirmă că acestea au fost intenţiile imperiului habsburgic.

Dezvăluind intenţiile imperiului habsburgic de cucerire a Dunării, Bariţiu a elaborat multe articole, pe care le-a publicat alături de alte dezbateri şi discursuri parlamentare din parlamentul şi senatul României în *Observatorul* în care arăta că problema Dunării este de importanţă supremă, devine tot mai critică, tot mai periculoasă. De aceea, scria el într-un articol din *Observatorul* din 1881, că „De la 1830 adică de ani cincizeci de când s-a început mai întâi corăbierea pe Dunăre, regimul central îşi avuse privirea neclintită asupra Dunării Româneşti, pe atunci însă chestiunea se trata şi intriga la Constantinopole, nu în Bucureşti şi nici la Belgrad. Într-aceea societatea de corăbiere pe Dunăre cumpără mereu locuri pe la porturile româneşti, pe care-şi înfiinţa stabilimentele sale, tot aşa precum odinioară fenicienii, grecii, cartagenezii în porturile străine, şi precum fac în timpul nostru anglii, holandii, americanii şi alţii. După o serie de ani, coloniştii pătrund ceva mai înăuntru pe uscat, acum au şi trupele alăturea; după alt period, străbat cu armele în mână. În anul 1878, congresul de la Berlin se învoise ca insula Ada-Kaleh să fie ocupată de către austrieci, iar Porţile de Fier să le spargă Ungaria, dacă are la îndemână câteva milioane". Dar, Austro-Ungaria – atrăgea din nou atenţia Bariţiu în *„Observatorul"* său – nu se va mulţumi numai cu Ada-Kalehul şi Porţile de Fier. Ea va încerca să cucerească întreaga Dunăre. Presa din Ungaria a confirmat ulterior cele spuse de Bariţiu. Subordonată guvernelor de la Viena şi Budapesta, presa din

Austro-Ungaria, a dus o campanie furibundă împotriva României, amenințând-o cu ocupație dacă nu va ceda de bunăvoie Dunărea. Numeroase afirmații ale politicienilor din cele două capitale – Viena și Buda-Pesta – despre intențiile guvernelor lor de a cuceri întreaga Dunăre, adevereau cele spuse și scrise de G. Barițiu că românii vor fi nevoiți să lupte tot mai mult pentru a și-o păstra și, odată cu ea, independența și suveranitatea națională. Politicienii și publiciștii României – scria Barițiu într-un alt număr al *Observatorului* din 1881, trebuiau să învețe din istoria războaielor de zeci de ani pentru navigația pe Rin și gurile Rinului. Se făcea cunoscut în ziarul amintit că numeroși politicieni reacționari declarau pe față, că dacă România nu le va lăsa Dunărea, o vor lua cu forța. „Crud și răspicat – se scria în ziarul respectiv de către redactorul său – o spun ziarele ungurești că ei consideră Dunărea întreagă, adică de la Porțile de Fier la vale, de proprietate a lor.

Între altele, aristocraticul *Pesti Naplo* insultă pe români și pe guvernul lor, iar pe camere le numește „insolente". Ziarele – ca *Pester Journal* etc. scriu și mai apăsat contra României. *„Între împrejurări ca acestea (...) repetăm refrenul nostru enunțat de multe ori mai pronunțat de doi ani încoace, ca să fim cu neadormită atențiune la cestiunea Dunării, cu care merge și în linie paralelă cestiunea Carpaților, să căutăm drept în fața ei și să o urmărim.* Răcnetele presei ungurești să nu ne confunde, ci să vedem ce zice presa Angliei, Franței, Rusiei etc. În momentul de față chiar presa cea liberală din Germania ține cu România. În Praga, ziarul *Politic* dă toată dreptatea României ca să se apere".

În toți cei 8 ani cât a editat ziarul *Observatorul*, marele patriot, George Barițiu, n-a încetat să atragă atenția românilor de pretutindeni asupra importanței problemei danubiene. Problema Dunării, demonstra el, nu era o simplă chestiune comercială sau de politică comercială.

„Noi adică ne-am fost dedat – scria marele nostru patriot în numărul 1 al *Observatorului* din 1883 – mult mai de înainte de a se considera (chestiunea danubiană) totodată de eminamente politica și chestiune națională". Scopul habsburgilor era (după părerea lui Barițiu) de a stabili „domnia unuia singur peste tot teritoriul Dunării și de acilea peste tot orientul", adică teritoriul întreg dintre Carpați, Marea Neagră, Marea Egeică și Marea Adriatică". Demonstrând din nou, în urma unor fapte petrecute în politica imperiului habsburgic, aceleași intenții ca mai sus, Barițiu scria în Observatorul său că, „Austriecii și cu ei capitala voiesc să spargă Porților de Fier, atât ca ei să poată avea productele crude din staturile danubiene de-a dreptul la Viena cu transport cât mai ieftin și mai accelerat, cât și ca să-și transmită de vale productele industriei lor tot sub condiții favorabile, spre a combate mai ușor concurența ce le face staturile apusene în proporții colosale, inundând tot Orientul cu manufacturile și fabricatele lor". Dar,

atrage atenţia redactorul Observatorului, aceste tendinţe de acaparare a Porţilor de Fier veneau în contradicţia nu numai cu interesele României, ci şi cu interesele aristocraţiei funciare maghiare, interesată de a-şi menţine piaţa de desfacere, în cadrul imperiului dualist, mai ales piaţa Vienei. Marii proprietari funciari de la Budapesta încercau însă un dublu joc. Pe de o parte, se opuneau ca Viena să amenajeze Porţile de Fier pentru navigaţie, pe de altă parte, susţineau ca România să renunţe la drepturile sale asupra Dunării în întregime, să permită flotei austro-ungare să navigheze fără nici un control din partea autorităţilor româneşti, într-un cuvânt Dunărea să fie lăsată la discreţia intereselor cercurilor economice din Austria şi Ungaria. Redactorul *Observatorului*, G. Barițiu demonstrează că, faţă de toate presiunile exercitate, guvernul român are dreptul şi datoria de a se apăra.

Barițiu şi aici s-a dovedit un clarvăzător politic. Erau multe mijloace de apărare pe care le puteau folosi românii: război violent, război vamal, întreruperea oricăror relaţii economice şi politice etc. etc. El a propus românilor calea economică. El considera că cel mai bun mijloc de apărare va fi nu provocarea unui nou război, care s-ar putea transforma într-o conflagraţie europeană, ci dezvoltarea unei industrii proprii a comerţului, crearea unei flote comerciale puternice. Semnalând eforturile României de a-şi crea o flotă proprie, publicistul transilvănean scria cu legitimă mândrie şi simţ patriotic. „După toate ştirile ce le avem din România, statul acela este prea decis a-şi forma o marină proprie nu atât belică, cât mai vârtos comercială. Chiar până acum se vede fâlfâind tricoloarea României pe mai bine de două sute de corăbii de comerţ, atât permanente, cât şi de ale altor particulari de provenienţă străină, care îşi ţin de onoare ca să abordeze catargele lor bandiera (steagul – n. ns.) românească".

Analistul George Barițiu, nu excludea posibilitatea ca Dunărea să fie din punct de vedere comercial, un fluviu internaţional neutru, dar nu şi politic.

Subliniind comunitatea de interese a tuturor românilor cu privire la Dunăre, Barițiu scria într-un număr al observatorului din 1880 că: „În loc de orice altă chestiune şi reviste de peste mări şi ţări, chestiunea Dunării trebuie să ne intereseze dincoace şi dincolo de Carpaţi, acum doar ca niciodată, pe toţi locuitorii acestor ţări şi cu atât mai vârtos pe români. Ea este în sensul genuin al cuvântului chestiune de viaţă şi de moarte".

România – semnala cu mândrie *Observatorul* lui Barițiu – n-a făcut nici un pas eronat, iar Austro-Ungaria nu şi-a putut ajunge scopurile. Dunărea a rămas fluviu de navigaţie liber şi România şi-a păstrat drepturile suverane pe porţiunea care i-a revenit. Demonstrând importanţa acestei suveranităţi asupra Dunării, Barițiu scria: „Chestiunea danubiană (...) este una din cele mai importante pentru toată Europa, iar pentru România şi

națiunea românească întreagă, adevărată chestiune de viață. Acesta este un adevăr cunoscut de mult tuturor patrioților sinceri și luminați, de aceea l-am repetat și noi la mai multe ocaziuni.

Să nu zică nici un ardelean sau sălăjean că Dunărea nu curge pe la poarta lui. Fără Dunărea liberă nu poate să existe Românie, fără comerț danubian și maritim, industria și comerțul ardelean nu va exista niciodată, fără acestea însă popoarele astăzi închise între acești munți friguroși nu mai au nici un viitor". Deci criteriul de viață și de existență a industriei și comerțului transilvănean erau legăturile cu celelalte părți ale teritoriului românesc. Carpații, Dunărea și Marea Neagră nu numai că nu formau obstacole naturale în conviețuirea românilor din toate țările locuite de ei, ci, dimpotrivă, au fost tot atâți factori ce favorizau această unitate de viață. Maramureșul, Bihorul, Sălajul, Banatul, Transilvania, Dobrogea, Muntenia, Moldova și Oltenia formau o singură țară, o unitate de neam și de viață economică determinată de complementaritatea activităților lor. Limba, cultura, concepțiile despre viață, convingerea că aparțin aceluiași neam, că se trag din strămoși comuni a circulat, cu toate vicisitudinile istoriei, alături de bunurile materiale, au format o intercirculație românească de bunuri materiale și spirituale. Dunărea le-a deschis transilvănenilor drumul spre marile porturi ale lumii.

În încheierea acestui capitol dorim să atragem atenția, că George Barițiu trebuie considerat nu numai un pionier al scrisului economic românesc, promotor al ideilor promovării activităților dezvoltării unei industrii naționale a românilor transilvăneni. El a fost, în același timp și pionier și promotor al promovării primei mari fabrici mecanizate a industriei românești din Transilvania: prima fabrică de hârtie mecanică de la Zărnești, în apropiere de Brașov.

Intrat în slujba unui consorțiu de comercianți români, brașoveni, care și-au fixat ca scop înființarea unei fabrici de hârtie mecanică, Barițiu a primit misiunea de a face o călătorie în mai multe țări industrializate europene pentru a cumpăra mașinile necesare, apoi a supravegheat și lucrările de construcție a ei, care s-au terminat în anul 1857. Între anii 1857 și 1876 a fost și conducătorul ei.

Dar fabrica de hârtie de la Zărnești, spre deosebire de producția sa intelectuală, care, deși nu i-a adus îmbogățirea materială, i-a adus totuși satisfacție morală, glorie și măreție, fiind recunoscut de cel mai mare ziarist al românilor transilvăneni ai secolului al XIX-lea „nestorului presei române din Transilvania, fabrica nu i-a adus nici glorie, nici satisfacții morale, ci doar muncă, zbateri, insulte. Pentru familia lui Barițiu, prima mare fabrică mecanică de hârtie românească din Transilvania secolului al XIX-lea s-a dovedit o catastrofă financiară și prilej de insulte din partea multor creditori,

la care a apelat în cei douăzeci de ani cât a rezistat fabrica până la falimentarea şi apoi înstrăinarea ei.

În această privinţă suntem de acord cu îngrijitorii ediţiei vol. VIII: *„George Barit şi contemporanii săi"*, care considerau că întreprinderea de hârtie de la Zărneşti a evoluat „de la o mare speranţă naţională spre o dramă trăită de Bariţiu şi ai săi în singurătate"[804] dar şi cu stoicismul ce l-a caracterizat pe scriitorul ardelean.

Această apreciere a îngrijitorilor vol. VIII din *G. B. C.* se va reflecta şi în titlul capitolului următor pe care-l vom intitula: Evoluţia fabricii de hârtie de la Zărneşti – o mare speranţă naţională – spre o afacere catastrofală a familiei Bariţiu..

CAPITOLUL 9
Evoluţia fabricii de hârtie de la Zărneşti, o mare speranţă naţională, spre o afacere catastrofală a familiei Bariţiu

Întors, la sfârşitul anului 1852, din călătoria sa din Europa de apus, G. Bariţiu a înţeles că economiile înaintate din ţările pe care le-a vizitat, depăşiseră stadiul producţiei manufacturiere, în care predomina producţia bazată pe munca manuală. Trecuseră deja la producţia maşinistă, în care intervenţia asupra obiectului muncii se efectua mecanizat, cu mecanisme şi aparate specializate. Până şi producţia maşinilor se efectua deja tot cu ajutorul maşinilor.

Desigur, observând procesele economice şi sociale, omul de cultură, publicistul şi economistul român, a înţeles şi a constatat că apusul făcuse trecerea de la un nou stadiu al economiei societăţii, pe baza căruia se crease, în fapt, o nouă societate, fondată pe libertatea personală, pe munca liberă salariată, pe baza relaţiilor de schimb generalizate, pe democraţia şi dreptul la instrucţie generalizat; fundamentul tuturor acestor stări şi drepturi fiind instituţia proprietăţii private, recunoscută tuturor membrilor societăţii.

Societatea liberă, avansată din punct de vedere economic şi social, observa Bariţiu, nu putea să apară decât pe baza unei industrii noi, avansate tehnic şi tehnologic, care să sporească productivitatea muncii şi să asigure un trai mai civilizat întregii populaţii a unei ţări, fără să anihileze diviziunea socială între bogaţi şi saraci. Ţările se divizau deja, la începutul celei dea doua jumătăţi a secolului al XIX-lea, în ţări bogate şi ţări sărace. Bariţiu constata încă de atunci, că statele industrializate sunt ţări bogate, iar cele agricole sunt state sărace. În raporturile dintre ţările industrializate şi cele agrare, bazate pe lupta concurenţială, explica Bariţiu adeseori, superioritatea

[804] *G. B. C. VIII*, p. 264.

a fost întotdeauna de partea primei categorii de ţări, cele agrare fiind întotdeauna dezavantajate.

Afirmaţiile de acest gen se bazează nu numai pe constatările contemplative ale unor realităţi din timpul său, din studierea unor lucrări economice ale altor economişti din trecut sau din timpul vieţii sale, ci şi pe experienţa implicării lui timp de peste un sfert de veac în înfiinţarea, funcţionarea şi conducerea Fabricii de hârtie de la Zărneşti (1852-1877).

Bariţiu a publicat multe articole în presa sa cu privire la caracteristica relaţiilor dintre ţările agrare şi cele industriale, dintre ţările mari şi ţările mici, despre condiţiile înfiinţării unor fabrici mari, mecanizate în ţările industriale bogate şi în ţările agricole şi sărace.

În 1885 constata că şi în Transilvania, ca şi în alte ţări, se scria şi se discuta mult despre industria mare şi mică, despre fabrici, despre profesiuni casnice, industriale, despre meserii. În presa din Transilvania se scrisese şi despre Fabrica de hârtie de la Zărneşti, inclusiv în reviste beletristice. Autorii scriau mai mult din auzite, nu avuseseră legături directe cu fabrica şi nici nu studiaseră arhivele ei. De aceea el s-a hotărât să dea unele lămuriri concrete cu privire la factorii, care au generat necesitatea şi posibilitatea, apariţiei ei, modul de funcţionare, dar mai ales a cauzelor şi factorilor care au dus la falimentul acesteia numai după aproximativ două decenii de funcţionare a ei.[805]

Înfiinţarea unei întreprinderi într-o ţară industrializată este avantajată, în comparaţie cu cele ce se înfiinţează în ţările agrare, care sunt sărace în capitaluri. Având multe capitaluri acumulate, ţările bogate îşi permit uşor să efectueze experimente, să facă încercări preliminarii, să cheltuiască sume de 200-300 mii de florini fără a mai fi recuperaţi.

În ţările agrare insuficienta acumulare de capitaluri băneşti, nu permite întreprinzătorilor să cheltuiască sume mari pentru înfiinţarea de întreprinderi industriale de mari proporţii.

Totuşi, după revoluţia de la 1848, în Transilvania s-au creat condiţiile unei sporiri şi acumulări de capitaluri, care deveniseră disponibile şi puteau fi investite în întreprinderi industriale. La marii comercianţi români din Braşov, Sibiu etc. se acumulaseră mari sume de bani.

În primii ani de după revoluţia de la 1848/49 a avut loc o extraordinară creştere a cererii de hârtie, iar la această creştere se mai adaugă şi o semnificativă devalorizare a monedei austriece de hârtie. Banii erau foarte mulţi în canalele de circulaţie, „ ca pleava, cum zicea poporul",

---

[805] Vezi: G. Bariţiu, *Fabrica de hârtie mecanică de la Zărneşti (istoricul ei)*, în „Transilvania", nr. 13-14;15-16; 17-18; 19-20/1885.

după o relatare a lui Bariţiu. Oamenii se temeau de „un bancrot de stat", care să aducă pierderi de 80 %, cum s-a întâmplat în 1811.

„Cum să scape oamenii de asemenea monetă? Iacă aşa: „să cumpere moşii, realităţi în oraşe şi să înfiinţeze fabrici cu maşini, să se scape de acei bani nesiguri".[806] Deci piaţa favorabilă şi existenţa unor mari sume de bani acumulate la comercianţii braşoveni, pentru care ei căutau plasamente rentabile şi profitabile, i-a determinat pe aceştia să investească în industria de hârtie din acea perioadă.

Observator atent şi profund al realităţilor timpului său, G. Bariţiu a relatat şi o întâmplare, un caz incidental, între factorii care i-a determinat pe comercianţii braşoveni să investească în acea epocă în fabrica mecanică de hârtie, pe care au aşezat-o în Zărneşti. Iată ce scrie cronicarul fabricii de la Zărneşti în această privinţă: „Cum s-a întâmplat, cum nu, ca tocma în acel timp, adică în acel septembrie 1852 venise la Braşov un austriac anume Kuster, de loc din Bregenz, care lucrase câţiva ani în Orlat, iară mai târziu luase în arenda moara de hârtie de la Bârgău în districtul Năsăudului, unde câştigase în câţiva ani 15 mii fl. m. c. şi apoi voia să formeze în Braşov *un consorţiu pentru o fabrică mare de hârtie mecanică*. Acel om însă îndată în primele conferinţe încercă să înfăşure pe consorţiul embrion în nişte condiţiuni fatale, iară apoi văzând că nu reiese aşa cum voia el, se făcu trădător al planului românilor şi trecu la un alt consorţiu săsesc.

De aici se iscă o rivalitate naţională foarte periculoasă pentru ambele părţi"[807]. Saşii, vor întemeia şi ei mai târziu o fabrică de hârtie mecanică la Petreşti lângă Sebeş. Între aceasta şi fabrica de hârtie de la Zărneşti se va desfăşura o mare rivalitate, soldată, mai întâi, cu falimentul celei de la Zărneşti, iar mai târziu şi cu a aceleia de la Petreşti.

După plecarea lui Kuster, comercianţii români braşoveni au accelerat întocmirea actelor de întemeiere a unui *consorţiu românesc*. „Contractul de însoţire" ce stă la baza înfiinţării fabricii de hârtie de la Zărneşti, am văzut în alt capitol, poartă data de 20 sept./1852. Prin acel contract a luat naştere, „o societate pe acţiuni", care şi-a fixat ca scop construirea fabricii după cel mai perfect model", atins de fabricile de acest fel din apus. Societarii şi-au propus, de la început, să fabrice hârtie de cea mai bună calitate, spre a face faţă oricărei concurenţe.

Acţionarii au cerut în octombrie-noiembrie 1852 de la Guvernatorul Transilvaniei (Carol de Schwarzenberg) concesiunea pentru întemeierea fabricii şi aprobarea funcţionării legale a societăţii înfiinţate în acest scop.

---

[806] Transilvania, 1885, nr.13-14, p.98.
[807] *Ibidem.*

Promit că fabrica va fi înzestrată „cu cele mai noi şi preţioase mijloace mecanice".

Tot în şedinţa din 20 sept./2 oct.1852 s-a hotărât alegerea şi numirea unui om de încredere, înzestrat cu trebuincioasele cunoştinţe şi prevăzut cu cele mai bune recomandări, spre a călători la Viena, Praga, Zürich şi alte localităţi, unde va fi nevoie, pentru a angaja complexul de maşini necesare fabricii proiectate, precum şi specialiştii necesari; de asemenea pentru a se informa temeinic despre fabricile de hârtie, spre a da societăţii informaţiile necesare în această privinţă.

În acea călătorie, relatată şi de noi în altă parte, Bariţiu s-a oprit mai întâi la Viena, aici l-a solicitat pe Ioan Maiorescu, amic al său din tinereţe, „ca să-l ajute în misiunea sa". Mai întâi au mers la o renumita casă cunoscută sub firma Alexander Scholler în Leopoldstadh. Principalul acelei case le puse mai întâi întrebarea: „ce capital aţi destinat pentru întreprinderea Dvoastră. Răspunsul fu opt zeci de mii fl. m. c.

D-l Schoeller mirându-se de cutezanţa braşovenilor, zise mai departe, ca să nu se încumete a începe cu un capital aşa mic, ci să pună cel puţin 250 mii fl. m. c. apoi mai adaose: Vedeţi Dvs., noi fraţii Schoeller, care ne tragem din Prusia Renană avem în patria noastră o fabrică de hârtie mecanică, care merge prea bine, iară eu aici în Austria mă ocup cu planul de a înfiinţa o altă fabrică, dar încă nu am curajul îndeajuns, oricând i-au în revistă nenumăratele dificultăţi, cu care luptă industria mare din statul acesta. În Austria nu se fac nicăiri maşini de cele fine, ci numai de cele ordinare; aşa că trebuie să le aduc de airea şi să plătesc vămi enorme. Nici tehnici, ba nici lucrători deştepţi şi exercitaţi pentru fabricarea de hârtie în Austria".[808] Îl sfătuieşte pe Bariţiu să caute maşini pentru o fabrică de hârtie în Belgia sau în Anglia, de unde aduce şi fratele său.

Înainte de plecarea din Viena, G. Bariţiu înaintase un raport consorţiului din Braşov, în care comunica părerile adunate de la firmele pe care le-a vizitat, insistând asupra mărimii spezelor, care s-ar putea ridica aproximativ la suma de 250.000 fl. m. c.; membrii consorţiului au aprobat suma fără prea multe comentarii. Îi dădeau însă următoarele directive: „Maşinile să fie dintre cele mai bune ori de unde se vor găsi, care sunt mai bune şi mai trainice, şi între maşini să fie 8 holendere, dar planul pentru zidire să se facă şi pentru zece holendere, ca la vremurile de trebuinţă să se puie încă două; însă găsind dl. Bariţiu de trebuinţă că este mai de folos poate fi şi zece holendere, după cum i-am dat în scris; să caute şi un manipulant de hârtie, adică mecanic, cât şi un plan de zidire".[809]

---

[808] Transilvania, 1885, nr.15-16, pp. 116-117.

[809] *Idem*, p. 118.

Citind scrisoarea primită de la membrii consorțiului și faptul că au aprobat ușor sporirea sumei până la 250.000 fl. m. c., Bariţiu și-a dat seama că acest gest se datora stării critice a finanțelor Austriei. Lumea se temea de un nou faliment de stat, din care cauză oamenii aveau mulți bani de hârtie, încercând însă să-i investească în realități și în întreprinderi, pe care le credeau mai sănătoase.

În perioada cât a cutreierat prin Europa, mulți furnizori de mașini i-au atras atenția ca în perioada de cumpărare a mașinilor și apoi de montare a lor să nu angajeze tehnicieni și directorul tehnic. Ar fi o operațiune prea timpurie. Numai montarea mașinilor durează 5-6 luni. I s-a spus că este foarte greu să alegi un tehnician bun dintre cei răi și ignoranți, pentru că cei buni cer sume enorme, cei răi cer mai puțin, dacă nu sunt tocmai impertinenți, dar fac daune pe la fabrici, unii prin lene, alții prin răutatea lor. Se întâmpla și directori tehnici care primesc mită cu miile de la fabricile rivale, pentru ca să-i ruineze, într-un mod sau altul mașinile, să-i deterioreze fabricațiunea, sau ca să producă fabricate prea bune dar scumpe, încât fabricanții să nu poată rezista concurenței.

Dintre toate ofertele de mașini din diferite orașe și țări colindate, G. Bariţiu a ales Casa Jean Jacques Gilain din Belgia. Spre deosebire de alți furnizori, care au refuzat să ofere garanții măcar pe un an pentru mașini sau să le recomande un om pentru postul de director tehnic, Casa Gilain a declarat, că ia asupra sa garanția pe un an întreg, „sub unica condițiune, ca societatea „să angajeze un director tehnic în cei dintâi 2-3 ani un individ pe care-l va recomanda ea de om bine calificat în arta sa și de caracter onest. În realitate, acel individ, pe nume Fremont, recomandat de Casa Gilain, a adus mari pagube consorțiului brașovean.

„Acest caz – va atrage atenția de foarte multe ori publicistul român – ne poate servi, ca și nenumărate altele de exemplu, cât este de periculos de a se arunca cineva într-o țară agricolă pe industria mare, dacă în acea țară lipsesc tehnici de profesiune, bine preparați din școale, specialiști în fiecare ramură a industriei mari, pe care să o cunoască și din praxă, iar nu numai din cărți".[81•] Bariţiu va mai reveni însă asupra acestei probleme, deoarece neglijarea ei, relata el în permanență, i-a costat foarte mult pe români.

Dar sa revenim și noi la ceea ce a povestit Bariţiu, după întoarcerea acasă din călătoria sa europeană de la sfârșitul anului 1852.

După întoarcerea la Brașov, Bariţiu prezintă într-o ședință din 12/24 dec. 1852 un raport asupra întregii călătorii și contractul încheiat cu casa Gilain. Societatea a ratificat contractul. Sau după stilul oficial uzitat,

---

[81•] *Idem*, p. 119.

„plenipotentului i s-a dat absolutoriu pentru îndeplinirea misiunii ce luase asupra sa".

Dar societatea încă nu putea funcţiona fără un contract definitiv încheiat de companie după primirea concesiunii guberniale. Acesta exista şi el obţinut, am văzut mai înainte, încă din octombrie-noiembrie 1852, de la guvernatorul Schwarzenberg.

Pentru ca, cel ce-şi va arunca ochii asupra acestor rânduri, să înţeleagă că perioada în care a apărut fabrica de hârtie mecanică de la Zărneşti, era o perioadă de tranziţie întârziată de la o societate feudală şi corporatistă la economia liberă de piaţă, vom transcrie câteva prevederi din contractul definitiv încheiat între membrii acţionari ai companiei.

Punctul 1. „După ce subscrisa companie prin înaltul decret al Serenităţii Sale Domnului guvernator şi civil principe ieşit sub nr. 124248 m. c. g. Din 9 nov. 1852 a câştigat concesiunea pentru întemeierea şi ridicarea unei fabrici mecanice de hârtie la Zărneşti pe locul numit Crivina, - compania se declară prin aceasta pe sineşi de formată şi întrupată spre scopul aici arătat.

Punctul 2. Subscrisa companie spre înfiinţarea acestei fabrici de hârtie pune acum îndată la început de la sine şi pentru sine un capital de m. c. fl. 80.000 ... iar la înfiinţarea acestui capital fiecare companion contribuie după voinţa şi puterea sa, însă nici la o întâmplare, mai puţin decât se îndatorase cu ocaziunea cererii de concesiune. Iară prevăzându-se necesitatea îmbrăcării de o sumă de a trece peste acest fond de 80.000florini, compania se leagă şi se îndatorează, a mai adăuga încă o suma de 20.000, adică două zeci de mii florini m. c. pe care îi vor contribui companiunii de la sine, precum au contribuit şi cu cei 80.000 fl. m. c., sau că, compania îi va ridica prin împrumutare asupra fabricii cu ipotecă legală, însă aşa, că dacă inşii membrii companiei ar avea voia a o împrumuta, ei să aibă întâietate, şi tot numai cu procent hipotecar ... .

Punctul 4. Compania aceasta a noastră se formează pe sine cu ajutorul lui Dumnezeu, pentru ca să rămână de-a pururea şi fără nici un termen anumit, precum şi fabrica se ridică pentru ca să lucre necontenit, iar capitalul sau fondul de 80.000 – ani de trebuinţă de m. c. fl. 100 de mii se pune aşa, ca acela să rămână neschimbat şi nestrămutat în curs de 8 ani, adică până la 31 dec. 1860. Iară dacă de la 1 ianuarie 1861 vreunul dintre companioni ar voi a se retrage de la această întreprindere, o poate face acesta lăsând în locul său un fiu maiorean, sau pe un frate, ori nepot de frate sau soră. Iară afară din familie nu poate să vândă partea, ci o va lăsa companiei socotite în solidarium, care o va cumpăra cu suma nominală ce o va fi cuprinzând reversul de sumă la punctul 3, adăugând câştigul ori scăzând ferească Dumnezeu paguba ce s-ar arăta la încheierea bilanţului din urmă.

Punctul 5. Dacă în cursul anilor vreunul din companioni s-ar muta la o altă viaţă, pentru asemenea caz văduvei i se păstrează dreptul de a lua parte la întreprindere sub condiţiunea cerută de legi, că adică procura ei să o poarte un bărbat destoinic ce o reprezintă după cuviinţă şi plăcut companiei, iar din contra îndată ce văduva se măritä, îşi pierde dreptul de companion, şi acesta trece nemijlocit la companie, întocmai după condiţiunea pusă în punctul al 4-lea. Dacă însă în urma răposatului ar rămânea clironomi maioreni parte bărbătească, atunci aceştia au dreptul de a-şi denumi din mijlocul lor pe unul singur, care să îndeplinească rol de companion al răposatului dacă vor vrea, iar de nu, dreptul lor de companion trece tot sub condiţiunea de sus la companie, care le întoarce din fonduri partea ce se va fi cuprinzând în reversul lor de companion întru înţelesul punctului 4; iară fiind clironomii maioreni, atunci se înţelege de sine că derogatoria pupilară va păşi la mijloc întru înţelesul legilor, şi partea averii părinţilor depusă la fondul fabricii o va întrupa la cealaltă masă a răposatului. Cu toate acestea compania primeşte asupra-şi acea însărcinare creştinească, ca aceea parte a averii pupilare, ce se află în fabrică, să o ţină înăuntru ca o datorie ipotecară şi să le plătească legiuit până când unul din pupili ajungând a fi maiorean, va putea trece ca companion al fabricii, dacă va voi, când apoi se înţelege de sine, că îndatorirea ipotecară încetează. Iar apoi compania prin administratorii săi va priveghia, ca partea venitului pupililor să se păstreze numai în folosul lor şi sub nici o pricină să nu fie suferită înstrăinarea ori prădarea aceluiaşi.

Punctul 6 prevedea că „Nici unul dintre subscrişii companiei nu va avea voia de a se împărtăşi ori ca companion, ori ca acţionar, ori ca singur proprietar la o altă fabrică de hârtie, până când este părtaş la această companie şi fabrică, sub pedeapsa de a-şi pierde partea sa de capital în folosul acestei fabrici.

Punctul 7. De la 1861 înainte compania îşi păstrează dreptul de a primi în sânul său alţi companioni în locul acelora, care se vor fi retras, îndată ce această trebuinţă va fi recunoscută de către trei din patru părţi ai companionilor săi, care vor fi păzind întocma toate condiţiile acestui contract, afară numai de unele cazuri prevăzute de legile ţării, spre exemplu concurs sau alte ceva asemenea ...

Punctul 10. ... a) Compania alege din mijlocul său doi membri administratori şi purtători ai firmei Rudolf Orghidan şi Gheorghe Iuga, a căror datorinţă va fi a subscrie în numele companiei: *„c. r. privilegiată fabrica de hârtie de la Zărneşti*, prin Rudolf Orghidan et G. Iuga; a aduna pe companioni la toate trebuinţele, în care se cere învoirea şi hotărârea lor; a credita pe cumpărători (muşterii); a contrasemna poliţele şi alte documente de însemnătate ale fabricii;

b) Drepturile şi datorinţele companionilor sunt: a defige din an în an capitalul, cu care va avea să lucre fabrica de hârtie; a însărcina iarăşi din an în an pe alţi membri cu purtarea trebilor fabricii, arătate la litera a); a alege şi a tocmi pe persoanele, care vor trebui a se ocupa atât cu facerea hârtiei, cât şi cu administrarea ei economică şi comercială; a se informa despre starea fabricii orişicând vor vrea, fără însă ca vreo unul din companioni să se amestece numai singur şi să dispună asupra acestor fel de trebi; a primi companioni noi de la anul 1860 înainte; a-şi da învoire formală la vreo contragere de datorii în numele companiei şi asupra fabricii, care fără apriata lor învoire nu se poate face, în cele din urmă a lua in corpore socoteala de la deregătorii fabricii.

Este interesant pentru cititorul de astăzi punctul 11 al contractului prin care se reglementează şi se sting unele neînţelegeri sau dispute între unii companioni, pe de o parte şi companie pe de altă parte.

Iată ce glăsuieşte acel punct 11: „Compania se mai învoieşte, ca la orice întâmplare de nedumerire ori învoială, ce s-ar isca vreodată între unii din companioni cu însăşi compania sau între unii şi alţii, în privinţa interesului fabricii, niciodată să nu tragă o parte pe alta la vreo altă judecată, decât numai la judecata de *compromis* compusă din câte cinci membri, dintre care câte doi se vor alege de către părţile prigonitoare, iar acei patru arbitri vor alege pe un al cincilea, iar sentinţa acestui compromis va avea tărie şi valoare deplină, încât nici uneia din părţile prigonitoare nu-i va fi iertat a apela sau a recurge mai departe.

Contractul a fost încheiat în 7/25 aprilie 1853. Pe baza lui, vom vedea, sau şi început, nu peste mult timp, lucrările pentru clădirea fabricii ca atare.

Privit cu atenţie, contractul poartă pecetea unor prevederi, care într-un fel sau altul, deveniseră anacronice chiar şi pentru Transilvania, care încă nu făcuse pasul hotărâtor spre economia liberă de mărfuri. Mai existau multe forme ale relaţiilor feudale în agricultură. Iar în activităţile neagricole, în producţia meşteşugărească corporaţiile meşteşugăreşti ale saşilor au fost desfiinţate în mod formal, printr-o lege specială, abia în 1872. Dar chiar şi gremiile comerciale erau, în fond, nişte forme de organizare care aminteau tot feudalismul şi mai puţin economia generalizată de mărfuri. Nu peste mult timp până şi forma comerţului de intermediere, unde în Transilvania predominau românii, au dispărut şi ele.

Primul care şi-a dat seama de îmbinarea unor elemente moderne cu unele anacronice şi care le-a semnalat pentru cititorii români, a fost G. Bariţiu. El scria în 1885 că „Cel ce-şi va lua osteneala de a citi acest contract cu oareşicare luare aminte, dacă cunosc ce sunt fidei – comissele aristocratice, precum şi contractele şi învoielile unor familii săseşti vechi din

Transilvania sau ale corporaţiunilor (Zünfte) de profesionişti, va pricepe fără greutate, că familiile româneşti şi mai vârtos majorităţii lor de vreo douăzeci de neguţători la încheierea acestui contract li se întorcea tot cam idei de acelea prin cap; ei adică voiau să facă din fabrica de la Zărneşti un institut industrial, al cărui venit să fie asigurat pe cât numai se poate, în mod exclusiv pentru familiile lor".[811] E drept, recunoaşte Bariţiu, se prevăd şi cazuri când membrii companiei se pot schimba cu alţii, dar membrii consorţiului îşi rezervară însă dreptul într-un fel sau altul, să-şi însuşească partea celor ce-l părăsesc, „oprindu-i ca să nu le înstrăineze în afară de consorţiu".[812]

Mai sunt adăugate în diferite puncte ale contractului prevederi cum ar fi retrogradarea unor membri vechi şi alegerea altora noi, posibilitatea sporirii capitalului peste 100 mii, dar după 30 dec. 1860, s-a prevăzut eventuala necesitate de a contracta credite etc. Erau elemente care creau totuşi posibilitatea ca fabrica de la Zărneşti să se încadreze, în mod treptat, în circuitul marfar al lumii capitaliste.

„Un lucru de importanţă decisivă la întreprinderi industriale şi comerciale – atrage atenţia Bariţiu în studiul său publicat în revista „Transilvania" din 1885 – nu l-au prevăzut în acele zile nici acei cinci membri, care nu erau de clasa comercianţilor şi nici acei comercianţi care se aruncaseră pe terenul industriei mari; ei adică toţi câţi au subscris contractul n-au reflectat la ceea ce numim în lumea aceasta *Forţe majore*, care se manifestă în forme diverse şi nimiceşte dintru odată toate planurile omeneşti, prin elemente (foc şi apă), prin moartea mai multor membri dintru odată, prin războaie, prin catastrofe comerciale şi falimente ruinătoare de familii, uneori de pieţe întregi comerciale şi aşa mai departe".[813] De unul din acestea au avut parte din plin companionii fabricii de la Zărneşti chiar din primele luni după începerea construcţiei fabricii. El le-a fost sugerat, într-un fel sau altul, vom vedea, chiar de Schwarzenberg, guvernatorul Transilvaniei de atunci.

La 10/22 iunie 1853 au început la Zărneşti lucrările pentru construirea fabricii conform planurilor întocmite de firma Gilain din Belgia. Tot în 1853 sunt expediate din Belgia maşinile, pe calea apei, prin Constantinopol, la Galaţi

„În iulie 1853 pre când se lucra bărbăteşte la edificiul fabricii, gubernatorul, principe Carol Schwarzenberg venise – scria Bariţiu – la Zărneşti pe mai multe zile însoţit de alţi câţiva vânători, ca să mai

---

[811] *Transilvania*, 1885 nr.17-18, p. 161.
[812] *Ibidem*.
[813] *Idem*, pp. 161-162.

împuţineze din urşii munţilor, care acuma veniau până aproape de comună".[814]

Cu acea ocazie, G. Bariţiu şi vice-protopopul Bartolomeiu Meţianu, i-au făcut o vizită sus în munte pe terenul de vânătoare. „la un moment dat Schwarzenberg întrebase pe cei doi români: „V-aţi apucat de zidirea fabricii de hârtie?", „Ne apucarăm Serenissime Domnu cu ajutorul lui Dumnezeu".

„Rău timp v-aţi ales şi între rele împrejurări vă ocupaţi cu înfiinţări de fabrici.

„Ce eram să facem Serenissime, hârtia se caută ca niciodată în Transilvania şi în ţările vecine".

La aceasta principele nu a mai zis nimic şi a dat conversaţiunii altă direcţiune".[815]

Răspunsul a venit însă curând, dar din altă parte. Tocmai în acea lună trupele Rusiei pătrunseseră din nou în Principatele Româneşti. „Schwarzenberg a ştiut ce vorbeşte". A început războiul Crimeii (1853-1855), care le-a creat multe pagube şi alte necazuri lui Bariţiu şi companionilor săi de la Zărneşti.

În anul 1853 teatrul războiului s-a desfăşurat în Dobrogea, Moldova şi Muntenia între turci şi ruşi. Au bătut tunurile în Bulgaria la Silistra, la Rusciuc, Nicopole şi Vidin. Cei doi domni ai principatelor danubiene au fost siliţi să-şi părăsească tronul şi ţara. În octombrie 1853 s-au auzit tunurile la Isaccea şi Măcin în Dobrogea, la Galaţi şi Brăila în Ţările Române. În august 1854 teatrul războiului s-a mutat în Crimeea, unde a durat până în 1855.

Maşinile zărneştenilor au fost transportate pe apă, deoarece acesta era, în condiţii normale cel mai ieftin transport. Dar din cauza războiului Crimeii, transportul i-a costat enorm pe companioni.

Chiar în acea epocă ajunsese la Constantinopole şi Corabia în care era încărcată maşinăria destinată pentru fabrica de hârtie de la Zărneşti.

„Nici o urmă mai departe!", suna porunca comandamentelor supreme! – ne relatează Bariţiu în unul din numerele revistei „Transilvania"[816] referindu-se la acest transport. Războiul Crimeii a încărcat enorm „nota de plată" a transportului pe apă. Numai pentru transportul până la Constantinopol se plătiseră deja 20.000 de franci (8.000 florini monedă convenţională în aur. A fost necesară trimiterea la Constantinopol a unui om – în persoana unui anume Ursu Ghilia pentru 1.000 de fl. m. c. Maşinile au mai fost depozitate o perioadă şi la Galaţi.

---

[814] *Idem*, p. 162.
[815] *Ibidem*.
[816] Vezi : *„Transilvania"*, 1885, nr. 19-20, p. 194.

În timp ce maşinile erau blocate fie la Constantinopol, fie la Galaţi sau pe drum la Zărneşti pe data de 22/10 iunie 1853 s-a pus fundamentul la edificiul fabricii. Dar maşinile au sosit în Zărneşti abia în iulie 1856, deci după o durată de trei ani de zile, cu multe speze împovărătoare de transport şi de vămi apăsătoare.

Într-o situaţie financiară preliminară a serviciului contabil din 7/19 februarie 1856 reieşea, că până la acea dată se cheltuiseră în total 115.384 fl. 18 cr. m. c. ceea ce depăşea cu mult suma prevăzută în contractul consorţiului. Dar până la punerea fabricii în funcţiune mai erau multe de făcut, fiind necesare încă speze considerabile. Suma stipulată în contract devenise deja insuficientă.

Majoritatea membrilor consorţiului ajung la concluzia că este necesară recurgerea la credite. Unii, după relatările lui Bariţiu, au fost de acord să dubleze suma din contract, alţii s-au retras cu totul din societate, iar alţii au recurs la împrumuturi.

Între companioni au loc discuţii aprinse cu privire la mărimea creditelor pe care să le solicite la diferite bănci. După două şedinţe furtunoase din 20 şi 23 decembrie din anul 1856, la care au participat câte 14 membri – ne relatează Bariţiu – s-a decis „ca însuşi consorţiul *in corpore* să-şi deschidă un credit de 40 mii florini la o bancă mare din Viena, ceea ce s-a şi întâmplat pe lângă cauţiune triplă. S-au ridicat iniţial 20 de mii – cu procent de 10 % anual. În Austria şi Bohemia se lucra cu un procent de 5-6 %".[817]

Prezentând istoricul întemeierii, dezvoltării şi falimentul fabricii de hârtie mecanică de la Zărneşti, istoricul şi economistul George Bariţiu ne dă în acelaşi timp şi o imagine clară asupra caracteristicilor epocii în care s-a încadrat acest obiectiv economic al comercianţilor români transilvăneni de la mijlocul secolului al XIX-lea .

El ne spune că aceasta se construise în condiţiile economice de după revoluţia de la 1848/49 şi o stare de criză în 1857/58. În această perioadă, remarca el, zarafii percepeau procente de 15-18 %, dar şi comercianţii câştigau la mărfurile lor 20-30%. Se puteau realiza, atrage atenţia economistul român, venituri mari după capitaluri mici.

Este perioada anilor 1850/1857 în care românii şi saşii au început şi ei să construiască întreprinderi industriale. Ei nu şi-au dat seama că în ţările în care dominau de mulţi ani nari întreprinderi industriale regulile şi legile economice, care dominau economia erau deja altele. Monopolurile feudale dominante în economie fuseseră înlocuite cu liberul arbitru al jocului concurenţei economice. Românii şi saşii, remarca subtil Bariţiu, „... au uitat

---

[817] „Transilvania", 1885, nr. 19-20, p. 195.

că acum nu mai exista monopol în sfera industriei mari; ei sperau câştiguri de cel puţin 20 % pe an după capitalul lor".[818]

Totuşi, românii au fost prudenţi în intenţiile lor în ceea ce priveşte investiţiile în industria mare. Bănuiau că starea aceea favorabilă va dispărea, de aceea, în majoritatea cazurilor, au investit în industria mare numai 10-15 %. Au investit însă cea mai mare parte a banilor în mărfuri, crezând că le vor vinde la preţuri bune. Dar şi fabrica de la Zărneşti au înfiinţat-o cu sume împrumutate până la 60.000 fl. m. c; au greşit însă calculele.[819] Mărfurile s-au vândut pe preţuri foarte mici. „Corăbii şi magazine au rămas îndopate de marfă, care acum nu mai trebuia la nimenea; dară plăţile trebuiau să se facă la zi, iar dacă nu se făcea, falimentele urmau neîncetat".[820]

Bariţiu a îndurat în această perioadă mari greutăţi materiale având şi condiţii de viaţă reduse la un minim de existenţă; nevoit să exercite multe activităţi, pentru aşi câştiga existenţa sa şi a familiei.

Lipsa cadrelor tehnice şi a muncitorilor calificaţi în breasla producătorilor de hârtie, a întârziat mult punerea în funcţiune a fabricii de hârtie. Dar şi după ce a început să funcţioneze, lipsa unor directori calificaţi autohtoni a cauzat mari pierderi proprietarilor stabilimentului industrial de la Zărneşti. Cele mai mari pierderi le-au adus directorii tehnici aduşi din străinătate cu mari cheltuieli.

Bariţiu vorbeşte, pur şi simplu, de adevărate „calamităţi ale directorilor tehnici străini". Primul director a fost un francez, ignorant, leneş, arogant şi impertinent. A lucrat atât de prost şi a produs atâtea pagube încât „mulţi stăteau să jure că ar fi plătit de către alte fabrici rivale ca să ruineze pe cea de la Zărneşti. Al doilea tehnic a fost un prusac beţiv şi destrămat; al treilea un saxon din Saxonia, om tânăr, dar ignorant şi leneş; al patrulea tot prusac, însă, nebun pe jumătate, avea şi cea nevoia (morbus comitalis); al cincilea un austriac, om cu ştiinţă, da foarte beţiv şi leneş, îndată ce nu avea cine să stea de el ca să lucre, în fine al şaselea un german din Würtemberg, om de omenie, dar septuagenar, bolnav de picioare, dar neapt a dezvolta o energie mai mare"[821]

După relatările lui Bariţiu daunele cauzate de către acei tehnicieni prin neştiinţă, lene sau răutate treceau pe uşor peste o sută de mii de florini, la acestea se puteau adăuga maşinile distruse, neîngrijirea lor, marea risipă de materiale chimice, ale căror stocuri depăşeau cu multe mii valoarea celor necesare pentru consum.

---

[818] *Ibidem.*
[819] *Ibidem.*
[820] *Ibidem.*
[821] Idem, pp. 195-196.

Fabrica mecanică de hârtie de la Zărneşti a început să producă într-o perioadă în care mediul de afaceri era lovit de criză într-o mare parte a pieţelor internaţionale. În anii 1857-1858 s-a declanşat o criză economică de proporţii însemnate în Statele Unite ale Americii, care a cuprins, în mod treptat şi Europa, inclusiv ţări mai puţin evoluate, precum Transilvania, Moldova şi Ţara Românească.

Starea de criză generalizată a atins profund şi mediul de afaceri braşovean, a influenţat negativ şi starea economică a fabricii de la Zărneşti tocmai în perioada în care începuse să producă. Declanşarea crizei în anii 1857/58, a fost însoţită de falimente la Braşov ca şi pe pieţele României, unde urma să se desfacă cea mai mare parte a hârtiei produsă la fabrica din Zărneşti. Bariţiu ne relatează un caz în care numai în decurs de o săptămână au falimentat, nici mai mult nici mai puţin de 10 firme de comercianţi, din care 1 cu 170 mii de fl. m. c., alta cu un capital de 190 mii, a treia cu 100 mii, a patra cu peste 70 de mii m. c. ş. a. m. d. Este relatat de Bariţiu şi cazul unui german, care a fugit din Braşov la Hamburg şi de acolo în America „cu vreo sută de mii datorii făcute la Braşov, iar altul un român de la Câmpulung cu vreo sută 60.000. Dar ceea ce-l atingea pe Bariţiu în mod direct şi i-a influenţat viaţa şi existenţa, până la sfârşitul vieţii, a fost faptul că dintre „firmele căzute", adică falimentate erau „cinci membri ai consorţiului fabricii de la Zărneşti, la care una participase până la 1857 cu 20 de mii, alte două cu 10 mii, a patra cu 4.000, a cincea cu 2.000 fl. m. c."[822]

Cu ocazia dezbaterilor la masa succesorală a ieşit însă la iveală, că acele case nu participaseră la înfiinţarea fabricii de la Zărneşti cu averea proprie, ci cu bani luaţi împrumut, adică prin intermediul unui credit străin, „care însă ajunsese a fi precum se zice, putred, şi după ce li se curmase de pretutindeni, au fost silite a declara faliment".[823]

Deci prin acele falimente comerciale, desfăşurate în cazuri asemănătoare celor amintite mai sus, „a fost atacat şi capitalul băgat în fabrică prin creditorii participanţilor faliţi, căci adică pe creditori nu-i obliga contractul consorţiului întru nimica şi aşa aceştia puseseră mâna pe părţile de capital ale creditarilor. Fabrica lipsită în modul acesta de o parte a capitalului primitiv, tocma pe când avea mai mare trebuinţă de fond lucrătoriu (fundus instructus, Betriebsfond – nota lui B.), se văzu silită a recurge din nou la împrumuturi scumpe spre a lucra cu toate puterile, câte erau în stare să dezvolte maşinile, dealtmintrelea prea bune, luate pe garanţie de un an întreg".[824]

---

[822] Idem, p. 195.
[823] *Ibidem.*
[824] *Ibidem.*

Dar, asociaţii fabricii mecanice de hârtie de la Zărneşti, au mai pierdut în afară de cei înlăturaţi de criză, încă patru membri ai consorţiului până la 1857 prin moarte, iar în anii următori moartea le-a mai răpit încă 7 membri şi în felul acesta averile familiilor s-au împărţit între urmaşii rămaşi în viaţă, după decesul unor titulari.

Eforturile depuse de Bariţiu pentru sporirea capitalului şi obţinerea de credite în vederea bunei funcţionări a fabricii

Din paginile anterioare a reieşit că fabrica de hârtie de la Zărneşti a luat naştere în conjuncturi economice nefavorabile: inflaţie şi devalorizări de bani în interiorul monarhiei austriece, stări de criză în Europa, în monarhia austriacă, inclusiv în Transilvania şi principatele române transcarpatice, care constituiau piaţa principală pe care mizau constructorii fabricii de hârtie de la Zărneşti. Criza economică a provocat multe falimente şi în ţările pentru care urma să se producă mare parte a producţiei de hârtie a fabricii din Zărneşti.

Pe lângă stările conjuncturale nefavorabile, determinate deci de cauze exterioare, fabrica a mai fost influenţată negativ şi de unele defecte organice, determinate de modul cum a fost concepută structura, modul de finanţare şi organizarea ei. Fabrica a fost organizată, după principiul capital pus în „mâini moarte", care nu mai corespundea vremurilor moderne ale economiei de schimb generalizate, când capitalurile variau de la o zi la alta, iar circulaţia banilor se realiza în perioade foarte reduse în comparaţie cu trecutul. Cu timpul însă şi companionii fabricii au renunţat la acest principiu. Aflăm despre aceasta dintr-o scrisoare datată Braşov, 25 martie 1875 semnată de G. Bariţiu, adresată lui Visarion Roman. „Vei fi înţeles, poate, că consorţiul vechi al fabricii noastre, carele odinioară era compus din vreo 26 membri, prin moartea fizică şi prin cea comercială a scăzut la circa 13-14. Acest consorţiu s-a decis în unanimitate ca să desfiinţeze vechiul său contract comercial, prin care capitalul său comun se află ca pus în „mâini moarte", şi să se prefacă în societate de acţionari, *dezrobindu-şi capitalul*. Toate măsurile preparative – îl anunţa Bariţiu pe Visarion Roman – sunt luate, rămâne ca să înmaintăm statutele".[825]

Abia după 20 de ani s-au convins asociaţii fabricii, că organizarea după principiul „capitalul în mâini moarte" nu mai corespundea noilor vremuri. Dacă fabrica a funcţionat, aproximativ două decenii, aceasta s-a datorat unor eforturi depuse, în primul rând, de George Bariţiu. ***Dar cu ce preţ?!*** Cu un preţ extraordinar de mare, am putea afirma noi, fără nicio

[825] *G. B. C. VII*, p. 215.

exagerare, după ce am studiat nu numai eforturile lui Bariţiu până la punerea în funcţiune a fabricii, ci şi după ce a început să producă şi să vândă rezultatele acesteia.

Bariţiu şi-a dat seama încă din timpul călătoriei din 1852 prin Europa că suma de 80.000 de fl. m. c. (alocată iniţial pentru fabrică) este cu totul insuficientă. Plăţile pentru maşini, cheltuielile extraordinare intervenite au depăşit cu mult suma de 80.000 fl. m. c. Clădirea fabricii, executată după proiectul arhitectului Şt. Emilian, care – după o informaţie a *Gazetei Transilvaniei* din 1858 – „era cea mai mare din Transilvania, după institutul militar şi cazarma din Sibiu – împreună cu terenurile ajunseră şi ele la peste 45.000 fl. m. c. S-au cumpărat şi zdrenţe în valoare de peste 8.000 fl. m. c. Cheltuielile mărunte se ridicau şi ele la 3.000 fl. m. c. La data de 7/19 februarie 1856 cheltuielile se ridicau la 115.000 fl. m. c. Au urmat cheltuielile pentru maşini şi montarea fabricii. Iar o dată cu începerea fabricaţiei, erau necesare fondurile circulante de fabricaţie. Necesitatea sporirii capitalului iniţial alocat era evidentă, ceea ce s-a şi făcut încă din 1855 prin o majorare de capital cu 29%, iar o a doua majorare a capitalului în februarie 1856 ridică acest capital la 155.000 fl. m. c. Şi acestea erau insuficiente. Le-ar fi trebuit după calculele făcute de fabricanţii de maşini din apus – cel puţin 250.000 fl. m. c., inclusiv capitalul circulant necesar. Consorţiul era însă o societate cu caracter închis. Nu admitea sporirea numărului de acţionari. Comercianţii care au întemeiat-o îşi păstrau ca ocupaţie principală activităţile comerciale. Renunţau cu greu la unele activităţi comerciale, pe care le considerau mai profitabile. Fabrica de hârtie era considerată mai mult o anexă a activităţilor comerciale, un mijloc de lărgire a surselor de profit. „Hârtia fiind un important articol de export, ei urmăreau să aibă acest articol din producţia proprie, deci cu beneficii atât ca fabricanţi, cât şi ca negustori. Aşa se explică faptul că au subscris la capitalul întreprinderii părţi foarte mici (5-10%) faţă de posibilităţile lor".[826] Alţii aveau contractate mari de credite în cadrul afacerilor lor comerciale individuale. Nu mai dispuneau de „capitaluri libere" pentru investiţii în industrie. Aceştia contribuiau la capitalul fabricii contractând împrumuturi în numele firmelor lor comerciale şi le deplasau spre industrie.

Această situaţie a obligat fabrica de hârtie de la Zărneşti să recurgă la împrumuturi foarte devreme, când ea se găsea încă în construcţie. Am amintit în paginile anterioare despre un împrumut hotărât în şedinţele din 20 şi 23 decembrie 1856 de un împrumut de 40.000 fl. m. c. Acest împrumut s-a contractat la Institutul de Credit (Kredit-Anstalt) din Viena, fiind garantat

[826] cf. Alexandru Bărbat, *Fabrica de hârtie de la Zărneşti*, (1852-1878, în Studii şi Articole de istorie IV, 1962, p. 204.

personal de mai mulţi membrii ai societăţii şi acoperit cu cambii pe câte trei luni. Acest fapt făcea ca împrumutul să devină incomod. Era necesar ca şi încasările fabricii să fie tot ritmice. Fabrica de la Zărneşti a strămutat împrumutul la o filială a Institutului din Viena, care se crease în iunie 1857 chiar la Braşov.[827]

Sumele împrumutate de la bancă au fost contractate încă în fazele anterioare montării complete a fabricii. La 30 iunie 1857, fabrica avea credite în suma de 60.980,47 fl. m. c. Credite contractate la Banca de Credit din Viena, filiala de la Braşov a Băncii de Scont din Viena, urmau apoi zarafii din Braşov: Sotir Manciu ş. a. Capitalul depus de fondatori era în 1857 de 149.000 fl. m. c. În activul bilanţului, terenul, clădirile, maşinile şi instalaţiile reprezentau 185.182,97 fl. m. c., iar materiile prime (zdrenţe şi alte materiale) 18.137.02 fl. m. c. Numai peste un an împrumuturile ating suma de 129.314 fl. m. c., creditorii principali fiind tot vienezii şi filialele lor din Braşov (cu 90.000 fl. m. c.).

Faptul că în anii următori o parte din împrumuturi trec asupra unora din membrii societăţii, care devin astfel creditorii propriei lor societăţi, nu a ajutat prea mult societatea.

În anul 1861, din totalul de 111.079 fl. v. a. la cât se ridicau datoriile societăţii, 73.472 fl. v. a. reprezintă capitalul împrumutat din afară, iar 37.607 fl. era capital împrumutat de la membri.[828]

Proporţia împrumuturilor creşte în anii următori tot mai mult în comparaţie cu capitalul propriu al întreprinderii. Întreprinderea este în situaţia de a restitui sume importante din capitalul unora din fondatorii ei, care căzuseră în stare de faliment în împrejurările crizei comerciale din ani 1857-1858.

Mediul economic necorespunzător din anii 1850 şi începutul anilor 1860, împrumuturile mari cu dobânzi mari de 12-14% şi mai mult câte odată, au influenţat negativ realizarea producţiei de hârtie pe piaţele Transilvaniei şi României, care constituiau principala piaţă de desfacere a fabricii de la Zărneşti.

Dar societarii fabricii nu erau numai debitori; ei deveneau şi creditori. Vindeau mare parte din producţie pe credit. Mulţi debitori ai fabricii erau şi răi platnici, amânau, uneori, timp îndelungat achitarea mărfurilor primite.

Neîncasarea datoriilor de la clienţi la termen, făcea imposibilă, uneori plata la termen a creditelor către bănci sau către unii zarafi.

---

[827] *cf. Ibidem*, p. 205.
[828] *cf. Ibidem*.

Cel care se preocupa de contractarea de credite, care întocmea documentele pentru împrumuturi, care îşi lua angajamentele cu privire la modul şi termenele de plată era George Bariţiu. Asupra lui, în calitate de plenipotent al fabricii de hârtie de la Zărneşti îşi vărsau mânia bancherii de la bănci sau zarafii când fabrica întârzia cu plata datoriilor sau cerea prelungirea creditelor, sporirea cu alte sume etc.

Tot Bariţiu era acela, care umbla adeseori pe la unii clienţi cerând plata datoriilor restante amânate pentru hârtia pe care le-o livrase cu luni sau cu ani în urmă. În peregrinările sale prin Bucureşti, Iaşi, Sibiu, Ploieşti etc., Bariţiu încasa adeseori bani pe care-i trimitea acasă, la Zărneşti sau în alte părţi pe unde avea şi el de plătit unele datorii.

Cele mai multe sume de bani le încasa George Bariţiu din Bucureşti, pe piaţa căruia avea fabrica cei mai mulţi şi cei mai importanţi clienţi, dar şi unde avea legături cu redacţiile unor ziare, ministere, depozite, scriitori etc., cărora le furniza hârtie de la Zărneşti.

Corespondenţa dintre Bariţiu şi membrii familiei sale ne relevă că el de câte ori mergea la Bucureşti, încasa bani de la clienţii cărora le furnizase marfă. Iar majoritatea banilor încasaţi erau destinaţi achitării sumelor datorate creditorilor fabricii sau procurării de materii prime în vederea continuării producţiei.

Într-o scrisoare expediată din Bucureşti către Constantin Ioan Iuga[829] în 22/10 martie 1862, George Bariţiu îi scria acestuia: „Spune, te rog, competentelor persoane de la fabrică cum că peste 5-6 zile vom trimite nesmintit alţi 200 de fl. m. c. din socoteala fabricii, prin urmare se vor mai putea plăti şi 450 f. ai domnilor Ioan et Dimitrie Iuga, iar apoi la venirea mea încă voi mai aduce bani pe seama fabricii, prin urmare ne vom mai uşura şi de alte nevoi".[830]

Deci încasările pe care le făcea Bariţiu la Bucureşti puneau fabrica în poziţia de a-şi continua procesele de producţie, care, la rândul lor, nu puteau continua fără materiile prime cumpărate de Bariţiu pe banii încasaţi la Bucureşti. În aceeaşi scrisoare, Bariţiu le atrage atenţia celor de la Zărneşti că nu numai clienţii trebuie să-şi achite obligaţiile cu promptitudine. Şi furnizorul, fabricantul are aceeaşi obligaţie. În acest caz el le aminteşte şi-i atenţionează „că cele 200 risme hârtie de scris albă nr. 2, comandată înainte cu 3 săptămâni se aşteaptă cu o nerăbdare *furioasă*. Dacă e gata, să se

---

[829] Constantin Ioan Iuga, ginerele lui Bariţiu, căsătorit cu Victoria, fiica cea mai mare a acestuia

[830] *G. B. C. VIII*, p. 30.

încarce *îndată*, şi cu ea nu de scris, ci hârtie de tipar nr.6. 50 risme doppel 6, calitatea III încă se aşteaptă tare".[831]

Peste câteva zile, Bariţiu îi scrie din nou că în curând va mai trimite fabricii 150 fl. m. c. Iar dacă între timp va primi marfă brută şi le lipsesc banii, „fabrica să se împrumute aconto vreo 40-50 fl. m. c. Din această scrisoare reiese că fabrica de la Zărneşti devenise furnizoarea de hârtie de tipar pentru ziarul „Românul" lui C. A. Rosetti, unul din cele mai de seamă ziare din România a celei de a doua jumătăţi a secolului al XIX-lea. Îi comunică lui C. I. Iuga, că Rosetti i-a spus că i-a trimis „cele două poliţe ale sale", prin urmare să aibă grijă „a se socoti".

Prin scrisori, Bariţiu îi anunţa pe colaboratorii săi nu numai că le expedia bani, ci într-un fel sau altul, el şi dirija modul cum să fie cheltuite acele sume. Iată ce le scria el în acest sens: „Dară apoi, din ce veţi putea, să rupeţi şi să băgaţi ceva bani la Scharmitzer, din conto curentul dato I ianuarie. Totodată fie fabrica odihnită, - îi liniştea el pe colaboratorii săi -, că eu îi voi mai trimite de aici bani, pe cât voi sta în loc, acum 150 fl. m. c., apoi iarăşi vreo 100-200 fl. m. c., dară *condiţio sine qua non*, ca hârtia de scris nr. 2 comandată mai de curând să mi se trimită în cel mai scurt termen, spre acest scop doresc foarte tare ca fratele Gherasim Popovici să-şi ia osteneala de a ieşi pe I zi la Zărneşti, spre a se reîntoarce a doua zi, să-l mai împintene pe Bein, să-i ducă şi ceva bani".[832]

Bariţiu, în calitate de plenipotent al fabricii din Zărneşti, era acela care ţinea legătura cu organele de stat, cu băncile şi instituţiile de credit. El era obligat să anunţe oficialităţilor orice schimbare în patrimoniul societăţii, el alerga după credite la bănci şi alte instituţii de credit, el supraveghea ca obligaţiile către creditori să fie îndeplinite ş. a. Într-o scrisoare din 19 februarie 1863, de ex., el îl ruga pe Costi (Constantin Ioan Iuga) să facă neapărat a doua zi prin notariu, „înştiinţarea despre ridicarea capitalului de la fabrică".[833] Acest „Anunţ", sublinia el, era o operaţiune care trebuia făcută în mod obligatoriu şi de cea mai mare importanţă pentru funcţionarea fabricii.

Anii 1861-1873, au fost ani în care G. Bariţiu s-a implicat deosebit de mult în mişcarea politică şi mişcarea de eliberare naţională. El călătorea în această perioadă foarte mult. În localităţile în care se găsea rezolva, după putinţă şi unele probleme, mai mari sau mai mici ale fabricii.

Într-o scrisoare din 6 iunie 1863, în timp ce se găsea la Sibiu, Bariţiu îl ruga pe Constantin Iuga, ca, la rândul lui, să roage firma să binevoiască a-l înştiinţa „cât se poate mai curând despre rezultatul definitiv al negociaţiunii

---

[831] *Ibidem*
[832] Idem, p. 32.
[833] Idem, p. 34.

cu George Ioanid pentru ca să mă ştiu întocmi, precum şi să-mi trimită o plenipotenţă. Întreabă-i că dacă aş căpăta undeva vreo 20-30 mii bani pe ipotecă, pe seama fabricii să intru în negociaţiuni sau nu?"[834] Si la Viena, cât a participat la şedinţele senatului imperial în 1863, Bariţiu a urmărit îndeaproape, prin intermediul corespondenţei, mersul afacerilor fabricii de la Zărneşti. A făcut şi unele demersuri pentru obţinerea de credite.

La începutul anilor 1860 fabrica de la Zărneşti mergea ceva mai bine; deşi încă avea datorii foarte mari, funcţionarea ceva mai bine, plătind şi o parte din datorii. Acest lucru nu a fost bine perceput de o parte a membrilor asociaţiei fabricii, aşa după cum reiese dintr-o scrisoare trimisă din Viena în 9 noiembrie nou lui C. I. Iuga în 1863. „Se pare că unor oameni – scria el în acest sens – le pare rău cum că fabrica noastră a început să meargă mai bine, şi, după ce văzură cum că ea veni în stare, de a mai plăti din datoriile străine; socotiră să-şi tragă mai bine ei aceea ce nu se ia"[835] (subl. ns. T. I.). Bariţiu avea în vedere că unii acţionari cereau ca fabrica să le plătească lor dividende, amânând astfel plata unor datorii. Ei nu luau în seamă, că neplata datoriilor la timp, aducea cheltuieli mult mai mari, scumpea producţia, reducea profiturile, sporea dobânzile, provoca multe alte dezavantaje. Îl roagă pe C. I. Iuga să le transmită firmătorilor (conducătorilor fabricii) să ia măsuri să se închidă bilanţul pe anul trecut, pentru a vedea cum stau, să constate cât au cheltuit, cât au câştigat, să-şi achite datoriile şi numai după aceea să vadă cât rămâne pentru a se împărţi între acţionari. Oricum din „ceea ce nu se ia", adică partea ce asigură continuitatea şi sporirea capitalului „să nu se ia", să nu se împartă între acţionari.

Găsindu-se la Viena în acea toamnă a anului 1863, Bariţiu avea posibilitatea să urmărească mai uşor piaţa hârtiei şi a creditelor pe plan internaţional şi să prevadă evoluţia de urcare şi coborâre a lor. Îi scrie lui C. I. Iuga că: „Îndată ce se va încheia livrarea de 1500 etre lui Ioanid, să i se scrie că preţurile s-au urcat, întru înţelesul ce vorbiserăm la plecarea mea".[836] Şederea la Viena voia s-o folosească şi pentru a găsi timp pentru a cumpăra şi o maşină de tăiat hârtie, pentru care a primit aprobarea societarilor s-o achiziţioneze la un preţ în limitele a 2.000-4.000 florini m. c. Deşi considera că suma ce i s-a alocat pentru maşina de tăiat hârtie este cam mică, Bariţiu, om disciplinat a promis că va face tot posibilul să se încadreze în preţul fixat de conducătorii fabricii.

---

[834] *Ibidem.*
[835] Idem, p. 39.
[836] *Ibidem.*

În anii 1863-1866, Bariţiu a făcut deplasări mai dese la Sibiu şi Viena, pe unde l-au dus activităţile politice din Dieta Românească de la Sibiu şi Senatul imperial din acea perioadă.

Din 1866, Bariţiu va avea din nou deplasări mai dese spre Bucureşti, reluându-şi preocupările de încasare de bani pentru hârtia livrată la Bucureşti, şi în alte localităţi ale României şi Bulgariei.

Într-o scrisoare datată, Bucureşti, 22 nov.1866, Bariţiu îl anunţă pe C. I. Iuga că a răspuns fabricii printr-o scrisoare din 22 nov. 1866şi că i-a trimis şi ceva bănişori, adică 118 fl. m. c., cum şi mai multe mostre de hârtie, precum şi 1 de postav. Costi este îndemnat să ia măsuri de a se livra turcilor la Rusciuc o mare cantitate de hârtie de la fabrică. Totodată, îl sfătuieşte pe C. I. Iuga să se implice într-o afacere de livrare a 1.500 de coţi de postav de la postăvarii din Braşov sau de la Cisnădie. Consideră afacerea deosebit de rentabilă, iar braşovenii să nu lase din mână comerţul cu ţările turceşti.[837]

Într-o scrisoare trimisă tot din Bucureşti pe 27/15 nov. 1866 lui Constantin Ioan Iuga, Bariţiu îşi exprima speranţa că acesta a primit ultimele scrisori pe care i le-a trimis el din Bucureşti precum şi „gropul cu bani de la Rusciuc". Îl anunţă însă că în ultimele zile a alergat „numai în trebi de incasso" Pentru a ne da seama la ce eforturi era obligat Bariţiu pentru a încasa banii pe marfa expediată în multe locuri, vom lăsa să ne vorbească însuşi Bariţiu, reproducând un pasaj mai lung din scrisoarea amintită mai sus. „De atunci şi până acum (din 7 XI 1866, data sosirii la Bucureşti n. n. T. I.) am alergat tot numai după trebi de incasso. La minister se numără bani, însă numai după vechimea mandatelor, apoi ale noastre sunt proaspete, adică din august şi octombrie. Mai multe cauze grele m-au silit ca (să) precurm să vând mandate cu câte 5%, adică până au scăzut rabatul, de unde era, că dacă nu le mai lua nimeni. Aşa să ştiţi că cu poşta împărătească de joi 29 nov. Vă trimit cel puţin 400 fl. v. a. sau şi mai mult. Va fi foarte bine ca, dacă cumva nu sunteţi prea strâmtoraţi acolo pe loc, să trimiteţi din acea sumă şi la institutul de credit şi pentru Zengfänger (Zaraf – n. ns. T. I.).

Mă silesc din toate puterile – se destăinuie învăţatul român – a scoate şi alţi bani şi a vă trimite, dv. însă nu vă puteţi face idee despre alergăturile şi greutăţile la care este supus omul aici, voind a încăsa. Până aseară la A.E. Zehender et Co. am fost de *opt ori*, la advocat în cauza cu hoţul de Razidescu de 5 ori, şi abia ieri avurăm prima înfăţişare la tribunal, pentru ca acel blăstămat stă sub protecţia ministrului Ion Ghica, care l-a şi cununat. Cu C. A. Rosetti încă am avut multe greutăţi, pentru că Petersdorf (Petreşti – n. ns. T. I.) i-a lăsat hârtie *mai* frumoasă decât a noastră cu 30 lei şi fără accept. De la Weiss încă mai avem să scoatem vreo 1.100 f. c. şi mai bine. Acolo

[837] Ibidem, pp.42-43.

însă nu sunt în nici un pericol, pentru că are peste 455 mii lei să ia, iară Baumgartner încă-l sprijineşte".[838]

Necazurile şi greutăţile cu încasările de bani pentru mărfurile livrate de fabrica de la Zărneşti vor continua şi în anii următori. Dintr-o scrisoare datată 20 august/1 sept., 1867 expediată din Bucureşti, reiese clar o seamă de greutăţi pe care le întâmpina Bariţiu la încasarea banilor în contul hârtiei livrate. „Până aseară, îi scria el lui C. I. Iuga – ne fu peste putinţă de a încasa pe seama fabricii".[839]

Pe lista platnicilor de la care întâmpina greutăţi apar clienţi, care altădată erau consideraţi buni platnici, clienţi siguri şi serioşi. W. Socec, la care avea mandate încă nu se reîntorsese de la Paris. C. A. Rosetti, tocmai în acea zi îşi cununa o fiică, cu un căpitan anume Pilat, nu a putut să stea de vorbă nicicum pentru a scoate măcar poliţă pentru hârtia pe care o primeşte din săptămână în săptămână, iar în contra lui Weiss trebuie să ia măsuri aspre. Într-o altă scrisoare expediată tot din Bucureşti – către C. I. Iuga în data de 29/16 august 1867, G. Bariţiu aduce în discuţie şi alţi clienţi de la care întâmpina greutăţi în încasarea sumelor pe care aceştia le datorau fabricii de la Zărneşti. De data acesta apare pe listă Edhem Effendi, mandatar care nu ţinuse evidenţa mărfurilor ce i se livraseră de aproape un an de zile. Bariţiu cere ca fabrica să-i trimită extrasele de conturi curente începând din noiembrie 1866, de când a început livrarea hârtiei pentru a calcula cei 2% ce i se cuveneau pentru vânzarea mărfii. Greutăţi de încasare a banilor întâmpina şi de la Casa Nicolau et Zencovici, care nici ei nu au ţinut nicio evidenţă clară de incasso.

După 1866, Bariţiu va călători mai des la Bucureşti, deoarece în acel an devine membru al Societăţii Academice Române, venind în mod oficial cel puţin o dată, dar de cele mai multe ori, câte o lună de două ori pe an la sesiunile de primăvară şi toamnă ale Academiei Române. Dar erau cazuri, când venea pentru diferite probleme ce trebuiau rezolvate la Academie şi în afara sesiunilor anuale. Desigur proaspătul academician va folosi aceste prezenţe în capitala ţării şi în scopul rezolvării unor probleme curente ale fabricii de hârtie de la Zărneşti, va încasa în continuare comenzi onorate, va trimite bani la fabrică, va discuta cu clienţii cu privire la calitatea hârtiei; condiţiile livrării ei etc. Va sesiza salariaţii fabricii cu privire la unele nemulţumiri ale clienţilor. După înfiinţarea Academiei, aceasta va deveni şi clienta fabricii de la Zărneşti, Monitorul Oficial, Trompeta Carpaţilor ş. a. E drept, Monitorul Oficial îşi cam redusese consumul de hârtie, după cum au procedat şi alte publicaţii.

---

[838]Ibidem, p. 43.
[839]Ibidem, p. 44.

Nevoia aproape permanentă de credite, amânarea achitării unora pentru care plăteau în continuare dobânzi mari, alături de dobânzile noilor credite contractate, falimentul unor comercianţi membri ai consorţiului au dus inevitabil la creşterea unui ritm mai accentuat al împrumuturilor în comparaţie cu capitalul propriu al întreprinderii.

Bilanţul fabricii, încheiat în decembrie 1872, indica faptul că aceasta dispunea la acea dată de un capital propriu de numai 54.875 fl. m. c. Dar tot la aceiaşi dată, doi membri ai consorţiului – consorţiu I. Iuga şi Ioan G. Ioan erau creditorii fabricii cu suma de 104.668,80 fl. v. a., la bănci avea împrumuturi în valoare de 54.875 fl. v. a., la care se adăugau diverşi creditori cu suma totală de 35.771,68 fl. v. a. Totalul creditelor era la acel moment de: 194.576,48 fl., sumă ce întrecea de aproape patru ori capitalul propriu.[840]

Producerea şi desfacerea unui produs de bună calitate, obiectiv esenţial al activităţilor lui George Bariţiu în cadrul fabricii de hârtie de la Zărneşti. Cunoaşterea la faţa locului a realităţilor din ţările avansate industrial, încă din prima jumătate a secolului a XIX-lea, vizitele sale în diferite fabrici, ce foloseau deja tehnică perfecţionată pentru acea perioadă l-au convins pe Bariţiu, că fără produse de calitate şi la preţuri reduse, nicio întreprindere, nicio fabrică nu rezistă în noul stadiu al luptei economiei concurenţiale.

Maşinile au fost comandate, executate şi livrate de o unitate specializata în construcţia de maşini pentru fabricile de hârtie. După calculele întocmite de acea firmă, pentru ca o întreprindere cu o astfel de instalaţie să fie rentabilă, trebuie să realizeze o producţie de 400 tone hârtie buna pe an. Pentru o asemenea producţie era necesar un capital circulant de 120.000 fl. m. c. (pentru materii prime şi alte materiale – zdrenţe, chimicale, lemne de foc, pentru salarii şi alte cheltuieli de producţie).[841] Cu timpul au mai fost instalate trei holendere de lemn (armate în parte cu fier); în 1870 s-a instalat o moară de lemn. Cu aceasta capacitatea de producţie a fabricii ridicându-se la 6.000 chintale de producţie anual. Maşina era construită „după cele mai noi principii mecanice". Dar fabrica – conform unui raport prezentat adunării generale din ianuarie 1874" n-a putut utiliza niciodată nici jumătate din capacitatea de producţie".[842]

Pentru anul 1859, considerat un an bun pentru fabrică s-au realizat 2.255, chintale hârtie de toate categoriile, cheltuindu-se pentru aceasta 35.992 fl. În 1860/61 într-o perioadă de fabricaţie de aproximativ un an, producţia a fost, conform raportului prezentat în adunarea generală din 9

---

[840] cf. Alexandru Bărbat , *loc cit*, p.206.
[841] Transilvania, nr.15-16, 1885, p. 117.
[842] cf. Alexandru Bărbat, loc. cit., p. 207.

sept. 1861, de 2.692 chintale, utilizându-se pentru aceasta 4.062 chintale zdrenţe. Referindu-se la producţia din 1860/1861, raportul prezentat în adunarea generală din 12 mai 1862 se menţiona că „Până acum nici într-un an nu am avut mijloace de a fabrica mai mult de 2.700 chintale". Oricum producţia a rămas şi mai târziu sub 3.000 chintale anual.[843]

Materiile prime, zdrenţele, se procurau prin colectori din Transilvania. Bazându-se pe legăturile pe care le avea Bariţiu cu Bucureştiul, zdrenţele se colectau şi în România. Aflată într-o regiune cu multe păduri fabrica găsea din abundenţă lemne pentru combustibilul necesar, iar după ce a început să fabrice hârtie din lemn şi pentru materie primă. Pentru a fabrica hârtie din lemn, fabrica şi-a achiziţionat, în 1870 o moară de „măcinat lemn" apoi o turbină de 40 H. P., un rafinător, cilindri de sortat materia, o pompă de apă, vase pentru strecurarea materiei etc.[844]

Deşi nici instalaţia pentru fabricarea hârtiei din lemn nu a reuşit să îmbunătăţească prea mult situaţia financiară a fabricii, ea a contribuit, totuşi, mult la îmbunătăţirea calităţii hârtiei furnizată pe diferite pieţe.

„Din două liste de preţuri curente (care se găsesc în dosarul de documente şi manuscris ale fabricii, una din 1868, alta din 1874, ambele tipărite la tipografia Römer et Kammer Braşov) se pot cunoaşte varietăţile şi calităţile de hârtie ce se fabricau la Zărneşti. Aceste varietăţi şi calităţi puteau satisface cerinţele cele mai pretenţioase.

Hârtia de scris, în ce priveşte formatul, se diversifica în 12 varietăţi, cu denumiri diferite (timbru mic, mijlociu, greu, mare; registru mic, mare, regal mic, mare etc.), iar în ce priveşte calitatea, 6 categorii (superfină ministerială, fină satinată, cancelarie fină în culori diferite, concept în culori diferite, concept comun, concept ordinar). Hârtia de împachetat era încleiată, jumătate încleiată şi „de tot încleiată", culorile pentru aceasta fiind diferite. Se fabrica apoi hârtie colorată ordinară şi fină, în coli de lungimi diferite, după cerere, cu lăţimea de 54-55 policari (ţoli). Hârtia de ţigară constituia o altă varietate, aceasta fiind albă şi colorată, aşa numită „de mătase".[845] La hârtia de tipar se ajungea până la „velina cu lustru".[846]

Cu privire la calitatea hârtiei de la Zărneşti, menţionăm că la expoziţia mondială de la Viena din 1873, produsele fabricii de hârtie de la Zărneşti au fost apreciate, fabrica fiind distinsă pentru calitatea produselor sale cu o „diplomă de laudă".

---

[843] *Ibidem.*
[844] cf. Ibidem, p.209.
[845] cf. *Ibidem*, p.209.
[846] cf. Anunţ comercial în Transilvania, Braşov, 1877, nr. 1.

Cea mai mare parte a pieței de desfacere a fabricii de la Zărnești erau Principatele dunărene, ajungându-se însă cu desfacerea până peste Dunăre. Mulți negustori români din Brașov având magazine de desfacere peste Carpați, în Moldova și Muntenia pe care le considerau „spații comerciale ale lor și pe care nu voiau să le piardă"[847]

În tot timpul activității sale, fabrica din Zărnești și-a întemeiat depozite speciale pentru aprovizionarea mai buna și mai ritmică, am spune noi, a principalelor piețe de desfacere: Transilvania și Principatele române danubiene. La Brașov s-a înființat un depozit care aparținea direct de fabrică, iar pentru Principatele danubiene s-au înființat depozite de fabrică la București, Iași, Ploiești, dar și la Sibiu în Ardeal.

S-a tocmit și un „agent călător" (voiajor al fabricii), având obligația de a călători prin Țara Românească, Moldova și Transilvania.

Depozitarii erau negustori din localitățile respective, primeau un comision de vânzare de 2-3%.

Primele 3 depozite de la București, Ploiești și Iași se înființează în 1858. Se desființează însă în același an, dar cele două din urmă se reînființează tot în același an. *Erau necesare.* Peste câțiva ani s-au desființat din nou.

În toți anii de funcționare a fabricii de la Zărnești, Barițiu a jucat un rol important, atât în fixarea volumului producției, a luării unor măsuri atât pentru sporirea, diversificarea și îmbunătățirea calității ei. Numeroase scrisori pe care le-a adresat ginerelui său C. I. Iuga atestă cu prisosință acest lucru. Tot din aceiași corespondență reiese preocuparea sa pentru a obține comenzi din partea unor comercianți, proprietari de ziare, ministere, academie, edituri, poeți ce-și publicau volume în editură proprie.

Adeseori, G. Barițiu, găsindu-se la București pentru rezolvarea diferitelor probleme, încerca să „prindă" câte o comandă sau de livrare de hârtie din partea vreunei instituții de stat sau a unor consumatori privați. De exemplu, într-o scrisoare expediată din București, în 23 septembrie 1861, Barițiu îi comunica lui C. I. Iuga că tocma s-a publicat o licitație nouă de 3.225 risme din partea tipografiei statului; din aceea 2 mii tipar nr. 6, iară 600 nr. 4 cealaltă de scris. Iar în altă scrisoare din 22/10 martie 1862 îi scria aceluiași să urgenteze trimiterea unor comenzi primite din București.

În scrisoarea din București, datată 14.III/1862, expediată la Brașov, îi scria ginerelui său că: „mă aflu în negociațiuni cu ministerul de război și de cultură ... Aștept o licitație mare. Când se va trimite hârtia nr. 2 să se trimită,

[847] Vezi revista Transilvania, 1885, nr. 15-16.

cum am scris, şi hârtie de paie. Hârtie tipar nr. 6 să se facă neîncetat, până la 1.000 risme".[848]

Aflat adesea la Bucureşti, Bariţiu trimitea uneori şi unele indicaţii despre felul cum trebuiau să procedeze angajaţii fabricii şi în cazul în care se aprovizionau cu zdrenţe, care la începutul anilor 1860, constituiau încă materia primă cea mai importantă din care se fabrica hârtia în Transilvania. „Strângeţi în pinteni pe toţi câţi trag leafă de la fabrică. Nu cumva să încuibe vreo mişelie la *cumpănitul* zdrenţelor. Mai aduceţi-le aminte ca să nu se ude, gunoioase şi cu pietre în ele".[849]

Bariţiu foloseşte prezenţa sa în capitala Principatelor Unite, din luna noiembrie 1866, pentru a se convinge de modul cum funcţiona magazinul condus de mandatari prin care fabrica îşi desfăcea hârtia produsă de ea. Relatând despre aceasta lui C. I. Iuga, ginerele său, Bariţiu îi scria într-o scrisoare din 27/15 nov. 1866 că: În magazinul de aici treaba merge binişor, şi cred că mai târziu va merge şi mai bine, numai să apuce bolta de a fi cunoscută în capitală şi în ţară. A fost însă de neapărată trebuinţă ca să stau şi eu mai multe zile cu comisionarii noştri, pentru ca să avem ocaziune de a da un îndreptariu (eine Richtung – o direcţie) la toată întreprinderea noastră. Dealtmintrelea ambii sunt oameni activi, nepregetători, iară anume Iosif Socec se pricepe foarte bine la această ramură de comerciu, încât eu nu mai cunosc pe altul care să-l întrecă. Preste aceasta, mi se pare şi om cu frica lui Dumnezeu. În adevăr, a sosit timpul să prindem şi noi rădăcină mai bună în această piaţă; atâta însă văz că se cere multă marfă bună şi ieftină".[850] Bariţiu observă aici că piaţa Bucureştiului evoluează în sensul creşterii diversificării cererii de hârtie şi a sporirii exigenţelor faţă de diversificarea şi creşterea calităţii şi fineţei hârtiei. Într-un fel, el recunoaşte că pe pieţele româneşti cererea şi oferta de mărfuri se europenizează. Dacă fabrica de la Zărneşti voia să mai reziste pe piaţa Bucureştiului trebuia să se adapteze şi ea noilor reguli ale pieţei, calităţii îmbunătăţite şi micşorării cheltuielilor, ceea ce s-a şi făcut, într-o anumită măsură la graniţa dintre anii 1860-1870. Dar se pare că această situaţie de la depozitul din Bucureşti nu a ţinut prea mult. Depozitarii de acolo îşi rezolvau prin intermediul depozitului interesele lor proprii. Optimismul lui Bariţiu din noiembrie 1866 dispăruse complet în 1868, când s-a deplasat din nou la acelaşi depozit. „Ştii câţi bani avem aici? Îl întreba el pe ginerele său într-o scrisoare din 31/12 august 1868. Peste 15 mii fl. – îi comunica tot el explicându-i că aceştia sunt bani din vânzare – şi cu toate acestea nici o para în mână! Ai fi mai crezut o asemenea blestemăţie

[848] *G. B. C. VIII*, p. 32.
[849] *Ibidem*, p. 40.
[850] Ibidem, p. 43.

şi neruşinare? Aceşti oameni blestemaţi ne băgară toţi banii în mărfurile lor, luaseră şi de la I. Martinovici aproape 1.700 fl. m. c. împrumut. Preste acestea, magazinul îl ţinură în iestimp în o mare dezordine. 3 zile câte 4-5 ore îmi trebuiră până ce făcui inventarul şi nu sunt sigur, că nu trebuie să-l mai fac o dată cu G. Anghel. De opt zile lucră la inventarul lor, compus din mii de mărunţişe, şi abia peste vreo patru zile vor fi gata cu bilanţul. Peste 6.000 franci cu datorii în piaţă, iară ei peste ceea ce datoresc fabricii şi lui Martinovici, au să mai plătească vreo 30 franci pentru marfă. Până acum le ameninţai cu puşcăria, îndată ce voi apuca inventarul şi bilanţul am să arunc pe Iosif Socec pe uşă afară (cel care cu doi ani înainte „se pricepea foarte bine" n. n. T. I.), pentru că acesta fu capul răutăţilor, încât, adică se folosi şi de absentele şi boala lui Belgazoglu şi comandă – pe punga altora o mulţime de marfă de la Paris, cu nespusă obrăznicie. Dară ce să mai facem apoi? Cui să mai concredem magazinul? Vezi, această grijă mă va ţine pe mine înlănţuit aici. Dzeu ştie până când".[851] Cu toate măsurile pe care le-a luat G. Bariţiu, am văzut cu altă ocazie, vânzările şi desfacerea produselor fabricii nu i-au asigurat prosperarea, lucrurile au mers din ce în ce mai greu.

Apar rău platnici în număr din ce în ce mai mare. Bariţiu este pus în situaţia să-i dea pe unii în judecată. Într-o scrisoare din Bucureşti din 3 sept. n./1870, Bariţiu îi comunica lui C. I. Iuga faptul, că unele încurcături cu clienţii care devin rău platnici, nu întotdeauna sunt numai ei vinovaţi. De vină sunt şi unii funcţionari ai poştei locale din Zărneşti, care dădeau dovada de neglijenţă faţă de scrisorile adresate fabricii de la Zărneşti sau lui Bariţiu personal. Erau rătăcite uneori scrisori, care conţineau acte trimise chiar de către clienţi ce cereau reglementarea plăţilor. Unii deveneau chiar rău platnici. Aceştia erau daţi în judecată. Bariţiu era obligat de situaţie uneori să accepte să încaseze o suma mai mică, altfel risca să nu mai primească nimic. Despre un asemenea caz, al unui oarecare rău platnic - pe nume Baboiu – îi va relata Bariţiu lui C. I. Iuga într-o scrisoare din 1870.

Mari pierderi suporta fabrica în urma dezinteresului depozitarilor de a căuta şi vinde unele stocuri mai mari de hârtie, pe care le ţineau în depozite până când îşi pierdeau calităţile bune iniţiale. În aceste cazuri, fabrica accepta preturi mai mici şi termene de încasare mai lungi. Deci mărfurile ţinute în stoc un termen îndelungat produceau pierderi. Exact despre un asemenea caz îi relata Bariţiu lui C. I. Iuga într-o scrisoare din Bucureşti din sept.1870: „Hârtia câtă mai era la Ioan Iuga – scria Bariţiu - se vându lui Socec et co, şi mâine avem să i-o predăm, pe poliţă de 6 luni pe preţuri ticăloase. Dară mai bine aşa decât să se facă gunoi sau să se prădeze altfel ...

[851] *Ibidem*, p, 47.

De la Sion abia se putură scoate vreo 200 franci, ..."[852]. Deci greutăţi în încasare, vânzări la preţuri reduse, marfă cu defecte din cauză că nu a fost păstrată în condiţii optime, pierderi pentru fabrică etc. Iar efectele de plata primite de la clienţi tot mai greu de scontat şi reescontat la bănci şi zarafi; scontul şi reescontul a urcat la 3½ - 4% pe lună. La începutul anilor 1870 prezenţele lui Bariţiu în capitala României vor fi tot mai dese. El făcea parte dintr-o delegaţie a căilor ferate din Transilvania care negocia cu guvernul român, punctul de joncţiune al căilor ferate din Transilvania cu cele din România şi, probabil unele trasee de cale ferată, care să fie convenabile şi braşovenilor şi Principatele Unite.

„În cauza căilor ferate, scria el, într-o scrisoare adresată lui C. I. Iuga în 5 iulie 1871 din Bucureşti, am venit ca chemaţi. Adevărată confuziune babilonică. Ieri (4 iulie nou 1871 – n. ns. T. I.) am fost la Cameră, unde am avut dispute. Astăzi am conferinţă, la care va fi şi Mitropolitul Moldovei. Pe doi miniştri îi avem sigur de partea noastră, Creţulescu şi Florescu. Cu ceilalţi vom vedea."[853] Se găsea în Bucureşti din data de 3 iulie 1871. În drum spre Bucureşti a făcut o oprire de o zi la Ploieşti pentru a mai rezolva şi acolo nişte treburi în interesul fabricii. Ajuns la Bucureşti află de la unii clienţi ai fabricii că au comandat direct sau prin alte persoane hârtie de la Zărneşti, a trecut termenul de livrare şi încă nu le-a fost onorată comanda. Un anume Weiss îi spune că a comandat prin Costache Fluştureanu 100 risme tipar nr. 12 pentru *Trompeta Carpaţilor*. Mai avea hârtie numai pentru două săptămâni. Cezar Bobac îi spune că „acum este mulţumit cu hârtia noastră". Expeditorii de la fabrică să fie atenţi să nu încurce comenzile, cum s-a mai întâmplat.

„Cu Vasilie Ştefan mă aflu în tocmeală pentru hârtia de scris câtă se află la Cotade et Tabacovici, bătută de Dumnezeu, adică scârnăvită de muşte, plină de pulbere, ştii ca în orice băcănie, unde nici că se poate altfel. Vasilie va mai lua şi pac"[854].

În timpul cât s-a găsit la Bucureşti, Bariţiu a primit mai multe reclamaţii din partea unora care comandaseră marfă fie direct la fabrică, fie la comanditarii din Bucureşti; comenzile însă nu li se onoraseră la termen. Unii erau supăraţi că nu primiseră nici măcar răspuns la comenzile lor.

În aceeaşi scrisoare din 5 iulie 1871, Bariţiu cerea cancelariei să-i copieze „de îndată" toate formatele şi greutăţile acelor hârtii nenorocite de pac, pe care le făcuserăm lui D. Teclu şi ne stau acolo. Am aflat un cumpărător. Mustră i-am dat, lista formatelor să mi se transmită. Să mi se

[852] *Ibidem*, p. 50.
[853] *Ibidem*, p.53.
[854] *Ibidem*.

scrie şi despre pac şi thisu dacă s-a fabricat şi câtă, dacă se vinde sau nu şi preţurile. Câte o mostră mică in sau ¼ în cruce.

Pentru ca sa coregem toate ticăloşiile, nici trei luni de zile nu mi-ar ajunge. Caut magazin şi om, că aşa nu e bine"[855].

La Bucureşti s-a constatat, de exemplu, câte un pachet nr.8 şi 10 pentru tipar, care la fabrică au fost facturate pe jumătate încleiate nu au conţinut nici o picătură de clei; lucrătorii uitau uneori să adauge clei sau să adauge puţină apă de alaun, sau deloc, peste clei[856].

Din paginile anterioare a reieşit că magazinele sau depozitele de desfacere ale fabricii de la Zărneşti nu au dat rezultate mulţumitoare. Responsabilii sau delegaţii acestora îşi vedeau de treburile lor. Nu-i prea interesa prosperitatea fabricii. S-au întâmplat cazuri când aceştia au folosit banii încasaţi pentru a face stocuri de marfă pentru magazinele lor proprii, întârziind mult achitarea stocurilor de hârtie primite de la Zărneşti. Rezultatul a fost acela că fabrica era mereu în situaţia de lipsă de lichiditate, fiind mereu nevoită să recurgă la credite împovărătoare.

Până în 1870, fabrica îşi lichidase cea mai mare parte din depozite sau magazine (depozitoare cum le numea Bariţiu).

Dar în 1871, am arătat că Bariţiu, a ajuns – după analiza situaţiei vânzărilor din Bucureşti – la concluzia clară: „caut magazin şi om, că aşa nu e bine". El însuşi dacă ar sta la Bucureşti nu ar fi putut să corecteze situaţia „nici măcar în trei luni de zile". Ce se întâmplase între timp? Răspunsul pentru el era clar: apăruseră şi alţi actori adversari pe piaţa Bucureştiului. Cel mai periculos s-a dovedit a fi situat nu prea departe de Zărneşti. Este vorba de fabrica de hârtie de la Petreşti (Petersdorf) Sebeş. Aceasta a fost reconstruită în anul 1871, de către consorţiul *„Neusidler Aktiengesellschschafi für Papierfabrikation"*, care dispunea de un capital de o jumătate de milion florini. Aceasta având o înzestrare tehnică mai bună, maşini mai productive, lucrând cu capitaluri mari şi mai bine organizate, avea posibilităţi de sporire a productivităţii muncii, să reducă costurile şi, deci, să devină mai rentabilă decât fabrica de hârtie de la Zărneşti. Posibilitatea producerii de hârtie de calitate era tot de partea ei.

Încercările fabricii de la Zărneşti din 1870/71 de modernizare şi perfecţionare, prin crearea morii de măcinat lemn, utilizarea lemnului ca materie primă nu au putut ţine piept concurenţei fabricilor din apus şi nici măcar celei de la Petreşti.

Simţind că fabrica din Zărneşti avea de înfruntat o concurenţă din ce în ce mai mare, Bariţiu s-a gândit că a venit vremea ca fabrica să-şi

---

[855] *Ibidem.*

[856] Vezi: Idem, nota nr. 1, p. 54.

organizeze mai bine desfacerea şi să revină la organizarea unor magazine de desfacere mai bine dotate şi cu personal mai bine pregătit în branşă, oameni calificaţi în domeniul comerţului modern de atunci.

Prezent la Bucureşti mai multe zile în vara anului 1871, Bariţiu îi scria din nou ginerelui său să se intereseze de soarta unor comenzi emise către fabrică şi nerezolvate la timp. Cu unii clienţi a avut scandal, alţii îl ameninţau cu procese, alţii chiar l-au şi dat în judecată.

Unii membri ai consorţiului considerau depozitele ca un izvor de câştig pentru ei personal sau pentru unii membri ai familiilor lor. Pentru a înţelege acest lucru, credem că este sugestivă relatarea unei convorbiri a lui Bariţiu cu Gheorghe Orghidan într-o scrisoare din Bucureşti din 14/2 iulie 1871 către C. I. Iuga: Într-aceea veni d. Gh. Orghidan la mine şi mă pofti ca să luăm iară pe d-lui de agent, sau adică pe fiul său Corneliu, sub răspunderea tată-său. Eu l-am întrebat că de ce nu s-a înţeles în această afacere cu d-l Ioan G. Ioan. Îmi răspunse una alta ... Atunci eu i-am zis: „Văz că fără un mic depozitariu nu merge, dar ne trebuie un om care să stea întins de el şi care *să cunoască* comerciul cu hârtie şi să dea garanţie. Ar fi bine ca Corneliu sa intre pe câtva timp la un librariu, apoi să deschidem aici *Papierhandlung* (papetărie). Într-aceea eu mă decid să iau pe fiu său pe 1 lună, adică până la reîntoarcerea pe 5 săptămâni". Am trebuit să fac aceasta din cauze pe care le veţi afla din graiul viu[857]. Îşi avea şi Bariţiu obligaţiile lui, faţă de familiile negustorilor, care l-au finanţat şi ajutat în tinereţea lui.

Referitor la convorbirile avute cu librarii bucureşteni în legătură cu comenzile de hârtie, Bariţiu scria: „Cu librarii merge anevoie, iară vorbesc peste umeri"[858].

Bariţiu s-a ţinut de cuvânt. A reorganizat agentura (depozitarul) şi l-a luat pe Corneliu Orghidan ca agent de vânzări „sub observaţie", adică sub supravegherea lui Bariţiu, care-l va îndruma şi-l va instrui pentru a deveni un bun comerciant de hârtie şi papetărie.

Într-o scrisoare din Bucureşti către C. I. Iuga, datată 10 sept. n., G. Bariţiu îşi cere scuze că a scris fabricii direct, iar lui nu i-a scris nici până la acea dată. Erau vreo două probleme la care nu-i era uşor să-i răspundă „fără oareşcare pregătiri care să mă pună în stare de a-ţi scrie ceva pozitiv"[859].

Îi dă, totuşi, de înţeles că ambele probleme ating persoane: „Mai întâi de toate aveam de trebuinţă de zile şi săptămâni, în care să pot observa pe junele Corneliu în acţiune, întreabă, să văz ce e de dânsul. Peste aceasta, acum la început aveam şi mai am, să conlucru, pentru ca să cunosc eu

---

[857] *Ibidem.*
[858] *Ibidem*, p. 55.
[859] *Ibidem.*

însumi, din experiență proprie, dacă – cu toată mediocritatea şi chiar inferioritatea fabricatelor noastre – un agent numai cevaşi activ şi deştept e în stare să facă ceva, să scoată ceva rezultate"[860]. Numai după ce s-a convins că se poate, i-a scris ginerelui său. Barițiu s-a aflat la Bucureşti, la depozitarul unde era agent I. G. Ioan 17 zile din iunie – iulie şi 29 zile din august – septembrie, adică în total 46 de zile. În aceste zile, el a făcut atâtea operațiuni cât nu au făcut cei 2 agenți G. Orghidan şi D. Petcu în 14 luni din 1870/1871. Era doar un început, şi încă între cele mai infame calomnii din partea cunoscuților noştri inamici, „care umblă din casă în casă, din boltă în boltă, defăimând şi înjurând „ca nişte precupețe, atât pe noi cât şi fabricatele". Barițiu îl anunță pe C. I. Iuga că va mai rămâne la agenție o anumită perioadă, care-i va da ocazia să cugete împreună cu el, - cu Barițiu la cunoscuta sentință nemțească: *Ochiul stăpânului îngraşă vaca*[861]. Spera, totodată, să fie convins şi Costi, din adâncul sufletului, că „fabrica noastră n-a avut nici un reprezentant şi deştept şi *onest*, în fine vei dori ca să reglementăm acolo acasă cauza cea mare a fabricii noastre, apoi în caz de ne va rămâne nouă să ne aruncăm cu toate brațele pe piețele de aici.[862]

Barițiu îl prezenta pe Corneliu Orghidan ca pe un tânăr activ, inteligent, dar şi preocupat prea mult cu alte agenturi „unde mai câştiga sume bunişoare". Mai avea nevoie de îndrumare din partea membrilor conducerii fabricii de cel puțin un an de zile.

Multe bătăi de cap le dădea magazinul în care se găseau depozitele fabricii de hârtie din Zărneşti. El apărea ca fiind închiriat când de G. Orghidan, când de Ioan Iuga, când de un anume Fluştureanu. Era o problemă pe care G. Barițiu o considera ca o dispută între societari şi de aceea, el nu o putea rezolva. Putea însă în calitate de director comercial al fabricii, de plenipotent al ei şi de acționar să facă propuneri de îmbunătățire a activității magazinelor şi depozitarilor, de o mai bună pregătire a agenților de vânzări, dar şi un mai bun control al activităților lor.

Prezent la Bucureşti de câteva zile, Barițiu îi scria lui C. I. Iuga într-o scrisoare datată 16/4 dec . seara 1871 un raport că „Alaltăieri, adresându-mă fabricii, v-am făcut un raport care, în unele părți ale sale, nu poate să vă placă. Dară de nu veneam eu, ar fi fost şi mai rău. Voi corege câte voi putea ... M-am convins că oricum vom apuca lucrurile şi persoanele, altfel nu se poate, ci cam de 4 ori pe an să vie câte cineva. Dară apoi cine va veni, să stea aproape numai de treaba asta a fabricii".[863]

---

[860] *Ibidem.*
[861] În text în limba germană, Idem, p. 56.
[862] *Ibidem.*
[863] *Ibidem*, p. 57.

Deci, în afară de agenţii de vânzări pe care-i avea la Bucureşti, fabrica trebuia să mai numească un om, care să-i controleze pe aceştia, care trebuiau să ţină depozitele în regulă, să înregistreze comenzi, să le transmită la fabrică, să încaseze banii sau ordinele de plată şi cambiile, când cumpăra şi pe datorie de la ei, să insiste la fabrică să li se livreze comenzile clienţilor la timp, să facă reclamă mărfurilor produse de fabrică etc.

Câteva zile cât a stat la Bucureşti, Bariţiu a mai încasat nişte bani, a scontat cambii, a mai făcut nişte aranjamente cu clienţii, unora le-a mai prelungit termenul de plată pe baza de documente, bineînţeles, dar plăteau, în schimb dobânzi pentru aceste amânări ş. a.

Angajarea şi organizarea muncii tehnicienilor şi a unor lucrători calificaţi, au fost cele mai grele probleme cu care s-a confruntat George Bariţiu, în preocupările sale pentru buna organizare a fabricii de la Zărneşti. Şi aceasta nu întâmplător. Era o situaţie despre care, după cum spunea Bariţiu, ea era generală pentru ţările care încercau să-şi creeze şi ele o industrie proprie. Specialiştii străini pe care-i aduceau industriaşii transilvăneni din Boemia şi din alte părţi costau foarte mult (salariu, locuinţă, cheltuieli de drum din ţara de unde proveneau până la locul de muncă). În paginile anterioare am relatat că problema directorilor tehnici a fost foarte acută. Aceştia au provocat fabricii pierderi de sute de mii f. m. c. În decurs de 20 de ani s-au perindat 6 directori tehnici, toţi cu pretenţii mari şi rezultate slabe. În paginile anterioare am relatat câte ceva despre moravurile acelora.

În scurta sa monografie despre fabrica de hârtie de la Zărneşti, Alexandru Bărbat relatează cu privire la „Tehnicienii şi muncitorii fabricii" că „Informaţiile nu ne indică numărul muncitorilor angajaţi la fabrica de la Zărneşti, nici probleme în legătură cu condiţiile lor de muncă şi trai, ... aceasta constituia una din marile lipsuri ale rapoartelor privitoare la activitatea fabricii şi problemelor ei"[864]. Nu există în Transilvania nici măcar legislaţie în acest domeniu.

Totuşi, din corespondenţa lui Bariţiu cu conducătorii, reiese că el a fost preocupat de unele probleme ale procesului muncii, ale aprovizionării, transporturilor, expedierii produselor fabricii, a funcţionării birourilor fabricii (cancelariei) etc. Majoritatea observaţiilor în acest domeniu erau transmise, în general, din unele localităţi în care se găsea într-o deplasare. Spre exemplu, găsinduse în 1863 la Viena, el trimitea o scrisoare datată 9 nov. nou, prin care îi transmitea lui C. I. Iuga că: „Ar fi foarte bine dacă domnii firmători ar porunci cancelariei ca, precum ne înţeleseserăm, să se petreacă nesmintit bilanţul anului trecut la locul său, după toate regulele, şi

[864] Alexandru Bărbat, *loc. cit.*, p. 215.

apoi de la acela să pornească cu regularea socotelilor în 1863. Oameni aveau *de ajuns* în comptorie, să-şi împartă treaba aşa încât lui Gherman să-i rămână timp pentru socotele. Mi-ar părea foarte rău dacă liferaţiunile (livrările) la Bucureşti n-ar curge regulat şi bine. Rogu-vă ţineţi pe Exner în priveghere mai departe, şi anume să vedeţi ca să nu facă speze oarbe. Aş vrea să ştiu dacă în trecutele trei săptămâni a mai ieşit careva la Zărneşti şi cum au aflat pe acolo. O mai de aproape supraveghere este imperativă".[865]

În deplasările sale, mai ales acele care le făcea în Bucureşti, unde fabrica avea şi depozitele de desfacere, Bariţiu simţea foarte bine pulsul funcţionării fabricii de la Zărneşti. Erau mulţi indicatori care-l fumizau date dacă fabrica funcţiona bine sau nu: cât de prompt răspundeau salariaţii fabricii la comenzile de hârtie făcute de clienţi, dacă respectau proporţiile între sortimentele comandate, dacă respectau calitatea, dacă o ambalau corespunzător şi multe altele. Spre supărarea lui Bariţiu, uneori aceste cerinţe nu erau respectate întru totul, ceea ce-l determina să le scrie, atrăgându-le atenţia asupra normelor pe care trebuiau să le respecte, să organizeze mai bine forţa de muncă calificată şi mai puţin calificată de care dispunea.

El mai cerea de la corespondenţii săi şi unele rapoarte, pentru a vedea cum stau cu producţia, ce este şi ce nu este în ordine la fabrică. Pentru comenzile mari, Bariţiu scria în 1863 că ele trebuie îngrijite şi păstrate, „mai ales acum, când se adună şi Camera din Bucureşti, căreia îi va trebui hârtie foarte multă".[866]

La Viena unde se afla la şedinţele senatului imperial, fabricantul G. Bariţiu simte tot mai des că muncitorii şi funcţionarii nu muncesc conştiincios, dacă nu sunt supravegheaţi îndeaproape. Chiar îl îndeamnă pe ginerele său, C. I. Iuga care era în conducerea fabricii să fie mai exigent cu personalul fabricii. „Eu, îi scria el, în 24 nov. 1863 tot din Viena, simţ foarte că în cancelarie, ca şi afară, trebuie o supraveghere mai de aproape. Dară ştii ce ? Fiecare din noi avem să câştigăm sau să pierdem la acea fabrică, iar anume familia dvs. mai mult. De aceea îţi sfătuiesc ca, după ce iarna tot nu mai ai treabă multă în economie, mergând mai des pe la cancelarie, să nu treci cu vederea nici să te mai sfiieşti a le spune verde în faţă la oricare aceia ce afli că într-adevăr ar fi spre stricarea fabricii. Strângeţi în pinteni pe toţi câţi trag leafă de la fabrică".[867]

Desigur, Bariţiu în calitate de coproprietar şi organizator de fabrică, gândea ca un angajator capitalist de forţă de muncă. El plătea munca pe care se obliga o persoană să i-o presteze, să-i lucreze un anumit număr de ore iar

---

[865] G. B. C. VIII, p. 39.
[866] *Ibidem.*
[867] *Ibidem*, pp. 39-40.

rezultatul se materializa într-o anumită cantitate de produs, dar şi de o anumită calitate; se impuneau aici nişte norme în dublul sens cantitate-calitate. Se încheia şi un contract (verbal sau scris), care trebuia respectat. Deci, cerinţele lui Bariţiu, formulate către „Firmătorii fabricii de hârtie de la Zărneşti, în Braşov", erau normale şi se încadrau în cerinţele timpului, ale organizaţiei social-economice rezultată în urma generalizării relaţiilor marfă-bani, bani-marfă.

În ciuda tuturor greutăţilor şi a nevoii cronice de credite, plătite cu dobânzi mari, a unei funcţionări cu întreruperi dese, cu funcţionare niciodată la capacitate maximă, Fabrica de hârtie de la Zărneşti s-a încadrat şi ea în sistemul general european al fabricanţilor de hârtie ale celei de a doua jumătăţi a secolului al XIX-lea.

Participarea lui G. Bariţiu la Expoziţia Universală de la Viena din anul 1873 a fost actul de recunoaştere al fabricii de la Zărneşti ca făcând parte din sistemul general european al acestei ramuri industriale. La expoziţie participau 9 fabrici din Ungaria şi Transilvania din care Bariţiu aminteşte într-o scrisoare adresată pompos „Domnilor firmători ai fabricei de hârtie de la Zărneşti, în Braşov, datată Viena 13.VI/1873, firmele: „minunata Fiume, apoi Hermanetz şi Petersdorf, mult mai presus decât noi, îndată apoi e una necunoscută căci nimeni nu mi-o ştie numi şi ea încă nu-şi arată firma, după aceea Presburg, cu care rivalizăm noi în calitate, apoi vin cei cu pac, până şi Koponi et Königes. Atâta din Ungaria şi Transilvania".[868] Referindu-se la calitatea hârtiei produse de diferite fabrici din alte ţări, scriitorul român recunoaşte că există fabrici care au expus hârtii „în sute de calităţi", altele au scris pe risme: „încleiere garantată", materia de lemn era expusă în vase „în feluri de calităţi" şi ea, materialele chimice sunt expuse şi ele pentru fiecare sortiment de hârtie.

Dar văzând şi recunoscând diferenţa de calitate şi de sortimente dintre ceea ce se făcea la Zărneşti şi fabricile din ţările mai înaintate, Bariţiu îi anunţa pe „Domnii firmători ai Fabricei de hârtie de la Zărneşti că „cu toate acestea ar fi fost o adevărată crimă şi totodată batjocură dacă noi nu am fi trimis la expoziţiune. Hârtia noastră e pusă într-un galantariu poleit şi cu uşă de sticlă. Dară – îşi ia angajamentul Bariţiu – am să-i fac şi o scurtă descriere a fabricii, precum văz că făcură şi alţii, îi voi alătura şi fotografia. Trebuie să o facem cât se poate mai cunoscută".[869] În acest scop îi roagă pe „Domnii firmători ..." de la Zărneşti să-i trimită, printr-un anume domn A. M. Gross o colecţie de mostre, numai tipariu, formate mai mari, vreo 5-6

[868] *G. B. C. VIII*, p. 264.
[869] *Ibidem.*

coale şi pac (topuri) cu preţurile lor; de scris numai 3-4, ce se găsea în fabrică mai frumos şi curat.

Dar cine erau aceşti „Domni firmători ai Fabricii de hârtie de la Zărneşti", cărora li se adresa atât de pompos publicistul nostru? Aceşti „firmători" erau, în fond, reprezentanţi de o singura persoană: ginerele său Constantin Ioan Iuga, iar „stabilimentul" fabricii, nu altul decât fiul său Ieronim Bariţiu, pe care-l instalase la Zărneşti, după ce el însuşi îşi irosise ani buni pe această creaţie industrială sortită, încă de la crearea sa, falimentului. Creată cu mare pompă, destinată să funcţioneze la infinit, păzită straşnic de cei ce au creat-o în sensul că de activitatea ei să se bucure veşnic cei ce au creat-o şi urmaşii lor, „fabrica a rămas până la urmă o afacere personală – şi catastrofală – a familiei Bariţiu,"[870] suportată cu stoicism de el şi familia lui.

De fapt, credem că Bariţiu, a venit la Expoziţia Universală din vara anului 1873 şi datorită faptului, că el şi asociaţii săi, căutau un asociat care să posede capitaluri suficiente pentru o investiţie în fabrica lor, prin care să o redreseze şi să funcţioneze la capacitatea pentru care fusese proiectată şi la costuri reduse.

La Pesta, în drumul său spre Viena, Bariţiu aflase despre un mare comerciant de hârtie, pe nume Pesner, că doreşte de mult să aibă o fabrică care să lucreze numai pentru el, mai ales de tipar. Mai aflase că un alt capitalist, David Adler foarte bogat doreşte şi el să aibă o fabrică ce să lucreze numai pe seama lor. I s-a sugerat să-i furnizeze date lui Adler despre fabrica lor şi să furnizeze informaţii exacte despre fabrică. Bariţiu începe să spere că va găsi un investitor bogat, dispus să investească în fabrica lor vreo 300 de mii fl. m. c.

Într-o altă scrisoare din Viena, 17 iunie n. 1873, Bariţiu îi informează pe firmători că au fost invitaţi „duminica trecută, alaltăieri toţi fabricanţii de hârtie la o masă comună". „Am şezut la masă – se destăinuie el, lângă renumitul inventator al morilor de măcinat lemn". S-a întâlnit cu proprietari ai fabricilor din Arnau (Bohemia), cu Koferman din Halle. Cei mai mulţi, remarca el, nu numai că nu auziseră de fabrica de la Zărneşti, „dară nici măcar de Transilvania pe care o confundau cu Serbia. Pentru ziua următoare am fost invitaţi la sala maşinilor, care este „ca un orăşel plin de maşinării". Se construiau maşini noi pentru fabricarea hârtiei mai perfecţionate, pentru care se consuma mai puţin combustibil, erau mai puternice, cu o productivitate mult sporită. Anunţă că în zilele cât va mai sta la Expoziţia mondială va încerca să înveţe cât mai multe, dar şi să găsească nişte capitalişti, „care să voiască a merge cu averea lor la Braşov şi la

[870] Vezi: nota nr. 1 de la subsol, în *Ibidem*.

Zărneşti"[871]. Cu alte cuvinte, Bariţiu spera să atragă, ceea ce numim astăzi investitori străini.

Folosindu-şi timpul în vederea documentării cu privire la industria de hârtie, Bariţiu le comunica „Domnilor firmători ...", noutăţi în domeniu pentru a-i pune la curent şi pe ei cu progresul tehnicilor de fabricaţie de hârtie, pentru a-şi face şi ei opinii în această privinţă. Aflaţi, scria el, că în expoziţiune sunt: 1 model mic de la Anglia, una machină de hârtie *(machine continue)* completă a lui Sigl, una tot completă, măreaţă, minunată, de la Escher Wise, cumpărată deja de Röderer, preşedintele reuniunii fabricanţilor de papir, 1 hollender ... 1 moară completă de măcinat lemn, venită din Francia, un aparat pentru celuloză venit de la Scoţia. Le-am studiat pe toate, cerând opinia altor fabricanţi cu care am făcut cunoştinţă, din toată Europa, până şi de la Anglia, Şveţia, Finlanda, am învăţat între altele că maşina noastră e una *din cele mai bune,* că perfecţiunea ei nu ar costa decât câteva sute, că cu acea unică maşină am putea face 10.000 cântarie pe an"[872].

Bariţiu, folosea timpul cât s-a aflat la expoziţia mondială din Viena din vara anului 1873, pentru a lua legătura şi a face cunoştinţă cu tipografi, comercianţi de hârtie, a făcut schiţe ale fabricii de la Zărneşti pe care le-a împărţit participanţilor la expoziţie şi altora, pentru a face mai cunoscută întreprinderea lor i-a făcut reclamă, spunea el, „ca să intrăm în cunoştinţa capitaliştilor"[873].

A cules mostre de hârtie de pe la magazine, a făcut liste de preţuri, aflând că hârtia la ei era mai scumpă, că existau multe calităţi de hârtie, dar că pe la fabrici „era stagnaţiune şi preţurile scăzuseră tare". A luat legătura şi cu negustorii de hârtie, care ar fi fost de acord să vândă la Viena şi hârtie de la Zărneşti.

În perioada cât s-a găsit la Viena, fabricantul român de hârtie, G. Bariţiu, a participat la adunarea generală anuală a fabricanţilor din Austro-Ungaria. Dar din Ungaria, menţionează el, nu a participat nimeni. Iată modul interesant în care descrie publicistul nostru. „În 23 iunie 1873 n. ns. Avurăm adunarea generală anuală a fabricanţilor din Austro-Ungaria ... Eu m-am prezentat cu plenipotenţa şi am participat binişor la dezbateri. Erau reprezentate 49 de machine. Am făcut cunoştinţă cu toţi membrii, mai ales seara la masă de 10 fl. pentru couvert, unde le-am trântit două toaste de care nu se prea aud pe aici. La unul mi-a răspuns dr. Alvin Rudel de la Dresda"[874].

---

[871] *Ibidem*, p.65.
[872] *G. B. C. VIII*, p. 266.
[873] *Ibidem*
[874] *Ibidem*, p.267.

A făcut cunoştinţă cu reprezentanţii unei super fabrici pentru acea vreme, fabrică numită *Cellulosa,* fabrica cu 3.000.000 fl. m. c. capital. A discutat cu reprezentanţii acesteia despre fabrica de la Zărneşti. A doua zi a fost invitat la Cellulosa, unde a discutat cu 3 membri ai consiliului administrativ. După discuţii interesante aceia i-au spus că dacă doreşte Bariţiu, ei îi pot cumpăra toată producţia fabricii de la Zărneşti. Ei cumpărau, explica Bariţiu, zeci de mii de kg . de hârtie, „mai ales de la fabrici mici şi sărace", de care erau şi pe acolo destule, apoi o trimiteau în Germania şi Anglia, unde era foarte scumpă şi astfel câştigau ei ceea ce pierdeau fabricile.

În aceeaşi zi, seara, fabricanţii de hârtie s-au adunat, relatează Bariţiu, în cancelaria unei fabrici la o conferinţă secretă, unde a fost primit şi el. Vremurile fiind critice, fabricanţii mici îşi vindeau marfa la preţuri foarte scăzute; „păgubeau cu toţii greu". Două mijloace de mântuire s-au aflat – relata Bariţiu:

1. *reuniune de credit,* care să dea fabricanţilor bani sau gir, şi pe polițe şi pe marfă 2/3 pe câte 3-6 luni, ca să-şi ajute pe cei lipsiţi;

2. căutare de pieţe pentru export până în America „Propunerea a fost acceptată ... Iată un mijloc cu care – scria transilvăneanul nostru – se va putea ajuta şi fabrica noastră". Din lecturarea presei şi din corespondenţa ulterioară a lui Bariţiu nu am găsit nicio informaţie despre ceea ce s-a întâmplat cu aceea „reuniune de credit" proiectată.

Ştim însă un lucru: timp de aproape două săptămâni, Bariţiu a fost foarte activ. Dar obiectivul principal pe care şi l-a fixat: de a găsi un investitor străin la fabrica lor, pentru a o transforma din temelii şi a o aduce la nişte parametri superiori nu a găsit. Capitalul străin din ţările avansate a refuzat să colaboreze cu cel dintr-o ţară slab dezvoltată industrial. Au fost şi cazuri, în care unii capitalişti au acceptat colaborarea. Condiţiile erau atât de insuportabile, încât Bariţiu nici nu le-a mai luat în seamă. El a pus cauza acestui eşec pe seama crizei, care era în plină manifestare în vara anului 1873. Acest lucru l-a şi exprimat clar Bariţiu într-un adaos la scrisoarea adresată: „Domnilor firmători ..." din 25.VI/1873.

„Iubite Costi!

Am dat răspuns în forma în care vezi, pentru ca să rămână urme despre încercările noastre de pe aici, şi să avem ce proba la viitoarea noastră adunare generală. De nu ar fi fost şi de nu ar fi criza spurcată, noi am fi căpătat sau cumpărător, sau companion"[875].

Dar Bariţiu a plecat de acasă şi cu un al doilea plan: acela de a obţine noi credite de la unele instituţii bancare din Viena. Alte demersuri, alte

[875] *Ibidem,* p. 268.

răspunsuri negative, uneori însoţite de jigniri, de aprecieri negative la adresa proprietarilor fabricii sau la adresa românilor şi altele. Unii funcţionari din reţeaua de credit au refuzat să-l primească pe Bariţiu în audienţă, alţii l-au primit cu mare greutate ş.a.m.d.

„În fine, ieri, după dure încercări, - le scria Bariţiu finmătorilor săi – am fost primit de către d-n Hornbostel, directorul institutului de credite, care abia ieşise din una şedinţă a consiliului administrativ şi sta să meargă în alta, căci continuarea crizei nu le lasă repaus. Acest Hornbostel, fost odinioară şi ministru, cunoaşte şi Braşovul, unde a fost pe când aveau acolo filiala, cunoaşte pe Maager şi pe alţi saşi ... După ce-i prezentai plenipotenţa, mulţimii institutului de credit în numele consorţiului fabricii pentru bunăvoinţa ce arătă până acilea către noi, după aceea, atingând rugarea noastră din trecut şi motivând-o cum se cade, mă provocai şi la crizele prezente, îl rugai să ne mijlocească măcar 10 mii fl. pe un an. Răspunsul de care mă temeam totdeauna l-am primit". „Aşa e zise d-n Hornbostel, dară institutul de credit a fost prea indulgent către Dvs., chiar cu încălcarea statutelor sale. Mă mir foarte cum de nu aţi plătit până acilea niciodată suma întreaga cu care eraţi datori. Mai întâi trebuia să plătiţi, sau de la fabrică sau giranţi din al lor. Se pare că fabrica dv. sau e întreprindere greşită, sau poate rău condusă, nu vă pricepeţi treaba"[876].

După discuţii îndelungate, Hornbostel a acceptat să-i primească actele prin care se garanta creditul, spunându-i lui Bariţiu să mai rămână la Viena câteva zile, „să vadă ce vor putea face". Deci fără promisiune certă! În timpul ce i-a mai rămas, Bariţiu a vizitat câţiva „membri mari" ai conducerii Institutului de credit solicitându-le să-l susţină în consiliul administrativ al acestuia. Vizitele lui Bariţiu au continuat şi în zilele următoare, atât în instituţii de credit cât şi în întreprinderi.

Adresându-se Onorabilei direcţiuni a Fabricei de papir de la Zărneşti, Braşov, într-o scrisoare din 28 iunie1873 Bariţiu le scria că „ieri v-am comunicat în mod compendios ceea ce auzisem şi păţisem la Institutul de credit. Astăzi trebuie să arăt rezultatul vizitei ce am făcut la I. M. Miller et Co. Capul comandante al acestei case mari este, după moartea bătrânului, fiul său Vincenţiu Miller, om aproape de 50 de ani, bărbat foarte serios şi plin de inteligenţă. A tratat cu acesta ca I. M. Miller et Comp. să le fie mijlocitoare de credite între Fabrica de Hârtie de la Zărneşti şi Institutul Naţional de Credit din Viena. Afacerea ar fi devenit rentabilă, deoarece aceasta casă percepea doar ¼% pe an. Alte case intermediare percepeau ¼% pe trimestru şi mai mult, până la 5-6%.

---

[876] *Ibidem*, pp. 268-269.

„Tot ieri am făcut – scria Bariţiu „Onorabilei direcţiuni ..." vizită de cortenire la Gustav Roeder, preşedintele fabricanţilor de papir, proprietar al minunatei fabrice de la Marschendorf în Bohemia, unde se fac numai hârtii fine şi de lux. M-a purtat prin toate magazinele sale, care erau opt, mi-a arătat că are în el fabricat de peste 150 mii fl. v. a., peste ceea ce are gata la fabrică, aşa că la 200 mii cu tot. I-am propus să ne dea nouă marfă fină în comision la Bucureşti, numai de 5.000 fl. v. a., de probă, pe garanţia noastră. Nu vrea, n-are încredere în Bucureşti, peste aceasta îmi adaose: „Acuma e stagnaţiune, dară să vii la mine peste 3-4 luni, că nu vei vedea nici ½ din această marfă, căci e marfă bună şi frumoasă se vinde foarte bine"[877]. Totuşi Roeder nu a respins definitiv propunerile lui Bariţiu. L-a invitat să-şi ia nişte mostre şi preţurile curente, care corespund „ţărilor noastre" şi să-i spună peste câteva zile ce-i place, că poate până atunci „se va mai socoti şi el". Le trimite celor de la fabrică şi unele mostre de hârtie de la fabrici, care le fac concurenţă pe pieţele lor din România, mai ales cu hârtia de tipar, lucruri pe care, considera Bariţiu, era bine să le ştie şi cei de la fabrica din Zărneşti.

Tot în aceeaşi zi de 28 iunie, 1873, Bariţiu le trimite din Viena, încă o scrisoare colaboratorilor săi din Zărneşti, în Braşov prin care îi anunţă că înainte de a se întoarce acasă, a încercat să mai vorbească odată cu directorul Hornbostel, pentru a-i cere sfatul dacă şi la cine s-ar cuveni să mai meargă în cauza creditului pentru fabrică. Nu a putut intra pentru că aşteptau prea mulţi oameni la uşa lui. „Am mers – relatează Bariţiu la baronul Mayran, cu scopul să-l întreb totodată dacă e de lipsă să le dau un memorial mai larg despre fabrica noastră. A fost totul de prisos, pentru că el mă întâmpină cu rezoluţiunea negativă, pe care o a şi luat în cauza noastră consiliul administrativ în şedinţa de ieri"[878].

Această rezoluţie i s-a comunicat prin viu grai lui Bariţiu, iar el a scris-o şi a transmis-o imediat la Braşov prin scrisoare pentru a nu o uita. Mayran îi comunica lui G. Bariţiu „că consiliul administrativ nu a dat curs cererii fabricii de sporire a creditului. Situaţia fabricii lor a fost analizată pe baza actelor pe car ei le au la dosar. Fabrica nu avea carte funciară de tip nou. Să se întocmească una nouă. Fabrica nu a achitat întreaga datorie înainte de a mai solicita. O nouă încercare de a mai lua legătura pentru un nou împrumut. Institutul de credit nici nu ştia măcar câţi dintre garanţii împrumutului mai trăiesc. Institutul a cerut părerea unui avocat – a domnului Goebell. Acesta le-a scris celor de la Institutul de Credit că „Potrivit unei dispoziţii juridice mai noi, n-ar mai fi voie a se întocmi o descriere de amanet. (...) Dincolo de aceasta, ce conducere a unei firme este aceea care

[877] *Ibidem*, p.270
[878] *Ibidem*, p. 271.

apare în documentul de evaluare total diferită de aceea pe care o găsim în registrul general al adreselor comerciale? De ce nu se află printre semnatari şi acest A. C. Pop? Şi ce înseamnă Ioan G. Ioan şi George Ioan Fiii? Care este cea exactă? Pe scurt care sunt adevăraţii legalii posesori ai fabricii din Zărneşti şi care sunt reprezentanţii ei?

Ce fel de ordine e aceasta? Din anul 1866 am lichidat cu toţi debitorii Institutului de Credit, în afară de Dvs. Desigur, noi v-am cruţat, dar cât timp să mai meargă în acest fel?"[879]

I s-a răspuns lui Bariţiu că Institutul le-ar mai acorda un nou împrumut, numai dacă vor îndeplini condiţiile legale şi dacă ar plăti cu marfă pe care ar fi avut-o depozitată în Viena.

Bariţiu a fost foarte afectat de răspunsul baronului. La orice se aştepta, dar „ca să fim daţi pe mână de advocat" nu se aştepta mărturiseşte el asociaţilor săi din conducerea fabricii.

Prezenţa lui George Bariţiu la expoziţia universală de la Viena din anul 1873 în perioada 13-30 iunie, i-a folosit deosebit de mult. El a reuşit aici să se documenteze în domeniul industriei şi comerţului de hârtie, să-şi formeze o privire de ansamblu asupra acestora, cum n-a mai avut ocazia altădată în viaţa sa. În comparaţie cu călătoria din toamna anului 1852 prin Europa de Vest, el nu mai era acum un începător, avea o practică în domeniu de aproape două decenii, în care făcuse de toate în această branşă. Dar contactul cu realităţile pe care i le-a oferit Expoziţia Universală de la Viena din vara anului 1873, i-a oferit informaţii, cunoştinţe în domeniul noilor procedee industriale, a inovării maşinilor de fabricaţie a hârtiei, a diversificării şi ieftinirii materiilor prime, a diversificării combustibililor folosiţi, a creşterii productivităţii muncii în domeniu etc.

A luat deci cunoştinţă despre apariţia unor noi maşini perfecţionate şi despre schimbări şi inovări în structura altora etc.

Bariţiu a folosit timpul pentru a aduna mostre de hârtie, s-a interesat de noile sortimente apărute în ultimii ani prin librăriile din Viena şi altele, de noile forme de comercializare a produselor de hârtie, le cere „firmătorilor" să-i trimită şi ei mostre, pentru a face reclamă propriilor lor produse printre participanţii la expoziţia mondială sau pentru cumpărătorii din Viena.

Bariţiu a făcut în această perioadă de timp cunoştinţă cu mulţi fabricanţi de hârtie din toată Europa, a avut cu unii din ei discuţii, a încercat să intre în relaţii de afaceri cu alţii, le-a cerut părerea în anumite cazuri. Ba mai mult. Pe unii i-a invitat chiar să investească în fabrica de la Zărneşti, să transfere o anumită sumă din capitalul lor pentru modernizarea acesteia. S-a oferit să vândă mărfuri ale unora din ei în depozitele fabricii de la Zărneşti

[879] *Ibidem*, p. 272. Rezumatul lui Bariţiu a fost transcris în scrisoare în limba germană.

deschise la Bucureşti sau mărfurile fabricate de aceasta să fie vândute şi în depozite de la Viena sau în alte oraşe mai mari.

Nu a reuşit să încheie nici o afacere cu fabricanţii cu care a discutat. Unii i-au spus-o verde în faţă: nu au încredere în români „nu au încredere în Bucureşti, alţii mai «diplomaţi, nu mai încheie alte afaceri» pentru că bântuie criza" etc.

Nimic din ce şi-a propus Bariţiu să realizeze prin prezenţa şi contactele sale cu producătorii şi marii comercianţi de hârtie din Europa nu a realizat:

a) Nu a găsit un investitor, un mare capitalist pentru a urni din loc fabrica de la Zărneşti, care i-a fost o povară pentru o mare perioadă din viaţă;

b) Nu a găsit nici măcar un capitalist căruia să-i încredinţeze marfă de Zărneşti spre vânzare, sau să-i încredinţeze lui marfă de Viena spre vânzare la Bucureşti;

c) Nu a mai obţinut noi credite la Viena.

Apusul nu făcea cu mare plăcere afaceri cu Transilvania şi cu România.

În fond, Bariţiu, era un sărac între patroni capitalişti. Invitat la un banchet al patronilor de fabrici de hârtie prezenţi la expoziţia universală de la Viena, braşoveanul nostru îşi punea întrebarea dacă „va avea suficienţi bani să-şi plătească şampania?".

La întoarcerea acasă dorea să se oprească la Pesta pentru „a mai vizita vreo două fabrici. Nu avea însă bani suficienţi. Îl roagă pe Costi, ginerele său, să-i trimită nişte bani pentru a se opri şi la Pesta.

Totuşi, Bariţiu s-a întors acasă cu o anumită bucurie; nu i-a mers numai rău.

Participarea fabricii de hârtie de la Zărneşti la expoziţia universală de la Viena, din 1873 s-a soldat cu obţinerea unei „diplome de laudă" prin care îi era recunoscută calitatea înaltă a produselor. A fost, poate una din puţinele satisfacţii şi recunoaşteri pe care le-a avut omul nostru de cultură în urma muncii extraordinare depuse în această fabrică. „Diploma de laudă" era un certificat, care confirmă străduaniile de ani buni a celor ce au lucrat cu devotament, alături de Bariţiu la recunoaşterea muncii şi eforturilor unui colectiv de români din Transilvania în noua lume a afacerilor, diferită de aceea ce era până în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Desigur, capitaliştii cu care a luat legătura G. Bariţiu, invocau motive mai mult de natură subiectivă. Adevărata cauză a fost însă criza economică ce pusese stăpânire pe Europa în anul 1873. Momente grele a avut fabrica din Zărneşti chiar de la începuturile funcţionării ei, în 1857-1858, despre care proprietarii ei spuneau că „au scăpat cu faţa curată". Avea mereu lipsă de capital. Nu putea deci lucra la întreaga capacitate. Dobânzile erau ridicate

„rodeau mult din profit", reducând posibilitățile de acumulare. Scoasă la vânzare prin 1874 nu s-a găsit nici un client pentru ea.

În 1874 s-a încercat adaptarea organizării ei la condițiile producției de mărfuri capitaliste. S-a încercat transformarea asociației din societate cu proprietate de mână moartă în proprietate liberă; acțiunile deținute de proprietari să poată fi vândute oricui din afara întreprinderii.

Întors acasă de la Viena, Bariţiu fiind şi director comercial al fabricii continuă să se implice în treburile „stabilimentului din Zărneşti" către care emite scrisori şi îndrumări, în ce ordine să execute comenzile pe care le preluase el de la cancelaria din Braşov şi Bucureşti. Dar şi indicaţii cu privire la calităţile şi sortimentele de hârtie. În unele scrisori le comunică faptul că anumite calităţi de hârtie existente la depozitul din Braşov s-au epuizat, să aibă grijă să producă altele. Din păcate, într-o scrisoare expediată din Braşov în octombrie 1873, Bariţiu le scria celor de la fabrică, adică din Zărneşti şi lucruri neplăcute atât pentru el, cât şi celor de la stabiliment că „După ce cele 290 de risme de tipar 19½-26 au fost respinse total, îndeosebi din cauza materialului lemnos prea dur şi a culorii prea albăstruie, şi după ce toţi tipografii ne ameninţă că vor restitui hârtia noastră din cauza materialului lemnos prost şi fiindcă noi putem întrebuinţa foarte bine materialul lemnos la hârtia de scris obişnuită V/0 la hârtia albă de împachetat, este absolut necesar ca în hârtia de tipar I şi II să nu mai fie inclus nici un material lemnos, doar la cea de calitatea a III-a, adică pentru presă"[880].

Anul 1874 este anul în care Bariţiu şi asociaţii săi de la „stabilimentul fabricii din Zărneşti" fac eforturi mari pentru a relansa buna funcţionare a fabricii lor de hârtie. Bariţiu se implică în toate şi încearcă să rezolve numeroase probleme, începând de la procurarea sau trimiterea unor piese de schimb la reparat sau recondiţionat până la preluarea unor comenzi, urmărirea expedierii lor la timp şi încasarea de bani de la clienţi.

Lipsa banilor devine tot mai acută. Iar din cauză că directorul tehnic străin nu-şi făcea datoria, piesele multor maşini se defectau des. Reparaţiile lor costau mult, iar lucrătorii de la fabrică nu transmiteau comenzile în mod clar; iar cei ce reparau făceau şi ei lucru de mântuială. Referindu-se la un caz concret pentru repararea unor filţuri, Bariţiu întreba într-o scrisoare din 3 noiembrie 1874: „Care din două este mai stricat? – apoi comentează supărat -. Alte dăţi filţuri ca acestea ţineau câte 3 ani, afară numai când blăstămatul Schmidt a turnat ulei peste ele"[881].

---

[880] *Ibidem*, p. 277.
[881] *Ibidem*, p. 278.

Tot în aceeaşi scrisoare, Bariţiu le transmitea că este pentru el o „adevărată durere sufletească să le comunice că nici în acea zi nu a fost în stare să le trimită bani. Ştia cât le erau de necesari. Le comunica însă că speră că în curând problema banilor să se mai rezolve. A primit ştirea definitivă a unor persoane „de a înfiinţa librărie pe lângă magazinul nostru". De aceea să-i prevină pe cei ce conducea procesul de producţie al fabricii „că ne vor trebui multe calităţi fine, cu alte cuvinte că aşteptăm ca fabricatele noastre să iasă cel mai puţin aşa de bune ca cele de Petersdorf"[882].

Din corespondenţa dintre dnii firmători ai Fabricii de hârtie de la Zărneşti şi Bariţiu de la sfârşitul anului 1874 şi toamna anului 1875 se degajă un oarecare optimism, care reieşea, se pare, dintr-o anumită perspectivă de viitor a afacerilor cu hârtie pe care le prevedea directorul fabricii. Astfel, dintr-o discuţie pe care a avut-o cu Al. Golescu cu privire la viitorul fabricii. „Duminica trecută – le scrie directorul fabricii firmătorilor săi de la Zărneşti într-o scrisoare expediată din Bucureşti în 2/16 sept. 1875 – mă întelesesem cu dl Al. Golescu (fost ministru de finanţe), care se arată cu cea mai mare bunăvoinţă către întreprinderea noastră"[883]. Ce a discutat în mod concret cu Al. Golescu, Bariţiu nu ne relatează în scrisoare. Nu i-au permis evenimentele care au cuprins în vâltoarea lor şi fabrica de la Zărneşti. Iată ce scrie Bariţiu despre evenimentele care, probabil, ar fi schimbat soarta fabricii. „Pre când mă aflam pe calea cea mai bună de a-mi realiza planul asigurării fabricii, pe când amicii şi cunoscuţii mei se reîntorc din afară şi de la moşii, îmi veni afurisita ştire despre căderea caselor Orghidăneşti, care aduse piaţa şi pe Dvs. în turburare nouă. Ieri, dar, veni d-n Orghidan ca să-mi citească o scrisoare disperată"[884]. De fapt, despre ce era vorba? Era vorba despre nişte scrisori trimise de unele soţii ale negustorilor braşoveni către soţiile unor negustori braşoveni, care conduceau afacerile lor pe care le desfăşurau în Bucureşti. Braşovencele vorbeau despre falimente în Braşov şi că se aşteaptă şi căderea celor de la fabrică. Femeile arătară scrisorile bărbaţilor şi acum ştia şi capitala. Deci chestiunea devenise publică. Bariţiu îi rugă pe firmători să aibă răbdare măcar două luni de zile, să aibă acest curaj şi să se adreseze, în acelaşi timp Episcopului de la Arad. Dar nu cu spaimă şi frică, ci arătându-i starea reală a lucrului. Şi anume: că fabrica a fost transformată în societate pe acţiuni. Actele erau la ministru de la Budapesta spre confirmare. Îl roagă pe episcop să găsească pe cineva, bun cunoscut de-al său, să intervină la minister pentru a urgenta aprobarea actelor. Să-i ceară apoi episcopului un împrumut pentru ca fabrica – la care

[882] *Ibidem*
[883] *Ibidem*, p. 281.
[884] *Ibidem*, p. 280.

era el acţionar, având deci capital investit în ea, să poată să-şi continue producţia. Episcopul de la Arad era episcopul Ioan Meţianu, devenit unul din creditorii, dar şi acţionarii fabricii de la Zărneşti; dar şi unul din personajele care s-au îmbogăţit pe seama fabricii. Acolo unde Bariţiu şi ceilalţi membri ai consorţiului pierdeau, episcopul Meţianu acumula avere pentru el şi familia sa.[885]

Anul 1876, poate fi considerat anul în care fabrica de hârtie de la Zărneşti s-a îndreptat în linie dreaptă spre faliment. Ea nu mai putea face faţă plăţilor. Ales din nou director comercial, Bariţiu le comunica celor doi mandatari ai fabricii - Ioan G. Ioan şi C. I. Iuga – printr-o scrisoare din 2 martie 1876 că: „Astăzi creditorii sunt domnii fabrici de la Zărneşti". Se oprise prin dispoziţia tribunalului la cererea creditorilor, toată activitatea fabricii, iar Bariţiu căuta expediente pentru continuarea ei, spre a plăti muncitorii. Corespondenţa dintre G. Bariţiu şi ginerele său Constantin Ioan Iuga, ne relevă că la datoriile faţă de marii creditori, mai avea obligaţii băneşti şi faţă de unii salariaţi ai săi pe care nu i-a putut plăti la timp. Unii salariaţi au intentat şi procese juridice pentru a-şi obţine drepturile băneşti pentru munca efectuată.

Cât priveşte fondul fabricii, acesta era de 200.000 fl. v.a la 31 mai 1875. Iar Adunarea generală de constituire a noii societăţi a împărţit capitalul în 1.000 acţiuni a 200 fl. v.a. G. Bariţiu a fost numit director comercial. Membrii au fost aleşi Ioan G. Ioan, Constantin I. Iuga, Ioan B. Popp, Ioan Meţianu, Nicolae Stăvroiu, iar ca supleanţi au fost aleşi: Iacob Mureşanu şi Cristea Ct. Orghidan. Deci aceeaşi oameni, cu aceleaşi posibilităţi. În procesul-verbal al şedinţei de constituire se arată că „s-a subscris şi plătit în întregime capitalul", ceea ce nu pare a fi conform cu realitatea"[886]. Din corespondenţa dintre G. Bariţiu şi ginerele său C. I. Iuga, reiese că observaţia autorului exprimată mai sus este confirmată de realităţi. Totodată din aceiaşi corespondenţă reiese că Bariţiu se implica direct şi nemijlocit în toate sferele activităţilor. Făcea tot posibilul să sporească producţia de hârtie. Dacă nu avea, de exemplu, materii prime adecvate pentru o anumită calitate sau sortiment de hârtie, făcea altă hârtie pentru care avea materii prime. Când nu avea lemne pentru fabricaţia de hârtie, cumpăra paie sau zdrenţe.

---

[885] **Ioan Meţianu** a candidat la postul de mitropolit al Mitropoliei Ortodoxe din Sibiu la 21 noiembrie/3 decembrie1874. Dar din cauza opoziţiei protopopilor nu a putut fi impus ca mitropolit. Meţianu nu avea încă rangul de episcop. Pentru ca să nu reuşească, partida lui Popea, partida liderilor laici l-a impus pe Miron Romanul. Episcop ortodox din Arad, om de 46 de ani lipsit de personalitate. În locul rămas liber la Arad, a fost a instalat Meţianu, ca recompensă a participării la opoziţia mirenilor împotriva comportamentului lui Şaguna.

[886] cf. Alexandru Bărbat, *op. cit.*, p.219.

Dar banii veneau greu şi cu zgârcenie. Văzându-i strâmtoraţi, în mare nevoie de bani, creditorii privaţi şi băncile încercau să cumpere fabrica la un preţ derizoriu. Unul din aceşti creditori „exigenţi" era şi episcopul Ioan Meţianu, aşa cum relatează Bariţiu într-o scrisoare expediată din Zărneşti în 25/13 iulie 1876, către Ioan G. Iuga şi C. I. Iuga, în Braşov. Iată ce le scria Bariţiu celor doi Iuga: „Prea Sfinţia Sa dl episcop Ioan Meţianu, venind astăzi la fabrică spre a se informa cu de-amănuntul, în persoană despre starea fabricii, atât ca membru cât şi ca creditori, m-a însărcinat în termenii cei mai serioşi ca să vă invit în numele său a veni la sfinţia sa, aici, pe poimâne, joi 27/15 ale curentei, cu scop ca, după ce noi între noi ne-am duşmănit pe tot restul vieţii, să vă consultaţi şi înţelegeţi neapărat toţi trei inşi asupra vânzării sau arendării fabricii, cu atât mai vârtos că prea sfinţia sa este foarte decis în votul său, şi voieşte ca, după ce v-aţi înţeles d-voastră ambii, ca cei mai mari creditori, să chemaţi îndată pre toţi ceilalţi membri, spre a lua hotărâre definitivă, ca să încete odată clevetele. Prea sfinţia sa nu poate merge la Braşov, din cauze sieşi rezervate, şi dacă nu veţi voi să veniţi aici pe joi, va pleca la Sibiu şi acasă"[887]. Va aştepta acasă în scris răspunsul celor doi, „fără poliloghii", le transmitea Bariţiu în scrisoare.

Ei, cei doi Iuga, trebuiau să răspundă la întrebarea care privea viitorul fabricii, în felul următor: vânzare sau arendare. „Prea sfinţia sa este pentru vânzare însă nu cu preţ de prostituţiune. De aceea este de părere să se caute arendător, ad interim, sau pe 6-10 ani cu arendă, cu care să se poată plăti băncile şi celelalte datorii de 10-12 mii fl. v.a. şi apoi fabrica să vă rămână numai Dvs."[888]. Problema pentru Ioan Meţianu consta în faptul ca fabrica să devină solvabilă, el să-şi recupereze banii. Ce se întâmpla cu cei ce au investit iniţial în ea, nu-l interesa. Adevărată atitudine de capitalist şi întreprinzător, Meţianu va urmări familia Bariţiu până la capăt, până când aceasta îşi va onora toate creditele obţinute de la el.

La rândul lui, Bariţiu, continuă să facă eforturi supraomeneşti pentru a salva fabrica de la faliment. Face aceasta, fie că se afla la Zărneşti, fie că se afla la Bucureşti. Când se afla la Bucureşti scotocea peste tot, pe unde avea depozitari sau negustori care comandaseră hârtie de mult, o primiseră, o vânduseră sau o păstrau în depozite, dar de achitat nu o achitaseră. Cu chiu cu vai mai scoate din bani de la unii. Majoritatea amânau însă plata, cereau efecte noi de plată sau prelungirea celor vechi prin scont şi reescont.

Într-o scrisoare expediată din Bucureşti în 3 sept. n. în anul 1876, Bariţiu îi relata ginerelui său Costi la Braşov despre un anume Iliciu că: „Mai are hârtie de a noastră aproape de 3.000 lei noi, tot de aceea ce se vinde

---

[887] *G. B. C. VIII*, p. 61.
[888] *Ibidem*.

anevoie. Voi sta cu el la socoteală, ca să văz de a mai rămas ceva pentru noi şi cum să desfacem acea hârtie.

Piaţa Bucureştiului, îl informează Bariţiu pe I. C. Iuga, începe să fie dominată de Dnii Socec şi Dl Sotir, negustori căror cândva le încredinţase şi Bariţiu hârtie de la Zărneşti spre vânzare. Apoi îl informează că anumite sortimente de hârtie lipsesc cu totul de pe piaţa Bucureştiului. Îi dă instrucţiuni cum să fabrice „Hârtie velină nr.7 ... cel puţin 100 risme, deoarece pe dimensiunile date, lipseşte cu totul din Bucureşti. Urmează şi alte instrucţiuni.

Despre Societatea Academică, pentru care devenise unul din furnizorii de hârtie, îl anunţă că acesta va mai avea trebuinţă de 150-200 de risme tipar nr.8, calitatea a II-a, pe care „ne-o rezervă tot nouă. Numai la preţ ne înţelegem mai greu, că în adevăr Socec o dă cu 10 lei noi subţire foarte, dar mai albă decât fusese a noastră şi cleită întreagă[889].

În două scrisori trimise din Bucureşti din aceeaşi lună a lui septembrie 1876, Bariţiu îl informa pe C. I. Iuga că a fost ocupat în continuare cu încasări de bani, rezolvarea unor efecte de plată, amânări de plăţi, încasări etc. Îl anunţă însă că i-a trimis 271 napoleoni, dându-i instrucţiuni cum să-i folosească sau să le remită şi altora „pentru a stinge nişte datorii sau pentru cheltuielile familiei".

Observăm că Bariţiu se implică deosebit de mult în continuare în treburile fabricii. Încearcă din toate puterile să evite falimentul, ba chiar, dacă s-ar putea s-o şi redreseze, s-o facă să funcţioneze în continuare. El se implică nu numai în stimularea procesului de producţie ci şi desfacerii. Tratează cu băncile, cu cei ce aveau bani şi dădeau cu împrumut noi credite, achită unele credite mai vechi, prelungeşte altele, cere îngăduinţă altora etc. Spre un asemenea gest îl îndemna pe ginerele său, într-o scrisoare pe care i-o trimite cu poşta loco, Braşov, în 13 nov. 1876. „Conform înţelegerii ce am avut, vă rog să vă osteniţi până la Banca Transilvania, pentru ca să daţi acolo informaţiunile autentice despre starea actuală a fabricii, rugându-vă, din partea noastră, ca să nu mai cauzeze speze netrebnice şi relativ enorme cu cererea vânzării:

1) pentru că noi înşine cutreierăm lumea europeană ca să aflăm cumpărători, precum se vede şi din corespondenţa, pe care să o lăsaţi acolo, în original până mâine, când am să o trimit episcopului;

2) că noi ne obligăm din partea noastră, a plăti pentru fabrică, succesiv, în curs de 1 lună suma cu care datorează astăzi, în sensul învoielii din noiembrie;

---

[889] *Ibidem*, p. 62.

3) că dacă ne vor suferi ca să luăm fabrica în arendă tot noi, pe mai mult timp, vom plăti mereu din acea arendă, în proporţiunea ce se va fixa prin bună înţelegere"[890]. Bariţiu adăugă că, în cazul în care vor găsi un arendaş cu bani mai mulţi, acesta să fie obligat să facă fabricii şi reparaţii în valoare de cca. 10 mii fl.m.c. Dar preferau să rămână ei arendaşi, deoarece ei vor fi mai interesaţi să-şi plătească creditele ce le aveau contractate de la bănci sau de la persoane fizice.

Anul 1876 este ultimul an în care Bariţiu şi ceilalţi firmători ai săi administrează fabrica din Zărneşti în numele proprietarilor fondatori. Ei continuă să producă, au marfă disponibilă în cantităţi apreciabile, încasează bani din vânzarea ei, uneori reinventariază cantitatea de marfă expediată unor negustori, care „uitau" să înregistreze şi să confirme primirea mărfurilor primite, „uitând", bineînţeles să şi plătească.

Dar, chiar în aceste condiţii, Bariţiu reuşeşte să introducă şi fabricarea hârtiei de paie, materie primă mai ieftină şi mai la îndemână. Din punct de vedere tehnologic era un pas înainte.

Către sfârşitul anului 1876 creditorii, cu deosebire Ioan Meţianu, presează tot mai mult ca cei de la fabrica din Zărneşti să se hotărască cât mai repede în problema datoriilor.

Între G. Bariţiu şi C. I. Iuga, ginerele său intervin şi unele neînţelegeri. Acesta din urmă anunţase că va participa la arendă „numai cu laboarea", iar în unele cazuri l-a şi bârfit pe socrul său. În două scrisori, Bariţiu îi comunică faptul că la arendă, trebuie să participe cu suma de 700 fl.m.c. Nu se poate fără această participare. În altă scrisoare, ginerele este criticat pentru că l-a bârfit pe socru, că a încercat unele lucruri, dând bătaie de cap altora pentru a le descurca.

Socrul însă l-a iertat pe ginere, scriindu-i că „De vină sunt eu, că nu încheiarăm trei inşi contract în scris, ca să ştie fiecare de ce ne ţinem". Conflictul este închis: socru şi ginere vor accepta ca formă de funcţionare a fabricii, s-o cedeze altora, prin arendare.

Episcopul Meţianu nu mai are răbdare. Nu vrea să mai plătească nimic.

Hotărârea amintită mai sus este luată şi sub presiunea şi exercitarea unor anumite insistenţe din partea lui Ioan Meţianu, care era acţionar şi creditor al fabricii de hârtie de la Zărneşti.

Iată scrisoarea, pe care noi o considerăm a fi moment dureros, de cumpănă a vieţii lui Bariţiu, prin care el s-a reîntors la marea pasiune a vieţii sale: Presa.

---

[890] *Ibidem*, pp. 64-65.

Domnului C. I. Iuga, în Braşov. Zărneşti, 30 nov. 1876, „După ce am primit, în fine, şi răspunsul de la episcopul Meţianu la scrisoarea mea din 12 ale curentei, după ce am văzut şi cele ce-mi scriseşi alaltăieri 28, văzând eu că mulţi mă înţeleg rău sau voiesc să mă înţeleagă rău şi scornesc de mine diverse vorbe de nimic, pentru ca cel puţin la banca filială să nu fiu înţeles rău, îţi scriu astă dată în limba germană". Urmează traducerea părţii germane: „Episcopul a fost la Budapesta şi de acolo îşi datează scrisoarea. Din motive deosebit de importante am fost nevoit să aştept răspunsul lui. Răspunsul este aproape identic cu ceea ce a scris avocatului împuternicit de el. Ce am bănuit s-a întâmplat. Nu mai vrea să plătească nimic pentru fabrică, în schimb este foarte de acord cu o arendare pe 7-8 ani, dar numai cu condiţia clară, ca, în primul rând să fie satisfăcute succesiv cele două bănci şi anume într-un raport egal, astfel ca el să fie scutit de plata. În continuare episcopul insistă, ca în cazul în care nu s-ar obţine un câştig mai mare de la altcineva, să preiau eu arenda. Se pare că episcopul a uitat de contra motivele mele prezentate"[891].

Bariţiu se temea să încredinţeze fabrica unui străin. A vrut s-o încredinţeze fiului său. Acesta văzuse de-a lungul anilor cât a luptat din răsputeri tatăl său, câte eforturi extraordinare, cât de dur erau trataţi de bănci, în special de Banca Transilvania din Sibiu. Nu avea nici un chef să se arunce în acest iureş al vieţii. Acceptă, în cazul când fabrica ar fi luată de o rudă, el să figureze ca fabricant. În caz contrar el se retrage. Ieronim G. Bariţiu îi atrage atenţia tatălui său că vremurile sunt tulburi. El face parte din rezerva de linie, la cei 28 de ani ai săi oricând poate fi chemat şi concentrat în armată. Bariţiu i-a dat dreptate. Nu a mai insistat. „În schimb noi, adică Bariţiu şi C. I. Iuga, nu putem discuta aşa, trebuie să uităm alte considerente, să menţinem frumoasa întreprindere cu totală eficienţă până ce vor veni vremuri mai bune, iar apoi s-o vindem şi în sfârşit, să avem linişte"[892].

Bariţiu îl anunţă pe C. I. Iuga că va sosi la Braşov în 5 dec./1876. Avea mult de lucru la fabrică. Îl roagă pe acesta ca în data de 6 dec./1876 să-i convoace pe toţi membrii societăţii la o şedinţă. Între timp să caute o altă persoană, care nu are datorii faţă de altcineva. În caz contrar va trebui ca fabrica să fie preluată de o persoană din interiorul fabricii, dar cu acordul clar al societăţii. Îl roagă încă odată pe C. I. Iuga să meargă la Banca Transilvania să le explice celor de acolo că datoriile către ei vor fi achitate, dar nu poate indica exact data. Aşteaptă şi fabrica să încaseze cât de curând bani de la nişte clienţi din Cluj. În curând se va întocmi şi actul de arendare şi lucrurile vor intra în normal, datoriile vor fi plătite la scadenţă.

---

[891] *Ibidem*, p. 69.
[892] *Ibidem*.

Lucrurile nu au „intrat în normal", aşa cum dorea Bariţiu, nici după ce fabrica este arendată lui Ioan Velisariu, cumnatul lui Bariţiu, pe 8 ani – 1 febr. 1877 – 31 ian. 1885) cu o arendă de 6.000 fl.v.a., din care urma să se plătească dobânzile şi datoriile „cele mai periculoase". De exploatat o exploatau în continuare „firmătorii". Dar, ca şi în anii în care s-a înfiinţat şi construit fabrica (1852-1857) din nou evenimente extraordinare le-au dat planurile peste cap. S-a declanşat războiul de independenţă al României din anii 1877-1878. România era piaţa principală pentru producţia fabricii din Zărneşti, de importanţă substanţială era şi piaţa imperiului otoman, cel puţin în ţările balcanice şi chiar şi până la Istambul.

Din acelaşi schimb de scrisori dintre Bariţiu şi „firmătorii" săi se degajă concluzia că lucrurile mergeau în continuare necorespunzător. Nu aveau bani suficienţi să plătească datoriile luate de fabrică, pentru lemne de foc şi folosite ca materie primă luate şi ele pe datorie. Pentru unele datorii venise scadenţa de plată, pentru altele termenul era depăşit. Bariţiu îi anunţa pe asociaţii săi că dacă „lucrurile nu se vor mişca", el îşi dă demisia din postul de director al fabricii.

Nu mai aveau bani să plătească muncitorii şi funcţionarii fabricii.

Dându-şi seama că afacerile merg din rău în mai rău, Bariţiu a ajuns la concluzia că lucrurile nu mai pot fi îndreptate. Falimentul fabricii nu mai poate fi evitat. Într-o scrisoare din 7 mai 1877, adresată lui C. I. Iuga, Bariţiu îl anunţa, printre altele, că a întocmit un concept al unui „cerculariu", prin care propunea ca să se întrunească „societatea" – adică toţi acţionarii fabricii – pentru a lua măsuri în situaţia de faliment în care se găsea fabrica.

Situaţia de neinvidiat a fabricii, dar, mai ales a lui Ioan Velisariu, reiese dintr-o scrisoare din data de 5 iulie 1887. „Acest război – scria el – impune cele mai grele pierderi, ca să nu-mi pot vinde cea mai mare parte din fabricatul meu cu nici un preţ, din cauză că mulţime de pieţe de pe malul stâng al Dunării, în care se vindeau mai înainte cantităţi mari de hârtie, sunt supuse la bombardări, iar cele de pe malul drept sunt închise cu totul pentru noi.[893]

În vara anului 1877 fabrica mai mult stagnează. Dar şi în aceste condiţii, Bariţiu se străduia nu numai să achite unele datorii, ci să încaseze datorii de la clienţi către fabrică. Iar pe de altă parte, el se străduia să limpezească nu numai raporturile băneşti ale întreprinderii faţă de terţi – raporturi de achitare a creditelor faţă de bancheri şi furnizori şi de încasare a mărfurilor vândute clienţilor pe credit. El dorea să limpezească şi poziţia patrimonială a membrilor asociaţiei fabricii unii către alţii. Şi pentru a nu exista confuzii, el îi reamintea lui C. I. Iuga într-o scrisoare din 12/24 august

[893] cf. Alexandru Bărbat, *loc. cit.*, p. 220.

1877 următoarele: „Ne este cunoscut prea bine la toţi trei inşi că în aprilie 1876 ne decisesem să lucrăm în tovărăşie, ca aredatori de facto, dacă fiindcă de jure, faţa cu creditorii fabricii, nu ne vom da mâna să ieşim noi cu numele noastre, am avut arendator nominal pe Ioan Velisariu. În fapt, însă patrimonial erau implicaţi numai G. Bariţiu şi C. I. Iuga, căci Ieronim G. Bariţ ... declară că el nu stă ca tovarăş, ci cu ceva plată ca dirigent". Termenul cu care se angajase I. Velisariu expirase deja în 5 iunie 1877.

Propune în continuare să se facă inventarul fabricii, să se stabilească sumele de încasat, datoriile faţă de creditori sau faţă de lucrători, luându-şi angajamentul să plătească jumătate din datorii pe contul lui, cu condiţia, să i se prezinte o situaţie exactă.

În încheierea scrisorii, Bariţiu scria: „... doresc ca cu 1 septembrie nou 1877 această tovărăşie să-şi ia nesmintit capăt"[894].

În toamna anului 1877, Bariţiu răspunzându-i la două scrisori primite de la Constantin I. Iuga, care cuprindeau ştiri „rele şi dureroase", recunoaşte că acestea erau într-adevăr rele „dară nu neaşteptate, că, în fine, noi tot trebuiam să îngenunchem mai curând sau mai târziu, sub înfricoşatele greutăţi răsturnate de către fosta societate numai pe umerii noştri"[895].

Îi comunică faptul că a văzut anunţul din Gazetei Transilvaniei, nr. 68, 1877, că Fabrica a fost scoasă la licitaţie. Dacă fabrica se va vinde, îi atrage atenţia Bariţiu ginerelui său, ea va înceta să mai fie izvor de câştig pentru ei. Vor fi nevoiţi să se zbuciume şi ei şi alţii din asociaţii lor „să caute alte câştiguri".

Se pare că în acea perioadă, Bariţiu deşi avea deja vârsta de 66 de ani, nu excludea posibilitatea ca pentru restul vieţii să se stabilească la Bucureşti, unde să-şi caute alte şanse de trai.

„Eu nu pot să ştiu, când mă voi întoarce acasă, fără a pierde mult din modestele câştiguri ce am de aici, pe care trebuie să mi le mai asigur şi pe viitor, pre cât voi mai avea viaţă, dară se poate să mă şi strămut cu totul aici, după cele ce am păţit în Braşov - Zărneşti. În fine, să ne zbuciumăm şi noi şi alţii cum să ne câştigăm pâinea".[896] Să nu uităm că Bariţiu era deja de zece ani membru al Academiei Române. Mutându-se la Bucureşti, el, probabil, şi-ar fi dedicat întreaga sa viaţă activităţilor de cercetare istorică, scrierii de tratate ştiinţifice, cercetărilor arheologice pe teren ş. a. Acestea i-ar fi asigurat şi surse de subzistenţă mai multe decât alte activităţi.

A preferat însă să rămână în Transilvania, unde deja se angajase în multe activităţi, care după 1878 au devenit din ce în ce mai numeroase, iar

---

[894] *Ibidem*, p. 73.
[895] *G. B. C. VIII*, p. 75.
[896] *Ibidem*.

personalitatea sa şi-a pus amprenta şi mai mult asupra întregii mişcări naţionale a românilor transilvăneni pentru eliberarea naţională.

Fabrica din Zărneşti nu s-a vândut în urma scoaterii ei la licitaţie prin anunţul în nr. 68 al Gazetei din 1877.

Dar nici de această dată nici cumpărătorii, nici arendatorii, nu se înghesuiau. Fabrica a rămas în stare de nefuncţionare din noiembrie 1877 (dată la care I. Velisariu şi-a reziliat contractul, pentru caz de forţă majoră «războiul din 1877 fiind un astfel de caz»), până în noiembrie 1878. Vinderea la licitaţie a Fabricii de hârtie de la Zărneşti a avut loc mai târziu în anii 1879-1880. A fost achiziţionată de Banca „Transilvania" din Sibiu cu 60.000 florini, de la aceasta ajunge prin vânzare în proprietatea firmei săseşti din Braşov, König şi Kopony. Aceştia au reorganizat-o şi au repus-o în funcţiune pentru producţia de hârtie inferioară – de împachetat -, care folosea paiele ca materie primă.

Dar lucrarea noastră nu are ca obiect urmărirea destinului fabricii de hârtie din Petreşti, nici măcar al destinului Fabricii de hârtie din Zărneşti nu mai intră în discuţie. Această fabrică din Zărneşti nu mai intra în discuţie, deoarece din cauza greutăţilor întâmpinate în recuperarea producţiei elaborate, proprietarii ei recurgeau la mari împrumuturi, iar acestea erau acordate pe ipotecă în condiţii, de regulă, neavantajoase. În felul acesta în mod treptat, societarii fabricii pierdeau dreptul de proprietate asupra unei mari părţi ale acesteia; creditorii primind drept de proprietate asupra fabricii, ea se transforma în obiect al proprietăţii lor, ei primind tot mai mult drept de decizie asupra ei.

Dreptul de proprietate transferându-se asupra creditorilor, constituia în permanenţă un semnal de alertă pentru George Bariţiu, care s-a străduit cât a putut să înlăture falimentul fabricii şi vinderea ei prin licitaţie, s-o menţină în proprietatea fondatorilor ei. Totuşi, în momentul când citeşte în Gazeta Transilvaniei anunţul, despre care s-a amintit mai sus, consideră că ştirea „nu este neaşteptată", dar ea va avea consecinţe profunde asupra situaţiei lor economice. Ei îşi pierd dreptul de proprietate asupra fabricii. Ne mai aparţinându-le, adică aparţinând altora, ea nu va mai produce pentru ei şi deci nu va mai fi nici izvor de trai al lor.

Am văzut mai sus, că Bariţiu stabileşte şi data precisă când ei, adică asociaţii, pierd fabrica, când ea încetează să mai fie obiect de proprietate al lor, devenind obiect de proprietate al altora, al creditorilor sau a celor care o vor achiziţiona, plătind în acelaşi timp şi creditorii ei.

În încheierea relatării perioadei vieţii lui Bariţiu, legat de înfiinţarea şi funcţionarea fabricii de hârtie de la Zărneşti, nu vom face aşa cum se obişnuieşte, o analiză a cauzelor falimentului acesteia. O face Bariţiu în multe din scrierile sale. O parte a acestor cauze reies de la sine prin relatarea

activităţii în ansamblu a acestei creaţii industriale româneşti, dar şi în alte scrieri de-a lungul activităţilor sale publicistice.

Vom încerca, în câteva pagini, să analizăm cum a influenţat ipostaza lui Bariţiu, de comerciant şi industriaş de hârtie asupra vieţii şi destinului lui şi a familiei. Bariţiu şi-a legat destinul de o categorie de oameni, - marii negustori, care practicau marele negoţ de intermediere veniţi din timpuri vechi, de secole, - care nu s-au adaptat uşor la noile condiţii ale lumii noi, bazate pe alte principii şi mecanisme de funcţionare decât lumea feudală şi prefeudală, legată de un anumit automatism sau autocratism, care descindea din lumea antică a orientului. Marii negustori cu care s-a asociat George Bariţiu în vederea creierii unei întreprinderi mari de producţie, au încercat să-i dea acesteia o formă de organizare prin care să-i impună un mecanism economic într-o lume nouă, care, prin resorturile sale concurenţiale necesita capitaluri masive, dar care să se mişte repede, să circule repede, să treacă cu viteză mărită din producţie în circulaţie şi din circulaţie în consum. Organizaţiile economice, de castă, bazate pe principiul „capitalul în mâini moarte" nu mai corespundea noilor vremuri. Când marii comercianţi braşoveni au înţeles aceasta, ei au încercat să transforme întreprinderea într-o fabrică cu capital liber, permiţând pătrunderea în interiorul formaţiunii lor economice şi a altor persoane din afară. Era prea târziu. Întemeietorii fabricii nu s-au acomodat nici repede, nici complet la noul mediu economic. Fabrica lor dispunea de un capital prea mic în comparaţie cu ceea ce exista în ţările industrializate. Neavând niciodată capital suficient, a recurs mereu la împrumuturi scumpe, plătind dobânzi de 12-14%, faţă de cele din apusul Europei, care plăteau 3-4%. Desigur, aceasta le închidea posibilităţile de acumulare a capitalului şi deci, devenea vulnerabilă în lupta de concurenţă cu capitalul străin. În timp ce fabrica de hârtie de la Zărneşti bătea pasul pe loc, în alte ţări apăreau adevăraţi giganţi în industria hârtiei. A simţit această diferenţă dintre fabrica lor şi marile întreprinderi din străinătate la Expoziţia Universală de la Viena din anul 1873.

Bariţiu a nimerit la acea expoziţie exact într-o perioadă de cotitură, în care în lumea reală se resimţea tot mai mult influenţa marilor capitaluri, a întreprinderilor gigant, unele din ele devenind corporaţii internaţionale, care dominau piaţa internaţională, concurenţa devenise mai puternică; concentrarea şi centralizarea capitalului devenea şi ea o trăsătură importantă a capitalurilor naţionale şi internaţionale.

Dar oricât ar fi fost de preocupat G. Bariţiu de industria de hârtie, el nu va părăsi niciodată activităţile sale în domeniul publicisticii. El era publicist prin vocaţie. Niciodată nu a abandonat această modalitate prin care se manifesta pe deplin fiinţa sa, capacităţile sale intelectuale şi spirituale.

Obligat de împrejurări să părăsească şi să cedeze altora creaţia sa publicistică cea mai importantă „Gazeta Transilvaniei" şi Foaie pentru minte inimă şi literatură (1838-1865), Bariţiu nu a putut totuşi, să rămână fără o publicaţie a sa proprie, chiar dacă a continuat să colaboreze la publicaţiile amintite.

Totuşi colaborarea avea un caracter intermitent. Mijloace şi surse de trai avea reduse; doar indemnizaţia, pe care o primea pentru îndeplinirea funcţiei de secretar al Gremiului negustătoresc levantin. Era, în fond, o funcţie dată de prieteni, pentru că nu mai avea alte surse de trai. Suntem la începutul anului 1852. Abia în toamna acelui an a primit misiunea de plenipotent şi apoi funcţia de director, de la un grup al negustorilor români braşoveni, care au înfiinţat un consorţiu pentru construirea unei fabrici de hârtie la Zărneşti, rămânând legat de aceasta timp de peste un sfert de veac.

În aceste condiţii s-a gândit să înfiinţeze o nouă publicaţie. Dar era necesar să fie o publicaţie, mai puţin supusă rigorilor cenzurii şi totuşi de o asemenea calitate încât să contribuie la progresul cultural al poporului român. Soluţia a fost tipărirea unui calendar. În felul acesta, cu această ocazie, s-a născut: Călindarul pentru poporul românesc", care a părut în 14 volume între 1852-1865. Tot lui Bariţiu i se datorează şi apariţia şi redactarea revistei „Transilvania" între anii 1868-1889.

Indiferent cât de ocupat ar fi fost şi orice funcţie a îndeplinit, marele nostru om de cultură a editat sau a colaborat la o redacţie sau alta.

Într-o scrisoare către Ladislau Basiliu Popp (1818-1875), expediată în 4 oct.1867, Bariţiu comunicându-i programul său de lucru şi diversitatea ocupaţiilor sale îi scria că petrece câte 7 ore în cancelaria fabricii, „lucru şi la Gazetă, sunt de aici înainte obligat a lucra şi la dicţionarul nostru cel mare proiectat de Societatea Academică (al cărei membru devenise n. ns. T. I.), mi-am propus a publica şi un vocabular ca de 25-30 coli româno-unguresc, am şi o familie, pentru care, ca orice părinte, sunt răspunzător înaintea lui Dumnezeu; peste aceasta de aş redigea foaia Asociaţiunii aş fi constrâns a părăsi Gazeta cu totul, prin urmare a o lăsa ...".[897] Revista „Transilvania" a Asociaţiunii a apărut peste doi ani, Bariţiu a redactat-o până la vârsta de 77 de ani şi nici la Gazetă n-a încetat să colaboreze decât după vreo zece ani. Pasiunea pentru publicistică prin intermediul presei a învins şi de această dată.

Rugămintea lui Bariţiu către persoanele influente în cultura şi ierarhiile ecleziastice transilvănene era atunci: Daţi-mi un ziar mare[898]. Paralel cu redactarea „Transilvaniei", Bariţiu a continuat să colaboreze şi la

[897] *G.B.C. X*, pp. 376-377.
[898] *Ibidem*, pp. 402-405.

Gazeta Transilvaniei. Dar el, întotdeauna şi-a dat seama că numai printr-o simplă colaborare la o gazetă, care apărea în anii 1870 în condiţii vitrege, apăsătoare, pândită de cenzură, care aştepta ca aceasta să facă un pas greşit pentru a o interzice nu se putea aduce o mare contribuţie la rezolvarea problemei naţionale româneşti.

Cu toate că, la începutul anilor 1870, omul nostru de cultură era foarte ocupat la fabrica din Zărneşti, el se gândea la necesitatea înfiinţării unui ziar mare românesc.

Într-o scrisoare expediată din Braşov în 5. I/1874 către Ioan Micu Moldovan, mărturisindu-şi acest gând, George Bariţiu îi scria ca în acel oraş, în acea perioadă, nu avea cu cine discuta problemele legate de înfiinţarea unui mare ziar românesc pentru Transilvania. Ar fi putut discuta cu Iacob Mureşan această chestiune. Dar Iacob era, în acelaşi timp profesor şi director de şcoală şi redactorul Gazetei. Primise deja „poruncă rotundă, ungurească: „sau să renunţe la profesură şi direcţiune, sau la redacţiune".[899] Îi era foarte greu să se decidă să renunţe sau la direcţiune sau la redacţiune. „Văzând eu că Gazeta lui amorţeşte cu totul şi că cestiuni de cea mai mare importanţă trec pe lângă ea ca şi cum nu ar fi, ca de 2 luni încoace, am început a o scutura ceva şi din somnolenţă".[900]

Bariţiu are în vedere aici articolele publicate de el: Braşov, 28 octombre n. 1873 (Libertatea constituţională maghiară) şi Braşov, 30 decembrie n. 1873, apărute în numerele 79-80 şi 97 din anul 1873.

Iacob Mureşan i-a replicat lui Bariţiu, că foloseşte un limbaj prea dur în raport cu cercurile conducătoare maghiare, tăindu-i câte ceva din articolele date spre publicare. Desigur, la rândul lui, Bariţiu i-a replicat şi el lui Iacob Mureşanu spunându-i că naţiunea română din Transilvania va trebui convinsă să-şi fondeze un ziar mare, cu totul independent, pe acţiuni, cum au făcut şi saşii. Dar cu condiţia ca redactorii ziarului să nu fie nici funcţionari de stat, nici chiar municipali, nici profesori la unguri, nici măcar la români şi nici săraci ca vai de ei".[901] Pentru ca un asemenea ziar să reuşească să fie independent este necesar ca el, considera Bariţiu, să aibă nu numai redactori independenţi, ci să dispună şi de un fond de 20 de mii de fl. m. c. necesari pentru plata cauţiunii, pentru acoperirea deficitelor ce apar de obicei în anul întâi de funcţionare, pentru constituirea unor rezerve când ungurii vor împărţi fel de fel de amenzi şi a „smulge gros din raţiune".

---

[899] *Ibidem*, p. 402.
[900] *Ibidem*.
[901] *Ibidem*, p. 403

Românii, subliniază Bariţiu, nu pot lupta numai prin congrese şi conferinţe împotriva ocupaţiei ungureşti, nu erau suficiente numai discursurile. Le trebuia un ziar independent pe care nu-l aveau.

„Daţi-mi un ziar, un singur ziar independent, şi atunci să ne apucăm de cura radicală. Cer aceasta la trei milioane sau şi numai de la 1 milion de suflete, însă o cer. Cu căciuliturі, cu fraze vagi, cu lamentaţiuni demne de femei, cu înjurături încă nu mai merge".[902] Bariţiu cere românilor demnitate, comportament demn, iar în raporturile cu celelalte naţionalităţi din Transilvania, să nu mai aibă comportament servil. Să nu se mai întâmple cazuri în care ţăranii români oameni harnici, cinstiţi, care îşi câştigau existenţa din munca lor şi a familiei, când se întâlneau cu „sasul cel mai prost" din sat îi spuneau „să trăieşti stăpâne". „Acesta era, după Bariţiu, „servilismul personificat, făt al sclaviei seculare"[903]

De fapt în întreaga sa activitate publicistică, Bariţiu a evidenţiat că românii nu ştiau cum să impună subvenţii de la stat. Ei cereau, iar uneori se milogeau ca statul să le acorde şi şcolilor româneşti subvenţii, salarii de la stat pentru preoţii români, pentru societăţile culturale etc. Românii trebuiau să le impună guvernelor ungureşti să le repartizeze bani şcolilor, bisericilor şi altor instituţii româneşti pentru că şi ei plăteau contribuţii, impozite, dări, taxe din care se întreţineau toate organele de stat ungureşti şi austriece. Ei trebuiau să impună acordarea de fonduri şi pentru instituţiile româneşti deoarece acestea erau doar o reîntoarcere a unei părţi din banii cu care ei contribuiau la cheltuielile generale ale statului. Presa românească avea sarcina, explica Bariţiu, adeseori, să militeze pentru sporirea contribuţiei statului maghiar, dar cu o condiţie, aceste finanţări ale statului să contribuie la creşterea autonomiei naţionale a românilor transilvăneni şi nu la creşterea subordonării lor naţionale.

Din corespondenţa lui Bariţiu a reieşit că el întotdeauna a dorit să deţină un organ de presă propriu, de care să dispună el, să folosească metode şi procedee de presă publicistice proprii, subordonate întotdeauna progresului şi prosperării poporului român. Indiferent unde s-a aflat, unde şi ce preocupări a avut, presa a stat întotdeauna pe primul loc în opţiunile şi preferinţele sale.

Dovada: nici nu s-au terminat formalităţile în legătură cu falimentul fabricii de hârtie de la Zărneşti şi Bariţiu deja şi-a întemeiat o nouă publicaţie a lui proprie: „Observatorul" la Sibiu, care a funcţionat între 1 ianuarie 1878-30 iunie 1885. Deci după falimentul fabricii de hârtie de la Zărneşti, Bariţiu s-a mutat la Sibiu, unde a redactat începând cu 1 ianuarie

---

[902] *Ibidem.*
[903] *Ibidem.*

1878, Observatorul. Într-o scrisoare adresată din Sibiu lui Constantin I. Iuga, Bariţiu îi relata, că în primele 16 zile ale lunii ianuarie 1878 reuşise deja să facă 800 de abonamente la „Observatorul"; spera să ajungă până la sfârşitul lunii la 1.000 abonamente. Dar nici nu a început Bariţiu bine să încaseze banii din vânzarea „Observatorului", că a şi început să-i distribuie pentru plata datoriilor, nu numai a celor vechi pentru fabrică, ci şi cele contractate pentru apariţia noului ziar. Datoriile, vom vedea, l-au sâcâit aproape toţi anii pe care i-a mai trăit, după falimentul fabricii din anul 1878. Chiar în scrisoarea amintită mai sus, el comunica, de exemplu, că deja plătise 1/5 din datoria de 1.500 f. m. c. pentru cauţiunea depusă pentru a primi autorizaţia de funcţionare a noului ziar.

Deci după faliment, Bariţiu şi-a găsit, într-un fel sau altul, o preocupare corespunzătoare dorinţelor lui: proprietar şi editor de ziar, care-i dădea posibilitatea să-şi exercite vocaţia sa publicistică şi calităţile de cetăţean-angajat.

Dar ce s-a întâmplat după faliment cu Constantin Ioan Iuga, ginerele lui Bariţiu? Acesta avea investit în acea nefericită întreprindere un capital de 75.000 de florini, suma foarte mare pentru acea perioadă. Era, de fapt suma pe care o primise moştenire de la tatăl său, Ioan Iuga. Într-un fel, Bariţiu se simţea răspunzător faţă de Constantin I. Iuga nu numai din cauză că era ginerele său. Bariţiu l-a influenţat pe C. I. Iuga să-şi investească banii în afacerea din Zărneşti, care până la urmă s-a dovedit a fi fără succes. Bariţiu a reuşit, prin cunoştinţele sale din cercurile superioare ale capitalei României şi cunoştinţele din mediul academic, să-i găsească un post de casier la Academia Română. C. I. Iuga terminase 4 clase gimnaziale, 2 ani de contabilitate şi alte cunoştinţe comerciale. Ţinând cont de acest nivel de pregătire a ginerelui său, Bariţiu îl anunţă printr-o scrisoare expediată din Sibiu, 10/22 martie 1878, că s-a decis să-l recomande unui ministru despre care crede că va face pentru Bariţiu şi ginerele său tot ce va putea. Nu i-a scris lui Ion I. Brăteanu pentru că ar fi fost în zadar. Oricum, îi spune ginerelui său, că el nu este pentru politică „Administraţia politică – i se confesează Bariţiu lui C. I. Iuga – este cea mai blestemată şi nestabilă, nu e de temperamentul dumitale; să te fereşti de ea. Reflectă numai la resortul lucrărilor publice şi poate la finanţe. Aşa să ştii că te-am recomandat foarte bine ... Pentru purtare, caracter, am luat răspunderea asupra mea. I-am spus că ai şi acaret în capitală. Deci să ceri audienţă şi să-i dai scrisoarea".[904] Îi recomandă să-i sugereze că i-ar conveni undeva la o contabilitate, unde se simte mai apt, dacă nu în capitală la Ploieşti, Piteşti, Focşani, Buzău, unde clima e mai sănătoasă şi sunt şi şcoli pentru băieţi şi fete. Cert este că C. I.

[904] *G. B. C. VIII*, p. 78.

luga, ginerele lui Bariţiu, a obţinut postul de casier al Academiei la Bucureşti, post bine remunerat, unde a slujit mulţi ani, începând din 1878. Oricum, la moartea lui Bariţiu în 1893, el era încă acolo.

Deşi Bariţiu şi-a înfiinţat în 1878 un ziar destul de mare pentru acea perioadă, era şi secretar I al Astrei, redactorul revistei Transilvania, îl luase pe fiul său Ieronim, colaborator la Observatorul, ginerele avea post bine remunerat la Academie, dar de sărăcie tot nu a scăpat, din cauza unor lipsuri materiale, credite în general: împrumuturi pentru depunerea unei cauţiuni la ziar pentru postul de casier al lui Constantin Ioan luga la Academie, pentru plata unor credite restante de la fabrică, pentru plata unor datorii pe care le mai făcea şi fiul său în lipsa tatălui său din Sibiu.

Într-o scrisoare din 23 august 1879, către fiica sa Victoria, Bariţiu o roagă să ia măsuri ca suma de 6.000 franci venită de la episcopul Meţianu la „Albina" să ajungă la preşedintele Academiei, la d-n Ioan Ghica. Costea să se îngrijească să trimită actele necesare de garantare a împrumutului către Meţianu ş. a. Cei 6.000 de franci reprezentau garanţia pe care casierul C. I. luga trebuia să o depună la Academie. Din mai multe scrisori ale lui Bariţiu din ani următori, a reuşit că ginerele său s-a dovedit a fi un rău platnic, chiar neglijent. Această cauţiune i-a prilejuit lui Bariţiu multe bătăi de cap şi reproşuri din partea episcopului Ioan Meţianu. C. I. luga deşi avea retribuţie bună, a neglijat ani buni plata ratelor pentru cauţiune.

Dar nu numai ginerele i-a dat bătăi de cap cu împrumuturile, ci şi fiul său Ieronim, care s-a dovedit şi el inconstant în executarea unor sarcini de serviciu, în administrarea banilor personali ş. a.

Apropiindu-se de vârsta de 70 de ani, Bariţiu devine tot mai îngrijorat că bătrâneţile nu-i vor mai permite să lucreze atât cât să-şi plătească datoriile, acestea rămânând pe seama moştenitorilor săi. Să „vă daţi bine cu ideea că am ajuns la bătrâneţe adânci" – îi scria el fiicei sale Victoria în 1 octombrie 1879 din Sibiu. Avea 68 de ani, „Tot ce doresc să ajung este ca să nu las nici o datorie pe urma mea, de care însă numai cu greu poci scăpa după atâtea catastrofe triste ... Să mai trăiesc numai trei ani şi să am tot numai câştigul cât îl avui de când mă aflu la Sibii, apoi cred că aş rămânea curat de datorii".[905]

O anunţă pe fiica sa cea mai mare că i s-a promis pentru Ieronim la Banca „Albina" un post de 700 fl. v. a. şi cu drept de înaintare, în 4-5 ani, la 800-900 până la 1.200 fl. pe an. La „Observatorul" avea doar 600 fl. anual. Spera ca Ieronim, care era şi el înglodat în datorii, să scape şi el de ele în 2-3 ani. Bariţiu promite că îl va ajuta şi el să şi le achite cât de curând.

---

[905] *Ibidem*, p. 163.

Membrii familiei lui Bariţiu nu suportau prea uşor faptul că Bariţiu şi fiul său locuiau în Sibiu, departe de familie. Aveau nevoie ca tatăl să fie împreună cu întreaga familie în Braşov. Într-o scrisoare din 19 iulie 1882 expediată din Sibiu către fiica sa Victoria, el îi scria că repetă ceea ce le-a mai spus membrilor familiei din Braşov, că el este gata oricând să se mute cu Observatorul la Braşov. Nu poate face aceasta pentru că nu are bani pentru a plăti o cauţiune de 3.000 de fl. v. a. în obligaţiuni de stat. Dacă se mută la Braşov, el şi mama lor ar putea trăi foarte bine din veniturile Observatorului. Dar întorcându-se la Braşov, el pierde nişte venituri pe care le poate obţine numai la Sibiu. Avea nevoie de cei 800 fl. m. c. care-i câştiga anual în acel oraş. Din aceşti bani el o ajuta pe fiica sa Aurelia, văduvă cu 3 copii, cu 400 fl. v. a. Fără ajutorul lui rămânea pieritoare de foame. „Socrii nu o ajută cu nimic pe lume". Ieronim, la rândul lui, deşi avea o leafă de 700 fl. v. a., mai avea nevoie de 200 fl. v. a. pentru plata chiriei casei şi a lemnelor de foc. „Apoi nu văz eu bine că bărbatu-tău nu este în stare să-ţi trimită ţie nici pe ½ cât îţi trebuie neapărat, şi eu, pentru creşterea pruncilor tăi să nu adaog nimic şi la o parte să nu pot pune nici măcar 50 fl. pe an, ca să aveţi cu ce să ne îngropaţi?"[906]

Afacerile cu „Observatorul" la începutul anului 1885, deci în al optulea an de apariţie a lui au început să meargă mai slab. Într-o scrisoare din 19 mai nou o anunţa pe fiica sa Victoria, că el abia aşteaptă să scape „la St. Petru de Observatoriul de care m-am săturat, - explica el -, atunci apoi liniştit în sufletul meu, voi pleca şi eu în viaţă la preumblare, uşurat de grija cea mai mare ce mă tot apasă. De la voi am să plec la Aurelia şi Mărita, de acolo la adunarea generală (a „Astrei" n. n. T. I.). Apoi mă apuc pe îndelete şi cu plăcere de lucru pentru Academie, fără a mai cugeta la procurori şi curtea de juraţi; să nu-i mai auz de nume".[907] Se pare că începând din acest moment şi-a găsit echilibrul vieţii sale, având deja posibilitatea să se ocupe cu ceea ce-i plăcea cel mai mult: cercetarea ştiinţifică istorică, dar şi Academia i-a asigurat un trai, o viaţă materială şi existenţă demnă de bătrâneţile sale.

Cât priveşte „Observatorul", se pare că, cu timpul i-a dat tot mai multe bătăi de cap, l-a determinat în continuare să facă datorii pe care le achita cu mare greutate. Aflăm această situaţie dintr-o scrisoare expediată de cărturarul român din Sibiu, în 25/13 iulie 1885, fiicei sale Victoria în care scria că se află „în restanţă dator la Observatoriu 6 luni cu sumă de peste 600 fl. v. a., şi Krafft încă e îndatorat, că anul trecut şi în acesta ne-a mers rău la amândoi". Dar pe Bariţiu îl supăra nu atât faptul că a ajuns să se îndatoreze

[906] *Ibidem*, p. 171.
[907] *Ibidem*, p. 175.

iar, ci faptul că domnul Krafft „îi cerea poliță" pentru banii datorați. Bariţiu îi scrie Victoriei, că nu a avut să-i dea pentru că, scrie el, „mă apucă fiorii de polițe, să nu le auz de nume".[908] Promite că-i va plăti până la finele anului. Îi propune librarului Krafft să-i plătească în cărți.

La mijlocul anului 1885 – de Sfântul Petru – cum a anunțat, Bariţiu a încetat editarea şi publicarea Observatorului. Dar de data acesta, Bariţiu a mai avut o surpriză, după cum reiese dintr-o scrisoare pe care i-a expediat-o din Sibiu fiicei Victoria pe 29 mai 1885: „Grăbesc a-ți face cunoscut – îi comunica el – că am primit suma de 500 fl. m.c. Aureliei îi voi trimite din alte câştiguri, că cei 500 i-am dat lui Krafft, ca să mă ştiu cât se poate mai uşurat, ținând pururea la învățătura că dacă nu pot fi bogat, încai dator să nu rămân la nimeni. Sărac şi curat, ca să am conştiința liniştită".[909]

Sărac şi curat a rămas şi în anii care au urmat.

Încetarea editării „Observatorului" i-a readus în bugetul familiei cauțiunea de 3.000 fl. v. a. pe care o depusese la minister la întemeierea acelei gazete. Dar pe lângă veniturile şi expedientele pe care le realiza Bariţiu, el mai avea unele venituri pe care i le asigura Academia, venituri despre care – îi scria el fiicei sale în 11 VII 1885: „Academia se poartă cu mine, prin urmare către toată familia noastră, cu o rară bunăvoință".[910] Academia Română avea şi de ce să se poarte cu Bariţiu „cu o rară bunăvoință". G. Bariţiu nu numai că era unul din membrii fondatori ai Academiei Române. El le-a furnizat organizatorilor din Bucureşti multe idei cu privire la modul de organizare internă a Academiei în secții, schemă de organizare internă, a contribuit la organizarea secției de istorie, pe care a şi condus-o o perioadă, era un membru activ în şedințele în care se discutau lucrări istorice, filologice, de filozofie, economie, literatură, gramatica limbii române etc. Academicienii de la Bucureşti aveau mare încredere în el. Participant foarte activ la sesiunile semestriale sau anuale, George Bariţiu îşi aducea contribuția însemnată la desfăşurarea lor. Dar şi colegii săi academicieni, „aveau grijă de el să aibă întotdeauna ceva de făcut", încărcându-l cu numeroase sarcini mai mari sau mai mici. Acest aspect ni-l furnizează însuşi Bariţiu, care-i scria fiicei sale Victoria că „Îndată ce am venit aici (la sesiunea din martie 1877 a Academiei Române din Bucureşti n. ns. T. I.), mă înjugară în trei comisiuni, pentru că colegii mei nu vor să ştie de bătrâneţile mele. Ei îmi zic că capul meu este arhiv ambulant, să le ajut

[908] *Ibidem*, p. 177.
[909] *Ibidem*, p. 178.
[910] *Ibidem*, p. 180.

până mai trăiesc. Voiam să-ți scriu a doua zi după ce am ajuns aici, dară din cauza sus arătată nu am putut".[911]

Dar pe cât de prompt şi exact era G. Bariţiu în îndeplinirea oricăror datorii băneşti, obligaţii de serviciu şi de familie, pe atât de delăsător până aproape de nesimţire era ginerele său, Constantin Ioan Iuga.

La angajarea pe postul de casier al Academiei, în 1878, C. I. Iuga – prin mijlocirea lui Bariţiu – a reuşit să obţină un împrumut de 6.000 lei pentru garanţia ce trebuia depusă la angajare. Împrumutul l-a primit de la episcopul Ioan I. Meţianu. După 10 ani C. I. Iuga nu-şi achitase încă datoriile, care trebuiau stinse de mult. „Bărbatului tău – i-am scris eu de aici – îi relata Bariţiu din Sibiu în 19/7 mai 1887 – în numele episcopului, carele cere de urgenţă încheierea definitivă a socotelei pentru diferenţele cursului şi rest dobânda ce ar mai fi. Peste vreo câteva zile am să-i scriu din nou, nu-l las".[912] Nepăsător s-a dovedit C. I. Iuga şi faţă de creşterea şi educaţia celor 5 copii ai săi, educaţie de care s-a preocupat soţia sa, bunicul lor George Bariţiu, de la care au primit sfaturi şi îndrumări în diferite perioade ale vieţii lor. Când George, fiul lui C. I. Iuga şi al Victoriei Iuga a primit o bursă pentru specializarea matematică, cei doi au fost nemulţumiţi, voiau „altceva pentru fiul lor". Bunicul, G. Bariţiu, a intervenit prompt, scriindu-le: Rogu-vă, sărutaţi stipendiul de profesor fără nici o rezervă. Sute de tineri aleargă după o bursă, şi tineri eminenţi. Un profesor harnic şi onest îşi mai poate face venit încă pre cât îi este salariul. Nu alegeţi ca să nu culegeţi".[913] Cariera poate să devină bănoasă în funcţie de persoana care ştie să scoată sau nu ştie să scoată bani mai mulţi din ea. Nimeni nu le garantează că o carieră ce pare bănoasă devine într-adevăr bănoasă pentru toţi cei ce o exercită. Exemplul său, al lui Bariţiu, era elocvent. În acea perioadă, el îşi elaborase deja primul volum din „Istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă". Dar el o vindea nu ca să se îmbogăţească, să acumuleze avere, „ci ca să aibă ce mânca şi purta".[914] Dar această informaţie a lui Bariţiu nici nu a fost cea mai rea situaţie cu privire la stocul său de cărţi şi viaţa sa. Vânzând cartea, cel puţin pe o anumită perioadă avea asigurat traiul. Într-o altă scrisoare din 17/29 martie, adresată din Bucureşti fiicei Victoria la Braşov, el o anunţă că a primit „ştirea de la Blaj că procurorii ar cere oprirea cărţilor mele". Deci se putea crea perspectiva ca acel mijloc modest de trai să fie şi el curmat de adversarii poporului român, confiscându-i-se cărţile. Era nevoit. Spunea el, fie să le vândă la preţuri modeste pentru a scăpa de ele, fie să le transfere

---

[911] *Ibidem*, p. 205.
[912] *Ibidem*, p. 209.
[913] *Ibidem*, p. 240.
[914] *Ibidem*, p. 246.

peste graniță. Deci cheltuieli în plus. Şi una şi alta însemnau pierdere pentru el.

Câteva lămuriri cu privire la legătura dintre falimentul fabricii de hârtie de la Zărneşti, situaţia materială şi suferinţele lui Bariţiu.

Fabrica de hârtie de la Zărneşti a apărut într-o perioadă de accelerare a transformării economiei de tip feudal din Transilvania în economie de mărfuri de tip capitalist. Apariţia industriei mecanizate a corespuns unor nevoi de transferare a capitalurilor comerciale în investiţii mari industriale, de valorificare a acestor capitaluri în proporţii mari în industrie, dar şi în domeniul bancar.

Ceea ce nu au înţeles actorii principali, în cazul comercianţilor români, a fost faptul că simpla comasare a capitalurilor într-o mare afacere, nu le asigură automat şi o mare rentabilitate a acestora. Au creat o fabrică „pentru veşnicie" cu capital „în mână moartă". Prin aceasta şi-au pus singuri cătuşele la mâini. În noile condiţii capitalurile erau destinate să realizeze o circulaţie rapidă, să se valorifice repede, să aducă profituri în timp scurt, care să fie apoi aruncate din nou în circulaţie. Nu toţi societarii s-au implicat în căutarea unor forme adecvate de organizare a fabricii. Unii au profitat de faptul că fabrica avea nevoie mereu de noi capitaluri împrumutând-o, desigur cu aceleaşi dobânzi ca şi cele de la bănci. Falimentul unor firme comerciale ale asociaţilor a dăunat şi el fabricii. Unii din membrii consorţiului au optat pentru preluarea conducerii depozitelor de desfacere ale fabricii din Bucureşti sau alte oraşe mari din Principatele Unite. Dar nici aici nu au dat dovadă de prea mare sârguinţă. Încercau să tragă foloase mai mult private, individuale, neglijându-le pe cele care ar fi sporit eficienţa fabricii în ansamblu, concomitent cu creşterea beneficiilor tuturor asociaţilor.

În momentul când s-a declarat falimentul fabricii, majoritatea fondatorilor erau decedaţi, dar mulţi din ei falimentaseră. Iar unele din casele de comerţ ale celor puţini care mai trăiau dăduseră şi ele deja faliment. Urmaşii marilor comercianţi braşoveni nu s-au orientat decât în mică măsură spre firme de comerţ sau întreprinderi comerciale.

Ei s-au îndreptat spre universităţi, institute politehnice, medicină etc. Unii dintre ei devenind funcţionari, profesori, medici, ofiţeri, avocaţi etc. S-au orientat, în general, spre cariere destul de bine plătite, contribuind la formarea şi dezvoltarea unui lot numeros al unei elite intelectuale pe întregul teritoriu al României Mari.

Dar dacă privim cu atenţie activităţile fabricii din ultimii 5-6 ani ai funcţionării ei observăm, că întreaga ei activitate căzuse pe umerii lui Bariţiu, ajutat de ginerele său, Constantin Ioan Iuga şi fiul său Ieronim G. Bariţiu. Adresarea prin titulatura pompoasă: „Domnilor firmători ai fabricii de la Zărneşti, în Braşov" se referea în fapt la o singură persoană: ginerele

său Constantin Ioan Iuga. Iar când se adresa către „Stabilimentul fabricii din Zărneşti", acesta nu era altcineva decât fiul său Ieronim Bariţiu, pe care-l instalase director la Zărneşti, adică după ce el însuşi îşi pierduse în zadar ani buni în această creaţie industrială sortită eşecului chiar prin modul conceput încă de la început.

Deci în cele din urmă, cei care au resimţit falimentul în mod direct, cărora li se închidea o sursă de trai erau Constantin Ioan Iuga, care moştenise de la tatăl său o avere de 75.000 fl. v. a. investiţi în fabrică. George Bariţiu, care-şi avea cea mai importantă sursă de trai a sa şi a familiei sale, o sursă de care prin anii 1858-1861-62 era mulţumit şi în sfârşit afectat era şi Ieronim fiul lui Bariţiu, care aici avea şi el un salariu corespunzător, aceasta fiind unica lui sursă de trai. Desigur nici unul nu a ajuns muritor de foame. Bariţiu şi-a creat „Observatorul" (1878-1885), tot Bariţiu, folosindu-se de bunele sale relaţii cu Academia, i-a mijlocit şi ginerelui său un post de casier la Academia Română în Bucureşti, cu un salariu consistent de 4.500 franci. Iar pe Ieronim Bariţiu l-a angajat la redacţia ziarului său: „Observatorul". După câţiva ani găsindu-i un post mai bine remunerat l-a transferat la Banca „Albina" din Sibiu. Experienţa acumulată de Bariţiu la întemeierea şi conducerea fabricii de hârtie din Zărneşti i-a permis mai târziu să-şi aducă o contribuţie esenţială la întemeierea primei bănci româneşti din Transilvania: Banca „Albina" din Sibiu înfiinţată în anul 1872, care a pus începutul unui sistem bancar românesc în această parte a ţării, sistem care a contribuit mult la emanciparea economică a românilor transilvăneni şi la eliberarea lor naţională. Citind aceste relatări, cu privire la întemeierea şi conducerea fabricii de hârtie de la Zărneşti, s-ar putea crea impresia, că fruntaşul nostru român în perioada 1852-1878 a avut o activitate unilaterală, într-un singur domeniu – aceea legată de funcţionarea fabricii şi desfacerii produselor ei. Dar nu este aşa. Bariţiu a continuat să scrie la Gazete, a mai întemeiat două publicaţii pe care le-a redactat şi le-a condus, a scris dicţionare, a devenit membru al Asociaţiei transilvane pentru literatura română şi cultura poporului român, al cărei secretar şi apoi preşedinte a fost mulţi ani, a devenit unul din întemeietorii Partidului Naţional Român din Transilvania, a întocmit programe ale mişcării politice şi culturale ale mişcării naţionale şi sociale ale românilor transilvăneni şi multe altele. Parte din aceste funcţii şi activităţi publicistice le-a realizat până la anul 1878, când şi-a exprimat dorinţa de încetare a activităţii fabricii de la Zărneşti prin cuvintele : Şi doresc ca cu 1 septembrie nou 1877 această tovărăşie să-şi ia nesmintit capăt. Cei 16 ani pe care i-a mai trăit, au fost pentru George Bariţiu ani de eforturi extraordinare depuşi în domeniul mişcării naţionale, realizarea unor obiective culturale ale românilor transilvăneni, de scriere a unei lucrări fundamentale despre Istoria Transilvaniei etc. În paginile următoare vom

încerca să înfăţişăm, pe cât posibil, o mare parte din aceste contribuţii ale marii noastre personalităţi, care a dominat viaţa culturală, politică şi mişcare naţională din Transilvania până aproape de sfârşitul secolului al XIX-lea.

Dar dacă, până la începutul anilor 1860, românii transilvăneni au luptat împotriva dominanţilor unguri şi austrieci, în condiţiile în care erau lipsiţi de aportul unor forme organizatorice, şi a unor instituţii proprii, vitale în viaţa unei naţiuni – cu excepţia celor două confesiuni religioase ale românilor – la scara întregului principat – după 1860 – situaţia românilor din acest punct de vedere s-a modificat radical. Românii încep să-şi dea seama că succesul luptei de eliberare va fi asigurat numai dacă se vor organiza şi-şi vor crea instituţii politice, culturale, economice, asociaţii de meserii şi industriaşi, forme de cooperaţie agricolă la scară locală şi naţională, la scara întregului Principat al Transilvaniei. Bariţiu a înţeles la timp această necesitate, ca fiind o cerinţă obligatorie în vederea sporirii şi obţinerii succeselor urmărite, hotărâtoare în lupta de eliberare naţională şi socială. S-a încadrat cu trup şi suflet în această luptă, iar la ideea de trecere în Moldova a renunţat. Debutul liberalismului, iniţiat de imperiul de la Viena la începutul anilor 1860, a creat şi pentru românii transilvăneni unele posibilităţi de a se organiza din punct de vedere cultural, politic şi economic, prin formarea unor instituţii şi organizaţii la scara întregului Principat al Transilvaniei. În acest context se deschidea şi pentru Bariţiu un nou câmp de activitate. Românii aveau nevoie de el aici în Transilvania; aici putea el să fie util şi să-şi aducă contribuţia la progresul general al românilor de pretutindeni pe măsura capacităţilor sale.

Partea a doua a lucrării noastre va încerca să înfăţişeze contribuţia lui George Bariţiu la întemeierea şi dezvoltarea sistemului instituţional multifuncţional al locuitorilor români majoritari din Transilvania, aflaţi încă sub dominaţie austro-ungară în perioada 1860-1918.

ISBN: 978-606-37-0210-5
ISBN: 978-606-37-0211-2